

İZMİR MEVCUT DURUM ANALİZİ 2013

İZMİR MEVCUT DURUM ANALİZİ 2013

İZMİR
Mevcut Durum Analizi
2013

İZMİR

Mevcut Durum Analizi

İzmir Kalkınma Ajansı

İZMİR MEVCUT DURUM ANALİZİ

2013

Baskı Tarihi
TEMMUZ 2014

Baskı Yeri
İZMİR

Grafik Tasarım ve Uygulama
Bia Halkla İlişkiler ve Reklam Ltd. Şti.

Baskı
Tükelmat A.Ş.

İzmir Kalkınma Ajansı
Şehit Fethi Bey Cad. No:49/1 Birlik Plaza K:3
35210 Gümrük / İZMİR, TÜRKİYE
T: (0232) 489 81 81 • F: (0232) 489 85 05
www.izka.org.tr • info@izka.org.tr
www.izmiriplanliyorum.org

ISBN: 978-605-5826-12-3

© 2013, İZKA
Tüm hakları saklıdır. Bu eserin tamamı ya da bir bölümü, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kullanılmadan önce hak sahibinden 52. Maddeye uygun yazılı izin alınmadıkça, hiçbir şekilde ve yöntemle işlenmek, çoğaltılmak, çoğaltılmış nüshaları yayılmak, satılmak, kiralanmak, ödünç verilmek, temsil edilmek, sunulmak, telli/telsiz ya da başka teknik, sayısal ve/veya elektronik yöntemlerle iletilmek suretiyle kullanılamaz.

Hazırlanmış olan çalışmanın tüm hakları İzmir Kalkınma Ajansı'na aittir. Bu İZKA eserinden kaynak gösterilmek suretiyle alıntı yapılabilir.

sunuş

"Ben, bütün İzmir'i ve bütün İzmirliyi severim.
Güzel İzmir'in temiz kalpli insanların da beni
sevdiğinden eminim."

İzmir, 11 Ekim 1925

H. Oktarınk

2023 yılında hayal ettiğimiz İzmir için...

2013 İzmir Mevcut Durum Analizi (2013 MDA), dünyada 50-100 yılda bir yaşanacak türden derin bir finansal kriz ve bunun reel sektöre yansımalarını izlemeye devam ettiğimiz bir dönemde hazırlandı.

2013 MDA'nın, İzmir'in 2023 hedeflerinin planlanması sürecinde bilimsel bir atılım sunması amaçlandı. Bu çerçevede, bilimsel yöntemler kullanılarak yapılan analizler ve ortaya konan öngörüler, stratejik öncelik ve hedeflerin oluşturulmasında rehber olacaktır.

2014-2023 İzmir Bölge Planı'nı hazırlarken göz ardı edemeyeceğimiz küresel ekonominin temel gelişmeleri; 2008 yılı finansal krizi, dünyadaki yeni küresel işbölümü, iklim değişikliği, enerji sorunu ve inovasyon ekonomileri olarak öne çıkmaktadır.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin küresel üretimin yeni koşullarını belirleyebilecek bir ekonomik güç haline gelmesi ve Hindistan ekonomisinin küresel dünya ekonomisine hizmet sektöründe 'outsourcing' öncüsü rolünü üstlenmesi, dünya ekonomisinde yeni bir işbölümünü gündeme getirdi. 2008 yılı mali krizi, gelişmiş ülkeler başta olmak üzere tüm ülkelerin tüketim ve yatırım ürünleri pazarlarında ciddi talep daralması ve finansal likidite krizi gelişmiş ülkelerde resesyona neden oldu.

Dünya üretiminde sanayileşmiş ülkelerin paylarının görece azalmasıyla birlikte, içinde Türkiye'nin de bulunduğu gelişmekte olan ülkeler, dünya ekonomisinde en önemli üreticiler haline geldi. Özellikle Çin ve Hindistan ekonomileri küresel üretimi yönlendirecek güce erişti. Rusya, Brezilya, Meksika ise diğer önemli güçler olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin ve İzmir'in en büyük ticaret ortağı konumundaki Avro Bölgesi ekonomileri yavaşlama, bazıları da daralma içinde. İş dünyasının akıllı nakit yönetimi ile pazara duyarlı hızlı hareket kabiliyeti kazanmak zorunda olduğu görülüyor. İzmir, Türkiye ekonomisine paralel olarak yeni ihracat pazarlarına erişimini artırdı. Afrika, Asya, Rusya ve Çin pazarları geleceğin büyüyen ihracat pazarları olacaktır.

Küresel ölçekte yeni üretim ve tüketim bölgelerinin oluştuğu bir süreçte, Onuncu Kalkınma Planı'nın hazırlık çalışmaları, gerekli strateji ve politikaların tespit edilmesi açısından önemli bir fırsattır. Onuncu Kalkınma Planı'na paralel ve uyum içinde hazırlanacak 26 bölge planı, Türkiye'nin 2023 vizyonuna ve bu vizyona erişmek için ortaya koyacağı stratejik öncelik ve hedeflere bölgelerin vereceği katkıyı artırmak amacıyla gerekli katılımcı mekanizmaları ortaya koymak için bir araç olacaktır.

Plan çalışmalarının ilk aşaması olan mevcut durum analizi çalışmaları kapsamında, ilk olarak bölgenin yapısının ve dinamiklerinin belirlenmesine imkan sağlayacak sosyal, ekonomik, çevresel ve mekansal analiz çalışmalarının tespiti üzerine çalışıldı. Türkiye'nin önde gelen düşünce kuruluşları ve üniversiteleri ile temasa geçildi. İzmir'in ihtiyaç duyduğu öncelikli bölgesel analizler konusunda görüşleri alındı. Bu analizler çerçevesinde İzmir'in geleceğe yönelik amaç, hedef ve stratejiler geliştirilmesi için öncelikle mevcut ve ihtiyacı olduğu kaynakların tespiti gerçekleştirildi. İzmir'in potansiyelinin etkin ve verimli kullanılması, Türkiye'nin kalkınmasına vereceği katkının artırılması, hem ulusal hem de bölge planının hayata geçirilebilmesi için İzmir Bölge Planı hazırlıklarına geniş bir katılım ve katkı sağlanması büyük önem taşımaktadır.

Bölge planında İzmir'in 2023 vizyonunun tespitinde, bu vizyona erişmek için politika ve stratejilerin geliştirilmesinde bilimsel bir atılım teşkil etmesi amacı ile gerçekleştirilen 2013 İzmir Mevcut Durum Analizi'nin kamu, özel ve sivil toplum kesimlerine, üniversitelere faydalı olacağını umuyor, bu analize katkı sağlayan tüm kesimlere ilgileri, emekleri ve heyecanımızı paylaştıkları için teşekkürlerimizi arz ediyoruz.

İZMİR KALKINMA AJANSI

teşekkür

2014-2023 İzmir Bölge Planı hazırlıkları kapsamında İZKA ile işbirliği yapan kurum ve kuruluşlara, bu analizler çerçevesinde anket, yüzyüze görüşme, odak grup toplantıları ve çalıştaylara katılarak görüş, öneri ve değerlendirmeleri ile katkı veren, İzmir için düşünen herkese teşekkürlerimizi sunarız.

Analiz	İlgili Kurum	Proje Ekibi
İzmir Bölgesel Girdi-Çıktı Analizi	Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Prof. Dr. Osman AYDOĞUŞ Yrd. Doç. Dr. Çağaçan DEĞER Elif TUNALI ÇALIŞKAN Gülçin GÜREL
İzmir İli Fonksiyonel Bölge ve Alt Bölgelerin ve Bölgelerarası İlişkilerin Tespiti	Dokuz Eylül Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Prof. Dr. Sezai GÖKSU Prof. Dr. A. Emel GÖKSU Doç. Dr. Ebru ÇUBUKÇU Doç. Dr. K. Mert ÇUBUKÇU Öğr. Gör. Dr. Levent ÜNVERDİ
İzmir Sivil Toplum Araştırması	Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi	Prof. Dr. Gülgün TOSUN Yrd. Doç. Dr. Hanifi KURT Dr. Gökçen BAŞARAN İNCE
İzmir İli Yatırım Konuları Araştırması	Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.	Dr. Faruk Cengiz TEKİNAĞ Dr. Oktay KÜÇÜKKİREMİTÇİ Ömür GENÇ Fulya BAYRAKTAR Faruk SEKMEN
İzmir Girişimcilik Ekosisteminin Geliştirilmesi Stratejisi	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)	Ussal ŞAHBAZ Damla ÖZDEMİR Beril BENLİ Nihan SIRIKLIOĞLU Selin KIRAL
İzmir Kültür Ekonomisi Envanteri ve Gelişme Stratejisi	Dokuz Eylül Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü	Dokuz Eylül Üniversitesi Doç. Dr. Şebnem G. DÜNDAR Yrd. Doç. Dr. Zehra ERSOY Ar. Gör. H. İbrahim ALPASLAN T. Deniz COŞKUN SATIRCI Gökçe SANUL Ege Üniversitesi Prof. Dr. Neşe KUMRAL Yrd. Doç. Dr. Mehmet GÜÇLÜ Ar. Gör. Dr. Burcu TÜRKCAN Ar. Gör. Gülçin GÜREL
İzmir Turizm Mevcut Durum Raporu	Yaşar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Prof. Dr. İge PIRNAR Doç. Dr. Çağrı BULUT Yrd. Doç. Dr. Ferika ÖZER SARI Ar. Gör. Duygu SEÇKİN HALAÇ

Analiz	İlgili Kurum	Proje Ekibi
İzmir Kümelenme İstatistik ve Saha Analizi Çalışmaları	Tangram Danışmanlık Zobu Danışmanlık	Zeynep TURA Mustafa Hakan ZOBU Fevzi DOĞU Emre ERDİL
İzmir Bilgi Toplumu Temelli Kalkınma Stratejisi	İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mühendislik Fakültesi	Yrd. Doç. Dr. Tuğkan TUĞLULAR Yrd. Doç. Dr. Koray VELİBEYOĞLU Dr. Selma TEKİR
İzmir Su Ürünleri Sektörü Stratejisi	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi	Prof. Dr. Ahmet Adem TEKİNAY Yrd. Doç. Dr. Hakkı DERELİ Oya KUDRET
İzmir Bölgesel Yenilik Stratejisi	EBİLTEM TÜİK	EBİLTEM Dr. Serdal TEMEL Prof. Dr. Fazilet VARDAR SUKAN Tutku ASARKAYA Aykut GÜLALANLAR Prof. Dr. R. Cengiz AKDENİZ Doç. Dr. Ünal RIZA YAMAN TÜİK Rıdvan YAKA Basri YALVAÇ Murat TOPAL Kısmet AKÇASOY Barış PEKEL Fatih YALABUK
İzmir'de Temiz Üretim (Ekoverimlilik) Uygulamalarının Yaygınlaştırılması Strateji Çalışması	TTGV	TTGV Ferda ULUTAŞ Emrah ALKAYA Merve BÖĞÜRCÜ Ayşe KAYA DÜNDAR Kemal İŞİTAN ODTÜ Prof. Dr. Göksel DEMİRER
İzmir Kentsel Pazarlama Strateji Planı	Art Grup Wolff Olins Blue Group American World Service TNS Global Kita Tasarım	
MDA Harita Yapımı	İYTE	Hamidreza Yazdani ve Ezgi Ceren Karataş
Güncel Veri Temini	TÜİK İzmir Bölge Müdürlüğü	

içindekiler

SUNUŞ	4-5
TEŞEKKÜR	6-7
İÇİNDEKİLER	8-9
TABLolar	11-12
ŞEKİLLER	12-13
HARİTALAR	13
KISALTMALAR	14-15
TANIM ve KAVRAMLAR	16-17
METODOLOJİ	18-23

1. BÖLGEYE GENEL BAKIŞ24

1.a. İzmir'in Ülke ve Bölge İçerisindeki Konumu	26
1.b. İzmir İlinin Küresel Konumu	30
1.c. İzmir'e Yön Verecek Önemli Gelişmeler	32

2. SOSYAL YAPI34

2.a. Nüfus Yapısı	36
2.a.1. Artan ve Yoğunlaşan Nüfus	
2.a.2. Kentleşen Nüfus	
2.a.3. Yaşlanan Nüfus-Değişen Aile Yapısı	
2.a.4. Göç Eden Nüfus	
2.a.5. Değerlendirme	
2.b. Eğitim	42
2.b.1. Örgün Eğitim	
2.b.1.a. Okul Öncesi Eğitim	
2.b.1.b. İlköğretim	
2.b.1.c. Ortaöğretim	
2.b.1.d. Mesleki Eğitim	
2.b.1.e. Yükseköğretim	
2.b.2. Yaygın Eğitim	
2.b.3. Değerlendirme	
2.c. Kültür	54
2.c.1. Tarihsel Kültür Mirası	
2.c.2. Arkeolojik Kültür Mirası	
2.c.3. Somut Olmayan Kültürel Miras	
2.c.4. Kültür Altyapısı	
2.c.4.a. Müzeler ve Akılcı Öğren Yerleri	
2.c.4.b. Kütüphaneler	
2.c.4.c. İzmir'de Kültür Merkezleri	
2.c.4.d. İzmir'de Tiyatrolar	
2.c.4.e. İzmir'de Sinemalar	
2.c.4.f. İzmir'de Fuar Kültürü	
2.c.5. Kültür Ekonomisi	
2.c.6. İzmir'de Koruma Alanları	
2.c.7. Değerlendirme	
2.d. Sağlık	64
2.d.1. Sağlıkta Temel Göstergeler	
2.d.2. Sağlık Hizmetlerine Erişim	
2.d.3. Değerlendirme	
2.e. Yönetişim ve Sosyal Sermaye	70
2.e.1. Yönetişim	
2.e.1.a. Koordinasyon Yapıları	
2.e.1.b. Bölge Planlama ve Bölgesel Yönetişim	
2.e.1.c. İzmir'de Sivil Toplum Kuruluşları	
2.e.2. Sosyal Sermaye	
2.e.3. Değerlendirme	
2.f. İstihdam Durumu	78
2.f.1. İşgücü	
2.f.2. İstihdam	
2.f.3. İşsizlik	
2.f.4. Değerlendirme	
2.g. Gelir Dağılımı ve Yoksulluk	86
2.g.1. Gelir Dağılımı	
2.g.2. Yoksulluk ve Sosyal İçerme	
2.g.3. Değerlendirme	

3. EKONOMİK YAPI96

3.a. Genel Ekonomik Yapı	98
3.a.1. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla ve Katma Değer	
3.a.1.a. Kişi Başına GSYİH ve GSKD	
3.a.1.b. Rekabet Gücü	
3.a.2. İstihdam Durumu	
3.a.3. İzmir'e Yönelik Kamu Yatırımları	
3.a.4. İzmir'in Teknoloji ve Yenilik Kapasitesi	
3.a.5. Sektörler Arası İlişkiler	
3.a.6. Kümelenme	
3.a.6.a. İzmir Kümelenme Analizi	
3.a.6.b. İzmir'deki Kümeler	
3.a.6.c. İzmir Kümelenme Stratejisi	
3.a.7. İzmir'de Yatırım Ortamı	
3.a.8. Bölgenin Gelişme Potansiyeli ve Önerilen Yatırım Konuları	
3.a.9. Girişimcilik	
3.a.10. Değerlendirme	
3.b. Tarım Sektörü	140
3.b.1. Bitkisel Üretim	
3.b.2. Hayvansal Üretim	
3.b.3. Su Ürünleri	
3.b.4. Ormanlık	
3.b.5. Organik Tarım ve İyi Tarım Uygulamaları	
3.b.6. Değerlendirme	
3.c. Sanayi Sektörü	156
3.c.1. İmalat Sanayi	
3.c.1.a. İl Genelinde İmalat Sanayi	
3.c.1.b. İlçeler Düzeyinde İmalat Sanayi	
3.c.1.c. Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri, Serbest Bölgeler, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri	
3.c.2. Enerji Sektörü ve Yenilenebilir Enerji	
3.c.3. Madencilik Sektörü	
3.c.4. Değerlendirme	
3.d. Hizmetler Sektörü	182
3.d.1. Lojistik	
3.d.1.a. Dünya'da ve Türkiye'de Lojistik Sektörü	
3.d.1.b. İzmir'de Lojistik Sektörü	
3.d.2. Ticaret	
3.d.2.a. Dış Ticaret	
3.d.3. Turizm Sektörü	
3.d.3.a. Küresel Turizm Sektörü	
3.d.3.b. İzmir İline Yönelik Turistik Talep Profili	
3.d.3.c. İzmir'de Turizm Arzı ve Turizm Çeşitleri	
3.d.4. Finansal Sektör	
3.d.5. Değerlendirme	

4. ÇEVRE214

4.a. Su ve Atıksu Yönetimi	216
4.b. Katı Atık Yönetimi	219
4.c. Hava Kalitesi	220
4.d. Endüstriyel Kirlilik ve Kontrolü	221
4.e. Eko-Verimlilik Uygulamaları	223
4.f. Deniz ve Kıyı Alanları	224
4.g. Havza Alanları	225
4.h. Biyolojik Çeşitlilik ve Hassas Ekosistemler	227
4.i. Değerlendirme	228

5. ALTYAPI VE ERİŞİLEBİLİRLİK232

5.a. Ulaşım Altyapısı	234
5.a.1. İzmir'in Ulusal ve Uluslararası Bağlantıları	
5.a.1.a. Karayolu	
5.a.1.b. Demiryolu	
5.a.1.c. Hava yolu	
5.a.1.d. Deniz yolu	
5.a.2. Kent İçi Ulaşım	
5.a.2.a. Karayolu	
5.a.2.b. Raylı Sistemler	
5.a.2.c. Deniz yolu	
5.a.2.d. Yaya ve Bisiklet Ulaşımı	
5.b. Enerji Altyapısı	243
5.c. Teknolojik Altyapısı	244
5.c.1. Bilgi ve İletişim Teknolojileri	
5.c.2. Telekomünikasyon	
5.c.3. İnternet	
5.d. Konum	246
5.e. Kentsel Yaşam Kalitesi ve Konut	247
5.f. Değerlendirme	250

EKLER VE KAYNAKÇA252

EK-1: İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) Düzey 2 Bölgeleri	254
EK-2: Gayrisafi Bölgesel Hasıla (Düzey 2 Bölgeleri, bin Dolar)	255

KAYNAKÇA256

TABLolar

Tablo 1: İzmir Ekonomik ve Sosyal Durum Profili	28	Tablo 53: Sektörel GSKD Düzeyleri ve İzmir'in Payı	101
Tablo 2: En Yüksek Ekonomik Performans Gösteren Küresel Metropol Alanlar	30	Tablo 54: Kişi Başına GSYİH (Dolar)	102
Tablo 3: Nüfusa İlişkin Bilgiler, 2010-2012	36	Tablo 55: İllerarası Rekabetçilik Endeksi İlk Beş İl Sıralaması	104
Tablo 4: Dönemler İtibarıyla Şehir Nüfusu Oranları (%)	37	Tablo 56: İktisadi Faaliyet Kollarına Göre İstihdam Edilenler ve Oranları, (15+ yaş), (NACE Rev. 2)	105
Tablo 5: Yaş Bağlılık Oranları, 2012	28	Tablo 57: Girişimcilik ve Yenilikçilik Endeksi 2013 Sıralamasında İlk 20 Üniversite	108
Tablo 6: Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü, 2000, 2011	38	Tablo 58: Üniversite Başına Düşen Nüfus, 2012	108
Tablo 7: Göç Miktarı ve Net Göç Hızı, 2000, 2012	39	Tablo 59: İzmir Üniversitelerine İlişkin Bilgiler, 2011	109
Tablo 8: İzmir'in Göç Aldığı İller ve Sıralaması, 2011-2012 Dönemi	39	Tablo 60: İzmir ve Türkiye'de Yayın Sayıları, 2007-2010	110
Tablo 9: İzmir'in Göç Verdiği İller ve Sıralaması, 2011-2012 Dönemi	40	Tablo 61: İzmir Bölgesel Yenilik Stratejisi Çalışması Kapsamında Görüşme Yapılan Şemsiye Kuruluşlar ve Üye Sayıları, 2011	111
Tablo 10: Türkiye'de ve Bazı Ülkelerde Ortalama Eğitim Süresi	43	Tablo 62: İşletmelerin Ar-Ge ve Yenilik Göstergeleri	115
Tablo 11: Okullaşma Oranları, 2011-2012 Öğretim Yılı	43	Tablo 63: İzmir, Ankara ve İstanbul'da Ar-Ge ve Yenilik Temel Göstergeleri	116
Tablo 12: Okuryazarlık ve Bitirilen Son Öğretim Kurumuna Göre Nüfus Oranları, 2011	44	Tablo 64: İzmir'de Ar-Ge ve Yenilik Temel Göstergeleri	117
Tablo 13: Okul Öncesi Eğitim Göstergelerine İlişkin Veriler, 2011-2012 Öğretim Yılı	44	Tablo 65: İzmir Bölgesinde Sektörlerin Üretim Payları, 2008	118
Tablo 14: İlköğretimde Okul Öğrenci ve Öğretmen Sayıları, 2011-2012 Öğretim Yılı	45	Tablo 66: İzmir Bölgesinde Sektörlerin GSKD Payları, 2008	119
Tablo 15: Ortaöğretimde Okul Öğrenci ve Öğretmen Sayıları, 2011-2012 Öğretim Yılı	47	Tablo 67: İzmir Bölgesinde Sektörlerin Çalışanlara Yapılan Ödeme Payları, 2008	119
Tablo 16: Mesleki ve Teknik Ortaöğretime İlişkin Bilgiler, 2011-2012	49	Tablo 68: İzmir Bölgesinde Sektörlerin Net İşletme Artığı Payları, 2008	119
Tablo 17: İzmir'deki Üniversitelere İlişkin Temel Bilgiler, 2011-2012 Öğretim Yılı	50	Tablo 69: İzmir Bölgesinden Türkiye'ye Net Satışlar, 2008	119
Tablo 18: Üniversite Öğretim Elemanları ve Öğrenci Sayısı, 2011-2012	51	Tablo 70: İzmir'de Toplam İleri Bağlantı Etkisi En Yüksek Olan Beş Sektör, 2008	120
Tablo 19: İzmir'de Yaygın Eğitime İlişkin Temel Bilgiler, 2011-2012	52	Tablo 71: İzmir Sektörel Toplam Geri Bağlantı Etkileri	120
Tablo 20: İzmir ve Yakın Çevresindeki Antik Kent ve Ören Yerleri	55	Tablo 72: İzmir Bölgesinde En Büyük Üretim Çoğaltanına Sahip Olan Sektörler, 2008	121
Tablo 21: İzmir'deki Müzelerin Dağılımı, 2011	56	Tablo 73: İzmir'de En Büyük Gelir (İşgücü Geliri) Çoğaltanına Sahip Sektörler, 2008	121
Tablo 22: Kültür ve Turizm Bakanlığı'na Bağlı Müzelerle İlişkin Bilgiler, 2011	57	Tablo 74: İzmir Bölgesinde En Büyük İstihdam Çoğaltanına Sahip Olan Sektörler, 2008	121
Tablo 23: İzmir'deki Kütüphanelerin Dağılımı, 2011	57	Tablo 75: İzmir Bölgesinde En Büyük Vergi Çoğaltanına Sahip Olan Sektörler, 2008	121
Tablo 24: İllere Göre Halk Kütüphaneleri, Kitap ve Yararlanan Kişi Sayıları, 2011	57	Tablo 76: İzmir Bölgesinde En Büyük İthalat Çoğaltanına Sahip Olan Sektörler, 2008	122
Tablo 25: İzmir'de Kültür ve Sanat Merkezleri, 2007, 2012	58	Tablo 77: İstatistik Analizi Kapsamında 3 Yıldız Alan 14 Sektör ve Bunlara İlişkin Göstergeler	124
Tablo 26: Dönemler İtibarıyla İzmir İçin Tiyatro Eser ve Seyirci Bilgileri, 2001-2011	58	Tablo 78: Saha Çalışması Kapsamında Değerlendirilen Sektörler	125
Tablo 27: İller İtibarıyla Tiyatro Eser ve Seyirci Bilgileri, 2010-2011	58	Tablo 79: Öncelikli Küme Kategorileri	126
Tablo 28: Tiyatro Salonlarının Yapılış Amacı, 2010-2011	58	Tablo 80: Özel Yatırım Bölgelerinin Fiziki ve Sosyal Altyapılarında İhtiyaç Duydukları İyileştirme Konularının Önceliklendirilmesi	129
Tablo 29: İller İtibarıyla Sinema Bilgileri, 2011	59	Tablo 81: Kuruluş Yeri Faktörleri Açısından İzmir İçin En Uygun Yatırım Alanları	132
Tablo 30: İzmir Enternasyonal Fuarı İçerisinde Düzenlenen Fuar Organizasyonlarına İlişkin Bilgiler, 2007-2011	59	Tablo 82: Yıllara göre İzmir İli Tarımsal Üretim Değeri, 2006-2011, (TL)	142
Tablo 31: Kültür Ekonomisi Sektörleri	60	Tablo 83: Tarım Alanlarının Kullanış Amaçlarına Göre Dağılımı (hektar)	145
Tablo 32: İzmir İl Sağlık Kurumları Dağılımı	65	Tablo 84: İzmir, Ege Bölgesi ve Türkiye'de Organik Tarımın Gelişimi, 2007-2011	153
Tablo 33: İzmir İli Sağlık Personeli Dağılımı	66	Tablo 85: İzmir Sanayi Sektörü GSKD'sinin Gelişimi ve Türkiye'deki Payı, 2004-2010 (cari fiyatlarla, milyon TL)	156
Tablo 34: Aile Hekimliği Muayene Sayıları	67	Tablo 86: İzmir'de Bulunan İmalat Sanayi İşletmelerinin Alt Sektörlere Dağılımı, 2009	157
Tablo 35: Sağlık Bilişim Sistemlerinin İzmir Hastanelerinde Kullanımı	67	Tablo 87: İzmir'de Bulunan İmalat Sanayi Alt Sektörlerinin Sınıflandırması	158
Tablo 36: İzmir'de 1860'tan İtibaren Kurulmuş STK'ların Türlerine Göre Dağılımı	73	Tablo 88: Hizmete Sunulan OSB'lere İlişkin Bilgiler	166
Tablo 37: İzmir'de STK'ların Türlerine Göre Açık ve Kapalı Olma Durumu	73	Tablo 89: İzmir'de Faaliyette Olan Küçük Sanayi Siteleri	166
Tablo 38: İzmir'de STK'ların Kuruluş Amaçlarına Göre Dağılımı	74	Tablo 90: Türkiye'deki Serbest Bölgelerin Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı	167
Tablo 39: STK'ların Sorunları ve Önem Düzeyleri, (%)	74	Tablo 91: İzmir'de Faaliyet Gösteren Rüzgar Enerji Santralleri	173
Tablo 40: Bölgelere Göre Sosyal Sermaye Endeksi Değerleri	75	Tablo 92: İzmir'de Yapımı Devam Eden Rüzgar Enerji Santralleri	173
Tablo 41: Cinsiyete Göre İstihdam Düzeyleri ve İstihdam Oranları, 2004-2012	81	Tablo 93: Dünyada En Yüksek Hacimle İşletilen İlk 20 Limanlara İlişkin Bilgiler	183
Tablo 42: SGK Kayıtlılığına Göre İstihdam Edilenler, 2004-2012, (15+ yaş)	81	Tablo 94: Üst-Orta Gelir Düzeyindeki Ülkelerin Lojistik Performansları, 2007-2010-2012	183
Tablo 43: İzmir'de Kurumsal Olmayan Nüfusun İşgücü Durumu, 2004-2012 (15+ yaş, bin kişi)	82	Tablo 95: TCDD Tarafından İşletilen Limanlarda Yük ve Konteyner Trafığı, 2007-2011	184
Tablo 44: Cinsiyete Göre İşsizlik Düzeyinde Değişim, 2004-2012	83	Tablo 96: Aliğa-Nemrut İskeleleri Yük ve Konteyner Trafığı, 2010-2012	185
Tablo 45: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Gini Katsayıları, 2006-2011	87	Tablo 97: Dikili Limanı Yük ve Yolcu Trafığı, 2010-2012	185
Tablo 46: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Sıralı % 20'lik Gruplar İtibarıyla Yıllık Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirin Dağılımı, 2011 (İBBS, Düzey 1)	88	Tablo 98: Firmaların Ticari Satışlarına Göre Türkiye'de Ticari Hareketliliği En Yüksek 5 İl, 2010, (%)	187
Tablo 47: İBBS Düzey 2 Bölgeleri Gelir Dağılımı, Göç ve Nüfus Göstergeleri	88	Tablo 99: Dünyada Bölgelere Göre GSYİH ve Mal Ticareti Değişimi, 2009-2011, (%)	188
Tablo 48: ASPB-İŞKUR Protokolü ile İŞKUR'a Yönlendirilenlere Yönelik Hizmetler	91	Tablo 100: Farklı Ekonomiler ve Türkiye'nin Dış Ticaret Hacmi ve Dünya Dış Ticaretinden Aldığı Paylar 2001-2011, (%), (milyar Dolar)	189
Tablo 49: Global Metro Monitor Ekonomik Performans Göstergeleri	98	Tablo 101: İzmir Dış Ticaret Potansiyeli	189
Tablo 50: İzmir GSYİH Gelişimi, Bölge ve Türkiye İçindeki Yeri (cari fiyatlarla, bin TL)	99		
Tablo 51: İzmir GSKD'nin Gelişimi ve Bölge ve Türkiye İçindeki Yeri, 2004-2010 (milyon TL)	100		
Tablo 52: İBBS Düzey 2 Bölgeleri GSKD Düzeyleri ve Artış Oranları, 2004-2010	100		

Tablo 102: Dış Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dengesi, 2002-2012, (milyon Dolar)	191
Tablo 103: İzmir'de Başlıca Sektörlerde İhracatın İthalatı Karşılama Oranı, 2005-2011	191
Tablo 104: İhracatın Gelişimi ve İhracatta İzmir'in Payı 2002-2012, (milyon Dolar)	192
Tablo 105: İzmir İhracatının Sektörel Dağılımı, 2005-2011, (% bin Dolar)	192
Tablo 106: İzmir İhracatının Ülkelere Göre Dağılımı, 2009-2012, (bin Dolar)	192
Tablo 107: Türkiye, Ege Bölgesi ve İzmir için İthalatın Gelişimi, 2002-2012, (milyon Dolar)	193
Tablo 108: İzmir İthalatının Sektörel Dağılımı, 2005-2011, (bin Dolar)	193
Tablo 109: İzmir İthalatının Ülkelere Göre Dağılımı, 2009-2012, (bin Dolar)	194
Tablo 110: İzmir İmalat Sanayi İhracatının Teknoloji Düzeyine Göre Gelişimi	194
Tablo 111: İzmir İmalat Sanayi İthalatının Teknoloji Düzeyine Göre Gelişimi	194
Tablo 112: Uluslararası Turizm Hareketlerinin Yıllar İtibarı ile Gelişimi, 1950-2011	195
Tablo 113: Dünya Turist Sayısı, (milyon kişi)	195
Tablo 114: 2011'de En Fazla Turizm Geliri Sağlayan Ülkeler	195
Tablo 115: Dünya'da En Çok Ziyaretçi Alan Şehirler, 2011, (milyon kişi)	196
Tablo 116: Türkiye'de Yabancıların Başlıca Turistik Merkezlerle Dağılımı, 2011-2012	196
Tablo 117: İzmir'e Gelen Yabancı Turistlerin Ülkelere Göre Dağılımı, 2010-2012	197
Tablo 118: İzmir'e Gelen Yabancıların Giriş Yoluna ve Aylara Göre Dağılımı, 2010-2012	199
Tablo 119: İzmir'e Gelen Yabancı Kruvaziyer Sayıları, 2003-2012	199
Tablo 120: Yıllar İtibarıyla İşletme ve Yatırım Belgeli Tesis Sayıları ve Kapasiteleri, 2012	200
Tablo 121: Yıllara Göre En Çok Yabancı Sağlık Turisti Gelen İlk 10 İl, 2008-2010	205
Tablo 122: İllere Göre Mavi Bayraklı Plaj Sayıları, 2012	205
Tablo 123: İlçelere Göre Mavi Bayraklı Plajların Dağılımı, 2012	206
Tablo 124: İzmir'de Mevduatın Türlerine Göre Dağılımı, 2004-2012, (milyon TL)	206
Tablo 125: Yıllar İtibarıyla Kredilerin Dağılımı, (bin TL), İzmir	207
Tablo 126: Kredi/Mevduat Oranı, 2003-2012, (%)	208
Tablo 127: İzmir Banka Şube Verileri, 2005-2012	208
Tablo 128: Banka Şube Sayılarının Dağılımı, İzmir	208
Tablo 129: İlçeler İtibarıyla Banka Şubeleri, 2008-2012	209
Tablo 130: PM ₁₀ ve SO ₂ Mevcut ve Sınır Değerleri	220
Tablo 131: İzmir'de OSB'lerdeki Atık Su Arıtma Tesisi (AAT) Durumu	221
Tablo 132: Çevresel İhtiyaçların İlçelere Göre Dağılımı	231
Tablo 133: İzmir, Ege Bölgesi ve Türkiye'de Yol Uzunlukları	235
Tablo 134: Türkiye'de ve Bölgede Demiryolları, 2007-2011, (km)	236
Tablo 135: İzmir'deki Demiryolu Hatları, 2010	236
Tablo 136: Adnan Menderes Havalimanı'ndan Direkt Uçuş Yapılan Yurt Dışı Limanlar	237
Tablo 137: ESHOT ve İZULAŞ Toplam Otobüs, Sefer ve Yolcu Sayıları	239
Tablo 138: Şehir Merkezi Dolmuş, Taksi, Taksi-Dolmuş ve Servis Araçları Sayıları	239
Tablo 139: İzmir Metro Sefer ve Yolcu Sayıları, 2009-2012	240
Tablo 140: İZBAN Sefer ve Yolcu Sayıları, 2010-2012	240
Tablo 141: Denizyolu ile Taşınan Yolcu ve Araç Sayıları, 2008-2012	241
Tablo 142: Elektrik Üretim Kurulu Güç Değişimi, 2008-2012, (MWh)	243
Tablo 143: Elektrik Tüketim Miktarları Değişimi, 2008-2010, (GWh)	243
Tablo 144: İzmir İli Abonelere Göre Elektrik Tüketim Miktarları (MWh), 2010-2012	243
Tablo 145: İzmir'de Bilgi ve İletişim Alanındaki Lisans ve Lisansüstü Eğitim Programları	244
Tablo 146: Türkiye'de ve İzmir'de Sabit Erişim Hattı, Kablo TV ve GSM Abone Sayıları	245
Tablo 147: İnternet Abone İstatistikleri	245
Tablo 148: Hanehalklarının Bina İnşa Yılına Göre Dağılımı, 2011	247
Tablo 149: Hanehalklarının Konuttaki Mülkiyet Durumlarına Göre Dağılımı, 2011	248
Tablo 150: İzmir'de Alınan Konut Yapı Ruhsatları ve Yapı Kullanım İzinleri, 2003-2011	248

ŞEKİLLER

Şekil 1: Küresel Kentlerin Ulusal Kişi Başına Düşen GSYİH'ye Oranı, 2002	30
Şekil 2: Küresel Kentlerin Ulusal İşgücü Verimliliklerine Oranı, 2002	31
Şekil 3: Yıllara Göre İzmir Nüfusunun Türkiye Nüfusuna Oranı (%a), 1927-2012	37
Şekil 4: Yıllara Göre Şehirleşme Oranları (%), 2007-2012	37
Şekil 5: İzmir ve Türkiye Nüfus Piramitleri, 2012	38
Şekil 6: İzmir İlçelerinde Burüt Okullaşma Oranları (%), 2011-2012 Öğretim Yılı	44
Şekil 7: İzmir'de En Fazla Bulunan Mühendislik Bölümleri	51
Şekil 8: İzmir'deki Sit Alanlarının Türlerine Göre Dağılımı, 2012	60
Şekil 9: Türkiye'de Cinsiyete Göre Doğumda Beklenen Yaşam Süresi	65
Şekil 10: Yıllara Göre Bebek Ölüm Hızı (bin canlı doğumda) ve Anne Ölüm Oranı (yüz bin doğumda)	65
Şekil 11: Türkiye ve İzmir'de Yüz Bin Kişiye Düşen Doktor Sayısının Yıllara Göre Değişimi, 2006-2012	67
Şekil 12: Türkiye ve İzmir'de Yüz Bin Kişiye Düşen Hemşire Sayısının Yıllara Göre Değişimi, 2006-2012	67
Şekil 13: İZKA Kalkınma Kurulu Üyelerinin Dağılımı, 2013	71
Şekil 14: Türkiye, İstanbul, Ankara ve İzmir'de Cinsiyete Göre İşgücüne Katılım Oranları (%), 2008-2012	79
Şekil 15: Cinsiyet Bazında Eğitim Düzeyine Göre İşgücü Göstergeleri (%), 2008-2012	79
Şekil 16: İzmir, Ankara, İstanbul ve Türkiye İstihdam Oranları (%), 2004-2012	80
Şekil 17: İzmir, Ankara, İstanbul ve Türkiye İşsizlik Oranları (%), 2004-2012	82
Şekil 18: İşsizlik Oranı Yüksek Düzey 2 Bölgelerine Ait Temel İşgücü Verileri (%), 2011	83
Şekil 19: İzmir'de Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre İşsizlik Oranı, (%), 2004-2012	83
Şekil 20: Türkiye'de Hanehalkı Fertlerinin Çalıştığı Sektöre Göre Yoksulluk Oranları, 2002-2009	90
Şekil 21: Gelire Dayalı Görel Yoksulluk Sınırlarına Göre Yoksulluk Oranı, 2006-2011, (yoksulluk riski % 60)	90
Şekil 22: Uzun Süreli İşsizlik Oranı, 2004-2012	91
Şekil 23: Engel Türüne Göre Oransal Dağılım	92
Şekil 24: Özürlü Evde Bakım Hizmetinden Yararlanan Kişi Sayısı, 2007-2011	92
Şekil 25: İzmir GSYİH Gelişimi (1987 sabit fiyatlarıyla)	99
Şekil 26: GSKD Sektörel ve Bölgesel Paylar, (%), 2004-2010, İzmir	101
Şekil 27: 2004-2010 Bölge GSKD Sanayi Payı Değişimi (%)	102
Şekil 28: Kişi Başına Düşen GSYİH'nin Gelişimi, 1987-2001, (Dolar)	102
Şekil 29: Kişi Başına Düşen GSKD Gelişimi (cari fiyatlarla)	103
Şekil 30: Kişi Başına Düşen GSKD Gelişimi (Dolar)	103
Şekil 31: İBBS Düzey 2 Bölgeleri İtibarıyla Kişi Başına GSKD, TL	103
Şekil 32: İBBS Düzey 2 Bölgelerinin Orta Gelir Tuzağı Riski Açısından Gelir Gruplarına Göre Sınıflandırması	104
Şekil 33: İzmir'de İstihdamın Sektörel Dağılımı, 2004-2012	105
Şekil 34: İstihdamın Sektörel Dağılımı, 2004-2012, (%)	106
Şekil 35: Üniversite, Öğretim Üyesi ve Araştırmacı Oranları, 2010	109
Şekil 36: İzmir'den TÜBİTAK'a Başvuru ve Kabul Sayıları, 2007-2010	110
Şekil 37: İzmir'den SANTEZ Programına Başvuru ve Kabul Sayıları, 2007-2010	110
Şekil 38: Üniversitelerde Üretilen Patent ve Faydalı Model Başvuru Sayılarının Bölgelere Göre Dağılımı, 2007-2010	110
Şekil 39: Üniversitelerin Patent Almasının Önündeki Engeller, (%)	111
Şekil 40: İzmir Yenilik Ekosistemi Haritası	112
Şekil 41: Patent Başvurularının Bölgelere Göre Dağılımı, 2007-2010	115
Şekil 42: İzmir ve Türkiye'de Sektörlerin Üretimi ve Gayri Safi Katma Değeri İçindeki Payları, 2008 (%)	117
Şekil 43: Türkiye'deki Kümelendirme Deneyimlerinin Dönüm Noktaları	122
Şekil 44: İzmir'deki Kümelendirme Deneyimleri	123
Şekil 45: İzmir Kümelendirme Analizi Aşamaları	123
Şekil 46: İzmir Kümelendirme Komitesi Üyelerinin Dağılımı	124
Şekil 47: Yeni Yatırım İçin Belirlenen İlin Seçilmesindeki Neden	129
Şekil 48: İzmir ve Türkiye Genel Arazi Dağılımı, 2011, (%)	141
Şekil 49: İzmir İli Tarımsal Üretim Değerinin Değişimi, 2006-2011, (TL)	142
Şekil 50: Kullanım Şekline Göre İzmir ve Türkiye Tarım Arazisi Dağılımı 2011, (%)	144

Şekil 51: İzmir'de Üretilen Meyvelerin Toplam Meyve Üretim Değerinde Payı, 2011, (%)	146
Şekil 52: İzmir'de Üretilen Başlıca Meyvelerin Üretim Miktarı ve İzmir'in Türkiye Üretimindeki Payı, 1991-2011	146
Şekil 53: İzmir'de Üretilen Başlıca Sebze Üretim Miktarı ve İzmir'in Türkiye Üretimindeki Payları, 2011, (%)	147
Şekil 54: İzmir'de Üretilen Başlıca Tarla Ürünlerinin Toplam Tarla Ürünleri Üretim Değerindeki Payları, 2011, (%)	147
Şekil 55: İzmir'de Üretilen Başlıca Hayvansal Ürünlerin Üretim Miktarının Türkiye Üretimi İçindeki Payı, 2011, (%)	148
Şekil 56: İzmir'de Üretilen Başlıca Hayvansal Ürünlerin, Toplam Hayvansal Üretim Değerindeki Payları, 2011, (%)	149
Şekil 57: İzmir İli Su Ürünleri Üretim Miktarı, 2005-2011, (ton)	150
Şekil 58: Üç Büyük İlin Türkiye Sanayi GSKD'si İçindeki Payları, 2004-2010	156
Şekil 59: İzmir'de Bulunan İmalat Sanayi Alt Sektörlerinin Uzmanlaşma Katsayıları	158
Şekil 60: Serbest Bölgelerdeki İstihdam Dağılımı	167
Şekil 61: ESBAŞ ve İZBAŞ'ta Yıllara Göre Ticaret Hacmi Değişimleri	167
Şekil 62: İllere Göre Teknoloji Geliştirme Bölgelerinin Sayısı	168
Şekil 63: İllere Göre Teknoloji Geliştirme Bölgelerinin Özellikleri	168
Şekil 64: İZTEKGEB'de Çalışan Sayısı, 2008-2012	168
Şekil 65: İZTEKGEB Firmalarının Sektörel Dağılımı, 2012	169
Şekil 66: Dünya Mal Ticareti Hacmi, 2005-2013	188
Şekil 67: Farklı Ülke Grupları ve Türkiye'nin Dünya Dış Ticaretinden Aldığı Paylar, 2001-2011, (%)	188
Şekil 68: İhracatın Sıradanlığı ve Çeşitliliğine Göre İller, 2009	190
Şekil 69: Dış Ticaret Hacminin Gelişimi ve İzmir'in Payı, 2002-2012, (%), (milyon Dolar)	190
Şekil 70: İhracatın İthalatı Karşılama Oranının Gelişimi, 2002-2012	191
Şekil 71: İhracatın Gelişimi ve İzmir'in Payı 2002-2012, (%), (milyon Dolar)	192
Şekil 72: İthalatın Gelişim ve İthalatta İzmir'in Payı 2002-2012, (%), (milyon Dolar)	193
Şekil 73: İzmir'e Gelen Yabancı Turistlerin Ülkelere Göre Dağılımı, 2012	196
Şekil 74: İzmir'e Gelen Yabancı Turistlerin Yıllara Göre Değişimi, 2010-2012	196
Şekil 75: Turistlerin Bakış Açısıyla İzmir'in GZFT Analizi	198
Şekil 76: İzmir Toplam Mevduat Payı, 2004-2012	207
Şekil 77: İzmir'deki Kredilerin Toplam Krediler İçindeki Payı, 2004-2012, (%)	207
Şekil 78: Bankacılık Sektöründe Çalışanların Bölgelere Dağılımı (%)	209
Şekil 79: VOB İşlem Hacmi (TL)	210
Şekil 80: İzmir'de Su Kullanımının Faaliyetlere Göre Dağılımı	217
Şekil 81: Yıllık Yeraltı ve Yüzeysel Su Kullanımlarının Faaliyetlere Göre Dağılımı	217
Şekil 82: 2011 Yılı Su Üretiminin Kaynaklara Göre Dağılımı,	217
Şekil 83: Büyükşehir Hizmet Alanı Kişi Başı Su Kullanım Miktarı, 2007-2011, lt/kişi-gün	217
Şekil 84: Belediyelerce Kişi Başına Çekilen Su Miktarı, 1998-2010, lt/kişi-gün	218
Şekil 85: Atıksu Arıtma Tesisi ile Hizmet Verilen Belediye Nüfusunun Belediye Nüfusu İçindeki Payı (%), 2001-2010	218
Şekil 86: İzmir İmalat Sanayi Su Tüketimi Sektörel Dağılımı	221
Şekil 87: 2010 Yılı İzmir Elektrik Tüketiminin Alanlara Dağılımı	221
Şekil 88: İzmir İmalat Sanayi Enerji Tüketimi Sektörel Dağılımı	222
Şekil 89: İzmir İmalat Sanayi Tehlikeli Atık Sektörel Dağılımı	223
Şekil 90: Adnan Menderes Havalimanı Gelen-Giden Yolcu Sayısı, 2008-2012	237
Şekil 91: Adnan Menderes Havalimanı Kargo Taşımacılığı Verileri, 2010-2012, (ton)	237
Şekil 92: Yüz Bin Kişi Başına Düşen Otomobil Sayısının Karşılaştırması, 2009-2012	239
Şekil 93: Yüz Bin Kişi Başına Düşen Motosiklet Sayısının Karşılaştırması, 2009-2012	239
Şekil 94: İzmir'deki Konut Satışları, 2008-2011	248

HARİTALAR

Harita 1: İzmir İlçelerinde İlkokulda Şube Başına Düşen Öğrenci Sayısı, 2012-2013 Öğretim Yılı	46
Harita 2: İzmir İlçelerinde Ortaokulda Şube Başına Düşen Öğrenci Sayısı, 2012-2013 Öğretim Yılı	46
Harita 3: İzmir İlçelerinde Genel Ortaöğretimde Şube Başına Düşen Öğrenci Sayısı, 2012-2013 Öğretim Yılı	48
Harita 4: İzmir İlçelerinde Mesleki ve Teknik Ortaöğretimde Şube Başına Düşen Öğrenci Sayısı, 2012-2013 Öğretim Yılı	49
Harita 5: İzmir'deki Sit Alanlarının İlçelere Göre Dağılımı, 2012	61
Harita 6: Hastanelerin İlçelere Göre Dağılımı	66
Harita 7: Düzey 2 Bölgelerine Göre Sosyal Sermaye Endeksi Grupları	75
Harita 8: İzmir İlçelerinde Tarım Arazilerinin Toplam (hektar) ve Oransal (%) Büyüklükleri	144
Harita 9: Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı	161
Harita 10: Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı Alt Sektöründe Firma Yoğunlaşması ve 3 Yıldız Gösterimi	161
Harita 11: Giyim Eşyası ve Kürk İmalatı	162
Harita 12: Giyim Eşyası ve Kürk İmalatı Alt Sektöründe Firma Yoğunlaşması ve 3 Yıldız Gösterimi	162
Harita 13: Kimyasal Madde ve Ürünlerin İmalatı	163
Harita 14: Kimyasal Madde ve Ürünleri İmalatı Alt Sektörlerinde Firma Yoğunlaşması ve 3 Yıldız Gösterimi	163
Harita 15: Genel Makine ve Teçhizat İmalatı	164
Harita 16: Genel Makine ve Teçhizat İmalatı Alt Sektörlerinde Firma Yoğunlaşması ve 3 Yıldız Gösterimi	164
Harita 17: Motorlu Kara Taşıtları İmalatı	165
Harita 18: Motorlu Kara Taşıtları İmalatı Alt Sektörlerinde Firma Yoğunlaşması ve 3 Yıldız Gösterimi	165
Harita 19: Rüzgar Hız Dağılımı	171
Harita 20: Rüzgar Kapasite Faktörü	171
Harita 21: Rüzgar Enerji Santrali Kurulabilir Alanlar	172
Harita 22: RES'lerin İlçelere Göre Dağılımı	172
Harita 23: Türkiye Güneş Enerjisi Potansiyeli Atlası	174
Harita 24: İzmir Güneş Enerjisi Potansiyeli Atlası	174
Harita 25: Türkiye Orman Kaynaklı Biyokütle Potansiyeli Haritası	175
Harita 26: Türkiye'de Nanoteknoloji-Vulkanik Etkinliği ve Jeotermal Alanlar	176
Harita 27: İzmir'de Jeotermal Kaynaklar, Mevcut Kullanım Durumları ve Potansiyelleri	177
Harita 28: İzmir İli Maden Haritası	179
Harita 29: İlçelere Göre Turizm Türleri	203
Harita 30: İzmir'in Çevresel Mevcut Durumu	228
Harita 31: İzmir ve Çevresi Karayolu ve Otoyal Haritası	235
Harita 32: İzmir Raylı Sistem Ulaşım Planı	240
Harita 33: İzmir Deniz Ulaşım Hatları	241
Harita 34: İzmir'in Uçuş Mesafelerine Göre Ülkeler	246

3PL	Üçüncü Parti Lojistik
AAT	Atıksu Arıtma Tesisi
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABİGEM	Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezi
AÇSAP	Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezi
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
Ar-Ge	Araştırma-Geliştirme
ARBİS	Araştırmacı Bilgi Sistemi
ASPB	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BAE	Birleşik Arap Emirlikleri
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BGUS	Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi
BSTB	Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
BSK	Bitümlü Sıcak Karışım
BSYK	Beşeri Sermaye ve Yaşam Kalitesi
BÜGEM	Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü
BYS	Başka Yerde Sınıflandırılmamış
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
ÇEVKO	Çevre Koruma ve Ambalaj Atıkları Değerlendirme Vakfı
ÇKS	Çiftçi Kayıt Sistemi
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DEÜ	Dokuz Eylül Üniversitesi
DHMİ	Devlet Hava Meydanları İşletmesi
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DSİ	Devlet Su İşleri
DTM	Dış Ticaret Müsteşarlığı
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
EARN	Avrupa Akademik ve Araştırma Ağı (European Academic and Research Network)
EBİSTEM	Ege Üniversitesi Bilim Teknoloji Uygulama ve Araştırma Merkezi
EBSO	Ege Bölgesi Sanayi Odası
EİE	Elektrik İşleri Etüt İdaresi
EKÜY	Entegre ve Kontrollü Ürün Yönetimi
EPDK	Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu
ERG	Eğitim Reformu Girişimi
ESBAŞ	Ege Serbest Bölge Kurucu ve İşleticisi A.Ş.
ESHOT	Elektrik, Su, Havagazi, Otobüs ve Trolleybüs İşletmesi
ETKB	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
EUROSTAT	Avrupa Birliği İstatistik Ofisi
EÜ	Ege Üniversitesi
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (Food and Agriculture Organization of the United Nations)
FEE	Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı (Foundation for Environmental Education)
GEM	Küresel Girişimcilik Monitörü (Global Entrepreneurship Monitor)

GNS	Genel Nüfus Sayımı
GSBH	Gayrisafi Bölgesel Hasıla
GSKD	Gayrisafi Katma Değer
GSMH	Gayrisafi Milli Hasıla
GSYİH	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
GTHB	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
GÜ	Gediz Üniversitesi
GWh	Gigawatt-saat
GYODER	Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı Derneği
IEA	Uluslararası Enerji Ajansı (International Energy Agency)
IMF	Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
İAOSB	İzmir Atatürk Organize Sanayi Bölgesi
İBB	İzmir Büyükşehir Belediyesi
İBBS	İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması
İEÜ	İzmir Ekonomi Üniversitesi
İGTHİM	İzmir Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü
İİBF	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İKÇÜ	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
İKEE	İzmir Kültür Ekonomisi Envanteri
İİ MEM	İzmir İl Millî Eğitim Müdürlüğü
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization)
İÖİ	İzmir İl Özel İdaresi
İSO	İstanbul Sanayi Odası
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
İTOB	İzmir Ticaret Odası Organize Sanayi Bölgesi
İUAP	İzmir Ulaşım Ana Planı
İYTE	İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü
İZBAN	İzmir Banliyö Sistemi İşletmesi
İZBAŞ	İzmir Serbest Bölge Kurucu ve İşleticisi A.Ş.
İZBP	İzmir Bölge Planı
İZDENİZ	İzmir Deniz İşletmeciliği Nakliye ve Turizm Ticaret A.Ş.
İZFAŞ	İzmir Fuarçılık Hizmetleri A.Ş.
İZGEP	İzmir Büyükşehir Belediyesi Atık Toplama ve Geri Kazanım A.Ş.
İZKA	İzmir Kalkınma Ajansı
İZSU	İzmir Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü
İZTEKGEB	İzmir Teknoloji Geliştirme Bölgesi
İZTO	İzmir Ticaret Odası
İÜ	İzmir Üniversitesi
KOGM	Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KKO	Kapasite Kullanım Oranı
KKYDP	Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme
KOSBİ	Kemalpaşa Organize Sanayi Bölgesi
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı

KSS	Küçük Sanayi Sitesi
kWh	Kilowatt-saat
LPI	Lojistik Performans Endeksi (Logistics Performance Index)
MBY	Markalaşma Becerisi ve Yenilikçilik
MDA	Mevcut Durum Analizi
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
MEM	Millî Eğitim Müdürlüğü
MHRS	Merkezi Hastane Randevu Sistemi
MÜSİAD	Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
MTA	Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü
MWh	Megawatt-saat
NACE	Avrupa Topluluğu'nda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistikî Sınıflaması (Statistical Classification of Economic Activities in The European Community)
OAİB	Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri
ODTÜ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (Organisation for Economic Co-operation and Development)
OKS	Orta Öğretim Kurumları Sınavı
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
OYP	Ortaöğretime Yerleştirme Puanı
ÖÇKA	Özel Çevre Koruma Alanı
ÖYK	Özelleştirme Yüksek Kurulu
PISA	Uluslararası Öğrenci Başarılarını Değerlendirme Programı (Program for International Student Assessment)
RCA	Dış Ticarete Rekabet Gücü
RES	Rüzgar Enerji Santrali
RG	Resmî Gazete
SAN-TEZ	Sanayi Tezleri Programı
SBS	Seviye Belirleme Sınavı
SCI	Bilimsel Atfı Endeksi (Science Citation Index)
SDP	Sağlıkta Dönüşüm Programı
SEGE	Sosyoekonomik Gelişmişlik Endeksi
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SSE	Sosyal Sermaye Endeksi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
ŞÜ	Şifa Üniversitesi
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TBD	Türkiye Bilişim Derneği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBÜP	Ticaret Becerisi ve Üretim Potansiyeli
TCDD	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
TDİ	Türkiye Denizcilik İşletmeleri
TEİAŞ	Türkiye Elektrik İletim A.Ş.
TEKMER	Teknoloji Geliştirme Merkezi
TEPAV	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TESEV	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı

TEYDEB	Teknoloji ve Yenilik Destek Programları
THK	Türk Hava Kurumu
THSK	Türkiye Halk Sağlığı Kurumu
TKB	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı
TKHK	Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu
TL	Türk Lirası
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TPE	Türk Patent Enstitüsü
TRGM	Tarım Reformu Genel Müdürlüğü
TSM	Toplum Sağlığı Merkezi
TTGV	Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRÇEV	Türkiye Çevre Eğitim Vakfı
TÜREB	Türkiye Rüzgar Enerjisi Birliği
TÜSIAD	Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
TYD	Turizm Yatırımcıları Derneği
TZOB	Türkiye Ziraat Odaları Birliği
UBAK	Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı
UFI	Uluslararası Fuarçılık Endüstrisi Derneği
UITP	Uluslararası Toplu Taşımacılar Birliği
BM	Birleşmiş Milletler (United Nations)
UNCTAD	Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (United Nations Conference on Trade and Development)
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme)
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (United Nations International Children's Emergency Fund)
UNWTO	Dünya Turizm Örgütü (United Nations World Tourism Organization)
URAK	Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu
USD	Amerikan Doları
ÜFE	Üretici Fiyatları Endeksi
VOB	Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası
WEF	Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum)
WHO	Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organisation)
YDTA	Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı
YÜ	Yaşar Üniversitesi
YE	Yenilenebilir Enerji
YHGS	Yaban Hayatı Geliştirme Sahası
YHT	Yüksek Hızlı Tren
YİD	Yap İşlet Devret
YK	Yoğunlaşma Katsayısı
YÖK	Yükseköğretim Kurumu
YÜ	Yaşar Üniversitesi

tanım ve kavramlar

Aglomerasyon Ekonomisi:

Ekonomik faaliyetlerin belirli bir mekanda toplanması ile ortaya çıkan ve maliyetlerde gerçekleşen azalmayı ifade eden etkileri ifade etmektedir.

Anne Ölüm Oranı:

Gebelik süresince ve doğumu izleyen ilk altı hafta içinde tesadüfi olmayan nedenlerden kaynaklanan kadın ölümüdür.

Arkeolojik Sit Alanları:

Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli uygarlıkların ürünü olup topografik olarak tanımlanabilecek derecede yeterince belirgin ve mütecanis özelliklere sahip, aynı zamanda tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, sosyal veya teknik bakımlardan dikkate değer, kısmen inşa edilmiş, insan emeği kültür varlıkları ile tabiat varlıklarının birleştiği alanlardır.

Bebek Ölüm Hızı:

Bir yılda doğan ve bir yaşını tamamlamadan ölen bebek sayısının aynı sürede canlı doğan bebek sayısına oranıdır.

Bölgesel Gayri Safi Katma Değer:

Bir bölgede yerleşik ekonomik birimlerin belli bir dönemde bu bölgedeki ekonomik faaliyetleri sonucunda ürettikleri mal ve hizmetlerin (çıktı) değerinden, bu üretimde bulunabilmek için kullandıkları mal ve hizmetler (ara tüketim) değerinin çıkarılması sonucu elde edilen değerdir.

Çoğaltanlar:

Bir sektörün nihai talebinde 1 birimlik artış olması durumunda bölge ekonomisinde üretim, gelir, istihdam, vergi ve ithalatında ne kadar artış gerçekleşeceğini gösteren etki analizleridir.

Dış Ticaret Dengesi:

İthalat ve ihracat arasındaki ilişkiyi açıklayan, ithalatın ihracattan fazla olması halinde negatif (dış ticaret açığı), düşük olması halinde ise pozitif (dış ticaret fazlası) değer alan göstergedir.

Dış Ticaret Hacmi:

İthalat ve ihracat rakamlarının toplamını, yani bir bölgenin/ülkenin gerçekleştirmiş olduğu toplam dış ticareti ifade etmektedir.

Doğal Sit Alanları:

İlginç özellik ve güzelliklere sahip olan, ender bulunan, korunması gerekli alanlar ve tabiat varlıklarıdır.

Endüstriyel Bağınlaşma:

Sektörler arasında ara girdi alışverişlerinden kaynaklanan karşılıklı bağımlılıktır. Girdi-çıktı modelinde sektörel ileri ve geri bağlantı göstergeleri kullanılarak sektörler arasındaki etkileşimin ne kadar güçlü olduğunun incelenmesidir.

Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Geliri:

Hanehalkının yıllık kullanılabilir gelirinin hanehalkının eşdeğer hanehalkı büyüklüğüne bölünmesiyle elde edilmektedir. Eşdeğer hanehalkı büyüklüğü ise hanehalkı düzeyinde toplanan gelirlerin bireysel gelirlere dönüştürülmesi amacıyla her bir hanehalkı büyüklüğünün kaç yetiškine (eşdeğer fert sayısına) denk olduğu göstermektedir.

Etnografik Eser:

Halk sanatını ve halkın maddi kültürünü gösteren gereçler ve belgelerdir.

Gayrisafi Katma Değer:

Bir sektörün gayri safi katma değeri, temel fiyatlar üzerinden hesaplanan üretim değeri ile satış fiyatı üzerinden hesaplanan ara mal tüketim değeri arasındaki fark olarak tanımlanır. Diğer bir deyişle, bir sektörde yaratılan katma değer, sektörde üretilen mal veya hizmetin değeri ile sektörde kullanılan ara girdilerin değeri arasındaki farktır.

Gayrisafi Yurtiçi Hasıla:

Bir ekonomide yerleşik olan üretici birimlerin belli bir dönemde, yurtiçi faaliyetleri sonucu yaratmış oldukları tüm mal ve hizmetlerin değerleri toplamından bu mal ve hizmetlerin üretiminde kullanılan girdiler toplamının düşülmesi sonucu elde edilen değerdir.

Genç Bağımlılık Oranı:

“15-64” yaş grubundaki her 100 kişi için “0-14” yaş grubundaki kişi sayısıdır.

Geri Bağlantı Etkisi:

Her bir i sektörü için hesaplanan toplam geri bağlantı etkileri, sektöre olan nihai talepte 1 birim (örneğin, 1 milyon TL) nihai talep artışı olması durumunda tüm ekonomide (bölgede) üretim artışının ne düzeyde olacağını gösterir. Geri bağlantı etkisi, sadece bir sektörde değil tüm sektörlerde ortaya çıkan toplam canlanmayı gösterir ve sektörün tüm ekonomi (bölge) için önemine işaret eder.

Hirschman Kategorileri:

Geri bağlantı etkisi öncelikli olmak üzere, ileri ve geri bağlantı etkilerine göre sektörlerin bölge ekonomisi için önemini gösteren dört temel kategoridir.

İhracata Konu Mallarda Çeşitlilik:

Çeşitlilik değerinin yüksek olması bir bölge veya ülkede çok sayıda ürünün rekabetçi bir şekilde üretilip ihraç edildiğini göstermektedir.

İhracata Konu Mallarda Sıradanlık:

Çok sayıda bölge veya ülkenin ihracat sepetinde yer alan ihraç ürünleri sıradan ürün olarak kabul edilmektedir. Sıradanlık değeri düşük olan bölge veya ülkeler, özel/nadir ürünlerin ihracatında rekabette avantajı sahiptir.

İhracatta Sofistikasyon:

İhracatta sofistikasyonu yüksek olan iller, gelişmiş ülkelerin ihracat sepetlerinde yer alan ürünleri ihraç ederler. Sofistikasyon değerinin düşük olması, ihraç ürünlerinin karmaşık olmadığını göstergesidir.

İleri Bağlantı Etkisi:

Her bir i sektörü için hesaplanan toplam ileri bağlantı etkileri, tüm sektörlerde aynı anda 1 birim (örneğin, 1 milyon TL) nihai talep artışı olması durumunda i sektöründe üretim artışının ne düzeyde olacağını gösterir. İleri bağlantı etkisi, sektörün toplam çıktısının ne oranda ara mal olarak kullanıldığının, dolayısıyla sektörün diğer sektörler için ne kadar önemli olduğunun bir göstergesidir.

Kentsel Sit Alanları:

Mimari, mahalli, tarihi, estetik ve sanatsal özelliği bulunan, bir arada bulunmaları nedeniyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla değeri olan yapıların, bahçelerin, bitki örtülerinin, yerleşim dokularının ve duvarların buldukları alanlardır.

Kişi Başı Bölgesel Gayri Safi Katma Değer:

Cari fiyatlarla bölgesel gayri safi katma değerinin yıl ortası bölge nüfus tahminine bölünmesi ile TL cinsinden elde edilen değerdir.

Kuruluş Yeri Faktörleri:

Belirli bir üretim biriminin bir coğrafi konuma yerleştirilmesi halinde, üretim biriminin maliyeti, satış hasılatı ve sermaye yapısı üzerinde etkili olan tüm konumsal özellikleri kapsar. Kuruluş yerinin seçimi genellikle işletme giderlerinin en düşük, işletme gelirlerinin en yüksek olduğu yerin belirlenmesi sürecini içermektedir.

Medyan (Ortanca) Yaş:

Nüfusu oluşturan kişilerin yaşları küçükten büyüğe doğru sıralandığında ortada kalan kişinin yaşıdır. Buna göre, nüfusun yarısı bu yaştan küçük, diğer yarısı da bu yaştan büyüktür.

Motorlu Kara Taşıtı:

Karayolları Trafik Kanunu gereğince trafikten tescil plakası alma zorunluluğu olan bütün taşıtlardır.

Net Göç:

Bir ilin aldığı göç ile verdiği göç arasındaki farktır. Alınan göç verilenden fazla ise net göç pozitif, tersi durumda net göç negatiftir.

Net Göç Hızı:

Göç edebilecek her bin kişi için net göç sayısıdır.

Net İşletme Artığı:

İşletme artığı, katma değer ile işgücüne yapılan ödemeler arasındaki farktır.

Üretim sürecinde işgücü, sermaye ve ara mal kullanıldığı varsayımı ile işletme artığı, üretim değerinden ara mal maliyeti ve işgücü ödemeleri düşülerek elde edilir. Sermayenin yıpranması (amortisman) da düşülür ise net işletme artığına ulaşılır.

Net Satışlar (Bölge dışına yapılan):

Bölgedeki toplam arz ile bölgedeki toplam kullanım arasındaki farktır. Bölgedeki toplam arz bölgedeki kullanımdan fazla ise, fark bölge dışına satılmış demektir. Toplam arz kullanımdan az ise, aradaki fark diğer bölgelerden satın alınmış demektir.

Nitelikli Sıçrama Kabiliyeti:

Bir bölge veya ülkenin mevcut sanayi yapısı ile daha nitelikli ürünleri ihraç edebilme kapasitesini göstermektedir. Geniş üretim imkanlarına sahip bölge veya ülkeler farklı ve daha nitelikli ihraç ürünlerine kolaylıkla geçiş yapabileceklerdir.

Nüfus Yoğunluğu:

Bir kilometrekareye düşen nüfustur.

Orta Gelir Tuzağı:

Kişi başına düşen GSYİH bakımından orta gelir düzeyine ulaşmış ülkelerin veya bölgelerin belirli bir gelir bandında sıkışma ve üst gelir seviyesine geçememe durumudur.

Öğün Eğitim:

Belirli bir yaş grubundaki ve aynı seviyedeki bireylere, amaca göre hazırlanmış programlarla okul çatısı altında yapılan düzenli eğitimidir.

Ro-Ro:

(*Roll On Roll Off*) Otomobil, kamyon, treyler, TIR ya da vagon gibi tekerlekli taşıtları içine alarak taşımak üzere tasarlanmış büyük ticaret gemilerine ve bu şekilde gerçekleştirilen taşımacılık türüne verilen isimdir.

Tarihi Sit Alanları:

Tarihte önemli olayların cereyan ettiği ve bu nedenle korunması gerekli olan yerlerdir.

Tescilli Yapı:

Tarihi ve kültürel değerleri barındırdığından koruma altına alınmış yapılardır.

TEU:

(*Twenty Feet Equivalent Unit*) Uluslararası deniz taşımacılığında kullanılan konteyner birimi.

Toplam Arz:

Bir sektörün üretimi ile ithalatın toplamıdır.

Toplam Doğurganlık Hızı:

Bir kadının doğurgan olduğu dönem boyunca (15-49 yaşları arasında) yaşayacağı ve belirli yaşa özel doğurganlık hızını takip edeceği varsayımı altında doğurabileceği ortalama canlı doğan çocuk sayısıdır.

Toplam Yaş Bağımlılık Oranı:

“15-64” yaş grubundaki her 100 kişi için “0-14” ve “65 ve daha yukarı” yaş gruplarındaki kişi sayısıdır.

Uzun Süreli İşsizlik Oranı:

İşsizler içinde bir yıl ve daha uzun süreyle işsiz olanların payını göstermektedir.

Üçüncü Parti Lojistik:

Bir şirketin ihtiyaç duyduğu lojistik hizmetlerin kısmen veya tümüyle başka bir şirket tarafından gerçekleştirilmesidir.

Yaşlı Bağımlılık Oranı:

“15-64” yaş grubundaki her 100 kişi için “65 ve daha yukarı” yaş grubundaki kişi sayısıdır.

Yaşlı Nüfus Oranı:

“65 ve daha yukarı” nüfusun toplam nüfus içindeki oranıdır.

Yenilik (İnovasyon):

İşletme içi uygulamalarda, işyeri organizasyonunda veya dış ilişkilerde yeni veya önemli derecede iyileştirilmiş bir ürün veya süreç, yeni bir pazarlama yöntemi ya da yeni bir organizasyonel yöntemin gerçekleştirilmesidir

Yoğunlaşma Katsayısı:

Bir sektörün belli bir bölgedeki yığılmasını bir üst bölgeye referansla ölçmeye yararaktadır.

$$YKi = (ei/et) / (Ei/Et)$$

YK=Yoğunlaşma katsayısı
ei = i sektörünün ilçedeki istihdamı
et = ilçedeki toplam istihdam
Ei = İzmir'de i sektöründeki istihdam
Et = İzmir'deki toplam istihdam

Yoksulluk Oranı:

Eşdeğer fert başına geliri (bireysel eşdeğer geliri) yoksulluk sınırından düşük olan nüfus oranını vermektedir.

Yoksulluk Riski (% 60):

Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirlerinin % 60'ı yoksulluk sınırı olarak tanımlanmaktadır.

metodoloji

2014-2023 İZBP hazırlık çalışmaları kapsamında, bölgenin yapısının ve dinamiklerinin etkin olarak belirlenmesine imkan sağlayacak sosyal, ekonomik, çevresel ve mekansal analizler gerçekleştirilmiştir. Analizlerin belirlenmesi ve içeriğinin oluşturulması sürecinde Türkiye'nin önde gelen düşünce kuruluşları ve üniversitelerle görüşmeler yapılmıştır.

İzmir Üniversiteler Platformu, üniversite rektörlükleri, ilgili fakülte ve bölümler, Kalkınma Bankası, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV), Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) gibi farklı kuruluşların mevcut durum analizi çalışmaları ve planlama sürecine ilişkin görüş ve önerileri alınmıştır.

Elde edilen görüşler ve analiz tekliflerinin değerlendirilmesi ve Yönetim Kurulu onayına sunulması neticesinde farklı kurum ve kuruluşlarla işbirlikleri oluşturularak bölgesel analiz çalışmaları yapılmıştır. 2014-2023 İZBP hazırlıkları kapsamında eş zamanlı ve eşgüdümlü olarak yürütülen söz konusu analiz çalışmaları, içerdikleri alt analizler ve uygulanan teknikler şunlardır:

Analiz	Uygulanan Yöntemler	Kullanılan Temel Veriler
İzmir Bölgesi Girdi-Çıktı Analizi	Ulusal tablodan varsayımlarla elde edilen bölgesel tablonun farklı kaynaklardan derlenen üstün verilerle güncellenmesine dayanan Karma Yöntem İkincil veri temini ve istatistiksel analizi 2008 yılı ara girdi kullanımlarının elde edilmesi için RAS algoritması İzmir doğrudan girdi katsayılarının tahmini için LQ Yöntemi Üstün veriler elde edilmesi için sektör temsilcileri ile yüzyüze görüşme Girdi-çıkı modeli kullanılarak yapısal analiz, endüstriyel bağışlaşma ve çoğaltan analizleri	TÜİK Ulusal Girdi-Çıktı Tablosu (2002) TÜİK Üretim, Harcamalar ve Gelir Yoluyla GSYİH verileri TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi Veri Seti (2008) TÜİK İş ve Hizmet İstatistikleri (2008) Maliye Bakanlığı Bütçe İstatistikleri TÜİK Sektörel İthalat ve İhracat verileri T.C. Merkez Bankası Ödemeler Dengesi Hizmet Ticareti İstatistikleri SGK Kayıtlı İşgücü verileri Sektör temsilcilerinden elde edilen üstün veriler Kalkınma Bakanlığı ve TÜİK raporları
İzmir İli Fonksiyonel Bölge ve Alt Bölgelerin ve Bölgelerarası İlişkilerin Tespiti	Kuşak Bileşenleri Nüfus Projeksiyon Yöntemi Ekonomik Baz Tekniği Ekonomik Temel Çarpanı Yerel-Temel İşgücü Ayrımı Sabit Pay / Sabit Büyüme / Değişken Pay Tekniği Yer seçimi (lokasyon katsayısı, LQ) analizi Merkezi Eğilim ve Dağılım İlişkin Mekansal İstatistik Yöntemleri Mekansal Otokorelasyon Teknikleri Mekansal Etkileşim Modelleri Çekim Modeli Temelli Kentsel Fonksiyon Dağılım Modelleri	İdari sınırlar, arazi kullanımı, yürürlükteki plan kararları, ulaşım ve alt yapı yatırımları gibi mekansal verileri TÜİK, 2011 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi TÜİK 13140 sayılı numaralı ve 11.07.2012 tarihli haber bülteni TÜİK 2010 yılı doğum istatistikleri Dünya Sağlık Örgütü verileri 1970-2000 dönemi TÜİK Genel Nüfus Sayımları

Analiz	Uygulanan Yöntemler	Kullanılan Temel Veriler
İzmir Sivil Toplum Araştırması	Envanter çalışması Alan araştırması Derinlemesine mülakat Odak grup çalışmaları	Dernekler İl Müdürlüğü ve Vakıflar Genel Müdürlüğü verileri Saha araştırması verileri
İzmir İli Potansiyel Yatırım Konuları Araştırması	Yoğunlaşma ve pazar analizi Kümelenme analizi SWOT Analizi Kuruluş Yeri Faktörleri Analizi Yüzyüze görüşmeler	TÜİK coğrafi ve demografik göstergeleri TÜİK eğitim göstergeleri TÜİK istihdam göstergeleri TÜİK sosyal güvenlik göstergeleri TÜİK sağlık göstergeleri TÜİK sanayi sektörü göstergeleri TÜİK tarım sektörü göstergeleri TÜİK bankacılık göstergeleri TÜİK turizm sektörü göstergeleri TÜİK dış ticaret göstergeleri TÜİK iş istatistikleri İzmir Bölgesel Yenilik Stratejisi
İzmir Girişimcilik Ekosisteminin Geliştirilmesi Strateji Çalışması	Paydaş analizi Odak grup görüşmeleri Birebir derinlemesine görüşmeler Literatür taraması Girişimcilik ekosistemi analizi Karşılaştırma analizleri İkincil veri temini ve analizi	TÜİK eğitim verileri TPE patent verileri SGK firma verileri TÜİK sektörel veriler TÜBİTAK ve Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı program verileri KOSGEB verileri Uluslararası raporlar
İzmir Kültür Ekonomisi Envanteri ve Gelişme Stratejisi	Çalıştay Derinlemesine görüşmeler 3 yıldız analizi GIS analizleri İkincil veri temini ve analizi Literatür taraması	TÜİK genel sanayi ve işyerleri sayımı istatistikleri, yıllık sanayi ve hizmet istatistikleri SGK istatistikleri TÜİK kültür istatistikleri, tüketim harcamaları veritabanı ve bölgesel izleme göstergeleri Belediyeler ve Üniversiteler kültür verileri İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü verileri İzmir il Dernekler Müdürlüğü verileri

Analiz	Uygulanan Yöntemler	Kullanılan Temel Veriler
İzmir Turizm Mevcut Durum Raporu	İkincil veri temini ve analizi Literatür taraması Katılımcı çalıştay GZFT analizi Mülakat ve anket	Uluslararası raporlar Kültür ve Turizm Bakanlığı verileri Turizm çatı kuruluşları verileri TÜİK verileri İzmir İl Kültür Turizm Müdürlüğü verileri Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü verileri Sağlık Bakanlığı verileri
İzmir Kümelenme İstatistik ve Saha Analizi Çalışmaları	3 yıldız yöntemi Küme iş ve ihtiyaç analizi Kümelenme düzeyi analizi Küme dinamiği analizi Paydaş analizi Derinlemesine paydaş görüşmeleri Çalıştay	SGK firma ve çalışan sayıları TPE patent, marka, faydalı model ve endüstriyel tasarım sayıları Maliye Bakanlığı verileri Ege İhracatçılar Birliği ihracat verileri TOBB, İZTO, EBSO, ilçe sanayi ve ticaret odaları bilgileri Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı firma verileri
İzmir Bilgi Toplumu Temelli Kalkınma Stratejisi	Delfi anketi Fark (GAP) analizi Senaryo geliştirme yöntemleri İkincil veri temini ve analizi Çalıştay Mekansal dağılım analizleri Çekirdek Yoğunluk Analizi	TÜBİTAK ve TTGV program verileri İzmir Bölgesel Yenilik Stratejisi verileri TÜİK bilgi toplumu verileri İZTO ve EBSO verileri
İzmir Su Ürünleri Sektörü Stratejisi	Literatür taraması, Saha araştırması İkincil veri temini ve analizi Çalıştay	Dünya Gıda ve Tarım Örgütü verileri EUROSTAT verileri Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Su Ürünleri İstatistikleri İzmir Büyükşehir Belediyesi verileri İzmir Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü kayıtları TÜİK su ürünleri istatistikleri

Analiz	Uygulanan Yöntemler	Kullanılan Temel Veriler
İzmir Bölgesel Yenilik Stratejisi	İkincil veri toplanması ve analizi Saha analizi Ekosistem analizi Çalıştay	ÖSYM ve YÖK verileri TÜBİTAK ve TTGV verileri Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı program verileri TÜİK ADNKS verileri Türk Patent Enstitüsü verileri İzmir Teknoloji Geliştirme Bölgesi bilgileri KOSGEB bilgileri İzmir Mevcut Durum Analizi Maliye Bakanlığı bilgileri Saha ve Ekosistem analizi verileri
İzmir'de Eko-verimlilik Uygulamalarının Yaygınlaştırılması Strateji Çalışması	UNDP Kapasite Değerlendirme Metodu Çok Ölçütlü Karar Verme Metodu Entropi Metodu Basit Sıralama Metodu Saha görüşmeleri Çalıştay	TÜBİTAK raporları BM Çevre Programı raporları Çevre ve Orman Bakanlığı verileri İzmir Büyükşehir Belediyesi verileri UNIDO raporları TÜİK çevre istatistikleri Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı verileri SGK raporları İZKA raporları
İzmir Kentsel Pazarlama Stratejisi	Guidefish strateji planlama modeli Algı araştırması, TNS "CATI" telefonla anket Omnibus yüz yüze kantitatif araştırma TNS yüz yüze kantitatif bilinirlik ve algı araştırması Bire bir video röportaj Online anket Yüz yüze derinlemesine görüşmeler YASED barometre online araştırma TÜİK yüz yüze kantitatif araştırma Değer haritaları Kıyaslama ve hedef kitle analizi, GZFT analizleri	İZKA Yatırım Ortamı Değerlendirme Araştırması Kültür ve Turizm Bakanlığı verileri Algı araştırması verileri Anket verileri Video röportaj verileri

Analiz çalışmaları kapsamında İzmir'in bölgesel düzeyde ihtiyaç ve önceliklerinin belirlenmesi yanı sıra, farklı kurum ve kuruluşların İZKA kanalıyla daha fazla veriye daha kısa süre içinde erişimi sağlandı. Ayrıca analiz grupları aralarında veri ve araştırma bulgularının eş zamanlı paylaşımı yoluyla kurumlar arasında sinerji yaratıldı.

Düzenlenen çok sayıda toplantı/çalıştay ile analiz ve strateji çalışmalarına ilgili gruplardan katkı ve katılım sağlandı. Bilişim sektörü, turizm sektörü, yenilik, kümelenme, ekoverimlilik konuları, kültür ekonomisi ve su ürünleri sektöründe strateji ve eylem planının belirlenmesi için bir günlük çalıştaylar düzenlendi. Çalıştaylarda sektör temsilcileri ağırlıklı olmak üzere ilgililerin bilgi ve deneyim paylaşımına imkan tanınarak konular farklı boyutlarıyla değerlendirildi. 21 Eylül 2012 tarihinde **İzmir Bölge Planı Hazırlık Toplantısı** gerçekleştirildi. Toplantı ile farklı konularda çalışan analiz gruplarının bir araya gelmeleri, araştırma konuları hakkında bilgi/görüş alışverişi yapmaları ve bu grupların İZBP hazırlama sürecine ilişkin görüş, öneri ve değerlendirmelerinin alınması sağlandı. Toplam 716 kişinin katılımı gerçekleşen toplantılara ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

2014-2023 İZBP Hazırlık Çalışmaları Kapsamındaki Paydaş Toplantıları ve Çalıştaylar				
Toplantı Başlığı / Toplantı Yapılan Kurum	Analiz Başlığı	Tarih	Görüşülen Konu	Katılımcı Sayısı
Yenilik Stratejisi Çalıştay	İzmir Bölgesel Yenilik Stratejisi	20 Mart 2012	İzmir'de Ar-Ge ve yenilik kapasitesinin artırılmasına yönelik öncelik, hedef ve eylemlerin belirlenmesi	50
Eko-verimlilik Çalıştay	İzmir'de Eko-verimlilik Uygulamalarının Yaygınlaştırılması Strateji Çalışması	23 Mart 2012	Mevcut durum raporu paylaşılarak temiz üretim konusunda bölgede gerçekleştirilebilecek eylemler	60
Kümelenme Çalıştay	İzmir Kümelenme Stratejisi	30 Mayıs 2012	Konuyla ilgili çalışan İzmir'deki ilgili tüm kurum ve kuruluşların katılımıyla İzmir Kümelenme Stratejisi oluşturulmuştur.	25
Sektör uzman görüşmeleri	İzmir Bölgesi Girdi-Çıktı Analizi	Haziran Ağustos 2012	Çok sayıda sektör için firmalardan temsilcileri; EBSO ve İZTO sektör çalışma grupları; sektörel dernekler, şenşiyeye kuruluşlar ve üniversitelerden kişilerle yaklaşık 30 toplantı düzenlenmiş, analizler sektörle ilgili bulguları paylaşarak görüş, öneri ve değerlendirmeler alınmıştır.	129
Girişimcilikle ilgili Kurum ve Kuruluş temsilcileri (I)	İzmir Girişimcilik Ekosisteminin Geliştirilmesi Strateji	11 Temmuz 2012	Girişimciler, yatırımcılar, Embryonix, Ebiltem, İZTEKGE, Medya mensuplarından bir grup ile odak grup görüşmesi	15
Girişimcilikle ilgili Kurum ve Kuruluş temsilcileri (II)	İzmir Girişimcilik Ekosisteminin Geliştirilmesi Strateji	11 Temmuz 2012	İş adamı dernekleri, diğer ilgili STK'lar, belediyeler, ilgili kamu kurumlarından ve üniversitelerden temsilciler ile odak grup görüşmesi	25
İBB Kent Konseyi	İzmir Sivil Toplum Araştırması	12 Temmuz 2012	Sivil Toplum Kapasitesi analizi kapsamında Engelli, Kadın ve Gençlik Meclisi Temsilcileri odak grup görüşmesi	20
İBB Kent Konseyi	İzmir Sivil Toplum Araştırması	17 Temmuz 2012	Sivil Toplum Kapasitesi analizi kapsamında Engelli, Kadın ve Gençlik Meclisi odak grup görüşmesi	17
Uzman görüşmeleri	Sivil Toplum Kapasitesi	Temmuz Ağustos 2012	Alanında uzman kişilerle derinlemesine mülakatlar yapıldı	10
Plan Hazırlık Toplantısı	Tüm Analizler	21 Eylül 2012	Analizlerin paylaşımı ve İlhan Tekeli desteği ile çalıştay oturumu	65
İzmir Bilgi Toplumu Stratejisi Çalıştay	İzmir Bilgi Toplumu Temelli Kalkınma Stratejisi	4 Ekim 2012	Bilgi toplumu konusu ile ilişkili kamu kurumu, özel sektör firmaları, STK'lar ve üniversitelerden katılımcılar ile İzmir Bilgi Toplumu Stratejisi hedef ve eylemlerinin belirlenmesi	50

Toplantı Başlığı / Toplantı Yapılan Kurum	Analiz Başlığı	Tarih	Görüşülen Konu	Katılımcı Sayısı
İzmir Bilişim Sektörü Çalıştay	İzmir Bilgi Toplumu Temelli Kalkınma Stratejisi	12 Ekim 2012	Bilişim sektörü temsilcileri ve akademisyenler ile İzmir'in Bilişim Sektörü Stratejisi'nin önceliklerini ve hedefleri belirlenmesi	35
Arazi Sınıflandırması Projesi Bilgilendirme Toplantısı	Tüm Analizler	15 Kasım 2012	İl Özel İdaresi tarafından yürütülen Arazi Sınıflandırması Projesi hakkında bölge planı analiz gruplarına ve farklı kurumlardan uzmanlara bilgilendirme yapılması	50
Turizm Stratejisi Çalıştay	İzmir Turizm Mevcut Durum Raporu	20 Aralık 2012	İzmir'de turizm sektörünü temsilen firmalar, oteller, dernekler, odalar, kamu kuruluşları ve üniversitelerin yanısıra Kültür ve Turizm Bakanlığı temsilcilerinden oluşan katılımcılar ile sektörel öncelik, hedef ve eylemlerin belirlenmesi	50
Su Ürünleri Sektörü Çalıştay	İzmir Su Ürünleri Sektörü Stratejisi	25 Aralık 2012	Sektör temsilcilerin sektörel ihtiyaç, öncelik, hedef ve eylemler konusunda katkılarının alınması	60
Kültür Ekonomisi Stratejisi Çalıştay	İzmir Kültür Ekonomisi Envanteri ve Gelişme Stratejisi	3 Ocak 2013	Mevcut durum analizi ışığında İzmir'de kültür ekonomisinin geliştirilmesi için hayata geçirilmesi gereken hedef ve eylemler konusunda katkı alınması	55
TOPLAM				716

Çalıştaylarda uygulanacak teknik belirlenerek kolaylaştırıcılık ve kolaylaştırıcı yardımcılığı görevleri gerçekleştirildi. Farklı temalardaki çalıştaylarda uygulama birliği sağlamak amacı ile "Çalıştaylarda Uygulanacak Esaslar" belgesi hazırlandı. Kolaylaştırıcı olarak yararlanılmak üzere ajans birim asistanları ve üniversite temsilcilerine kolaylaştırıcılık eğitimleri verildi. Bir gün süren çalıştaylar kapsamında öncelikle bölgesel analiz bulguları paylaşarak katılımcıların görüş ve önerileri alındı. Sonrasındaki oturumlarda katılımcılar tarafından hedef ve eylemlerin belirlenmesi sağlandı.

Bölgesel analiz gruplarının koordinasyonunun sağlanması için bir e-posta grubu kurularak duyuru ve bilgilendirmenin bu grup üzerinden yapılması sağlandı. Ayrıca çeşitli veri, rapor ve dosyaların paylaşımının sağlanması için bir FTP klasörü ortak kullanıma sunuldu. Analiz raporlarının standartlarını belirleyen bir yazım kılavuzu hazırlanarak raporlamalarda kullanımı sağlandı.

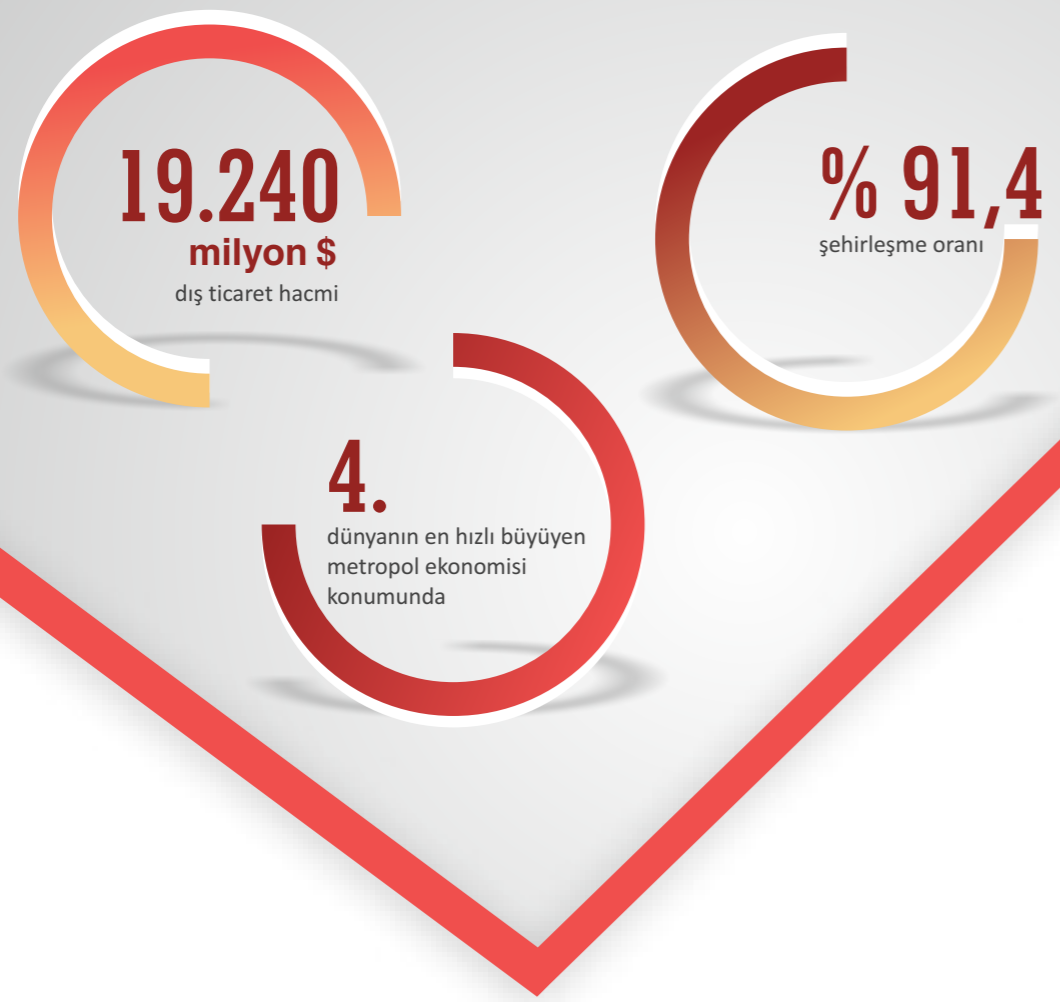
2013 MDA çerçevesinde gerçekleştirilmiş olan teknik analizler, plan hedeflerinin oluşturulmasında gerekli bilimsel altyapıyı sağlayacak, 2023 İzmir vizyonunu belirlemek için yol gösterici olmuştur. İlerleyen dönemde daha büyük ölçekle düzenlenecek kalkınma çalıştayları ve vatandaş toplantıları ile karar alma sürecinde daha çok kesime İzmir'in geleceğine dair söz hakkı verilmiştir.

2013 MDA çalışmaları kapsamında kamu, özel, sivil toplum kesimleri ile üniversitelerin bir araya gelmesi sağlandı, İzmir'in geleceğine dair birlikte düşünüldü, sektörel ve tematik çalıştaylarda ortak akıl ile öncelikler belirlendi. Bu sürecin en büyük kazanımı ise yaratılan ortak çalışma kültürüdür.

2014-2023 İZBP stratejik öncelik ve hedeflerinin belirlenmesinde bilimsel bir altlık teşkil etmesi, İzmir'in geleceğine yön vermek adına yapılacak teknik çalışmalara destek olması öngörülen bu çalışmanın; İzmir kamu kesimi, yerel yönetimler, akademik çevreler ve sivil toplum örgütleri tarafından referans belge olarak kullanılması umulmaktadır.

Bölgeye Genel Bakış

1.a. İZMİR'İN ÜLKE ve BÖLGE İÇERİSİNDEKİ KONUMU

İzmir 2012 yılındaki 4.005.459 nüfus büyüklüğü ile Türkiye nüfusunun % 5,3'ünü, Ege Bölgesi nüfusunun ise % 41'ini oluşturmaktadır. Hem nüfus büyüklüğü hem de sosyoekonomik gelişmişlik bakımından 81 il içinde üçüncü sırada yer almaktadır.

Kalkınma Bakanlığı tarafından 2011 yılında yayınlanan "İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması'na (SEGE) göre İzmir Türkiye sıralamasında üçüncü durumdadır. İstanbul'un birinci, Ankara'nın ikinci konumda olduğu bu sıralama çalışması demografi, eğitim, sağlık, istihdam, rekabetçi ve yenilikçi kapasite, mali kapasite, erişilebilirlik ve yaşam kalitesi olmak üzere 8 alt kategoride 61 değişken kullanılarak hazırlanmıştır.

Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu (URAK) tarafından hazırlanan İllerarası Rekabetçilik Endeksi 2009-2010 çalışmasına göre İzmir, nüfus ve sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasıyla paralel olarak, Türkiye'de üçüncü sırada yer almaktadır. İzmir'in 42,72 endeks değerine sahip olduğu çalışmada İstanbul 86,01, Ankara ise 49,73 değere sahiptir. Alt endeksler açısından ise İzmir, beşeri sermaye ve yaşam kalitesi alt endeksinde dördüncü, markalaşma becerisi ve yenilikçilik alt endeksinde altıncı, ticaret becerisi ve üretim potansiyeli alt endeksinde üçüncü, erişilebilirlik alt endeksinde ikinci bölge konumundadır.

2012 yılında nüfus yoğunluğu Türkiye'de 98 kişi/km², İzmir'de 333 kişi/km²'dir. Türkiye ortalamasının üzerinde nüfus yoğunluğuna sahip İzmir, nüfus piramidi açısından Türkiye'den daha yaşlı bir görünüm arz etmekte, şehirleşme oranı % 91,4 ile Türkiye genelinin (% 77,3) çok ilerisinde yer almaktadır. Geçmiş dönemlerde yüksek düzeyde göç alırken, son dönemlerdeki net göç hızı düşüş kaydetmiş, 2000 ve 2011 yıllarında sırasıyla binde 39,88 ve binde 2,26 olarak gerçekleşmiştir.

Okuryazarlık ve okullaşma oranları Türkiye ortalamasının üzerindedir. Okuryazar nüfus oranında 2 puan, yükseköğretim ve üstü okul mezunu oranında 3 puan Türkiye ortalamasından yüksektir. Dört devlet ve beş vakıf üniversitesi olmak üzere dokuz üniversiteye sahiptir.

İzmir, sağlık hizmetleri açısından Türkiye ortalamasının üzerinde bir görünüme sahiptir. 2011 itibarıyla 32'si kamu ve üniversite, 22'si özel olmak üzere toplam 54 hastane barındırmaktadır. Yüz bin kişi başına hastane yatak sayısı (2011) 274 olup, 252 olan Türkiye ortalamasının üzerindedir. Doktor başına düşen hasta sayısı (2011) 448 iken, Türkiye ortalaması 593 kişidir.

İzmir işgücü piyasasında Türkiye işgücü piyasasındaki genel duruma paralel olarak, küresel ekonomik krizin etkisiyle, 2009 yılında bir kırılma yaşanmış ancak izleyen yıllarda toparlanma kaydedilmiştir. 2012 yılı itibarıyla İzmir'de % 53,2 düzeyinde gerçekleşen işgücüne katılım oranı, Türkiye (% 50) ve diğer metropol illerin üzerindedir. 2009 yılında sınırlı düzeyde azalmış olan istihdam izleyen yıllarda önemli düzeyde artmış ve 2012 yılında 1.424.000 düzeyine ulaşmıştır. Buna göre, çalışanların Türkiye'de % 5,7'si, Ege Bölgesi'nde % 38,2'si İzmir'de istihdam edilmektedir. 2009-2012 döneminde istihdamdaki artışın işgücü artışını yeterince karşılayamaması dolayısıyla işsizlikteki gerileme sınırlı olmuştur. İzmir'de işsizlik oranı % 14,8 ile Türkiye ortalamasının (% 9,2) oldukça üzerinde gerçekleşmiştir. 2012 yılı itibarıyla ülke genelinde işsiz olan her sekiz kadından biri İzmir'de bulunmaktadır.

İzmir'de istihdamın yarıdan fazlasını hizmetler sektörü sağlamaktadır. 2012 yılı itibarıyla, istihdamın sektörel dağılımı açısından birinci sırayı % 58,4 ile hizmetler sektörü almakta, bunu sırasıyla % 31,6 ile sanayi ve % 10,1 ile tarım sektörü izlemektedir. Sanayi ve hizmetler sektörünün istihdamdan aldığı paylar sırasıyla % 26 ve % 49,4 olan Türkiye ortalama değerlerinin üzerindeyken, tarım sektörünün istihdam payı Türkiye tarımsal istihdam oranının (% 24,6) yarısından daha düşük bir düzeye tekabül etmektedir.

İstihdam oranı ile paralel biçimde, İzmir ekonomisi içinde hizmetler sektörü Gayrisafi Katma Değer (GSKD) içinde en fazla paya sahip olan sektördür. 2010 yılı itibarıyla hizmetler sektörünün GSKD'den aldığı pay İzmir'de % 68,4 iken, Ege Bölgesi'nde % 61,8 ve Türkiye genelinde ise % 64,3 düzeyindedir. İzmir hizmetler sektörü GSKD'si, Ege Bölgesi hizmetler sektörü GSKD'si içinde % 53,3 ve Türkiye hizmetler sektörü GSKD'si içinde % 6,9 paya sahiptir.

İzmir sanayinin en fazla geliştiği bölgelerden birisidir. 2010 yılı itibarıyla, İzmir ili sanayi sektörü GSKD'si İzmir ili

toplam GSKD'sinden % 25,8 oranında pay alırken, Ege Bölgesi sanayi GSKD'sinden % 47,3 ve Türkiye sanayi GSKD'sinden ise % 6,3 oranında pay almıştır. 26 Düzey 2 bölgesi içinde İzmir, Türkiye sanayi GSKD'sinden aldığı pay ile beşinci sırada yer almıştır.

İzmir ili imalat sanayinde istihdam rakamları açısından özellikle gıda ürünleri (% 15,60), giyim eşyası (% 15,39), fabrikasyon metal ürünleri (% 9,65), mobilya (% 7,54) ve motorlu kara taşıtı, treyler ve yarı treyler imalatı (% 6,77) sektörleri ön plana çıkmaktadır. TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri'ne (2009) göre, İzmir'de imalat sanayi sektöründe bulunan yerel girişim sayısı 20.372 adet ile Türkiye'de faaliyet gösteren girişimlerin % 5,9'una, istihdam edilen kişi sayısı ise 176.534 kişi ile % 6,8'ine tekabül etmektedir. Ayrıca Türkiye'deki en büyük 500 sanayi kuruluşunun 32'si İzmir'de bulunmaktadır. İzmir bu açıdan İstanbul'dan (33 firma) sonra ikinci büyük bölgedir (İSO, 2012).

İzmir ekonomisinde tarım sektörünün payı nispeten düşük olup, tarımın Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) içindeki payı da yıllar itibarıyla düşüş göstermektedir. İzmir GSKD'sinde 2004 yılı itibarıyla % 6 olan tarım sektörünün payı 2010'da % 5,9 olarak gerçekleşmiştir. Tarım sektörünün Ege Bölgesi tarım GSKD'sindeki payı % 22,3, Türkiye tarımsal GSKD'si içindeki payı ise % 4'tür. İzmir büyüklük açısından 26 Düzey 2 bölgesi içinde 11. sırada bulunmaktadır.

Bitkisel üretim değeri büyüklüğü açısından İzmir iller arasındaki sıralamada 2009 yılında dördüncü, 2010 yılında üçüncü olmuştur. 2011 yılında Antalya, Mersin, Konya ve Şanlıurfa'dan sonra beşinci sıradadır. İzmir'in Türkiye bitkisel üretim değerinde sahip olduğu pay % 4,1'dir. Türkiye meyve üretimi içindeki payı 2011 yılında % 3,7 olmuştur.

İzmir, Türkiye'nin ve Ege Bölgesi'nin önemli hayvancılık merkezlerinden biridir. 2006'da % 31,3 olan toplam tarımsal üretim değeri içindeki hayvansal üretim değerinin payı 2011'de % 42,4'e yükselmiştir. Hayvansal ürünler değeri açısından iller arasında 2009 ve 2010 yıllarında ikinci sıraya sahip iken, 2011 yılında Konya, Balıkesir ve Sivas'tan sonra dördüncü sıraya gerilemiştir. Türkiye toplam hayvansal üretim değerindeki payı % 1,23'tür. 2010 yılı verilerine göre toplam süt üretiminde Balıkesir ve Konya'dan sonra üçüncü sırada, inek sütü üretiminde ise Balıkesir'den sonra ikinci sırada yer almaktadır. İzmir'de üretilen et miktarı ise, Türkiye et üretiminin % 9,5'ini, Ege Bölgesi et üretiminin % 44,1'ini oluşturmaktadır.

Jeopolitik konumu bakımından Akdeniz-Karadeniz geçişi üzerinde yer alan ve Balkanlara, Avrupa'ya ve Anadolu üzerinden Ortadoğu'ya açılma imkanına sahip olan İzmir, lojistik açısından önemli avantajlara sahiptir.

Küreselleşme ile birlikte tüm dünyada hızla büyüyen ve milli gelirden önemli paylar almaya başlayan lojistik sektörü oldukça geniş bir hizmet alanını ifade etmektedir. Faaliyet gösteren beş limana sahip olması, uluslararası bir havaalanının varlığı, Manisa, Denizli, Aydın, Muğla, Bursa, Uşak, Kütahya gibi tarım, sanayi üretimi ve maden işleme kapasitesi yüksek merkezlere yakınlığı, 1.700 dolayında uluslararası sermayeli firmanın varlığı, İzmir'i lojistik sektörü açısından daha da önemli kılmaktadır.

İzmir, coğrafi konumu, tarihsel ve kültürel kaynaklarının çeşitliliği, coğrafi özellikleri ve turizme yönelik altyapısıyla geniş ve canlı bir turizm potansiyeline sahiptir. 2011 yılı itibarıyla turizm işletme belgeli tesisler açısından İzmir'in Ege Bölgesi'ndeki payı tesis sayısı itibarıyla % 21,3, oda ve yatak sayısı itibarıyla % 18,2 iken Türkiye genelindeki payı tesis sayısı itibarıyla % 5,1, oda ve yatak sayısı itibarıyla % 4,1'dir. Turizm işletme belgeli tesislerin doluluk oranı 2011 yılı itibarıyla Türkiye genelinde % 51,5 dolaylarında iken, İzmir genelinde bu oran % 49 dolayındadır.

İzmir'de 2012 yılı sonu itibarıyla 27 banka 736 şube ile faaliyet göstermektedir. İl, şube başına ortalama nüfusun

en düşük olduğu altıncı ildir. İzmir, 2012 yılı itibarıyla toplam mevduat büyüklüğü ve tasarruf mevduatı oranı (% 61,2) itibarıyla tüm iller arasında üçüncü sırada yer alırken, ilde kişi başına düşen mevduat tutarı (10.388 TL), Türkiye ortalamasının (9.576 TL) üzerindedir. İzmir, kredi kullanımında iller sıralamasında üçüncü sırada yer almaktadır. 2012 yılı itibarıyla 10.632 TL kişi başına düşen kredi miktarı ile Türkiye ortalamasının (9.532 TL) üzerinde bir değere sahip olup, iller arası sıralamada dördüncü sırada yer almaktadır.

İzmir'de ulaşım olanakları ve özellikle İzmir Limanı'nın varlığı, bölge ve Türkiye üretiminin dışa açılmasına olanak tanımaktadır. 2012 yılında Ege Bölgesi ihracatındaki payı % 50,7, Türkiye toplam ihracatındaki payı ise % 5,7 olarak gerçekleşmiştir. Yine aynı yıldaki ithalat payı sırasıyla % 61,3 ve % 4,5 olmuştur. 2002-2011 döneminde İzmir'de dış ticaret hacmi 2,7 kat artış gösterirken, Ege Bölgesi dış ticaret hacmi 3,8 kat, Türkiye geneli dış ticaret hacmi ise 3,3 kat artış göstermiştir. 2012 yılı itibarıyla kişi başına ihracat 2.162 ABD Doları¹ ile Türkiye ortalamasının (2.017 Dolar) üzerinde, kişi başına ithalat ise 2.641 Dolar ile Türkiye ortalamasının (3.128 Dolar) altında yer almıştır. 2012 yılı ihracatın ithalata karşılama oranı % 82 ile Türkiye ortalamasından yüksek (% 64), Ege Bölgesi ortalamasından (% 99) düşüktür.

İzmir'e ilişkin çeşitli ekonomik ve sosyal göstergeler aşağıda listelenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1:
İzmir Ekonomik ve Sosyal Durum Profili

Göstergeler	Türkiye	Ege Bölgesi	İzmir
COĞRAFYA ve DEMOGRAFİ			
Yüzölçümü (Göller hariç) (km ²)	783.562	89.997	12.015
Nüfus (2012 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine Göre)	75.627.384	9.779.502	4.005.459
Yıllık Ortalama Nüfus Artış Hızı (2011-2012) (%)	12,01	9,43	10,09
Nüfus Yoğunluğu (2012) (kişi/km ²)	98	109	333
Şehirleşme Oranı (2012) (%)	77,3	73,7	91,4
Net Göç Hızı (2010-2011) (%)	-	0,13	2,26
EĞİTİM			
Okur-Yazar Nüfus Oranı (2011) (%)	95,13	96,85	97,68
İlköğretimde Net Okullaşma Oranı (2011) (%)	98,67	99,07	99,30
Erkek (%)	98,77	99,11	99,31
Kız (%)	98,56	99,04	99,29
Ortaöğretimde Net Okullaşma Oranı (2011) (%)	67,37	73,82	75,52
Erkek (%)	68,53	73,08	73,64
Kız (%)	66,14	74,60	77,51

¹ Metnin tümünde "Dolar" olarak ifade edilmiştir.

Göstergeler	Türkiye	Ege Bölgesi	İzmir
İSTİHDAM (15+ yaş)			
İşgücüne Katılma Oranı (2012) (%)	50	54,6	53,2
İstihdam Oranı (2012) (%)	45,4	49,4	45,3
İşsizlik Oranı (2012) (%)	9,2	9,6	14,8
Tarımda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı (2012) (%)	24,6	30,5	10,1
Sanayide Çalışanların Toplam İstihdama Oranı (2012) (%)	26	24,2	31,6
Hizmetlerde Çalışanların Toplam İstihdama Oranı (2012) (%)	49,4	45,3	58,4
SOSYAL GÜVENLİK			
Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı (Haziran 2012) (%)	85,7	88,5	89,2
Aktif Sigortalılar/Nüfus (Haziran 2012) (%)	24,8	26,9	27,9
Pasif Sigortalılar/Nüfus (Haziran 2012) (%)	13,7	17,9	19,8
Aktif Sigortalılar/Pasif Sigortalılar (Dosya) (Haziran 2012)	1,95	1,58	1,48
SAĞLIK			
Hastane Sayısı (2011) (adet)	1.410	187	54
Yüz Bin Kişiye Düşen Yatak Sayısı (2011) (adet)	252	264	274
Doktor Başına Hasta Sayısı (2011) (kişi)	593	557	448
SANAYİ SEKTÖRÜ			
GSKD İçinde Sanayinin Payı (cari fiyatlarla) (2010) (%)	26,4	26,9	25,8
Sanayi İşyeri Sayısının Türkiye İçindeki Payı (2009) (%)	-	13,8	5,9
Sanayi Ciro Değerinin Türkiye İçindeki Payı (2009) (%)	-	13,7	8,0
Sanayi Brüt Yatırımlarının Türkiye İçindeki Payı (2009) (%)	-	10,9	6,1
TARIM SEKTÖRÜ			
Tarım Alanlarının Toplam Alan İçindeki Payı (2011) (%)	30,2	30,8	28,2
GSKD İçinde Tarımın Payı (cari fiyatlarla) (2010) (%)	9,5	12,4	5,9
Ortalama İşletme Büyüklüğü (2001) (dekar)	61	44	37
Tarımsal İşletme Başına Düşen Küçükbaş Hayvan Sayısı (2001) (adet)	9	7,7	10,6
Tarımsal İşletme Başına Düşen Büyükbaş Hayvan Sayısı (2001) (adet)	3,6	3,5	4,6
Traktör Başına Düşen Arazi (2010) (ha)	21	12	10
Hektar Başına Düşen Kimyevi Gübre (2011) (kg)	78	88	153
BANKACILIK			
Banka Mevduatı (2012) (milyar TL)	770	74,1	41,6
Banka Kredileri (2012) (milyar TL)	764,2	79	42,6
Kredi Mevduat Oranı (2012) (%)	99,2	106,7	102,4
Tasarruf Mevduat Oranı (2011) (%)	38,1	60,7	61,2
TURİZM SEKTÖRÜ			
Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesisi Sayısı (2011) (adet)	2.783	662	141
Tesis Sayısının Türkiye İçindeki Payı (2011) (%)	-	23,8	5,1
Turizm İşletme Belgeli Tesislerin Yatak Kapasitesi (2011) (adet)	668.829	150.292	27.283
Yatak Sayısının Türkiye İçindeki Payı (2011) (%)	-	22,5	4,1
Turizm İşletme Belgeli Tesislerde Doluluk Oranı (2011) (%)	51,5	44,2	49,0
Belediye Belgeli Tesis Sayısı (2011)	8.893	2.962	525
Belediye Belgeli Tesislerin Yatak Kapasitesi (2011)	504.877	162.163	20.209
Belediye Belgeli Tesislerde Doluluk Oranı (2011) (%)	31,4	14,8	33,9
DIŞ TİCARET			
Dış Ticaret Hacmi (2012) (milyon \$)	389.098	34.323	19.240
Dış Ticaret Dengesi (2012) (milyon \$)	-83.976	-165	-1.914
İhracat (2012) (milyon \$)	152.561	17.079	8.663
Kişi Başına Düşen İhracat (2012) (\$)	2.017	1.746	2.162
İthalat (2012) (milyon \$)	236.537	17.244	10.577
Kişi Başına Düşen İthalat (2012) (\$)	3.128	1.763	2.641
İhracatın İthalata Karşılama Oranı (2012) (%)	64	99	82

1.b. İZMİR İLİNİN KÜRESEL KONUMU

Küresel ekonomide İzmir gibi metropoliten alanların önemi giderek yükselmektedir. ABD'de bağımsız bir araştırma kuruluşu olan Brookings Enstitüsü tarafından hazırlanan, en büyük 200 metropol ekonominin incelendiği 2011 Global Metro Monitor raporuna göre İzmir, dünyanın en hızlı büyüyen dördüncü metropol ekonomisi konumundadır (Tablo 2). Dünyanın en hızlı büyüyen 10 şehri Çin, Türkiye ve Suudi Arabistan'da toplanmasına karşın en yavaş büyüyen metropol ekonomilerinin % 95'i ABD, Batı Avrupa ve depremle sarsılan Japonya'da yer almaktadır. Dünyada en hızlı büyüyen şehir Çin'in Şangay kentidir. Türkiye'nin diğer büyük bölgeleri olan Ankara altıncı, İstanbul ise yedinci sırada yer almıştır. Gelir büyüklüğü açısından ise İzmir 200 metropol ekonomi arasında kişi başına düşen 8.560 Dolar ile 181. sırada gelmektedir (Brookings, 2011).

Tablo 2:
En Yüksek Ekonomik Performans Gösteren Küresel Metropol Alanlar

Sıra	Metro Alan	Ülke	2010-2011 Değişim (%)	
			Gelir ²	İstihdam
01	Şangay	Çin	9,8	5,8
02	Riyad	Suudi Arabistan	7,8	6,3
03	Cidde	Suudi Arabistan	7,0	5,5
04	İzmir	Türkiye	5,5	5,6
05	Hangzhou	Çin	5,8	5,5
06	Ankara	Türkiye	5,4	5,7
07	İstanbul	Türkiye	5,3	5,6
08	Shenzhen	Çin	6,5	4,9
09	Santiago	Şili	5,7	4,9
10	Shenyang	Çin	11,6	1,7

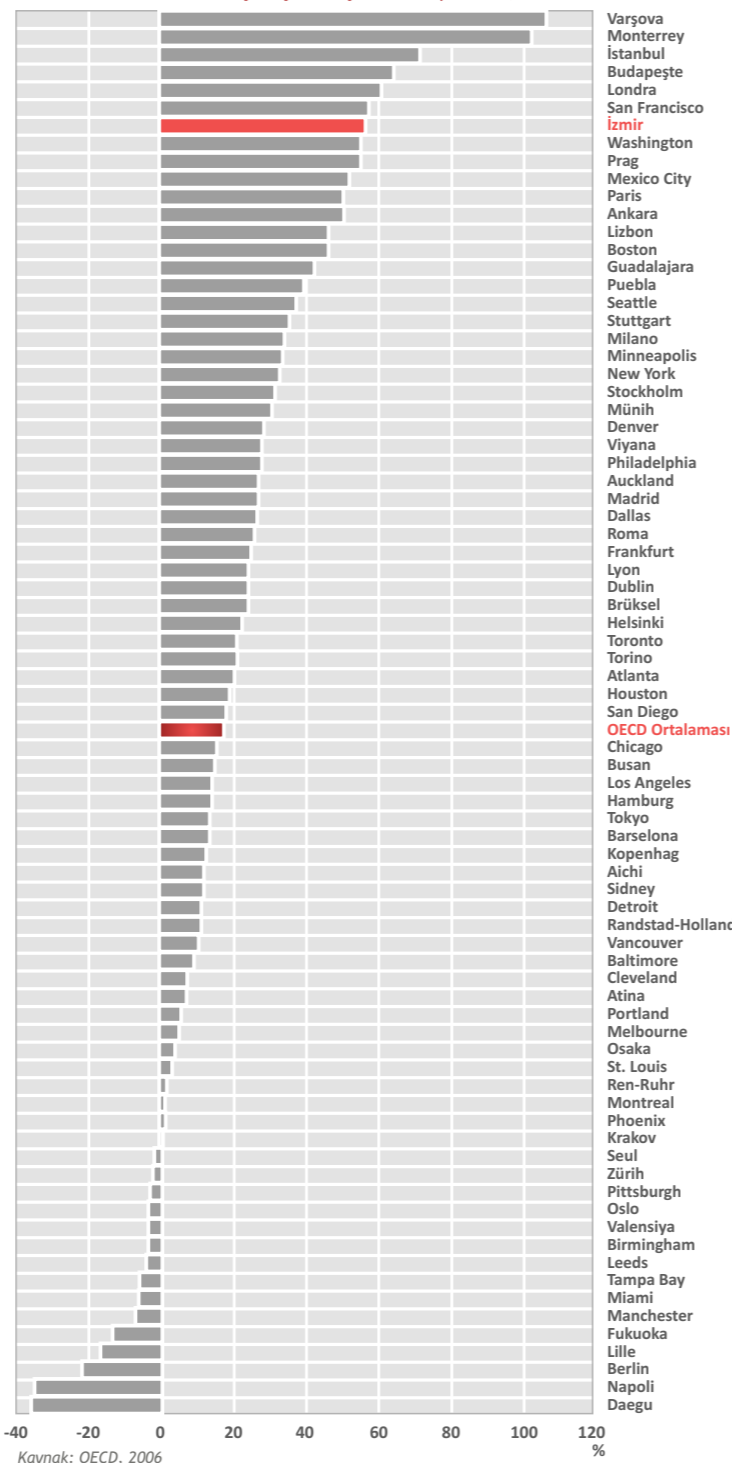
Kaynak: TÜİK, 2012d verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Brookings Enstitüsü 2012 yılı raporunda İzmir, Türkiye'yi temsil eden diğer metropollerle benzer olarak, istihdam yaratma performansındaki azalma sonucunda 300 metropol arasında 45. Sırada yer almıştır. 2012-2011 döneminde İzmir, Ankara ve İstanbul için bir önceki döneme kıyasla ekonomik performansta görece bir azalma kaydedilmiş olsa da bahse konu çalışmada bu illerin ciddi bir resesyondan tam olarak çıktığı tespit edilmiştir.

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün (OECD) küresel ekonomide rekabetçi bölgeleri araştırdığı 2006 tarihli çalışmasına göre, metropol bölgelerin çoğunda (78 metropol bölgenin 66'sında) kişi başına düşen GSYİH ve işgücü verimliliği (78 metropol bölgenin 65'inde) ulusal ortalamanın üzerindedir. Üstelik bu kentlerden çoğunun büyüme oranı da genellikle kendi ülkelerinden daha yüksektir.

OECD'nin söz konusu çalışmasına göre, İzmir tek başına Ege Bölgesi GSYİH'sinin yaklaşık % 50'sini, Türkiye GSYİH'sinin yaklaşık % 7'sini oluşturmaktadır. Kişi başına düşen GSYİH sıralamasında altıncı il olan İzmir'in yıllık ortalama nüfus artışının OECD ortalamasının oldukça üzerinde olduğu görülmektedir. İstanbul ve Ankara'nın ardından Türkiye GSYİH'sine katkıda bulunan üçüncü

Şekil 1:
Küresel Kentlerin Ulusal Kişi Başına Düşen GSYİH'ye Oranı, 2002

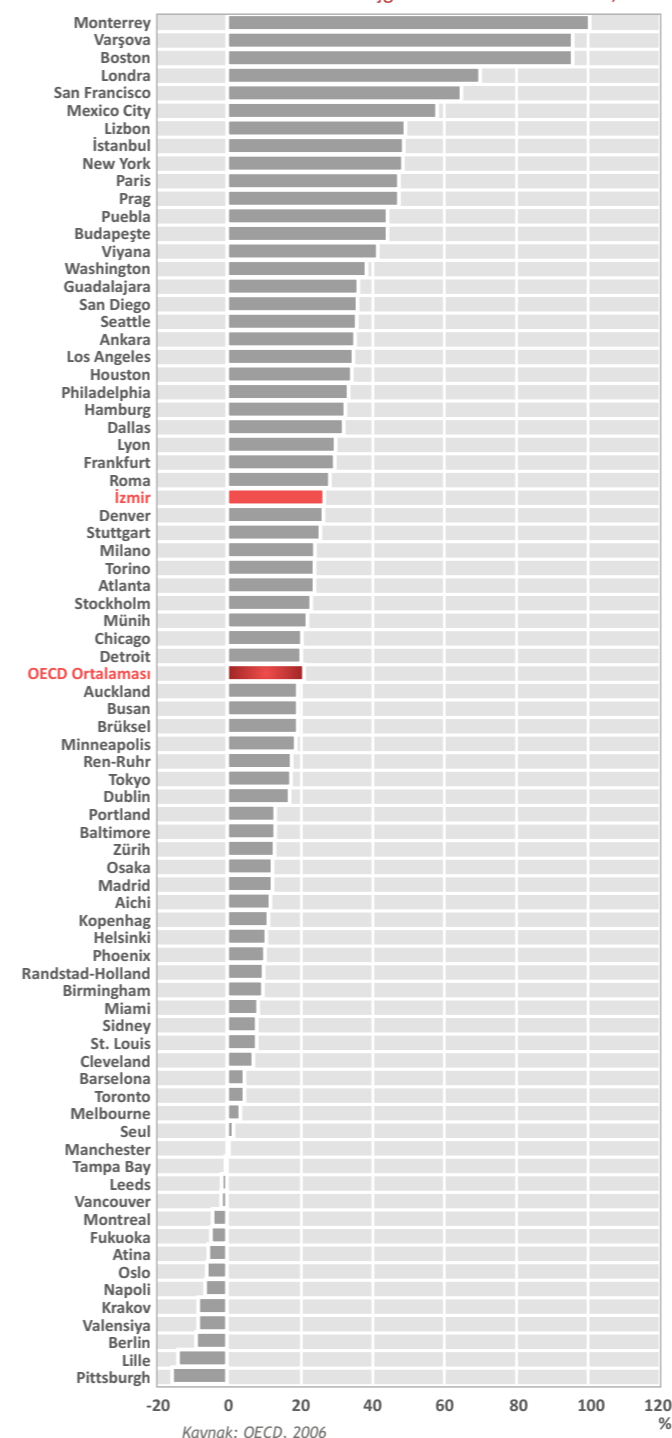

Kaynak: OECD, 2006

büyük il İzmir'dir. Kişi başına düşen GSYİH bakımından ise İzmir ve İstanbul ülke değerinin % 60'ını geçmiş görünmektedir (OECD, 2006).

Aynı çalışmaya göre, işgücü verimliliği baz alındığında İzmir ilinin ulusal emek verimliliği oranı yaklaşık % 25 iken, İstanbul'da bu oran % 50 düzeyindedir.

Şekil 2:
Küresel Kentlerin Ulusal İşgücü Verimliliklerine Oranı, 2002

Kaynak: OECD, 2006

Sonuçta, İzmir de tıpkı diğer küresel kentler gibi yığılma (aglomerasyon) ekonomisi sayesinde beşeri ve fiziki sermaye olanakları, ekipman, bina stoku ve altyapı olanakları, daha iyi ulaşım ve telekomünikasyon imkanları sunma ve kaynak alternatifleri oluşturma konusunda bir potansiyel taşımaktadır. Yine de İzmir'in diğer küresel kentler gibi sosyoekonomik açıdan yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçekte kaynağını bulan güçlü, zayıf yanları ve ili bekleyen fırsat ve tehditleri mevcuttur.

² Çalışmada "gelir" terimi kişi başına GSYİH yerine kullanılmıştır.

1.c. İZMİR'E YÖN VERECEK ÖNEMLİ GELİŞMELER

İzmir-İstanbul Otoyolu, İzmir-Ankara Hızlı Tren Projesi, Kuzey Ege (Çandarlı) Liman Projesi, bölge içi ulaşım ilişkileri için raylı sistem yatırımları ve kıyı tasarımına yönelik çalışmalar İzmir'i etkileyecek önemli gelişmeler olarak sayılabilir. Söz konusu projelerin bölgeye etkilerinin araştırılması ve entegre bir yaklaşımla değerlendirilmesi, bölgeye sağlanacak faydanın maksimize edilmesi açısından önemlidir.

İstanbul-İzmir arası yolculuk süresini 3,5 saate indirecek Türkiye'nin en büyük otoyol projesi olan İzmir-İstanbul Otoyolu Projesi'nde, Gebze-Orhangazi-Bursa kısmının 3,5 yılda tamamlanması öngörülmektedir. Yap-İşlet-Devret (YİD) yöntemiyle yapılacağı planlanan İzmir Körfez Geçişi ve Bursa-Balıkesir-İzmir kısmında 2010 yılında temel atılarak çalışmalara başlanmıştır, halen İstanbul tarafında çalışmalar devam etmektedir. Türkiye ekonomisinin merkezi konumundaki İstanbul'a ulaşımın bu denli kolaylaşması İzmir için önemli bir gelişme kaynağı olacaktır.

Ankara ile İzmir arasındaki ulaşımı kolaylaştırması amaçlanan İzmir-Ankara Hızlı Tren Projesi ile Ankara-İzmir arası yolculuk süresinin 3,5 saatte düşürülmesi planlanmaktadır. Uşak ve Afyonkarahisar üzerinden Ankara'ya ulaşacak proje bu kentlerle de hızlı ulaşım imkanı sunacaktır. Yılda yaklaşık 6 milyon yolcu taşınması öngörülen projede

yer teslimi yapılarak Ankara-Afyon arası inşaatına başlanmıştır.

Kuzey Ege (Çandarlı) Limanı, İzmir Alsancak Limanı'nı desteklemek, Türkiye'nin ve Ege Bölgesi'nin gelecekteki liman ihtiyacını karşılayabilmek, transit yük taşımacılığına ve üçüncü kuşak gemilere hizmet verebilmek amacıyla hayata geçirilmektedir. Kuzey Ege Limanı, sadece İzmir Limanı'nın bir alternatifi değil ulusal ve küresel ölçekte artan yük ihtiyacına cevap verecek nitelikte bir ana aktarma limanı olacaktır. Konumu, kapasitesi, ulaşım olanakları ile Akdeniz'de transit yük taşımacılığının merkezi olma potansiyeline sahiptir. Liman alt yapı çalışmalarının 2013 yılı sonu itibarıyla bitmesi, üst yapı çalışmaları ve hizmetlerinin tamamlanması sonrasında da 2017 yılı içerisinde gemilerin bağlanması hedeflenmektedir. Liman tam kapasitesi ile çalıştığında yıllık 200 bin tonun üzerinde 1.100 geminin yaklaşması öngörülmektedir.

TCDD ile İzmir Büyükşehir Belediyesi (İBB) arasında imzalanan protokol ile Aliağa'dan Cumaovası'na kadar mevcut olan demiryolu alt yapısı geliştirilerek 80 km uzunluğunda 31 istasyonlu ve yüksek kapasiteli bir

kent içi raylı sistemi kurulmuştur. Hattın Cumaovası'ndan Torbalı (Tepeköy)'e kadar uzatılması için protokol imzalanmış ve 30 km'lik ilave hat üzerindeki 6 istasyonun (Tekeli, Pancar, Torbalı, Tepeköy, Develi, Kuşçuburun), 8 adet karayolu geçidinin ve 1 adet yaya üst geçidinin yapım işleri başlatılmıştır. Güneyde devam eden Cumaovası - Tepeköy hattına ilave olarak güzergahın Selçuk'a uzatılması (Tepeköy'den itibaren 26 km), Kuzeyde ise Aliağa'dan Bergama'ya (52 km) kadar ilave hatların yapılması planlanmıştır. Söz konusu hatların yapımı ile bölgede Kuzey-Güney bağlantısı güçlenecek ve iki büyük turizm merkezi olan Selçuk ve Bergama'nın birbirleri ve kent merkezi ile bağlantıları güçlenecektir.

Kent içinde modern, yüksek kapasiteli, enerji dostu araçlarla ulaşımı sağlamak amacı ile tramvay projeleri gerçekleştirilmektedir. İBB tarafından Konak ve Karşıyaka ilçeleri için tamamlanan projeler ihale edilmiştir. Üçyol-Fahrettin Altay hattında metro yapımı devam etmektedir. Ayrıca Fahrettin Altay-Narlidere, Otogar-Halkapınar ve Üçyol-Dokuz Eylül Üniversitesi Tınaztepe Kampüsü hatlarında yapılması planlanan metro hatlarının yatırım programına alması için Ulaştırma ve Denizcilik Bakanlığı'na başvuruda bulunulmuştur.

Kent yaşamına önemli etkileri olacak İzmirli Denizle ilişkisini Güçlendirme Projesi Tasarım Stratejisi İBB tarafından uygulanmakta ve Mavişehir - İnciraltı Kent Ormanı arasında kalan yaklaşık 40 km'lik sahil şeridinde yapılan tasarım projeleri ile kıyı bölgesinin görsel ve mekansal kalitesinin artırılmasını hedeflemektedir. Noktasal nitelikte olmasına rağmen kent yaşamı ve ekonomisi açısından önem taşıyan diğer çalışmalar Yeni Fuar Alanı ve Zübeyde Hanım Opera Binası inşası ile Agora, Kadifekale ve Kemeraltı bölgesindeki kazı ve düzenleme projeleri olarak sayılabilmektedir.

Sosyal Yapı

4.005.459

2012 yılı ADNKS sonuçlarına göre İzmir'in nüfusu

% 0,53

İzmir'in nüfus artış hızı

333

2012 yılı ADNKS sonuçlarına göre İzmir'in nüfus yoğunluğu

2.a. NÜFUS YAPISI

1927 yılında 531.579 nüfusuyla İzmir, İstanbul'un ardından en büyük nüfusa sahip ikinci ildi. 2012 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre İzmir'in nüfusu 4.005.459'a yükselmiş, 81 il arasında İstanbul ve Ankara'nın ardından üçüncü sırada yer almıştır. İzmir'in nüfus yapısına ışık tutacak nüfus yoğunluğu, şehirleşme oranı, nüfus artış hızı ve bağımlılık oranları gibi temel nitelikler aşağıda incelenmiştir.

2.a.1. Artan ve Yoğunlaşan Nüfus

İzmir'in nüfus yapısına ilişkin dikkat çekici ilk nokta, nüfus yoğunluğunun Türkiye ortalamasından belirgin oranda yüksek olmasıdır. 2000 yılı Genel Nüfus Sayımı (GNS) verilerine göre Türkiye'nin nüfus yoğunluğu 88, Ege Bölgesi'nin 99, İzmir'in ise 281'dir. Buna göre İzmir, en yoğun nüfusa sahip İstanbul (1.928) ve Kocaeli'nin (334) ardından iller arasında üçüncü sıradadır.

2012 yılı ADNKS verilerine göre ise, nüfus yoğunluğu Türkiye'de 98, Ege Bölgesi'nde 109, İzmir ilinde ise 333 olarak belirlenmiştir (Tablo 3). İzmir, İstanbul (2.666) ve Kocaeli'nden (453) sonra Türkiye'de nüfusu en yoğun olan üçüncü il konumundadır. EUROSTAT'ın Düzey 2 bölgeleri arasında yayınlamış olduğu Avrupa Birliği (AB)³ ülkelerinde ortalama

Tablo 3:
Nüfusa İlişkin Bilgiler, 2010-2012

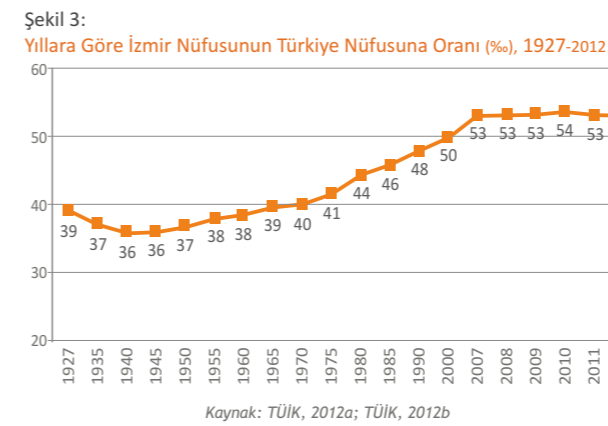
Düzey	Nüfus	Şehir Nüfusu Oranı (%)	Nüfus Yoğunluğu (kişi/km ²)	Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)	Medyan Yaş	Net Göç Hızı (%)	Toplam Yaş Bağımlılık Oranı
	2012	2012	2012	2011-2012	2012	2010-2011	2012
Türkiye (TR)	75.627.384	77,3	98	12,01	30,1	-	48,03
Ege (TR3)	9.779.502	73,7	109	9,43	33,8	0,13	42,8
İzmir (TR31)	4.005.459	91,4	333	10,09	34,1	2,26	39,97

Kaynak: TÜİK, 2012a

³ AB, 2012 yılında 27 ülkeden oluşmaktadır.

nüfus yoğunluğu ise 116,6 ile İzmir'in oldukça gerisinde kalmaktadır (EUROSTAT, 2012a).

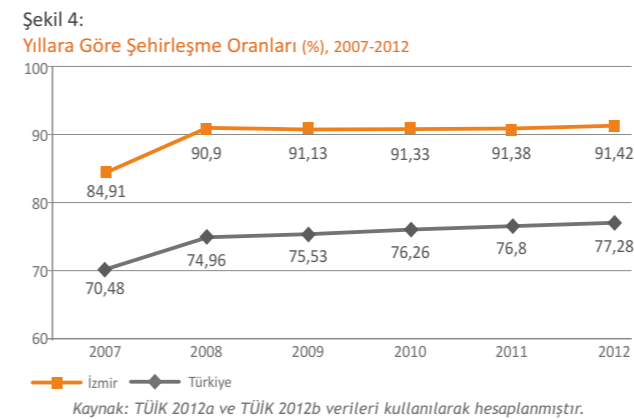
İzmir'in nüfus yapısına ilişkin dikkat çekici ikinci nokta, nüfus artış hızının uzun zamandır Türkiye ortalamasının üstünde seyretmesidir. Aslında Türkiye'nin nüfus artış hızı da aynı biçimde çoğu AB ülkesine göre daha yüksektir. 2011 yılı verilerine göre AB ortalamasında nüfus artış hızı % 0,25 iken bu oran Avro Bölgesi ortalamasında % 0,36, Türkiye için ise % 1,30 (2011) olarak belirlenmiştir (IMF, 2012). 1927 yılında binde 39 olan İzmir nüfusunun Türkiye nüfusuna oranı 1950'lere kadar azalma eğilimi göstermiş, sonrasında artışa geçerek 2007 yılında binde 53 seviyesine yükselmiştir. 2007-2012 döneminde önemli bir değişiklik göstermemiştir (Şekil 3).

2.a.2. Kentleşen Nüfus

İzmir'in nüfus yapısına ilişkin önemli noktalardan birisi, toplam nüfus içinde şehir nüfusu oranının Türkiye ortalamasından oldukça yüksek seyretmesidir. Şehir nüfus oranı 2000 yılında Türkiye'de % 64,9, İzmir'de % 81 olmuş, 2007 yılında ise sırasıyla % 70,5 ve % 84,9 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2008).

2012 yılı ADNKS verilerine göre oran İzmir'de % 91,4'e, Türkiye'de ise % 77,3'e ulaşmıştır (Şekil 4).

⁴ Konu detaylı olarak "Göç" bölümünde incelenmiştir.

Kuşkusuz şehir nüfusunun yükselmesinde Türkiye'nin diğer birçok bölgesinde olduğu gibi idari yapıya ilişkin yasal düzenlemelerin de payı mevcuttur. Türkiye'ye kıyasla oldukça yüksek olan nüfus yoğunluğu ve şehir nüfusuyla İzmir, sağlıklı kentleşme açısından kapsamlı politikalara ihtiyaç duyulan bir bölge olarak ortaya çıkmaktadır.

Türkiye genelinde ve İzmir'de nüfusun şehir ve köy dağılımı zamanla şehir lehine bir artış eğilimi izlemektedir. Türkiye'de 1965 yılı GNS'ye göre nüfusun % 34,4'ü şehirlerde, % 65,6'sı köy ve beldelerde yaşarken, 2012 yılında bu oranlar sırasıyla % 77,3 ve % 22,7 olmuştur. Yıllara göre İzmir nüfusunun şehir-köy dağılımında da benzer gelişmeler yaşanmıştır (Tablo 4). 1965 yılında % 50,3 olan şehir nüfusu 2012 yılında % 91,4'e yükselmiş, belde ve köylerde yaşayan nüfus ise % 8,6'ya düşmüştür.

Tablo 4:
Dönemler İtibarıyla Şehir Nüfusu Oranları (%)

Düzey	1965	1980	1990	2000	2012
Ankara	65,1	78,4	87,6	88,3	97,5
İstanbul	78,1	61,3	92,4	90,7	99,0
İzmir	50,3	53,6	79,2	81,1	91,4
Türkiye	34,4	43,9	59,0	64,9	77,3

Kaynak: TÜİK 2012a ve TÜİK 2012b verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Nüfusun şehir ve köy dağılımında şehir lehine izlenen bu gelişim, kırsal kesimden kentlere göç olgusunun açık göstergesidir. Göç, kırsal kesimden kent merkezlerine doğru bir hareketle sınırlı kalmayıp, nüfusun sanayinin daha gelişmiş olduğu İzmir gibi batı illerinde yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bunun sonucu olarak da Türkiye'nin batı illeri göç alan, diğer bölgelerde yer alan iller ise göç veren hale gelmiştir. İzmir de bu gelişmelerden etkilenmiş, tarımda mekanizasyonun artması, veraset nedeniyle arazinin parçalanması ve kırsal kesimde işsizlik gibi olguların da etkisiyle, hem Ege Bölgesi'ndeki illerden hem de Türkiye'nin diğer illerinden yüksek oranda göç almıştır.⁴

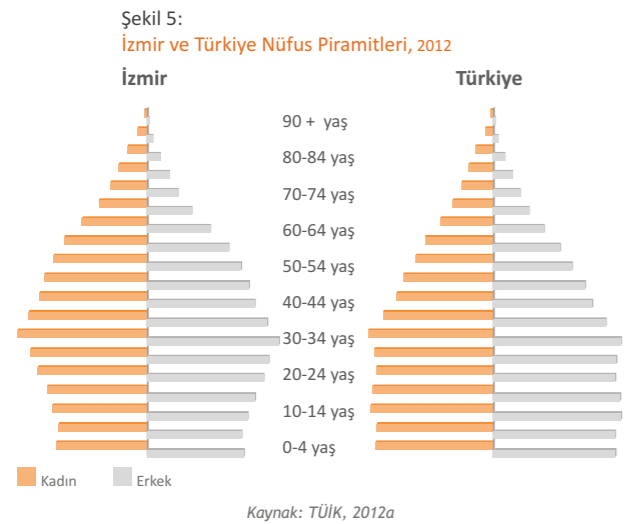
2.a.3. Yaşlanan Nüfus-Değişen Aile Yapısı

Nüfus yoğunluğu, nüfus artış hızı ve şehir nüfusu açısından Türkiye ortalamasının üstünde bir seyir izleyen İzmir ilinin nüfus dinamiklerini daha iyi anlayabilmek için, medyan yaş, yaşlı nüfus oranı, doğurganlık hızı ve göç ile ilgili verilerin değerlendirilmesi gereklidir.

Türkiye'de son 50 yılda doğurganlık hızı 6,9 çocuktan 2,03 çocuğa düşmüş, doğuştan beklenen yaşam süresi

43,6 yıldan 74,5 yıla yükselmiş, bunun sonucunda nüfusun yaş yapısı değişmiştir. 2000 yılında Türkiye'nin medyan yaş değeri 24,8 iken Ege Bölgesi'nde 28,3 ve İzmir ilinde ise 28,8 olarak belirlenmiştir. 2012 yılına gelindiğinde ise İzmir ili 34,1 medyan yaş ile Ege Bölgesi (33,8) ve Türkiye (30,1) medyan yaş değerlerinin üzerinde yer almaktadır (TÜİK, 2012a). Bir başka deyişle, 2000 ve sonrası nüfus verilerine göre İzmir'in yaş ortalaması Ege Bölgesi ortalamasından yaklaşık 0,3 yaş, Türkiye ortalamasından ise 4 yaş yüksektir. Diğer yandan yaş ortalamasının AB-27 ülkelerinde 41,2 ve AB-15 ülkelerinde 42,2 olduğu düşünüldüğünde, AB ülkelerine kıyasla düşük bir değere sahip olduğu tespit edilmektedir.

Uzun yıllardır nüfusun yaşlanması ile karşı karşıya olan endüstrileşmiş ülkelerde bu nüfus grubunun sağlık, sosyal ve ekonomik gereksinimlerinin tespiti ve çözümü konusunda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Diğer taraftan ülkemizin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerde nüfusun daha hızlı yaşlanacağı ve bu durumun önemli problemlere yol açacağı öngörülmektedir. Bu nedenle olası sorunlara hazırlıklı olup dirençli olabilmek için yaşlılığa yönelik sağlık hizmetleri ve sosyal politikaların gözden geçirilmesi gerekmektedir. Nüfus yaş grubu piramidi, konunun İzmir için de oldukça önemli olduğunu göstermektedir (Şekil 5).

2012 yılında İzmir'de % 19,5 olan genç nüfusun (0-14 yaş grubu) toplam nüfus içerisindeki oranı Türkiye ortalamasının (% 24,9) altında kalmaktadır. Buna karşın, 65 ve üzeri yaş grubunun toplam nüfus içerisindeki oranı

%9,1 ile Türkiye ortalamasının (% 7,5) yaklaşık 1,5 puan üstündedir.

Bu konuda başka bir gösterge olan toplam yaş bağımlılık oranı⁵ ise 2012 yılı verilerine göre % 40 ile Türkiye ortalamasının (% 48) altında kalmaktadır (Tablo 5). Toplam yaş bağımlılık oranının yüksekliği, Türkiye oranlarına paralel olarak, önemli ölçüde genç bağımlılık oranının yüksekliğinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 5:
Yaş Bağımlılık Oranları, 2012

Düzye	Toplam Yaş Bağımlılık Oranı	Yaşlı Bağımlılık Oranı (65+) ⁷	Genç Bağımlılık Oranı (0-14)
İzmir	39,97	12,69	27,28
Türkiye	48,03	11,12	36,91

Kaynak: TÜİK, 2012a verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Genç bağımlılık oranı % 27,3 ile Türkiye ortalamasının (% 36,9) yaklaşık 10 puan altındadır. Toplam yaş bağımlılık oranının genç ve yaşlı nüfus grupları itibarıyla dağılımı, kamu politika tasarımı ve kamusal kaynakların dağılımında önem arz etmektedir. Örneğin 65 üstü yaş grubunun ülke ortalamasının üstünde olması, yaşlı bakımı ile ilgili politikaların oluşturulması ve bu kesime yönelik bölgesel yatırımlar yapılması gibi konularla ilişkilendirilebilecektir.

Aile yapısına ilişkin veriler de İzmir'in nüfus yapısının belirgin biçimde ülke genelinden farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. 2000 GNS verilerine göre Türkiye'de ortalama hanehalkı büyüklüğü 4,5, Ege Bölgesi'nde 3,8 ve İzmir ilinde 3,6'dır. 2011 ADNKS verilerine göre ortalama hanehalkı büyüklüğü bu üç düzeyde de düşmüş, bir başka deyişle aile yapısı değişmiş ve nüfus artık daha az sayıda birey içeren hanehalklarından oluşmaya başlamıştır. Söz konusu verilere göre İzmir ilinde 3,2 olan ortalama hanehalkı büyüklüğü, hem Ege Bölgesi'nden (3,24), hem Türkiye ortalamasından (3,8) düşüktür (Tablo 6).

Tablo 6:
Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü, 2000, 2011

Düzye	2000	2011
İzmir	3,58	3,20
Ege	3,81	3,24
Türkiye	4,50	3,76

Kaynak: TÜİK 2012c

2.a.4. Göç Eden Nüfus

Nitelikli bir demografik analizin en önemli bileşenlerinden birisi de göç olgusudur. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde hızlı sanayileşme, şehirli bir orta sınıfın ortaya çıkışı, toplumsal modernleşme, geleneksel ekonomik örgütlenmenin çözülmesi ve siyasi istikrar arayışları gibi pek çok husus göç kavramını gündemin üst sıralarına taşımaktadır.

Tablo 7:
Göç Miktarı ve Net Göç Hızı, 2000, 2012

Düzye	2000 Yılı Net Göç Hızı (%)	2012 Yılı Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	2012 Yılı Net Göç Hızı (%)
İzmir	39,88	4.005.459	105.804	95.954	9.850	2,46
Ege	22,66	9.779.502	195.844	170.489	25.355	2,6

Kaynak: TÜİK, 2012b; TÜİK, 2012d

Yıllar boyunca yüksek oranda göç alan illerin başında gelen İzmir'in net göç hızında son dönemlerde büyük düşüşler görülmektedir (Tablo 7). 2000 yılı GNS'ye göre binde 40 civarında olan net göç hızı, 2012 itibarıyla binde 2,5 oranına gerilemiştir. Aynı dönemde Ege Bölgesi'nde de göç oranı büyük ivme kaybederek binde 22,7'den binde 2,6 seviyelerine düşmüştür. Bu durumun ortaya çıkmasında, İzmir'in göç alma kapasitesinin daralmasının payı olduğu düşünülmektedir.

2011-2012 dönemi için, İzmir'in göç aldığı iller arasında İstanbul birinci, Manisa ikinci ve Ankara üçüncü sırada yer almaktadır. Daha önceki yıllara göre değerlendirme yapıldığında, bu üç ilin de listede yer aldığı görülmektedir. Ancak ilk on il içinde daha önceki dönemde yer almayan Van'ın 2010-2011 döneminde altıncı, Diyarbakır'ın yedinci sırada yer alması dikkat çekmektedir (Tablo 8).

Tablo 8:
İzmir'in Göç Aldığı İller ve Sıralaması, 2011-2012 Dönemi

İzmir'in Göç Aldığı İllerin Kişi Sayısına Göre Sıralaması ve İzmir'in Payı (ilk 10 il)				İzmir'in Göç Aldığı İllerin İzmir'e Verilen Göç Oranına Göre Sıralaması (ilk 10 il)				
Sıra	İller	Türkiye Geneli Göç (A)	İzmir'in Aldığı Göç (B)	İzmir'in Aldığı Göçün Payı (%) (B/A)	İller	Türkiye Geneli Göç (A)	İzmir'in Aldığı Göç (B)	İlin Verdiği Toplam Göç İçinde İzmir'in Payı (%) (B/A)
01	İstanbul	354.074	11.179	3,2	Manisa	34.054	8.512	25,0
02	Manisa	34.054	8.512	25,0	Aydın	29.623	5.493	18,5
03	Ankara	137.834	6.474	4,7	Uşak	9.435	1.266	13,4
04	Aydın	29.623	5.493	18,5	Muğla	28.301	3.462	12,2
05	Balıkesir	35.315	4.102	11,6	Balıkesir	35.315	4.102	11,6
06	Muğla	28.301	3.462	12,2	Kütahya	16.702	1.924	11,5
07	Diyarbakır	47.575	3.243	6,8	Mardin	30.299	3.034	10,0
08	Mardin	30.299	3.034	10,0	Denizli	21.992	2.176	9,9
09	Antalya	62.893	3.018	4,8	Afyonkarahisar	21.738	2.116	9,7
10	Bursa	61.520	2.815	4,6	Çanakkale	14.374	1.136	7,9
	Türkiye	2.317.814	105.804	-	Türkiye	2.317.814	105.804	-

Kaynak: TÜİK, 2012d verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

Bu değerlendirmenin daha sağlıklı yapılabilmesi amacıyla İzmir'e göç veren illerin, vermiş oldukları toplam göç içerisinde İzmir'in payı incelenmiştir. Verdiği toplam göç içinde İzmir'in payının en yüksek olduğu illerin başında, çevre iller olan Manisa, Aydın ve Uşak gelmektedir. Uşak'ın sayı olarak İzmir'e göç veren iller sıralamasında ilk on il içinde yer almamasına rağmen, verdiği göç içinde İzmir'in payının oldukça yüksek olması dikkat çekicidir.

Benzer şekilde diğer illere verilen toplam göç içerisindeki oran açısından, ilk on içerisinde Van ve Diyarbakır gibi illerin olmadığı göze çarpmaktadır. Bu durumda İzmir'in bahsi geçen bu illerden yoğun bir şekilde göç aldığını söylemek yerine, bu illerin genel olarak pek çok ile göç veren iller olduğu yargısına ulaşılabilmektedir.

2011-2012 dönemi için, İzmir'in göç verdiği iller sıralamasında, göç aldığı iller ile benzer olarak ilk sırada İstanbul, ikinci sırada Manisa ve üçüncü sırada Aydın gelmektedir. İzmir'in göç verdiği illerin aldıkları göç içerisinde İzmir'in payının en yüksek olduğu il % 26 ile Manisa, ikinci il % 19 ile Aydın ve üçüncü il % 15 ile Uşak'tır. İlk on il içerisinde, Mardin'in alması olduğu toplam göç içinde İzmir'in payının % 9,1 olması göze çarpmaktadır.

⁵ Toplam Yaş Bağımlılık Oranı: "15-64" yaş grubundaki her 100 kişi için "0-14" ve "65 ve daha yukarı" yaş gruplarındaki kişi sayısıdır.

⁶ Genç Bağımlılık Oranı: "15-64" yaş grubundaki her 100 kişi için "0-14" yaş grubundaki kişi sayısıdır.

⁷ Yaşlı Bağımlılık Oranı: "15-64" yaş grubundaki her 100 kişi için "65 ve daha yukarı" yaş grubundaki kişi sayısıdır.

İzmir'in göç aldığı iller içerisinde daha önceki yıllarda olmayıp sadece 2010-2011 döneminde ilk içerisinde bulunan, 2011-2012 döneminde de yer almayan Van'ın da 2011-2012 döneminde İzmir'in göç verdiği iller arasında ilk on içerisinde bulunduğu görülmektedir. Bu

Tablo 9:

İzmir'in Göç Verdiği İller ve Sıralaması, 2011-2012 Dönemi

İzmir'in Göç Verdiği İllerin Kişi Sayısına Göre Sıralaması (ilk 10 il)				İzmir'in Göç Verdiği İllerin İzmir'den Aldığı Göç Oranına Göre Sıralaması (ilk 10 il)				
Sıra	İller	Türkiye Geneli Göç (A)	İzmir'in Verdiği Göç (B)	İzmir'in Verdiği Göçün Payı (%) (B/A)	İller	Türkiye Geneli Göç (A)	İzmir'in Verdiği Göç (B)	Aldığı Göç İçinde İzmir'in Payı (%) (B/A)
01	İstanbul	384.535	13.903	3,6	Manisa	32.211	8.385	26,0
02	Manisa	32.211	8.385	26,0	Aydın	32.412	6.138	18,9
03	Aydın	32.412	6.138	18,9	Uşak	10.351	1.527	14,8
04	Ankara	160.235	5.879	3,7	Afyonkarahisar	24.167	2.829	11,7
05	Muğla	33.213	3.471	10,5	Muğla	33.213	3.471	10,5
06	Balıkesir	34.922	3.439	9,8	Denizli	24.446	2.462	10,1
07	Antalya	83.596	3.149	3,8	Balıkesir	34.922	3.439	9,8
08	Konya	51.981	2.859	5,5	Kütahya	20.550	1.901	9,3
09	Afyonkarahisar	24.167	2.829	11,7	Mardin	21.676	1.962	9,1
10	Van	50.003	2.560	5,1	Çanakkale	23.252	1.467	6,3
	Türkiye	2.317.814	95.954	-	Türkiye	2.317.814	95.954	-

Kaynak: TÜİK, 2012d verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

durum 2011 yılında Van'da yaşanan büyük depremden sonra yaşayanların diğer büyük şehirlere geçici olarak göç etmeleri ve 2011-2012 döneminde geri dönmeleri ile açıklanabilir (Tablo 9).

2.a.5. Değerlendirme

Nüfus büyüklükleri, yaş yapıları, nüfusun dağılımı ve yoğunluğu gibi nüfus dinamikleri bölgesel, ulusal ve küresel anlamda kalkınma gündeminin yüz yüze olduğu sorunlar ve bunların çözümleriyle doğrudan ilişkilidir. Dünyada ölüm oranlarının azalması, doğuştan beklenen yaşam sürelerinin artması ve nüfusun yaşlanması gibi gelişmeler, nüfus konusunu geçmişte olduğu gibi bugün de önemli bir politika konusu haline getirmiştir. İzmir'in nüfus ile ilgili verileri bir takım belirgin eğilimler ortaya koymaktadır. Öncelikle hem nüfus yoğunluğu hem de nüfus artış hızı ülke geneline göre oldukça yüksek seyretmektedir. Bunlara kent nüfusu oranının benzer karakteri eklendiğinde, bölgede kentleşmeyle ilgili önemli

tehditlerden bahsedebilmek mümkün olmaktadır. Bu çerçevede İzmir'in sağlıklı kentleşme, acil durum ve afet yönetimi, ulaşım ve çevre gibi alanlarda hızlı ve etkin politikalara ihtiyacı bulunmaktadır.

Diğer yandan nüfus piramidi analizleri, İzmir'in Türkiye'ye göre daha yaşlı bir nüfusa sahip olduğunu göstermektedir. Nüfus artış hızı, doğurganlık oranları, ölüm hızı gibi farklı değişkenleri dikkate alan projeksiyonlar da gelecekte Türkiye ve dolayısı ile İzmir'de yaşlı nüfusun artacağını göstermektedir. Yaşlı nüfusa ilişkin özel tedbirler alınması, yaşlıların ekonomik/sosyal yaşama dahil edilmesi, üretken kılınması, sağlık ve bakım hizmetlerine etkin biçimde ulaşmalarının sağlanması, mekan tasarımları ve konut projelerinde bu faktörlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. İlçeler bazındaki analizler de yaşlılığın sanılanın aksine metropol ilçelerde değil özellikle uzak kırsal ilçelerde öne çıktığını ortaya koymaktadır. Buna göre, bahsedilen politikaların sadece metropol ilçelerde değil yaşlı nüfusun yoğun olduğu kırsal ilçelerde de geliştirilmesi gerekmektedir.

İzmir'de genç nüfus diğer bölgelere nazaran düşük düzeydedir. Gençlere yönelik politikalar özellikle İzmir'in çekim merkezi haline getirilmesini amaçlamalıdır. Üniversite sayısı paralel olarak kentte yer alan öğrenci nüfus sayısının yoğunluğu göz önüne alındığında bu nüfusun İzmir'de kalmasının sağlanması yönünde tedbirlerin alınması önemli görülmektedir. Genç nüfusun İzmir'de oranının artması için geliştirilecek politikaların eğitim, istihdam, sağlık, sosyal yaşam, kültür gibi konular başta olmak üzere tüm konularda etkin bir şekilde ele alınması gerekmektedir.

Net göç ve net göç hızı verileri, yıllar boyunca yüksek oranda göç alan illerin başında gelen İzmir'in, son dönemlerde net göç hızında büyük düşüş yaşandığını göstermektedir. İzmir'in özellikle doğu illerinden (Mardin, Van, Diyarbakır gibi) aldığı göç sayıları yüksek gibi görünse de, bu illerin verdiği toplam göç içerisinde İzmir'in payına bakıldığında İzmir geri sıralarda kalmaktadır. Başka bir deyişle söz konusu illerin tüm illere göç veren iller olduğu söylenebilmektedir. Bu bulguya göre İzmir'in eski yıllardan bu yana Türkiye'nin doğu illerinden göç aldığı yargısının değişmeye başladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bunun da ötesinde, göç konusundaki çeşitli bulgular doğu illerinden olan göçün neredeyse tersine döndüğünü gösterir niteliktedir. Örneğin Mardin ilinin almış olduğu toplam göç içinde İzmir'in payının yüksek olması bunu destekler niteliktedir. Ancak bu konuda daha derinlemesine analizler ve uzun dönemli gözlemlere ihtiyaç olduğu açıktır. Çevre illerden kaynaklanan göç ve bölge içinde kırsal ilçelerden metropol ilçelere doğru gerçekleşen göçün doğurabileceği sorunlar irdelenmelidir. Eğitim, sağlık, istihdam, kentleşme, kentlilik bilinci üzerinden toplumsal bütünleşmeyi destekleyecek politikalara yer verilmelidir.

8.6 yıl

ortalama eğitim süresi

% 59,6

Okulöncesi eğitimde net okullaşma oranı

109.593

Mesleki eğitime devam eden öğrenci sayısı

2.b. EĞİTİM

Erişilebilir ve kaliteli eğitim hiç şüphesiz kalkınmanın temel araçlarından birisidir. Eğitim konusundaki güncel üst ölçekli plan ve strateji belgeleri, eğitime erişimin güçlendirilmesi ve eğitim kalitesinin artırılması yönünde hedefler tanımlamaktadır. 9. Kalkınma Planı'nda eğitim sisteminin etkinliği, erişilebilirliği ve fırsat eşitliğine dayalı yapısının güçlendirilmesi, konunun yaşam boyu eğitim yaklaşımıyla bütüncül olarak ele alınması hedeflenmiştir (DPT, 2006). 2023 Türkiye eğitim vizyonu "bireyin yaratıcılık ve hayal gücünü geliştiren; bireysel farklılıkların gözetilmesi ve değerlendirilmesi ile her bireyin özellikleri doğrultusunda en üst düzeyde kendini geliştirebildiği; zaman ve mekan kısıtlarından arınmış, kendi özgün öğrenme teknolojilerini yaratmış ve değişim esnekliğiyle kendini yenileme gücüne sahip; öğrenme ve insan odaklı bir eğitim sistemine sahip olmak" olarak belirlenmiştir (TÜBİTAK, 2004).

Genel olarak bakıldığında Türk eğitim sistemi;

- Eğitime duyulan ilgi ve talebin zamanında ve istenilen nitelikte karşılanamaması,
- Eğitime erişimde istenilen düzeye ulaşılamaması ve okullarda sunulan hizmetlerin niteliğinin aynı düzeyde olmaması,
- Eğitim planlamalarının kısa dönemli yapılması ve sık sık değişikliklere maruz kalması,
- Göç sonucu oluşan bölgesel nüfus artışının belirli yerlerde derslik yetersizliğine neden olması,
- Zorunlu öğrenim çağındaki çocukların ve gençlerin mevsimlik gezici ve geçici tarım işçisi olarak çalıştırılmaları nedeniyle eğitim hizmetlerinden yararlanamamaları,
- Mesleki teknik eğitim-istihdam dengesinin yeterince kurulamaması,
- Kişilerin ilgi ve yeteneklerine uygun rehberlik ve yönlendirmenin istenilen düzeyde yapılamaması ve mesleki eğitime yönlendirmenin yetersiz olması,
- Eğitim ve sektörel işbirliğinin istenilen düzeyde sağlanamaması,
- Hayat boyu öğrenme faaliyetlerinin yetersiz olması gibi önemli problemleri barındırmaktadır (MEB, 2009).

Eğitime katılım, eğitim harcamaları, hayat boyu öğrenme, yetişkin nüfusun okur-yazarlık ve eğitim durumu açısından Türkiye'de olumlu yönde gelişmeler yaşanmakla birlikte, gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında atılması gereken önemli adımlar bulunmaktadır. İnsani Gelişmişlik Endeksi'nde 83. sırada yer alan Türkiye, eğitim başlığında 109. sırada yer almaktadır (TÜSİAD, 2011). 2011 yılında Türkiye'de ortalama eğitim süresi 6,5 yıl olup Dünya ortalamasının, Avrupa-Orta Asya ortalamasının ve gelişmiş ülkelerin altında kalmıştır (Tablo 10).

Tablo 10:
Türkiye'de ve Bazı Ülkelerde Ortalama Eğitim Süresi

Ülke	Ortalama Eğitim Süresi (yıl)*
Türkiye	6,5
Yunanistan	10,1
İtalya	10,1
İsrail	11,9
ABD	12,4
Norveç	12,6
Avrupa-Orta Asya ülkeleri	9,7
Dünya	7,4

Kaynak: UNDP, 2011
* Veriler 2011 yılına ya da mevcut en son yıla aittir.

Başka bir çalışmaya göre ise Türkiye'de ortalama eğitim süresi 1960'larda 2,1 yıl, 2008'de 6,1 yıl iken, 2011'de 7,2 yıla ulaşmıştır. İzmir'de ortalama eğitim süresi 2008 yılında 6,8 yıl iken 2011 yılında 7,9 yıla çıkmıştır. İzmir, Düzey 2 bölgeleri arasında 8,6 yıl değerine sahip TR51 Ankara Bölgesi'nin ardından ikinci sıradadır. İl bazında ise Ankara ve Eskişehir'in ardından üçüncü sırada yer almaktadır (TÜRKONFED, 2012).

Temel eğitimin sonunda öğrencilerin yetişkinliklerinde gereksinim duyacakları temel becerileri ne kadar edinebildiğini ölçmek amacıyla OECD tarafından 2000 yılından itibaren her üç yılda bir Uluslararası Öğrenci Başarılarını Değerlendirme Programı (PISA) uygulanmaktadır. PISA, aynı zamanda eğitim sisteminin niteliksel çıktılarını hakkında değerlendirme yapılabilmesine olanak vermektedir.

PISA 2009 uygulaması sonuçları 2006 uygulaması ile karşılaştırıldığında, tüm testlerde Türkiye'nin aldığı puanların arttığı görülmektedir. Fen okuryazarlığı testinde en yüksek puan artışı yakalayan OECD ülkesi Türkiye

olmuştur. Ancak Türkiye'nin ortalama puanları tüm testlerde OECD ortalamasından düşük kalmaktadır. PISA 2009 sonuçlarına göre Türkiye 34 OECD ülkesi arasında yalnızca Şili ve Meksika'yı geçmiş ve 32. sırada yer almıştır. Tüm ülkeler arasında (65 ülke) fen bilimleri ve matematik alanlarında 43., okuma yeterliliğinde 41. sıradadır. Diğer bir deyişle Türkiye'nin hem OECD ülkeleri hem de tüm ülkeler arasındaki sıralamadaki yeri, puan artışlarına rağmen yeterince iyileşmemiştir. PISA sonuçları ve okullaşma oranları birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye'de 15 yaşındaki çocukların yansının temel becerileri edinmemiş olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır (ERG, 2011).

Eğitime erişilebilirlik açısından okullaşma oranı ve okuryazarlık durumu önemli göstergeler arasındadır. MEB ve TÜİK verilerine göre İzmir, okuryazarlık ve okullaşma oranları açısından Türkiye ortalamasının üzerinde yer almaktadır.

İzmir özellikle orta öğretimde okullaşma oranı açısından Türkiye ortalamasından daha yüksek bir orana sahiptir. Cinsiyete göre değerlendirildiğinde, Türkiye genelinde kadınların okullaşma oranı erkeklerin gerisinde kalmasına rağmen, İzmir'de kadınların okullaşma oranı (ortaöğretimde) erkeklerden daha iyi bir konumdadır (Tablo 11).

Tablo 11:
Okullaşma Oranları, 2011-2012 Öğretim Yılı

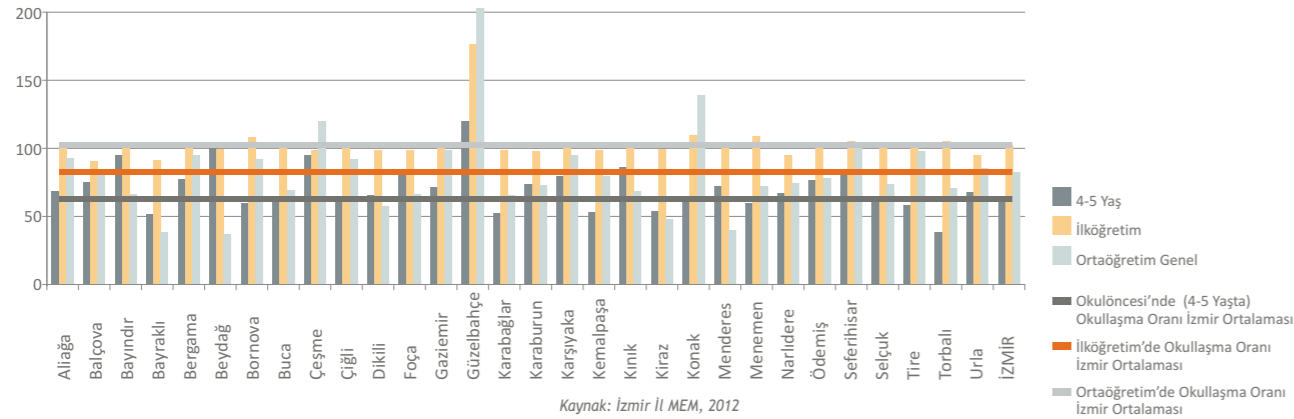
Okullaşma Oranları (%)	Türkiye	Ege Bölgesi	İzmir
İlköğretimde Net Okullaşma Oranı ⁸	98,67	99,07	99,30
Erkek	98,77	99,11	99,31
Kız	98,56	99,04	99,29
Ortaöğretimde Net Okullaşma Oranı	67,37	73,82	75,52
Erkek	68,53	73,08	73,64
Kız	66,14	74,60	77,51

Kaynak: MEB, 2012

İlçe bazında okullaşma oranları incelendiğinde ilköğretimde oranların yakın olduğu, okul öncesi ve ortaöğretimde ise ilçeler arasında önemli farklılıklar bulunduğu göze çarpmaktadır. Okul öncesi 4-5 yaş grubunda en düşük okullaşma oranına sahip ilçeler Torbalı, Bayraklı, Kemalpaşa, Karabağlar ve Kiraz'dır. Ortaöğretimde bu sıralama

⁸ İlgili öğrenim türündeki teorik yaş grubunda bulunan öğrencilerin, ait olduğu öğrenim türündeki teorik yaş grubunda bulunan toplam nüfusa bölünmesi ile elde edilir.

Şekil 6:
İzmir İlçelerinde Brüt Okullaşma Oranları (%), 2011-2012 Öğretim Yılı

Kaynak: İzmir İl MEM, 2012

Beydağ, Bayraklı, Menderes ve Kiraz şeklinde oluşmaktadır (Şekil 6).

Eğitim göstergelerinin hemen hemen tamamında İzmir ili Türkiye ortalamasının üzerinde bir düzeye sahiptir. Okuryazar nüfus oranında iki puan, yükseköğretim ve üstü okul mezunu oranında üç puan Türkiye ortalamasından yukarıdadır (Tablo 12).

Tablo 12:
Okuryazarlık ve Bitirilen Son Öğretim Kurumuna Göre Nüfus Oranları, 2011

Eğitim Durumu (%)	Türkiye	İzmir
Okur Yazar Nüfus Oranı 6+Yaş	95,13	97,68
Okuma Yazma Bilmeyen Nüfus 15+Yaş	5,89	2,67
Erkek 15+Yaş	2,10	1,00
Kadın 15+Yaş	9,70	4,30
Okuma Yazma Bilen, Okul Bitirmeyen	6,51	5,44
İlkokul Mezunu	28,57	30,11
İlköğretim-Ortaokul Mezunu	25,67	23,43
Lise Mezunu	22,14	24,05
Yükseköğretim ve Üstü Okul Mezunu	11,22	14,29
Yüksekokul-Fakülte Mezunu	10,24	13,11
Yüksek Lisans Mezunu	0,75	0,87
Doktora Mezunu	0,23	0,31

Kaynak: TÜİK verilerinden hesaplanmıştır

İzmir'in eğitim göstergeleri açısından Türkiye'nin öncü ve örnek şehirlerinden birisi olduğu söylenebilir. Antalya ve Tekirdağ'ın ardından okur-yazar oranı en yüksek üçüncü ildir. Lise ve dengi okul mezunu oranı açısından 15. sırada olan İzmir, yüksekokul-fakülte mezunu oranı açısından Ankara ve Eskişehir'den sonra üçüncü, yüksek lisans mezunu açısından dördüncü, doktora mezunu oranı açısından ise altıncı sıradadır.

15 yaş ve üzeri okuma yazma bilmeyen nüfus oranı en yüksek ilçeler Kiraz, Bayındır, Selçuk, Torbalı'dır. Çeşme,

Urla ve Karşıyaka'da bu oran en düşük seviyededir. Yükseköğretim ve üzeri okul mezunu oranı en yüksek olan ilçeler Karşıyaka, Narlıdere ve Güzelbahçe iken, en düşük olan ilçeler Kiraz, Kınık ve Beydağ'dır. Kalkınma Bankası tarafından erişkin okur-yazarlık oranı ile birleşik ilk, orta ve yüksekokul kayıt oranları kullanılarak hesaplanan eğitim endeksi açısından TR31 İzmir Bölgesi, Düzey 2 bölgeleri arasında ikinci sırada bulunmaktadır (İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012).

2.b.1. Örgün Eğitim

2.b.1.a. Okul Öncesi Eğitim

2011-2012 döneminde Türkiye'de okul öncesi eğitim hizmeti veren 28.625 okuldan 3.810'u Ege Bölgesi'nde, 1.219'u İzmir ilinde yer almaktadır. Türkiye'de okul öncesi eğitim hizmeti sunan 55.883 öğretmenden 7.040'ı Ege Bölgesi'nde, 2.759'u da İzmir ilinde hizmet vermektedir (Tablo 13). İzmir'deki 1.219 okulun 923'ü resmi; 229'u Millî Eğitim Bakanlığı'na, 67'si Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı olmak üzere 296'sı ise özel okul öncesi eğitim

Tablo 13:
Okul Öncesi Eğitim Göstergelerine İlişkin Veriler, 2011-2012 Öğretim Yılı

Göstergeler	Türkiye	Ege Bölgesi	İzmir
Okul Sayısı	28.625	3.810	1.219
Öğrenci Sayısı	1.169.556	152.022	65.736
Öğretmen Sayısı	55.883	7.040	2.759
Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı	44	40	54
Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı	21	22	24
Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	30	24	30
Net Okullaşma Oranı (3-5 yaş) (%)	30,87		41,75
Net Okullaşma Oranı (4-5 yaş) (%)	44,04		59,61
Net Okullaşma Oranı (5 yaş) (%)	65,69		85,30

Kaynak: MEB, 2012

kurumu statüsündedir⁹ (MEB, 2012).

2011-2012 dönemi için İzmir'de okul öncesi eğitimde derslik başına Türkiye ortalamasıyla paralel biçimde 30 öğrenci düşerken, bu oran Ege Bölgesi'nde 24 öğrencidir.

İzmir, 60-72 ay yaş grubunda MEB tarafından % 100 okullaşmanın teşvik edildiği illere 2011-2012 öğretim yılında dahil olmuştur. 2011-2012 öğretim yılında 4-5 yaş grubu okul öncesi eğitimde yakalanan net okullaşma oranı İzmir'de % 59,6, Türkiye'de % 44 düzeyindedir. 5 yaş okullaşma oranı ise İzmir'de % 85,3, Türkiye'de % 65,7 düzeylerine yükselmiştir (Tablo 13). 2008-2009 dönemi verileri ile kıyaslandığında, okul öncesi eğitimde okullaşma oranı bakımından hem İzmir hem de Türkiye'de önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Ayrıca İzmir verileri ülke ortalamasına göre daha yüksek oranda artış sağlamıştır. İzmir'in okul öncesi eğitimde sergilediği gelişme ve Türkiye ortalamaları üzerinde sahip olduğu okullaşma oranına rağmen, % 100 okullaşma hedefi düşünüldüğünde, daha ilerleme kaydedilmesi gerekmektedir. İzmir'in Türkiye ortalaması üzerindeki değerlerine karşın, İstanbul ve Ankara okullaşma oranları hem 4-5 hem de 5 yaş grubu için Türkiye ortalamasının altında yer almaktadır.

Avrupa Komisyonu'na sunulan 2011 Türkiye Ulusal Raporu'na göre 2013'te 4-5 yaş okullaşma oranının % 50'ye çıkarılması hedeflenmiştir. 2012 yılındaki rakamlar, ulusal çaptaki bu hedefe büyük ölçüde yaklaşıldığını göstermektedir. Ancak gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında Türkiye'nin bu konuda yol almaya ihtiyacı olduğu açıktır. OECD 2010 yılı verilerine göre OECD ülkeleri içerisinde 4 yaşta okul öncesi kayıt oranı en düşük ülke Türkiye'dir. Bu konuda OECD ortalaması % 83 iken, Belçika, Fransa, Almanya gibi ülkelerde oran % 95'in üzerine çıkmaktadır. Türkiye'nin oranı ise % 20'nin altındadır. Türkiye'de 2005 yılı oranının % 10'dan daha düşük olduğu dikkate alındığında iki kattan fazla artış olduğu görülmektedir. Aynı rapora göre ülkemizde 15 yaşında olup herhangi bir yaşta okul öncesi eğitim alanların oranı % 30'un altındadır (OECD, 2012).

2.b.1.b. İlköğretim

12 yıl zorunlu eğitim sistemine¹⁰ geçilmesiyle birlikte, 2012-2013 eğitim döneminde ilköğretim okulları fiziki şartlar elverdiği ölçüde ilkokul ve ortaokul olarak

ayrılmıştır. 2012-2013 döneminde İzmir'de 740'ı resmi, 43'ü özel olmak üzere toplam 783 ilkokul, 450'si resmi, 4'ü özel toplam 454 ortaokul bulunmaktadır. İlkula devam eden öğrenci sayısı 233.839, ortaokuldaki öğrenci sayısı ise 192.634'tür (İzmir İl MEM, 2012). İl MEM verilerine göre 2012-2013 döneminde 1.144 yerleşim birimi veya okuldan 222 okula toplam 17.429 öğrenci eğitim almak için taşınmalı eğitimden yararlanmıştı.

2011-2012 öğretim yılında Türkiye'de ilköğretim hizmeti veren okul sayısı 32.108'dir. İzmir'de ise 909'u resmi, 54'ü özel olmak üzere toplam 963 ilköğretim okulu bulunmaktadır. Bu okullarda görev yapan 24.386 öğretmen 462.486 ilköğretim öğrencisine (38.231 açık ilköğretim öğrencisi dahil) hizmet vermektedir (Tablo 14).

Tablo 14:
İlköğretimde Okul Öğrenci ve Öğretmen Sayıları, 2011-2012 Öğretim Yılı

Göstergeler	Türkiye	Ege Bölgesi	İzmir
Okul Sayısı	32.108	3.590	963
Öğrenci Sayısı	10.979.301	1.170.563	462.486
Öğretmen Sayısı	515.852	65.329	24.386
Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı	323	305	441
Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı	20	17	17
Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	30	24	30

Kaynak: MEB, 2012

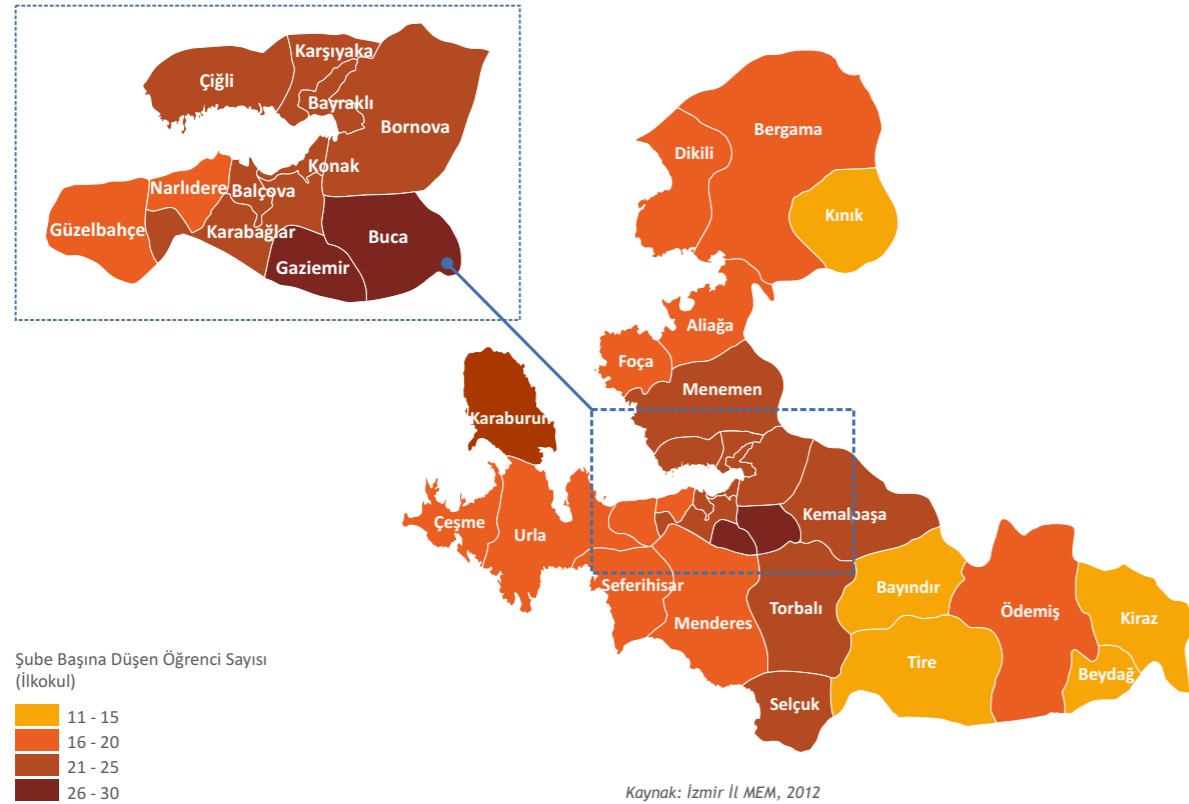
2011-2012 döneminde ilköğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı Ege Bölgesi ve İzmir'de 17, Türkiye'de ise 20'dir. Aynı dönemde ilköğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ve İzmir'de 30'dur (Tablo 14). Her iki gösterge de 2008-2009 yılına göre olumlu değişim göstermiştir. Ancak OECD ortalamasının 21, AB-21 ortalamasının 19,8 olduğu göz önünde bulundurulduğunda, derslik başına düşen öğrenci sayısının hala yurtdışı örneklerinden yüksek olduğu görülmektedir (OECD, 2012). Net okullaşma oranı açısından ise İzmir % 99,3 ile Ege Bölgesi (% 98,1) ve Türkiye ortalamasının (% 98,7) üzerindedir ve iller arasında 15. sıradadır (Tablo 11).

2012-2013 döneminde İzmir'de derslik başına düşen öğrenci sayısı resmi ilkokullarda 28 iken özel ilkokullarda 11'dir. Ortaokullar açısından da benzer biçimde, resmi ortaokullarda derslik başına düşen öğrenci sayısı 49 iken özel ortaokullarda 22'dir (İzmir İl MEM, 2012).

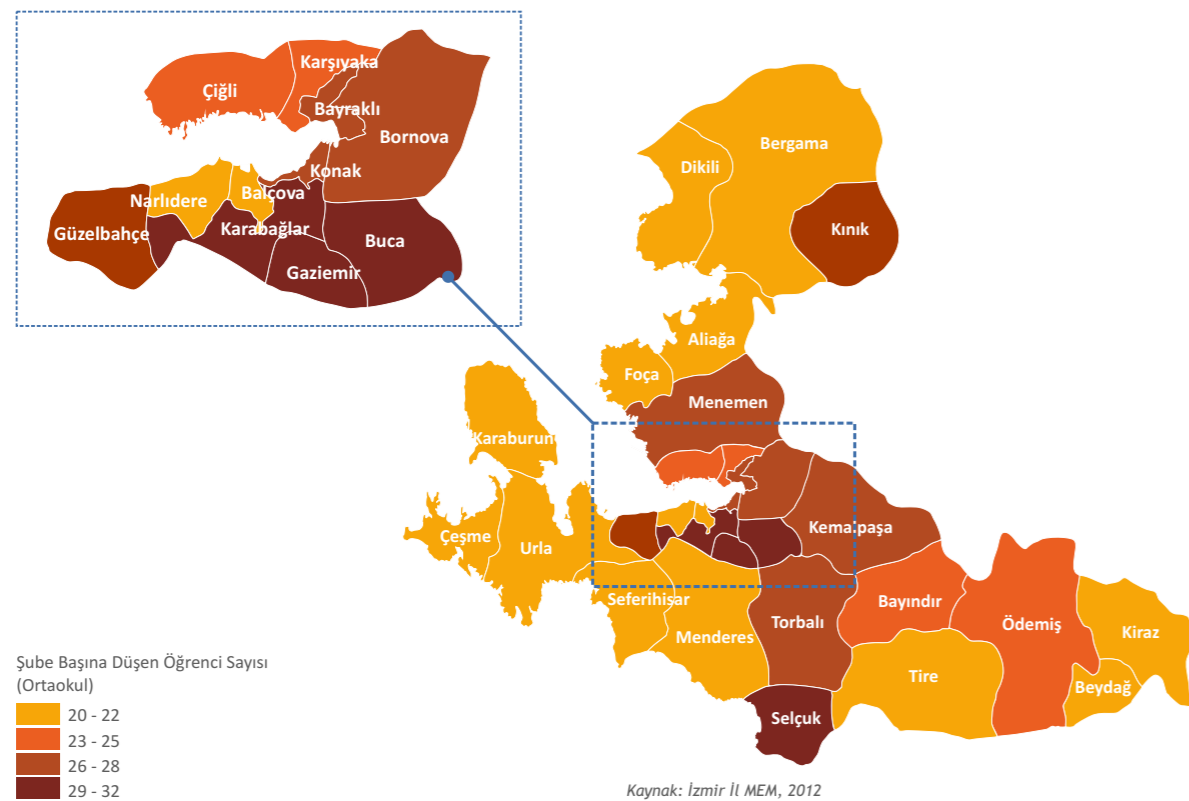
⁹ İzmir İl Millî Eğitim Müdürlüğü (İl MEM) verilerine göre 2012-2013 yılında İzmir'de 788'i resmi, 36 özel anasınıfı ilkokul bünyesinde hizmet vermektedir. Bu sayılara sadece okul öncesi eğitimi veren 49'u resmi, 226'sı özel anaokulu dahil edildiğinde, İzmir'de toplam 1.219 okul öncesi eğitim kurumu bulunduğu görülmektedir (İzmir İl MEM, 2012). Türkiye ve Ege Bölgesi verileri ile karşılaştırılabilir olması sebebiyle MEB verileri kullanılmıştır.

¹⁰ 2012-2013 eğitim döneminde 8 yıl zorunlu ilköğretim eğitim sisteminden, 12 yıl zorunlu (4+4+4) eğitim sistemine geçilmiştir.

Harita 1: İzmir İlçelerinde İlkokulda Şube Başına Düşen Öğrenci Sayısı, 2012-2013 Öğretim Yılı

Harita 2: İzmir İlçelerinde Ortaokulda Şube Başına Düşen Öğrenci Sayısı, 2012-2013 Öğretim Yılı

Resmi ilkokullarda derslik başına düşen öğrenci sayısı özel ilköğretim okullarının iki katından biraz fazla, ortaokullarda ise iki katı civarında olması eğitimde fırsat eşitliği bakımından olumsuz bir durumu ortaya koymaktadır. Aynı dönemde İzmir'de şube başına düşen öğrenci sayısı ise ilkokullarda 22 iken, ortaokullarda 26 olmuştur.

2012-2013 döneminde 12 yıl zorunlu eğitim sistemine geçilmesi ve ilköğretim binalarının ilkokul ve ortaokul olarak ayrılması sonrasında özellikle Buca, Karabağlar, Torbalı, Bayraklı ve Gaziemir ilçelerinde derslik başına düşen öğrenci sayısının yüksek olduğu görülmektedir. Urla, Tire, Bayındır, Kınık gibi kırsal alandaki ilçeler ise derslik başına düşen öğrenci sayısının en düşük olduğu ilçelerdir. Derslik başına düşen öğrenci sayısının yanında, şube başına düşen öğrenci sayısı da önemli bir göstergedir. Şube başına düşen öğrenci sayıları ilçeler düzeyinde incelendiğinde önemli farklılıklar olduğu görülmektedir. 2012-2013 dönemi için en yüksek rakamlar Buca, Gaziemir, Karabağlar, Bayraklı, Bornova, Konak gibi merkez ilçelerde görülmektedir (Harita 1).

Ortaokullarda ise Bornova, Karabağlar, Menemen, Çiğli, Bayraklı, Konak, Kemalpaşa ve Buca ilçelerinde derslik başına düşen öğrenci sayısı oldukça yüksektir (İzmir İl MEM, 2012). Şube başına düşen öğrenci sayılarında ise Buca, Selçuk, Karabağlar, Gaziemir, Bayraklı, Torbalı ve Kemalpaşa ilçeleri İzmir ortalamasının üzerinde bulunmaktadır (Harita 2).

Söz konusu göstergelerin olumsuz durumda olduğu ilçelerde bu rakamların düşürülmesi yönünde çalışmalar yapılması, eğitime erişim kalitesinin artırılması açısından önem taşımaktadır.

2010 yılı verilerine göre 15-19 yaş grubunda ilköğretim diploması olmayanların oranı Türkiye'de % 10,3 iken, İzmir'de % 4,8'dir. Diploması olmayan kadınların oranı erkeklere göre hem Türkiye hem de İzmir'de daha yüksektir (ERG, 2012).

İl MEM verilerine göre, SBS-OKS¹¹ sonuçları il başarıları açısından değerlendirildiğinde İzmir 2008-OKS'de 24. sırada iken, 2011'de yedinci sıraya ilerlemiştir. Bu veri dikkate alındığında İzmir'in başarı düzeyinin arttığı görülmektedir.

2.b.1.c. Ortaöğretim

İzmir'de 2011-2012 döneminde 267'si mesleki ve teknik ortaöğretim, 192'si genel ortaöğretim olmak üzere toplam 459 ortaöğretim okulu bulunmaktadır.¹² Bunlardan 49'u genel ortaöğretimde, biri mesleki ve teknik ortaöğretimde olmak üzere 50 adedi özel okul statüsündedir. İzmir'de ortaöğretimde 2011-2012 döneminde taşınmalı eğitim yapılan öğrenci sayısı 2.374'tür. 2011-2012 döneminde genel liselerde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı Türkiye'de 16 iken, Ege Bölgesi ve İzmir'de 14 olarak karşımıza çıkmaktadır. 2007-2008 döneminde Türkiye için, Ege Bölgesi ve İzmir için 16 olan bu göstergede kısmen azalma olmuştur. Derslik başına düşen öğrenci sayısı ise Türkiye'de 28, Ege Bölgesi'nde 24 ve İzmir'de 27'dir (Tablo 15). 2005-2006 dönemine göre derslik başına düşen öğrenci sayısının hem Türkiye, hem Ege Bölgesi, hem de İzmir'de azaldığı görülmektedir. Diğer yandan İzmir ilinde, 2010-2011 öğretim yılında, 48.188 çocuk ortaöğretim çağına (14-17 yaşında) olmasına rağmen bir ortaöğretim kurumuna kayıtlı değildir (ERG,2012). Zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılması ile bu rakamın önümüzdeki yıllarda azalması beklenmektedir.

Türkiye'de ortaöğretim ve üzeri eğitim alanların oranı 25 ve üzeri yaş grubunda (2010 yılı için) kadınlarda % 27,1, erkeklerde % 46,7'dir. Eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin göstergesi olan bu oranlarla Türkiye, hem dünya

Tablo 15: Ortaöğretimde Okul Öğrenci ve Öğretmen Sayıları, 2011-2012 Öğretim Yılı

Toplam (Mesleki ve teknik ortaöğretim dahil)	Türkiye	Ege Bölgesi	İzmir
Okul Sayısı	9.672	1.353	459
Öğrenci Sayısı	4.756.286	556.382	233.576
Öğretmen Sayısı	235.814	32.336	12.686
Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı	395	341	407
Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı	16	14	15
Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	31	28	33
Genel Ortaöğr. (Mesleki ve teknik ortaöğr. hariç)			
Okul Sayısı	4.171	533	192
Öğrenci Sayısı	2.666.066	283.821	123.983
Öğretmen Sayısı	122.716	15.895	6.635
Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı	476	403	479
Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı	16	14	14
Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	28	24	27

Kaynak: MEB, 2012

¹¹ OKS (Orta Öğretim Kurumları Sınavı): MEB tarafından ilköğretim sonunda ortaöğretime geçiş aşamasında yapılan ve LGS yerine 2004-2005 eğitim-öğretim yılında uygulamaya konulan sınavdır.

SBS (Seviye Belirleme Sınavı): MEB tarafından ortaöğretime geçiş için ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıfta okuyan öğrenciler için yapılan ve OKS yerine 2008-2009 eğitim-öğretim yılında uygulamaya konulan sınavdır.

¹² İl MEM verilerine göre 2012-2013 döneminde İzmir'de 139'u resmi 50'si özel olmak üzere toplam 189 genel lise bulunmaktadır. 80.856'si resmi liselerde, 8.665'i özel liselerde olmak üzere toplam 89.251 öğrenciye hizmet verilmektedir. Aynı yıl genel lise ve meslek liselerinin toplamına bakıldığında, İzmir'de toplam 349 okulda 195.486 öğrenciye hizmet verilmektedir. Bu sayılara açıköğretimde okuyan öğrenci sayıları dahil değildir (İzmir İl MEM, 2012). Türkiye ve Ege Bölgesi verileri ile karşılaştırılabilir olması sebebiyle MEB verileri kullanılmıştır.

ortalamasının hem de İran, Bulgaristan gibi komşu ülkelerin gerisinde yer almıştır. Kadınlar ve erkeklerde Avrupa ve Orta Asya ortalaması sırasıyla % 78 ve % 83,3, dünya ortalaması ise % 50,8 ve % 61,7'dir (UNDP, 2011). 2012-2013 eğitim döneminde başlatılan 12 yıllık zorunlu eğitim sisteminin Türkiye'de bu oranı artırması beklenmektedir.

Genel lise ile mesleki ve teknik lise toplamında öğretmen başına düşen öğrenci sayısı İzmir'de 2011-2012 öğretim yılında 15 iken, Türkiye'de 16'dır. Aynı dönemde derslik başına düşen öğrenci sayısı Türkiye'de 31 iken İzmir'de 33'e çıkmıştır. Genel liselerde derslik başına düşen öğrenci sayısı ise Türkiye'de 28, İzmir'de 27, Ege Bölgesi'nde 24'tür (Tablo 15). Bu rakamların 2005-2006 yılı için Türkiye'de 33, Ege Bölgesinde 28, İzmir'de 31 olduğu göz önüne alındığında iyileşme eğilimi göze çarpmaktadır.

İl MEM verilerine göre resmi genel liselerde derslik başına düşen öğrenci sayısı 30 iken, bu sayı özel liselerde 15'e düşmektedir. Bu durum eğitimde fırsat eşitliği bakımından olumsuz durumu ortaya koymaktadır. İlçeler bazında derslik başına düşen öğrenci sayılarında farklılıklar bulunmakta birlikte, 2008-2009 dönemine göre iyileşmeler olduğu görülmektedir. 2012-2013 öğretim yılında ilçe bazında yapılan incelemede derslik başına öğrenci sayısı sadece Torbalı ilçesinde 40'ı geçmekte, Bornova, Bayraklı, Karabağlar, Gazimemir başta olmak üzere 9 ilçede 30 ile 40 arasında değişim göstermektedir. Şube başına öğrenci sayısı en yüksek olan ilçeler ise Menderes, Aliağa, Güzelbahçe, Bornova, Bayraklı, Çiğli,

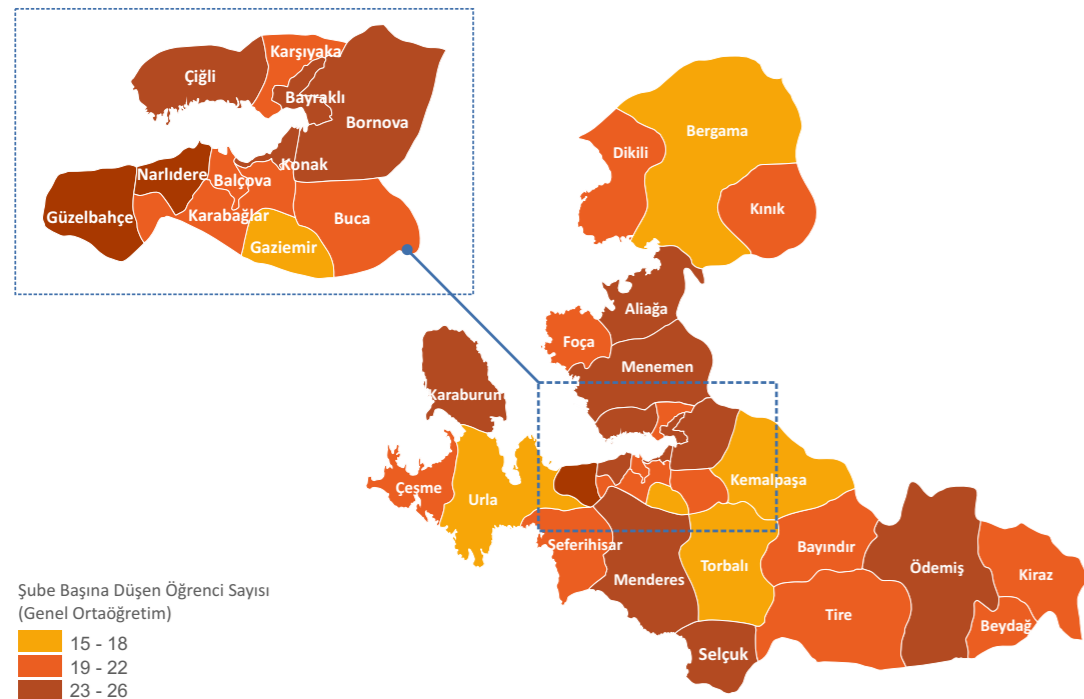
Karaburun'dur (İzmir İl MEM, 2012) (Harita 3).

Genel ve mesleki liseler birlikte göz önüne alındığında 2008-2009 öğretim yılında İzmir'de % 68,2 olan ortaöğretimde net okullaşma oranı 2011-2012 öğretim yılında % 75,5'e yükselmiştir. İzmir bu açıdan Türkiye ortalamasının (% 67,4) üzerinde ve iller arasında 29. sırada bulunmaktadır (Tablo 11). OECD bağlamında ise Türkiye'nin konumu oldukça gerilerdedir. OECD ülkelerinde eğitimdeki 15-19 yaş arası nüfusun oranı (2010 yılı) ortalama % 86'dır. Bu oran Almanya, Finlandiya, Çek Cumhuriyeti gibi ülkelerde % 90'ın üzerine çıkmakta, ülkemizde ise % 61'in altında kalmaktadır (OECD, 2012).

2011 yılı verilerine göre 18-24 yaş arasında olup ortaöğretim diploması olmayanların oranı Türkiye'de % 43 iken, İzmir'de % 39'dur. 12 yıl zorunlu eğitim uygulamasının, bu oranları önümüzdeki yıllarda düşürmesi beklenmektedir.

Lisans düzeyinde üniversiteye yerleşen öğrenci yüzdesi açısından son yıllarda İzmir'in başarı düzeyinde iyileşme gözlenmektedir. Başarı sıralamasında iller arasında 2008-2011 döneminde sırasıyla 23, 14, 10 ve 8. sırada yer almıştır. Genel ortaöğretimde örgün eğitim dışına çıkma (okul terk) oranları açısından ise, İl MEM verilerine göre son üç yılda fazla değişim göstermemiş, 2011-2012 döneminde anadolu liselerinde % 0,7, düz liselerde % 4,5 olmuştur. Okul terk nedenleri arasında temel olarak başarısızlık ve devamsızlık yer almaktadır (İzmir İl MEM, 2012).

Harita 3: İzmir İlçelerinde Genel Ortaöğretimde Şube Başına Düşen Öğrenci Sayısı, 2012-2013 Öğretim Yılı

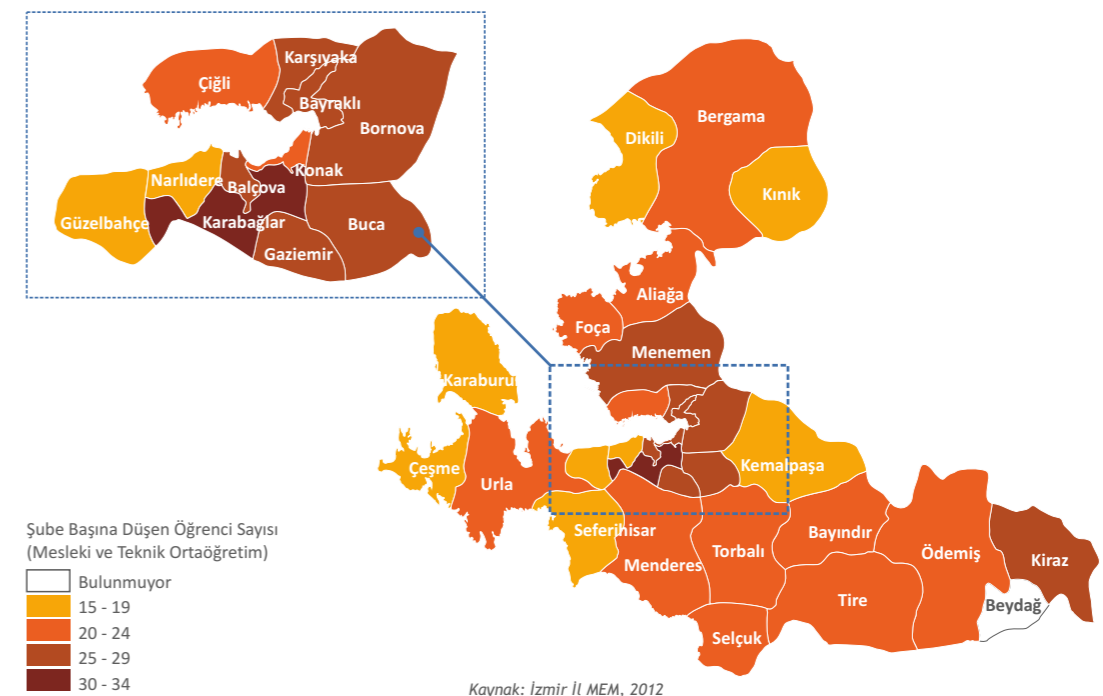
2.b.1.d. Mesleki Eğitim

Ortaöğretim içindeki mesleki ve teknik eğitimin ağırlığı giderek artmaktadır. Tüm ortaöğretim içindeki mesleki ve teknik lise oranı, Türkiye genelinde 2005-2006 döneminde % 36,3 iken 2011/2012 döneminde % 43,9'a, İzmir'de de aynı dönemde % 37,7'den % 46,9'a yükselmiştir (ERG, 2012).

Üniversiteye girişte katsayı uygulamasındaki değişikliklerle mesleki ve teknik ortaöğretime olan ilginin daha da artması beklenmektedir. Artan talep, derslik başına düşen öğrenci sayısını daha da yukarıya çekmiştir. 2005-2006 yılına göre derslik başına düşen öğrenci sayısı her üç bölge için de artmıştır. Bu artışın sebebi yukarıda belirtildiği gibi mesleki ve teknik eğitime olan ilginin artmasıdır. İzmir'de genel liselerde 2011-2012 döneminde öğrenci sayısı 2005-2006 dönemine göre % 9 yükselirken, aynı dönemde mesleki ve teknik liselerdeki artış bunun çok üzerinde (% 60) olmuştur¹³ (TÜİK, 2011a).

Öğrenme ve öğretme süreçlerinin bu durumdan olumsuz etkilenmemesi için önlemler alınmalıdır. Mesleki ve teknik eğitimin önceliği bu kurumlarda eğitim gören öğrenci sayısını artırmaktan ziyade, mesleki ve teknik eğitim almış kişilerin işgücü piyasasında istihdam edilebilmelerini sağlamak olmalıdır. Örgün eğitim düzeyinde mesleki ve teknik eğitimin işgücü piyasasının ihtiyacını karşılayacak

Harita 4: İzmir İlçelerinde Mesleki ve Teknik Ortaöğretimde Şube Başına Düşen Öğrenci Sayısı, 2012-2013 Öğretim Yılı

¹³ Türkiye İstatistik Kurumu, Seçilmiş Göstergelerle İzmir 2011 verilerinden hesaplanmıştır.

¹⁴ İl MEM verilerine göre, 2012-2013 öğretim yılında İzmir ilinde 4'ü özel, 38'i din öğretiminde olmak üzere toplam 160 mesleki ve teknik lise 91.199 öğrenciye hizmet vermektedir. Bu sayıya açık Mesleki ve Teknik Liselerde okuyan öğrenci sayıları dahil değildir. Okul sayısındaki farklılığın sebebi MEB tarafından Mesleki ve Teknik Lise bünyesinde farklı diploma veren bölümlerin ayrı okul olarak sayılmasıdır. (İzmir İl MEM, 2012). Türkiye ve Ege Bölgesi verileri ile karşılaştırılabilir olması sebebiyle MEB verileri kullanılmıştır.

Tablo 16: Mesleki ve Teknik Ortaöğretim İlişkin Bilgiler, 2011-2012

Göstergeler	Türkiye	Ege Bölgesi	İzmir
Okul Sayısı	5.501	820	267
Öğrenci Sayısı	2.090.220	272.561	109.593
Öğretmen Sayısı	113.098	16.441	6.051
Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısı	333	301	356
Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı	16	15	16
Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	35	34	41

Kaynak: MEB, 2012

kalitede mezun vermemesi özellikle yeni üretim teknolojileri kullanan ve bunun için nitelikli eleman ihtiyacı olan işletmeler için önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır (Köseleci, 2012).

2011-2012 dönemi verilerine göre İzmir'de 266'sı resmi, biri özel olmak üzere toplam 267 mesleki ve teknik lise, 6.051 öğretmeniyle birlikte 109.593 öğrenciye hizmet vermektedir.¹⁴ Aynı dönemde derslik başına düşen öğrenci sayısı Türkiye için 35, Ege Bölgesi için 34 iken İzmir için 41'dir (Tablo 16).

İzmir'de 2012-2013 öğretim yılındaki derslik başına düşen öğrenci sayısı resmi liselerde 40 iken, özel okullarda 17 olmuştur. İlçe bazında ele alındığında Bornova, Buca, Torbalı ve Ödemiş derslik başına öğrenci sayısının en yüksek olduğu ilçeler olarak göze çarpmaktadır. Şube başına öğrenci sayısının en yüksek olduğu ilçelerin başında ise Karabağlar, Karşıyaka, Menemen, Bayraklı, Balçova, Buca ve Gazimemir ilçeleri gelmektedir (İzmir İl MEM, 2012) (Harita 4).

Mesleki ve teknik ortaöğretimde örgün eğitim dışına çıkma oranları son üç yılda büyük değişimler göstermemiştir. 2011-2012 döneminde anadolu mesleki ve teknik liselerinde % 1,7, diğer mesleki ve teknik liselerde % 8 olarak gerçekleşmiştir. Mesleki ve teknik eğitimdeki okul terk oranları genel liselerin (% 4,5) yaklaşık iki katıdır. Genel ortaöğretimde olduğu gibi mesleki ve teknik ortaöğretimde de okul terk nedenleri arasında başarısızlık ve devamsızlık ilk sıradadır (İzmir İl MEM, 2012). Okul terk nedenlerinin ayrıntılı incelenmesi, bu öğrencilerin takibinin yapılması ve terklerin azaltılması konusunda çalışmalar yapılmalıdır.

Türkiye'de mesleki ve teknik eğitim liselerinde kültür derslerinin zayıflığı, meslek derslerinin içeriğiyle piyasanın ihtiyaçları arasındaki uyumsuzluk ve stajların yetersizliği, eğitim kalitesine ilişkin dile getirilen başlıca sorun alanları olarak ortaya çıkmaktadır (ERG, 2012).

İzmir'de, mesleki eğitim alanında özellikle iş başında uygulama deneyimi açısından birtakım eksiklikler bulunmakta, bazı iş kollarında (giyim eşyası imalatı, metal işleme ve makine sektörlerinde) nitelikli işgücü temini konusunda sorunlar yaşanmaktadır (İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012). İzmir İşgücü Piyasası Araştırması'nda makine operatörleri ve montajcıları, diğer zanaatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar ile metal işleme ve makine ilgili işlerde çalışan zanaatkarlar iş gruplarında açık ve doldurulamayan işler yönünde önemli eşleşme sorunları olduğu tespit edilmiştir. Firmalar mesleki beceriye sahip personel bulma konusunda sıkıntı yaşamakta ve doldurulamayan işler mesleki bilgi ve beceri eksikliği nedeniyle boş kalmaktadır. Ayrıca çalışmaya göre meslek lisesi mezunlarının kendi alanlarına olan ilgisi düşük bulunmuştur. Sanatkarlıkla ilgili işlerde çalışmak isteyen işsizlerin sadece % 11'inin, tesis ve makine operatörlüğü ve montajcılığı ile ilgili mesleklerde çalışmak isteyen işsizlerin de sadece % 7,5'inin mesleki ve teknik lise mezunu olduğu dikkati çekmektedir. Meslek lisesi mezunları içerisinde büro ve müşteri hizmetleri, profesyonel ve yarı profesyonel işlerde çalışmak isteyenlerin oranı kendi alanlarında çalışmak isteyenlerin oranından daha yüksektir (İEÜ, 2011). Bu durum okul seçiminde rehberlik hizmetinin güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Hali hazırda oldukça geniş bir dağılıma sahip olan mesleki

eğitimin İzmir'deki ekonominin yerel gereksinimleriyle paralel olacak biçimde yaygınlaştırılması öğretmenlerin mesleki gelişiminin sağlanması, okul-işletme işbirliklerinin oluşturulması gereklidir.

Meslek yüksekokulları ile sanayi arasında da iki yönlü işbirliklerinin oluşturulması gerekmektedir. İzmir'de işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu ve duyacağı alanlar tespit edilerek üniversitelerde ilgili alanlarda yeni programların açılması planlanmalıdır. Bu programların tespitine yönelik olarak etkin bir saha ve uzgörü çalışması planlanmalıdır (İZKA, EBİLTEM ve TÜİK, 2012).

2.b.1.e. Yükseköğretim

2010 yılında OECD ülkelerinde 20-24 yaş arası genç nüfusun % 44'ü eğitim sistemi içindeyken Türkiye'de bu oran % 25 civarındadır. Bu oran Lüksemburg ve Slovenya'da % 60'ın üzerindedir (OECD, 2012).

Dünyada yaklaşık 20.000 üniversite bulunmaktadır. Türkiye 2013 yılı itibarıyla 107'si devlet üniversitesi, 66'sı vakıf üniversitesi, 7'si vakıf meslek yüksekokulu olmak üzere toplam 174 üniversiteye sahiptir. 2006-2008 yılları arasında kurulan 41 üniversite ile birlikte, 2008 yılından itibaren Türkiye'nin her ilinde en az bir üniversite bulunmaktadır.

İzmir'de 2012 yılı itibarıyla dördü devlet, beşi vakıf üniversitesi olmak üzere toplam dokuz üniversite bulunmaktadır. 2010 yılında İzmir'in dördüncü devlet üniversitesi olarak İzmir Katip Çelebi Üniversitesi (İKÇÜ) kurulmuştur. Şifa Üniversitesi (ŞÜ) ise 2011 yılında sağlık alanına yönelik olarak kurulmuş bir vakıf üniversitesidir. İzmir üniversitelerinde toplam 66 fakülte ve 35 yüksekokul (18'i meslek yüksekokulu) bulunmaktadır (Tablo 17). Ege

Tablo 17:
İzmir'deki Üniversitelere İlişkin Temel Bilgiler, 2011-2012 Öğretim Yılı

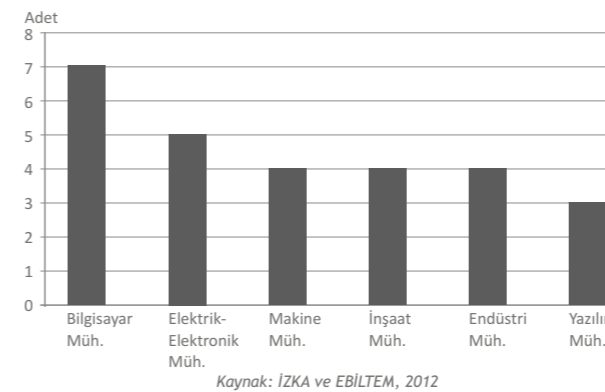
Üniversite Adı	Kuruluş	Fakülte*	Yüksekokul*	Öğrenci	Mezun
Ege Üniversitesi	1955	12	13	48.215	6.002
Dokuz Eylül Üniversitesi	1982	13	11	47.808	6.676
İYTE	1992	3	1	2.248	256
Ekonomi Üniversitesi	2001	6	3	6.215	842
Yaşar Üniversitesi	2001	7	2	4.505	540
Gediz Üniversitesi	2007	4	1	2.459	-
İzmir Üniversitesi	2008	6	2	2.269	78
İzmir Katip Çelebi Üniversitesi	2010	12	2	210	-
Şifa Üniversitesi	2011	3	0	246	-
Toplam		66	35	114.175	14.394

Kaynak: ÖSYM, 2012; Üniversitelerin İnternet Siteleri
*2013 yılı rakamlarıdır

Üniversitesi (EÜ) ve Dokuz Eylül Üniversitesi (DEÜ) en eski üniversite olmaları nedeni ile fakülte sayısı bakımından zengin üniversitelerdir. Ayrıca Ankara'da kurulan Türk Hava Kurumu Üniversitesi tarafından Selçuk'ta Hava Ulaştırma Fakültesi ile Havacılık Meslek Yüksekokulu açılmıştır.

Fakülte sayısının fazlalığına rağmen fakülte türleri bakımından İzmir üniversiteleri genelde benzerlik göstermektedir. Üniversitelerde aynı tür mühendislik fakültesi, iktisadi ve idari bilimler fakültesi, eğitim ve fen fakülteleri bulunmaktadır. Mühendislik bölümleri incelendiğinde, ilde yedi bilgisayar, beş elektrik-elektronik, dört makine, dört inşaat, dört endüstri ve üç yazılım mühendisliği bölümü olmak üzere 20 farklı mühendislik bölümü bulunmaktadır (Şekil 7). Ayrıca Türkiye'deki iki deri mühendisliği bölümünden biri İzmir'de bulunurken, biyomühendislik bölümü de ilk defa İzmir'de kurulmuştur.

Şekil 7:
İzmir'de En Fazla Bulunan Mühendislik Bölümleri

Türkiye'deki öğretim elemanlarının % 7'si, üniversitelerin % 5'i ve öğrencilerin de % 3'ü İzmir'de bulunmaktadır (Tablo 18). Ankara ve İstanbul'daki öğrenci sayıları ile öğretim elemanları sayılarının İzmir'den daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 18:
Üniversite Öğretim Elemanları ve Öğrenci Sayısı, 2011-2012

Göstergeler	Türkiye	Ege Bölgesi	İzmir	Ankara	İstanbul
Ön Lisans ve Lisans					
Yeni Kayıt	813.580	86.588	27.597	44.245	87.001
Öğrenci	4.112.687	312.389	116.326	188.673	332.975
Mezun Olan (2010-2011)	496.794	54.677	15.512	29.793	48.378
Öğretim Elemanları					
Profesör	16.783	2.160	1.550	4.060	4.141
Doçent	9.257	1.294	697	1.763	1.667
Yardımcı Doçent	24.759	3.163	1.450	2.648	4.776
Diğer	68.040	8.656	4.767	11.163	12.244
Toplam	118.839	15.273	8.464	19.634	22.858

Kaynak: TÜİK verilerinden hesaplanmıştır.

ODTÜ Enformatik Enstitüsü URAP (*University Ranking by Academic Performance*) Laboratuvarı tarafından dünyadaki üniversiteleri farklı kriterlere göre sıralayan sekiz sıralama sistemi oluşturulmuştur. Türkiye'de on üniversite, söz konusu sistemlerden en az birinde ilk 500 üniversite arasına girmiştir. İzmir'den EÜ bu on üniversite arasında yer almaktadır. İlk 1000 üniversite arasına giren Türkiye'deki 16 üniversite arasında da İzmir'den DEÜ yer almaktadır. URAP tarafından toplam makale sayısı, öğretim üyesi başına makale sayısı, toplam ve öğretim üyesi başına atıf sayısı, toplam ve öğretim üyesi başına doktora öğrenci sayısı ve oranı gibi kriterlere göre yapılan sıralamada 2012 yılında devlet üniversiteleri arasında EÜ dördüncü, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü (İYTE) dokuzuncu, DEÜ 19. sırada bulunmaktadır. Vakıf Üniversiteleri arasında ise İzmir Ekonomi Üniversitesi (İEÜ) 11, Yaşar Üniversitesi (YÜ) 21, İzmir Üniversitesi (İÜ) 26'ncı sırada yer almaktadır (URAP, 2013).

İzmir, dokuz üniversitesi ile Türkiye'de yükseköğretim yatırımları açısından uluslararası cazibe merkezi niteliğine ve üniversiteler kenti olma potansiyeline en yüksek düzeyde sahip kenttir. Öğrenciler, öğretim elemanları, onların aile ve yakın sosyal çevreleri, kent nüfusunun önemli bir oranıdır. İzmir'de eğitimli nüfusunun yüksekliğine bağlı olarak eğitim ve kültür-sanat duyarlılığının fazla olması, bu cazibe ve kimliğini destekler niteliktedir. İzmir'de yükseköğretim öğrencilerine yönelik hizmetler arasında en önemlilerinden birisi öğrenci yurtlarıdır. 2011 yılı sonu verilerine göre Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu'na bağlı 8 yurttan toplam 9.838 öğrencinin kalmaktadır. Doluluk oranı % 91 seviyesindedir (MEB, 2012). Vakıf Üniversitelerinde burslu okuyan öğrenciler de dikkate alınarak yeni yurt olanakları sağlanmalıdır. Öte yandan Özel Yükseköğretim Yurdu kapsamında 18.952 kişi kapasiteli 188 yurttan 9.612 öğrenci bulunmakta olup, doluluk oranı % 51'dir (İzmir İl MEM, 2012).

2.b.2. Yaygın Eğitim

Yaygın eğitim¹⁵, örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsar. Okuma yazma bilmeyen yetişkinlere okuma yazma öğretmek, temel bilgiler vermek, önceden edinilmiş bilgi ve becerileri geliştirmek, istihdam edilebilirliği artırmak, bireylerin toplumsal bütünleşmesini güçlendirmek gibi oldukça geniş bir çeşitlilik içeren yaygın eğitim, günümüz eğitim politikalarında giderek önem kazanan bir alandır.

Yaygın eğitim kapsamında İl MEM tarafından toplam 13.615 kurs açılmış ve kurslardan 255.753 kişi yararlanmıştır. İzmir'de yaygın eğitime katılımın oldukça yüksek olduğu söylenebilir (Tablo 19). Özellikle dezavantajlı gruplar açısından önemli olan bu eğilimin sürdürülmesi sağlanmalıdır.

Mesleki ve teknik beceri kazanımı, yoksullukla mücadele, ekonomik büyüme, istihdam ve sosyal içerme politikalarının merkezinde yer almakta ve hayat boyu öğrenme stratejilerinin anahtar unsuru olarak görülmektedir. 2011-2012 döneminde İzmir'de 19 alanda 186 farklı dalda 3.613 mesleki ve teknik kurs düzenlenmiş ve bu kurslara 63.644 kişi kursiyer olarak katılım sağlamıştır (İzmir İl MEM, 2012). 2008-2009 dönemine göre kurs sayısında ciddi miktarda artış olurken, katılan kursiyer sayısında kısmen düşüş gözlenmiştir.

Sosyal ve kültürel alanda İl MEM tarafından 2011-2012 döneminde İzmir'de 34 alanda 362 farklı dalda 7.132 kurs düzenlenmiş ve bu kurslara 141.298 kişi kursiyer olarak katılım sağlamıştır. 2008-2009 dönemine göre kurs sayısı yaklaşık 2 kat artarken, katılan kursiyer sayısı da yaklaşık 1,5 kat artmıştır.

İzmir'de 2011 yılında 15 yaş ve üzeri okuma yazma bilmeyen nüfusun oranı (% 2,67), Türkiye oranının (% 5,89) altındadır (Tablo 12). Okuma yazma bilmeyenler içinde kadınların sayısı erkeklerin sayısının hemen hemen 4 katıdır. Okuma yazma kursları kapsamında 2011-2012 döneminde açılan 13.165 kurstan 50.811 kişi

¹⁵ Hayat boyu öğrenme olarak da değerlendirilen yaygın eğitim kavramı örgün eğitimin değişik aşamalarını, işyerleri, sivil toplum örgütleri, sendikalar, odalar gibi kuruluşlar tarafından düzenlenen kurs, özel ders ve seminerleri ve günlük faaliyetler çerçevesindeki yapılandırılmamış öğrenme faaliyetlerini (entoformal eğitim) içerir.

Tablo 19:
İzmir'de Yaygın Eğitime İlişkin Temel Bilgiler 2011-2012

Kurs Türü	Açılan Kurs Sayısı	Katılan Kursiyer Sayısı
Mesleki Teknik Kurslar	3.613	63.644
Sosyal Kültürel Kurslar	7.132	141.298
Okuma Yazma Kursları	2.870	50.811
Toplam	13.615	255.753

Kaynak: İzmir İl MEM, 2012

yararlanmış ve bunlardan 47.412'si okur-yazar sertifikası almıştır. 2006-2007 döneminde 639 okuma yazma kursu açılıp 7.688 kişinin tamamladığı göz önüne alındığında bu alanda büyük gelişme kaydedildiği ortadadır.

İzmir'de 2011-2012 döneminde özel eğitim kapsamında anaokulu, anasınıfı, ilköğretim düzeyinde 22 resmi okulda 1.102 öğrenci, 23 özel okulda 430 öğrenci olmak üzere toplamda 1.432 zihinsel ve bedensel engelli öğrenciye hizmet verilmiştir. İlköğretim bünyesindeki özel alt sınıflarda toplam 1.139 öğrenciye, 119 özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde 15.484 öğrenciye hizmet verilmiştir. Ayrıca İzmir'de üstün veya özel yeteneklilere hizmet veren iki Bilim ve Sanat Merkezi bulunmakta ve bu merkezlerde 721 öğrenciye eğitim verilmektedir (İzmir İl MEM, 2012). Özellikle dezavantajlı olan gruplara oldukça faydalı olan bu hizmetlerin artırılması ve niteliğinin iyileştirilmesi sağlanmalıdır. Bu kapsamda İl MEM ile üniversiteler arasında işbirlikleri geliştirilmelidir.

2.b.3. Değerlendirme

İzmir ili, eğitim göstergelerinin hemen hemen tamamında Türkiye ortalamasının üzerinde bir düzeye sahiptir. Gerek okullaşma oranları, gerekse öğretmen ve derslik başına düşen öğrenci sayısı açısından önceki yıllara göre ilerlemeler sağlanmıştır. Ancak uluslararası kıyaslamalara göre hala kat edilmesi gereken önemli mesafeler bulunmaktadır. Diğer tüm alanlarda azalma eğiliminde olan derslik başına öğrenci sayısının mesleki eğitimde artıyor olması önemli bir sorundur. Ayrıca özellikle ortaokul ile mesleki ve teknik lisede ilçe bazında oldukça yüksek derslik başına öğrenci sayıları ile

karşılaşılmaktadır. Bu ilçelerde yeni okul ve derslikler açılmasına yönelik çalışmalar önem kazanmaktadır.

Düşük gelirlili ailelerin özellikle okul öncesi eğitime erişiminin güçlendirilmesi için ücretsiz ya da daha düşük ücretli eğitim imkanı sağlanmalıdır. Okul öncesi eğitimde okullaşma oranı açısından, ilçeler arasında da önemli farklılıklar bulunmaktadır. Fiziki kapasitenin geliştirilmesi, erken çocukluk eğitimine ilişkin farkındalığın artırılması için çalışmalar yapılmalıdır. Toplum temelli okul öncesi eğitim hizmetleri ve çalışmaları desteklenmeli, öğretmen ve diğer personelin niteliği artırılmalıdır.

Türkiye'de mesleki ve teknik eğitimin bireylerin potansiyellerine ulaşmalarına, tüm sektörlerin nitelikli eleman gereksiniminin karşılanmasına ve ülkenin rekabet gücünü artırmasına katkıda bulunacak nitelikte olması hedeflenmektedir. Bu hedefe ulaşılabilmesi için, öğretim programlarının yenilenmesi, eğitim ortamlarının iyileştirilmesi, okul-işletme işbirliklerinin güçlendirilerek beceri eğitimi ve staj süreçlerinin etkililiğinin ve verimliliğinin artırılması gerekmektedir. Mesleki ve teknik eğitim program ve uygulamalarının ilgili sektördeki işletmelerin ihtiyaçları ile eşgüdümünü sağlayan bir işbirliği yaklaşımı geliştirilmesi bundan sonraki dönemde giderek daha da önem kazanacaktır. Bu bağlamda okul-işletme işbirlikleri sağlanmalı ve geliştirilmelidir. Özel sektörün ve sanayi ile ilgili kuruluşların nitelikli işgücü ihtiyacını karşılamaya yönelik girişimleri, bu kapsamda belli sektör ya da alanlara odaklanmış meslek lisesi ve teknik lise açılması desteklenmelidir. Ayrıca mesleki ve teknik liselerde eğitim kalitesinin yükseltilmesi açısından atölyelerin donanım açısından güncel teknolojiye uygun hale getirilmesi, meslek derslerinin içeriğinin piyasanın ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi, staj uygulamalarının süre ve nitelik olarak iyileştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

İzmir'de meslek yüksekokulları ile sanayi arasında da iki yönlü işbirliklerinin oluşturulması gerekmektedir. İzmir'de işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu ve duyacağı alanlar tespit edilerek üniversitelerde ilgili alanlarda yeni programların açılması planlanmalıdır.

İzmir'deki üniversitelerin fakülte ve bölümleri arasında bir farklılığa gidilmesi, yeni nesil bölümlerin açılması ve uzmanlaşmanın sağlanması gerekmektedir. Bu adımlar İzmir'in yenilik geleceğinin oluşturulmasında rol sahibi olacak, insan kaynağının yetiştirilmesinde ve sektörlerin gelişiminin sağlanmasında doğrudan etkili olacaktır. Açılacak yeni nesil bölümler farklı alanlarda bilgi üretimini hızlandıracağı gibi, katma değeri yüksek ürünler üreten endüstrilerin İzmir'de gelişmesini ve bu alanlarda İzmir'e yatırım yapılmasını teşvik edecektir.

İzmir'in yenilik kapasitesini artırmak ve lider bir konuma getirmek için sadece üniversitelerde yeni bölümlerin kurulması yeterli olmayacaktır. Aynı zamanda hem mevcut hem de kurulacak yeni bölümler arasında araştırma projelerine dayalı işbirliklerinin oluşturulması sağlanmalıdır. Bu işbirlikleri öğrenci düzleminde eğitim, öğretim ve sertifika programları ile olabileceği gibi ortak araştırma projeleri şeklinde de olmalıdır. Eğitimde yenilikçi yöntemler geliştirilmeli, geliştirilmiş olan yenilikçi yöntemlerin uygulanması sağlanmalıdır.

Gerek açılan kurs sayısı, çeşitliliği gerekse katılımcı sayısı açısından oldukça mesafe kat edilmiş olan yaygın eğitim çalışmalarının daha da artırılarak sürdürülmesi sağlanmalıdır. Engelli gruplara yönelik düzenlenen özel eğitim hizmetleri yaygınlaştırılmalı ve niteliği iyileştirilmelidir.

3.255.689

2012 yılı İzmir müzeleri ziyaretçi sayısı

% 66

tiyatro salonları içinde çok amaçlı salonların payı

546

tüm sit alanları toplam sayısı

2.c. KÜLTÜR

Nesiller boyunca aktarılıp günümüze ulaşmış gelenek, görenek, inançlar, bilgi, ahlak, halk müziği, bayramlar, kutlamalar, halk oyunları, halk sporları, tiyatrolar, çocuk oyunları, mimari, edebiyat, resim gibi topluma ait olan tüm maddi ve manevi değerler kültür kavramı¹⁶ içinde yer almaktadır.

İzmir'in sahip olduğu kültürel zenginliğin etkin politika önlemleri ile kentin refah düzeyi ve yaşam kalitesine gelişme olarak yansımaları mümkündür. Bu bağlamda bölgenin kültür altyapısı ve kültür ekonomisine ilişkin bilgiler bu bölümde yer yer kıyaslamalı olarak analiz edilmiştir.

2.c.1. Tarihsel Kültür Mirası

İzmir'deki tarihsel kültür mirasına dair örnekler ilçeler arasında nitelik ve nicelik olarak farklılıklar göstermektedir. Özellikle merkez ilçe konumundaki Konak'ta, Geç Osmanlı Dönemi'nde bu bölgenin yönetsel ve ticari merkez olmasına bağlı olarak, önemli miktarda yönetsel, ticari ve dini yapı bulunmaktadır. 1922 yangınının neden olduğu büyük tahribata rağmen halen önemli miktarda geç dönem konutu da bu bölgede yer almaktadır. Bunun yanı sıra özellikle 19. yüzyılın sonlarına doğru gelişen demir ve deniz yollarına bağlı olarak Bornova, Buca ve Karşıyaka gibi banliyölerin, kent merkezindeki sıkışıklıktan uzaklaşmak isteyen ancak ticaretten de kopmak istemeyen Levantenlere geniş bahçeli köşkler yapmaları için fırsat vermiştir. Dolayısıyla bu ilçelerde geç dönem Levanten konutlarına ve bir miktar dini yapılarına rastlanmaktadır. Merkezden uzaklaştıkça azalan geç dönem Osmanlı dokusu Ödemiş, Birgi, Tire bölgesinde tekrar ve önemli miktarda ortaya çıkmaktadır. Bunun başlıca nedeni bu bölgenin erken Osmanlı Dönemi'nde İzmir'i gölgede bırakacak kadar gelişmiş merkezler olmasıdır.

2.c.2. Arkeolojik Kültür Mirası

İzmir ve çevresi tüm tarih dönemlerine ait kalıntılar barındırmakla birlikte özellikle Antik Dönemde önemli nitelik ve nicelikte yerleşime ev sahipliği yapmıştır. Bunun nedeni Herodot'un "yeryüzünde bildiğimiz en güzel gökyüzü altında ve en güzel iklimle sahip yer" olarak tarif ettiği bölgenin doğal koşulları olmalıdır. Günümüz İzmir'i Antik Dönemde İyonya olarak anılan bölgenin önemli bir kısmını içermektedir. Öyle ki, toplamda 12 adet olan İyon kentlerinden 7 tanesi bugün İzmir ili sınırları içinde kalmaktadır.¹⁷ Bunun yanı sıra İyonya'nın kuzeyinde yer alan Aiol Birliği'ne ait 12 kentten 11'i de yine İzmir il sınırları içinde bulunmaktadır (Tablo 20).

Tablo 20:

İzmir ve Yakın Çevresindeki Antik Kent ve Ören Yerleri

İlçe	Antik Kent ve Ören Yeri
Bayraklı	Smyrna (Tepekule)
Bergama	Pergamon Antik Kenti; Asklepion, Akropol, Kızıl Avlu Bergama Kentinin Kuzey Kesimi
Dikili	Çandarlı Kalesi Çevresi; Pitane (Çandarlı)
Çeşme	Çeşme Kent Merkezi; Alaçatı Kent Merkezi; Erytra (İldırı)
Selçuk	Ephesos Antik Kenti; İsa Bey Camii, St. Jean Kilisesi, Ayasuluk Tepesi, Meryemana Evi, Şirince Köyü
Aliağa	Gryneian; Kyme (Nemrut); Myrina; Gryneia; Aigaia (Hacıömerli Köyü)
Bornova	Yeşilova Höyüğü, Tepebağ Höyüğü (Pınarbaşı)
Foça	Phokaia, Foça Kent Merkezi, Yeni Foça Kent Merkezi
Konak	Agora; Kadifekale (Pagos), Namazgah, Tiliklik Mevkii
Kemalpaşa	Ulucak Höyük; Nemrut Höyük; Yenmiş Höyük; Hitit Kabartması (Karabel Anıtı); Nymphaion; Aigiroessa (Kavaklıdere Köyü)
Menderes	Klaros (Ahmetbeyli) Kolophon (Değirmendere) Notion (Ahmetbeyli) Baklatepe
Menemen	Larissa (Buruncuk Köyü) Panaztepe (Kesik Köyü) Temnos-Neotikhos – Nionithon; Myrina
Seferihisar	Teos (Sığacık); Airai; Lebedos (Ürkmez) Karaköse Harabeleri (Doğanbey Köyü)
Torbalı	Metropolis Antik Kenti
Urla	Kent Merkezi Klazomenai; Limantepe Höyüğü

Kaynak: İZKA ve DEÜ, 2012

2.c.3. Somut Olmayan Kültürel Miras

Somut Olmayan Kültürel Miras UNESCO tarafından toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekanlar biçiminde tanımlanmaktadır.

Kuşaktan kuşağa aktarılan bu miras, toplulukların ve grupların çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak, sürekli biçimde yeniden yaratılır ve bu onlara kimlik ve devamlılık duygusu verir; böylece kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıya katkıda bulunur.

UNESCO 17 Ekim 2003 tarihinde Paris'te düzenlenen 32. Genel Konferansı'nda, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ni kabul etmiştir. Türkiye 19 Ocak 2006 tarihli ve 5448 sayılı Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin Uygun Bulunduğuna Dair Kanunla bu sürece dahil olmuş ve 27 Mart 2006 tarihinde resmen taraf olmuştur. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın, 4848 Sayılı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanununun 13. maddesine göre Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü icracı birim olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi

Somut olmayan kültürel mirası daha gözle görülür kılmak, önemi konusunda bilinçlenmeyi sağlamak ve kültürel çeşitliliğe saygı içinde diyalogu desteklemek için, taraf devletlerin teklifi üzerine, insanlığın somut olmayan kültürel mirasının temsili bir listesi hazırlanır, güncellenir ve yayımlanır. Somut olmayan kültürel mirası envanterleme çalışmaları, illerde İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün koordinasyonunda yürütülmektedir. Türkiye iki çeşit envanter çalışması bulunmaktadır.

Yaşayan İnsan Hazinesi Ulusal Envanteri

Yaşayan İnsan Hazinesi, Somut Olmayan Kültürel Mirasın belli unsurlarını yeniden yaratmak ve yorumlamak açısından gerekli bilgi ve beceriye yüksek düzeyde sahip kişileri anlatır.

Yaşayan İnsan Hazinesi şu ölçütlere göre belirlenir:

- Ustalığını 10 yıldır icra ediyor olması,
- Sanatını usta-çırak ilişkisi ile öğrenmiş olması,
- Bilgi ve becerisini uygulamadaki üstünlüğü,
- Konusunda ender bulunan bilgiye sahip olması,

¹⁶ Kültür, geçmişten beri değişerek devam eden ve bir toplumu diğer toplumlardan farklı kılan, kendine özgü sanatı, inançları, örf ve adetleri, anlayış ve davranışları ile onun kimliğini oluşturan yaşayış ve düşünüş tarzı olarak tanımlanmaktadır.

¹⁷ Bu kentler, Ephesos, Kolophon, Lebedos, Teos, Klazomenai, Phokaia ve Erithrai'dir.

- Kişi veya grubun yaptığı işe kendini adanmışlığı,
- Kişi veya grubun bilgi ve becerilerini geliştirme yeteneği (sanatının toplumla buluşmasını sağlayacak yenilikler içermesi),
- Kişi veya grubun bilgi ve becerilerini çırağa aktarma becerisi (bir çırak yetiştirmiş olması).

02.00020 kodlu Yaşayan İnsan Hazinesi Listesi'nde İzmir'den Nazar Boncuğu Ustası Mahmut SÜR listelenmektedir.

Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri

Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri'nin oluşturulmasında şu temel ölçütler dikkate alınır:

- İnsan yaratıcılığının bir kanıtı olarak değeri,
- Kültürel ve toplumsal gelenekler içerisindeki köklülüğü,
- Belirtilen topluluk ya da grubu temsil niteliği,
- Kaybolma riski.

Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri'nde İzmir'in de dahil olduğu alanlar ve envanter kodları şöyledir:

Aşıklık Geleneği (01.0003),
Nevruz Natı (01.0005),
Geleneksel Sohbet Toplantıları (01.0006),
Bahar Bayramı (Hidrellez/Aziz George Günü (01.0012),
Nazar Boncuğu Geleneği (01.0014),
Çalgı Yapımcılığı (01.0028),
Hayır Geleneği (01.0037),
Keçecilik Sanatı (01.0041),
Oya Sanatı (01.0051),
Sepetçilik Sanatı (01.0052),
Zeybeklik Geleneği (01.0060).

Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanter (İzmir) Tespit Çalışmaları

İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün koordinasyonunda akademik kurum, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşu temsilcilerinden oluşturulan komisyonun çalışmaları sonucu il genelinde belirli konulara ilişkin bir liste

sonucu il genelinde belirli konulara ilişkin bir liste oluşturulmuştur. Bergama Kermesi, Çeyiz ve Çeyiz Serme, Sünnet Yatağı, Karatabakçılık, Sepet Yapımı, Telkırma, Klarnet Çalma, Lokma, Karambol Oyunu, Yanar Gecesi, Armola Geleneği ve Beyler Köyü Hidrellez Şenlikleri, Keçi Kırkım Törenleri, Deve Güreşleri, Mahya (Köy Hayrı, Dede Hayrı, Ağa Hayrı), Delikanlı Odaları, İzmir'de Yaşayan Aşıklar ve Aşıklık Geleneği, Hidrellez, Kabak Kemane Yapımı, Hidrellez Geleneği ve Kabak Kemane Yapımı, Beledi Dokuması, İğne Oyası, Keçe, Keçi Kırkım Törenleri, Nazar Boncuğu, Sultan Nevruz ve Zeybeklik gelenekleri tescillenmiştir.

2.c.4. Kültür Altyapısı

2.c.4.a. Müzeler ve Açık Ören Yerleri

İzmir'de Kültür ve Turizm Bakanlığı'na, Devlet Demiryolları'na, Milli Eğitim Bakanlığı'na, belediyelere, kurum ve şahıslara ait müzeler bulunmaktadır. 2012 yılı itibariyle İzmir'de 38 müze¹⁸ faaliyet göstermektedir. Müzelerin % 37'si resmi kurumlara bağlı iken, % 63'ünü özel müzeler oluşturmaktadır (Tablo 21).

Tablo 21:
İzmir'deki Müzelerin Dağılımı, 2011

Müzeler	Müze Sayısı	Yüzde
Kültür ve Turizm Bakanlığı'na Bağlı Müzeler ¹⁹	10	26
Diğer Resmi Kurumlara Bağlı Müzeler	4	11
Özel Müzeler	24	63
Toplam	38	100

Kaynak: İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2012

Müzelerin yanı sıra kazı çalışmaları sürmekte olan 19 adet açık hava müzesi/ören yeri bulunmaktadır.1932 yılından buyana kazıları devam eden Agora Kazı Alanı ve Örenyeri, Efes, Metropolis, Smyrna, St. Jean Kilisesi ve Ayasuluk Tepesi, Teos, Urla Limantepe, Yeşilova Höyüğü, Bağlararası ve Klazomenia başlıca açık hava müzelerini oluşturmaktadır.

"İzmir Kültür Ekonomisi Envanteri ve Gelişme Stratejisi" çalışması kapsamında İzmir'deki müzeler sahip oldukları olanaklar ve sorunlar açısından incelenmiştir. Buna göre müzelerin büyük bölümünde ziyaretçilere çeşitli dinlenme olanakları da sunan modern müzecilik anlayışı ile hizmet verilemediği, eserlerin daha iyi korunması için ısı, nem ve ışık gibi unsurların kontrolünün geliştirilmesi gerektiği,

özel temalı müzelerin sayısı olarak yetersiz durumda olduğu ve denetim süreci dışında yer aldıkları gözlenmiştir. Müzeler çoğunlukla özel olarak planlanmış ve tasarlanmış alanlarda değil mevcut tarihi yapılarda belli düzenlemelerle elde edilen mekanlarda faaliyet göstermektedir. Bu durum bazı mekansal gereksinimlerin karşılanamaması sonucunu doğurmaktadır.

İzmir, müzelerin ziyaretçi sayısı açısından Türkiye'nin % 11'ine sahiptir. Müze gelirleri açısından ise bu oran % 17'dir. Ankara'da ziyaretçi sayısı Türkiye toplamının % 2'sine, İstanbul'da % 29'una tekabül ederken ziyaretçi gelirleri açısından paylar sırasıyla % 1 ve % 45'tir. Ziyaretçi sayıları ve gelirleri göz önüne alındığında İzmir Ankara'nın üzerinde, İstanbul'un ise gerisinde yer almaktadır (Tablo 22). İzmir'de 2012 yılı müze ziyaretçi sayısı toplamı ise 3.255.689 kişi ve elde edilen gelir toplamı da 13.833.133 TL olmuştur.

Tablo 22:
Kültür ve Turizm Bakanlığı'na Bağlı Müzelerle İlişkin Bilgiler, 2012

İl	Toplam Ziyaretçi	Gelir (TL)
İzmir ²⁰	3.255.689	13.833.133
Ankara	663.373	2.873.165
İstanbul	8.152.662	114.306.065
Türkiye	28.781.308	252.616.445

Kaynak: TÜİK, 2012e

2007 yılında İzmir'de Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı müzeler içerisinde 40.658 arkeolojik materyal, 4.603 etnografik eser, 82.199 sikke ve diğer materyal ile birlikte toplam 127.792 eser koruma altındadır. 2011 yılında söz konusu müzelerde 60.885 arkeolojik eser, 9.633 etnografik eser, 132.119 sikke olmak üzere toplam 203.091 eserin envanteri yapılmıştır. Depolarda ise 54.310 arkeolojik eser, 5.508 etnografik eser ve 121.322 sikke olmak üzere toplam 181.140 eser bulunmaktadır. Müzelerde sergilenen eser sayıları gelişmeyle birlikte halen depolarda yüksek miktarda eser olması dikkat çekicidir.

2.c.4.b. Kütüphaneler

Kütüphaneler, kitap ve kitap dışı materyallerin belirli bir sisteme göre sıralanıp arşivlendiği ve kullanıcıya sunulduğu yerler olarak kentlerin kültürel altyapıları anlamında önemli bir konuma sahiptir. Son yıllarda başlıca Avrupa kentlerinde kütüphaneler yalnızca kitap ve yazılı medyaya erişme mekanları olarak değil, aynı zamanda araştırma ve inceleme yapma ve belirli kültürel ve eğitimsel etkinliklere olanak tanıma anlamında da işlev görmektedir.

İzmir'de Milli Kütüphane, il halk kütüphaneleri, üniversite kütüphaneleri, belediye kütüphaneleri ve diğer kurum kuruluşların kütüphane ve kitaplıkları olmak üzere 30 ilçede en az 1 adet kütüphane yer almaktadır. Toplam 1.294 kütüphaneye sahip olan İzmir'de bu kütüphanelerin 38 tanesi halk kütüphanesi, büyük çoğunluğu ise örgün ve yaygın eğitim kütüphanesi biçimindedir (Tablo 23).

Tablo 23:
İzmir'deki Kütüphanelerin Dağılımı, 2011

Kütüphaneler	Kütüphane Sayısı
Milli Kütüphane	1
Halk Kütüphanesi	38
Büyükşehir Belediyesi Kütüphanesi	5
İlçe Belediyesi Kütüphanesi	14
Üniversite Kütüphanesi	10
Örgün ve Yaygın Eğitim Kütüphanesi	1.222
Diğer Kütüphaneler	4
Toplam	1.294

Kaynak: TÜİK, 2012f

Halk kütüphaneleri sayısı İstanbul'da 42, Ankara'da ise 36 adettir. Kitap başına düşen yararlanıcı sayısı İzmir'de 89, İstanbul'da 61 ve Ankara'da 30'dur. Toplam yararlanan kişi sayısı daha düşük olsa da, Ankara ve İstanbul'a göre İzmir'de kütüphanelerden faydalanma oranı görece yüksektir (Tablo 24).

Tablo 24:
İllere Göre Halk Kütüphaneleri, Kitap ve Yararlanan Kişi Sayıları, 2011

Düzy	Kütüphane Sayısı	Kitap Sayısı	Yararlanan kişi sayısı
İzmir	38	339.207	303.094
Ankara	42	1.032.811	626.601
İstanbul	36	1.357.726	412.029

Kaynak: TÜİK, 2012f

2002-2011 yılları arasında Türkiye genelinde kütüphane sayısı azalmasına karşın kitap sayıları artmaktadır. İzmir'de 2007 ve 2011 yılları arasında kütüphane sayısı 44'den 38'e inmiş, yaklaşık olarak yararlanan kişi sayısı 60.000, kitap sayısı 10.000 düşmüştür. 2012 yılı sonu itibariyle İzmir'de halk kütüphanesi sayısı 38, okuyucu sayısı 338.927, kitap sayısı da 337.625 olarak kayda geçmiştir. Kütüphane sayısı, okuyucu sayısı ve kitap sayısındaki düşme, internetin yaygınlaşmasıyla kütüphanelerin işlevselliğini kaybetmesi ve 2007 - 2011 yılları arasında 6 adet kütüphanenin kapanması olarak değerlendirilebilir.

¹⁸ Şahıs müzeleri de dahildir.

¹⁹ Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olarak hizmet veren müzelerin toplam sayısını ifade etmektedir. Ören yerleri dahil edilmemiştir.

²⁰ İzmir verileri İzmir Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü'nden alınmıştır.

2.c.4.c. İzmir'de Kültür Merkezleri

İzmir ilinde, özellikle 2008 yılı sonrasında kültür merkezi ve çok amaçlı salon sayılarının gözle görülür şekilde arttığı söylenebilir. İzmir il sınırları içerisinde faaliyet gösteren kültür merkezlerinin seyirci kapasitesi 2012 itibarıyla 11.205 kişidir. Bu kapasiteyi doğuran unsurlar içinde 36 adet kültür ve sanat merkezinin yanı sıra, 2 adet kültür evi/anı evi, 1 adet de kültür mekanı olarak restore edilen havra bulunmaktadır.

Diğer taraftan yerel yönetimlerin kültür mekanı altyapısını güçlendirme konusundaki stratejilerinin yaygın olduğu, sadece merkez ilçelerde değil, çeper ilçelerde de yatırımların gerçekleştiği görülmektedir. İlçe ve belde belediyelerinde kültür ve sanat faaliyetlerine de olanak tanıyan çok amaçlı salonlar yapımı son yıllarda oldukça hızlanmıştır. Çok amaçlı salonlar İzmir ilinde 42 adede ulaşmıştır. 2012 yılı itibarı ile il genelinde 39 kültür merkezi bulunmaktadır. 14 adet yapım aşamasındaki tesisin tamamlanması ile sayı 53'e ulaşacaktır (Tablo 25).

Tablo 25:
İzmir'de Kültür ve Sanat Merkezleri, 2007, 2012

Kültürel Etkinlik Mekanı	Kültür Mekanı		Kapasite	
	2007	2012	2007	2012
Kültür Merkezi	14	39	5.435	11.205
Açık Hava Tiyatrosu	4	12	7.670	30.722
Yapım Aşamasındaki Kültür Merkezi	5	14	-	-
Toplam	23	65	13.105	41.927

Kaynak: İZKA ve DEÜ, 2012
* 2007 yılı verileri sadece İBB tarafından yapılan tesisleri kapsamaktadır

2.c.4.d. İzmir'de Tiyatrolar

İzmir ili 17. yy'dan başlayarak 19. yüzyılın sonlarına kadar ülkenin en önemli tiyatro yaşamı olan kentlerden biri olmuştur. Ayrıca konumu itibarıyla antik tiyatro mirasının en zengin olduğu yörelerin başında gelmektedir. Özellikle 17. yy'dan sonra toplumsal yapısının renkliliğini tiyatro sanatında yansıtan İzmir "tiyatrolar kenti" olarak ün yapmıştır. İzmir'de halka açık ilk tiyatro 1775'te amatörler tarafından kurulmuş, kente görkemli bir tiyatro yapısı kazandırma girişimi ise 1834 yılında gerçekleşmiştir (İZKA ve DEÜ, 2012).

Bugün İzmir ilinde çok geniş genç potansiyel tiyatro grupları ve profesyonel ve amatör olarak faaliyet gösteren çok sayıda özel tiyatro bulunmaktadır.

Tablo 28:
Tiyatro Salonlarının Yapılış Amacı, 2010-2011

Düzyer	Salonun Yapılış Amacı					
	Tiyatro Salonu Sayısı	Koltuk Sayısı	Tiyatro	Çok Amaçlı	Sinema	Diğer
Türkiye	511	194.020	162	321	13	28
İstanbul	147	54.736	67	76	6	4
İzmir	64	27.840	20	42	-	2
Ankara	28	7.306	23	4	1	1

Kaynak: İZKA ve DEÜ, 2012

Söz konusu tiyatrolar kimi zaman kendi sahnelerinde, kimi zaman da kültür merkezleri ile çok amaçlı salonlarda gösterilerini sergilemektedir. Kültür merkezlerindeki sayıların artışına paralel olarak tiyatro toplulukları sayısında da bir artış olduğu resmi istatistiklerden gözlenmektedir. 2001'de 10 olan tiyatro sayısı, beş katın üzerinde artışla 2010'da 64'e çıkmıştır (Tablo 26). Tiyatro etkinliklerinde böyle bir artış yaşanması kent tiyatrosunun geleceği açısından umut vericidir. İzmir özellikle tiyatro salonu sayısı itibarıyla başkent Ankara'daki tiyatro salonu sayısının neredeyse iki katına ulaşan bir mekansal altyapıya sahiptir.

Tablo 26:
Dönemler İtibarıyla İzmir İçin Tiyatro Eser ve Seyirci Bilgileri, 2001-2011

Bilgiler	2001-2002	2006-2007	2010-2011
Tiyatro Salonu Sayısı	10	11	64
Toplam Oynanan Eser Sayısı	80	80	511
Toplam Gösteri Sayısı	705	916	1.966
Toplam Seyirci Sayısı	138.615	211.249	441.880

Kaynak: TÜİK, 2012f

2010-2011 sezonunda İzmir'de 511 adet eser 1.996 kez gösterilmiş olup 441.880 seyirciye ulaşılmıştır. Ankara'da ise 155 eser 2.975 kez gösterilmiş ve 646.300 seyirci sağlanmıştır (Tablo 27). Oynanan eser sayısı başına düşen seyirci sayısı, Ankara'da İzmir'in dört kat üzerindedir. Ankara'da tiyatro seyircisinin daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 27:
İller İtibarıyla Tiyatro Eser ve Seyirci Bilgileri, 2010-2011

Düzyer	Oynanan Eser Sayısı	Gösteri Sayısı	Seyirci Sayısı	Oynanan Eser Başına Düşen Seyirci Sayısı
Türkiye	4.252	23.361	5.385.588	1.267
İstanbul	1.748	9.003	1.736.783	994
İzmir	511	1.966	441.880	865
Ankara	155	2.975	646.300	4.170

Kaynak: TÜİK, 2012f

İzmir'de tiyatro salonları içinde çok amaçlı salonların payı % 66 ile hem Ankara (% 14) ve İstanbul'dan (% 52) hem de Türkiye ortalamasından (% 63) yüksektir (Tablo 28).

Kültür ve sanat merkezlerinin İzmir ili içerisindeki dağılımı da çok amaçlı salonların ağırlıklı olarak merkez dışındaki ilçelerde konumlandığını göstermektedir. Bu durum, İzmir ili içerisinde tiyatro gösterimlerine ilişkin olarak merkez kent dışındaki ilçelerin gözle görülür bir altyapıya sahip oldukları yönünde değerlendirilebilir.

2.c.4.e. İzmir'de Sinemalar

2011 yılı İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü verilerine göre sinema salonu sayısı 112'dir (Tablo 29). İzmir'in sinema sektörüne ilişkin göstergeleri İstanbul ve

Tablo 29:
İller İtibarıyla Sinema Bilgileri, 2011

Düzyer	Sinema Salonu	Koltuk	Gösterilen Film		Toplam Seyirci	Yerli Film Seyirci Sayısı	Yabancı Film Seyirci Sayısı
			Yerli	Yabancı			
Türkiye	1.917	257.604	13.027	24.865	37.439.786	17.954.808	19.484.978
İstanbul	647	90.024	3.864	7.767	13.435.241	5.902.608	7.532.633
İzmir	112	16.208	767	1.887	2.719.564	1.229.671	1.489.893
Ankara	174	26.863	905	2.636	4.424.255	1.918.730	2.505.525

Kaynak: TÜİK, 2012f

Ankara'nın gerisinde yer alsa da, gösterilen film başına düşen seyirci sayısı açısından İzmir (1.025), İstanbul (1.155) ve Ankara (1.249) arasında büyük farklar bulunmamaktadır.

2.c.4.f. İzmir'de Fuar Kültürü

İzmir ilindeki fuar organizasyonları ağırlıklı olarak İzmir Kültürpark Fuar Alanı'nda yapılmaktadır. Ayrıca Ödemiş Belediyesi tarafından 27 yıldır düzenlenen Ödemiş Milli Fuarı ve Ege Üniversitesi tarafından 2005 yılından bu yana düzenlenmekte olan EgeArt Sanat Günleri bulunmaktadır.

Tablo 30:
İzmir Enternasyonal Fuarı İçerisinde Düzenlenen Fuar Organizasyonlarına İlişkin Bilgiler, 2007-2011

Yıl	Fuar Organizasyonu	Katılımcı Firma Sayısı	Ziyaretçi Sayısı	Yabancı Katılımcı	Yabancı Ziyaretçi
2007	30	6.078	1.957.839	610	3.438
2008	27	5.872	2.198.474	554	2.602
2009	22	5.562	2.828.429	577	5.363
2010	23	6.357	2.320.028	555	5.869
2011	27	7.413	2.182.717	622	6.709

Kaynak: İZFAŞ, 2012

Yıllar içerisindeki katılımcı sayıları-fuar organizasyonu ilişkisi, 2007 yılından sonra ihtisas fuarı sayısında azalma yaşandığını, buna rağmen 2011 yılında katılımcı firma sayısında ciddi artış sağlandığını göstermektedir (Tablo 30). Ayrıca, İBB tarafından Gaziemir'de yapılan yeni fuar alanının inşası devam etmektedir. Söz konusu alanın tamamlanması, İzmir'in fuar altyapısını güçlendirecektir.

İzmir'de ziyaretçi sayısı itibarı ile öne çıkan fuarlar gelinlik ve mermer fuarlarıdır. IF Wedding Fashion İzmir gelinlik fuarı ilk olarak 2007 yılında düzenlenmiştir. 2007 yılında 4.864 olan ziyaretçi sayısı 2011 yılında ciddi bir artış

göstererek 14.210 kişiye ulaşmıştır. Uluslararası Doğal Taş ve Teknolojileri Fuarı olan MARBLE ise 1995 yılından bu yana düzenlenmektedir. Uluslararası Fuarcılık Endüstrisi Derneği (UFI) tarafından onaylanmış olan MARBLE, kendi alanında dünyanın ilk üç fuarından biri olarak kabul edilmektedir.

2.c.5. Kültür Ekonomisi

Kültür, ekonomik getiri, sosyal iletişim, sanat faaliyetleri ve yerel imajdan, turizme ve kültür endüstrisine uzanan geniş bir alanı içermektedir. Kültür ekonomisi,²¹ kültür sektöründe bulunan iktisadi organizasyonlar ve bu sektördeki üreticinin, tüketicinin ve devletin davranışları ile ilgilidir.

Kültür endüstrilerinin²² kültürel mal ve hizmetler üreten sektörler olduğu genel olarak kabul görmektedir. Ayrıca bu içerik genel olarak "telif hakkı ile korunur, mal ve hizmetlere çevrilebilir" niteliktedir. UNESCO'ya göre bu endüstrilerin en önemli özelliği kültürel çeşitliliği geliştirmek ve korumak, aynı zamanda kültüre demokratik erişimi mümkün kılmaktır.

²¹ Kamunun ya da özel sektör tarafından yaratıcı sanatlara, kültürel mirasa ve kültürel endüstrilere yönelik gerçekleştirilmiş olan tüm iktisadi faaliyetler kültür ekonomisi olarak tanımlanmaktadır (UN, 2010).

²² UNESCO tarafından, doğal olarak kültürel ve elle tutulabilir olmayan içeriği yaratma, üretme ve ticarileştirmeyi birleştiren sektörler "kültür endüstrileri (sektörleri) olarak tanımlanmaktadır.

Kültür ekonomisi, bu endüstriler aracılığı ile ülkelerin kimliklerini ortaya çıkarmakta ve küresel alanda yayımlanmaya da katkıde bulunmaktadır. Kültür sektörü içerisinde kitle iletişim araçlarının bulunması da, bu yayımlanmaya en büyük katkıde vermeye beraber, bu araçların etkisi ile kültür ekonomisi, ülkelerin büyümelerini olumlu yönde etkilemekte, sürdürülebilir kalkınma için önem oluşturmaktadır.

İzmir Kültür Ekonomisi Envanteri ve Gelişme Stratejisi çalışması kapsamında genişletilmiş NACE Rev.1.1 tanımı kullanılarak oluşturulan "Kültür Ekonomisi Sektörleri" aşağıdaki gibidir (Tablo 31).

Tablo 31:
Kültür Ekonomisi Sektörleri

Kod	Tanım
22.11	Kitap Yayımları
22.12	Gazetelerin Yayımları
22.13	Dergi ve Süreli Yayınların Yayımları
22.14	Ses Kayıtlarının Yayımları
52.47	Kitap, Gazete ve Dergi ile Kırtasiye Malzemelerinin Perakende Ticareti
64.20	Telekomünikasyon
71.40	Başka Yerde Sınıflandırılmamış Kişisel ve Ev Eşyalarının Kiralanması
72.21	Bilgisayar Yazılımı Üretim Hizmetleri
72.40	Veri Tabanı Faaliyetleri
74.20	Mimarlık, Mühendislik ve İlgili Teknik Danışmanlık Faaliyetleri
74.81	Fotoğrafçılıkla İlgili Faaliyetler
74.87	Başka Yerde Sınıflandırılmamış Diğer İş Faaliyetleri
75.14	Devlet için Yapılan Destekleyici Hizmet Faaliyetleri
80.42	Yetişkinlerin Eğitilmesi ve Başka Yerde Sınıflandırılmamış Diğer Eğitim Faaliyetleri
92.11	Sinema ve Video Filmi Yapımı
92.12	Sinema ve Video Filmi Dağıtım
92.13	Sinema Filmi Gösterimi
92.20	Radyo ve Televizyon Faaliyetleri
92.31	Güzel Sanatlar ve Edebi Sanatların Yaratımı ve Aktarımı
92.32	Sanatsal Etkinliklerin Yürütülmesi
92.34	Başka Yerde Sınıflandırılmamış Diğer Eğlence Faaliyetleri
92.40	Haber Ajansı Faaliyetleri
92.51	Kütüphanecilik ve Arşivleme Faaliyetleri
92.52	Tarihi Yapı ve Alanları Koruma ve Müzecilik Faaliyetleri

Kaynak: İZKA ve DEÜ, 2012

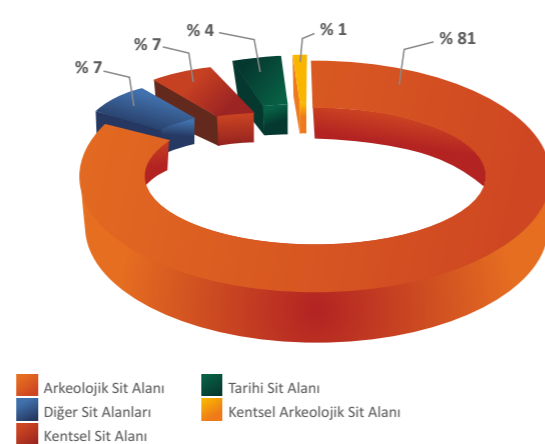
Çalışma kapsamında İzmir kültür alanındaki olgun, potansiyel ve aday sektörlerin belirlenmesi çalışması "Üç yıldız analizi" ile gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, kültür altyapısı ve kültür ekonomisini inceleyen önemli analiz çalışmaları da gerçekleştirilmiştir.

2.c.6. İzmir'de Koruma Alanları

İzmir ili ve ilçelerindeki korunacak kültür varlıklarını, arkeolojik, kentsel ve tarihi sit alanlarını belirlemek ve buralardaki uygulamaları denetlemek üzere iki adet Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu ile iki adet Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu görev yapmaktadır. Bu dört kurulun yanı sıra İBB bünyesinde oluşturulan Tarihsel Çevre ve Kültür Varlıkları Müdürlüğü de kurullarla işbirliği içinde çalışmalarını sürdürmektedir. Ayrıca "İzmir Yenileme Alanı Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu" 2012 yılında kurulmuştur ancak Mayıs 2013 itibarıyla teşkilatlanması devam etmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı resmi verilerine göre 2012 yılında İzmir il sınırları içerisinde 441 adet Arkeolojik Sit Alanı, 36 adet Kentsel Sit Alanı, 23 adet Tarihi Sit Alanı, 7 adet Kentsel Arkeolojik Sit Alanı bulunmaktadır. Ayrıca Diğer Sit Alanları (üst üste sit alanları) Arkeolojik ve Doğal Sit alanı sayısı 30, Arkeolojik ve Kentsel Sit 2, Arkeolojik-Doğal-Tarihi Sit 1, Arkeolojik ve Tarihi Sit 4, Kentsel ve Doğal Sit 1, Tarihi ve Doğal Sit 1 olmak üzere tüm sit alanları toplamı İzmir ili için 546 olarak kayda geçmektedir (Şekil 8).

Şekil 8:
İzmir'deki Sit Alanlarının Türlerine Göre Dağılımı, 2012

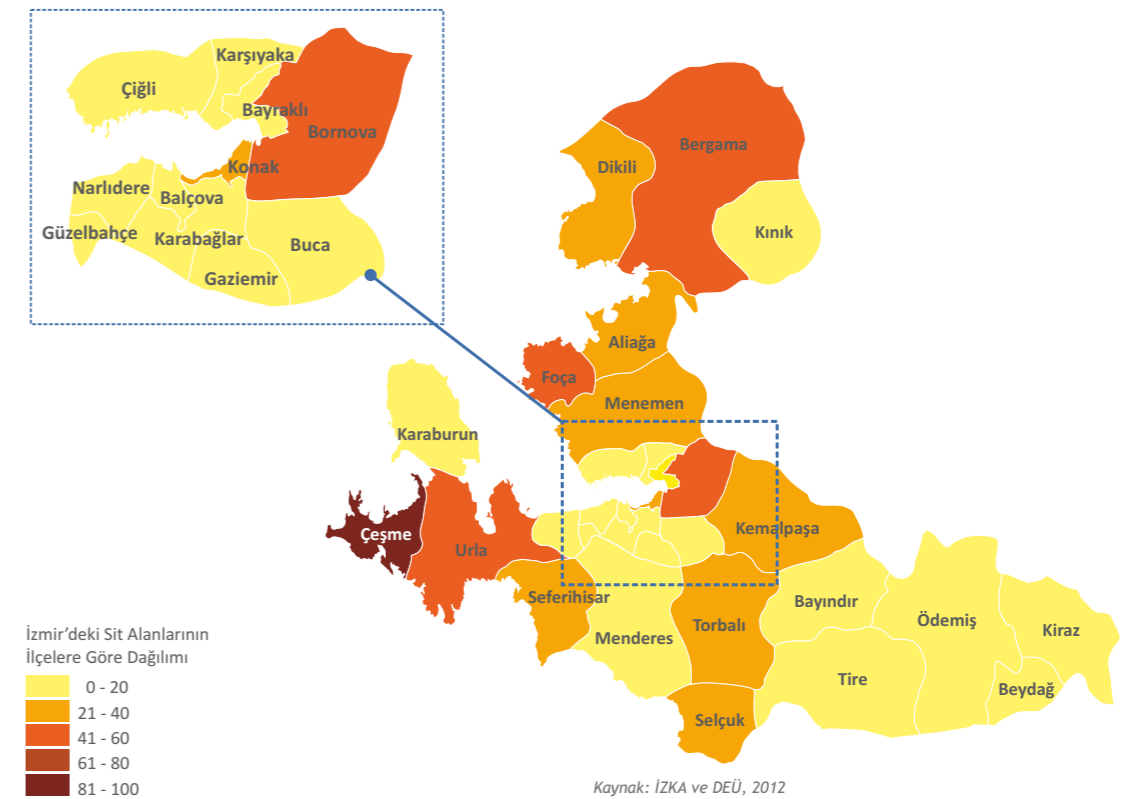
Kaynak: İZKA ve DEÜ, 2012

İl sınırları içerisinde tescillenmiş 5.115 adet taşınmaz kültür varlığı yer almaktadır. Kültür varlıklarının türlerine göre dağılımına bakıldığında özellikle konut ve zemin katın dükkan üst katların konut olarak kullanıldığı karma kullanımlı yapıların envanterin önemli bir kısmını oluşturduğu görülmektedir. Bu grubun ardından endüstriyel ve ticari yapılar ile taşınmaz olarak sınıflandırılan yapılar gelmektedir. Gerek konut yapıları gerekse ticari ve endüstriyel yapıların çoğu 19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başına tarihlenmektedir.

Kentin çekirdeği sayılabilecek Konak-Karabağlar bölgesi en yüksek sayıda tescilli taşınmaz kültür varlığına sahiptir. Hem Helenistik ve Roma dönemi hem de Osmanlı dönemine ait birçok eserin bulunduğu kent merkezinin hemen ardından zengin Antik dönem ve Osmanlı dönemi geçmişine sahip Bergama ilçesi gelmektedir. Bergama'yı yine Osmanlı döneminde önemli merkezler olan Tire, Çeşme ve Ödemiş ilçeleri takip etmektedir. Bunun yanı sıra Çiğli ilçesinde hiç tescilli eser bulunmamaktadır. Kiraz, Güzelbahçe, Narlıdere, Balçova, Aliağa, Menderes ve Karaburun ilçeleri de 10'dan daha az tescilli esere sahip ilçelerdir. Bu ilçelerin büyüklükleri ve zengin bir geçmişe sahip konumları düşünüldüğünde bu sayıların araştırma ve belgeleme çalışmaları ile artırılabilirliği değerlendirilmektedir.

Sit alanlarının ilçelere göre dağılımı Bayındır'da hiç sit alanı bulunmadığını, Balçova, Beydağ, Çiğli, Gaziemir, Güzelbahçe Karaburun, Kınık, Kiraz, Narlıdere ve Tire'de 10'dan az sayıda sit alanı olduğunu göstermektedir. Diğer yandan en çok sit alanına sahip olan Çeşme'de 89, Bergama'da 53 adet, Foça'da 50, Bornova'da 48, Urla'da 46 sit alanı bulunmaktadır (Harita 5). Sit alanı sayıları özellikle antik dönemlerde görece daha az yerleşilen ilçelerde düşük iken, arkeolojik alanlara sahip ilçelerde yüksektir. Özellikle Çeşme Yarımadası'ndaki Erithrai, Bergama yakınlarındaki Pergamon, Foça ilçesindeki Phokaia ve Urla ilçesindeki Klazomenai antik kentleri bu sonuç üzerinde etkilidir. Bornova ise daha çok çevresindeki kırsal alanlardaki doğal varlıkların zenginliği nedeniyle önemli miktarda doğal sit alanına sahiptir.

Harita 5: İzmir'deki Sit Alanlarının İlçelere Göre Dağılımı, 2012

Kaynak: İZKA ve DEÜ, 2012

2.c.7. Değerlendirme

İzmir'in sahip olduğu tarihsel ve arkeolojik kültürel zenginliğin değerlendirilmesi konusunda oluşturulacak etkin politika önlemleriyle kentin refah düzeyinde, yaşam kalitesinde önemli gelişmeler sağlanabilecektir.

Müzelerde özellikle ziyaretçilere çeşitli dinlenme olanakları da sunan modern müzecilik anlayışı ile hizmet verilemediği, eserlerin daha iyi korunması için ısı, nem ve ışık gibi unsurların kontrolünün geliştirilmesi gerektiği, özel temalı müzelerin sayısı olarak yetersiz durumda olduğu ve bu müzelerin denetim süreci dışında yer aldıkları gözlenmiştir. Depolarda yer alan çok sayıda eserin sergilenmesi için müze kapasitesinin artırılması gerekmektedir. Kentte 2008 yılı sonrasında kültür merkezi ve çok amaçlı salon sayıları gözle görülür şekilde artmıştır. Ancak kültür mekanı yatırımlarının çoğunlukla yerel yönetim yatırımlarıyla sınırlı kaldığı ve sayıca yetersiz

olduğu görülmektedir. İzmir, iklimi ve yaşam kültürü ile açık hava mekanlarında kültür etkinliklerinin sergilenmesine oldukça müsait olup bu konuda çalışmaların artırılması ve yatırımların teşvik edilmesi gerekmektedir.

Diğer metropol kentlerle karşılaştırıldığında, İzmir'de oynanan tiyatro eseri başına düşen seyirci sayısı oldukça düşüktür. Dolayısıyla tiyatro seyircisini özendirici faaliyetlerin artırılması önem kazanmaktadır. Fuar kültürü, İzmir'in birçok ile nazaran üstünlük sağlayabileceği bir alandır. Son yıllarda özellikle ihtisas fuarlarının ve ziyaretçi sayılarının artması önemli bir gelişmedir. İhtisaslaşmış fuarlar, İzmir'de desteklenmesi gereken alanlardan biri olarak görülmektedir. İzmir'de kültür ekonomisi alanında faaliyet gösteren işletmelerin kaydının düzenli bir şekilde tutulması ve bu alanda yeni politikaların geliştirilmesi öncelikli bir konudur.

222
İzmir'de
yüz bin kişiye
düşen hekim sayısı

% 7,4
İzmir'de
bebek ölüm oranı

% 100
aşılama oranı

2.d. SAĞLIK

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), bir ülkenin sağlık sisteminin herkes için gerekli olan sağlık hizmetinin yüksek kalitede verilmesini sağlayacak şekilde olması gerektiğini belirtmektedir. Her ülke etkili, uygun maliyetli ve toplumca kabul gören şekilde kendi sağlık sistemini oluşturmakta ve geliştirmektedir.

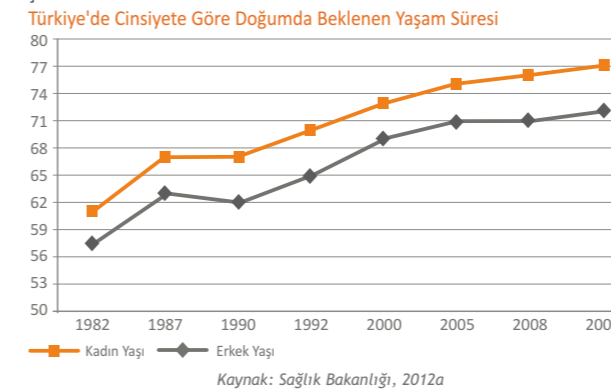
Türkiye, 2008 yılında imzaladığı "Tallinn Sözleşmesi" ile sağlık sistemlerinin performanslarının belli bir sistematik içinde izlenmesi ve değerlendirilmesini kabul etmiştir. Sözleşme ile üye ülkelerin sosyal, kültürel ve ekonomik farklılıklarının dikkate alınarak sağlık sistemlerinin güçlendirilmesi ve insan sağlığının daha iyi duruma getirilmesi hedeflenmektedir. WHO Tallinn Sözleşmesi'nin sağlıkta hakkaniyet ve cevap verebilirlik prensiplerini uygulayan ülkeler için Türkiye'nin başarılı bir örnek olduğunu dile getirmektedir. (WHO, 2011)

Sağlık Bakanlığı tarafından 2003-2012 yılları arasında uygulanan Sağlıkta Dönüşüm Programı (SDP) kapsamında aile hekimliği sistemi İzmir'de 2007 yılında hayata geçirilmiştir. Sağlık Bakanlığı yapılanmasını değiştiren ve 2012 yılında yürürlüğe giren 663 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile İzmir'de Kuzey ve Güney olmak üzere iki ayrı Kamu Hastaneler Birliği oluşturulmuştur. 2012 sonu itibarıyla, İzmir'de Kuzey Kamu Hastaneler Birliği bünyesinde 14 adet, Güney Kamu Hastaneler Birliği bünyesinde de 12 adet sağlık tesisi yer almaktadır.

2.d.1. Sağlıkta Temel Göstergeler

2025 yılı için Türkiye'de Doğumda Beklenen Yaşam Süresi, WHO'nun 1998'de yayınladığı rapora göre 75 yıl olarak belirlenmiştir. Türkiye'de doğumda beklenen yaşam süresindeki iyileşme Avrupa Bölgesi'ndekinden daha büyük olmuş ve 2009 yılında bu hedefe ulaşmıştır (WHO, 2011). 2009 yılı itibarı ile Türkiye'de doğumda beklenen yaşam süresi erkeklerde 72, kadınlarda ise 77'dir (Şekil 9).

Şekil 9:

Sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi açısından İstanbul ve Ankara'dan sonra üçüncü sırada yer alan İzmir, 2003 yılı araştırmasına göre sağlık sektörünün gelişmişliği açısından ikinci, 26 adet Düzey 2 bölgesi arasında, sağlık ve eğitim sektörlerinin gelişmişliği açısından ise yine üçüncü sırada bulunmaktadır.

Bebek ölüm hızı ve anne ölüm oranı, toplumların sağlık düzeyini ve sosyal refahını karşılaştırmada anahtar ölçütlerdir. Türkiye'de bebek ölüm oranı, 2002 yılında 1.000 canlı doğumda 31,5 iken 2011 yılında 7,7'ye gerilemiştir (Şekil 10). Bu oran İzmir'de binde 7,4 olarak daha düşük şekilde gerçekleşmiştir. Düşüş eğilimi olumlu olmakla birlikte halen gelişmiş ülkeler düzeyi yakalanamamıştır. Üst gelir grubu ülkeler olan OECD ve AB ülkelerinde bebek ölüm oranları binde 4,2 seviyelerindedir.

Tablo 32:

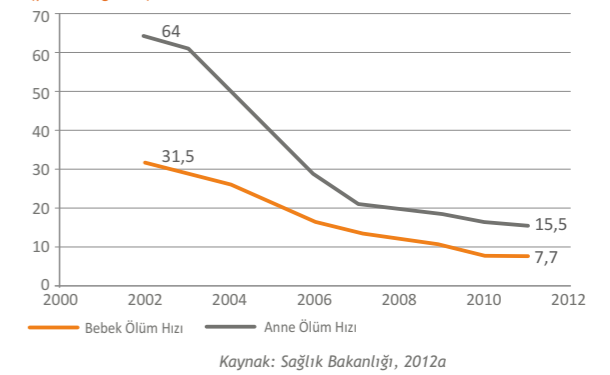
İzmir İl Sağlık Kurumları Dağılımı

Bağlı Bulunan Kurum/Tür	Hastane	Toplum Sağlığı Merkezi (TSM)	Aile Hekimliği Birimi (AHB)	Aile Sağlık Merkezi (ASM)	Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezi (AÇSAP)	Verem Savaşı Dispanseri (VSD)	Diğer	Toplam
Sağlık Bakanlığı	26	30	1.136	325	23	12	110	1.662
Üniversite	4	-	-	-	-	-	-	4
MSB	1	-	-	-	-	-	-	1
Belediye	1	-	-	-	-	-	-	1
Özel Sağlık Kuruluşları	21	-	-	-	-	-	130	151
Toplam	53	30	1.136	325	23	12	240	1.819

Kaynak: İzmir İl Sağlık Müdürlüğü, 2012

Şekil 10:

Yıllara Göre Bebek Ölüm Hızı (bin canlı doğumda) ve Anne Ölüm Oranı (yüz bin doğumda)

Türkiye'de 2002 yılında yüz binde 64 olan anne ölüm oranı ise, 2011 yılında yüz binde 15,5 düzeyine gerilemiştir. İzmir'de bu oran 2002 yılında yüz binde 32 iken, 2011 yılında Türkiye ortalaması ile paralel biçimde Ege Bölgesi ve İzmir'de yüz binde 15,3 olarak gerçekleşmiştir (İzmir İl Sağlık Müdürlüğü, 2012).

2.d.2. Sağlık Hizmetlerine Erişim

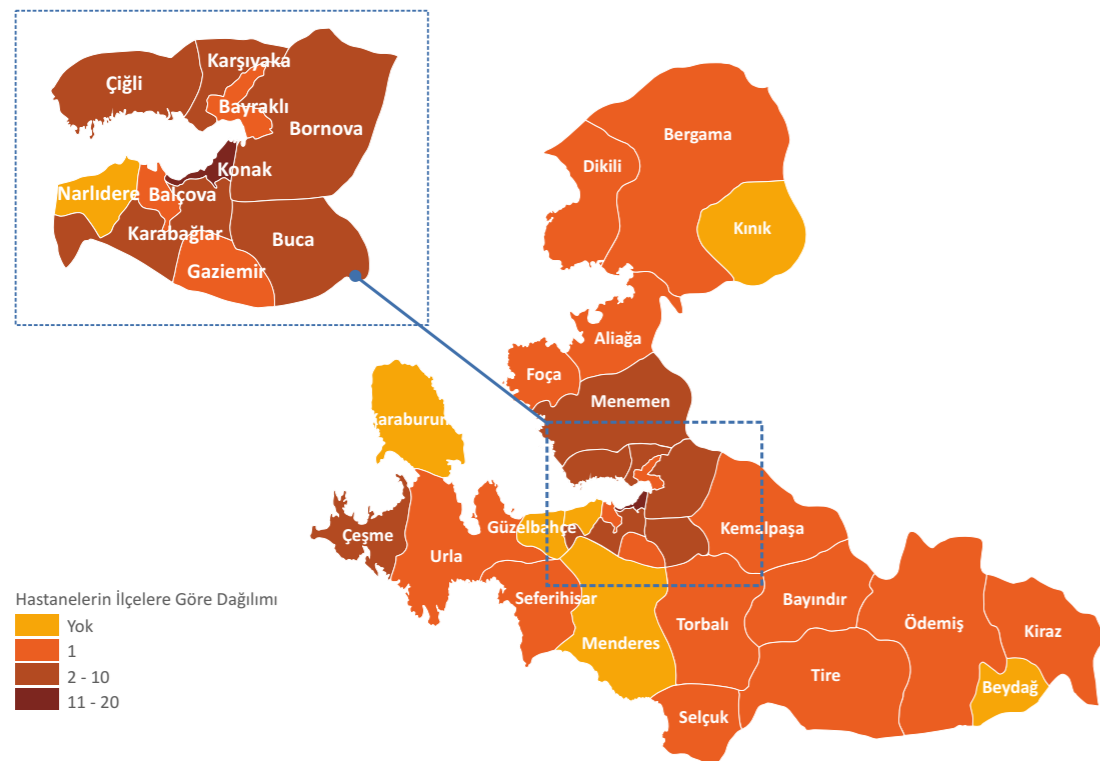
İzmir, sağlık hizmetlerine erişim açısından Türkiye ortalamasının üzerinde bir görünüme sahiptir. İzmir ilinde sağlık hizmetleri; 26'sı Sağlık Bakanlığı'na ait olmak üzere 53 hastane, 30 Toplum Sağlığı Merkezi (TSM), 1.136 Aile Hekimliği Birimi (AHB), 325 Aile Sağlık Merkezi (ASM), 23 Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezi (AÇSAP), 12 Verem Savaşı Dispanseri (VSD), 110 Diğer (Sağlık Evi, Halk Sağlığı, Kuduz, Sıtma, Ketem) ve 130 Özel Sağlık Kuruluşu (Özel poliklinikler, tıp merkezleri, DAL merkezleri) olmak üzere toplam 1.819 sağlık kurumu tarafından yürütülmektedir. Hastane sayısı 2011 yılında 54 iken, 2012 yılında bu sayı 53'e düşmüştür. Ege Bölgesi ve Türkiye'ye 2012 yılına ilişkin veri elde edilemediğinden bir kıyaslama yapılamamaktadır. 2012 güncel İzmir verileri Tablo 32'de görülmektedir (İzmir İl Sağlık Müdürlüğü, 2012).

53 hastanenin ilçelere göre dağılımı incelendiğinde ilk sırada 18 hastane ile Konak ilçesi gelmektedir. Merkez ilçe olması itibarıyla Konak'taki yoğunlaşma normal kabul edilmektedir. 30 ilçenin 24'ünde hastane bulunduğu görülürken, hastanesi olmayan Beydağ, Güzelbahçe, Karaburun, Kınık, Menderes ve Narlıdere ilçelerindeki sağlık hizmetleri ise birinci basamak sağlık hizmetleri ve gezici sağlık hizmetleri ile karşılanmaktadır (Harita 6).

Türkiye'deki tek belediye hastanesi olan Eşrefpaşa Hastanesi tarafından kadın eğitimi, temel ilkyardım eğitimleri, hijyen eğitimi, organ ve kan bağışi eğitimleri kapsamında halk eğitimleri verilerek, halkın bilinç düzeyinin artırılması, doğru sağlık davranışlarının geniş halk kitlelerine ulaşması sağlanmaktadır.

İzmir'de 2012 yılı Ekim ayı verilerine göre hastanelerdeki toplam yatak sayısı 11.046,²³ yatak doluluk oranı % 68,1 ve ameliyat masa sayısı da 354 olarak gerçekleşmiştir. Toplam yatak sayısının 1/3'ü yine Konak ilçe sınırları içinde yer almakta olup, 10.272 yatak metropol ilçe sınırları içinde yer almaktadır. Toplam ameliyat masa

Harita 6: Hastanelerin İlçelere Göre Dağılımı

Tablo 33: İzmir İli Sağlık Personeli Dağılımı

Personel	Sağlık Bakanlığı	Üniversite	Belediye	Özel Hastane	Bağımsız Çalışan Özel Personel	Toplam
Uzman Hekim	2.131	1.158	59	601	1.048	4.997
Asistan Hekim	934	969	-	-	-	1.903
Pratisyen Hekim	1.669	32	23	77	190	1.991
Diş Hekimi	436	141	7	7	1.074	1.665
Eczacı	106	33	2	17	1.700	1.858
Hemşire	4.592	1.984	87	811	517	7.949
Ebe	2.252	64	13	206	83	2.618
Diğer Sağlık Personeli	3.819	1.029	84	911	462	6.305
Diğer Personel	2.604	1.73	222	1.854	307	6.717
Toplam	18.501	7.14	497	4.484	5.381	36.003

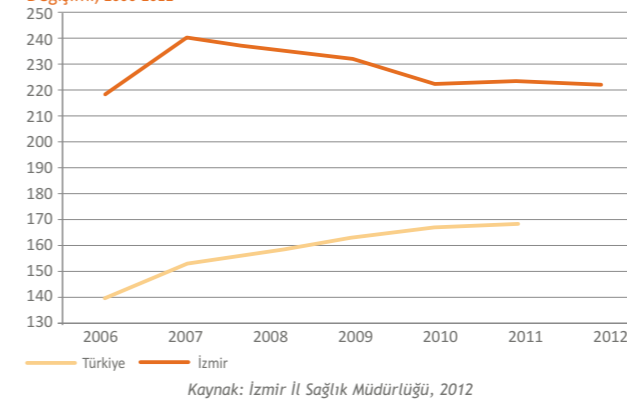
Kaynak: İzmir İl Sağlık Müdürlüğü, 2012
*Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı bir hastane dahil değildir.

sayısının yarısından fazlası (182) Sağlık Bakanlığı'na bağlı hastanelerde, diğerleri de üniversite hastaneleri (83) ve özel sağlık kuruluşlarında (89) yer almaktadır (İzmir İl Sağlık Müdürlüğü, 2012).

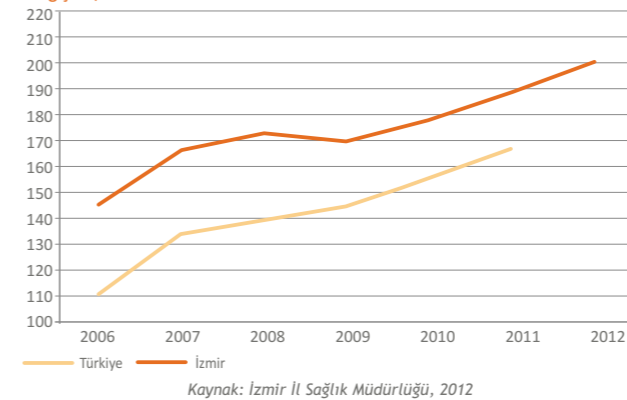
Yüz bin kişiye düşen hekim sayısı Türkiye'de 153 iken, AB üyesi ülkelerin ortalaması 322'dir. Buna göre, Türkiye'de yüz bin kişiye düşen hekim sayısı AB üyesi ülkeler ortalamasının yarısından daha düşüktür (YÖK, 2010). İzmir'de 2012 yılı itibarı ile 8.891'i hekim olmak üzere toplam 36.003 sağlık personeli görev yapmaktadır (Tablo 33).

İzmir'de ise yüz bin kişiye 222 hekim, 201 hemşire düşmektedir (İzmir İl Sağlık Müdürlüğü, 2012). Doktor ve hemşire sayısının Türkiye ortalamasının üstünde yer aldığı, ancak doktor sayısında son yıllarda düşüş, hemşire sayısında ise Türkiye'deki artışa paralel bir artış gerçekleştiği görülmektedir (Şekil 11 ve 12).

Şekil 11: Türkiye ve İzmir'de Yüz Bin Kişiyeye Düşen Doktor Sayısının Yıllara Göre Değişimi, 2006-2012

Şekil 12: Türkiye ve İzmir'de Yüz Bin Kişiyeye Düşen Hemşire Sayısının Yıllara Göre Değişimi, 2006-2012

2002 yılında Türkiye'de 69 milyon olan sağlık ocaklarında muayene sayısı, 2012 yılında 240 milyon olarak gerçekleşmiştir. Birinci basamak sağlık hizmetleri son yıllarda daha fazla kullanılmaktadır. 2007 yılında İzmir'de uygulaması başlatılan aile hekimliği sisteminde, 2012 yılı Ekim ayı itibarıyla 1.136 aile hekimi bulunmaktadır. Birinci basamak sağlık hizmetlerinden yararlanma düzeyi yıllar itibarıyla artmaktadır (Tablo 34).

Tablo 34: Aile Hekimliği Muayene Sayıları

Yıl	Aile Hekimliği Muayene Sayısı
2009	13.647.005
2010	13.872.026
2011	15.536.774
2012	14.575.530

Kaynak: İzmir İl Sağlık Müdürlüğü, 2012

2012 yılında 699.906 doz aşılama ve % 100 aşılama oranı gerçekleşmiştir. Bu yüksek orana paralel olarak, İzmir'de son yıllarda çocuk felci ve kızamık gibi hastalıklara rastlanmamış, 2012 yılında 2 adet tetanos hastalığına rastlanılmıştır (İzmir İl Sağlık Müdürlüğü, 2012).

Evde Sağlık Hizmetleri uygulaması 10 Aralık 2010 tarihinde başlatılmıştır. Evde sağlık hizmeti, yatağa bağımlı hastaların bazı tıbbi bakım ve rehabilitasyon ihtiyaçlarının ev ortamında gerçekleştirilmesini içermektedir. Bu hizmet ilgili telefon hattına, aile hekimlerine veya TSM'lere başvuru yapılması ya da hasta sahibinin İl Sağlık Müdürlüğü'ne başvurması ile verilmektedir. 2012 yılının ilk 9 ayında Türkiye'de 220 bin kişiye evde sağlık hizmeti verilmiştir. İzmir'de telefonla 48.075 başvuru yapılmış olup, toplamda 63.692 kez tıbbi hizmet ve danışmanlık hizmeti verilmiştir. 2012 yıl sonu itibarıyla 4.692 hastaya düzenli olarak evde sağlık hizmeti verilmektedir (İzmir İl Sağlık Müdürlüğü, 2012).

İzmir'de 2011 yılında 112 Acil Servisi'ne 163 bin vaka başvurmuştur. Bu başvuruların karşılama oranı, metropol alanda vakaların % 90,2'sine 10 dakikanın altında, kırsal alanda vakaların % 91,3'üne 30 dakikanın altında ulaşılabilmektedir. 2012 yılında 184.616 vakaya müdahale edilmiştir (İzmir İl Sağlık Müdürlüğü).

Sağlık sektöründe yer alan kurumlar, karar verme aşamasında verilerden istifade etmek, hizmet alanını genişletmek, verimliliği artırarak maliyetleri düşürmek, müşteri hizmetlerini iyileştirmek, kaynakların daha iyi yönetilmesini sağlamak gibi amaçlar doğrultusunda bilgi teknolojilerinden ve sağlık bilişim sistemlerinden faydalanmaktadır.

Sağlık bilişim sistemlerinin İzmir örneğinde nasıl uygulandığına yönelik olarak Ömürbek ve Altın tarafından yapılan alan çalışmasında İzmir'deki 42 hastane üzerinden örneklem oluşturularak durum tespiti yapılmıştır. Buna göre, hastanelerde bilgi ve iletişim teknolojileri bazı internet, bilgisayar kullanımı yaygınken uzman sistemler ve bilgi sistemleri kullanımı ise sınırlıdır (Tablo 35).

Tablo 35: Sağlık Bilişim Sistemlerinin İzmir Hastanelerinde Kullanımı

Bilgi Teknolojileri	Ortalama
İnternet Kullanımı	3,45
Kişisel Bilgisayar Kullanımı	3,43
Ofis Otomasyon Sistemleri	3,31
Yönetim Bilişim Sistemleri	3,09
Yerel Ağ Bağlantısı (LAN)	2,83
Elektronik Veri Değişimi	2,38
Üst Yönetim Bilişim Sistemleri	2,21
İntranet Kullanımı	1,59
Karar Destek Sistemleri	1,38
Geniş Alan Bağlantısı (WAN)	1,09
Extranet Kullanımı	0,64
Uzman Sistemler	0,45

Kaynak: Ömürbek ve Altın, 2009

²³ Askeri Hastane yatak sayısı dahil edilmemiştir.

Ofis otomasyonunun yaygın olması işlem etkinliği sağlması açısından olumlu olup, karar destek sistemlerinde de gelişme olması gerekmektedir.

Türkiye'de kamu sağlık harcamalarının GSYH'ye oranı 2001 yılında % 3,2 iken 2011 yılında % 4,5 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu oran için AB 27 ortalaması % 8,5, OECD ortalaması ise % 6,4'tür.

İzmir'de mevcut hastanelerin iyileştirme çalışmaları devam ederken bir taraftan da yeni sağlık yatırımları hayata geçirilmektedir. Devam eden sağlık yatırımlarının devreye girmesiyle birlikte sağlık sektörü hizmet sunumunda iyileşmeler sağlanacaktır. Planlanan iki adet sağlık kampüsü yatırımlar içinde en büyük olanlardır. Bu hastanelerden ilki 874.720 m² arsa alanına toplam 2.060 yataktan oluşacak olan Bayraklı Sağlık Kampüsü'dür. Diğer sağlık kampüsü olan Yenışehir Sağlık Kampüsü'nün ise 159.000 m² 1.200 yataklı olması ve hali hazırda yer alan Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Dr. Suat Seren Göğüs Hastalıkları ve Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Atatürk Sağlık Meslek Lisesi Binası ve Hastane Gelişim Alanı yerine yapılması planlanmaktadır.

Ayrıca yapımı devam eden 400 yataklı Çiğli Bölge Eğitim Hastanesi'nin, 250 yataklı Ödemiş Devlet Hastanesi'nin ve 150 yataklı Urla Devlet Hastanesi'nin 2014 yılında tamamlanması planlanmaktadır.

200 yataklı Bornova Devlet Hastanesi, 50 yataklı Çeşme Devlet Hastanesi, Dr. Behçet Uz Çocuk Hastalıkları ve Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi Ek Binası ile 10 yataklı Karaburun 1. Basamak Sağlık Hizmetleri Binası yatırımları ihale aşamasındadır. Aliağa Devlet Hastanesi Acil ve Poliklinik Ek Binası ve Kınık 1. Basamak Sağlık Hizmetleri Binası projelendirme aşamasındadır. 200 yataklı Torbalı Devlet Hastanesi, 50 yataklı Foça Devlet Hastanesi, 75 yataklı Selçuk Devlet Hastanesi yatırımları ise planlanan yatırımlar arasındadır.

Türkiye'de yaşam süresinin uzamasına bağlı olarak yaşlı nüfus oranının giderek artacak olması, bulaşıcı olmayan hastalıklara yönelik koruyucu sağlık hizmetlerini önemli kılmaktadır. Sağlık Bakanlığı tarafından ülke genelinde sağlıklı yaşamın sağlanması ve farkındalığın artırılması amaçlarıyla sağlık programları uygulanmaktadır. Bu kapsamda İzmir'de gerçekleştirilen başlıca çalışmalar şunlardır:

“Türkiye Sağlıklı Beslenme ve Hareketli Hayat Programı”, obezitenin önlenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Toplumda düzenli fiziksel aktivitenin teşvik edilmesi yanında, çocuklarda obeziteyi önlemek için okul kantinleri ve yatılı pansiyon yemekhanelerinde enerji yoğunluğu yüksek ancak besin değeri düşük yiyecek ve içeceklerin sunulmamasını; bunun yerine süt, ayran, yoğurt, meyve suyu gibi besinlerin bulundurulması zorunlu hale getirmiştir.

Bunun yanında, İzmir Halk Sağlığı Müdürlüğü tarafından obezitenin önlenmesi ve fiziksel aktivite alışkanlığı kazandırmak amacıyla **“Hareketli Yaşam Kenti İzmir”** programı başlatılmıştır. Bu program kapsamında İzmir'de hareketli yaşamın önemine ilişkin farkındalık yaratılması ve çeşitli etkinlikler ve düzenlemeler ile halkın spora daha fazla yönlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda Obezite Danışma Birimleri 2012 Ekim ayı itibaiyle tüm Toplum Sağlığı Merkezlerinde (TSM) ve Buca Yüksek Güvenlikli Ceza ve İnfaz Kurumu F1 ve F2 cezaevlerinde açılmıştır.

“Okul Sütü Dağıtım Kampanyası”, İBB ile Tire Süt Kooperatifi ortaklığında 2007 yılından bu yana dar gelirli vatandaşların ağırlıklı olarak yaşadığı ilçelerdeki 246 ilköğretim okuluna her hafta 1,2 litre süt dağıtılarak gerçekleştirilmiştir. Bakanlıkların ortak uygulaması sonucunda tüm Türkiye'de okullarda süt dağıtılmaya başlanması üzerine kampanya, 0-5 yaş grubu arasındaki çocuklara yönelik **“Süt Kuzusu”** adıyla devam etmiştir. Proje kapsamında, başta gelir düzeyi düşük aileler olmak üzere, 46 bin aileye 15 günde bir kez dörder litre dayanıklı süt sağlanmaktadır (İBB, 2012a).

“Tütün Kontrol Programı” çerçevesinde ise sigarayı bırakmak isteyenlere yardım etmek, toplumu pasif içiciliğin zararlarından korumak ve tütünün zararları hakkında uyarmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda, İzmir İl Halk Sağlığı Müdürlüğü tarafından organize edilen 20 adet sigarayı bırakma polikliniği oluşturulmuştur.

2.d.3. Değerlendirme

Eylül-2000'de New York'ta gerçekleştirilen Binyıl Zirvesi'nde kabul edilen kalkınma hedefleri 8 ana başlık altında toplanmıştır. Bunlardan sağlık ile ilgili olan üçü; çocuk ölümlerini azaltmak, anne sağlığını iyileştirmek ve HIV/AIDS, sıtma ve diğer salgın hastalıklarla mücadele etmektir. Türkiye'de sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi amacıyla 2003 yılında SDP hayata geçirilmiştir. SDP ve yapılan bölgesel çalışmalar sonucunda, İzmir'de bebek ölüm oranları ve anne sağlığı gibi konularda Türkiye ortalamalarının üzerine çıkmıştır.

İzmir, sağlık sektörünün gelişimi açısından gerekli altyapıya sahiptir. Konusunda uzmanlaşmış ihtisas

hastanelerinin bulunması, sadece sağlık alanına yönelmiş özel bir üniversitenin kurulmuş olması, bölgenin sağlık merkezi olma potansiyelini güçlendirmektedir. Ayrıca planlanan yeni sağlık yatırımları, İzmir'de var olan sağlık turizmi potansiyelini geliştirecektir. Diğer yandan, sağlık hizmetlerinden yararlanmada kırsal alanların daha dezavantajlı olması nedeniyle buralardaki sağlık kuruluşlarının kapasite açısından güçlendirilmesi gerekmektedir.

İzmir'in, sağlık alanında da Ege Bölgesi'nin merkezi olması sebebiyle çevre illerden kaynaklanan yoğun talep, sunulan sağlık hizmetlerinin kalitesini etkilemektedir. İzmir'in sağlık göstergeleri değerlendirilirken bu durum dikkate alınmalıdır.

4.923

faal dernek
sayısıSosyal
Sermayeaçısından
Türkiye'nin
en gelişmiş
bölgesiTürkiye'deki ilk ve tek
Üniversiteler
Platformu

2.e.YÖNETİŞİM ve SOSYAL SERMAYE

2.e.1.Yönetişim

Özel sektör ve kamu sektöründeki uygulamaları kapsayan yönetim kavramı farklı kurumlar tarafından farklı biçimde tanımlanmaktadır. 9. Kalkınma Planı çalışmaları kapsamında oluşturulan Kamuda İyi Yönetişim Özel İhtisas Komisyonu raporu bu tanımlardan yola çıkarak kapsayıcı bir genel tanım yapmıştır: "Yönetişim demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan hak ve özgürlüklerine önem veren, katılımcılığın, etkinlik ve etkililiğin, denetimin, yerinden yönetimin, açıklık, saydamlık ve hesap verebilirliğin, kalitenin, liyakatin ve etiğin hakim olduğu, sivil toplumu ön plana çıkaran ve sivil toplum kuruluşlarının gelişmesinin önünü açan, bağımsız işleyen bir yargı düzenine sahip olan, teknolojiye gelişmelerle uyumlu bir ekonomik ve siyasi düzendir" (DPT, 2007).

"Yönetişim anlayışının en belirgin özelliği kamusal kararların alınmasında ve uygulanmasında merkezi yönetimin egemen ve belirleyici güç olmaktan çıkarak yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası pek çok aktörün sürece dahil edilmesi ve diyalog ortamının oluşturulması, devletin iktidarını başka güçlerle paylaşması, ayrıca sivil toplum örgütlerinin karar alma süreçlerinde rollerinin artmasıdır" (DPT, 2007). Yönetişimin temel ilkeleri; katılımçılık, saydamlık, hesap verebilirlik, etkinlik, tutarlılık, adillik ve hukuka bağlılık olarak sıralanabilir (TESEV, 2008).

Kalkınma alanında, sıklıkla kullanılan bir diğer kavramsa "çok düzlemli yönetim" kavramıdır. Çok düzlemli yönetim kavramı merkez, bölgesel ve yerel yönetim kademelerindeki yatay ilişkilere ve bu düzeylerin birbirleriyle ilişkilerinde iyi yönetim ilkelerinin hayata geçirilmesine işaret etmektedir. Bölge düzeyinde iyi yönetimi hayata geçirmek için temel unsurların başında yönetim mekanizmaları, planlama ve

uygulama süreçleri ve sivil toplum kuruluşlarının etkinlik düzeyi önem taşımaktadır. Aşağıda, İzmir'in bu konu başlıklarındaki mevcut durumu, sorunlar ve iyileştirme alanları özetlenmektedir.

2.e.1.a. Koordinasyon Yapıları

İzmir Bölgesi düzeyinde iyi yönetim ilkelerinin hayata geçirilmesi amacıyla çok sayıda ve farklı düzeylerde faaliyet gösteren koordinasyon yapıları bulunmaktadır. Bu yapıların çalışma biçimleri ve faaliyetleri aşağıda kısaca özetlenmiştir.

2.e.1.a.1. İzmir Kalkınma Ajansı Yönetim Kurulu ve Kalkınma Kurulu

Türkiye'nin yeni bölgesel kalkınma yaklaşımının en temel özelliklerinden birisi yönetişimin hayata geçirilmesidir denilebilir. Kalkınma Ajansları bu yaklaşım içinde, kurumsal yapılanması ve organlarıyla birlikte Türkiye'de çok düzlemli yönetişimin hayata geçirilmesinde ve bölge düzeyinde koordinasyonun sağlanmasında en kilit aktörlerdir. Ajanslar, yönetişimi hayata geçirmek üzere mekanizmalar oluşturmasını sağlayacak birçok araçla ve esneklikle donatılmışlardır. Ajansların karar ve koordinasyon organları olan Yönetim Kurulu ve Kalkınma Kurulu, bölgelerin temel yönetişim çerçevesini oluşturmaktadır. Öte yandan, bu yönetim yapılarında iyi yönetişimin geliştirilmesi ve daha da öteye götürülebilmesi uygulama süreçlerinde önem kazanmaktadır.

İzmir Kalkınma Ajansı Yönetim Kurulu, İzmir'in kalkınmasına ilişkin konuların en üst düzeyde ele alındığı ve kararlaştırıldığı, en önemli yönetim yapısıdır. Toplam 8 üyeli kurul, İzmir Valisi, İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı, İzmir İl Genel Meclisi Başkanı, İzmir Ticaret Odası (İZTO) Yönetim Kurulu Başkanı, Ege Bölgesi Sanayi Odası (EBSO) Yönetim Kurulu Başkanı ve Kalkınma Kurulu tarafından, kurul üyeleri arasındaki özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşlarından seçilen 3 temsilciden oluşur.

Kalkınma Kurulu ise İzmir Bölgesi'nin sorunlarını ve fırsatlarını değerlendirme konusunda tavsiye kararlarını oluşturan yapıdır. Kalkınma Kurulu kamu kurumları, özel sektör kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları arasından belirlenen toplam 100 kişiden oluşmaktadır. İzmir Kalkınma

Şekil 13:
İZKA Kalkınma Kurulu Üyelerinin Dağılımı, 2013

Kurulu üyelerinin dağılımı yukarıda gruplanmıştır.

Kalkınma Kurulu, Ajans Yönetim Kurulu'na tavsiye niteliğinde kararlar almak üzere kurulmuş olsa da 2010-2013 İzmir Bölge Planı döneminde, daha aktif çalışmak, Ajans çalışmalarına destek olmak ve planın uygulanması aşamasında rol almak amacıyla İzmir Kalkınma Ajansı Kalkınma Kurulu bünyesinde çalışma grupları oluşturulmuştur.

İleri Teknolojiye Dayalı Sanayiler, Yenilenebilir Enerji, Turizm, Lojistik, Tarım ve Tarıma Dayalı Sanayiler, Tanıtım olmak üzere Bölge Planı anahtar sektörleri çerçevesinde oluşturulmuş ve belli bir dönem faaliyet göstermiş olan çalışma gruplarının bazıları somut projeleri de hayata geçirmişler ve çalışma alanlarıyla ilgili olarak Kalkınma Kurulu'na bilgilendirme yapmışlardır. Örneğin, Efes Antik Kenti ve Bergama'nın, UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alınmasını sağlamak amacıyla, Tanıtım Çalışma Grubu tarafından, 30 kişilik bir UNESCO heyetinin İzmir ziyareti ve Kültür ve Turizm Avrupa Akdeniz Kültürlerarası Köprüler konulu bir konferans organize edilmiştir.

2.e.1.a.2. İzmir Kent Konseyi

Kent konseyleri 5393 sayılı Belediye Kanunu'na dayanarak, 26313 sayılı Kent Konseyleri Yönetmeliği ile kurulmuştur. Kent konseylerinin kuruluş amaçları, kent yaşamında, kent vizyonunun ve hemşerilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım, yönetim ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmek olarak belirlenmiştir. İzmir Kent Konseyi, bünyesindeki kadın, genç, engelli ve çocuk meclisleri ile çevre, koruyucu toplum sağlığı, enerji, doğal afet, turizm, sağlıkta iyileştirme çalışma grupları aracılığıyla faaliyetlerini yürütmektedir. 2012 yılında kent konseyi meclisleri ve çalışma grupları tarafından, aralarında paneller, spor turnuvaları, eğitimler, sanat gösterileri bulunan 50'nin üstünde etkinlik gerçekleştirilmiştir.

2.e.1.a.3. İzmir Ekonomik Kalkınma Koordinasyon Kurulu

İzmir Ekonomik Kalkınma Koordinasyon Kurulu, ekonomik kalkınma konusunda tüm paydaşlar arasında ortak akıl

geliştirilmesi amacıyla İBB öncülüğünde 2009 yılında oluşturulmuştur. Kurul, İBB ile kentin kalkınmasında önemli rol oynayan kamu kurumları, meslek odaları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarını temsilen belirlenmiş kanaat önderlerinin gönüllü katılımı ile oluşmaktadır. Genel hedefi İzmir'in ekonomik kalkınmasına katkıda bulunacak ulusal ve uluslararası düzeyde etkinliğinin artırılmasına yönelik ortak fikir, plan ve projelerin geliştirilmesi ve bu çerçevede yerel aktörler arasında iletişim, bilgi alışverişi, ortak çalışma ve koordinasyonun sağlanması olarak belirlenmiştir.

Sekreteryaya hizmetleri İBB tarafından yürütülen ve ayda bir kere toplanan Kurul'un 2013 yılı Ocak ayı itibarıyla 38. toplantısı gerçekleştirilmiştir. 103 üyesi bulunan Kurul'un çalışmalarını yönlendirmek üzere yine Kurul tarafından İzmir'in öncelikleri belirlenmiş, zaman içinde güncellenen bu öncelikler etrafında alt komiteler oluşturulmuştur.

2.e.1.a.4. Üniversiteler Platformu

İzmir'deki 9 üniversitenin rektörlerinden oluşan üniversiteler platformu, üniversitelerin birbirleriyle ve kamu-özel-STK'larla ortak faaliyetler yürütmesini sağlamak anlamında önemli bir işlevi yerine getirmektedir. 2008 yılı sonunda oluşturulan platform, İzmir üniversitelerinin akademik, sosyal, kültürel, sportif alanlarda dayanışmasını sağlamak, kaynakları etkin kullanmak ve birlikteliğin yaratacağı sinerjiden yararlanmak amaçlarıyla kurulmuştur. Türkiye'de bir kentteki tüm üniversitelerin dahil olduğu ilk ve tek platform olan İzmir Üniversiteler Platformu tüzel kişiliğe sahip değildir. Bölgenin gelişmesine yönelik sosyal projelere imza atan bu platformun önemli projelerinden biri "Study in İzmir" internet portalının ve portala paralel olarak bir çalışma grubunun oluşturulması ve İzmir üniversitelerinin tanıtılmasına uluslararası düzeyde katkıda bulunulmasıdır.

2.e.1.a.5. İzmir için Yeni Sinerjiler Enstitüsü

İzmir Enstitüsü olarak da adlandırılan İzmir için Yeni Sinerjiler Enstitüsü, 2004 yılında kurulmuş ve İzmir başta olmak üzere Türkiye'nin tümüne ilişkin ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlar için çözüm önerileri ve düşünce üreten bir fikir platformudur. Platformun bir tüzel kişiliği ve finansal kaynağı bulunmamakta, çalışmaları platform üyeleri tarafından finanse edilmektedir. Enstitü üyeleri İzmir için gönüllü olarak bir araya gelen kanaat önderlerinden oluşmaktadır. Enstitü, proje fikirlerinin üretilmesi ve ilgili kurumlara önerilmesi amacıyla faaliyet göstermekte ve her ay düzenli olarak toplanmaktadır. Üyeler rotasyon sistemiyle her ay değişerek başkanlık yapmaktadırlar. Enstitü bugüne kadar çok sayıda merkezi

ve yerel kamu kurumu ve yerel yönetimlere fikir desteği sağlamıştır.

2.e.1.a.6. İzmir Akdeniz Akademisi

İBB öncülüğünde ve Akdeniz Akademisi Şube Müdürlüğü koordinasyonunda faaliyet gösteren Akdeniz Akademisi 12 Mart 2012 tarihinde kurulmuştur. Kuruluşu, İzmir'e gönül vermiş bilim, sanat ve kültür insanlarının İzmir'de yaşamak üstüne düşünmek amacıyla bir araya geldikleri 2009 yılı İzmir Kültür Çalıştayı'na uzanmaktadır.

İzmir Akdeniz Akademisi, ilk kez bir belediye bünyesinde kurulan bir düşünce kuruluşu ve bir demokratik platform olarak, kentteki yenilik ve tasarım konularındaki potansiyelin desteklenmesi ve İzmir'in tarihsel gelişimi süresince ilişki içinde olduğu Akdeniz bölgesiyle ilişkilerini güçlendirmesi vizyonunu hayata geçirme görevini üstlenmiştir. Akdeniz Akademisi; tarih, tasarım, kültür-sanat ve ekoloji alanlarında dört koordinasyon birimi olarak çalışmaktadır. İzmir vizyonunu yaşama geçirmek için paydaşlarıyla birlikte çalışırken, İzmir'in dünyaya açılma stratejisinin geliştirilmesine de katkıda bulunmayı, kente ve ülkeye yeni ufuklar açmayı hedeflemektedir.

2.e.1.a.7. Sektörel ve Tematik Platformlar

Yukarıda özetlenen ve bölgenin genel kalkınma sorunlarıyla ilgili oluşturulmuş koordinasyon yapılarının yanı sıra İzmir'de çok sayıda sektörel ve tematik platform yapısı da bulunmaktadır. İzmir Kümelenme Komitesi, İzmir Yenilik Komitesi, İzmir Tarım Grubu gibi belli bir tüzel kişiliği olmayan ve gönüllülük ilkesiyle bir araya gelen yapıların çokluğu İzmir'deki yönetişimin güçlendirilmesi için gereken yapının varlığına işaret etmektedir. Burada bahsedilen ilk akla gelen gönüllü platformlar dışında, İnsan Hakları Kurulu, İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulu, Hıfzıssıhha Kurulu gibi yasayla oluşturulmuş kurullar da bulunmaktadır.

2.e.1.b. Bölge Planlama ve Bölgesel Yönetişim

Yönetişim ilkelerinin hayata geçirilmesinde planlama ve strateji geliştirme çalışmaları da önemli araçların başında gelmektedir. İzmir'deki kurumların bu kapsamda geniş deneyim ve bilgi birikimine sahip olduğu söylenebilir.

2.e.1.b.1. 2010-2013 İzmir Bölge Planı Deneyimi

İzmir Kalkınma Ajansı tarafından 2007-2008 dönemi için hazırlanmış olan Ön Bölgesel Gelişme Planı çalışmaları ve 2010-2013 İzmir Bölge Planı çalışmaları kapsamında bölge düzeyinde katılımcılığın hayat geçirilmesi amacıyla

birçok faaliyet yürütülmüş ve bölgede geniş deneyim kazanılmıştır. Bölgesel gelişmenin yönetişiminde temel olan katılımcılık ilkesi öncelikle bölgesel planlama sürecinde hayata geçirilmelidir. Bu bağlamda, 2010-2013 İzmir Bölge Planı'nın hazırlanması aşamasında katılımcılığın artırılmasına yönelik çok sayıda toplantı, çalıştay ve analizler hayata geçirilmiştir. Planın hazırlık sürecinde, İzmir merkezi ve 30 ilçesinde, 600 farklı kurumun ve 2.500'den fazla kişinin planlama ve uygulama süreçlerine katılımı sağlanmıştır.

Ayrıca, planlama sürecinden ayrılmayacak ve bu sürecin faaliyetler bütünü biçimindeki bir uzantısı niteliğinde olan uygulama süreci aşamasında yürütülen bölgesel strateji geliştirme çalışmaları kapsamında da katılımcılık temel ilke olarak ele alınmış ve bu çerçevede komiteler oluşturulmuştur. Komitelerde genel olarak, konuyla ilgili bilgi düzeyinin artmasına yönelik çalışmalar, bilimsel çalışmalara ve araştırma çalışmalarına destek verilmesi, Ajans çalışmalarının izlenmesi, değerlendirilmesi ve verilerin paylaşılması ve ulusal ve yerel düzeyde lobi faaliyetlerinin yürütülmesi sağlanmıştır. Bu dönemde, kümelenme, kentsel pazarlama, yenilik ve girişimcilik alanlarında strateji geliştirme çalışmaları yürütülmüş ve bu çalışmalar kapsamında halen faaliyet gösteren kümelenme ve yenilik komiteleri oluşturulmuştur.

2.e.1.b.2. 2014-2023 İzmir Bölge Planı Yönetişim Çerçevesi

2014-2023 İzmir Bölge Planı için de benzer bir süreç tasarlanmış ve uygulamaya koyulmuştur. Planlama sürecinin ilk aşaması olan İzmir Mevcut Durum Analizi belgesinin hazırlanmasına yönelik çalışmalar, İZKA eşgüdümünde yürütülen sosyoekonomik analizlerin konsolidasyonu ve İzmir'in bölgesel, demografik, ekonomik, toplumsal ve çevresel yapısının özetlenmesinden oluşmaktadır.

2.e.1.c. İzmir'de Sivil Toplum Kuruluşları

Yönetişimin en temel ilkesi olan katılımcılığı hayata geçirmek ancak güçlü sivil toplum kuruluşlarının varlığıyla mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda İzmir'deki Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) özelliklerini, ihtiyaçlarını ve önceliklerini oraya çıkarmak amacıyla İzmir Sivil Toplum Araştırması gerçekleştirilmiş ve araştırma sonuçları 2012 Eylül ayında yayınlanmıştır (İZKA ve EÜ, 2012a).

Bu kapsamda, İzmir'deki dernek ve vakıfların tamamını kapsayan envanter araştırması, 315 STK temsilcisiyle gerçekleştirilen alan araştırması, İzmir'de sivil toplum alanında önde gelen 10 kişiyle yapılan derinlemesine görüşmeler ve son olarak, sosyal dayanışma, kadın dayanışması, engelli dayanışması, kültürel ve ekonomik dayanışma alanlarında önde gelen STK'ların temsilcileriyle odak grup çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu bölümdeki analizler ve değerlendirmeler söz konusu çalışmanın özeti niteliğindedir.²⁴

2.e.1.c.1. Sivil Toplum Kuruluşlarının Genel Görünümü

İzmir'de kapanmış olanlar da dahil olmak üzere kurulmuş olan dernek ve vakıflar özelinde toplam 11.372 STK olduğu görülmektedir. Bunların % 98,2'si dernek (11.167), % 1,8'i ise (205) vakıftır (Tablo 36). Dernek kurmanın vakıf kurmaya göre nispeten daha kolay olması nedeniyle bu tablo Türkiye genelinde de benzer bir durum göstermektedir.

Tablo 36:
İzmir'de 1860'tan İtibaren Kurulmuş STK'ların Türlerine Göre Dağılımı

STK Türü	Sayı	Yüzde
Dernek	11.167	98,2
Vakıf	205	1,8
Toplam	11.372	100,0

Kaynak: İZKA ve EÜ, 2012a

İzmir'de açık olan STK'ların % 96,3'ünü derneklerin, % 3,7'sini ise vakıfların oluşturduğu söylenebilir. Buna göre, 2011 yılı sonu verilerine göre 4.923 dernek ve 190 vakıf faal olarak görünmektedir (Tablo 37).

Tablo 37:
İzmir'de STK'ların Türlerine Göre Açık ve Kapalı Olma Durumu

STK Türü	Açık	Kapalı	Toplam
Dernek Sayısı	4.923	6.244	11.167
Vakıf Sayısı	190	15	205
Toplam	5.113	6.259	11.372

Kaynak: İZKA ve EÜ, 2012a.

150 yıllık dönem içinde ilde kurulmuş tüm STK'lar kuruluş amaçlarına göre incelendiğinde, ilk dört sırada eğitim (%16), ekonomik dayanışma (% 13,2) spor-gençlik

²⁴ İzmir Sivil Toplum Araştırması, İZKA ve Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi işbirliğiyle 2014-2023 İzmir Bölge Planı hazırlık çalışmaları çerçevesinde 2012 yılında hazırlanmıştır.

Çalışmaya ulaşmak için: http://www.izmiriplanliyorum.org/static/upload/file/2014-2023_izmir_bolge_plani_ikincitaslak.pdf

(% 11,2) ve dini amaçlı (% 11,1) STK'ların bulunduğu görülmektedir (Tablo 38).

Tablo 38:
İzmir'de STK'ların Kuruluş Amaçlarına Göre Dağılımı

STK Kuruluş Amacı	Sayı	Yüzde
Bilim	102	0,9
Çevre-Turizm	465	4,1
Dış Hemşeri	844	7,4
Din	1.258	11,1
Eğitim	1.814	16,0
Ekonomik Dayanışma	1.506	13,2
Hobi	625	5,5
Kadın-Çocuk	161	1,4
Kültür	524	4,6
Politika	323	2,8
Sağlık	350	3,1
Sanat	282	2,5
Sosyal Dayanışma	837	7,4
Sosyal Hizmet	322	2,8
Spor-Gençlik	1.269	11,2
Şehir Kulübü	207	1,8
Yerel Hemşeri	483	4,2
Toplam	11.372	100

Kaynak: İZKA ve EÜ, 2012a.

İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarında okul koruma ve yaşatma dernekleri şeklinde bir örgütlenmenin yaygın olması, eğitim amaçlı STK'ların ilk sırada yer almasına neden olmuştur. Ancak bu tür STK'ların öncelikli amacı merkezi idareden eğitime ayrılan payın sınırlı olması nedeniyle eğitim kurumuna mali destek sağlamakla sınırlı kalmaktadır.

İkinci sırada ekonomik dayanışma amaçlı STK'ların gelmesi İzmirliilerin ekonomik hayattaki dayanışma örüntülerinin sivil toplum alanına yansımaları olarak düşünülebilir. Burada asıl dikkat çeken nokta, spor ve gençlik amaçlı STK'ların % 11,2 gibi yüksek bir paya ulaşmasıdır. Ağırlıklı olarak spor kulüplerine iktisadi destek sağlamak amacıyla oluşturulmuş olan bu STK'ların ardından % 11,1 payla dini amaçlı STK'lar gelmektedir.

Dini amaçlı STK'ların içinde cami yaptırma ve yaşatma dernekleri ile Kuran kursu dernekleri öne çıkmaktadır.

Bu tür STK'ların sayısal fazlalığı özellikle, cami yaptırma ve yaşatma dernekleri örneğinde mali desteğe duyulan ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Mahalle ve köylerde yapılması planlanan dini amaçlı tesislere yönelik mali yardım toplamak için bu tür örgütlenmelere gidilmekte, dolayısıyla her caminin yanı başında kurulan dernekler bu alanı sayısal olarak öne çıkarmaktadır.

2.e.1.c.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Temel Sorunları

Türkiye'de STK'ların ekonomik, toplumsal, politik içerikli çok sayıda sorunla sürekli olarak karşılaştıkları bu konuda yapılan çeşitli akademik çalışmalarda ortaya konmuştur. İzmir Sivil Toplum Araştırma Çalışması kapsamında yürütülen alan araştırmasında STK'ların yaşadıkları sorunlar kategorileştirilerek, STK temsilcilerinden bu sorunları sivil toplum açısından önem derecesine göre belirtmeleri istenmiştir (Tablo 39).

Tablo 39:
STK'ların Sorunları ve Önem Düzeyleri, (%)

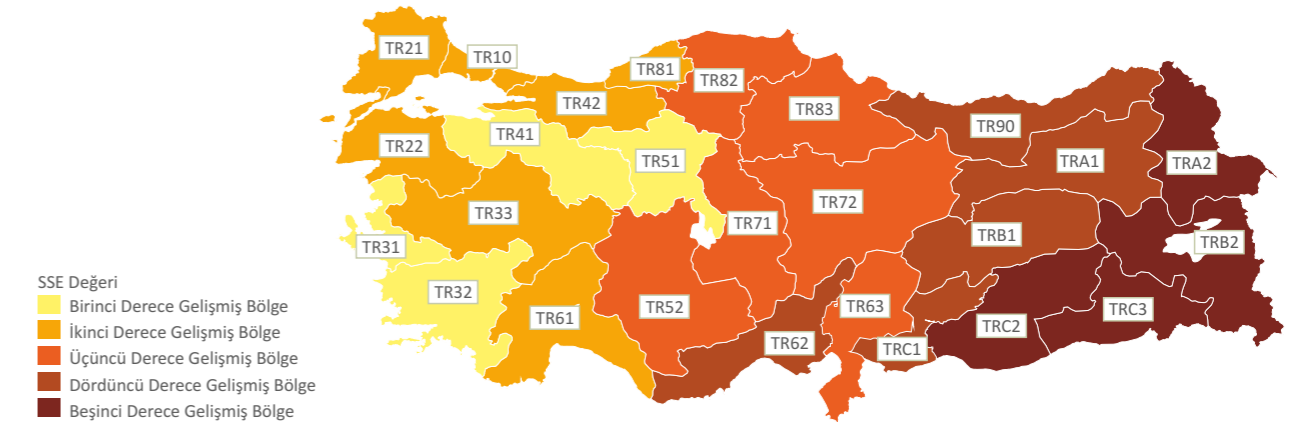
Sorun Başlıkları	Oldukça Önemli	Önemli	Ne Önemli Ne Değil	Önemli Değil	Hiç Önemli Değil
Resmi Kayıtlı İlgili Sorunlar	30,2	36,2	14,6	8,9	10,2
Ülke Mevzuatındaki Eksiklikler	31,7	42,9	14,6	6,0	4,8
Merkezi Hükümetle İlişkilerin Zayıflığı	36,8	31,4	19,0	6,7	6,0
Adaletsiz/Yüksek Vergiler	38,1	24,4	17,8	9,2	10,5
Yerel/Bölgesel Kuruluşlarla İlişkilerin Zayıflığı	33,0	41,3	16,8	5,4	3,5
STK'da Zayıf İdari Yapılanma/Kötü Yönetim	34,9	33,3	15,6	7,6	8,6
Modern İletişim Araçlarındaki Eksiklikler	28,9	39,0	17,5	7,3	7,3
Yetersiz Personel/Üyelerin Eğitim Yetersizliği	39,7	35,2	13,0	5,7	6,3
Mali Kaynakların Yetersizliği	58,7	26,3	8,3	4,1	2,5
Güvenilir Bilgi Eksikliği ve Yetersizliği	36,5	36,8	15,2	6,3	5,1
Diğer STK'lar/Kuruluşlarla İşbirliği Eksikliği	31,7	41,9	14,9	6,7	4,8
İzmir'deki Gönüllü Hareketlerin Zayıflığı	38,7	37,8	15,2	5,4	2,9
STK'lara Gönüllü Desteğindeki Yetersizlikler	44,8	34,3	13,3	4,8	2,9

Kaynak: İZKA ve EÜ, 2012a.

“Oldukça önemli” ve “önemli” şeklindeki yanıtlar bir arada değerlendirildiğinde, İzmir'de STK'ların çalışmaya dahil edilen tüm sorunları yoğun biçimde yaşadıkları anlaşılmaktadır. STK temsilcilerinin % 60'ının üzerindeki bir kısmı tüm bu sorunları “oldukça önemli” ve “önemli” olarak görürken, en önemli üç sorunun sırasıyla mali kaynaklardaki yetersizlik (% 85), STK'lara gönüllü desteğindeki yetersizlikler (% 79,1) ve kentte gönüllü hareketlerin zayıflığı (% 76,5) şeklinde çıkması önemlidir. Bu üç temel sorun bir arada değerlendirildiğinde örgütlenme kültüründe önemli düzeyde eksiklik olduğu söylenebilir.

Dikkati çeken bir diğer önemli sorun algılaması STK'larla ilgili ülke mevzuatındaki yetersizlikler (% 74,6). Burada

Harita 7: Düzey 2 Bölgelerine Göre Sosyal Sermaye Endeksi Grupları

Kaynak: Tüysüz, 2011

önemle belirtilmesi gereken bir diğer husus, temsilcilerin % 58,7'sinin mali kaynak yetersizliğini oldukça önemli bir sorun olarak dile getirmeleridir. Mevcut tablo, STK'ların ekonomik, politik, hukuki, yönetsel anlamda yaygın sorunları olduğunu göstermektedir. Ayrıca, STK'larda gönüllülük sorununun da çözümü önem taşımaktadır. Bu konuda öncelikle toplumda sivil topluma dahil olma bilincinin yükseltilmesi ve gönüllülüğü teşvik etmeye yönelik stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir.

2.e.2. Sosyal Sermaye

Sosyal sermaye kavramı Türkiye'nin yeni bölgesel kalkınma yaklaşımına göre, kalkınmanın önemli bir aracı olarak değerlendirilmektedir. Yerel ve bölgesel ölçeklerde sosyal sermaye kavramı ortak çalışma, işbirliği ve güvenin oluşabileceği bir ölçek olması nedeniyle, bölgesel kalkınmanın önemli bir bileşeni olarak tanımlanmaktadır.

Dünya Bankası'na göre sosyal sermaye, ortak işbirliğini mümkün kılan normlar ve ağların varlığıdır. Bu normlar ve ağlar, kurumlar, ilişkiler ve gelenekler olarak genellenmektedir. OECD ise sosyal sermayeyi “grup içerisinde ya da gruplar arasında işbirliğini kolaylaştıran anlayışlar, paylaşılan değerler, normlarla birlikte ağlar” şeklinde tanımlamaktadır (Tüysüz, 2011).

İzmir ölçeğinde sosyal sermayenin alt bileşenlerine ilişkin detaylı bir çalışma bulunmamaktadır. Türkiye sosyal sermayeye ilişkin yapılan çalışmalarda genellikle son sıralarda yer almış olsa da Tüysüz (2011) tarafından Düzey 2 bölgeleri arasında gerçekleştirilen çalışma sonucunda İzmir Bölgesi sosyal sermaye açısından Türkiye'deki en gelişmiş bölge olarak ortaya çıkmıştır. Çalışma kapsamında, bölgelerdeki seçimlere katılım oranı, dernek sayısı, intihar oranı, boşanma oranı, gazete ve dergi tirajı, vergi tahsilat-tahakkuk oranı, net göç hızı, elektrik kayıp-kaçak oranı ve eğitimli nüfus oranı verileri değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında ortaya çıkan sosyal sermaye endeksi değerleri aşağıdaki tabloda

özetlenmektedir (Tablo 40).

Bölgelerin sosyal sermaye endeksi değerlerine (SSE değerleri) göre yapılan gruplama neticesinde bölgeler 5 gruba ayrılmıştır. Yukarıdaki haritada bu grupların dağılımı gösterilmektedir (Harita 7).

Tablo 40:
Bölgelere Göre Sosyal Sermaye Endeksi Değerleri

Kod	Bölge Adı	SSE Değeri
TR31	İzmir	0,93
TR51	Ankara	0,83
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	0,79
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	0,72
TR22	Balıkesir, Çanakkale	0,64
TR10	İstanbul	0,62
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	0,62
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	0,6
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	0,59
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	0,55
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	0,46
TR52	Konya, Karaman	0,41
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	0,32
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	0,27
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	0,25
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	0,14
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	0,06
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	-0,05
TR62	Adana, Mersin	-0,09
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	-0,55
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	-0,63
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	-0,7
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	-1,53
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	-1,7
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	-1,74
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	-1,82

Kaynak: Tüysüz, 2011

2.e.3. Değerlendirme

Bölgesel yönetim kapsamında kalkınma ajanslarının kurulması ve koordinasyon yapılarının hayata geçmesi olumludur. Ancak yerel, bölgesel ve merkezi düzeylerde iyi yönetişimin hayata geçirilmesi ve yerel-merkez arasındaki iletişim ve koordinasyonun geliştirilmesi konularında önemli iyileştirme alanları bulunmaktadır.

Ajans Yönetim Kurulu bölge ile ilgili önemli gündem maddelerinin görüşüleceği, ortak kararlarının alınabileceği ve işbirliği mekanizmalarının oluşturulabileceği eşsiz platformlardan biridir. Ajans Yönetim Kurulu üyelerinin, temsil ettikleri kurumlar arasındaki koordinasyonun sağlanması, işbirliğinin geliştirilmesi ve birlikte belirlenmiş kalkınma hedeflerinin temsil ettikleri kurumlar tarafından sahiplenilmesinin sağlanması, bu en üst düzey yönetim yapısının işlevselliğini geliştirmek anlamında önem taşımaktadır.

Kalkınma Kurulu'nun oluşturulma yönteminin oldukça merkezi olduğu ve önemli temsiliyet ve sahiplenme sorunlarının yaşandığı söylenebilir. Kalkınma Kurulu'nun

bölge kalkınma gündeminin ve Ajans faaliyetlerinin önemli bir parçası olabilmesi için yeni mekanizmalar geliştirilmelidir. Bu çerçevede, Kalkınma Kurullarının oluşturulma biçimleri, görevleri ve yetkilerinin tekrar değerlendirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Bölge planlarının uygulama aşamasına ilişkin de geliştirilmeye açık önemli alanlar bulunmaktadır. Bölge planlarının iyi yönetim ilkelerine uygun bir biçimde bölge düzeyinde hazırlanması çok önemli bir adımdır. Öte yandan, planların uygulama mekanizmaları henüz bulunmamaktadır. Bölge planları, bölgedeki diğer kurumların stratejik planlarını ve merkezi kurumların bölgesel yaklaşımlarını minimum düzeyde etkilemekte, faaliyetlerini ise neredeyse hiç etkilememektedir. Bu çerçevede, uygulama mekanizmalarını tanımlayacak biçimde bölgesel programların oluşturulması önem taşımaktadır. Bölge düzeyinde politikalar geliştirme konusunda kalkınma ajanslarına önemli roller düşse de, merkez ve taşra düzeyinde örgütlenmiş kamu kurumlarının ağırlıklı olarak merkezi politikalara göre faaliyetlerini belirlemeleri, uygulama mekanizmaları oluşturulurken dikkate alınmalıdır.

% 14,8

İzmir'de işsizlik oranı

% 53,2

İşgücüne katılım oranı

% 24,5

tarım dışı kayıt dışı istihdam oranı

2.f. İSTİHDAM DURUMU

2.f.1. İşgücü

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) verilerine göre, son 10 yıllık süreçte dünya genelinde işgücüne katılım oranı azalmaktadır. 2002-2007 döneminde 0,3 puanlık azalma göstererek % 65,1'den % 64,8 düzeyine gerileyen işgücüne katılım oranı, 2011 yılına gelindiğinde 0,7 puanlık azalma ile % 64,1 düzeyine düşmüştür (ILO, 2012). Küresel ekonomik krize bağlı olarak işgücüne katılım oranları, gelişmiş ülkeler ve AB ülkelerinde daha güçlü bir azalma sergilerken Güney Doğu ve Merkez Avrupa ile Latin Amerika ve Karayipler gibi gelişmekte olan bölgelerde artış eğilimi göze çarpmaktadır (ILO, 2013). Gelişmiş ülkelerdeki azalma eğiliminin, uzun süreli işsizlikte kaydedilen artışa bağlı olduğu değerlendirilmektedir. Buna karşın gelişmekte olan ülkelerde sosyal koruma sistemlerinin daha kısıtlı imkanlar sunmasının da etkisiyle işsizlik riskindeki artış katılım oranları üzerinde daha belirleyici rol oynamaktadır.

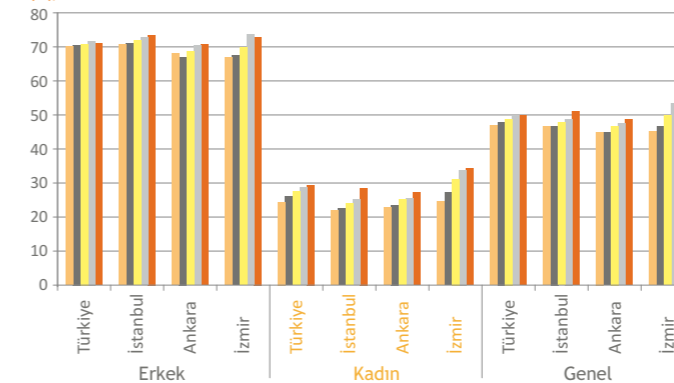
Uzun vadede değerlendirildiğinde, Türkiye'de işgücüne katılım oranı tarım işgücündeki daralmaya bağlı olarak azalma eğilimindedir. 2000 yılında % 49,9 olan bu oran 2007 yılında % 46,2 düzeyine kadar gerilemiş, izleyen süreçte ekonomik krizin de etkisiyle artış eğilimine girerek 2011'de 2000 yılı seviyesine (% 49,9) ulaşmıştır (TÜİK, 2012g). 2012 yılı itibarıyla, % 50 katılım oranıyla Türkiye, dünya ortalamasının oldukça gerisindedir. Bu durumun temel nedeni, kadınların işgücüne katılımının % 29,5 ile son derece sınırlı olmasıdır.

2012 yılı TÜİK verilerine göre, İzmir'de çalışma çağındaki nüfus 3.142.000 işgücü ise 1.671.000 düzeyindedir. İşgücünün cinsiyet dağılımına göre İzmir işgücü piyasasında 1.122.000 erkek ve 549.000 kadın yer almaktadır. İzmir'de işgücüne katılma oranı, kadınlarda % 34,3 ve toplamda % 53,2 düzeyindedir. Her iki düzey de Türkiye

ortalamalarından daha yüksek olmakla birlikte dünya ortalamasının çok gerisindedir.

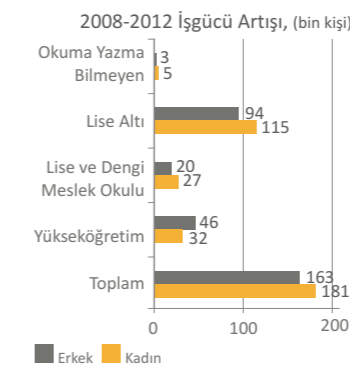
Ekonomik kriz dönemlerinde, krizden etkilenen işyerleri, yeni istihdam yaratmakta veya mevcut istihdamı korumakta güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bu durum işten çıkarma, çalışma sürelerinde kısaltma, zorunlu izin kullandırma, kısa çalışma gibi uygulamaları beraberinde getirmektedir. Ekonomik krizin kapsamı ve boyutuna bağlı olarak çalışanlarda ve çevrelerinde işsizlik riskinin artması, işgücünün dışında yer alan kişilerde çalışma iradesinin gelişmesine neden olmakta ve bu gelişme işgücüne katılım oranlarına yansımaktadır.²⁵ Türkiye'de etkileri 2008 yılında hissedilmeye başlayan küresel krizden İstanbul ve İzmir işgücü piyasaları yoğun olarak etkilenmiştir. 2008-2011 döneminde işgücüne katılım oranı; Türkiye genelinde 3, İstanbul'da 2,3, Ankara'da 2,5 puan artarken İzmir'de 8,2 puan artış göstermiştir (Şekil 14). İzmir'de 2008 yılında % 45,2 olan işgücüne katılım oranı 2011 yılına gelindiğinde % 53,4 düzeyine ulaşmıştır.

Şekil 14: Türkiye, İstanbul, Ankara ve İzmir'de Cinsiyete Göre İşgücüne Katılım Oranları (%), 2008-2012

2012 yılında ise krizi izleyen süreçte ilk kez işgücüne katılım oranında sınırlı düzeyde (0,2 puan) geri çekiliş gözlenmiş ve işgücüne katılım oranı % 53,2 olarak gerçekleşmiştir.

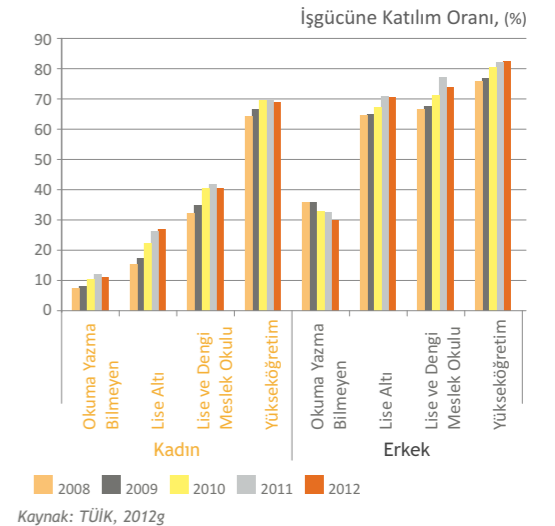
İşgücüne katılım verileri cinsiyet bazında önemli oranda farklılaşmaktadır. 2008-2012 döneminde İzmir'de kadın işgücü 181.000, erkek işgücü

ise 163.000 artmıştır. İşgücüne katılım oranında gözlenen artışın temel belirleyeni kadınların işgücüne artan katılımıdır. Türkiye geneli işgücüne katılım oranlarına kadınlarda 5, erkeklerde 0,9 puan olarak yansıyan artışlar, İzmir'de (diğer iki metropol ile kıyasla daha yüksek düzeyde) sırasıyla 9,8 ve 6,1 puan olarak gerçekleşmiştir. Bu artışlar neticesinde 2012 yılında, İzmir'de işgücüne katılım oranı erkeklerde % 72,9 ve kadınlarda % 34,3 düzeyine ulaşmıştır (Şekil 14). Gerek ülke genelinde gerekse İzmir'de erkeklerde işgücüne katılma oranının, 2012 yılında 2011 değerinin 0,7 puan altına gerilemiş olmasına karşın kadınlarda artışın 2012 yılında da sürdüğü görülmektedir.

Kural olarak işgücüne katılım oranı eğitim düzeyine paralel olarak artmaktadır. Eğitim düzeyleri açısından incelendiğinde, İzmir'de, gerek kadınlar gerekse erkekler arasında en yüksek işgücüne katılım oranlarının yükseköğretim mezunları grubunda olduğu görülmektedir (Şekil 15). Bununla birlikte, ekonomik krizin etkilerinin hissedildiği 2008'i izleyen dönemde işgücüne katılımda, oransal ve mutlak olarak, en yüksek artış lise altı eğitimlilerde kaydedilmiştir. 2008-2012 döneminde belirtilen eğitim düzeyinde 115 bin kadın ve 94 bin erkek işgücüne katılmıştır. Bu dönemde kadın işgücü artışının erkeklerden daha düşük kaldığı tek kategori yükseköğretim mezunlarıdır. 2012 yılı itibarıyla bu grupta işgücüne katılım oranı gerek ülke genelinde (% 70,9) gerekse İzmir'de (% 69,1) görece olarak oldukça yüksek olmasına karşın erkekler düzeyinin (% 82,8) 13,7 puan gerisindedir.

Şekil 15: Cinsiyet Bazında Eğitim Düzeyine Göre İşgücü Göstergeleri (%), 2008-2012

²⁵ Ekonomik krizin işgücüne katılım oranlarına yansımaları konusunda, ülkenin refah modeli ve işsizliğe karşı sosyal koruma mekanizmalarının gelişkinliği etkili olabilmektedir. Küresel krizle birlikte (işsizlik sigortası, işsizlik yardımı gibi enstrümanlarla daha cömert sosyal koruma sistemlerine sahip) gelişmiş ülkeler ile AB'de katılım oranı azalırken Türkiye ve Latin Amerika gibi bölgelerde tersi bir gelişme gözlenmesinin temel açıklayıcısı budur.

Kadınların işgücüne katılımında kaydedilen önemli artışa karşın bu katılımın yeterli olduğunu belirtmek mümkün görünmemektedir. TÜİK'in 2012 yılı verileri incelendiğinde, İzmir'de çalışma çağındaki kadınların 549 bininin işgücüne katılırken, bunun yaklaşık iki katı olan 1 milyon 53 bin kadının işgücüne dahil olmadığı görülmektedir. Aynı verilere göre kadınların işgücüne dahil olmasının önünde en büyük engel ev işleriyle meşgul olmaları olarak karşımıza çıkmaktadır. İşgücüne dahil olmayan 593 bin kadının (% 56,3) bu nedenle işgücüne katılmadığı görülmektedir. Bu durumun kadınları işgücü piyasasından uzak tutan sosyo-ekonomik ve kültürel belirleyenler açısından değerlendirilmesi ve değiştirilmesine yönelik önlemler alınması önem arz etmektedir.

2.f.2. İstihdam

2000'li yıllarda küresel düzeyde istihdam üzerinde en yoğun etkiyi yaratan gelişme, gelişmiş batı ülkeleri merkezli küresel ekonomik kriz olmuştur. Krizin istihdam verilerine yansımaları en temelde, 2007-2012 döneminde küresel istihdam oranında kaydedilen (% 61,3'ten % 60,3 düzeyine) 1 puanlık düşüş olmuştur (ILO, 2013). Belirtilen dönemde, gelişmiş ülkeler ve AB, Doğu Asya ile Güney Asya'da dünya geneli istihdam oranı gerilemesine paralel azalmalar gözlenirken; (AB ülkeleri hariç) Merkez ve Doğu Avrupa, Latin Amerika ve Karayipler, Güneydoğu Asya-Pasifik bölgelerinde daha güçlü, Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Sahra altı Afrika bölgelerinde ise daha sınırlı düzeyde olmak kaydıyla istihdam oranı artışları kaydedilmiştir. Aynı dönemde Türkiye istihdam oranında 2009 yılında sınırlı düzeyde (0,5 puanlık) gerileme, izleyen yıllarda ise daha ciddi düzeyde (4,2 puanlık) artış yaşanmıştır (TÜİK, 2012g).

2012 yılında İzmir'de istihdam, 432 bini kadın ve 992 bini erkek olmak üzere toplam 1.424 bin düzeyinde gerçekleşmiştir (TÜİK, 2012g). 2004-2007 döneminde yıllar itibarıyla gerek kadınlarda gerekse erkeklerde artış göstermiş olan istihdam oranları, küresel ekonomik krizin etkisiyle 2008-2009 döneminde geri çekilmiştir (Şekil 16).

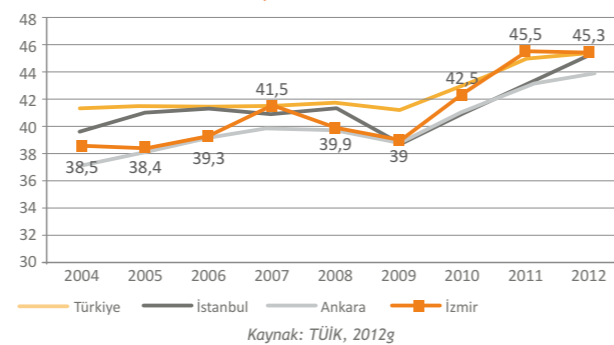
Türkiye işgücü piyasasında krizin ardından toparlanmanın başladığı 2010-2011 döneminde, İzmir istihdam oranlarında Türkiye ortalamasının üzerinde artış kaydedilmiştir. 2009 yılında bir önceki yıla göre 0,9 puan azalan İzmir istihdam oranı (% 39), izleyen süreçte 6,5 puan artarak 2011 yılında % 45,5 düzeyine ulaşmıştır. Ekonomik krizin hissedilmesiyle başlayan süreçte İzmir

istihdam gerçekleştirmeleri, ülke geneliyle olduğu gibi Ankara ve İstanbul gerçekleştirmeleriyle de paralel seyretmiş ancak toparlanma sürecinde daha yüksek performans göstermiştir.

2011 yılında, İzmir istihdam oranı (% 45,5) 2004 sonrası dönemde ilk kez Türkiye istihdam oranının (% 45) üzerinde gerçekleşmiştir (Şekil 16). Ancak, 2012 yılı itibarıyla istihdam verilerine yansıyan avantajlı durum korunamamış ve istihdam oranı 0,2 puan azalarak % 45,3 düzeyine gerilemiştir. İstanbul istihdam oranına eşit bu oran, Ankara'nın 1,4 puan üzerinde, Türkiye genelinde ise 0,1 puan altındadır. İstihdam oranında kaydedilen gerileyi kriz sürecinde artan tarım istihdamında kaydedilen 34 bin kişilik azalmanın belirleyici olduğu belirtilebilir.²⁶

Şekil 16:

İzmir, Ankara, İstanbul ve Türkiye İstihdam Oranları (%), 2004-2012

2009, İstanbul ve Ankara'da olduğu gibi İzmir'de de net istihdam kaybının yaşandığı bir yıl olmuştur (Şekil 16). İzmir istihdam oranında 2009 yılında kaydedilen azalmanın kaynağında 33 bin erkeğin istihdamdan ayrılması yer almaktadır. Aynı yıl 32 bin kadının istihdama katılması söz konusu gerilemeyi sınırlandırmıştır. Ekonomik krizle birlikte anılan 2008-2012 döneminde, kadın istihdamı 118 bin (6 puan) artarak 432 bin, erkek istihdamı ise 135 bin (4,8 puan) artarak 992 bin düzeyine ulaşmıştır (Tablo 41). Buna göre, 2009 sonrası toparlanma döneminde Türkiye genelinde kaydedilen 3.544 bin kişilik istihdam artışının % 7,2'si İzmir'de gerçekleşmiştir.

Son yıllarda, kadınların işgücüne katılım verilerinde görülen olumlu gelişme istihdam verilerine de yansımaktadır. 2012 yılı itibarıyla İzmir'de kadın istihdam oranı (% 27), Türkiye (% 26,3), İstanbul (% 24,5) ve Ankara'nın (% 23,5) üzerinde gerçekleşmiştir (Tablo 41). İzmir'de kadın istihdam oranında kaydedilen artış olumlu olmakla birlikte ne derece yeterli olduğu, kayıt dışılık

düzei, istihdamın sektörel dağılımı, işteki durum gibi istihdamın kalitesine ilişkin ilave bazı verilerle birlikte değerlendirilmelidir. Analizin ilerleyen bölümlerinde bu çerçevede tespitlere yer verilmektedir.

Tablo 41:

Cinsiyete Göre İstihdam Düzeyleri ve İstihdam Oranları, 2004-2012

Yıl	İstihdam düzeyi (bin kişi)			İstihdam oranı (%)		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
2004	1045	795	251	38,5	59,6	18,1
2005	1059	820	239	38,4	59,7	17,3
2006	1104	838	266	39,3	60,2	18,8
2007	1202	884	318	41,5	61,7	21,7
2008	1171	857	314	39,9	59,6	21
2009	1170	824	346	39	57	22,3
2010	1303	906	397	42,5	60,8	25,2
2011	1410	988	422	45,5	65,1	26,7
2012	1424	992	432	45,3	64,4	27

Kaynak: TÜİK, 2012g

İstihdamın kalitesine ilişkin genel kabul gören göstergelerin başında, kayıt dışı istihdam oranı gelmektedir. Uzun vadede incelendiğinde kayıt dışı istihdamın gerek ülke genelinde gerekse İzmir'de azalma eğilimi gösterdiği, ekonomik krizi izleyen yıllarda ülke genelinde bu eğilimin (azalan hızla) korunmasına karşın İzmir'de tersine döndüğü ve 2009'dan itibaren yıllar itibarıyla artmaya başladığı görülmektedir (Tablo 42). İzmir'de 2008 yılında % 27,8 olan kayıt dışı istihdam oranı, 2011 yılında % 32,9 düzeyine ulaşmıştır. Bu dönemde kaydedilen istihdam artışının % 58,2'si kayıt dışı olarak gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, 2012 yılı itibarıyla kayıt dışı istihdam oranının seyrinin tersine döndüğü, ülke genelindeki ciddi azalış eğilimine paralel olarak İzmir'de de bu oranının % 30,1 düzeyine kadar gerilediği görülmektedir. Bu durum, krizin etkilerinin azalmasına

Tablo 42:

SGK Kayıtlılığına Göre İstihdam Edilenler, 15+Yaş, 2004-2012

Yıl	İzmir						Türkiye		
	Kayıtlı Değil (bin kişi)	Kayıtlı (bin kişi)	Toplam (bin kişi)	Kayıt Dışı İstihdam Oranı (%)	Tarım Dışı Kayıt Dışı İstihdam Oranı (%)	Tarımda Kayıt Dışı İstihdam Oranı (%)	Kayıt Dışı İstihdam Oranı (%)	Tarım Dışı Kayıt Dışı İstihdam Oranı (%)	Tarımda Kayıt Dışı İstihdam Oranı (%)
2004	382	663	1.045	36,6	30,8	83,1	50,1	33,8	89,9
2005	378	681	1.059	35,7	30,1	82,3	48,2	34,3	88,2
2006	417	687	1.104	37,8	32,9	78,6	47	34,1	87,8
2007	396	806	1.202	32,9	28,3	78,4	45,4	32,3	88,1
2008	325	846	1.171	27,8	23,8	76,1	43,5	29,8	87,8
2009	339	831	1.170	29	25,1	70	43,8	30,1	85,8
2010	397	906	1.303	30,5	24,7	74,5	43,3	29,1	85,5
2011	464	946	1.410	32,9	26,4	78,1	42,1	27,8	83,9
2012	429	996	1.424	30,1	24,5	79,2	39	24,5	83,6

Kaynak: TÜİK, 2012g verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

²⁶ İstihdamın sektörel dağılımına ilişkin analizlere, çalışmanın Genel Ekonomik Yapı başlığı altında yer verilmiştir.

dışılık oranı % 37,5'tir. Tarımda % 96,9 olarak kaydedilen bu oran tarım dışı sektörlerde % 27,2 düzeyindedir. Kadın istihdamı açısından olumsuz bir başka gelişme, ücretsiz aile işçiliğinin istihdamdaki payının 2008 öncesi döneme göre önemli düzeyde artmış olmasıdır. 2008 yılında % 11,2 düzeyine kadar gerilemiş olan bu oran, 2011 yılında % 19,4 düzeyine ulaşmış ve 2012 yılında %17,6'ya gerilemiştir. İzmir'de ücretsiz aile işçiliğinin istihdamdaki payı % 33,7 düzeyindeki ülke ortalamasından düşüktür. Ancak bu tür istihdamı körükleyen tarım sektörünün İzmir ekonomisinde görece düşük paya sahip olduğu düşünüldüğünde, veri dikkat çekici hale gelmektedir.

2.f.3. İşsizlik

2008 yılıyla birlikte ekonomik etkileri güçlü olarak hissedilmeye başlanan küresel ekonomik kriz, hemen tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin işgücü piyasalarını da etkilemiştir. ILO verilerine göre 2007 yılında dünyada işsiz sayısı 177,4 milyon düzeyinde iken 2012 yılına gelindiğinde 197,3 milyon düzeyine ulaşmıştır. Bu artışta en büyük sıçrama 2009 yılında (22 milyon) kaydedilmiştir (ILO, 2011). Küresel ölçekte 2007 yılında % 5,6 olan işsizlik oranı 2009'da % 6,3'e yükselmiş, 2010 yılında ise % 6,2'ye gerilemiştir.

Krizden etkilenen ülkelerin başında ABD ve AB ülkeleri gelmektedir. ABD'de son 20 yılın en yüksek işsizlik oranı 2010 yılında % 9,6 olarak kaydedilmiş, bu oran 2011'de % 8,9 ve 2012'de % 8,1 düzeyine gerilemiştir (EUROSTAT, 2012b). AB genelinde ise işsizlik oranındaki ne artış ne de izleyen yıllardaki geri çekiliş ABD'deki kadar keskin olmamıştır. AB genelinde 2000'li yılların en yüksek işsizlik oranı 2010 yılında % 9,7 olarak gerçekleşirken 2011'de % 9,6 düzeyine gerilemiştir. OECD genelinde ise 2010 yılında % 8,5 düzeyinde kaydedilen işsizlik oranı ve 2011 yılında % 8,2'ye gerilemiştir.

Türkiye işgücü piyasasında ise küresel krizin etkisi 2009 yılında, işsizlikte kaydedilen sıçramayla birlikte, oldukça sert biçimde hissedilmiş, izleyen yıllarda da hızla azalmıştır. 2009 yılında % 12,5 olarak kaydedilen işsizlik oranı 2010'da % 10,7 ve 2011'de % 8,8 düzeyine gerilemiştir²⁷ (EUROSTAT, 2012b). Buna göre, krizin etkisiyle ABD ve AB geneli verilerinin üzerine çıkan işsizlik oranı, ilk şok atlatıldıktan sonra hızla gerileyerek kriz öncesi düzeyine geri dönmüştür.

Küresel ekonomik krizle birlikte Türkiye ortalamasının üstüne çıkan işsizlik, İzmir işgücü piyasasının en temel

sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. 2012 yılı itibariyle, İzmir'de 117 bin kadın ve 130 bin erkek olmak üzere toplam 247 bin kişi işsizdir (TÜİK, 2012g). Kriz öncesi süreçte yıllar itibariyle hem oransal hem de sayısal olarak azalan işsizlik, 2008 yılıyla birlikte artmaya başlamıştır. 2008-2012 döneminde işsiz sayısının % 70'in üzerinde (105 bin) arttığı görülmektedir. Krizin etkisinin en yoğun olarak hissedildiği 2009 yılında işsizlikte, 49 bini erkek ve 22 bini kadın olmak üzere 71 bin düzeyinde artış kaydedilmiştir. Aynı döneme ilişkin işgücü ve istihdam verileriyle bir arada değerlendirildiğinde, bu artışın büyük bölümünün (70 bininin) işgücüne katılımdaki artıştan, sınırlı bir bölümünün ise (bininin) istihdamdaki azalmadan kaynaklandığı görülmektedir (Tablo 43).

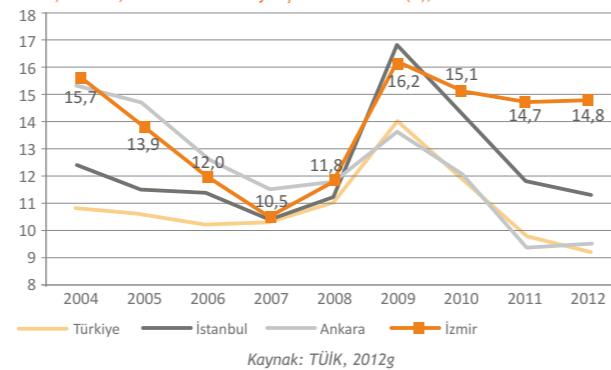
Tablo 43:
İzmir'de Kurumsal Olmayan Nüfusun İşgücü Durumu,
2004-2012 (15+ yaş, bin kişi)

Yıl	Çalışma Çağındaki Nüfus	İşgücü	İstihdam	İşsiz
2004	2.715	1.240	1.045	195
2005	2.757	1.230	1.059	170
2006	2.809	1.255	1.104	151
2007	2.898	1.344	1.202	142
2008	2.937	1.327	1.171	156
2009	2.997	1.397	1.170	227
2010	3.066	1.534	1.303	231
2011	3.099	1.653	1.410	243
2012	3.142	1.671	1.424	247

Kaynak: TÜİK, 2012g

Temel olarak işsizliğin İzmir'deki seyri, ülke geneli ve diğer metropol illerden farklılaşmamaktadır. 2004-2007 döneminde azalma eğilimi gösteren işsizlik oranı, ülke geneline paralel olarak 2009 yılında bir sıçrama yaşamış, krizin etkilerindeki hafiflemeyle birlikte izleyen yıllarda gerilemeye başlamıştır (Şekil 17). Ancak işsizlikteki

Şekil 17:
İzmir, Ankara, İstanbul ve Türkiye İşsizlik Oranları (%), 2004-2012

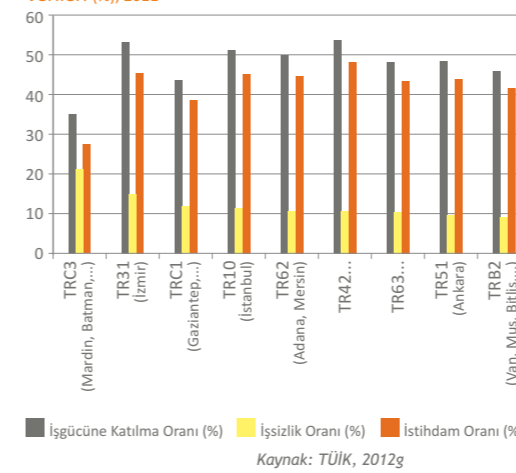

Kaynak: TÜİK, 2012g

gerileme İzmir'de görece olarak düşük hızla gerçekleşmiştir. 2012 yılı itibariye % 14,8 olan işsizlik oranı, İstanbul (% 11,3), Ankara (% 9,5) ve Türkiye (% 9,2) düzeylerinin oldukça üzerindedir.

İzmir'in istihdam oranı (% 45,3) Türkiye geneliyle (% 45,4) aynı düzeylerde olmasına karşın işsizlik oranı % 14,8 ile Türkiye genelinin (% 9,2) önemli düzeyde üzerinde seyretmektedir. Bu durumun temel nedeni İzmir'de işgücüne katılım oranının (% 53,2) Türkiye ortalamasının (% 50) üzerinde olmasıdır. Düzey 2 bölgeleri arasında, işgücüne katılım oranı açısından 17. istihdam oranı açısından 14. sırada yer alan İzmir, TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) bölgesinden sonra en yüksek işsizlik oranına sahip ikinci bölge konumundadır (Şekil 18). İşsizlikteki sıçramayı izleyen dönemde istihdamda önemli düzeyde artış kaydedilmesine karşın bu artışın işgücüne katılımdaki artışı yeterince güçlü şekilde karşılayamaması, İzmir'de işsizliğin beklendiği oranda gerilememesine yol açmıştır.

Şekil 18:
İşsizlik Oranı Yüksek Düzey 2 Bölgelerine Ait Temel İşgücü Verileri (%), 2011

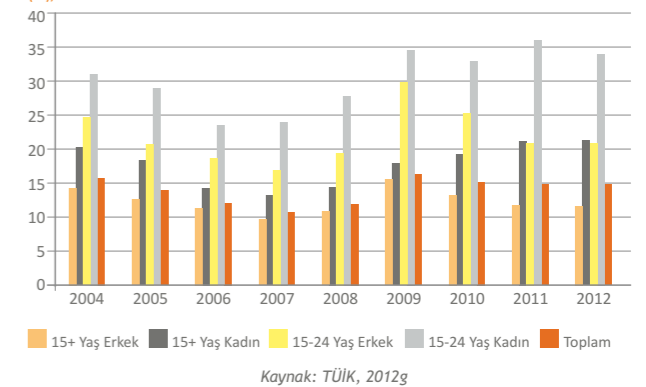

Daha önce belirtildiği gibi, 2008-2012 döneminde kadın işgücünde 181 bin, istihdamında ise 118 bin kişilik artış kaydedilmiştir. İşgücüne katılan ancak istihdam edilemeyen 63 bin kadın, işgücü piyasasında işsiz olarak yerini almıştır. İşsizlik düzeyindeki değişimler, 2009 yılında kaydedilen sıçramanın adından erkeklerde işsizliğin hızla düşüşe geçmesine karşın kadınlarda işsizliğin artmaya devam ettiğini göstermektedir (Tablo 44). İşsizlik düzeylerindeki yıllık değişimlerin farklı eğilimler sergiliyor olması, İzmir işgücü piyasasının kadınların iş taleplerini karşılamada yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır.

Türkiye genelinde olduğu gibi İzmir'de de kadınlarda ve 15-24 yaş grubu gençlerde işsizlik oranlarının oldukça yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Kadınlarda işsizlik oranı (% 21,2), erkeklerin (% 11,6) 9,6 puan üzerindedir

(Şekil 19). Bu oran, % 10,8 olan ülke ortalamasından da 10,4 puan fazladır (TÜİK, 2012g). İzmir'de kadınların beşte birinden fazlası işsizken gençlerin ise dörtte birinden fazlası işsizdir. İl düzeyi genel işsizlik oranının 11 puan üzerinde olan genç işsizlik oranı (% 25,8), Türkiye genç işsizlik oranının (% 17,5) da 8,3 puan üzerindedir (TÜİK, 2012g). İzmir işgücü piyasasında işsizlik riski en yüksek olan grubun ise, 2012 yılı işsizlik oranı % 34 düzeyinde gerçekleşmiş olan genç kadınlar olduğu görülmektedir. 2008-2012 döneminde işsizlik oranında en yüksek artış da bu grupta gerçekleşmiştir.

Şekil 19:
İzmir'de Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre İşsizlik Oranı, (%) , 2004-2012

İşgücü piyasası değerlendirmelerinde özel olarak üzerinde durulması gereken bir diğer grup uzun süreli işsizlerdir. İzmir'de 2004-2011 yılları arasındaki dönem incelendiğinde, 2009 yılına kadar azalma eğilimi gösteren uzun süreli işsizliğin, ekonomik krizin de etkisiyle 2009 ve 2010 yıllarında arttığı ve izleyen yıllarda yeniden azaldığı görülmektedir. 2008 yılında % 26,9 düzeyinde gerçekleşen İzmir uzun süreli işsizlik oranı, 2009 yılında % 28,2 ve 2010 yılında % 34,6 düzeylerine yükselmiş,

Tablo 44:
Cinsiyete Göre İşsizlik Düzeyinde Değişim, 2004-2012

Yıl	Erkek	Kadın	Önceki Yıla Göre Değişim Erkek (%)	Önceki Yıla Göre Değişim Kadın (%)
2004	132	63		
2005	117	54	-11,4	-14,3
2006	107	44	-8,5	-18,5
2007	94	48	-12,1	9,1
2008	103	53	9,6	10,4
2009	152	75	47,6	41,5
2010	137	95	-9,9	26,7
2011	130	113	-5,1	18,9
2012	130	117	0	3,5

Kaynak: TÜİK, 2012g verileri kullanılarak hesaplanmıştır

²⁷ Metnin bu bölümünde ve ilerleyen bölümlerinde verilen işsizlik oranı verilerindeki uyumsuzluk TÜİK ve EUROSTAT tanımlarındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Verilerin karşılaştırılabilir olması amacıyla aynı göstergelere ilişkin farklı değerler verilmek durumunda kalınmıştır.

2011 yılında % 32,5 ve 2012 yılında % 28,8 düzeyine gerilemiştir. TÜİK verilerine göre 2012 yılı itibarıyla İzmir'de uzun süreli işsiz sayısı 71 bin düzeyindedir.

İzmir'de gerek genel gerekse kadınlar ve gençler arasında işsizlik düzeyi oldukça yüksek olmasına ve işsizlerin dörtte birinden fazlasının uzun süreli işsiz kategorisinde yer almasına karşın işgücü talebinin karşılanmasında da güçlüklerle karşılaşmaktadır. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) İzmir İl Müdürlüğü tarafından 2012 yılında gerçekleştirilen işgücü piyasası araştırması sonuçlarına göre İzmir'de açık iş oranı % 3,6'dır (İŞKUR, 2012a). Aynı araştırmada dikkat çeken bir başka bulgu, işverenlerin % 53,2'sinin ilgili meslekte yeterli beceriye/niteliğe sahip eleman olmamasından dolayı çalışan temininde güçlüklerle karşılaştıklarını belirtmiş olmasıdır. Bu veri, İzmir işgücü piyasasında işsizliğin yanı sıra işgücünün beceri/nitelik sorununun da dikkat çekici boyutlarda olduğunu göstermektedir.

2.f.4. Değerlendirme

Türkiye işgücü piyasası ve diğer metropol illerle bir arada değerlendirildiğinde, küresel ekonomik krizin İzmir işgücü piyasasına yansımalarının oldukça güçlü olduğu görülmektedir. Krizin etkilerinin en yoğun olarak hissedildiği 2009 yılında ve izleyen toparlanma yıllarında, bir taraftan işsizlik, işgücüne katılım ve istihdam oranlarında diğer taraftan istihdamın sektörel dağılımında ve kadınların işgücü piyasasındaki konumunda kriz öncesine göre aksi yönde eğilimler kaydedilmiştir. 2012 yılı verileri, krizin İzmir işgücü piyasası üzerindeki konjonktürel yansımalarının ortadan kalkmaya başladığına işaret etmektedir.

İstihdam ve işsizlik göstergeleri üzerinde belirleyici olan işgücüne katılım, 2009 yılıyla birlikte önemli düzeyde artmış, 2010 yılında ilk kez Türkiye düzeyinin üstünde gerçekleşmiştir. İşgücüne katılım oranının kısa süre içinde önemli oranda artması işsizlik üzerinde büyük baskı yaratmıştır. Her ne kadar 2010-2011 yıllarında İzmir'de istihdam oranında da görece olarak sıçrama kaydedilmiş olsa da bu sıçrama işgücü artışını karşılamada ve işsizlik oranını kabul edilebilir düzeye getirmekte yetersiz kalmıştır. 2012 yılında kaydedilen 0,2 puan düzeyindeki sınırlı gerileyişi göz ardı etmeden işgücüne katılım oranındaki artışın azalan hızla da olsa devam edeceği varsayılarak yeni ve düzgün işler yaratmaya ve istihdamı geliştirmeye yönelik alternatif tedbirler üzerinde çalışmak gerekmektedir.

Türkiye işgücü piyasasında olduğu gibi İzmir işgücü piyasasının sorunları da işgücü talebi yaratmakla sınırlı kalmamaktadır. İşgücü arzı boyutuyla değerlendirildiğinde, önemli bir nitelik ve beceri yetersizliği sorunuyla karşılaşmaktadır. Bu sorun en temelde işgücü yetiştirme maliyetlerini artırmakta, işgücünün verimliliğini sınırlandırmakta ve işsizliği beslemektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, İzmir'de

işgücü talebini güçlendirmeye ve istihdamı geliştirmeye yönelik çalışmaların en önemli tamamlayıcısı, işgücünün nitelik sorununu aşmaya ve geniş anlamda eğitimin işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılama yeterliliğini geliştirmeye yönelik planlı çalışmalar olmalıdır.

İzmir'de işgücüne katılımdaki artışın önemli öznesi, krizle birlikte işgücü piyasasına katılan ilave işgücünün yarısından fazlasını oluşturan kadınlardır. İzmir'de kadın istihdam oranı 2008 yılından itibaren istikrarlı bir artış eğilimi sergilerken, buna paralel olarak işsizlik oranının da artmakta olduğu görülmektedir. 2012 yılı verilerine göre, işsizlik riski en yüksek olan grup, 15-24 yaş arasındaki genç kadınlardır. Bu durum işgücü piyasasının kadınların beklentilerini karşılamada yetersiz kaldığına işaret etmektedir. Diğer taraftan, genel olarak istihdamdaki gelişmelere ve özyetkin kadının istihdamındaki gelişmelere daha yakından bakılarak son yıllarda yaratılan istihdamın kalitesinin sorgulanması gerekmektedir.

İzmir'de 2009 yılına kadar azalma gösteren kayıt dışı istihdam oranı, krizle birlikte artış eğilimine girmiştir. 2008 yılında % 27,8 olan bu oran, 2011 yılında % 32,9 düzeyine ulaşmış, bu dönemde kaydedilen istihdam artışının % 58,2'si kayıt dışı olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde kadınlar için ilave istihdamda kayıt dışılık oranı % 67,6 düzeyinde gerçekleşmiştir. Kayıtdışı istihdamdaki artış eğiliminde tarım sektörünün katkısı olmakla birlikte tarım dışı sektörlerde de artış görülmüştür. 2012 yılında, kayıt dışı istihdamda (tarım sektörü hariç) önemli azalış gözlenmesine karşın kayıt dışı istihdam halen kabul edilebilir düzeylerin çok üzerindedir. 2012 yılı verilerine göre, İzmir'de tarım sektöründe çalışanların dörtte üçünden fazlası, sanayi ve hizmetler sektörlerinde ise çalışanların yaklaşık dörtte biri kayıt dışı olarak istihdam edilmektedir. Krizin etkilerinin en yoğun olduğu yıllarda

dahi İzmir için kayıt dışı istihdama ilişkin göstergelerin Türkiye geneli verilerinden düşük gerçekleşmiş olmakla birlikte krizin etkisiyle kısa sürede (ülke genelinin aksine) ciddi düzeyde artış göstermiş olması dikkat çekicidir.

Kayıt dışı istihdam gibi özellikle kadın istihdamı açısından olumsuz bir başka durum, İzmir'de ücretsiz aile işçiliğinin istihdamdaki payının yüksek olmasıdır. Kadın istihdamında ücretsiz aile işçiliğinin payı 2012 yılı itibarıyla % 17,6 düzeyindedir. Buna göre İzmir'de istihdamda görülen kadınların altıda birinden fazlası, karşılığında ücret almaksızın ve düzgün bir istihdam ilişkisinin koruyucu düzenlemelerinden yoksun olarak çalışmaktadır. Ücretsiz aile işçisi kadınların üçte birinden fazlası tarım dışı sektörlerde çalışmaktadır. Kayıt dışılıkla birlikte ücretsiz aile işçiliği de alan araştırmalarıyla deşifre edilmeye ve çözüme ilişkin ortak akıl geliştirmeye ihtiyaç duyulan konular arasında yer almaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri paralelinde kadınlarca yapılan işlerin piyasalaştırılarak ücretli işler haline getirilmesi ve özellikle bakım hizmetlerine erişim imkanının geliştirilmesi, hem doğrudan hem de dolaylı olarak kadın istihdamının gelişmesine yol açacaktır.

3.986

İzmir'de 2012 yılı itibariyle
istihdam edilmiş
engelli vatandaş

₺21.986.873

2012 yılında ASPB ve İBB
tarafından yapılan
nakdi yardım

397

sosyal yardım alırken
istihdam edilen kişi sayısı

2.g. GELİR DAĞILIMI ve YOKSULLUK

2.g.1. Gelir Dağılımı

Bir toplumun refah seviyesi geleneksel olarak, ürettiği milli gelirin büyüklüğü ile ölçülmektedir. Milli gelir, kişi başına milli gelir ve hane halkı kullanılabilir geliri, temel toplumsal refah göstergeleri olarak kullanılmaktadır. Gelir düzeyi kadar önemli bir diğer konu, bu gelirin üretim faktörleri, toplumsal gruplar yahut kişiler arasında ne kadar adil dağıldığıdır. Gelir dağılımının tespiti için yaygın olarak kullanılan gösterge Gini katsayısıdır. 0 ve 1 arasında değer alan Gini katsayısının artması gelir dağılımında eşitsizliklerin arttığını göstermektedir. Yoksulluk verileri de milli gelirin toplumsal refaha yansımaya ilişkin göstergeler olarak değerlendirilmektedir²⁸.

1990-2007 döneminde küresel düzeyde azaldığı gözlenen gelir eşitsizliğinin bazı ülke grupları, ülkeler ve bölgeler düzeyinde arttığı görülmektedir (UNICEF, 2011). Gelir eşitsizliklerinin arttığı ülke grupları arasında Türkiye'nin de dahil olduğu Doğu Avrupa ve Orta Asya ile yüksek gelirli ülkeler grubu da yer almaktadır. Konuya ilişkin bir başka çalışmada, 1995-2005 döneminde OECD ülkelerinin % 70'inde bölgeler arası eşitsizliklerin arttığı tespit edilmiştir (OECD, 2009). Gelir eşitsizliğiyle ilgili mevcut durumu oldukça kapsamlı bir çerçevede ortaya koyan UNICEF raporuna göre, 1990-2008 döneminde Türkiye de eşitsizliklerin arttığı ülkeler arasında yer almaktadır (UNICEF, 2011)²⁹.

²⁸ Gelir dağılımı ve yoksullukla ilgili olarak iktisadi bölge birimleri Düzey 2 ve Düzey 3 bazında güncel veriye ulaşmada önemli kısıtlar söz konusudur. Bu nedenle bölümde öncelikle Ege Bölgesi'ne ilişkin 2011 Yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması verilerini temel alan açıklamalar yer almış, ardından İzmir'e ilişkin TÜİK 2002-2005 dönemi Hanehalkı Bütçe Anketi verilerini temel alan değerlendirmeler sunulmuştur. İzmir özelinde güncel veri açığı kurumsal verilerle desteklenmiştir.

²⁹ 1995-2005 ve 1985-2008 dönemlerini inceleyen OECD raporlarında Türkiye eşitsizliklerinin azaldığı bölgeler arasında gösterilmektedir. UNICEF raporunda, eşitsizlik konusundaki en önemli veri sağlayıcılardan elde edilen verileri standardize ederek karşılaştırılabilir hale getiren Standardized World Income Inequality Database (SWIID) veritabanı verileri kullanılmaktadır. Küresel ölçekte gerçekleştirilen çok boyutlu incelemelerle eşitsizlikleri değerlendiren güncel bir rapor olması dolayısıyla Türkiye'deki duruma ilişkin olarak bu rapor referans kabul edilmiştir.

2010 yılı OECD verilerine göre, OECD ülkeleri ortalama Gini katsayısı 0,31 iken ülkemize ait katsayı 0,41'dir (OECD, 2010). Bu katsayı değeriyle Türkiye, gelir dağılımı eşitsizliği listesinde Meksika ve Şili'den sonra en yüksek değere sahip üçüncü ülke konumundadır³⁰. Bu durum, ülkemizde gelir dağılımındaki eşitsizliğin görece olarak oldukça yüksek seviyede olduğunu göstermektedir. 2006-2011 dönemine ilişkin Türkiye geneli ve İBBS Düzey 1 bölgelerindeki gelir dağılımı durumu aşağıda incelenmektedir.

Türkiye'de hanehalkı başına düşen ortalama yıllık kullanılabilir gelir 24.343 TL iken, ortalama yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir geliri³¹ ise 10.774 TL düzeyindedir. Ege Bölgesi'nde eşdeğer hanehalkı kullanılabilir geliri 12.924 TL ile Türkiye ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. Bu gelir düzeyiyle Ege Bölgesi, geliri 14.823 TL olan İstanbul Bölgesi'nin ardından en yüksek gelire sahip ikinci bölge konumundadır (TÜİK, 2011b).

Ekonomik krizlerin ekonomiye en önemli etkilerinden biri, gelirin yeniden dağıtımına neden olmasıdır. Krizin etki alanı ve ölçeğine bağlı olarak yeniden dağıtım süreci küresel, ulusal ve/veya bölgesel düzeyde gerçekleşebilmektedir. Bu durum, kriz dönemi Gini katsayısındaki değişiklikler izlenerek değerlendirilebilir.

Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirin göre Gini katsayısı, 1999 ve 2001 krizlerinde gözlenen gelişmelere paralel olarak, 2009 yılında küresel ekonomik krizle birlikte artış kaydetmiştir (TÜİK, 2011b).

Tablo 45, gelir dağılımı eşitsizliklerinin küresel ekonomik krizin hissedildiği dönemde arttığını ancak bu artışın süreklilik kazanmadığını göstermektedir. Ulusal düzeyde hesaplanmış olan Gini katsayısında 2006-2008 döneminde düşüş eğilimi gözlenirken 2009 yılında artış kaydedildiği ancak bu artışın sınırlı kaldığı ve izleyen yıl itibariyle gerilediği gözlenmektedir. İBBS düzey 1 bölgelerinin çoğunda 2011 yılı itibariyle Gini katsayısı 2006 düzeyine veya bu düzeyin altına gerilemiştir.

Ege Bölgesi için durumun diğer bölgelerden farklı seyrettiği dikkat çekmektedir. 2008 yılında katsayıda gözlenen artış (2009 yılındaki kısmi geri çekilmeye karşın) izleyen yıllarda devam etmiştir. 2010 ve 2011 yıllarında diğer pek çok göstergeye göre ekonomik krizin etkisi oldukça sınırlanmış iken Ege Bölgesi'nde gelir dağılımında beklenen düzelleme henüz gerçekleşmemiştir. 2011 yılı verilerine göre Ege Bölgesi, TRB Ortadoğu Anadolu ve TR6 Akdeniz bölgelerinin ardından gelir dağılımının en olumsuz gerçekleştiği bölgedir. 2008 yılından itibaren Bölge'de işsizlik düzeyinde ve tarımın

Tablo 45:

Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Gini Katsayıları, 2006-2011

Düzey	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Türkiye	0,428	0,406	0,405	0,415	0,402	0,404
Kent	0,415	0,394	0,395	0,405	0,389	0,394
Kır	0,406	0,375	0,378	0,38	0,379	0,385
İBBS, 1. Düzey						
TR1 İstanbul	0,375	0,346	0,362	0,363	0,373	0,371
TR2 Batı Marmara	0,35	0,321	0,331	0,361	0,36	0,365
TR3 Ege	0,426	0,376	0,387	0,381	0,387	0,397
TR4 Doğu Marmara	0,392	0,393	0,335	0,368	0,341	0,326
TR5 Batı Anadolu	0,413	0,379	0,402	0,408	0,367	0,374
TR6 Akdeniz	0,421	0,418	0,387	0,403	0,397	0,404
TR7 Orta Anadolu	0,342	0,328	0,339	0,395	0,362	0,366
TR8 Batı Karadeniz	0,372	0,36	0,366	0,382	0,348	0,335
TR9 Doğu Karadeniz	0,378	0,346	0,365	0,359	0,327	0,327
TRA Kuzeydoğu Anadolu	0,381	0,405	0,436	0,407	0,404	0,39
TRB Ortadoğu Anadolu	0,404	0,397	0,405	0,415	0,417	0,427
TRC Güneydoğu Anadolu	0,396	0,366	0,395	0,411	0,404	0,396

Kaynak: TÜİK, 2011b

³⁰ Referans gösterilen OECD tablosunda Macaristan, İrlanda, Japonya, Yeni Zelanda ve Türkiye'ye ilişkin değerler 2009 yılına, Şili'ye ilişkin veriler ise 2011 yılına ait Gini katsayısı değerleridir.

³¹ Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir geliri, hanehalkının yıllık kullanılabilir gelirinin hanehalkının eşdeğer hanehalkı büyüklüğüne bölünmesiyle elde edilmektedir. Eşdeğer hanehalkı büyüklüğü ise hanehalkı düzeyinde toplanan gelirlerin bireysel gelirlerine dönüştürülmesi amacıyla her bir hanehalkı büyüklüğünün kaç yetişiğine (eşdeğer fert sayısına) denk olduğu göstermektedir.

istihdamdaki payında gözlenen artışın Ege Bölgesi'nde kaydedilen katsayı artışına etki ettiği değerlendirilmektedir (TÜİK, 2012g).

Gelir dağılımına ilişkin bir başka gösterge, hanehalkı kullanılabilir gelirinin bu gelire göre sıralı % 20'lik gruplar arasında dağılımıdır (Tablo 46). 2011 yılı TÜİK verilerine göre, geliri en yüksek % 20'lik grubun eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirinden aldığı pay, geliri en düşük % 20'lik grubun payının Türkiye genelinde 8, Ege Bölgesi'nde ise 7,1 katıdır. Buna göre, gerek ülke genelinde gerekse Ege Bölgesi'nde en zengin grupla en yoksul grup arasında büyük farklar bulunmaktadır.

Tablo 46:
Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Sıralı % 20'lik Gruplar İtibariyle Yıllık Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirin Dağılımı, 2011 (İBBS, Düzey 1)

Düzye	İlk % 20	İkinci % 20	Üçüncü % 20	Dördüncü % 20	Beşinci % 20
Türkiye	5,8	10,6	15,2	21,7	46,7
TR1 İstanbul	7,2	11,5	15,5	20,7	45,1
TR2 Batı Marmara	6,9	11,7	16	21,6	43,8
TR3 Ege	6,6	10,6	14,7	21	47,1
TR4 Doğu Marmara	8,1	12,5	16,4	21,9	41
TR5 Batı Anadolu	6,6	10,9	15,8	22,4	44,3
TR6 Akdeniz	6,5	10,6	14,8	20,8	47,3
TR7 Orta Anadolu	7	11,6	15,6	21,9	43,9
TR8 Batı Karadeniz	7,3	12,5	16,6	22,2	41,3
TR9 Doğu Karadeniz	8	12,4	16,5	22,3	40,8
TRA Kuzeydoğu Anadolu	6,6	10,8	15,2	21,5	46
TRB Ortadoğu Anadolu	5,9	10	14	20,6	49,5
TRC Güneydoğu Anadolu	6,2	10,6	15	21,9	46,3

Kaynak: TÜİK, 2011b

Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirinin gelir grupları arasında dağılımı, ortalama ve medyan gelir düzeyleriyle birlikte incelendiğinde, 2011 yılında Ege Bölgesi ortalama gelir düzeyinin Türkiye ortalama gelir düzeyinden % 20 daha yüksek olduğu görülmektedir (TÜİK, 2011b). Bununla birlikte Ege Bölgesi medyan geliri ve ortalama geliri tüm gelir grupları için Türkiye ortalama gelirinden daha yüksek değerlere sahiptir. Bu göstergelerle Ege Bölgesi'nde yoksulluk oranının görece olarak düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Nüfus artış hızı ile net göç hızı temel olarak gelir dağılımını olumsuz etkileyen değişkenlerdir. İBBS Düzey 2 bölgelerine ait Gini katsayıları incelendiğinde, özellikle yüksek göç alan, bölgesel merkez niteliğindeki illerin gelir

dağılımı adaletsizliği ile de öne çıktığı görülmektedir (Tablo 47). TÜİK 2003 yılı verilerine göre Türkiye'de gelir dağılımının en adaletsiz olduğu il İstanbul iken, İzmir bu listenin sekizinci sırasında yer almaktadır. İzmir için var olan olumsuz gelir dağılımı durumunun önemli bir belirleyenin göç olgusu olduğu değerlendirilmektedir. İzmir net göç hızı 2010 ve 2011 yıllarında önemli oranda düşüş kaydetmesine karşın bundan önceki süreçte oldukça yüksek seyretmiştir. 2000 GNS verilerine göre % 4 düzeyinde olan İzmir net göç hızı, 2011 yılında % 0,2 olarak tespit edilmiştir³².

Tablo 47:
İBBS Düzey 2 Bölgeleri Gelir Dağılımı, Göç ve Nüfus Göstergeleri

İBBS** Kodu	Net Göç Hızı* (%)	Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)	Gini Katsayısı
TR51	11,2	24,67	0,43
TR10	8,98	27,42	0,43
TR21	8,77	31,1	0,37
TR61	8,57	7,33	0,39
TR41	6,47	11,55	0,41
TR42	5,86	21,13	0,37
TR32	2,31	14,7	0,35
TR31	2,26	4,14	0,39
TR22	1,32	-1,19	0,35
TRB1	-0,9	23,51	0,33
TRC1	-1,79	23,39	0,31
TR52	-1,83	11,54	0,38
TR62	-4,01	11,62	0,4
İBBS Kodu	Net Göç Hızı (%)	Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)	Gini Katsayısı
TR33	-4,8	-21,14	0,37
TRC2	-4,82	29,28	0,41
TRC3	-5,74	35,32	0,36
TR82	-6,43	-4,16	0,39
TR63	-6,51	3,05	0,40
TR72	-6,92	-2,07	0,39
TRA1	-8,49	4,11	0,39
TR83	-9,18	-8,41	0,4
TR81	-9,49	-15,23	0,34
TR90	-9,88	-1,25	0,35
TR71	-11,67	-0,45	0,35
TRA2	-16,13	20,85	0,37
TRB2	-28,98	11,63	0,39

Kaynak: TÜİK, 2003; TÜİK, 2011c
* Net göç hızı ve yıllık nüfus artış hızı verileri 2011 yılına, Gini katsayısı verileri ise 2003 yılına aittir.
** İBBS Düzey 2 Bölgelerinin kodları Ek-1'de verilmektedir.

³² Göçün ekonomik ve sosyal etkileri yıllara yayılan bir olgu olması, net göç hızının İzmir'de gelir dağılımı adaletsizliğini açıklama gücünü artırmaktadır. Göç konusuna ilişkin detaylı açıklamalar Göç Eden Nüfus bölümünde yapılmıştır.

İzmir, Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan 2011 yılı sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi (SEGE) sıralamasında üçüncü sırada yer almaktadır. Demografi, eğitim, sağlık, istihdam, rekabetçi ve yenilikçi kapasite, mali kapasite, erişilebilirlik ile yaşam kalitesi olmak üzere 8 alt kategoride, 61 değişken kullanılarak hazırlanan endeks, Türkiye'de iller arasında sosyo-ekonomik gelişmişlik farklarının izlenebildiği tek resmi göstergedir.

2.g.2. Yoksulluk ve Sosyal İçerme³³

Sürekli gelir, sağlık, sosyal güvenlik gibi istihdamla doğrudan bağlantılı hizmetlerin yanı sıra eğitim, barınma, ulaşım gibi temel kamusal hizmetlere erişim de topluma sağlıklı biçimde entegre olmanın koşulları arasında yer almaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde engelliler, kadınlar, farklı cinsel yönelime sahip olanlar, romanlar, göçmenler ve yoksullar gibi bazı kişi ve gruplar değişen düzeylerde toplumsal dışlanmaya maruz kalmaktadır. Bireyleri toplumsal süreçlerde etkin biçimde var olma noktasında sıkıntılarla karşı karşıya bırakan ve son derece olumsuz toplumsal sorunları beraberinde taşıyan sosyal dışlanma, sosyal kalkınmayı baskılayan bir olgudur. Bu açıdan gerek merkezi gerekse bölgesel düzeyde mutlak bir mücadele konusudur.

Yoksulluk sosyal dışlanmanın hem yapısal bir unsuru hem de sonucudur. 1990'lı yıllarla birlikte uluslararası sosyal politikanın temel gündemleri arasındaki yerini alan yoksulluk konusu, hem ulusal hem küresel ölçekte önemini korumaktadır. Uluslararası araştırma ve politika belgeleri, dünyada yoksullukla mücadelede tatmin edici düzeyde iyileşme sergilenemediğini göstermektedir. 1980'li yılların ortaları ile 2000'li yılların sonları arasındaki dönemde, OECD ülkelerinde yıllık ortalama yoksulluk oranında³⁴ 1 puan artış kaydedilmiştir. Dönem sonu itibariyle OECD genelinde yoksulluk oranı % 11,1 düzeyine ulaşmıştır (OECD, 2011a). Belirtilen çalışmaya göre Türkiye'nin yoksulluk oranı 2000'li yılların sonları itibariyle % 17 olup dönem boyunca yıllık ortalama % 0,2 düzeyinde artış göstermiştir. Diğer taraftan AB ülkelerinde yoksulluk riski altında bulunanların nüfusa oranı 2011 yılı itibariyle % 24,1 düzeyinde gerçekleşmiştir (EUROSTAT, 2012b)³⁵.

³³ Düzey 2 bölgeleri bazında yoksulluk ve sosyal içermeye ilişkin güncel ve güvenilir veriye ulaşma sıkıntılarının nedeniyle bu bölüm, İBBS Düzey 1 bölgeleri ve erişilebilen İzmir bölgesel verileri çerçevesinde hazırlanmıştır.

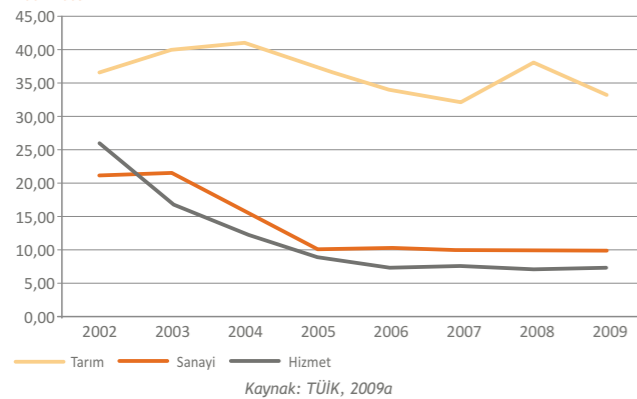
³⁴ Belirtilen yoksulluk rakamları, OECD tarafından, medyan eşdeğer hanehalkı gelirinin % 50'sinden az gelire yaşamını sürdüren kişilerin oranı olarak hesaplanmıştır.

³⁵ EUROSTAT veritabanında sadece 2006 yılına ait Türkiye yoksulluk riski verisi bulunmaktadır. % 72,4 düzeyinde Türkiye 2006 yılında AB ülkeleri arasında en yüksek yoksulluk riski altındaki nüfus oranına sahip ülke olarak görülmektedir.

TÜİK tarafından farklı yöntemlerle hesaplanan³⁶ yoksulluk oranları ülke genelinde yoksulluğun azalma eğilimi gösterdiğini ortaya koymaktadır (TÜİK, 2009a). Ulusal düzeyde gerçekleştirilen analizler, beklendiği üzere, yoksulluk oranının³⁷ eğitim düzeyiyle ters orantılı seyrettiğini göstermektedir. 2009 yılı verilerine göre yoksulluk oranı, okuryazar olmayan veya bir okul bitirmemiş olanlarda % 29,8 düzeyindeyken yüksekokul veya fakülte mezunlarında % 0,7 düzeyinde gerçekleşmiştir. Yoksulluk oranları cinsiyet bazında değerlendirildiğinde kadın ve erkeklerde yoksulluk oranına ilişkin net bir farklılık dikkati çekmemektedir.

Yoksulluk oranları, hanehalkı fertlerinin çalıştığı sektöre göre farklılık göstermektedir. Tarım sektöründe çalışanlarda yoksulluk oranı, sanayi ve hizmetler sektörlerinde çalışanlara göre önemli düzeyde yüksektir (Şekil 20). Türkiye'de sanayi ve hizmet sektörleri için dönem başında % 20'nin üzerinde kaydedilen yoksulluk oranının dönem sonunda % 10'un altına gerilediği görülmektedir. Tarımda çalışanlar açısından bakıldığında, 2009 yılı itibarıyla 2002'ye göre ancak 3,3 puan düzeyinde gerileme kaydedilmiştir.

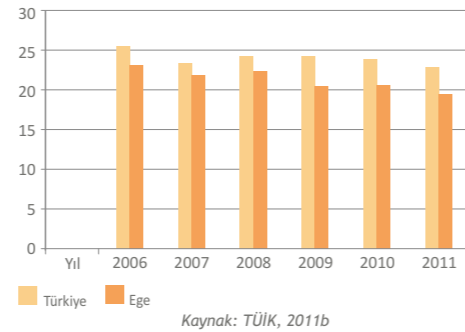
Şekil 20: Türkiye'de Hanehalkı Fertlerinin Çalıştığı Sektöre Göre Yoksulluk Oranları (%), 2002-2009

2007-2009 yıllarında kısmen yükselmiş olan yoksulluk oranı, 2010-2011 yıllarında azalarak 2007 düzeyinin altına (% 22,9) gerilemiştir (TÜİK, 2011b). TR3 Ege Bölgesi'nde ise yoksulluk oranı 2006 yılında % 23,1 düzeyindeyken 2011 yılına gelindiğinde % 19,4 düzeyine inmiştir (Şekil 21). Belirtilen gerileme düzeyi ile TR3 Ege Bölgesi,

Düzye 1 bölgeleri arasında TR8 Batı Karadeniz Bölgesinin ardından yoksulluk oranında en yüksek düşüşün kaydedildiği bölge olmuştur.

Şekil 21: Gelire Dayalı Görel Yoksulluk Sınırlarına Göre Yoksulluk Oranı (%), 2006-2011, (Yoksulluk Riski % 60)

Sosyal yardımlar, yoksullukla ve sosyal dışlanmayla mücadelede en geleneksel politika araçlarıdır³⁸. ASPB İl Müdürlükleri ve belediyelerce, yoksulluk nedeniyle temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve yaşamlarını sürdürmekte güçlük çeken kişi ve ailelere aynı ve nakdi destekler verilmektedir.

İzmir ASPB İl Müdürlüğü tarafından sosyal ve ekonomik destekler kapsamında 2011 yılında 2.325 kişiye 9.691 bin TL, 2012 yılında 3.105 kişiye 13.156.223 TL tutarında ödeme yapılmıştır (İzmir ASPB İl Müdürlüğü, 2012). Bu verilere göre son 1 yılda söz konusu yardımlardan faydalanan kişi sayısında % 33,5 ve dağıtılan yardım miktarında ise % 35,8 düzeyinde artış kaydedilmiştir³⁹. İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından ise 2012 yılında 58.123 kişiye 8.830.650 TL tutarında nakdi yardımda bulunulmuştur.

Yoksullukla ve sosyal dışlanmayla mücadele kapsamında değerlendirilen bir başka pasif mekanizma işsizlik sigortasıdır⁴⁰. İŞKUR verilerine göre 2011 yılı itibarıyla İzmir'de 34.538 işsizede 55.385.447 TL; 2012 yılı itibarıyla 39.349 işsizede 70.958.142 TL tutarında işsizlik sigortası ödemesi yapılmıştır. İşsizlik sigortasından yararlanan sayısında kaydedilen %13,9'luk artış, ekonomik krizi izleyen süreçte İzmir'de işsizliğin yüksek düzeylerde seyretmesinin doğal sonucu olarak değerlendirilmektedir.

³⁶ TÜİK 2009 yoksulluk araştırması kapsamında; gıda yoksulluğu, genel yoksulluk, kişi başı günlük kazanç eşik değerine göre yoksulluk ve harcama esaslı görel yoksulluk yöntemleriyle yoksulluk oranları hesaplanmıştır. Hesaplama yöntemlerindeki farklılık dolayısıyla TÜİK ve OECD verileri paralellik göstermemektedir.

³⁷ TÜİK tanımına göre yoksulluk oranı: Eşdeğer fert başına geliri (bireysel eşdeğer geliri) yoksulluk sınırından düşük olan nüfus oranıdır.

³⁸ Sosyal güvenlik sistemindeki yapısal dönüşümün bir parçası olarak Türkiye merkezi yönetim düzeyinde sosyal yardım sistemi önemli oranda tek elden yürür hale gelmiştir. ASPB sorumluluğunda bulunan sosyal yardımlar yerel düzeyde Bakanlığa bağlı İl Müdürlükleri'nce dağıtılmaktadır.

³⁹ İhtiyaç sahibi kişi/aile sayısı hakkında veri bulunmadığından bu artışların yeterliliği konusunda değerlendirilmedi bulunulamamaktadır.

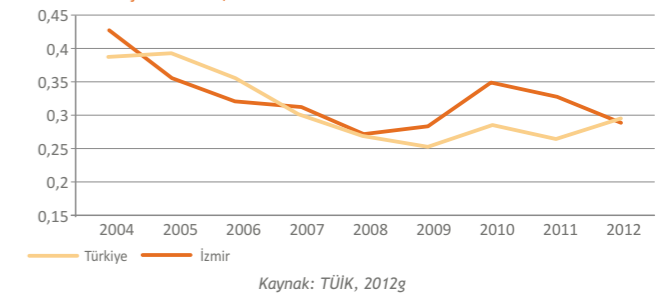
⁴⁰ İşsizlik sigortası, sosyal yardım değil sosyal sigorta uygulaması olmakla birlikte işsiz kalmanın beraberinde getirdiği gelir kaybını gidermeye yönelik pasif bir politika olarak değerlendirilmektedir.

Sosyal içermenin temel unsurları arasında yer alan sürekli gelir, sosyal güvenlik ve sağlık hizmetlerine erişimin en temel koşulu düzgün bir işte⁴¹ çalışmaktır. Son yıllarda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, "istihdamla içirme" olarak kavramlaştırılan yaklaşımla, yoksullukla mücadelede gelir eksikliğini gidermeye yönelik, kalıcı etkisi sınırlı olan pasif politikaları istihdam odaklı aktif politikalara dönüştürme eğilimi hakimdir. Bu çerçevede, ASPB, ÇSGB ve İŞKUR arasında yapılan protokolle⁴² ASPB'den destek alan ihtiyaç sahiplerinin İŞKUR'a yönlendirilmesi ve en kısa zamanda istihdam edilerek topluma entegre edilmesi öngörülmüştür. Kasım 2012 itibarıyla belirlenen Türkiye geneli ve İzmir verileri Tablo 48'de gösterilmektedir.

Protokol kapsamında İŞKUR İzmir İl Müdürlüğüne kayıtlı kişilerden 1.556'sı (% 18,5) ile bireysel görüşme yapılmış, 3.257'si (% 38,8) işe yönlendirilmiştir (Tablo 48). Bu veriler sırasıyla % 9,8 ve % 27,3 düzeyindeki Türkiye geneli verileriyle karşılaştırıldığında, İzmir'in sosyal yardım alanları istihdama yönlendirme performansın Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, İzmir'in bu kapsamda kayıtlı kişileri mesleki eğitim ve rehabilitasyon kurslarına yönlendirme düzeyinin (% 0,2) ile işe yerleştirme düzeyinin (% 12,2) görece olarak yetersiz olduğu dikkat çekmektedir.

İşsiz kalma süresinin uzaması, sürekli gelir, sağlık ve sosyal güvenlik gibi toplumsal yaşama katılım açısından önem arz eden hizmetlere erişim imkanını ortadan kaldırarak sosyal dışlanma riskini artırmaktadır. Dolayısıyla, sosyal içirme yaklaşımıyla, özel politika gerektiren gruplardan biri uzun süreli işsizlerdir. İşgücü piyasası bölümünde de belirtildiği üzere, 2004-2008 döneminde % 42,6'dan % 26,9 düzeyine kadar gerileyen ve ülke düzeyinin altında seyreden İzmir uzun süreli işsizlik oranı⁴³, küresel krizin de etkisiyle takip eden dönemde önemli bir sıçrama göstererek % 34,6 düzeyine yükselmiştir (Şekil 22) (TÜİK, 2012g). 2012 yılı itibarıyla İzmir işgücü piyasasındaki işsizlerin dörtte birinden fazlası (% 28,8) 1 yıldan uzun süredir işsizdir. İzmir'de İŞKUR'a kayıtlı işsizlerin ancak % 26,7'sinin işsizlik sigortasından faydalanabildiği göz önünde bulundurulduğunda bu grup için dışlanma riskinin oldukça yüksek olduğu değerlendirilmektedir⁴⁴.

Şekil 22: Uzun Süreli İşsizlik Oranı, 2004-2012

Tablo 48: ASPB-İŞKUR Protokolü ile İŞKUR'a Yönlendirilenlere Yönelik Hizmetler

Göstergeler	Türkiye	İzmir	Göstergeler	Türkiye (%)	İzmir (%)
İŞKUR Hedef Kitlesine Giren 15-64 Yaş Grubunda Bulunan Kişi Sayısı	1.056.209	17.572			
İŞKUR'a Kayıtlı Olan/Kaydedilen Kişi Sayısı	322.687	8.404	15-64 Yaş Grubundakilerin İŞKUR'a Kaydedilme Oranı	30,6	47,8
Bireysel Görüşme Yapılan Kişi Sayısı	31.692	1.556	Bireysel Görüşme Yapılanların İŞKUR'a Kaydedilenlere Oranı	9,8	18,5
İşe Yönlendirilen Kişi Sayısı	88.182	3.257	İşe Yönlendirilenlerin İŞKUR'a Kaydedilenlere Oranı	27,3	38,8
İşe Yerleştirilen Kişi Sayısı	19.069	397	İşe Yerleştirilenlerin İşe Yönlendirilenlere Oranı	21,6	12,2
Mesleki Eğitim ve/veya Mesleki Rehabilitasyon Kapsamında Kurslara Katılan Kişi Sayısı	15.073	166	Kurslara Katılanların İŞKUR'a Kaydedilenlere Oranı	4,7	2
İşsizlik Sigortasından Faydalanması Sağlanan Kişi Sayısı	37.874	1.733	İşsizlik Sigortasından Faydalanmaların İŞKUR'a Kaydedilenlere Oranı	11,7	20,6

Kaynak: İŞKUR, 2012b

⁴¹ Düzgün iş tanımı olarak ILO'nun insana yakışır iş (decent work) tanımı benimsenmiştir. Bkz: <http://www.ilo.org/global/topics/decent-work/lang-en/index.htm>

⁴² Anılan protokol adı geçen kurumlar arasında imzalanan 17 Şubat 2012 tarihli protokoldür. Bu protokolün öncesinde de İŞKUR tarafından benzer çerçevede farklı kurumlarla gerçekleştirilen işbirliği protokolleri bulunmaktadır.

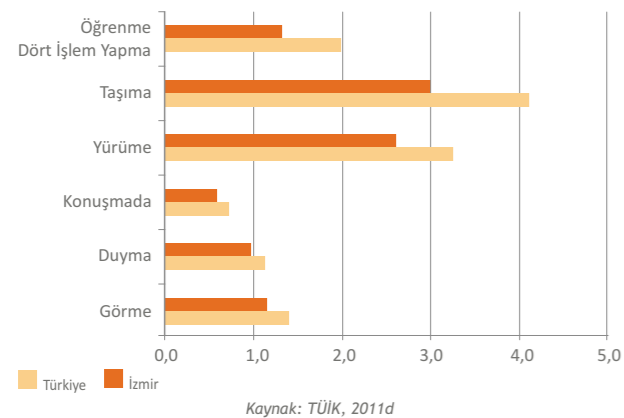
⁴³ Uzun süreli işsizlik oranı, işsizler içinde 1 yıl ve daha uzun süreyle işsiz olanların payını göstermektedir.

⁴⁴ TÜİK işsizlik verileri dikkate alındığında, işsizlik sigortasından faydalananların işsiz sayısına oranı % 1,5 düzeyindedir. Ülkemizde işsizlik sigortasından faydalanma düzeyi OECD ortalamasının altındadır. 2008 yılı verilerine göre işsizlik sigortasından faydalanabilenlerin işsizlere oranı Türkiye'de 12,7 iken OECD ortalaması % 46,5 düzeyindedir (ECD, 2011b).

Eğitim, istihdam, ulaşım başta olmak üzere farklı alanlarda toplumsal hizmetlere erişim ve entegrasyon konusunda engellerle karşı karşıya olması dolayısıyla engelliler, özel politika gerektiren bir başka grup olarak kabul edilmektedir⁴⁵. Ne var ki engellilere ilişkin bölgesel düzeyde standart, düzenli ve karşılaştırılabilir veriye ulaşmakta büyük kısıtlılıklar söz konusudur. Bununla birlikte, TÜİK tarafından gerçekleştirilen 2011 yılı Nüfus ve Konut Araştırması bulguları ülke geneli ve il düzeyinde engelli nüfusa ilişkin bir çerçeve sunmaktadır. 2011 yılı itibarıyla Türkiye'de 4.882.841 ve İzmir'de 206.142 engelli⁴⁶ bulunmaktadır. Bu veriyle İzmir, Türkiye'de en fazla engelliye sahip üçüncü il konumundadır.

İzmir'de engel gruplarındaki yoğunlaşma Türkiye geneline paralellik göstermekte, bununla birlikte her engel grubu özelinde Türkiye ortalamasından daha düşük seyretmektedir. İzmir'de engelliler arasında en büyük paya sahip olan grup taşımada veya tutmada zorluk yaşayanlardır (% 3) (TÜİK, 2011d). Bunu yürümede, merdiven çıkmada-inmede zorluk yaşayanlar (% 2,6) ve yaşlılarına göre öğrenmede-basit dört işlem yapmada-hatırlamada-dikkatini toplamada zorluk yaşayanlar (% 1,3) takip etmektedir (Şekil 23).

Şekil 23:
Engel Türüne Göre Oransal Dağılım

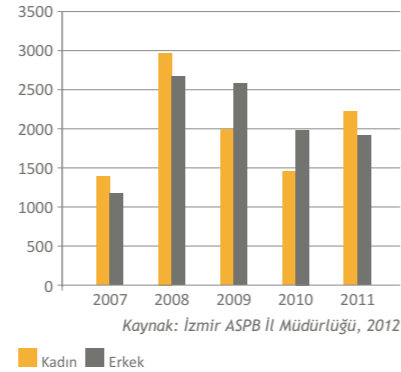

Ulusal Özürlüler Veritabanı'na kayıtlı bulunan engelli bireylerin günlük yaşam içindeki sorun ve beklentilerinin tespit edilerek, bu alanda etkin politikalar geliştirilmesi amacıyla TÜİK tarafından 2010 yılında Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması gerçekleştirilmiştir⁴⁷. Bu kapsamda kayıtlı olan engelli bireylerin kamu kurum ve kuruluşlarından beklentileri de araştırılmıştır. Buna göre,

engelliler % 85,7 oranında sosyal yardım ve desteklerin artırılması, % 77 oranında sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi, % 40,4 oranında bakım hizmetlerinin iyileştirilmesi ve yaygınlaştırılması yönündeki beklentilerini dile getirmiştir. İş bulma olanaklarının artırılması beklentisini ifade edenlerin oranı % 28,7 düzeyindedir (TÜİK, 2010).

Engellilerin dörtte birinden fazlasının ifade ettiği iş bulma olanaklarının artırılmasına yönelik beklentinin arka planında istihdama erişimde karşılaşılan büyük sıkıntılar bulunmaktadır. Engellilerin istihdamını desteklemek amacıyla 4857 sayılı İş Kanunu'nda düzenlenmiş olan engelli istihdam etme yükümlülüğü kapsamında gerçekleştirilen işe alımlar İŞKUR aracılığıyla yapılmaktadır. Bu çerçevede İŞKUR tarafından İzmir'de 2012 yılı itibarıyla 661'i kamuda ve 3.325'i özel sektörde olmak üzere 3.986 engelli istihdam edilmiştir. Bununla birlikte 1.256'sı özel sektörde, 110'u kamuda olmak üzere toplam 1.366 engelliye yönelik kontenjanın (toplam kontenjanın % 25,5'inin) ise doldurulmadığı görülmektedir. Yüksek boş kontenjan durumunun ve engellilerin yetersiz istihdam düzeyinin nedenlerinin detayda incelenerek tespit edilen olumsuzlukları gidermeye yönelik önlemler alınması gerekmektedir.

Şekil 24:
Özürlü Evde Bakım Hizmetinden Yararlanan Kişi Sayısı, 2007-2011

ASPB tarafından uygulanmakta olan özürlü evde bakım hizmetleri ile sakatlık aylıkları, istihdama erişimde büyük sıkıntılarla karşılaşan engellilerin sürekli gelire erişimi açısından en temel sosyal yardım mekanizmalarıdır. ASPB İl Müdürlüğü tarafından İzmir'de 2011 yılı itibarıyla 2.240 kadın ve 1.927 erkek olmak üzere toplam 4.167

engelliye yönelik evde bakım ücreti ödemesi yapılmıştır (İzmir ASPB İl Müdürlüğü, 2012). Veriler, bu yardımdan faydalanan kişi sayısında 2008 yılında % 119 oranında artış kaydedildiğini ancak 2009 yılıyla birlikte bu sayının hızla gerilediğini yansıtmaktadır (Şekil 24). Yine 2011 yılında 5.864 kadın ve 3.511 erkek (toplam 9.375) engelliye sakatlık aylığı ödemesi yapılmıştır (SGK, 2011).

Sakatlık aylığı alanların sayısında son bir yılda % 5 düzeyinde artış kaydedilmiştir. Var olan verilerle belirtilen yardımların yeterliliği ve etkinliği konusunda analitik bir değerlendirme yapılamamaktadır. Konuya ilişkin veri ve analiz eksikliğinin giderilmesi mevcut durumun doğru analiz edilmesi ve uygulama etkinliği açısından büyük önem taşımaktadır.

⁴⁵ Engellilerin eğitime erişimiyle ilgili açıklamalar Eğitim bölümünde yer almaktadır.

⁴⁶ 2011 Nüfus ve Konut Araştırması kapsamında engelli, en az bir engeli olan kişi olarak tanımlanmış ve görmede, duymada, konuşmada, yürümede ve merdiven inmede/çıkımda, taşımada ve tutmada, yaşlılarına göre öğrenmede/basit dört işlem yapmada/hatırlamada/dikkatini toplamada zorluk yaşayanlar olmak üzere altı grupta sınıflandırılmıştır.

⁴⁷ Araştırma ASPB Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından oluşturulan Ulusal Özürlüler Veri Tabanı'nda kayıtlı ve Türkiye sınırları dahilindeki hanelerde yaşayan, sağlık raporunda en az % 20 engel oranına sahip olduğu bildirilen 280.014 engelli ferdi kapsamıştır.

2.g.3. Değerlendirme

Düzy 2 ve Düzy 3 bölgeleri bazında gelir dağılımına ilişkin karşılaştırılabilir ve güncel istatistikler bulunmamaktadır. Bölge düzeyinde bu başlıktaki en güncel veri olan 2003 yılı Gini katsayısı değerleri, İzmir'in gelir dağılımı en kötü sekizinci Düzy 2 bölgesi olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte ekonomik krizlerin gelirin yeniden dağıtımına aracılık ettiği, 2008 küresel ekonomik krizinin İzmir işgücü piyasasında büyük dalgalanmalara ve genel eğilimlerin aksi yönünde gelişmelere yol açtığı göz önünde bulundurulduğunda, 2003 yılı verilerinin 10 yıl sonrasına ne oranda ışık tuttuğu sorgulanır hale gelmektedir. Bu noktada son yıllarda ülke geneli ve Ege Bölgesi düzeyindeki gelişmelerin verdiği mesajlar da bir oranda değerlendirmeye dahil edilmelidir.

Ülke genelinde ve diğer Düzy 1 bölgelerinde krizin etkisiyle artan gelir dağılımı adaletsizliğinin (Gini katsayısı artışının) izleyen yıllarda gerilemesine ve bazı bölgelerde kriz öncesi düzeyine geri dönmesine karşın Ege Bölgesi'nde artmayı sürdürmesi dikkat çekmektedir. Diğer taraftan, 2008-2011 yılları arasında Ege Bölgesi'nde 2 puan artan kayıt dışı istihdam İzmir'de 5 puan, Ege Bölgesi'nde 4,6 puan artar ücretsiz aile işçilerinin istihdamdaki payı ise İzmir'de 8,2 puan artmıştır. Aynı süreçte İzmir'de tarımın istihdamdaki payının da yükselmiş olması ve yüksek işsizlik oranları gibi göstergeler, gelir dağılımına ilişkin İzmir'de Ege Bölgesi genelinden daha olumsuz gelişmeler olabileceğine işaret etmektedir.

Gelir dağılımındaki olumsuz gelişmeler, günlük yaşamda ilk olarak mutlak veya görel yoksulluğun artması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ne var ki, Düzy 2 ve Düzy 3 bölgeleri düzeyinde yoksulluk verilerine de ulaşılammamaktadır. İzmir özelinde, gelir dağılımına ve yoksulluk düzeyine ilişkin gelişmelerin doğru şekilde derlenen, karşılaştırılabilir ve güncel veriler üzerinden düzenli olarak üretilmesi, sorunun doğru analiz edilebilmesi ile çözüme yönelik etkili politikalar ve spesifik tedbirler geliştirilebilmesi açısından son derece önemlidir.

Sosyal dışlanma özellikle kent yaşamının en temel sorunları arasında yer almaktadır. Yoksulluğu hem yaratan hem de yoksulluktan beslenen sosyal dışlanma, yaşam memnuniyetini büyük oranda baskılamaktadır. Zamandan ve mekandan bağımsız olmayan dışlanmanın amorf niteliği, nicel olarak ölçümü oldukça güçleştirmektedir. Bununla birlikte yazında temel olarak, yoksulluk düzeyiyle, eğitim ve sağlık hizmetleriyle sürekli gelire ve sosyal güvenliğe erişimle ilişkilendirilen sosyal dışlanmanın sınırlandırılması ve özel politika gerektiren grupların topluma sağlıklı biçimde entegrasyonu için istihdam kritik kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde sosyal yardım bağımlılığına ilişkin deneyimler, artan küresel rekabet ve refah devletinin Avrupa'da da geri çekilmeye başlaması, yoksullukla mücadele ve sosyal içerme politikalarında istihdamla içerme yaklaşımının gelişmesine zemin hazırlamıştır.

Sosyal yardım alanların en kısa sürede istihdama kazandırılmasına yönelik çalışmaların temelinde, kurumlar arası işbirliği ile daha konsantre ve istihdam odaklı mesleki rehberlik ve kariyer planlama çalışmaları yer almaktadır. ASPB kanalıyla yardım alanların istihdamına yönelik politikaların İzmir uygulaması, bu kişilere sunulan hizmetler açısından ülke geneline kıyasla daha yüksek performansla gerçekleştirilmesine karşın çalışmaların istihdamla neticelenmesi noktasında aynı performansın sergilenemediği görülmektedir. Bu durum, en temelde bir eşleştirme sorununa işaret etmekte ve çalışmaların etkililiğinin artırılması gerekliliğini gündeme getirmektedir. Eşleştirmenin etkililiği, ancak taraflar arasında iyi tasarlanmış mekanizmalarla etkin işbirliği sağlanarak mümkün olabilecektir. Konunun bütünlüklü bir istihdam stratejisinin parçası olarak katılımcı süreçlerle değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

Sosyal içerme konusunda istihdamın öneminin artıyor olması, yoksullukla mücadelede en geleneksel araçlar olan sosyal yardımların rolünü azaltmamakta, aksine sosyal yardımların amaca yönelik olarak daha etkin hale getirilmesine yönelik motivasyonu yükseltmektedir. Sosyal yardımların etkinliğinin artırılmasının koşullarından biri gerçekçi ve izlenebilir nitelikte bölgesel gelir haritalarının çıkarılması, bir diğeri ise sosyal yardım veren kurumlar arasında koordinasyonun sağlanmasıdır.

Yoksulluk ve gelir dağılımı verileri gibi engelli verilerinin de İzmir düzeyinde erişilebilir olamaması, sosyal yardımlar ve içerme çalışmaları için önemli bir başka hedef grubun doğru şekilde tahlil edilememesine yol açmaktadır. Engellilerin içerilmesine yönelik etkili tedbirlerin tasarlanabilmesi ve uygulanabilmesi için engelli bilgilerinin standart ve karşılaştırılabilir biçimde tutularak politika yapıcılara ve araştırmacılara sunulması gerekmektedir.

Engellilerin topluma sağlıklı biçimde entegre olabilmeleri, öncelikle temel toplumsal hizmetlere erişebilmeleriyle mümkündür. Engellilerin hizmete erişimini kapsayıcı ve kalıcı olarak sağlayabilmek için ilgili merkezi yönetim otoriteleri ile belediyelerin koordineli çalışması gerekmektedir. Bu çalışmaların, bilimsel araştırmalar

kanalıyla üniversiteler ve toplumsal farkındalık ile duyarlılığı geliştirmeye yönelik faaliyetleri yoluyla sivil toplum kuruluşları tarafından desteklenmesi çalışmaların etkisini ve sürdürülebilirliğini artıracaktır. Dolayısıyla, engelliler ve yakın çevrelerinden başlayarak, toplum ve ilgili tüm kurumlar nezdinde yürütülecek farkındalık artırma faaliyetleri, engellilerin topluma entegrasyonunu geliştirmeye yönelik çalışmaların önemli bir bileşeni olarak değerlendirilmelidir.

Sosyal dışlanma riski farklı açılardan yüksek olan bir başka grup, özellikle eğitime ve istihdama erişimde sıkıntılarla karşılaşan kadınlardır. İzmir, Türkiye geneliyle karşılaştırıldığında kadınların eğitim düzeyi, işgücüne katılım oranı, istihdam oranı gibi göstergelerde daha olumlu verilere sahiptir. Ancak uluslararası karşılaştırmalar, Türkiye'de olduğu gibi İzmir'de de kadının sosyo-ekonomik gelişmişlik ve toplumsal süreçlere katılım açısından konumunun olması gerekenden çok uzakta olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, kadınların güçlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesi alanında İzmir, ülke sınırlarını aşan hedeflere yönelerek gelişmiş ülkeler standartlarına ulaşmayı amaçlamalıdır. Büyük hedeflere ulaşabilmek içinse toplumsal farkındalığın artırılmasıyla birlikte ekonomik, sosyal, çevresel vb. alanlarda geliştirilecek tüm politikalarda cinsiyet eşitliğinin gözetilmesi (cinsiyet eşitliğinin ana akımlaştırılması) gerekmektedir. İzmir, bunu gerçekleştirebilecek önemli bölgesel dinamiklere sahiptir. Söz konusu dinamiklerin güçlenmesi ve başarılı sonuçlara ulaşılması, bölgede ortak iradenin geliştirilmesi ve çalışmaların bütünlüklü bir yaklaşımla ve kararlılıkla yürütülmesiyle mümkündür.

Ekonomik Yapı

₺ 704,6 milyon

2012 yılı Yatırım Programı'nda İzmir'e ayrılan tutar

% 89,1

2004-2010 dönemi İzmir GSKD artış oranı

44

2011 yılı itibarıyla EBSO en büyük 100 firma anketinde Ar-Ge çalışmaları yapan firma sayısı

3.a. GENEL EKONOMİK YAPI

ABD Brookings Enstitüsü tarafından hazırlanan Global MetroMonitor raporunda, farklı kaynaklardan derlenen verilerle yapılan tahminler doğrultusunda dünyanın farklı coğrafyalarından çok sayıda metropol bölgenin ekonomik performansı değerlendirilmektedir. 150 metropol bölgenin incelendiği 2010 yılı raporunda Türkiye'den sadece İstanbul'a yer verilmişken, sırasıyla 200 ve 300 metropol bölgenin incelendiği 2011 ve 2012 yılı raporlarında İzmir, Ankara ve Bursa (2012) da yer bulmuştur.

2011 yılı Global MetroMonitor raporunda kişi başına GSYİH ve istihdam verileri kullanılarak hesaplanan endekse göre İzmir, 2010-2011 döneminde en yüksek ekonomik performansa sahip 4. metropol bölge olarak belirlenmiştir. Endeks verileri, belirtilen dönemde İzmir'de % 5,5 gelir (kişi başına GSYİH) ve % 5,6 istihdam artışı kaydedildiğini göstermektedir (Brookings, 2011). Çin'in Şangay kentinin ilk sırada yer aldığı listede ülkemizi temsil eden diğer bölgelerden Ankara % 5,4 gelir ve % 5,7 istihdam artışı ile 6., İstanbul ise % 5,3 gelir ve % 5,6 istihdam artışı ile 7. sırada yer almıştır.

2012 yılı raporunda ise, Türkiye'yi temsil eden diğer metropoller gibi, İzmir'in istihdam yaratma performansındaki düşüş 300 metropol arasındaki yerinin 45. sıraya gerilemesine neden olmuştur (Tablo 49). 2012-2011 döneminde İzmir, Ankara ve İstanbul için bir önceki döneme kıyasla ekonomik performansta görece bir azalma kaydedilmiş olsa da bahse konu çalışmada bu illerin

Tablo 49: Global MetroMonitor Ekonomik Performans Göstergeleri

Bölgeler	Kişi Başına Gelir Artış Oranı (%)			İstihdam Artış Oranı (%)			Sıralama		
	2011 2012 (3)	2007 2011 (2)	1993 2007 (1)	2011 2012 (3)	2007 2011 (2)	1993 2007 (1)	2011 2012 (3)	2007 2011 (2)	1993 2007 (1)
İzmir	1,9	-4,3	2,3	3,1	-2,5	2,7	45	195	98
Ankara	2	-6,2	2,6	3,4	-0,8	2,9	35	152	79
İstanbul	1,6	-9,7	2,8	2,5	-5,0	2,5	70	282	95
Bursa	1,1	-10,0	2,9	2,5	-3,6	1,8	78	263	133

Kaynak: Brookings, 2012

ciddi bir resesyondan tam olarak çıktığı tespit edilmiştir.

Diğer taraftan, 2011 Global MetroMonitor raporunda metropol bölgeler kişi başına GSYİH düzeyleri açısından da karşılaştırılmaktadır. 2000-75.000 Dolar arasında değişen bölge gelir düzeyleri sıralamasında İzmir, 8.560 Dolar ile 181. sırada yer almıştır (Brookings, 2011). Bu veri ekonomik performans göstergeleriyle bir arada değerlendirildiğinde İzmir, gelişmiş ekonomilerde durgunluk koşullarının hakim olduğu 2010-2011 döneminde düşük gelirli ancak görece olarak yüksek ekonomik performansa sahip bir metropol görünümü sergilemiştir.⁴⁸

Ekonomik ve sosyal pek çok gösterge açısından ülkenin en gelişmiş bölgeleri arasında yer alan İzmir, aynı zamanda Ege Bölgesi'nin en gelişmiş ili ve cazibe merkezidir. Buna karşılık İzmir'in, sahip olduğu insan kaynakları, doğal kaynaklar, lojistik altyapısı ve potansiyelinin yeterince hayata geçirilebildiğini belirtmek mümkün değildir. Ekonomik büyümeye ilişkin göstergeler, İzmir ekonomisinin uzun yıllara dayanan ekonomik avantajını ve rekabet gücünü kaybetmemek için potansiyelini daha fazla hayata geçirmeye yönelik önlemler alması gerekliliğine işaret etmektedir.

3.a.1. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla ve Katma Değer

Ulaşılabilen resmi veriler, bölgesel düzeyde üretilen ekonomik değere ilişkin değerlendirmelerin 1987-2001 ve 2004-2010 olmak üzere iki dönemde yapılabilmesine imkan tanımaktadır. TÜİK tarafından derlenen bölgesel hesaplar istatistikleri kapsamında 1987-2001 dönemi için GSYİH⁴⁹, 2004-2010 dönemi içinse GSKD verilerine ulaşılabilmektedir. Farklı dönemlere ilişkin farklı tanımlarla çalışmanın güçlüğünü ve güncel veriye erişim sıkıntısını aşmak üzere, bu bölüme ilişkin analiz bazı bölümlerinde 2004, 2008 ve 2011 yılları için, GSKD verileri kullanılarak tahmin edilmiş gayri safi bölgesel hasıla (GSBH) verilerinden de faydalanılmıştır.⁵⁰

1987-2001 döneminde cari fiyatlarla İzmir'in Türkiye GSYİH'si içindeki payı % 6,8 ile % 7,8 arasında değişiklik göstermekte, büyük dalgalanmalar sergilememektedir

(Tablo 50). Belirtilen verilerle İzmir, İstanbul ve Ankara'dan sonra ulusal GSYİH içinde en yüksek paya sahip il durumundadır. Aynı zamanda Ege Bölgesi'nde GSYİH açısından en yüksek paya sahip ildir. 2001 yılı itibarıyla İzmir'in GSYİH düzeyi 13.382.810 milyar TL düzeyinde gerçekleşmiştir. 1987 fiyatlarıyla, 1987 ve 2001 yılları arasında İzmir GSYİH düzeyinde % 44,6 oranında artış meydana gelmiştir. Bu oran, % 43,7 düzeyindeki ulusal GSYİH artış oranından yüksektir.

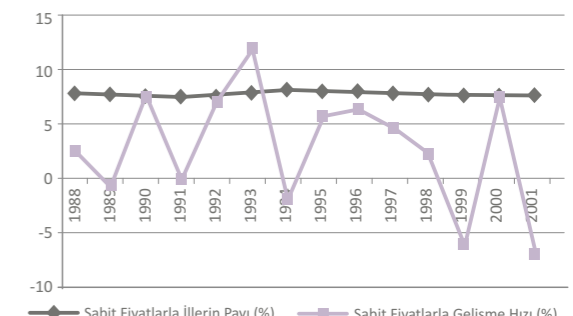
Tablo 50: İzmir GSYİH Gelişimi, Bölge ve Türkiye İçindeki Yeri (cari fiyatlarla, milyar TL)

Düzye	1987	1990	1995	2000	2001
İzmir	5.797	29.293	577.547	9.089.081	13.382.810
Ege Bölgesi	12.392	62.154	1.210.816	19.036.527	27.863.436
Türkiye	74.722	393.060	7.762.456	124.583.458	178.412.438
İzmir/Ege Bölgesi (%)	46,8	47,1	47,7	47,7	48
İzmir/Türkiye (%)	7,8	7,5	7,4	7,3	7,5

Kaynak: TÜİK, 2012h

1987-2001 döneminde İzmir Bölgesi gayri safi büyüme hızı ve bölge hasılasının Türkiye GSYİH'si içindeki payı incelendiğinde; 1989, 1991, 1994, 1999 ve 2001 yıllarında İzmir bölgesel GSYİH'sinde negatif büyüme olduğu, diğer tüm yıllarda büyümenin pozitif gerçekleştiği görülmektedir (Şekil 25). Belirtilen dönemde İzmir, yıllık ortalama % 2,8 oranında büyüme kaydetmiştir. Ulusal GSYİH gelişmeleri ile bir arada değerlendirildiğinde, negatif büyüme kaydedilen yılların ülke genelinde ekonomide önemli performans düşüşlerinin veya ekonomik krizlerin yaşandığı dönemlerle örtüşmekte olduğu görülmektedir.

Şekil 25: İzmir GSYİH Gelişimi (1987 sabit fiyatlarıyla)

Kaynak: TÜİK, 2012h

⁴⁸ Global MetroMonitor 2012 raporunda bu verilerin karşılığı bulunmadığından 2011 raporu verilerine yer verilmiştir.

⁴⁹ Dönemsel değerlendirmelerde farklı kavramlar kullanılmıştır. Bu kavramlara ilişkin TÜİK tarafından kabul edilen tanımlar şöyledir:

Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH): Bir ekonomide yerleşik olan üretici birimlerin belli bir dönemde, yurtiçi faaliyetleri sonucu yaratmış oldukları tüm mal ve hizmetlerin değerleri toplamından bu mal ve hizmetlerin üretiminde kullanılan girdiler toplamının düşülmesi sonucu elde edilen değerdir.

Bölgesel Gayri Safi Katma Değer (GSKD): Bir bölgede yerleşik ekonomik birimlerin belli bir dönemde bu bölgedeki ekonomik faaliyetleri sonucunda ürettikleri mal ve hizmetlerin (çıkıtı) değerinden, bu üretimde bulunabilmek için kullandıkları mal ve hizmetler (ara tüketim) değerinin çıkarılması sonucu elde edilen değerdir.

⁵⁰ Analizde faydalanan gayrisafi bölgesel hasıla (GSBH) verileri E. Yeldan ve arkadaşları tarafından hazırlanan "Orta Gelir Tuzağından Çıkış: Hangi Türkiye? Cilt 1: Makro/Bölgesel/Sektörel Analiz" çalışmasından alınmıştır. Bu çalışma kapsamında hazırlanmış olan Düzey 2 Bölgeleri GSBH düzeyleri EK-2'de gösterilmektedir.

2010 yılı verilerine göre 980.547 milyon TL düzeyindeki Türkiye GSKD'sinin 63.298 milyon TL'lik bölümü (% 6,5'i) İzmir tarafından üretilmiştir (Tablo 51). 2004-2010 dönem başı ve dönem sonu değerleri arasında kaydedilen İzmir GSKD artış oranı % 89,1 düzeyindedir. İzmir'de gerçekleşen GSKD artış düzeyinin, Ege Bölgesi (% 92,4) ve Türkiye (% 98,1) artış düzeylerinin gerisinde kaldığı dikkat çekmektedir. Bu durum, Türkiye ve Ege Bölgesi GSKD düzeyleri içinde İzmir'in payının yıllar itibariyle sınırlı düzeyde azaldığı yönünde de değerlendirilebilir.

2010 GSKD'ye göre Düzey 2 bölgeleri sıralamasında İzmir'in İstanbul ve Ankara'dan sonra üçüncü sırada yer

Tablo 52: İBBS Düzey 2 Bölgeleri GSKD Düzeyleri ve Artış Oranları, 2004-2010

Kod No	İBBS Düzey 2	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2004-2010 Artışı (%)
TR10	İstanbul	137.445.626	156.743.890	183.812.274	210.163.922	236.293.086	234.357.209	263.657.981	0,918
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	12.401.839	14.851.456	17.679.847	19.869.898	23.227.726	22.579.113	26.219.460	1,114
TR22	Balıkesir, Çanakkale	10.145.822	11.749.207	13.068.814	15.320.106	18.453.821	18.907.062	21.182.242	1,088
TR31	İzmir	33.466.656	38.126.018	44.376.653	49.695.246	55.859.157	55.472.204	63.297.473	0,891
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	18.952.007	21.394.492	25.340.132	27.317.922	30.798.743	31.159.199	34.868.655	0,84
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	17.199.480	20.292.956	23.920.353	26.751.665	30.970.272	31.599.716	35.777.518	1,08
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	31.229.718	37.059.077	44.384.803	50.843.318	56.670.413	55.394.464	61.493.987	0,969
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	28.948.384	33.880.850	40.828.815	45.329.209	52.576.318	52.018.676	58.647.982	1,026
TR51	Ankara	41.724.058	47.552.518	56.820.917	64.063.334	72.784.720	76.017.059	84.838.769	1,033
TR52	Konya, Karaman	11.895.953	13.648.959	15.503.281	17.707.924	20.270.377	20.929.072	22.735.113	0,911
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	19.426.569	22.793.587	26.547.835	30.012.066	32.941.880	34.196.832	40.004.998	1,059
TR62	Adana, Mersin	20.120.471	23.416.918	27.180.415	30.708.639	34.120.118	34.686.590	39.909.003	0,984
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	12.035.936	13.958.002	15.574.494	18.317.284	21.880.965	22.201.647	25.630.678	1,13
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	7.653.499	8.790.307	9.908.368	11.415.859	12.939.573	13.280.815	15.038.126	0,965
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	11.780.597	13.338.854	15.325.325	17.881.627	20.059.248	20.543.875	23.331.184	0,98
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	7.526.303	8.969.178	10.384.952	10.693.407	11.402.299	11.311.134	12.312.391	0,636
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	4.288.594	4.551.143	5.049.803	5.669.381	6.289.362	6.495.068	7.392.996	0,724
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	13.927.568	16.033.008	18.668.697	20.530.783	24.141.055	23.601.879	26.517.979	0,904
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	12.420.882	15.174.935	17.389.282	19.576.656	22.600.000	22.609.256	25.616.791	1,062
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	4.735.871	5.092.524	5.928.071	6.636.141	7.557.603	8.182.798	9.304.442	0,965
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	3.385.948	3.887.211	4.394.111	4.706.945	5.257.444	5.720.214	6.910.139	1,041
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	6.766.898	7.972.143	8.813.155	10.045.910	11.393.014	12.325.264	13.767.055	1,034
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	5.064.326	5.960.077	6.502.317	7.436.404	8.662.709	9.706.378	11.245.883	1,221
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	8.035.266	9.651.052	11.139.925	12.093.643	13.489.538	14.195.784	17.616.078	1,192
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	9.354.714	10.519.376	12.027.073	13.106.837	14.441.022	16.171.223	19.770.650	1,113
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	4.951.075	6.306.733	7.848.552	8.490.417	9.504.753	10.787.156	13.459.443	1,718
TR	Türkiye	494.884.058	571.714.470	668.418.265	754.384.542	854.585.214	864.449.686	980.547.016	0,981

Kaynak: TÜİK, 2013

Tablo 51: İzmir GSKD'nin Gelişimi ve Bölge ve Türkiye İçindeki Yeri, 2004-2010 (Milyon TL)

Düzey	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
İzmir	33.467	38.126	44.377	49.695	55.859	55.472	63.298
Ege Bölgesi	69.618	79.814	93.637	103.765	117.628	118.231	133.944
Türkiye	494.884	571.715	668.418	754.385	854.585	864.450	980.547
İzmir/Ege Bölgesi (%)	48,1	47,8	47,4	47,9	47,5	46,9	47,3
İzmir/Türkiye (%)	6,8	6,7	6,6	6,6	6,5	6,4	6,5

Kaynak: TÜİK, 2013

aldığı görülmektedir (Tablo 52). 2004-2010 dönemi GSKD artış oranı sıralamasında ise İzmir % 89,1 düzeyiyle

23. sırada yer almaktadır. Bu durum, tarihsel olarak ülkenin en büyük ekonomilerinden birine sahip olan İzmir'in yakın dönemdeki ekonomik performansının tatmin edici düzeyde olmadığına işaret etmektedir. Bununla birlikte, 2010 yılında İzmir'in bir önceki yıla göre GSKD artış oranının (%14,1), Türkiye ortalamasından (%12,3) ve ulusal GSKD payı yüksek olan İBBS Düzey 2 bölgelerinden yüksek olduğu görülmektedir.

GSKD'ye yönelik genel eğilimlerin ve bölgesel konumun tespitinde sektörel gelişmeler önem arz etmektedir. Konu, sektörler özelinde bölgenin görece önemi ve bölge özelinde sektörlerin görece önemi olmak üzere iki açıdan değerlendirilebilir.

Tablo 53: Sektörel GSKD Düzeyleri ve İzmir'in Payı

Yıl	Düzey	GSKD Düzeyleri (bin TL)			GSKD içinde İzmir'in Payı (%)		
		Tarım	Sanayi	Hizmetler	Tarım	Sanayi	Hizmetler
2010	Türkiye	92.739.021	259.022.057	628.785.937			
	İzmir	3.712.277	16.315.388	43.269.807	4	6,3	6,9
2009	Türkiye	78.775.886	218.623.211	567.050.589			
	İzmir	2.868.068	13.863.558	38.740.578	3,6	6,3	6,8
2008	Türkiye	72.274.585	232.475.082	549.835.548			
	İzmir	2.702.316	14.941.853	38.214.987	3,7	6,4	7
2007	Türkiye	64.331.717	209.515.201	480.537.624			
	İzmir	2.306.456	13.852.529	33.536.261	3,6	6,6	7
2006	Türkiye	62.662.754	188.646.805	417.108.706			
	İzmir	2.418.970	12.741.178	29.216.505	3,9	6,8	7
2005	Türkiye	60.713.747	160.331.023	350.669.700			
	İzmir	2.028.801	11.520.529	24.576.688	3,3	7,2	7
2004	Türkiye	52.997.645	138.411.772	303.474.641			
	İzmir	2.007.842	10.164.121	21.294.693	3,8	7,3	7

Kaynak: TÜİK, 2013

Bu kapsamda, 2004-2010 dönemi için İzmir ve Türkiye GSKD düzeyleri ile sektör detayında İzmir'in ülke GSKD'sinden aldığı paylar incelendiğinde; İzmir'in tarım sektörü katma değeri içindeki payının % 3,3 ile % 4 arasında dalgalandığı görülmektedir (Tablo 53). 2004 yılında tarım sektörü GSKD'si içinde İzmir'in payı % 3,8 düzeyindeyken 2005 yılında ciddi bir düşüşle % 3,3 düzeyine gerilemiş ve 2010 yılında ise % 4 olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılı verilerine göre Düzey 2 bölgelerinin tarım sektörü GSKD'sine katkıları sıralamasında İzmir, 22. sırada yer almaktadır.

Sanayi sektörü GSKD gelişmesi açısından incelendiğinde; İzmir'in sektörün GSKD'sine katkısının yıllar itibariyle düzenli olarak azaldığı izlenmektedir. İzmir'in 2004 yılında % 7,3 olan sanayi sektörü GSKD payı 2010 yılı itibariyle % 6,3 düzeyine gerilemiştir.

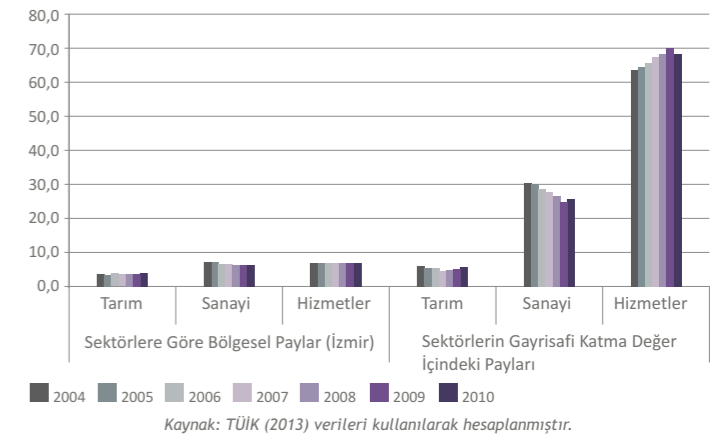
Bu azalma düzeyiyle İzmir, İstanbul'un (% 1,9) ardından sektör GSKD payı en fazla gerileyen bölge durumundadır. Belirtilen dönem verilerine göre İzmir, sanayi sektörü GSKD'sine katkısı açısından beşinci sırada yer almaktadır. Yukarıda değinilen İzmir'in 2004-2010 dönemi GSKD artış oranındaki görece yetersizliğin belirleyicisinin, sanayi sektörü GSKD artış düzeyinin düşüklüğü olduğu değerlendirilmektedir.

İzmir'in hizmetler sektörü açısından ulusal GSKD içindeki payında verilere güçlü biçimde yansıtacak düzeyde değişiklik kaydedilmediği görülmektedir. 2004-2008 döneminde hizmetler sektörü GSKD'si içinde % 7'lik paya sahip olan İzmir, 2009 yılında 0,2 puanlık azalış ve 2010 yılında 0,1 puanlık artışla İstanbul ve Ankara'nın ardından sektöre en yüksek katkısı yapan il olma durumunu korumuştur.

2004-2010 İzmir'in temel sektörler bazında GSKD'ye katkısının ardından yine aynı dönemde temel sektörlerin İzmir GSKD düzeyine katkıları, diğer bir ifadeyle sektörlerin İzmir'deki gelişimini sunmak, İzmir'in ekonomik tablosunu daha anlaşılır kılacaktır. Bu yaklaşımla tarım, sanayi ve hizmetler sektörlerinin İzmir GSKD'sine katkısı ile İzmir'in belirtilen sektörler itibariyle Türkiye GSKD'sine katkısı bir arada incelenmiştir. Buna göre, 2004 yılında İzmir GSKD'sinin % 63,6'sı hizmetler sektörü tarafından üretilirken 2010 yılı verilerine göre bu oran % 68,4 düzeyine

yükselmiştir. 2010 yılında kaydedilen 1,4 puanlık düşüşe kadar hizmetler sektörünün İzmir GSKD payının yıllar itibariyle düzenli olarak arttığı görülmektedir (Şekil 26).

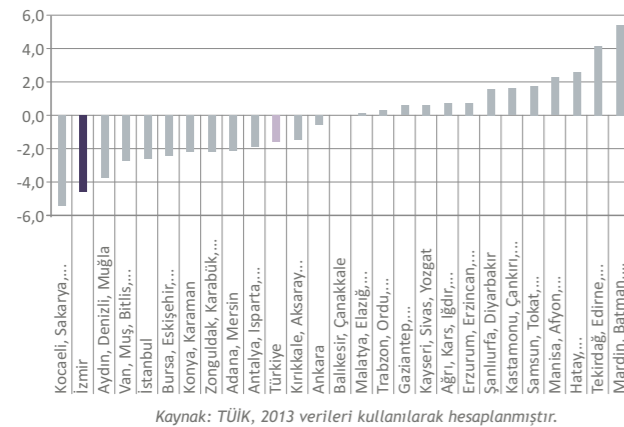
Şekil 26: GSKD Sektörel ve Bölgesel Paylar, (%), 2004-2010, İzmir

Hizmetlerin İzmir ekonomisindeki öneminin artmasına karşın, İzmir'in sektör bazında ülke geneli GSKD payında önemli düzeyde değişiklik göstermemesi, söz konusu artışın ülke ortalamasının üzerinde performans sergilenmesinden değil, diğer sektörlerin GSKD'ye katkısındaki görece zayıflıktan kaynaklandığına işaret etmektedir. Bu sektördeki dönem başı-dönem sonu GSKD payı artışı açısından İzmir (%4,7), İstanbul (%2,8) ve Ankara'yı (%1) geride bırakmıştır.

Sanayi sektörünün İzmir GSKD düzeyine katkısının (2009 hariç) yıllar itibariyle mutlak olarak artmasına karşın oransal olarak azaldığı görülmektedir. Ülke geneli GSKD'sinde sanayi sektörünün payı, 2010 yılında 2004 yılına göre 1,6 puan azalarak % 26,4 düzeyine gerilemiştir. Veriler İzmir açısından incelendiğinde, 2004 yılı itibariyle % 30,4 olan sektörün İzmir GSKD payının 2010 yılına gelindiğinde 4,6 puan azalarak % 25,8 düzeyine gerilemiş olduğu görülmektedir. İzmir (%4,6), 2004-2010 döneminde Düzey 2 bölgeleri arasında TR42 Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova bölgesinden (%5,4) sonra GSKD sanayi payının en fazla gerilediği bölge olmuştur (Şekil 27).

Şekil 27: 2004-2010 Bölge GSKD Sanayi Payı Değişimi (%)

2004-2010 dönemi bölgesel GSKD verilerine göre tarım sektörünün GSKD payı hemen tüm Düzey 2 bölgelerinde azalmıştır. İzmir GSKD'si içinde tarım sektörünün 2004 yılında % 6 olan payı 2007 yılında %4,6 düzeyine kadar gerilemiş, 2010 yılı itibariyle % 5,9 düzeyinde gerçekleşmiştir. Tarımın payındaki gerileme, sektörün GSKD düzeyindeki mutlak azalıştan değil, diğer

sektörlerde kaydedilen gelişme karşısındaki görece zayıflıktan kaynaklanmaktadır.⁵¹ Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik gelişme sürecine aykırı olmayan bu durumun önemli bir belirleyicinin, ülkemizde tarım sektörünün hala önemli oranda emek yoğun karaktere sahip olması ve tarımsal işgücünün mesleki nitelikliliğinin yetersizliği olduğu değerlendirilmektedir.

3.a.1.a. Kişi Başına GSYİH ve GSKD

Bölgenin ekonomik gelişmişliğine ilişkin bir başka önemli gösterge, bölge nüfusunu dikkate alan, kişi başına GSYİH veya GSKD düzeyidir.⁵² 1987 yılında İzmir'de 2.722 Dolar⁵³ seviyesinde kaydedilen kişi başına GSYİH, 1990'lı yıllarda 4.000 Dolar'ın üzerinde seyrederek 2001 yılına gelindiğinde 3.275 Dolar düzeyinde gerçekleşmiştir (Tablo 54). Türkiye geneli verileriyle karşılaştırıldığında, İzmir'de kişi başına GSYİH düzeyinin yaklaşık olarak 1,5 kat daha yüksek olduğu görülmektedir.

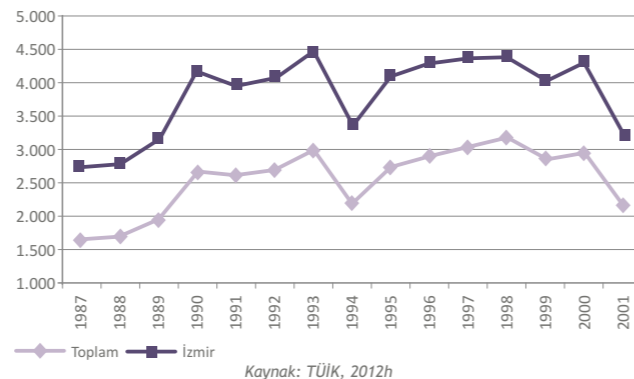
Tablo 54: Kişi Başına GSYİH (Dolar)

Yıl	Türkiye	Ege Bölgesi	İzmir
1987	1.629	2.021	2.722
1990	2.655	3.123	4.156
1995	2.727	3.133	4.093
2000	2.941	3.403	4.302
2001	2.146	2.545	3.215

Kaynak: TÜİK, 2012h

1987-2001 döneminde kişi başına GSYİH düzeyi Türkiye genelinin ve Ege Bölgesi'nin üzerinde olan İzmir'de, dönem başı ve dönem sonu değerleri dikkate alınarak

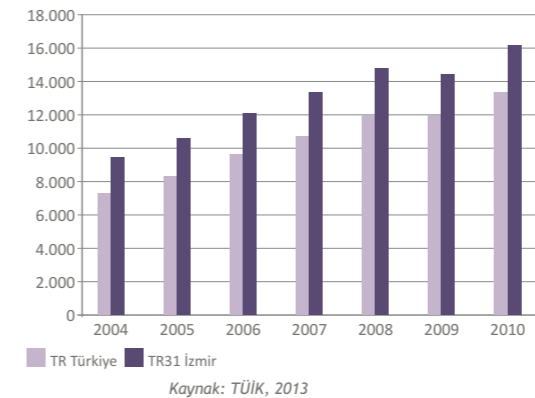
Şekil 28: Kişi Başına Düşen GSYİH'nin Gelişimi, 1987-2001, (Dolar)

Kaynak: TÜİK, 2012h

hesaplanan Dolar cinsinden kişi başına GSYİH artış oranı (% 20,3), Ege Bölgesi (% 25,9) ve ülke geneli (% 31,7) ile karşılaştırıldığında düşüktür. Bahse konu göstergeye ilişkin yıllık gelişim Şekil 28'de gösterilmektedir. Buna göre, kişi başına GSYİH genişleme ve daralma süreçleri ülke geneliyle büyük oranda paralellik arz etmektedir.

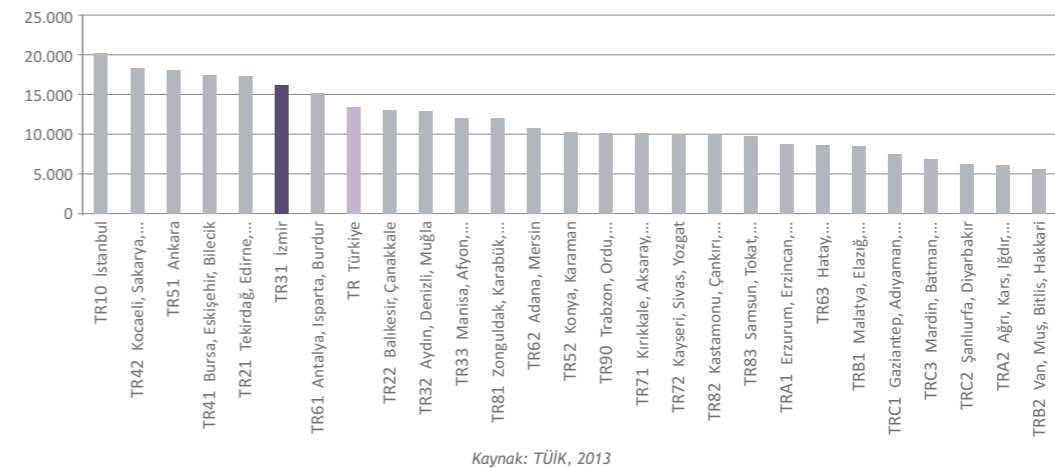
Şekil 29: Kişi Başına Düşen GSKD Gelişimi (Cari Fiyatlarla)

Kaynak: TÜİK, 2013

2004-2010 dönemi bölgesel gelişmişlik düzeyine ilişkin olarak bölgenin nüfus verilerini dikkate alan değerlendirmeler, kişi başına GSKD verileri⁵⁴ üzerinden yapılabilmektedir. 2004 yılı itibarıyla 9.448 TL düzeyinde olan İzmir kişi başına GSKD düzeyi 2010 yılında 16.195 TL düzeyine ulaşmış ve 2004-2010 döneminde % 71,4 oranında artmıştır (Şekil 29, 30) (TÜİK, 2013). Aynı dönemde kişi başına GSKD düzeyinin Türkiye genelinde % 83,5 düzeyinde artış gösterdiği göz önünde bulundurulduğunda, İzmir gerçekleşmesinin ülke

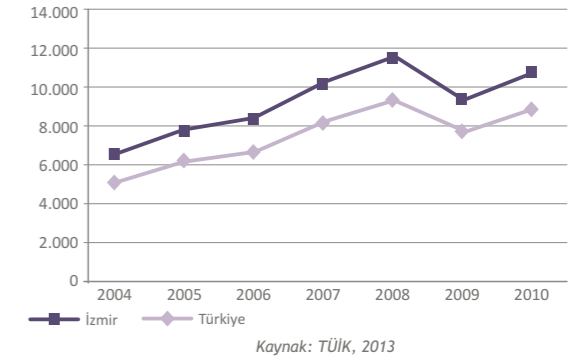
Şekil 31: İBBS Düzey 2 Bölgeleri İtibariyle Kişi Başına GSKD, TL

Kaynak: TÜİK, 2013

ortalamasının gerisinde kaldığı görülmektedir.

Şekil 30: Kişi Başına Düşen GSKD Gelişimi (Dolar)

Kaynak: TÜİK, 2013

Kişi başına düşen GSKD düzeylerine Düzey 2 bölgeleri sıralaması açısından bakıldığında, 2004 yılı itibariyle beşinci sırada yer alan İzmir'in, 2005-2010 döneminde her yıl altıncı sırada yer aldığı görülmektedir (TÜİK, 2013). Bölgelerin toplam GSKD düzeyi sıralamasında üçüncü sırada yer alan İzmir'in kişi başına GSKD sıralamasında altıncı sıraya gerilemiş olması dikkat çekicidir (Şekil 31).

Kişi başına düşen GSYİH düzeylerinden faydalanılarak bölgelerin gelir düzeyleri itibariyle ülke içindeki konumları belirlenebilmektedir. Bölgelerin gelir düzeyine bağlı konumları, iktisatçılar tarafından gelişmekte olan ülkelerin karşı karşıya olduğu önemli riskler arasında değerlendirilen orta gelir tuzağı⁵⁵ karşısındaki durumlarını analiz etmek açısından önemsenmektedir. 2004-2011

⁵¹ 2004-2010 döneminde tarım sektörü GSKD düzeyinin mutlak olarak da azalış eğilimi gösterdiği tek İBBS Düzey 2 bölgesi İstanbul'dur. İstanbul'da 2006, 2007, 2008 ve 2010 yıllarında tarım sektörü GSKD'inde azalış kaydedilmiştir.

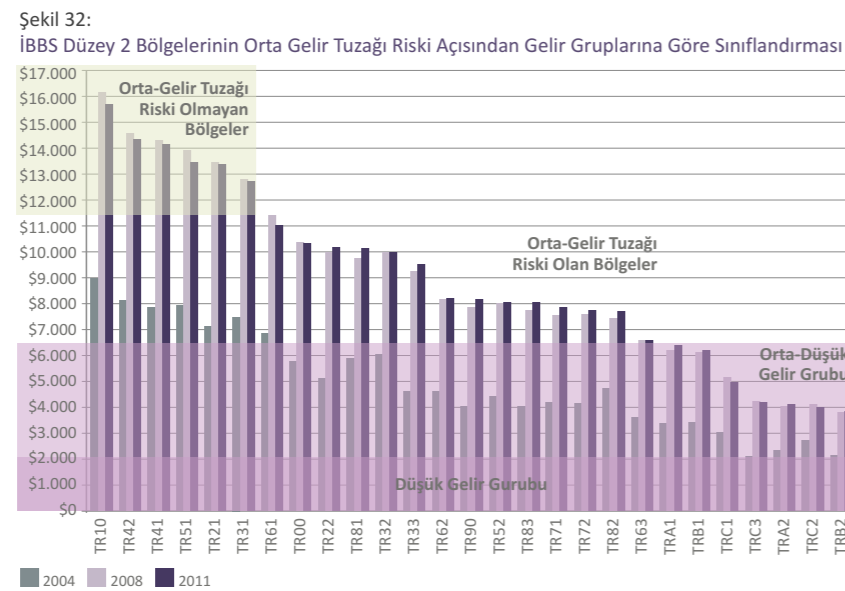
⁵² Kişi Başı Bölgesel Gayri Safi Katma Değer: Cari fiyatlarla bölgesel gayri safi katma değer yıl ortası bölge nüfus tahminine bölünmesi ile TL cinsinden kişi başı bölgesel gayri safi katma değer elde edilir. Hesaplanan bu değer in ithalat ağırlıklı ortalama Dolar kuruna bölünmesiyle, Dolar değeriyle kişi başı bölgesel gayri safi katma değere ulaşılmaktadır.

⁵³ 1987-2001 döneminde enflasyonun yüksek düzeylerde seyretmesi ve kişi başına GSYİH verilerinin cari fiyatlar üzerinden hesaplanmış olması dolayısıyla kişi başına GSYİH düzeyi ABD Doları (\$) cinsinden verilmiştir.

⁵⁴ 2004-2010 yıllarında enflasyon önceki dönemle karşılaştırıldığında önemli oranda gerileyerek tek haneli değerlere ulaştığından, kişi başına GSKD düzeyinin cari fiyatlarla TL değeri, aynı zamanda önceki dönemle izlenebilirliği sağlanabilmesi için de Dolar karşılığı belirtilmiştir.

⁵⁵ Orta gelir tuzağı, kişi başına düşen GSYİH bakımından orta gelir düzeyine ulaşmış ülkelerin veya bölgelerin belirli bir gelir bandında sıkışma ve üst gelir seviyesine geçememe durumu olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma da barındıran ve Türkiye'de ilk kez bölgeleri orta gelir tuzağı riski açısından değerlendiren çalışma 2012 yılında TÜRKONFED tarafından yapılmıştır. Konuyla ilgili olarak analizde bu çalışma verileri esas alınmıştır.

dönemi için hesaplanmış GSYİH düzeyleri itibarıyla yapılan değerlendirmeye göre Düzey 2 bölgelerinin orta gelir tuzağı riski açısından gelir gruplarına göre sınıflandırması Şekil 32'de gösterilmektedir.⁵⁶ İzmir, orta gelir tuzağı riski bulunmayan bölgeler arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, İzmir'in riskli olmayan Düzey 2 bölgeleri arasında son sırada yer almış olması, yukarıda yer verilen kişi başına GSKD düzeyindeki görece olarak düşük artışla birlikte ele alındığında, İzmir'in bu pozisyonunu koruma konusunda bir oranda risk barındırdığı değerlendirilmektedir.

3.a.1.b. Rekabet Gücü

Rekabet gücü endeksleri, bölgelerin ekonomik durumunu ortaya koyan önemli göstergeler olarak kabul edilmektedir. Dünya Ekonomik Forumu (WEF) tarafından hazırlanan 2012 yılı Küresel Rekabet Endeksi⁵⁷ verilerine göre Türkiye 144 ülkenin yer aldığı sıralamada 43. sırada yer almıştır. Bu sırayla Türkiye, endeks değerlerine göre yapılan gruplandırma etkinliği belirleniminden yenilik belirlenimli ekonomiye geçen ülkeler grubunda⁵⁸ sıralanmıştır. Küresel rekabet endeksleri arasında İzmir'in yer aldığı kabul edilmiş bir endeks bulunmamaktadır.

Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu Derneği (URAK) tarafından hazırlanan İllerarası Rekabetçilik

Endeksi, Türkiye'nin 81 ilinin görece rekabet gücünü ortaya koymaktadır. Beşeri sermaye ve yaşam kalitesi (BSYK), markalaşma becerisi ve yenilikçilik (MBY), ticaret becerisi ve üretim potansiyeli (TBÜP) ve erişilebilirlik (E) alt endeksleri temelinde geliştirilmiş olan Endeks, 2007-2010 döneminde üç kez oluşturulmuştur.

2007-2010 döneminde İllerarası Rekabetçilik Endeksi sıralamasında ilk beş il sıralamasını korumuş ve İzmir her üç dönemde de İstanbul ve Ankara'nın ardından 3. sırada

yer almıştır (Tablo 55). Bununla birlikte İzmir'e ilişkin endeks değerlerinin sınırlı düzeyde azaldığı görülmektedir (URAK, 2010).

Tablo 55:
İllerarası Rekabetçilik Endeksi İlk Beş İl Sıralaması

Sıra	İl	Endeks Değeri 2007-2008	Endeks Değeri 2008-2009	Endeks Değeri 2009-2010
1	İstanbul	86,33	86,83	86,01
2	Ankara	49,68	49,35	49,73
3	İzmir	43,35	43	42,72
4	Bursa	35,21	35,45	35,1
5	Kocaeli	32,37	35,1	32,82

Kaynak: URAK, 2010

3.a.2. İstihdam Durumu

Küresel ekonomik krizin getirdiği 2008-2009 kırımının istihdamın sektörel dağılımına ilişkin göstergelere önemli oranda yansıtıldığı görülmektedir. Bu nedenle daha tutarlı eğilimlerin izlenebildiği 2004-2008 dönemi ve ekonomik krizin işgücü etkisini piyasasında net olarak gösterdiği 2009-2012, iki farklı dönem olarak ele alınmaktadır. İzmir'de istihdama ilişkin çoğu göstergede olduğu gibi istihdamın sektörel dağılımı verilerinde de 2012 yılı, krizle anılan önceki yıllara kıyasla farklı yönde gerçekleştirmeler ortaya koymuştur. Bu nedenle 2012 yılı gerçekleştirmeleri belirtilen dönemlendirmeden ayrı olarak da değerlendirilmektedir.

Uzun vadede gerileme eğilimi gösteren tarımın istihdamdaki payı, 2004-2008 döneminde de bu eğilimini sürdürmüştür. Sektörün payı 2004 yılında % 10,8 iken 2008 yılında % 7,5 düzeyine gerilemiştir (Şekil 33). Aynı dönemde sanayi sektörünün istihdamdaki payı ise 5,4 puan azalmıştır. 2004 yılında % 36,9 olan sanayi istihdamı payı, 2008 yılında % 31,5 olarak gerçekleşmiştir. Bu sektörlerde oransal gerilemeye paralel olarak mutlak istihdam sayılarında da azalma gözlenmiştir. Tarımda 25 bin çalışana karşılık gelen istihdam kaybı, sanayide 17 bin düzeyinde gerçekleşmiştir. 2004-2008 döneminde istihdamda gözlenen sanayiden hizmetlere kayışın, bir oranda, sanayi sektörünün İzmir GSKD payında kaydedilen gerileyişin yansımaları olduğu değerlendirilmektedir.⁵⁹

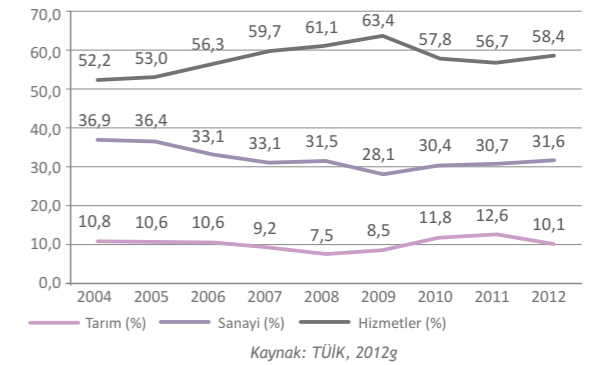
Tarım ve sanayide ortaya çıkan istihdam kayıplarının hizmetler sektörünün kazanımı olduğu, 2004-2008 döneminde hizmetler sektörü istihdamının dikkate değer oranda tarım ve sanayi sektörü istihdamından pay aldığı izlenmektedir. Bu süreçte hizmetler sektöründe çalışan sayısı 169 bin artmış, sektörün istihdam payı 2004 yılındaki % 52,2 düzeyinden % 61,1'e yükselmiştir. Buna göre sektör diğer sektörlerdeki işgücü kayıplarını telafi ederken aynı zamanda işgücüne yeni katılımları da

Tablo 56:
İktisadi Faaliyet Kollarına Göre İstihdam Edilenler ve Oranları, (15+yaş), (NACE Rev. 2)

Yıl	Türkiye			İzmir			Türkiye			İzmir		
	Tarım (%)	Sanayi (%)	Hizmetler (%)	Tarım (%)	Sanayi (%)	Hizmetler (%)	Tarım (bin)	Sanayi (bin)	Hizmetler (bin)	Tarım (bin)	Sanayi (bin)	Hizmetler (bin)
2009	24,6	25,3	50,1	8,5	28	63,4	5.240	5.385	10.652	100	328	742
2010	25,2	26,2	48,6	11,7	30,5	57,8	5.683	5.927	10.985	153	397	753
2011	25,5	26,5	48,1	12,6	30,7	56,7	6.143	6.380	11.587	178	433	799
2012	24,6	26,0	49,4	10,1	31,6	58,4	6.097	6.460	12.264	144	450	831

Kaynak: TÜİK, 2012g

Şekil 33:
İzmir'de İstihdamın Sektörel Dağılımı, 2004-2012

istihdama kazandırmıştır. Ulusal hatta küresel düzeyde geçerli hizmetler sektörü genişlemesi, İzmir'de turizm ve ticaret başta olmak üzere hizmet sektörlerindeki büyük potansiyelle bir araya geldiğinde kısa zamanda sektörel istihdam dağılımında büyük fark yaratılmıştır.

2009'dan 2012 yılına kadar gerek ülke genelinde gerekse İzmir'de tüm sektörlerde istihdam artışı yaşandığı görülmektedir. Bu dönemde İzmir'de, tarımda 78 bin, sanayide 105 bin ve hizmetlerde 57 bin düzeyinde istihdam artışı kaydedilmiştir (Tablo 56). 2012 yılında ise ülke genelinde ve İzmir'de sanayi ve hizmetler sektörlerindeki mutlak artışlar sürerken tarım sektöründe istihdam kayıpları meydana gelmiştir. Bu tarihte kriz etkilerinin kısmen azalmış olduğu göz önünde bulundurulduğunda, krizle birlikte yapay şekilde uzun dönem eğilimlerin aksine artış gösteren tarım istihdamının normal düzeylerine geri dönme eğilimi gösterdiği yönünde değerlendirilmektedir.

İstihdamın sektörel dağılımına ilişkin 2009-2011 dönemi verileri, İzmir'de tarımın istihdamdaki payının artış eğiliminde olduğuna işaret etmektedir. 2009 yılında % 8,5 düzeyinde kaydedilen tarımın istihdamdan aldığı pay 2011 yılında % 12,6 düzeyinde gerçekleşmiştir. Aynı dönemde sanayinin payı % 28'den % 30,7 düzeyine ulaşmıştır. Buna karşılık 2004 yılından günümüze sürekli

⁵⁶ Şekil 32'deki gruplandırma, bölgelerin kişi başına GSBH düzeylerinin ABD kişi başı gelirine oranı temelinde (ABD kişi başı gelir düzeyinin % 30'unu aşma, % 19-29'u arasında veya % 19'unun altında değere sahip olmasına göre) yapılmıştır.

⁵⁷ Küresel Rekabet Endeksi (kurumlar, altyapı, makro ekonomik ortam ve sağlık ile temel eğitim başlıklarını dikkate alan) temel gereklilikler, (yüksek eğitim, mal piyasalarının etkinliği, işgücü piyasalarının etkinliği, finansal piyasaların gelişmişliği, teknolojik durum ve piyasa ölçeği başlıklarını dikkate alan) etkinlik çoğaltıcıları ile yenilik ve sofistikasyon alt endekslerinden hesaplanmaktadır.

⁵⁸ Raporla ülkeler, beş kalkınma aşaması altında gruplandırılmıştır. Kalkınmışlık düzeyine bağlı olarak belirlenen bu gruplar; faktör belirlenimli, faktör belirleniminden etkinlikle belirlenimliye geçen, etkinlik belirlenimli, etkinlik belirleniminden yenilik belirlenimliye geçen ve yenilik belirlenimli ülkeler şeklindedir.

⁵⁹ Konuya ilişkin bilgi için Gayri Safi Yurtiçi Hasıla ve Katma Değer bölümüne bakılabilir.

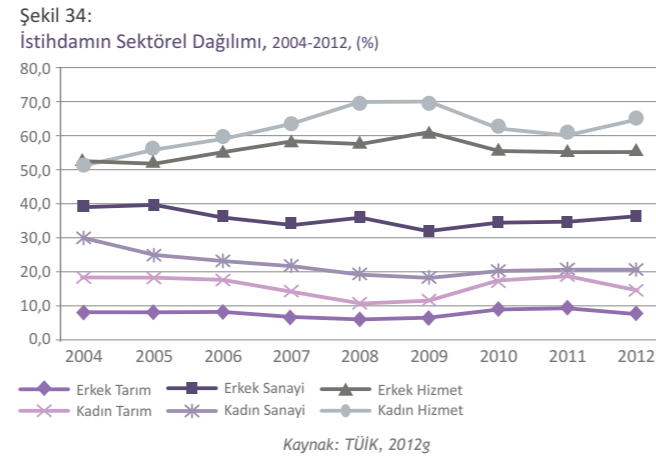
olarak artış gösteren hizmetler sektörünün payı 6,7 puan azalarak 2011 yılında % 56,7 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu veriler, ekonomik krizi takip eden süreçte İzmir işgücü piyasasında istihdamın sektörel dağılımının 2004-2008 dönemindeki tersine eğilimler sergilediğini göstermektedir. 2012 yılı gerçekleştirmeleri ise işgücü piyasasının krizin etkilerinden önemli oranda sıyrılarak kriz öncesi istihdam dağılımına yöneldiğine işaret etmektedir. 2012 yılı itibarıyla, tarımın istihdamdaki payı % 10,1, sanayinin payı % 31,6 ve hizmetlerin payı % 58,4 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Tablo 56, 2012 yılına kadar ülke genelinde tarım ve sanayinin istihdamdaki payında sınırlı düzeyde artış, hizmetlerin payında ise azalış eğilimi olduğunu göstermektedir. 2009-2011 döneminde Türkiye genelinde tarım sektörü istihdamının 0,9, sanayi sektörü istihdamının 1,2 puan arttığı, hizmetler sektörü istihdamının ise 2 puan azaldığı; buna karşın 2012 yılında tarımın istihdamdaki payının 2009 düzeyine geri döndüğü, sanayi ve hizmetler istihdamının sırasıyla 0,5 ve 1,3 puan arttığı gözlenmektedir. Buna göre, istihdamın sektörel dağılımına ilişkin İzmir'deki eğilimler Türkiye genelindeki eğilimlere paralel seyretmekle birlikte önemli oranda daha güçlüdür.

İstihdamın sektörel dağılımına ilişkin veriler, son yıllarda kaydedilen gelişmelerden kadınların daha fazla etkilendiğine işaret etmektedir. 2004-2011 yılları arasındaki dönemde tarım sektöründe istihdam oransal olarak 2008 yılında en düşük düzeyine gerilemiş, 2011 yılında ise en yüksek düzeyine ulaşmıştır. 2008-2011 yılları arasındaki toparlanma döneminde sektördeki kadın istihdamı 47 bin (8,4 puan) düzeyinde artış göstermiştir. 2012 yılında ise tarım sektöründeki kadın istihdamında 17 bin kişilik azalış kaydedilmiş ve sektörün kadın istihdamındaki payı 2011'deki % 19,2'den %14,8 düzeyine gerilemiştir. Kadın istihdamında sanayi sektörünün payı % 20,6 ve krizin etkili olduğu yıllarda önemli oranda gerilemiş olan hizmetler sektörünün payı ise bir önceki döneme göre 4,6 puan artarak % 64,8 düzeyinde gerçekleşmiştir (TÜİK, 2012g). 2008-2011 dönemde ücretsiz aile işçisi kadın sayısında kaydedilen artış 2012 yılında kısmen telafi edilmiş, ücretsiz aile işçisi kadınların istihdamdaki payı 2011 yılında ulaştığı %19,4 düzeyinden %17,6'ya gerilemiştir.

Yine 2008-2011 döneminde erkek istihdamının sektörel dağılımında gözlenen gelişme önceki süreçten farklılık arz etmektedir. Bu dönemde erkek istihdamı tarımda 43 bin (3,5 puan) artış göstermiştir. Sanayide 38 bin, hizmetlerde ise 50 bin düzeyinde artış kaydedilmesine karşın istihdam oranları sırasıyla 0,9 ve 2,6 puan düzeyinde azalmıştır.

2012 yılında ise tarım istihdamındaki artış eğiliminin aksine erkeklerde 17 bin kişilik istihdam kaybı yaşanmıştır. Bu kayıp önemli oranda 16 bin kişilik sanayi istihdamı ve kısmen 6 bin kişilik hizmetler sektörü istihdamıyla telafi edilmiştir. İstihdamın sektörel dağılımına ilişkin cinsiyet detayındaki oransal değişimler Şekil 34'te gösterilmiştir.

İstihdamda kaydedilen artış, çalışanların işteki durumuna göre değerlendirildiğinde 2008-2011 döneminde yeni istihdam edilen 208 bin kişinin; % 19,7'sinin (41 bin) ücretsiz aile işçisi, % 19,7'sinin (41 bin) işveren veya kendi nam ve hesabına çalışan ve kalan % 60,6'sının (126 bin) ücretli, maaşlı ve yevmiyeli statüsünde çalıştığı görülmektedir. Burada ücretsiz aile işçiliğindeki artış, tarım sektörünün istihdamdaki payında kaydedilen artışla uyumlu olmasına karşın oldukça yüksektir. 2012 yılı verileri ücretsiz aile işçiliğinin gerek kadınlar gerekse erkekler arasında azalmış olduğunu göstermekle birlikte, İzmir'de halen 100 binin üzerinde insanın ücretsiz aile işçisi olarak istihdamda yer alması dikkate değerdir.

3.a.3. İzmir'e Yönelik Kamu Yatırımları

2012 Yılı Yatırım Programı'nda iller bazında ayrıştırılabilen kamu yatırımları ödeneklerinden İzmir'e ayrılan tutar yaklaşık 704,6 milyon TL'dir.

Bu miktarın sektörel dağılımında en yüksek payı ulaştırma-haberleşme sektörü (% 37) almaktadır. Bu sektörü sırasıyla diğer kamu hizmetleri (% 25), eğitim (% 15), tarım (% 10), sağlık (% 6) ve enerji sektörleri (% 6) izlemektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2012a).

İzmir'e yönelik bazı büyük ölçekli yatırım projeleri hakkındaki bilgiler yan sayfada özetlenmiştir:

İzmir-İstanbul Otoyolu: İstanbul-İzmir arası yolculuk mesafesini 3,5 saate indirecek olan proje YİD modeliyle gerçekleştirilecektir. 29.10.2010 tarihinde çalışmalara başlanmıştır.

İzmir-Ankara Yüksek Hızlı Tren Yolu: Çift hatlı, en az 250 km/h hıza uygun olarak planlanan hattın tamamlanmasıyla Ankara-İzmir arasındaki yolculuk süresi 3,5 saate düşecek, yılda 6 milyona yakın yolcu taşınacaktır.

Anadn Menderes Havalimanı İç Hatlar Terminali: Halen 28.500 m² alanda hizmet veren iç hatlar terminalini 204.500 m²'ye çıkaracak olan bu yatırımla birlikte Havalimanı yılda 25 milyon yolcuya hitap edecek kapasiteye ulaşacaktır. Çalışmalara 2011 yılında başlanmış ve 2014 yılı başında tamamlanmıştır.

Kuzey Ege (Çandarlı) Limanı: Dünyanın en büyük 10 limanı arasında yer alacak ve Akdeniz'de ana aktarma merkezi olarak hizmet verecek limanın dalgakıran inşaatına 2011 yılında başlanmıştır. Alt yapı çalışmalarının 2013 yılında, üst yapı çalışmalarının ise 2015 yılında tamamlanarak hizmete açılması planlanmaktadır.

Kruvaziyer Limanı: İzmir Limanı'nın yolcu hizmetleri için kullanılan bölümünü konteyner kısmından ayıracak bağımsız bir kruvaziyer limanın ve ilgili hizmet binalarının yapımı için YİD modeli ile çalışmalara başlanmıştır. Proje tamamlandığında 5 kruvaziyer gemi aynı anda limana yanaşabilecektir.

Kemalpaşa Lojistik Merkezi: 3 milyon m²'lik alanda kurulması planlanan merkez tamamlandığında Türkiye'nin en büyük lojistik üssü olacaktır. Altyapı çalışmalarına başlanmış, üstyapı işlerinin YİD modeli ile yapılması planlanmaktadır. Proje kapsamında KOSBİ'nin demiryolu bağlantı hattı da gerçekleştirilecektir.

Sabuncubeli Tüneli: İzmir ve Manisa illeri arasında yer alan Sabuncubeli geçişini kolaylaştıracak ve kısaltacak projenin yapım çalışmalarına 2011'de başlanmıştır. 2014 yılı içinde tamamlanması öngörülmektedir.

Konak Tüneli: 2011 yılının sonunda temeli atılan projeye, Mustafa Kemal Sahil Bulvarı ile Yeşildere Caddesi arasında trafik bağlantısını sağlayacak alternatif bir güzergah planlanmıştır. 2x2 şeritli bölünmüş yol olarak projelendirilen güzergahta tüneller de çift tüp olarak yapılacaktır. 2014 yılı içerisinde tamamlanması hedeflenmektedir.

Buca-Yeşildere Bağlantı Yolu (Uçan Yol): Ankara Caddesi ile kentin çıkışı rahatlatmak ve Yeşildere Caddesi'ndeki yoğunluğu azaltmak üzere planlanan Buca-Yeşildere bağlantı yolunun temeli 2012 yılının sonunda atılmıştır. Projede yer alan 35 m. yüksekliğindeki viyadük nedeniyle "Uçan Yol" olarak nitelendirilmektedir.

İzmir Körfez Geçişi: İzmir Körfezi'nin kuzey ve güney yakasını denizin altından birbirine bağlayacak bir tüp geçit projesinin yapımı planlanmaktadır.

Deniz Ulaşımını Geliştirme Projesi: İBB tarafından kent içi ulaşımında denizyolunun kullanım oranının artırılması amacıyla yeni iskelelerin yapımı ve yeni deniz taşıtlarının alımı gerçekleştirilecektir.

Gaziemir Fuar Alanı: Kongre ve fuar turizmüne hizmet etmesi amacıyla İBB tarafından inşa edilecek yeni fuar alanında 6 hol, 93 bin m² kapalı, 31 bin m² açık sergi alanı, 2.000 kişilik kongre ve konser salonu, toplantı salonları ve idari ofisler yer alacaktır.

Sulama ve Baraj Projeleri: DSİ tarafından ihale edilerek yapım çalışmaları devam eden 4 baraj (Ödemiş Rahmanlar, Ödemiş Aktaş, Bayındır Burgaz ve Kemalpaşa Yiğitler) ile 8 sulama projesi (Ödemiş-Beydağ, Kınık Sağ Sahil, Dikili Harputlu, Menemen Emiralem, Kiraz, Tire Yenişehir, Ödemiş Bademli ve Kıranlı) bulunmaktadır.

3.a.4. İzmir'in Teknoloji ve Yenilik Kapasitesi

Yenilik (inovasyon), işletme içi uygulamalarda, işyeri organizasyonunda veya dış ilişkilerde yeni veya önemli derecede iyileştirilmiş bir ürün veya süreç, yeni bir pazarlama yöntemi ya da yeni bir organizasyonel yöntemin gerçekleştirilmesidir. Yenilik, son yıllarda hem bölgesel hem ulusal ölçekte rekabet edebilirliğin önemli bir aracı olarak gündeme gelmektedir.

Yenilik kapasitesinin güçlü olduğu bölgelerde ekonominin itici gücü olarak fikir ve bilgi ürün ve hizmete dönüşmekte, geleneksel ürünlerin yerine katma değeri yüksek ürünler üretilmekte, firmalar ticari performansını ve rekabet gücünü yenilikle yükseltmektedir. Tüm bunların sonucu olarak, söz konusu bölge ve ülkelerde işsizlik oranı düşük, toplum refahı ise yüksek düzeyde olmaktadır.

Ar-Ge ve Yenilikte Kurumsal Kapasite

Bir bölgede Ar-Ge ve yenilik çalışmalarının gelişmesi için o bölgede öncelikle bu tür çalışmalara yön verecek ve destekleyecek kurumsal yapılar ve ağların olması

Tablo 57: Girişimcilik ve Yenilikçilik Endeksi 2013 Sıralamasında ilk 20 Üniversite

Sıra	Üniversite	Toplam Puan
1	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	86
2	Sabancı Üniversitesi	85,8
3	İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi	82,7
4	Boğaziçi Üniversitesi	76,3
5	İstanbul Teknik Üniversitesi	72,5
6	İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	68,1
7	Özyeğin Üniversitesi	67,4
8	Koç Üniversitesi	61,7
9	TOBB Ekonomi Ve Teknoloji Üniversitesi	57
10	Hacettepe Üniversitesi	56,7
11	Selçuk Üniversitesi	55,2
12	Gazi Üniversitesi	54,9
13	Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü	54,7
14	Ege Üniversitesi	53
15	Yıldız Teknik Üniversitesi	49,6
16	Anadolu Üniversitesi	47,9
17	Çukurova Üniversitesi	46,9
18	Yeditepe Üniversitesi	45,9
19	Çankaya Üniversitesi	45,8
20	Atılım Üniversitesi	44,6

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2013

gerekmektedir. Bu yapıların başında üniversiteler, araştırma merkezleri, enstitüler ve bunların tamamlayıcısı olarak meslek yüksekokulları gelmektedir. İzmir, toplam 9 adet üniversite barındıran bir şehir olarak bilim, teknoloji altyapısına ve beşeri sermayeye sahiptir ve Türkiye'de sanayinin yoğunlaştığı önemli bölgeler arasındadır. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Üniversitelerarası Girişimcilik ve Yenilikçilik Endeksi 2013 Sıralaması'na göre ilk 50 üniversite içinde altıncı sırada İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, 14. sırada Ege Üniversitesi, 32. sırada Dokuz Eylül Üniversitesi, 35. sırada İzmir Ekonomi Üniversitesi yer almaktadır. Araştırmada üniversitelerin bilimsel ve teknolojik araştırma yetkinliği, fikri mülkiyet havuzu, işbirliği ve etkileşim, girişimcilik ve yenilikçilik kültürü, ekonomik katkı ve ticarileşme alanlarındaki parametreleri kullanılmıştır (Tablo 57).

Tablo 58: Üniversite Başına Düşen Nüfus, 2012

	Türkiye	İstanbul	Ankara	İzmir
Nüfus (kişi)	74.724.269	13.624.240	4.890.893	3.965.232
Üniversite Sayısı	165	37	14	9
Üniversiteye Düşen Nüfus (kişi)	452.874	368.223	349.350	440.581

Kaynak: İZKA ve EBİLTEM, 2012a

Diğer metropollerle karşılaştırıldığında İzmir, üniversite başına düşen nüfusun en yoğun olduğu bölge konumundadır. İstanbul'da üniversite başına düşen nüfus 368.223, Ankara'da 349.350, İzmir'de ise 440.581'dir (Tablo 58). Genç nüfus yapısı, sanayileşme durumu ve potansiyeli, sosyo-ekonomik açıdan bölgenin en gelişmiş şehri olması ve diğer çekim etkileri düşünüldüğünde, İzmir yeni üniversitelerin kurulması için cazibe merkezi niteliği taşımaktadır.

2011 yılı itibari ile eğitim ve öğretim faaliyetleri başlamış 7 üniversitede toplam 50 fakülte⁶⁰, bu fakültelerde 20 farklı mühendislik bölümü, 8.000'in üzerinde öğretim elemanı ve 100.000'in üzerinde öğrenci bulunmaktadır (Tablo 59). Mühendislik bölümlerinin gerek teknik gerekse araştırmacı altyapısı, İzmir'in en büyük yenilik potansiyelini oluşturmaktadır.

İzmir'de bulunan 16 akademik enstitünün (7 adet Fen Bilimleri, 3 adet Sağlık Bilimleri ve 6 adet Sosyal Bilimler Enstitüsü) yanında, enerji, bilişim ve sağlık alanlarında uygulamaya dönük araştırmalar yapan ve sanayiye hizmet veren 11 enstitü bulunmaktadır. Üniversite bünyesinde bulunan söz konusu enstitülerin yanında, bakanlıklara ait

Tablo 59: İzmir Üniversitelerine İlişkin Bilgiler*, 2011

Gösterge	DEÜ	EÜ	İYTE	İEÜ	Yaşar Ü.	Gediz Ü.	İzmir Ü.	Toplam
Fakülte	13	12	3	6	7	4	5	50
Enstitü	10	8	1	2	2	2	2	27
Yüksekokul	11	13	1	3	2	1	3	34
Öğretim Elemanı (A)	3.373	3.424	523	441	341	57	123	8.282
Öğrenci (B)	43.185	44.471	2.088	5.973	4.013	1.198	1.354	102.282
Öğretim Elemanı Başına Öğrenci (B/A)	13	13	4	14	12	21	11	12

Kaynak: İZKA, EBİLTEM ve TÜİK, 2012

* Tablo 2011 yılı itibari ile faal olan üniversiteleri kapsamaktadır.

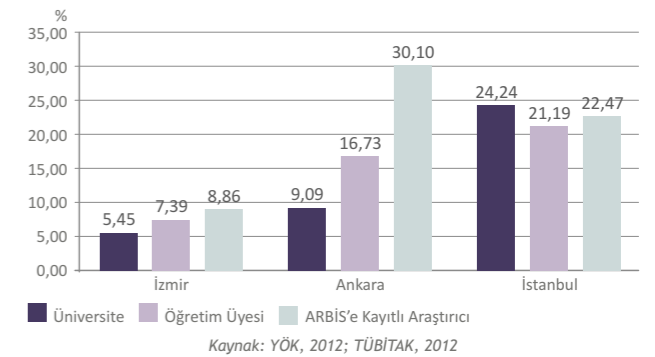
8 adet enstitü de (Menemen Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Bornova Ziraî Mücadele Araştırma Enstitüsü, Bornova Zeytincilik Araştırma Enstitüsü, Menemen Uluslararası Araştırma ve Eğitim Merkezi, İzmir İl Kontrol Laboratuvarı, İzmir Ziraî Karantina Müdürlüğü, Bornova Veteriner Kontrol ve Araştırma Enstitüsü, Ege Ormancılık Araştırma Müdürlüğü) Ar-Ge ve yenilik çalışmalarında iş piyasasının başvurduğu hizmet birimleri arasındadır. Enstitüler dışında, yenilik faaliyetlerinin gelişmesine destek veren araştırma merkezleri de hem kendi bünyelerinde yürüttükleri çalışmalar hem de işletmelere verdikleri teknik ve danışmanlık hizmetleri ile teknoloji üretimine doğrudan katkı sağlayan birimlerdir. Üniversiteler bünyesinde toplam 20 araştırma merkezi bulunmaktadır. İzmir'deki 9 üniversitenin 4'ünün bünyesinde sanayi ile işbirliğini sağlayacak bir ara yüz kuruluşu bulunmaktadır. Üniversitelerdeki araştırma sonuçlarının ticarileştirilmesi konusunda yardımcı olacak, sanayi ile etkin bir işbirliğini ve ortak projelerin oluşmasını sağlayacak arayüz merkezleri kurulması önem taşımaktadır (İZKA, EBİLTEM ve TÜİK, 2012).

Ar-Ge ve yeniliğin gelişmesi için teknolojiyi kullanacak ve ekonomik değere dönüşmesine yardımcı olacak ara elemanlara ihtiyaç vardır. İzmir'deki üniversitelerde farklı programlarda eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bulunan 25 adet meslek yüksekokulu (iki yıllık) ve yüksekokul (dört yıllık) bu ihtiyacı önemli ölçüde karşılamaktadır. Bu okulların bölgenin ihtiyaçlarına göre uzmanlaşması ve işgücü yaratması önemlidir.

Üniversite, üniversitelerde çalışan toplam öğretim üyesi ve araştırmacı sayısı göz önüne alındığında İzmir, Türkiye sıralamasında üçüncü durumdadır. 2011 yılı itibari ile Türkiye'de TÜBİTAK ARBİS'e kayıtlı toplam 81.674 aktif araştırmacı bulunmaktadır. Bu araştırmacıların üç büyük bölgedeki dağılımına bakıldığında Ankara'da 24.584 (% 30,10) araştırmacı, İstanbul'da ise 18.354 (% 22,47)

araştırmacı bulunmaktadır. İzmir, 7.240 araştırmacı sayısı ile Ankara ve İstanbul bölgelerinden sonra gelen üçüncü bölgedir. Bu sayı, Türkiye toplamının % 8,86'sını oluşturmaktadır (Şekil 35). İzmir'de bulunan araştırmacı gücünün İzmir'in ihtiyaçları ve öncelikleri doğrultusunda yönlendirilmesi ile farklı konularda yeni teknolojik ürünlerin gelişmesi sağlanabilecektir.

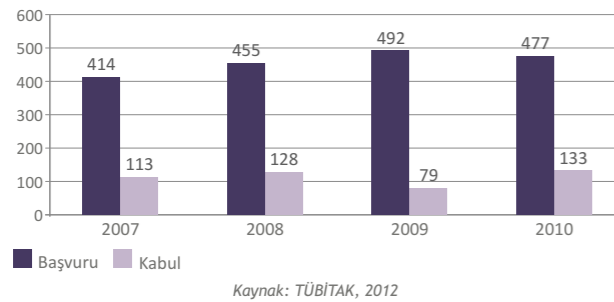
Şekil 35: Üniversite, Öğretim Üyesi ve Araştırmacı Oranları, 2010

Üniversitelerde en sık yararlanılan TÜBİTAK proje desteği kapsamında üretilen projeler incelendiğinde, araştırmacıların sadece % 6'sının proje başvurusu yaptığı görülmektedir. 2007-2010 yılları arasında bilgi üretmeye yönelik olarak üretilen proje sayısı 1.838 adettir. 2009 yılı hariç proje başvuruları artış eğilimi göstermiştir (Şekil 36). Proje başvuru sayısı, İstanbul'da 2.208 iken Ankara'da 2.882'dir. Diğer yandan, her 100 araştırmacıya İzmir'de 30, İstanbul'da 16 ve Ankara'da 12 proje önerisi düşmektedir. Toplam proje başvurusu sayısı daha düşük olmasına rağmen İzmir'de araştırmacı gücünün proje oluşturma potansiyelinin daha yüksek olduğu görülmektedir. 100 araştırmacı başına kabul edilen TÜBİTAK projesi sayısı İzmir'de 8 olup, kabul edilen projelerin başvurulara oranı her üç bölgede yaklaşık 1/3 düzeyindedir.

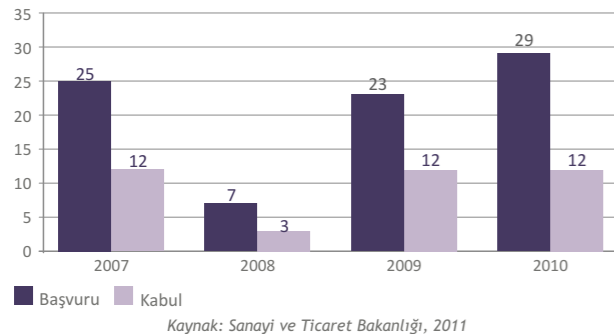
⁶⁰ 2013 yılı itibariyle 9 üniversite kapsamında 66 fakülte ve 35 meslek yüksekokuluna çıkmıştır.

Şekil 36:
İzmir'den TÜBİTAK'a Başvuru ve Kabul Sayıları, 2007-2010

Son 30 yıl içinde, bilimsel ve uygulamaya yönelik bilgi üreten akademik projelerin yanında, sanayinin doğrudan teknoloji üretmesine olanak sağlayan projelerin oluşturulması da üniversitelerin önemli işlevlerinden biri haline gelmiştir. Bu amaca yönelik oluşturulan ve yürütülen üniversite-sanayi ortak projeleri Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı SAN-TEZ Programı altında desteklenmektedir. İzmir'den 2007-2010 yılları arasında yapılan toplam SAN-TEZ proje başvurusu 84 olup, bu başvurulardan 39 tanesi kabul edilmiş (% 46) ve desteklenmiştir (Şekil 37). Bu sayı Ankara'da 165 başvuru 84 kabul (% 51), İstanbul'da ise 115 başvuru 60 kabuldür (% 52).

Şekil 37:
İzmir'den SANTEZ Programına Başvuru ve Kabul Sayıları, 2007-2010

SAN-TEZ projelerinin oldukça düşük sayıda gerçekleşmesi üniversite-sanayi işbirliğinin İzmir'de yeterli düzeyde olmadığını göstermektedir. Nitekim güçlü araştırmacı yapısına sahip İzmir'de, işletmelerin % 81'i üniversite ve araştırma merkezleri ile işbirliği içerisinde bulunmadığını belirtmiştir. Ayrıca, işletmelerin sadece % 5'i yenilik projelerinin fikir kaynağını üniversitedeki araştırmacılar olarak göstermiştir.

İzmir'deki araştırmacılar 2007-2010 yılları arasında toplam 6.719 yayın ile Türkiye'de üretilen yayınların toplam % 7,6'sını üretmiştir. İzmir'in yayın sayısı artış eğilimi sergilerken, toplam yayınlar içindeki payı 2007-2009 döneminde azalma, 2010 yılında ise artış göstermiştir (Tablo 60). İzmir'de aktif 7.240 araştırmacı olduğu göz

önüne alındığında 2007-2010 dönemi ortalaması olarak araştırmacı başına 0,9 yayın düşmektedir. Bu oran İstanbul'da da 0,9 iken Ankara'da 0,8'dir.

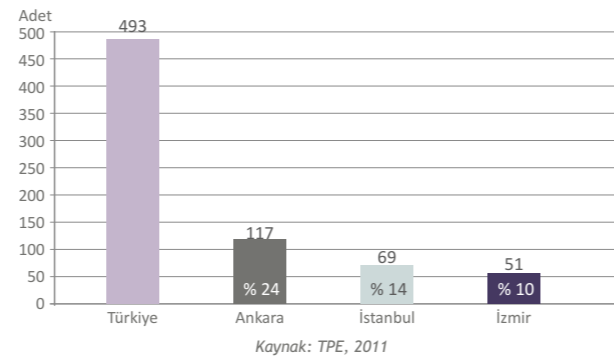
Tablo 60:
İzmir ve Türkiye'de Yayın Sayıları, 2007-2010

Düzyer	2007	2008	2009	2010	Toplam
İzmir	1.373	1.585	1.697	2.064	6.719
Türkiye	17.788	21.317	23.687	25.513	88.305
İzmir/Türkiye	7,72	7,44	7,16	8,09	7,61

Kaynak: İZKA ve EBİLTEM, 2012a

Patent, ülkelerin Ar-Ge ve yenilik göstergelerinden birisidir. Patent en önemli kaynağı ise üretilen ve yürütülen projelerdir. Türk Patent Enstitüsü (TPE) verilerine göre, 2007-2010 yılları arasında İzmir üniversitelerine ait patent başvurusu 51, tescil edilen patent sayısı ise 11'dir. Aynı dönemler arasında patent başvuru sayısı İstanbul'da 69, tescil edilen 28 iken Ankara'da başvuru 117, tescil ise 22'dir (Şekil 38).

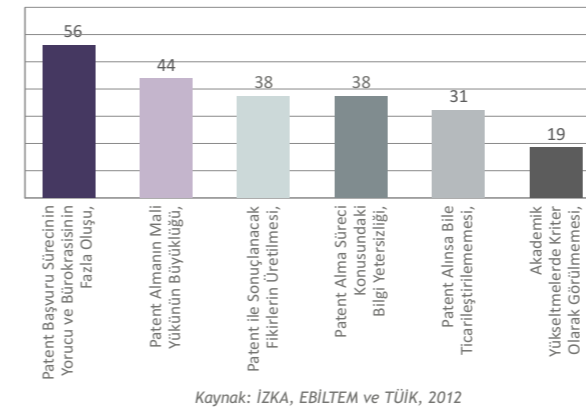
Şekil 38:
Üniversitelerde Üretilen Patent ve Faydalı Model Başvuru Sayılarının Bölgelere Göre Dağılımı, 2007-2010

Patent sayısının düşük olması üniversitelerde yürütülen araştırmaların uygulamaya dönük olmadığını veya sonuçların yeterli oranda tescillenmediğini göstermektedir. 1.000 araştırmacıya düşen patent ve faydalı model başvuru sayısı Türkiye ortalamasında 6, İstanbul'da 3,8 ve Ankara'da 4,8 iken, bu sayı İzmir'de 7'dir. İzmir'de araştırmacılar proje yazmada olduğu gibi patent konusunda da diğer iki büyük bölgeye göre daha yüksek performans göstermektedir.

Üniversiteler tarafından, araştırmaların yeterince patente dönüşmemesi önündeki başlıca engellerin patent başvuru sürecinin yorucu ve bürokrasinin fazla oluşu (% 56), patent almanın mali yükünün büyüklüğü (% 44), patentle sonuçlanacak fikirlerin üretilmemesi (% 38) ve patent alma süreci konusundaki bilgi yetersizliği (% 38) olduğu değerlendirilmiştir (Şekil 39).

Şekil 39:
Üniversitelerin Patent Almasının Önündeki Engeller, (%)

Ar-Ge ve Yeniliği Destekleyici Altyapı

Ar-Ge ve yenilik çalışmalarının gelişmesi ve istenilen düzeye çıkabilmesi için uygun ortamın sağlanması, buna yönelik çalışmaların desteklenmesi ve ilgili kurum ve kuruluşların bilgilendirilerek bu süreçlere dahil edilmeleri gerekmektedir. İşletmelerin daha yenilikçi bir yapıya kavuşabilmeleri için, şemsiye kuruluşların üyeleri ile iletişim kapasitesi, verdiği destekler, desteklerin içeriği ve tanıtımı ile fiziki altyapı konularındaki durumları belirleyici rol oynamaktadır.

İzmir'de çok sayıda oda, borsa, dernek, birlik, federasyon ve OSB yönetimleri gibi şemsiye kuruluşlar bulunmaktadır (Tablo 61). Bu kurumlar, sahip oldukları yasa ile belirlenmiş görev ve sorumluluklarının yanında, üyeleri arasında Ar-Ge ve yenilik farkındalığını artırarak daha yenilikçi ve teknolojik ürünler üretip satmalarını sağlamayı amaçlamaktadır.

Tablo 61:
İzmir Bölgesel Yenilik Stratejisi Çalışması Kapsamında Görüşme Yapılan Şemsiye Kuruluşlar ve Üye Sayıları, 2011

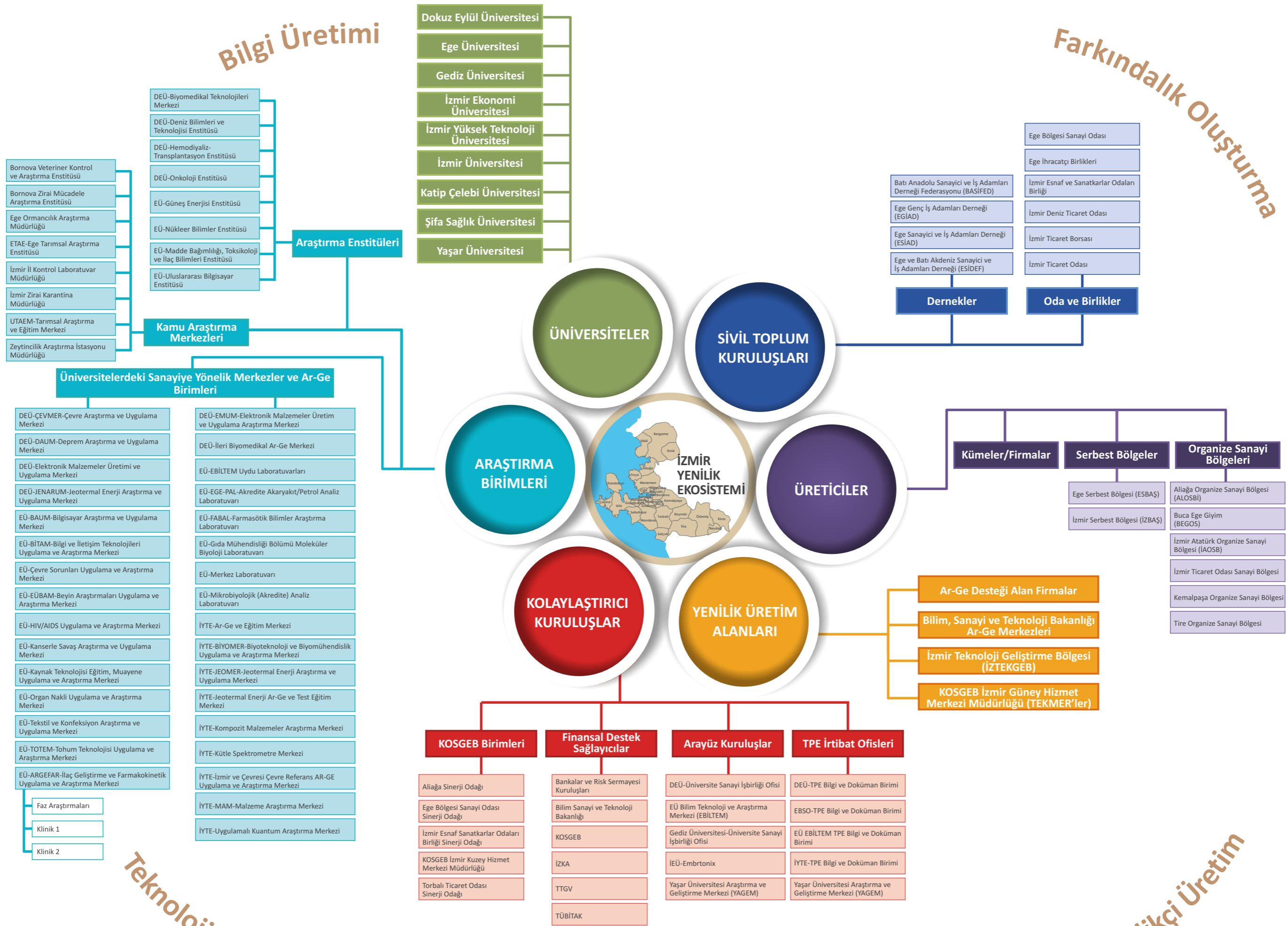
Kurum	Sayı	Üye Sayısı
Dernek	5	1.130
Organize Sanayi Bölgesi	6	1.350
Federasyon	2	8.500
Serbest Bölge	2	330
Birlik	2	147.000
Oda	1	5.000
Borsa	1	1.873
Diğer	1	0
Toplam	21	165.183

Kaynak: İZKA ve EBİLTEM, 2012b

Araştırma kapsamında hazırlanarak geliştirilen anket İzmir'de faaliyet gösteren sanayi ile ilgili oda, dernek, borsa, birlik, OSB ve serbest bölgeler olmak üzere toplam 21 kuruma uygulanmıştır. İzmir'deki şemsiye kuruluşların üniversiteler ile işbirliği görece yüksek bir seviyede iken (% 60) bu kuruluşların kendi üyeleri olan işletmeler ile işbirliği ve proje oluşturma düzeyleri (% 35) oldukça düşüktür. Şemsiye kuruluşların sadece % 30'unun yenilik konusunda stratejik hedeflerin ortaya konulduğu bir yenilik politikası varken, % 70'inin böyle bir strateji ve politikası bulunmamaktadır. Şemsiye kuruluşların % 90'ı üyelerinin yenilik faaliyetlerini izleyecek bir sistemlerinin bulunmadığını, ancak % 78 oranında böyle bir sisteme ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Kurumların % 95'i, üyelerinin Ar-Ge ve yeniliğe yönelik devlet yardımlarından etkin bir şekilde yararlanamadıklarını bildirmişlerdir. Bu bilgiler İzmir'de firmaları Ar-Ge ve yeniliğe yöneltecek, bilgi ve farkındalıklarını artıracak ve firmaların proje yazma becerilerini geliştirecek çalışmalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

İzmir'deki şemsiye kuruluşların Ar-Ge ve yeniliğe yönelik verdiği destek birincil olarak "yönlendirme ve bilgilendirme" desteğidir. Ar-Ge ve yeniliği destekleyen şemsiye kuruluşların neredeyse tamamı bilgilendirme ve yönlendirme hizmeti verirken, sınai mülkiyet hakları, proje hazırlama ve yönetme, teknoloji transferi ve lisanslama, ürün geliştirme ve spin-off firma kurma gibi yenilik ekosisteminin diğer önemli faaliyetlerine ilişkin hizmetler konusunda geri kalmaktadır. Bu hizmetlerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Yenilik çalışmasının yapılması ve yaygınlaşması için bilgi üreten kurumlardan, teknoloji üreten kurumlara kadar her kesimin bilinçli bir işbirliği ve eşgüdüm içinde olması gerekmektedir. İzmir'de bulunan ve bünyelerinde binlerce işletmeyi barındıran odalar, dernekler, birlikler ve federasyonlar Ar-Ge ve yeniliğe yönelik farkındalık çalışmalarının yapıldığı/yapılacağı yerlerden birisidir. Bu yapıların aktif bir şekilde farkındalık çalışmalarını yürütmeleri, üyelerini ve toplumu bilgilendirmeleri yenilik ekosisteminin temelini sağlamlaştıracaktır (Şekil 39).

İzmir'deki yenilik üretim merkezlerinin başında İzmir Teknoloji Geliştirme Bölgesi (İZTEKGEB)⁶¹, KOSGEB-TEKMER'ler, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı desteği kapsamında kurulan Ar-Ge Merkezleri ile devlet Ar-Ge desteği olarak teknoloji üreten diğer işletmeler gelmektedir.

KOSGEB Güney Hizmet Merkez Müdürlüğü bünyesindeki Ege Üniversitesi Teknoloji Geliştirme Merkezi (EÜ TEKMER) de 18 adet işlik, Dokuz Eylül Üniversitesi Teknoloji Geliştirme Merkezi (DEÜ TEKMER) de 12 adet işlik bulunmaktadır. Bu işlikler firmaların teknoloji üretim sürecine önemli destek vermekte ve üniversite ile birlikte proje oluşturma ve yürütme şansını artırmaktadır.

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın desteğiyle, 5746 sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun çerçevesinde İzmir'de kurulan Ar-Ge Merkezleri sayısı 2012 itibarı ile 12'dir (Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012a). İzmir, İstanbul (32), Ankara (17) ve Bursa'dan (19) sonra Kocaeli ile birlikte dördüncü sırada yer almaktadır. Türkiye'nin ilk 500 büyük sanayi kuruluşu arasında 30 İzmir firmasının olduğu düşünüldüğünde Ar-Ge Merkezi sayısının yetersiz olduğu ortaya çıkmaktadır. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı kapsamındaki Ar-Ge merkezleri ancak büyük ölçekli işletmeler tarafından kurulabilmektedir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin bünyelerinde bağımsız bir Ar-Ge birimine sahip olma oranı ise % 15 düzeyindedir (İZKA, EBİLTEM ve TÜİK, 2012).

Özel Sektörde Yenilik

İzmir Bölgesel Yenilik Stratejisi kapsamında özel sektörün yenilik kapasitesinin tespit edilmesi için bir saha analizi çalışması yürütülmüştür. İZKA, TÜİK İzmir Bölge Müdürlüğü ve EBİLTEM işbirliği ile gerçekleştirilmiş saha analizinde 760 firmaya anket uygulanmıştır. Saha analizlerinin yapılması için önceki analiz çalışmaları dikkate alınarak belirlenmiş sektörler şunlardır: *Yenilenebilir Enerjiler ve Çevre Teknolojileri, İşlenmiş Meyve ve Sebze, Giyim Eşyası Sanayi, Kimyasal Maddeler, Biyomedikal Sanayi, Bilişim, Endüstriyel Havalandırma İklimlendirme ve Soğutma* sektörleridir.

Analiz sonucunda ortaya çıkan sonuçlar raporlanarak İzmir Bölgesel Yenilik Stratejisi Saha Analizi olarak yayınlanmıştır⁶².

İşletmelerin yenilik düzeyi, farklı göstergeler ile ölçülebilmektedir. Bu göstergelerden en temel olanı Ar-Ge birimlerinin varlığıdır. İşletme bünyesinde bulunan bağımsız bir Ar-Ge birimi sürdüreceği Ar-Ge ve yenilik çalışmaları ile işletmenin ve dolayısı ile ülkenin yenilik düzeyini artıracaktır. Bölgesel Yenilik Stratejisi Saha Analizi kapsamında belirlenmiş sektörlerde İzmir'de bağımsız Ar-Ge birimi olan işletmelerin oranı % 15 gibi oldukça düşük bir düzeydedir.

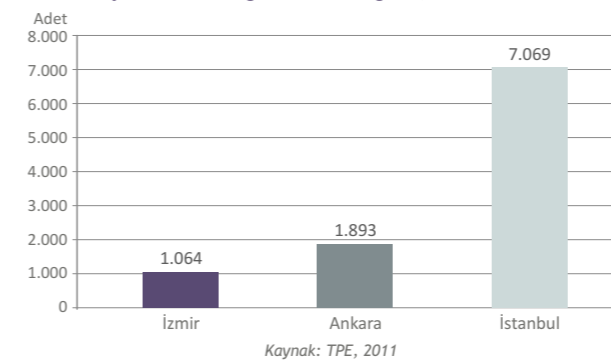
TÜBİTAK-TEYDEB'in sunduğu "Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı-1501" ve "KOBİ Ar-Ge Başlangıç Destek Programı-1507" destek programları firmalar için Ar-Ge ve yenilik projelerinin en büyük finansman kaynağı durumundadır. 2007-2010 yılları arasında TEYDEB Ar-Ge desteklerinden (1501 ve 1507) yararlanmak üzere İzmir'den 416 firma başvuru yapmış, bunlardan 259 tanesi desteklenmiştir. İzmir firmalarının başarı oranı % 62 düzeyindedir ve başvuruların büyük bir kısmı makine imalat, kimya ve bilişim sektörlerinden yapılmaktadır. İstanbul'dan 2.016 firma başvuru yapmış ve % 60 yararlanma oranı ile 1.212 firma destekten yararlanmıştır. Ankara'dan ise 932 başvuran firma, 593 yararlanma ve % 64 başarı oranı gerçekleşmiştir. İzmir'in İstanbul ve Ankara ile kıyaslandığında hem başvuran firma sayısının hem de proje başvuru sayısının oldukça düşük olduğu, ancak yararlanma oranı açısından bölgeler arası belirgin bir fark olmadığı görülmektedir.

TTGV desteklerine 2007-2010 döneminde İzmir'den başvuru alan proje sayısı 26'dır. Türkiye'de desteklenen projelerden % 24'ü İzmirli firmalara aittir. KOSGEB programlarına 2010 yılında İzmir'den 27 firma başvurmuş ve yapılan başvuruların % 86'sı kabul edilmiştir. İmalat sanayinde faaliyet gösteren işletme sayısının 20 binin üzerinde olduğu düşünüldüğünde, bölge firmalarının TEYDEB, TTGV ve KOSGEB destekleri gibi Ar-Ge ve yeniliğe dönük kamu desteklerinden yararlanma açısından geride olduğu ortaya çıkmaktadır.

Ar-Ge çalışmalarının en önemli çıktılarında birisi üretilen patentlerdir. İzmir sadece üniversite adresli patent sayısında değil, toplam patent sayısında da Ankara ve İstanbul'un gerisinde kalmaktadır. TPE verilerine göre

2007-2010 yılları arasında İzmir'den toplam 1.064 adet patent başvurusu yapılırken, bu sayı Ankara için 1.893 ve İstanbul için de 7.069 olmuştur (Şekil 41). TÜİK 2010 yılı verilerine göre İzmir'de 2007-2010 yılları arasında imalat sanayi sektöründe faaliyette bulunan firmaların ortalama sayısı 28.173 tür. Buna göre 2007-2010 dönemindeki başvurular açısından, İzmir'de yaklaşık 30 firmaya 1 patent başvurusu düşmektedir.

Şekil 41: Patent Başvurularının Bölgelere Göre Dağılımı, 2007-2010

İzmir'de işletmelerin cirolarından Ar-Ge faaliyetlerine ayırdığı pay 2007 yılında % 4,5 iken bu oran 2008 yılında % 4,3, 2009 ve 2010 yıllarında % 4,8 seviyesinde gerçekleşmiştir. Cirodan Ar-Ge faaliyetlerine ayrılan payın 2007-2010 yılları arasındaki dört yılın ortalaması ise % 4,6'dır. Yine aynı dönemde işletmeler tarafından, Ar-Ge faaliyetleri için yıllık ortalama toplam 824.772 Avro harcanmıştır. Saha çalışması kapsamında belirlenen sektörlerdeki işletmeler, 2007-2010 yılları arasında toplam 307 patent başvurusu yapmıştır (Tablo 62). Firmaların Ar-Ge harcamalarına oranlandığında, İzmir'de 1 patent ortaya çıkarabilmek için işletmelerin ortalama 10.746 Avro Ar-Ge harcaması yapması gerektiği tespit edilmiştir (İZKA ve TÜİK, 2012a).

Tablo 62: İşletmelerin Ar-Ge ve Yenilik Göstergeleri

Yıl	Ar-Ge'ye Ayrılan Pay (%)	Ar-Ge Çalışanı Oranı (%)	Yeni Mal (Toplam)	Yeni Hizmet (Toplam)	Patent Başvurusu (Toplam)
2007	4,5	2,7	344	72	70
2008	4,3	3,0	495	139	62
2009	4,8	3,5	627	189	57
2010	4,8	4,5	873	272	118

Kaynak: İZKA ve TÜİK, 2012a

EBSO "Üretimden Satışlarına Göre Büyük Sanayi Kuruluşları Anket Çalışması" sonuçlarına göre, 2011 yılında EBSO'ya kayıtlı en büyük 100 firmanın⁶³ 44'ünde

Ar-Ge çalışmaları yapılmaktadır. 100 büyük firmada 2007 yılında 87 milyon TL olan Ar-Ge harcamaları 2011 itibarı ile 136 milyon TL'ye ulaşmıştır. Bu veriler İzmir sanayisinde Ar-Ge harcamalarının önemli artış kaydettiğini desteklemektedir.

İşletmeleri daha yenilikçi yapan, dolayısı ile önemli yenilik göstergelerinden bir diğeri ise Ar-Ge personel sayısıdır. İzmir'deki işletmelerin toplam çalışanların içerisinde Ar-Ge biriminde çalışanların payı 2007 yılında % 2,7 iken, bu oran 2008'de % 3'e, 2009'da % 3,5'e ve 2010 yılında % 4,5'e yükselmiştir. Sürekli bir artış eğilimi gösteren bu oran, paralel olarak patent sayılarının artması ve işletmelerin daha fazla ciro elde etmesi sonucunu doğurmuştur.

İzmir'in Ar-Ge ve yenilik kapasitesi açısından öne çıkan sektörlerinde 2010 yılında istihdam edilen toplam doktoralı personel sayısı 45'tir. 2010 yılı itibarı ile toplam Ar-Ge personelinin 1.101 olduğu göz önüne alındığında doktoralı çalışanların toplam Ar-Ge personelinin % 4'ünü oluşturduğu görülmektedir (İZKA ve TÜİK, 2012a).

Bölgesel Yenilik Stratejisi Saha Analizi kapsamındaki işletmeler 2007-2010 yılları arasında toplam 2.339 yeni ya da önemli derecede iyileştirilmiş mal ve 672 yeni hizmet üretmiştir. Yeni mal ve/veya hizmet geliştiren işletmelerin oranı % 25 düzeyindedir. Yenilikçi ürünlerin (hem firma hem de pazar için yeni olan ürünler) toplam ciro içerisindeki payı % 19 iken, pazar için yeni olan ürünlerin payı % 13, firma için yeni olan ürünlerin payı % 26 ve hiç yenilik içermeyen ürünlerin payı ise % 42'dir.

Bu tablonun başlıca nedenlerinden birisi olarak, işletmelerin sadece % 7'sinin açık yenilik modelini kullandıkları, çok büyük bir kısmının Ar-Ge ve yenilik süreçlerinde tedarikçileri, müşterileri ve rakipleri ile işbirliği içerisine girmedikleri ortaya konulmuştur. Ayrıca üniversite ve sanayi kesimi arasında da işbirliği bağlarının zayıf olması önemli bir etkidir.

Öncelikli Sektörlerde Yenilik

İzmir Bölgesel Yenilik Stratejisi çalışmasında, 2010-2013 İzmir Bölge Planı'nda İzmir için öncelikli olarak belirtilmiş, İzmir Yükselen Sektörler Analizi ve İzmir Kümelenme Analizi çalışmalarında firma sayısı, istihdam, ihracat veya bölgenin barındırdığı kaynaklar itibarı ile öne çıkan ve Ar-Ge ve yenilik anlamında potansiyeli yüksek olarak

⁶¹ İZTEKGEB ile ilgili detaylı bilgiler çalışmanın Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri, Serbest Bölgeler, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri kısmında yer almaktadır.

⁶² İzmir Bölgesel Yenilik Stratejisi Saha Analizi Raporu'na ulaşmak için: http://www.izmiriplanliyorum.org/static/upload/file/izmir_bolgesel_yenilik_stratejisi_altinnokta.pdf

⁶³ Anket çalışması 2002-2009 döneminde Ege Bölgesi'ndeki tüm firmaları, 2010 ve sonrasında ise, sadece üyeleri kapsamaktadır. 2011 yılında, üretimden satışları 25 milyon TL barajını aşan anket çalışmasına EBSO'nun 153 üyesi katılmıştır. Tüm listenin % 80'inin üretim yeri İzmir'dir.

değerlendirilen yedi sektöre ilişkin bilgiler toplanmıştır. Bu sektörler aşağıda gösterilmiştir:

- Bilişim,
- Biyomedikal Sanayi,
- Endüstriyel Havalandırma, İklimlendirme ve Soğutma Cihazları,
- İşlenmiş Meyve-Sebze,
- Kimyasal Maddeler (Plastik Hammadde, Boya ve Temizlik Maddeleri)
- Tekstil,
- Yenilenebilir Enerji (Rüzgar, Güneş, Biokütle ve Jeotermal Enerji) ve Çevre Teknolojileri.

Belirlenen sektörler bu anlamda öncelikli olarak incelenmiş, buradan çıkacak bilgi ve deneyimin

çalışmanın gelecekte diğer sektörleri de içerecek biçimde genişletilmesi için örnek teşkil etmesi amaçlanmıştır. 2007–2010 dönemini ve yedi sektörü kapsayan araştırma, İzmir'de Ar-Ge ve yenilikle ilgili sektörel düzeyde farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Teknopark ve TEKMER gibi yenilik üretim alanlarında daha çok bilişim firmaları yoğunlaşmıştır. Diğer sektörler bu alanlarda faaliyet göstermemektedir. En fazla Ar-Ge harcaması gerçekleştiren işletmeler OSB'lerde faaliyet göstermektedir. İşletmelerin bir arada bulunduğu, bilgi ve deneyim paylaşımını daha kolay yapabildikleri, dışsalılıklardan faydalanabildikleri OSB, Serbest Bölge, Teknopark, TEKMER gibi alanlarda yoğunlaşmaları önemli bir kriter olarak belirlemektedir.

Tablo 63:
İzmir, Ankara ve İstanbul'da Ar-Ge ve Yenilik Temel Göstergeleri

Göstergeler	Kaynak	İzmir	Ankara	İstanbul
Kurumsal Göstergeler				
Üniversite Sayısı (2012)	YÖK	9	14	37
Üniversite Başına Düşen Nüfus (2012)	TÜİK, YÖK	440.581	349.350	368.223
ARBİS'e Kayıtlı Araştırmacı Sayısı (2010)	TÜBİTAK	7240	24584	18354
Teknoloji Geliştirme Bölgelerinin Sayısı (2010)	BSTB	1	6	5
Ar-Ge Merkezlerinin Sayısı (5746 S. Kanun) (2012)	BSTB	12	17	32
Akademik Göstergeler				
Bilimsel (SCI) Yayın Sayısı (2010)	YÖK	2.064	5.579	4.787
TÜBİTAK'a Sunulan Projelerin Kabul Oranı % (Akademik) (2007-2010 Ort.)	TÜBİTAK	25	31	29
100 Araştırmacı Başına Önerilen Proje Sayısı (Akademik) (2010)	TÜBİTAK	30	12	16
Araştırmacı Başına Kabul Edilen Proje Sayısı (Akademik) (2010)	TÜBİTAK	8	4	5
TÜBİTAK Projelerinde Ortalama Proje Bütçesi (Akademik) (bin TL) (2010)	TÜBİTAK	152	196	180
SANTEZ Programına Başvuru Sayıları (2007-2010 Toplam)	BSTB	84	165	115
SANTEZ Programına Kabul Sayıları (2007-2010 Toplam)	BSTB	39	84	60
Üniversitelerin Toplam Patent ve Faydalı Model Başvuru Sayısı (2007-2010 Toplam)	TPE	51	117	69
1000 Araştırmacı Başına Düşen Patent ve Faydalı Model Sayısı (2007-2010 Toplam)	TPE	7,0	4,8	3,8
TÜBİTAK'a Önerilen Proje Sayısı (Akademik) (2010)	TÜBİTAK	1.838		
TÜBİTAK Tarafından Kabul Edilen Proje Sayısı (Akademik) (2010)	TÜBİTAK	453		
Sanayi Göstergeleri				
TÜBİTAK-TEYDEB Desteklerine Başvuran Firma Sayısı (2007-2010)	TÜBİTAK	416	932	2.016
TÜBİTAK-TEYDEB Desteklerinde Desteklenen Firma Sayısı (2007-2010)	TÜBİTAK	259	593	1.212
TEYDEB Proje Başvurularının Kabul Oranları (%) (2007-2010)	TÜBİTAK	58	57	57
Proje Başına Düşen TEYDEB Hibe Tutarı (bin TL) (2007-2010)	TÜBİTAK	160	215	336
TEYDEB Projesi Ortalama Süresi (ay) (2007-2010)	TÜBİTAK	16	19	16
TTGV Tarafından Desteklenen Firma Sayısı (2007-2010)	TTGV	23	81	53
Patent Başvuru Sayısı (2007-2010)	TPE	594	1.163	4.333
Tescil Edilen Patent Sayısı (2007-2010)	TPE	92	190	965
Faydalı Model Başvuru Sayısı (2007-2010)	TPE	868	1.019	5.313
Tescil Edilen Faydalı Model Sayısı (2007-2010)	TPE	638	620	3.757

Kaynak: İZKA, EBİLTEM ve TÜİK, 2012

Tüm sektörlerde bağımsız bir Ar-Ge birimi barındıran işletmeler bulunmakla birlikte, bunların sayıca artırılması mümkündür. Kimyasal maddeler sektörü % 25 ile en yüksek oranda Ar-Ge birimi barındıran işletmenin bulunduğu sektör olarak araştırmada öne çıkmıştır. Ar-Ge birimlerinin ve bu birimlerdeki nitelikli insan kaynağının artırılması hem üniversite-sanayi işbirliğinin hem de firmaların Ar-Ge ve yenilik yeteneklerinin gelişmesine hizmet edecektir. İşletmelerin Ar-Ge yapma durumunun başlıca göstergelerinden birisi olan Ar-Ge harcaması sektörler göre büyük farklılıklar göstermektedir. Tüm sektörlerde belirli bir düzeyde Ar-Ge harcaması gerçekleştirilmesi umut vericidir. Toplam cirodan en fazla pay ayıran sektör % 10 ile bilişim sektörüdür. Yenilenebilir enerji sektöründe Ar-Ge harcamalarının düşüklüğü dikkat çekicidir.

Üniversiteler ile işbirliği konusunda sektörlerde önemli ölçüde farkındalık oluştuğu ve çok sayıda işletmenin üniversiteler ile farklı konularda işbirliği yaptığı görülmektedir. Üniversiteler ve Araştırma Merkezleri ile en fazla işbirliği içerisinde olan sektör % 27 ile biyomedikal olmuştur.

Yenilik performansına bakıldığında, endüstriyel havalandırma sektöründe faaliyette bulunan işletmelerin %31'i, biyomedikal ve kimyasal maddeler sektöründe bulunanların % 29'u, bilişim sektöründeki firmaların % 26'sı, tekstil sektöründeki işletmelerin % 16'sı, yenilenebilir enerjiler sektöründekilerin % 13'ü, işlenmiş sebze ve meyve sektöründeki firmaların % 10'u ve yeni bir mal ve hizmet sunmuştur. Patent başvurusu açısından ise kimyasal maddeler sektörü (90 patent) ve bilişim sektörü (65 patent) öne çıkmaktadır. Yenilenebilir enerji sektöründen patent başvurusu gerçekleştirilmemiş olması dikkat çekicidir. İzmir'de sanayinin Ar-Ge ve yenilik

Tablo 64:
İzmir'de Ar-Ge ve Yenilik Temel Göstergeleri

Göstergeler	Kaynak	İzmir
Teknoloji Geliştirme Bölgesindeki Firma Sayısı (2012)	İZTEKGEB	84
TGB Firmalarının İhracat Miktarı (Dolar) (2010)	İZTEKGEB	727.310
Teknoloji Bölgesi Çalışan Sayısı (2012)	İZTEKGEB	417
Toplam Ar-Ge İndirimi Büyüklüğü (bin Euro) (2007-2010) Maliye Bak.		18.910
TTGV Tarafından Desteklenen Proje Sayısı (2007-2010)	TTGV	26
KOSGEB'e Başvuran Toplam İşletme Sayısı (2007-2010)	KOSGEB	57
KOSGEB'den Destek Alan İşletme Sayısı (2007-2010)	KOSGEB	49
Üniversite-Sanayi İşbirliği Merkezi Sayısı (2011)	Üniversiteler	4
Spin-Off Firma Sayısı (2010)	Üniversiteler	2

Kaynak: İZKA, EBİLTEM ve TÜİK, 2012

kapasitesinin değerlendirilmesinde, bu sektörlerin yanında diğer sektörlerin de farklı araştırmalarda incelenmesi daha geniş bir sektörel perspektif ortaya konulması açısından yararlı olacaktır.

İzmir'in temel Ar-Ge ve yenilik göstergeleri, diğer iki büyük bölge ile kıyaslamalı biçimde aşağıda listelenmiştir.

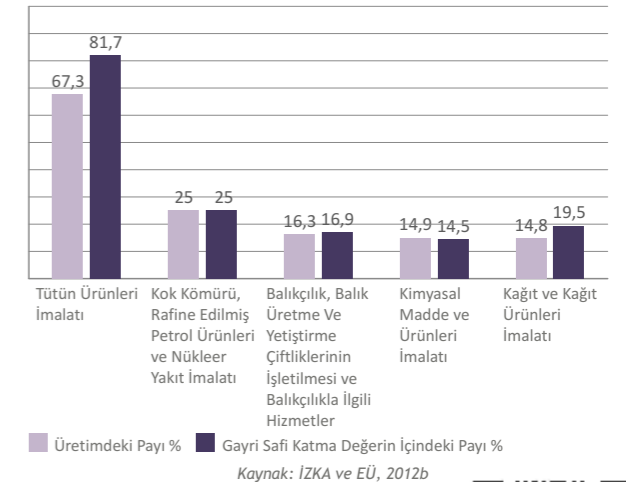
3.a.5. Sektörler Arası İlişkiler

İzmir Bölgesel Girdi Çıktı Analizi⁶⁴ çalışmasında İzmir Bölgesi sektörlerinin üretim, gayrisafi katma değer, ihracat, ithalat, ürün üzerindeki net vergiler, çalışanlara yapılan ödemeler ve net işletme artışı açısından Türkiye ekonomisindeki payları incelenmiştir.

Sektörlerin 2008 yılı Türkiye üretimi içindeki payı açısından, İzmir'deki bütün ürünleri imalatı sektörü % 67,3 ile en yüksek paya sahip sektördür.

Türkiye'de bütün ürünleri imalatı katma değerinin % 81'i İzmir'de yaratılmaktadır. "Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıt imalatı", "kağıt ve kağıt ürünleri imalatı", "balıkçılık, balık üretme ve yetiştirme çiftliklerinin işletilmesi ile balıkçılıkla ilgili hizmetler" ve "kimyasal madde ve ürünlerin imalatı" sektörleri hem üretimdeki pay hem Gayri Safi Katma Değeri içindeki pay açısından öne çıkan diğer sektörlerdir. "Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı" sektörü her üretim payında ilk beş sektör içinde son sırada yer alırken, gayri safi katma değerdeki payda "kimyasal madde" ve "balıkçılık, balık üretme ve yetiştirme çiftliklerinin işletilmesi ve balıkçılıkla ilgili hizmetler" sektörlerinin önüne geçerek üçüncü sırayı almıştır (Şekil 42).

Şekil 42:
İzmir ve Türkiye'de Sektörlerin Üretimi ve Gayri Safi Katma Değeri İçindeki Payları, 2008 (%)

Kaynak: İZKA ve EÜ, 2012b

⁶⁴ Bu bölüm, İZKA ve EÜ İİBF işbirliği ile yürütülen İzmir Bölgesel Girdi-Çıktı Tablosu ve Modeli Oluşturulması ve Analizi'ne dayanarak oluşturulmuştur. 2012 yılında tamamlanan çalışmada karma yöntem kullanılarak 2002 Türkiye Girdi Çıktı Tablosu'ndan 2008 Türkiye tablosu elde edilmiş, oradan da 2008 İzmir Bölgesel Girdi Çıktı Tablosu oluşturulmuştur. Çalışma detaylarına ulaşmak için: http://www.izmiriplanilyorum.org/static/upload/file/2014-2023_izmir_bolge_plani_ikincitaslak.pdf

Sektörlerin bu sıralaması, çalışanlara yapılan ödemelerin oranı ve net işletme artışı miktarı açısından da benzeşmektedir.

İzmir ekonomisinde sektörlerin görece büyüklüklerinin ve diğer sektörlerle ilişkilerinin saptanmasına yönelik olarak İzmir Bölgesi Girdi Çıktı Analizi çerçevesinde 36 sektör

incelenmiştir. İzmir Bölgesi'ndeki sektörler ve üretim paylarına göre, İzmir'deki toplam üretimin % 17,7'si kara, su, hava ve boru hattı taşımacılığı sektörü tarafından gerçekleştirilmektedir. Yüksek üretim payına sahip diğer sektörler toptan ve perakende ticaret; diğer hizmetler sektörü; oteller ve lokantalar ve kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıt imalatı sektörleridir (Tablo 65).

Tablo 65: İzmir Bölgesinde Sektörlerin Üretim Payları, 2008

Sektör	Pay (%)
Kara, Su, Hava ve Boru Hattı Taşımacılığı ve İletişim	17,7
Toptan ve Perakende Ticaret	14,3
Diğer Hizmetler	11,2
Oteller ve Lokantalar	7,4
Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri ve Nükleer Yakıt İmalatı	6,1
Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı	4,5
Ana Metal Sanayii	4,2
Tarım, Avcılık ve Ormancılık	4,0
İnşaat	3,8
Kimyasal Madde ve Ürünlerin İmalatı	3,6
Tütün Ürünleri İmalatı	2,7
Sigorta ve Emeklilik Fonları Dahil Mali Hizmetler	2,2
Motorlu Kara Taşıtı, Römork Ve Yarı-Römork İmalatı	2,0
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	1,7
Elektrik, Gaz, Buhar ve Sıcak Su Üretimi ve Dağıtımı	1,6
B.y.s. Makine ve Teçhizat İmalatı	1,4
Plastik ve Kauçuk Ürünleri İmalatı	1,3
Mobilya İmalatı; B.y.s. Diğer İmalat	1,1
Giyim Eşyası İmalatı; Kürkün İşlenmesi ve Boyanması	1,1
Makine ve Teçhizatı Hariç; Metal Eşya Sanayii	1,1
Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı	1,0
Eğitim Hizmetleri	1,0
Metalik Olmayan Diğer Mineral Ürünlerin İmalatı	0,9
B.y.s. Elektrikli Makine ve Cihazların İmalatı	0,9
Tekstil Ürünleri İmalatı	0,7
Madencilik, Petrol ve Doğalgaz Çıkarımı	0,5
Basım ve Yayım; Plak, Kaset vb. Kayıtlı Medyanın Çoğaltılması	0,4
Balıkçılık, Balık Üretme ve Yetiştirme Çiftliklerinin İşletilmesi ve Balıkçılıkla İlgili Hizmetler	0,4
Derinin Tabaklanması, İşlenmesi; Bavalı, El Çantası, Saraçlık, Koşum Takımı ve Ayakkabı İmalatı	0,3
Suyun Toplanması, Arıtılması ve Dağıtılması	0,3
Ağaç ve Mantar Ürünleri İmalatı (mobilya hariç); Hasır ve Buna Benzer, Örülerek Yapılan Maddelerin İmalatı	0,2
Tıbbi Aletler; Hassas ve Optik Aletler ile Saat İmalatı	0,1
Yeniden Değerlendirme	0,1
Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı	0,1
Radyo, Televizyon, Haberleşme Teçhizatı ve Cihazları İmalatı	0,0
Büro, Muhasebe ve Bilgi İşlem Makineleri İmalatı	0,0
Toplam	100

Kaynak: İZKA ve EÜ, 2012b

GSKD açısından incelendiğinde üretim payı üzerinden yapılan analize göre ilk beş sektörde çok büyük değişiklik olmamakta, listeden “kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıt imalatı” sektörü çıkarken “tarım, avcılık ve ormancılık sektörü” listeye girmektedir. İzmir'de en yüksek katma değer yaratan sektör % 19,1 pay ile “kara, su, hava ve boru hattı taşımacılığı ve iletişim” sektörüdür (Tablo 66).

Tablo 66: İzmir Bölgesinde Sektörlerin GSKD Payları, 2008

Sektör	Pay (%)
Kara, Su, Hava ve Boru Hattı Taşımacılığı ve İletişim	19,1
Toptan ve Perakende Ticaret	18,7
Diğer Hizmetler ⁶⁵	16,8
Tarım, Avcılık ve Ormancılık	5,1
Oteller ve Lokantalar	4,8

Kaynak: İZKA ve EÜ, 2012b

Çalışanlara yapılan ödemeler açısından inceleme yapıldığında “diğer hizmetler” sektörü, % 20'nin üzerinde payla İzmir'deki en yüksek işgücü ödemesi yapan sektör olarak ön plana çıkmaktadır. İşgücü ödemesinde öne çıkan diğer dört sektör ise sırasıyla “toptan ve perakende ticaret”, “kara, su, hava ve boru hattı taşımacılığı ve iletişim” ve “inşaat ve eğitim hizmetleri” sektörleridir. Diğer analizlerden farklı olarak, çalışanlara yapılan ödemelerde inşaat ve eğitim hizmetlerinin öne çıkması dikkat çekicidir (Tablo 67).

Tablo 67: İzmir Bölgesinde Sektörlerin Çalışanlara Yapılan Ödeme Payları, 2008

Sektör	Pay (%)
Diğer Hizmetler	21,0
Toptan ve Perakende Ticaret	16,7
Kara, Su, Hava ve Boru Hattı Taşımacılığı ve İletişim	10,7
İnşaat	5,4
Eğitim Hizmetleri	5,4

Kaynak: İZKA ve EÜ, 2012b

İzmir'de toplam net işletme artışı içinde en yüksek payı alan ilk beş sektör Tablo 68'de sunulmuştur. Sektörlerin gayrisafi katma değer payları ile paralel olarak, net işletme artışı payı en yüksek olan sektör “kara, su, hava ve boru hattı taşımacılığı ve iletişim” sektörüdür. Bu sektörü “toptan ve perakende ticaret” takip etmektedir. “Diğer hizmetler”, “tarım, avcılık ve ormancılık” ve “oteller

ve lokantalar” sektörleri net işletme artışının yüksek olduğu diğer sektörlerdir.

Tablo 68: İzmir Bölgesinde Sektörlerin Net İşletme Artışı Payları, 2008

Sektör	Pay (%)
Kara, Su, Hava ve Boru Hattı Taşımacılığı ve İletişim	20,9
Toptan ve Perakende Ticaret	20,8
Diğer Hizmetler	16,7
Tarım, Avcılık ve Ormancılık	6,4
Oteller ve Lokantalar	5,0

Kaynak: İZKA ve EÜ, 2012b

İzmir Bölgesi'nden Türkiye'nin geri kalanına yapılan net satışlar incelendiğinde, 7,2 milyon TL ile en yüksek satışın “kara, su, hava ve boru hattı taşımacılığı ve iletişim” sektörü tarafından yapıldığı görülmektedir. Bölge dışına net satış çerçevesinde ön plana çıkan diğer sektörler sırasıyla; “toptan ve perakende ticaret”, “oteller ve lokantalar”, “kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıt imalatı” ve “tütün ürünleri imalatı” sektörüdür (Tablo 69).

Tablo 69: İzmir Bölgesinden Türkiye'ye Net Satışlar, 2008

Sektör	Pay (milyon TL)
Kara, Su, Hava ve Boru Hattı Taşımacılığı ve İletişim	7,2
Toptan ve Perakende Ticaret	6,4
Oteller ve Lokantalar	5,9
Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri ve Nükleer Yakıt İmalatı	4,3
Tütün Ürünleri İmalatı	2,1

Kaynak: İZKA ve EÜ, 2012b

İzmir Bölgesinde Endüstriyel Bağınlaşma

Sektörler arası ara mal alış verişini analizin odak noktası olarak girdi-çıkı modeli, sektörler arasında nasıl bir bağınlaşma olduğu, yani sektörlerin birbirleri için ne kadar önemli oldukları ile ilgili saptamalar da ortaya koymaktadır. Bu saptamalar, ileri ve geri bağlantılara ve Hirschman kategorilerine dayanmaktadır.

Bir sektörde ortaya çıkacak ekonomik canlanma, sadece o sektörde değil ara girdi alışverişleri nedeniyle diğer sektörlerde de etkiler yaratır. Bu etki “geri bağlantı” etkisi olarak adlandırılır. Öte yandan, bir sektörün toplam çıktısının ne oranda ara mal olarak kullanıldığı, sektörün diğer sektörler için ne kadar önemli olduğunun bir

⁶⁵ Diğer hizmetler sektörü altında yer alan sektörler şunlardır: Kanalizasyon, çöp ve atıkların toplanması, hıfzıssıhha ve benzeri hizmetler; Başka yerde sınıflandırılmamış üye olunan kuruluşların faaliyetleri; Eğlence, dinlenme, kültür ve sporla ilgili faaliyetler; Diğer hizmet faaliyetleri; Evlerde yapılan hizmet işleri

göstergesidir. Bu etki de “ileri bağlantı” etkisi olarak adlandırılır (Aydoğuş, O. 2011). Buna göre toplam ileri bağlantı etkisi en yüksek olan beş sektör sırasıyla aşağıdaki gibidir:

Tablo 70:
İzmir’de Toplam İleri Bağlantı Etkisi En Yüksek Olan Beş Sektör, 2008

Sektör	Toplam İleri Bağlantı İndeksi
Toptan ve Perakende Ticaret	6,872
Diğer Hizmetler	6,727
Ana Metal Sanayi	5,075
Kara, Su, Hava ve Boru Taşımacılığı ve İletişim	4,860
Kimyasal Madde ve Ürünlerin İmalatı	4,538

Kaynak: İZKA ve EÜ, 2012b

Bu bilgiler ışığında, tüm sektörlerde bir birim (örneğin bir milyon TL) nihai talep artışı olması durumunda toptan ve perakende ticaret sektöründe 6,872 birim (6 milyon 872 bin TL) üretim artışı olacağı söylenebilir. Aynı nihai talep artışı senaryosunda diğer hizmetler sektörü üretim artışı 6,727 birim; ana metal sanayi sektörü üretim artışı 5,075, taşımacılık ve iletişim sektörü üretim artışı 4,86 ve kimyasal madde ve ürünlerin imalatı sektörü üretim artışı 4,538 birim (milyon TL) olacaktır (Tablo 70).

En yüksek toplam geri bağlantı etkisine sahip olan sektörler ve bu sektörlerin toplam geri bağlantılarının altında yatan en yüksek etkili sektörler ise Tablo 71’de sunulmuştur. Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı-römork imalatı sektörü toplam geri bağlantı etkilerinde öne çıkmaktadır. Bu sektördeki nihai talepte bir birimlik artış olması, bölge ekonomisinde 2,87 birimlik toplam üretim artışına neden olmaktadır. Bu etkiye en çok katkıda

Tablo 71:
İzmir Sektörel Toplam Geri Bağlantı Etkileri

Motorlu Kara Taşıtı, Römork ve Yarı-Römork İmalatı	Yeniden Değerlendirme	Ana Metal Sanayii	Mobilya İmalatı; B.y.s. Diğer İmalat	Makine ve Teçhizatı Hariç; Metal Eşya Sanayii
Motorlu Kara Taşıtı, Römork ve Yarı-Römork İmalatı	1.04	1.24	1.49	1.05
Ana Metal Sanayii	0.48	0.38	0.36	0.52
Makine ve Teçhizatı Hariç; Metal Eşya Sanayii	0.22	0.29	0.18	0.20
Toptan ve Perakende Ticaret	0.18	0.24	0.13	0.14
Elektrik, Gaz, Buhar ve Sıcak Su Üretimi ve Dağıtımı	0.14	0.16	0.12	0.13
Toplam Geri Bağlantı Etkileri	2.87	2.83	2.73	2.58

Kaynak: İZKA ve EÜ, 2012b

bulunan sektör 1,04 birim ile kendisi, ikinci sektör ise 0,48 birim ile ana metal sanayidir.

Hesaplanan toplam ileri ve geri bağlantı indekslerine göre, hem ileri hem de geri bağlantı endeksleri bağlamında ön planda olan sektörler (I. Hirschman Kategorisi) sırasıyla aşağıdaki gibidir:

- Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıt imalatı
- Kimyasal madde ve ürünlerin imalatı
- Ana metal sanayi
- Yeniden değerlendirme
- Elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtımı

Bu sektörler, hem bölge ekonomisinde bir genişleme olması durumunda göreceli olarak yüksek üretim artışları yaratmakta hem de kendilerine yönelik nihai talep artışında diğer sektörlerde daha yüksek üretim artışlarını tetiklemektedir.

İzmir Bölgesi Çoğaltanları

Çoğaltan analizleri, bir sektörün nihai talebinde bir birimlik artış olması durumunda bölge ekonomisinde üretim, gelir, istihdam, vergi ve ithalatında ne kadar artış gerçekleşeceğini gösterir. Bu bölümde İzmir Bölgesi için hesaplanan sektörel üretim, gelir, istihdam, vergi ve ithalat çoğaltanları en yüksek çoğaltan katsayısına sahip beş sektör için incelenmektedir.

İzmir ekonomisi için en yüksek üretim çoğaltanı etkisine sahip sektör “motorlu kara taşıtı, römork ve yarı-römork imalatı” sektörüdür. Bu sektörün nihai talebinde ortaya çıkacak bir birimlik artış, bölge ekonomisinde 2,87 birimlik

artışa neden olacaktır (Tablo 72). Üretim çoğaltanı değeri yüksek olan diğer sektörler sırasıyla “yeniden değerlendirme”, “ana metal sanayi”, “mobilya imalatı; BYS diğer imalat” ve “makine ve teçhizatı hariç metal eşya sanayi” sektörleridir. Nihai talepte bir birim artış olması durumunda, bu sektörler İzmir’de en yüksek üretim artışını ortaya çıkartmaktadırlar.

Tablo 72:
İzmir Bölgesinde En Büyük Üretim Çoğaltanına Sahip Olan Sektörler, 2008

Sektör	Üretim Çoğaltanı
Motorlu Kara Taşıtı, Römork ve Yarı-Römork İmalatı	2,87
Yeniden Değerlendirme	2,83
Ana Metal Sanayi	2,73
Mobilya İmalatı; B.y.s. Diğer İmalat	2,60
Makine ve Teçhizatı Hariç; Metal Eşya Sanayi	2,58

Kaynak: İZKA ve EÜ, 2012b

İşgücü geliri artışı çerçevesinde yapılan çoğaltan analizi, İzmir’de nihai talepte bir birimlik artışın yaratacağı gelir artışının eğitim sektöründe en yüksek olacağını göstermektedir. Eğitim hizmetleri sektörünün nihai talebinde meydana gelebilecek bir birimlik artış bölgede toplam 0,706 birimlik işgücü geliri artışına yola açacaktır (Tablo 73). Sağlık işleri ve sosyal hizmetler sektörü ile sigorta ve emeklilik fonları dahil mali hizmetler sektöründe de işgücü geliri artışı yüksek olmaktadır. İnşaat ve diğer hizmetler sektörleri de gelir çoğaltanında önem arz etmektedirler.

Tablo 73:
İzmir’de En Büyük Gelir (İşgücü Geliri) Çoğaltanına Sahip Sektörler, 2008

Sektör	Gelir Çoğaltanı
Eğitim Hizmetleri	0,706
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	0,460
Sigorta ve Emeklilik Fonları Dahil Mali Hizmetler	0,315
Diğer Hizmetler	0,303
İnşaat	0,295

Kaynak: İZKA ve EÜ, 2012b

İncelenen bir diğer çoğaltan ise, istihdama dair gözlemler yapılmasını sağlamaktadır. İzmir’de en yüksek istihdam artışı sağlayan sektör, “mobilya imalatı ile başka yerde sınıflandırılmamış diğer imalat sanayi” sektörüdür. Bu sektörün nihai talebinde ortaya çıkacak bir birimlik artış, bölge ekonomisinde 42 kişilik işgücü talebi artışına neden olacaktır (Tablo 74). “Giyim eşyası imalatı”, “kürkün işlenmesi ve boyanması” ise göreceli olarak yüksek istihdam yaratan ikinci sektördür. Yüksek istihdam

yaratma becerisi olan diğer sektörler “tıbbi aletler, hassas ve optik aletler ile saat imalatı”, “makine ve teçhizatı hariç metal eşya sanayi” ve “ağaç ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç); hasır ve buna benzer, örülerek yapılan maddelerin imalatı” sektörleridir. Bu noktada, istihdam yaratma çerçevesinde imalat sanayinin göreceli olarak ön plana çıkmış durumdadır.

Tablo 74:
İzmir Bölgesinde En Büyük İstihdam Çoğaltanına Sahip Olan Sektörler, 2008

Sektör	İstihdam Çoğaltanı
Mobilya İmalatı; BYS Diğer İmalat	42
Giyim Eşyası İmalatı; Kürkün İşlenmesi ve Boyanması	34
Tıbbi Aletler; Hassas ve Optik Aletler ile Saat İmalatı	33
Makine ve Teçhizatı Hariç; Metal Eşya Sanayi	32
Ağaç ve Mantar Ürünleri İmalatı (mobilya hariç); Hasır ve Buna Benzer, Örülerek Yapılan Maddelerin İmalatı	32

Kaynak: İZKA ve EÜ, 2012b

Vergi yaratma konusunda “tarım, avcılık ve ormancılık” sektörü ile “kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıt imalatı” sektörleri İzmir’de öne çıkmaktadırlar. Bu sektörün nihai talebinde ortaya çıkacak bir birimlik artış, bölge ekonomisinde 0.209 birimlik artışa neden olacaktır (Tablo 75). Bu sektörleri “madencilik, petrol ve doğalgaz çıkarımı”, “derinin tabaklanması, işlenmesi; bavul, el çantası, saraçlık, koşum takımı ve ayakkabı imalatı” sektörü ve “kara, su, hava ve boru hattı taşımacılığı ve iletişim” sektörü takip etmektedir. İstihdamda olduğu gibi, vergi yaratmada da imalat sanayinin göreceli olarak ön planda olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 75:
İzmir Bölgesinde En Büyük Vergi Çoğaltanına Sahip Olan Sektörler, 2008

Sektör	Vergi Çoğaltanı
Tarım, Avcılık ve Ormancılık	0,209
Kok Kömürü, Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri ve Nükleer Yakıt İmalatı	0,180
Madencilik, Petrol ve Doğalgaz Çıkarımı	0,180
Derinin Tabaklanması, İşlenmesi; Bavul, El Çantası, Saraçlık, Koşum Takımı ve Ayakkabı İmalatı	0,161
Kara, Su, Hava ve Boru Hattı Taşımacılığı ve İletişim	0,157

Kaynak: İZKA ve EÜ, 2012b

Nihai talepte bir birimlik artışın ithalat üzerindeki etkisine bakıldığında “yeniden değerlendirme” sektörünün özellikle öne çıktığı görülmektedir. Bu sektörün nihai talebinde ortaya çıkacak bir birimlik artış, bölgede 16,248 birimlik ithalat artışına neden olacaktır (Tablo 76).

Tablo 76:
İzmir Bölgesinde En Büyük İthalat Çoğaltanına Sahip Olan Sektörler, 2008

Sektör	İthalat Çoğaltanı
Yeniden Değerlendirme	16,248
Ana Metal Sanayii	5,010
Büro, Muhasebe ve Bilgi İşlem Makineleri İmalatı	2,896
Tıbbi Aletler; Hassas ve Optik Aletler ile Saat İmalatı	2,518
Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı	2,478

Kaynak: İZKA ve EÜ, 2012b

“Ana metal sanayii”, “büro, muhasebe ve bilgi işlem makineleri imalatı”, “tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ile saat imalatı” ve “diğer ulaşım araçlarının imalatı” sektörleri de göreceli olarak yüksek ithalat yaratan sektörlerdir. İthalatta da imalat sanayinin göreceli baskınlığı göze çarpmaktadır.

3.a.6. Kümelenme

Yazında farklı tanımları olan sanayi kümelenmeleri genel olarak, belli bir coğrafi yakınlık içinde bulunan bir grup firmanın ve sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, kalkınma ajansları gibi iş dışı arabulucu kurumların oluşturduğu ve her bir firmanın rekabet edebilirliğine olumlu etkileri olan gruplar olarak tanımlanmaktadır. Kümelenmeyi, alıcı-tedarikçi ilişkileri, ortak teknoloji, ortak alıcı ve dağıtım kanalları ile ortak işgücü havuzları bir arada tutar ancak kümelenmedeki firmaları bir arada tutan temel unsurun firmaların ekonomik çıkarı olduğu söylenebilir. Kümelenmelerde ayrıca, firmalar arasındaki güven ve işbirliği de kümenin devamlılığında büyük önem taşımaktadır.

Kümelenme, üretkenliği artırarak ve yenilikçiliği besleyerek kümedeki işletmelere rekabet avantajı kazandırır; bilgiye, teknolojiye, üretimde emeği geçen

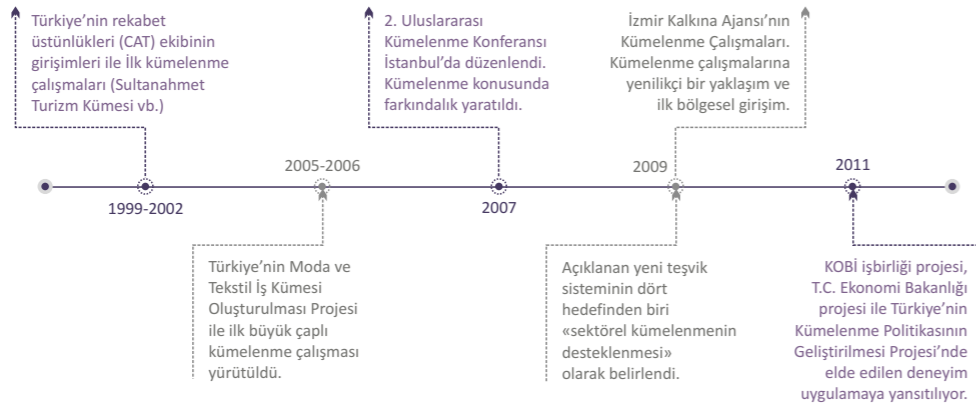
işletmelere erişimde ve gelişimi teşvik etmede avantajlar sağlar ve deneyimli bir işgücü havuzu oluşumunu destekler. Kümelenme oluşumlarının gelişmesinde firmalar temel aktör olarak rol alırken, özel sektör kurumları, üniversiteler, eğitim kurumları, araştırma enstitüleri, destekleyici kuruluşlar, yerel yönetimler ve kalkınma ajansları bu süreçte önemli rol oynayan diğer aktörlerdir.

Türkiye’de kümelenme çalışmalarının ivme kazanması, Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından 2007-2009 yılları arasında yürütülen ve ulusal anlamda geniş çaplı kümelenme çalışmalarının gerçekleştirildiği Türkiye’nin Kümelenme Politikasının Geliştirilmesi Projesi ile başlamıştır. 26 Düzey 2 bölgesinde kalkınma ajanslarının kurulmasıyla, bölgelerin ekonomik kalkınmasına yönelik araçların arasında kümelenme yaklaşımı da önemli bir yer tutmuştur. Türkiye’de gerçekleştirilen kümelenme çalışmalarının dönüm noktaları ve izlemiş olduğu tarihsel seyir Şekil 43’de gösterilmiştir (İZKA, 2012).

Projelerin, kümelenmeye yönelik desteklerin ve kümelenme girişimlerinin yaygınlığına rağmen, Türkiye’nin henüz doğrudan kümelenmeye yönelik ulusal stratejisi bulunmamaktadır. Ancak 9. Ulusal Kalkınma Planı, tematik strateji belgeleri ve kurumsal stratejik planlarda kümelenme farklı politika alanları kapsamında yer almaktadır.

İzmir’in, kümelenme politikaları ve uygulamaları konusunda Türkiye’nin en deneyimli bölgelerinin başında geldiği söylenebilir. İzmir’deki kümelenme çalışmalarının başlangıcı, bir AB projesi olarak başlayan ABİGEM projesine ve 2005 yılında gerçekleştirilen ilk ihracat konsorsiyumu denemelerine dayandırılabilir. Yine aynı yıl düzenlenen kümelenme konulu eğitimler ile bölgede uzman kadro temeli oluşturma çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Şekil 43:
Türkiye’deki Kümelenme Deneyimlerinin Dönüm Noktaları

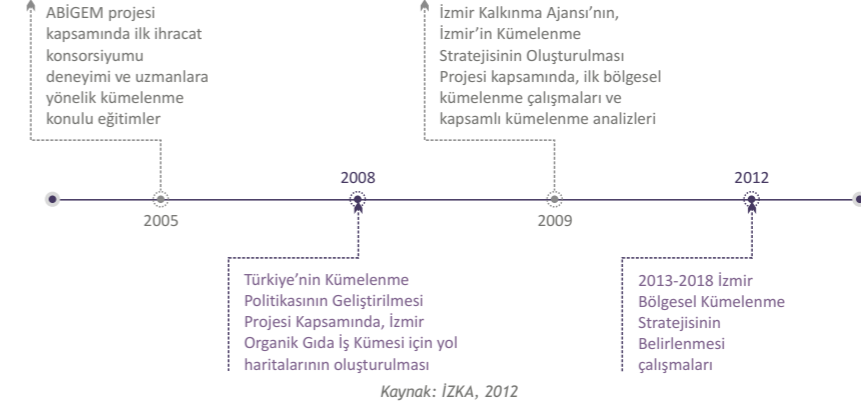
Kaynak: İZKA, 2012

Bu çalışmaların devamında Türkiye’nin Kümelenme Politikasının Geliştirilmesi Projesi kapsamında İzmir Organik Gıda Kümelenmesi çalışması gerçekleştirilmiştir. Ege İhracatçı Birlikleri çatısı altında yürütülen çalışmada, İzmir Organik Gıda Kümesi için çalıştaylar düzenlenmiş ve bir küme yol haritası oluşturulmuştur. 2008 yılında gerçekleştirilen bu çalışmaların ardından, İzmir Kalkınma Ajansı tarafından İzmir’in Kümelenme Stratejisinin Oluşturulması Projesi kapsamında 2009 yılında Türkiye’nin ilk bölgesel kümelenme stratejisi çalışmaları başlatılmış ve kapsamlı kümelenme analizleri gerçekleştirilmiştir.

Sanayileşmenin Sağlanması” adıyla stratejik önceliklerinden birisi olarak da bugüne kadar desteklenmiştir.

2005 yılından bu yana ivmelenecek devam eden çalışmalar sonucunda İzmir’de, başta İzmir Kalkınma Ajansı ve Ege İhracatçı Birlikleri olmak üzere, bölgedeki kurumlar önemli deneyimler elde etmişlerdir (Şekil 44). Bu çalışmalardan elde edilen kazanımlar sonucunda, bölgede kümelenmeyle ilgili farkındalık ve uygulama kapasitesi gelişmiştir (İZKA, 2012).

Şekil 44:
İzmir’deki Kümelenme Deneyimleri

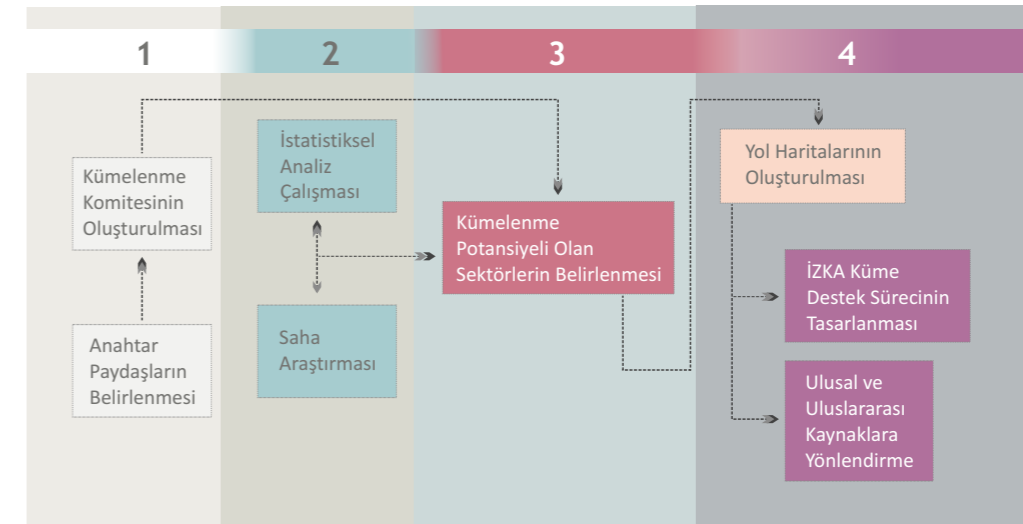
Kaynak: İZKA, 2012

Kümelenmenin geliştirilmesi ve desteklenmesi, bölgesel politika düzeyinde, 2010-2013 İzmir Bölge Planı’nın İşletmelerde Rekabet Edebilirlik gelişme ekseninin altında “Kümelerin Oluşturulması ve Düzenli

3.a.6.a. İzmir Kümelenme Analizi

İzmir Kümelenme Analizi çalışmaları, İZKA tarafından 2009 yılı içinde İzmir Kümelenme Komitesi’nin oluşturulmasıyla başlatılmıştır (Şekil 45).

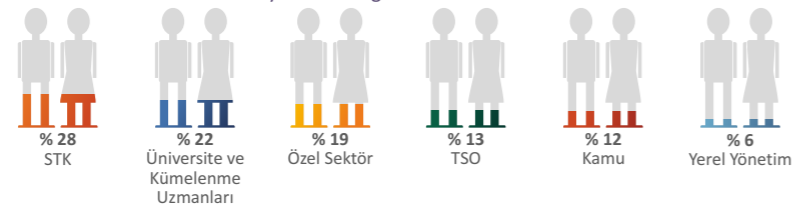
Şekil 45:
İzmir Kümelenme Analizi Aşamaları

İzmir Kümelenme Komitesi

İzmir Kümelenme Komitesi üniversiteler, sanayi ve ticaret odaları, diğer özel sektör kuruluşları, ilgili sivil toplum kuruluşları, kamu kurumları ve yerel yönetimlerin, dengeli bir biçimde dağılımı dikkate alınarak, konuyla ilgili bilgi ve deneyim sahibi kurum ve kuruluş temsilcilerinden oluşturulmuştur (Şekil 46).

Şekil 46:
İzmir Kümelenme Komitesi Üyelerinin Dağılımı

İzmir Kümelenme Stratejisi'nin oluşumuna yönelik sürecin ikinci adımını, İzmir kümelenme potansiyelinin belirlenmesine yönelik araştırma çalışmaları oluşturmaktadır. Bu araştırma çalışmalarının amacı, İzmir'de mevcut kümelenme potansiyeli olan sektörleri tespit etmektir. Araştırma çalışmaları İstatistiksel Analiz ve Saha Çalışması aşamalarını kapsamaktadır.

Tablo 77:
İstatistik Analizi Kapsamında 3 Yıldız Alan 14 Sektör ve Bunlara İlişkin Göstergeler

NACE Rev 1.1. Kodu	Açıklaması	İstihdam (2008)	Sektörün İzmir'deki İstihdamının Sektörün Türkiye İstihdamındaki Payı (%) (2008)	Firma Sayısı (2008)	İzmir'in İhracatındaki Oranları (%) (2008)	Sektörün İzmir'deki İhracatının Sektörün Türkiye İhracatındaki Payı (%) (2008)	İzmir'in Ar-Ge Yatırım İndirimlerinde Türkiye İçinde Aldığı Pay (%) (2008)
15	Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı	29.004	8,91	2.205	4,30	11,33	9,90
18	Giyim Eşyası İmalatı; Kürkün İşlenmesi ve Boyanması	41.161	9,80	3.082	2,59	6,13	0,00
24	Kimyasal Madde ve Ürünlerin İmalatı	7.535	9,65	288	11,03	23,33	9,52
27	Ana Metal Sanayi	29.325	7,53	2.187	14,14	9,06	0,00
28	Makine ve Teçhizatı Hariç; Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı	6.629	14,52	383	0,94	3,12	0,00
29	Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Teçhizat İmalatı	27.284	11,18	2.909	2,21	3,34	7,91
34	Motorlu Kara Taşıtı, Römork ve Yarı Römork İmalatı	24.821	10,41	2.039	3,74	5,06	1,19
36	Mobilya İmalatı; Başka Yerde Sınıflandırılmamış Diğer İmalatlar	19.536	8,43	2.229	0,70	1,12	0,05
51	Motorlu Taşıtlar ve Motosikletler Dışında Kalan Toptan Ticaret ve Ticaret Komisyonculuğu	55.297	8,15	11.712	28,83	5,23	0,17
52	Motorlu Taşıtlar ve Motosikletlerin Dışında Kalan Perakende Ticaret; Kişisel ve Ev Eşyalarının Tamiri	37.071	8,10	10.662	4,91	7,14	0,52
60	Kara Taşımacılığı ve Boru Hattı Taşımacılığı	38.032	8,13	6.694	2,59	3,99	0,00
63	Destekleyici ve Yardımcı Ulaştırma Faaliyetleri; Seyahat Acentelerinin Faaliyetleri	19.787	9,71	1.501	1,13	1,73	0,00
92	Eğlence, Dinlenme, Kültür ve Sporla İlgili Faaliyetler	8.342	9,67	707	0,01	0,78	0,00
93	Diğer Hizmet Faaliyetleri	7.093	11,80	1.112	0,14	10,10	0,00
14 Sektördeki Toplam		350.917	-	47.710	12.801.233.650	-	9.282.358
İzmir'de Tüm Sektörlerde Toplam		658.225	-	88.039	16.568.361.462	-	16.255.746
İzmir Toplamı İçindeki Payı (%)		53,31	-	54,19	77,26	-	57,10

Kaynak: İZKA, 2010a

İstatistik Analizi

İstatistik analizi kapsamında temel olarak üç yıldız analizi kullanılmıştır⁶⁶. Ayrıca, toplanan verilerin değerlendirilmesinde üç yıldız değerlerinin (büyüklük, başatlık, uzmanlaşma) yanı sıra, ihracattaki değişim, toplam satışlardaki değişim, firma sayısındaki değişim ve marka tescil sayısındaki değişim gibi yenilikçi performans ölçütleri kullanılmış ve çalışma sadece il düzeyinde değil, aynı zamanda İzmir'in ilçelerini de kapsayacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, NACE (Rev.1.1) sınıflamasında yer alan İzmir'deki dört kodlu 195 sektör ve iki kodlu 51 sektör için yapılan analizler sonucunda; başatlık, büyüklük ve uzmanlık açısından üç yıldız alan sektörler, kümelenme potansiyeli olan sektörler olarak değerlendirilmiştir. Analiz sonucunda iki kodlu bazda İzmir geneli için kümelenme potansiyeli olan 14 sektör ortaya çıkmıştır. Bu sektörler ve sektörlerle ilişkin 2008 yılı verileri yan sayfadaki Tablo 77'de özetlenmektedir.

İzmir İli Potansiyel Yatırım Konuları Araştırması

kapsamında, güncel verilerle bir istatistiksel kümelenme analizi çalışması da gerçekleştirilmiştir. 2009 Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri kullanılarak yalnızca imalat sanayi sektörlerinde, gerçekleştirilen bu çalışma kapsamında istihdamın yanı sıra işyeri sayısı ve ciro verileri de üç yıldız analizinde kullanılmıştır. Bu analizler sonucunda 2010 yılında yayınlanan İzmir Kümelenme Analizi çalışmasıyla örtüşen bulgular tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında üç yıldız alan sektörlerden yalnızca deri ve ürünleri imalatı

sektörü işyeri sayısı açısından ve bütün imalatı sektörü ise ciro açısından üç yıldız alan diğer sektörler olmuştur.

Kümelenme Saha Analizi

Saha çalışması, istatistiksel analiz aşamasında ortaya çıkan 14 sektör arasından faaliyet alanları düzeyinde, İzmir Kümelenme Komitesi tarafından seçilen altı tanesinde gerçekleştirilmiştir. Saha analizi çalışması kapsamında genel olarak, ön saha araştırmasıyla makro küme haritasının çıkarılması ve saha araştırması ile mikro küme haritasının çıkarılması çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda saha analizi gerçekleştirilen sektörler ana faaliyet kodları ve alt faaliyet kodları detayında Tablo 78'de özetlenmektedir.

Saha çalışması kapsamında, yukarıdaki sektörlerin kümelenme potansiyelini belirlemek üzere bölgedeki firma ve destekleyici kurumlar olmak üzere 100 paydaşla yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler sırasında mülakata yön vermesi amacıyla bir görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu rakamsal sonuçlara ulaşmaktan ve istatistiksel çalışma yapılabilecek bir anket formu özelliği taşımaktan çok sektörü, firmaları ve firmalar aralarındaki ilişkiyi anlamaya yönelik olarak tasarlanmıştır.

Saha çalışmasında toplanan veriler, İş ve İhtiyaç Analizi, Küme Dinamiği Analizi ve Kümelenme Düzeyi Analizi olarak tanımlanan üç farklı analiz kullanılarak

Tablo 78:
Saha Çalışması Kapsamında Değerlendirilen Sektörler

Ana Faaliyet Grubu	NACE Rev.1.1. Kodu	Faaliyet Adı	Potansiyel Küme Grubu
Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı (15)	1533 - 1587	Başka Yerde Sınıflandırılmamış Sebze ve Meyvelerin İşlenmesi ve Saklanması ve Baharat, Soslar, Sirke ve Diğer Çeşni Maddelerinin İmalatı	İşlenmiş Meyve ve Sebze
Kimyasal Madde ve Ürünleri İmalatı (24)	2412-2416-2451	Boya ve Pigment İmalatı, Sabun ve Deterjan ile Temizlik ve Cilalama Maddeleri İmalatı, Plastik Hammaddelerinin İmalatı	Kimya: Boya ve Plastik Hammaddeler Sektörleri
Genel Makine ve Teçhizat İmalatı (29)	2923-2924	Soğutma ve Havalandırma Donanımı İmalatı (evde kullanıma yönelik olanlar hariç) ve Başka Yerde Sınıflandırılmamış Diğer Genel Amaçlı Makinelerin İmalatı	Endüstriyel Havalandırma, İklimlendirme ve Soğutma Cihazları Sektörü
Motorlu Kara Taşıtları İmalatı (34)	3420-3430	Motorlu Kara Taşıtları ve Bunların Motorlarıyla İlgili Parça ve Aksesuarların İmalatı, Motorlu Kara Taşıtları Karoseri İmalatı, Römork ve Yarı Römork İmalatı	Araç Üstü Ekipman Sektörü
Karayolu Taşımacılığı (60)/ Ulaştırma Destekleyici Faaliyetler (63)	6311-6021-6321-6024	Yükleme-Boşaltma Hizmetleri, Depolama ve Ambarlama Hizmetleri, Kara Taşımacılığını Destekleyici Diğer Faaliyetler, Karayolu Yük Taşımacılığı	Lojistik Sektörü
Giyim Eşyası ve Kürk İmalatı (18)	1810-1821-1822	Deri Giyim Eşyası İmalatı, İş Giysisi İmalatı, Diğer Dış Giyim Eşyaları İmalatı	Gelinlik, Abiye ve Sünnet Kıyafetleri Sektörü

Kaynak: İZKA, 2010a

⁶⁶ Belli bir sektördeki büyüklük, başatlık ve uzmanlaşma değerlerinin incelendiği 3-yıldız analizi yöntemi, sanayi yoğunlaşmaların tespit edilmesini amacıyla kullanılan yöntemlerden birisidir. İzmir il düzeyi için büyüklük değeri her bir sektördeki İzmir istihdamının, aynı sektörün Türkiye genelindeki istihdamına oranlanmasıyla hesaplanmıştır. Başatlık değeri, bir sektörde İzmir'deki istihdamın, İzmir'deki tüm sektörlerdeki toplam istihdamına oranlanmasıyla ve uzmanlık değeri ise, bir sektörün İzmir'deki başatlık değerinin, aynı sektörün Türkiye'deki başatlık değerine oranlanmasıyla hesaplanmıştır. Her üç göstergede de belirlenen değerlerin üzerinde puan alan sektörler üç yıldız almış olarak değerlendirilmiştir.

değerlendirilmiştir. Değerlendirmeler sonucunda, incelenen faaliyet alanları kümelenme potansiyeli düzeylerine göre sınıflandırılmış ve sektörel ihtiyaçları ve sosyal ağ ilişkileri belirlenmiştir.

İstatistiksel analiz çalışması ve bölgedeki kilit aktörler ile görüşmeleri içeren saha araştırması sonucunda, İzmir için üç küme kategorisi oluşturulmuştur. Bu kategoriler ve her bir küme grubu için getirilen öncelikli politika önerileri Tablo 79'da özetlenmektedir (İZKA, 2010b).

Tablo 79:
Öncelikli Küme Kategorileri

Kapsam	1. Grup	2. Grup	3. Grup
Küme	Endüstriyel Havalandırma, İklimlendirme ve Soğutma Cihazları	İşlenmiş Meyve-Sebze	Kimyasal Maddeler (Plastik Hammadde, Boya ve Temizlik Maddeleri)
Politika Önerisi	Küme ihtiyaçlarını daha Detaylı Tespit Edebilmek için Yol Haritası Hazırlama Sürecine Geçilmeli	1.İşbirliğini Geliştirmeye Yönelik Programlar Düzenlenmeli	1.Yönetim Kapasitesinin Artırılmasına Yönelik Eğitimler Verilmeli
		2.Kümelenme Eğitimleri Verilmeli	2.Kümelenme Eğitimleri Verilmeli
		3.Sektörel Derneklere Üyelik Cesaretlendirilmeli	3.Kurumsallaşma ve Departmanlaşma Teşvik Edilmeli
		4.İnsan Kaynağı Kalitesini Geliştirici Eğitim Programları Şekillendirilmeli	4.Uluslararasılaşma Programları Yürütülmeli
	Üniversite-Sanayi İşbirliğini Geliştirici Programlar Oluşturulmalı		

Kaynak: İZKA, 2010a

Yol Haritalarının Oluşturulması

Özetlenen analiz çalışmaları sonucunda kümelenme potansiyeli en yüksek çıkan “işlenmiş meyve ve sebze” ile “endüstriyel havalandırma, iklimlendirme ve soğutma” potansiyel küme sektörleri için yol haritalarının çıkarılmasına karar verilmiş ve bu sektörlerde çalışmalara başlanmıştır. Yol haritaları sürecinde, kümelerle ilgili detaylı istatistikler ortaya çıkarılmış, aynı sektördeki yurtdışı küme yöneticileri davet edilerek bilgi paylaşımı sağlanmış ve kümenin bölgesel, ulusal ve uluslararası platformlarda tanıtımı yapılmıştır. Yol haritaları, 3 yıllık küme faaliyet planları, faaliyet bütçeleri, ilgili ve sorumlu kuruluşlar ve destekleri de içeren ön fizibilite çalışmasını da kapsayacak şekilde hazırlanmıştır (İZKA, 2010c; İZKA, 2010d).

3.a.6.b. İzmir'deki Kümeler

Bu bölümde yeterli bilgi bulunan ve kümelenme konusunda belli düzeyde bir gelişmişlik gösteren kümeler hakkında bilgi verilmektedir (İZKA, 2012).

İzmir Organik Gıda Kümesi

İzmir Organik Gıda Kümelenme Projesi, mikro anlamda, organik gıda sektörünün üretimden imalata, sertifikasyondan ihracata, perakende satışından nihai tüketiciye kadar tüm tarafları kapsayacak bir çalışmadır.

Projenin amacı, sektörün ulusal ve uluslararası rekabet gücünü ve yenilikçilik kapasitesini arttırmak, mikro bazlı oluşturulacak modelin orta uzun vadede tüm Türkiye'de uygulanabilmesini sağlamak; makro anlamda ise, Türkiye kümelenme politikasının oluşturulmasına katkıda bulunmaktır. Proje, Ege İhracatçı Birlikleri ve Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği işbirliği ve İZKA desteği ile gerçekleştirilmiştir. Bu kümelenme projesi, İzmir'in saygın ve rekabetçi bir organik hammadde ve gıda tedarikçisi olmasını hedeflemektedir. Bölgedeki temel tarımsal ürün üretiminden, iç pazardaki gelişkin tüketim eğilimine sahip tüketiciler için markalı organik gıda ürünleri tedarikine dönüşümün sağlanması amaçlanmaktadır.

İNOVİZ Sağlık Kümesi

İNOVİZ İzmir için “geleceğin sektörü” olarak görülen biyomedikal alanında çalışmalar yapmak üzere oluşturulan bir iletişim ve işbirliği platformudur. Platform biyomedikal sektörünün üniversite ve araştırma merkezleri ile ortak projeler üretmesini sağlamak başta olmak üzere, sektörde rekabet öncesi alanlarda işbirliği yapılarak, yeni teknolojik ürünler üreten ve böylece biyomedikal alanında teknolojiye yön veren bir İzmir yaratmak amacı ile oluşturulmuştur. İNOVİZ'in, uluslararası proje ortaklıkları oluşturma, Ar-Ge destekleri temin edebilme, yeni teknolojilerin uluslararası pazarlarda duyurusunu sağlama ve yatırımcıları bölgeye çekme gibi

amaçları bulunmaktadır. İNOVİZ; ilgili alanlarda faaliyet gösteren akademik kurumlar arasında iletişim platformu oluşturmayı, sanayi ile akademi arasındaki işbirliğini artırmayı, sosyo-ekonomik açıdan sektörel kümeleşmeyi tetikleyerek performansı artırmayı ve sektördeki bilgi, beceri ve yetkinliğin yoğunlaşmasını hedeflemektedir. Bu hedef kapsamında; biyomedikal alanında teknoloji ve bilgi transferine uygun ortam sağlamak, eğitim ve öğretim fırsatları oluşturmak, pazara giriş faaliyetlerine yardımcı olmak ve firmaların uluslararasılaşmasına destek sağlamayı amaçlamaktadır.

İAOSB Makine Metal Döküm Kümesi

İAOSB'de makine, metal ve döküm sektörlerinde faaliyetlerini sürdürmekte olan işletmeler tarafından kümelenme yaklaşımı ile üretimde daha güncel ve gelişmiş teknolojilerin kullanılmasının yaygınlaştırılması ve firmaların pazarlama ve ürün geliştirme konularındaki yetenek ve kabiliyetlerinin desteklenmesi amacı ile kurulmuş bir kümelenme örneğidir. Bu sektörlerde yürütülen çalışmalar ilk olarak, İAOSB Kümelenme Projesinin, İZKA'nın 2008 yılında yürüttüğü KOBİ Mali Destek Programı kapsamında desteklenmesiyle başlamıştır. İAOSB Makine Metal Döküm Kümesi; üyeleri için rekabet ve tanıtım gücü sağlayacak bilgi, Pazar ve teknolojileri izleyen, sorunlara hızlı yanıt veren kurumsal, marka gücü yüksek, çevreye duyarlılığı olan ve dürüst ticaret anlayışı taşıyan bir küme olmayı hedeflemektedir.

Havacılık ve Uzay Kümesi

Havacılık ve Uzay Kümesi; ülkemiz havacılık ve uzay sanayinin gelişimi için sektöre ihtiyaç duyduğu desteği sağlamak, sektörde yerli katkı payının ve ihracat imkanlarının artırılmasına katkıda bulunmak, ülkemize yatırımların ve üretim teknolojilerinin kazandırılması için girişimlerde bulunmak, ulusal ve uluslararası çapta işbirlikleri kurmak ve mevcut alanları geliştirmek amacıyla anlaşmalar yapmak ve yapılmasına aracı olmak, sektörün yenilikçi ürünler ve süreçler geliştirmesine destek olmak üzere kurulmuş bir kümelenme örneğidir. Havacılık ve Uzay Kümesi, Türk havacılık ve uzay sanayinin, üretim, mühendislik, tasarım ve Ar-Ge konularında global entegrasyon çalışmalarını destekleyerek, küresel anlamda ileri teknoloji ve yüksek kaliteye dayalı orijinal tasarımlar üreten bir mükemmellik merkezi olmasını hedeflemektedir.

İşlenmiş Meyve ve Sebze Kümesi

İzmir İşlenmiş Meyve Sebze Kümesi, sektörde yer alan firmaları finansal araçlar konusunda bilinçlendirmek ve sektörel örgütlenme yapısı kurmak, kayıtlı üretimin teşvik

edilmesi amacıyla faaliyetler gerçekleştirmek için kurulmuştur. Hedef müşteri ve zincir marketlerde sağlıklı ve kaliteli ürün bilincinin artırılması, ihracatta uygulanan tarife dışı engellerin ortadan kaldırılması için çalışmalar yürüten kamu kurumlarına araştırma desteği sağlanması, uluslararası fuarlara katılımında bölgeselliği ön plana çıkartarak küme imajının oluşturulması, istenen maliyet, miktar ve kalitede hammadde ve yardımcı maddelerin temin edilebilmesinin sağlanması, işlenmiş meyve ve sebze sektörüne hizmet sunan bir Ar-Ge koordinasyon merkezinin oluşturulması, mevcut Ar-Ge destekleri ile ilgili sektörün farkındalığının artırılması da amaçlar arasındadır. İzmir İşlenmiş Meyve Sebze Kümesinin vizyonu “güvenli ve özgün gıdaları geleneksel ve üstün bir damak tadı ile sunan, sağlıklı nesiller yetişmesine katkıda bulunan, dünyadaki bilinçli tüketicilerin tercih ettiği yüksek imajlı, İzmirli ürünler üretmek ve pazarlamak” olarak belirlenmiştir.

Endüstriyel Havalandırma, İklimlendirme ve Soğutma Kümesi

Endüstriyel Havalandırma, İklimlendirme ve Soğutma Kümesi, enerjiyi verimli kullanan, çevreci, teknolojik ürün ve sistemleri esnek bir yapıda tasarlayan, üreten, uygulayan, çözüm odaklı bir küme olarak ulusal ve uluslar arası pazarlarda söz sahibi olmayı amaçlayan bir küme örneğidir. Sektörel dış örgütler ile işbirliğini geliştirerek, sektördeki firmaların ihracatta dışarıya karşı rekabet gücünü artırma hedefini taşımaktadır. Yapılan son analizler de, kümenin amacına yönelik çalışmaları etkin bir şekilde devam ettirdiğini göstermektedir.

3.a.6.c. İzmir Kümelenme Stratejisi

2012 yılının ikinci yarısında, İzmir Kalkınma Ajansı koordinasyonunda hazırlanan 2013-2018 İzmir Kümelenme Stratejisi, İzmir'deki kümelenme çalışmalarının ortak önceliklerini bir araya getiren ve temel hedefleri ortaya koyan temel strateji belgesidir. 2014-2023 İzmir Bölge Planı'nın kümelenme konusundaki temel altyapısını oluşturan bu çalışma, İzmir'de 2008 yılından bugüne kadar hayata geçirilen tüm aşamaları tamamlayan ve şimdiye kadar sektör ve alt sektörler özelinde getirilen önerileri yatay kesen bir belgedir. İzmir'de konuyla ilgili çalışan 23 kurum ve kuruluşun temsilcilerin katılımıyla hazırlanan İzmir Kümelenme Stratejisi kapsamında üç öncelik ve yedi hedef altında 26 eylem önerisi getirilmiştir⁶⁷ (İZKA, 2012).

⁶⁷ Çalışmaya ulaşmak için: <http://www.izmirkumelenme.org/>

3.a.7. İzmir'de Yatırım Ortamı

Bütünlüklü olarak ele alındığında yatırım ortamı, ilgili ülke ya da bölgedeki siyasi, ekonomik ve yasal koşullar, teşvik ve finansmana erişim, yerel pazarın potansiyelleri, işgücü piyasası, iş yapma süreçlerindeki işlemlerin kolaylığı, vergi ve gümrük koşulları, altyapının gelişmişlik düzeyi ve ilgili yerdeki yaşam kalitesi gibi belirleyici unsurlara referansla geliştirilen gösterge ve ölçütler ile değerlendirilmektedir. Bu analizin amacı ve kısıtlılıkları göz önünde bulundurularak İzmir yatırım ortamının, yerel düzeyde müdahale imkanı bulunan konular ve gösterge niteliğindeki sorun alanları temelinde ortaya konulması yaklaşımı benimsenmiştir. Analizin temel veri kaynağı İZKA tarafından gerçekleştirilen iki ayrı çalışmayla elde edilen, bölgede yatırım yapmış firmaların konuya ilişkin görüş ve değerlendirmeleridir⁶⁸.

3.a.7.a İzmir'de Özel Yatırım Bölgeleri

İzmir'deki özel yatırım bölgelerinin yaşadıklarını beyan ettikleri sorunlar, bu sorunların oluşmasına yol açan nedenler ve bunların bertaraf edilmesi için gerekli görülen müdahale ve çözüm önerileri, bölge tipine ve her bir bölgenin özgül koşullardaki gelişmişlik durumuna göre farklılıklar göstermektedir⁶⁹. Özel Yatırım Bölgeleri Araştırması bulgularına göre bölge tipine ve bölgenin gelişmişlik düzeyine bakılmaksızın en yüksek oranda beyan edilen sorun alanı 'mevzuat kaynaklı sorunlar' olarak nitelenebilir. Bunun ardından yönetimler bölgelerinin tanıtımı ve pazarlanması ile ilgili sorunlar yaşadıklarını belirtmektedirler. Bölge yönetimi personelinin nicelik ve nitelik yönünden yetersizlikleri, yabancı yatırımcılar ile iletişim kurmakta yaşanan zorluk ve çeşitli sorunların çözümünde merkezi ve/veya yerel düzeydeki diğer kurum ve kuruluşlar ile yaşanan sıkıntılar bölge yönetimleri tarafından bildirilen diğer sorun alanlarını oluşturmaktadır.

Henüz tam olarak faaliyete geçmeyen Ödemiş, Torbalı, Menemen ve Bağyurdu OSB'lerinin, gelişme süreçlerinin bu evresinde yaşadıkları sıkıntılar da yine büyük ölçüde mevzuat kaynaklı sorunlar niteliğindedir. Yeni teşvik

sistemine bağlı olarak İzmir'in yakın komşu iller karşısındaki görece dezavantajlı durumu, Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği'nin 108. maddesinde belirtilen koşullar altında yatırımlara yönelik belirlenen üç yıl içerisinde üretime geçme zorunluluğu⁷⁰ ve Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nca sağlanan (altyapı ve arıtma tesisi yapımında kullanılmak üzere yararlanılmak istenilen) kredilere erişimde İzmir'in gelişmiş bölge kategorisinde yer alması dolayısıyla yaşanan sıkıntılar, belirtilen OSB yönetimlerince öncelikli olarak ifade edilen mevzuat kaynaklı sorunlardır. Söz konusu sorunlar, OSB'lerin altyapı ihtiyaçlarını karşılamalarını ve mali kaynak yaratmalarını güçleştiren niteliktedir. Bu tip derinleşmiş sorunlar dışında, mali yetersizlikler ile nitelikli personel eksikliği de diğer önemli sorunlar olarak değerlendirilmektedir.

Buca ve Kemalpaşa OSB'leri gibi, OSB statüsü kazanmadan önce sanayileşmiş ve daha sonra bu statüyü kazanmış bölgelerde, geçmiş uygulamalardan kaynaklanan ve mevcut yasal çerçeve içerisinde çözüm üretilmesinde sıkıntı yaşanan sorunlar bulunmaktadır. Yine mevzuatla ilişkilendirilebilecek bu tür sorunlar izin ve ruhsatların sağlanması gibi başlıklarda uygulamaya yönelik güçlükleri beraberinde getirmektedir.

Özel yatırım bölge yönetimlerince belirtilen altyapı iyileştirme ihtiyaçlarında ilk sıraları ulaşım-taşımacılık, atık yönetimi, enerji altyapısı, sosyal donatı ve çevre kalitesi başlıkları yer almaktadır (Tablo 80). Mesleki eğitime yönelik donatıların ve uygulama altyapısının geliştirilmesi ise aktif olarak faaliyet gösteren OSB'lerin geliştirme ve iyileştirme gereksinimi duydukları başlıklar arasındadır.

Yatırım bölgelerinin belirttikleri konularda aşama kaydedilebilmesi için bölgelerin iç bağlantı yolları ve diğer ulaştırma donatıları ile ilgili ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik mali destek ihtiyacı, dış bağlantı yolları ve ulaşım sistemi ile ilgili ihtiyaçlarının karşılanması için ilgili kurumlardan destek talepleri öne çıkmaktadır. Ulaştırma dışında, enerji altyapısı, sosyal donatı ve uygulama altyapısının iyileştirilmesi konularında ilgili hizmet

Tablo 80:

Özel Yatırım Bölgelerinin Fiziki ve Sosyal Altyapılarında İhtiyaç Duydukları İyileştirme Konularının Önceliklendirilmesi

Bölgenin Fiziki ve Sosyal Altyapısında İhtiyaç Duyduğu İyileştirme Konuları	1.Sırada Olma Sıklığı	2. Sırada Olma Sıklığı	3. Sırada Olma Sıklığı	4. Sırada Olma Sıklığı	Toplam Skor*
Ulaşım Lojistik ve Taşımacılık Altyapısı	8		3		38
Atık Depolama ve Arıtma Tesisleri	3	4	1	1	27
Enerji ve Alternatif Enerji Uygulamaları Altyapısı	2	4		1	21
Sosyal Altyapı ve Donatılar		4	1	1	15
Çevre Düzenleme ve Çevre Kalitesi		2	3	1	13
Mesleki Eğitim Altyapısı ve Donatıları	1	1		2	9
Mevcut Yapılar ve Tefrişatı			1	2	4
Fizibilite ve Araştırma Çalışmaları	1				4
Kalite Kontrol Tahliil ve Test Laboratuvarları			1		2

Kaynak: İZKA, 2013

* 1. sırada olma sıklığı ile 4 puan, 2. sırada olma sıklığı ile 3 puan, 3. sırada olma sıklığı ile 2 puan, 4. sırada olma sıklığı ile 1 puan çarpılarak toplam skorlar hesaplanmıştır.

sağlayıcıların kamu kurum ve kuruluşları olması dolayısıyla "diğer kurumlarla işbirliği" gereksinim duyulan destek tipi olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, bu tip sorunlar yaşayan bölgeler için ilgili kurumlarla iletişimde kolaylaştırıcılık sağlanması gereği ortaya çıkmaktadır.

Fiziki ve sosyal altyapısını tamamlamış, görece istikrarlı büyüme performansı gösteren yatırım bölgeleri, bünyelerindeki işletmelerle olan iletişim ve işbirliğini etkinleştirmek üzere enformasyon teknolojilerinden faydalanma, bölgenin uluslararası tanınırlığını artırmaya yönelik etkinlikler düzenleme ve işletmelerin ihtiyaç duyduğu alanlarda eğitim programları tasarlama ve yürütme gibi özelleşmiş ihtiyaçları karşılamak için çalışmaktadır. Bu bölgeler, sektörel kümelenme avantajlarından yararlanılması, katma değer azami düzeye yükseltilmesi, işletmelerde yapılabirlik ve öğrenme kapasitesinin artırılması için hedef yatırım ve yatırımcı tipleri belirleyebilmekte ve bu doğrultuda eyleme geçebilmektedir. İzmir sanayisinin potansiyelini daha iyi değerlendirebilmesi noktasında belirtilen çerçevedeki uygulamaların geliştirilmesinin ve yaygınlaştırılmasının büyük katkısı olacağı değerlendirilmektedir.

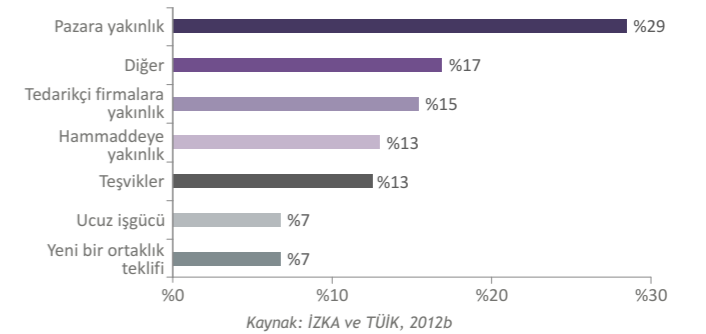
Yeni teşvik sisteminin ortaya çıkardığı koşullar altında İzmir'in yatırım yapılacak yer olarak tercih edilirdiğinde ve halihazırda İzmir'de faaliyet gösteren işletmelerin bölgede kalma, mevcut yatırımlarını taşıma veya yeni yatırımlarını dışarıda gerçekleştirme yönündeki eğilimleri

sorgulanmıştır. Özellikle yabancı sermayeli girişimlerin İzmir'deki yatırım ortamını teşvikler bakımından çok olumsuz değerlendirmedikleri görülmektedir⁷¹. İzmir Kalkınma Ajansı tarafından yapılan "Doğrudan Yabancı Sermayeli Girişimlerin Yatırım Ortamı Değerlendirme Araştırması" sonuçlarına göre, görüşülen 793 yabancı sermayeli girişimin % 16'sı Türkiye'de yeni bir yatırım yapmayı planladıklarını belirtmişlerdir⁷².

Yeni yatırım planı olan girişimlerin % 79'u bu yatırımlarında yeni teşvik sisteminden faydalanmayı düşünmekte, ancak teşvik hususunda İzmir'in görece dezavantajlı konumuna karşın bu girişimlerin % 82'si yeni yatırımlarını İzmir'de, % 5'i İstanbul'da, % 3'ü de Manisa'da planlamaktadır. Yeni yatırım yerini belirlerken işletmeler için önem taşıyan öncelikler pazara, tedarikçi firmaya ve hammaddeye yakınlık olarak belirtilmiştir (Şekil 47).

Şekil 47:

Yeni Yatırım İçin Belirlenen İlin Seçilmesindeki Neden

⁶⁸ Bu çalışmalardan ilkinde İzmir'deki Organize Sanayi Bölgeleri, Serbest Bölgeler ve Teknoloji Geliştirme Bölgesi yönetimlerine "Özel Yatırım Bölgeleri İhtiyaçlarının Belirlenmesi Çalışması" kapsamında uygulanan anket ve derinlemesine görüşme sonuçları değerlendirilmiştir. "Doğrudan Yabancı Sermayeli Girişimlerin Yatırım Ortamı Değerlendirme Araştırması" başlıklı diğer çalışmada ise İzmir'de bulunan yabancı sermayeli girişimlerin bölgenin yatırım ortamı ile ilgili görüşleri alınmıştır. Bu iki çalışmanın bulgularına dayanılarak değerlendirilecek olan İzmir'de yatırım ortamının durumu, özellikle fiziki ve sosyal altyapının iyileştirilmesini amaç edinen bir yaklaşımla, daha ziyade imalat sanayi alanındaki yatırımları kapsamaktadır. Yatırım ortamının kapasitesinin önemli altyapı bileşenleri olarak bölgesel ulaştırma, lojistik ve depolama unsurlarına da yine ele alınmaktadır.

⁶⁹ Bu bölümde yer verilen tespit ve değerlendirmeler, İZKA tarafından İzmir'deki özel yatırım bölgesi yönetimleri ile yürütülen anket ve derinlemesine görüşme çalışması kapsamında aktif olarak faaliyet gösteren dokuz ve yakın gelecekte faaliyete geçmesi planlanan dört organize sanayi bölgesi, iki serbest bölge ve bir teknoloji geliştirme bölgesi yönetiminden yaşamakta oldukları sorunlar, eksik yönleri ve ihtiyaç duydukları destekler, yürüttükleri çalışmalar ve geleceğe yönelik planlamaları hakkında derlenmiş olan bilgilere dayanmaktadır. Söz konusu araştırmanın bulguları firma düzeyinden ziyade, bölgemizde ciddi istihdam ve katma değer yaratan özellikle ve büyüklükteki yatırımların öncelikli olarak yönlendirildiği yerler olarak özel yatırım bölgelerinin kapasitelerini, sorunlarını ve ihtiyaçlarını yansıtmaktadır.

⁷⁰ İlgili yönetmelik maddesi sebebiyle, yatırımcı kendisine tahsis edilen alanda 3 yıl içerisinde üretime geçmez ise yatırım yerinin OSB yönetimince para iadesi yapılarak geri alınması gerekmektedir, mali olarak güçlü olmayan OSB'ler bu maddenin gereğini uygulamada zorluk yaşamakta, gerekli altyapı yatırımlarını bu sebeple yerine getirememektedir.

⁷¹ OSB yönetimlerince teşvik sisteminin yarattığı İzmir için görece dezavantajlı durumun giderilmesi için organize sanayi bölgelerinin tümünde aynı teşvik rejiminin uygulanması, teşviklerin sektörler özelinde düzenlenmesi ve il düzeyi yerine ilçe düzeyinde sınıflandırmaya gidilerek teşvik koşullarının belirlenmesi gerektiği biçiminde öneriler dile getirilmektedir.

⁷² İzmir yatırım ortamına ilişkin değerlendirmeler İZKA ve TÜİK işbirliğiyle gerçekleştirilen "Doğrudan Yabancı Sermayeli Girişimlerin Yatırım Ortamı Değerlendirme Araştırması" bulgularına dayanmaktadır.

3.a.7.b İzmir'de Yabancı Sermayeli İşletmeler

İzmir'de yabancı sermayeli girişimlerin pazara giriş yöntemleri % 46 doğrudan yatırım, % 32 ortak girişim ve % 22 satın alma biçimindedir. İmalat sanayi sektöründe ortak girişimler biraz daha ağırlık kazanmakta ve bu oranlar % 41 doğrudan yatırım, % 37 ortak girişim ve % 21 satın alma şeklinde ortaya çıkmaktadır. Çalışma kapsamında bilgi toplanan işletmelerin % 33'ü imalat sanayi sektöründe faaliyet göstermektedir. Ayrıca bu işletmelerin ilk yatırımları sonrasında yeni yatırımlar ile işletmelerini büyüme eğilimde oldukları tespit edilmiştir (İZKA ve TÜİK, 2012b).

3.a.7.b.1 Yatırım Yeri Seçiminde Etkili Olan Faktörler
İzmir'de iş yapan yabancı sermayeli girişimlerin Türkiye'de yatırım yapmalarında etkili olan başlıca faktörler coğrafi konum, pazarın büyüklüğü, olumlu ekonomik göstergeler ve pazara yakınlıktır. Tüm ana faaliyet kollarında faaliyet gösteren bu girişimlerin özellikle İzmir'de yatırım yapmalarını sağlayan etkenler ise İzmir Limanı (% 20), yaşam kalitesi (% 14), önemli uluslararası pazarlara yakınlık (% 13) ve nitelikli ve ucuz işgücü (%12) biçimindedir. İzmir'in seçilme nedenleri arasında yaşam kalitesinin ikinci sırada yer alması dikkat çekicidir. Bu faktörün önemli bir kentsel pazarlama unsuru olduğu bir kez daha ortaya koyulmaktadır.

İmalat sanayi sektöründe faaliyet gösteren yabancı sermayeli girişimler özelinde, yatırım yeri olarak Türkiye'nin belirlenmesinde coğrafi konum, pazara yakınlık, pazarın büyüklüğü ve nitelikli işgücü öne çıkmaktadır. Lokasyon olarak İzmir'in tercih edilmesinde İzmir Limanı (% 22), nitelikli ve ucuz işgücü (% 16), önemli uluslararası pazarlara yakınlık (% 14) ve hammaddeye yakınlık (% 13) belirleyici olmuştur.

Anılan girişimlerin İzmir'den ilk kez haberdar olmalarında ortaklık önerisi, internet araştırması ve danışman tavsiyesi öne çıkmaktadır. Yatırımcıların % 30'u İzmir'i tercih etmelerindeki en önemli etken olarak davet almış olmalarını ifade etmiştir. Yatırım yeri kararı verecek olan yabancı yatırımcıya ulaşmakta etkin olduğu değerlendirilen yöntemler fuar katılımları, yurtdışındaki ticaret ve sanayi odaları ile birlikte yatırımcıya yönelik toplantılar ve uluslararası organizasyonlara ev sahipliği yapmak şeklindedir.

3.a.7.b.2 İzmir'de Yatırım Alanının Belirlenmesinde Etkili Olan Faktörler

İmalat sektöründe faaliyet gösteren girişimler, İzmir'de yatırım yapacakları yeri belirlerken ucuz arsa temini,

çeşitli altyapı avantajları, yatırım yapmış diğer firmaların referansları ve prosedürel işlemlerdeki görece kolaylık nedeniyle özel yatırım bölgelerinde yer seçmeye eğilimlidir. Özel yatırım bölgeleri'ndeki yatırım koşullarına bağlı olmak üzere yatırımın yapılacağı ilçe tercihleri şekillenmektedir.

Doğrudan yabancı sermayeli girişimlerin ilçe düzeyinde yatırım yeri seçimini etkileyen faktörler şehir merkezine yakınlık, limana yakınlık, fiziksel altyapısının güçlü olması ve ilçedeki yaşam kalitesi olarak sıralanmaktadır. İmalat sanayi sektöründe faaliyet gösteren firmalar tarafından en çok tercih edilen ilçeler sırasıyla Çiğli, Gaziemir, Kemalpaşa, Bornova ve Torbalı'dır.

3.a.7.b.3 Girişimlerin Kuruluş Esnasında Yaşadıkları Zorluklar

Yabancı sermayeli girişimler İzmir'de kuruluş sürecinde önemli oranda kurumsal ve fiziksel güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bu güçlüklerin neler olduğunu tespiti, bunların bir kısmının planlı bir çalışmayla en kısa zamanda ortadan kaldırılmasına ve varsa ortadan kaldırılamayan bölümünün yatırım tanıtım stratejilerinde dikkate alınmasına imkan verecektir.

Yabancı sermayeli girişimlerin faaliyet yerine göre kuruluş sırasında yaşadıkları kurumsal zorlukların başında ağır bürokrasi gelirken, bunu izin, ruhsat ve yabancılara yönelik çalışma izni almakta karşılaşılan güçlükler izlemektedir. Girişimlerin % 42'si kuruluş aşamasında fiziksel bir zorlukla karşılaşmadıklarını bildirmiştir. Bunun yanında; uygun yatırım alanı temini (% 16), ulaşım altyapısı eksiklikleri (% 15) ve haberleşme ve online hizmet sunumu yetersizlikler (% 15) yaşanan fiziksel zorluklar olarak belirtilmiştir. İmalat sektöründe faaliyet gösteren girişimler özelinde ele alındığında ilk sırayı ulaşım altyapısının yetersizliği alırken bunu uygun yatırım alanı temini ile haberleşme ve online hizmet sunumunun yetersizliği takip etmiştir. İmalat sanayi sektöründe faaliyet gösteren girişimlerin yatırım yeri olarak en fazla tercih ettiği ilçelerden Çiğli, Torbalı ve Kemalpaşa uygun yatırım alanı temininde zorluk yaşanması bakımından göze çarparken, ulaşım altyapısındaki eksikliklerin Gaziemir, Kemalpaşa ve Bornova'da yoğunlaştığı görülmektedir.

3.a.7.b.4 Girişimlerin Temel İhtiyaçları

Yabancı sermayeli girişimlerin kuruluş aşamasında karşılaştıkları güçlüklerin tespiti yeni girişimlerin bölgeye kazandırılmasına yönelik çalışmalar açısından önemliyen mevcut ihtiyaç ve beklentilerinin tespiti ve bu beklentilerin imkanlar dahilinde karşılanması ise İzmir'de yerleşik

girişimlerin rekabet gücünü artırarak ölçek büyütmelerine, yeni yatırımlara yönelmelerine ve İzmir'de yatırım yapma potansiyeli taşıyan yabancı girişimlere olumlu bildirimlerde bulunmak suretiyle yeni yatırım kararlarını etkilemelerine imkan sunmaktadır. İzmir'de girişimlerin temel ihtiyaçlarını finansman, nitelikli personel ve genişleme alanına duyulan gereksinim oluşturmaktadır.

İmalat sanayi sektörü açısından değerlendirildiğinde nitelikli personel ihtiyacının ön plana çıktığı ve finansman ihtiyacının onu takip ettiği görülmektedir. Bürokrasinin ağır oluşu, sürekli değişen mevzuat ve ulaşım altyapısı eksiklikleri bu sektörde dikkati çeken diğer sorun alanlarıdır.

3.a.7.c İzmir'de Yatırım Altyapısı ve Yatırım Ortamını İyileştirecek Önemli Bölgesel Altyapı Projeleri

Gerek kruvaziyer limanı gerekse de en büyük ihracat limanı olarak kullanılan İzmir Limanı başta olmak üzere bölgemizin sahip olduğu stratejik lojistik kapasitenin, projelendirme ve uygulama safhalarındaki önemli bölgesel altyapı yatırımlarının tamamlanmasıyla önümüzdeki dönemde çok daha yüksek düzeylere ulaşması öngörülmektedir. İzmir-İstanbul Otoyolu, İzmir-Ankara Yüksek Hızlı Tren, Adnan Menderes Havalimanı Yeni İç Hatlar Terminali, Kuzey Ege (Çandarlı) Limanı ve Kruvaziyer Limanı yapımı gibi uluslararası ve bölgesel düzeyde önemli etkileri olacak altyapı yatırımlarının yanı sıra kent içi ulaşımı iyileştirecek altyapı projeleri ile de İzmir'de yatırım ortamının rekabet edebilirliğinin önemli ölçüde artacağı beklenebilir. Kemalpaşa Lojistik Merkezi ve Gaziemir Fuar Alanı projeleri de bölgenin yatırım ortamına doğrudan etki edecek diğer önemli altyapı yatırımlarıdır.

3.a.8. Bölgenin Gelişme Potansiyeli ve Önerilen Yatırım Konuları

İZKA ile Kalkınma Bankası işbirliğinde hazırlanan İzmir İli Potansiyel Yatırım Konuları Araştırması bölgenin sahip olduğu kaynaklar, bu kaynakların kullanılabilme potansiyeli ve mevcut teşvik sisteminde dikkate alınarak, İzmir'de yatırım konuları incelenmiş ve tarım, imalat

sanayi, turizm, yenilenebilir enerji ve lojistik olarak önceliklendirilmiştir (İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012).

Araştırmada öncelikle ilin sahip olduğu kaynaklar ve bu kaynakların kullanılabilme potansiyeli dikkate alınmakla birlikte, özellikle imalat sanayine yönelik yatırım önerilerinin belirlenmesinde sektörel yatırım eğilimleri, kümelenme analizleri, sektörel performans, sektörlerin üretim yapısı ve sektörlerarası etkileşim kriterlerini dikkate alan girdi-çıkı analizleri kullanılmıştır.

Sektörel performans ölçümü, NACE Rev.2 bazında ikili düzeyde imalat sanayinin 23 ana sektörü için ve üçlü düzeyde (verisi bulunan) 78 alt faaliyet kolu için ayrı ayrı yapılmıştır⁷³. Yatırım konularının değerlendirilmesinde ayrıca kuruluş yeri faktörleri⁷⁴ analizi kullanılmıştır.

Çalışmanın sonucunda İzmir'de, kısa ve orta dönemde yapılabilecek yatırım konusu önerileri geliştirilmiştir. Yörenin doğal, sosyal ve ekonomik koşulları ve potansiyel gelişme eksenleri dikkate alınarak NACE Rev. 2 faaliyet sınıflaması ve üçlü düzey bazında belirlenen 78 yatırım konusunun kuruluş yeri faktörlerine göre değerlendirilmesi neticesinde, faaliyet alanlarının 38'i A grubunda, 40'ı ise B grubunda yer almıştır. A grubu, kuruluş yeri faktörleri açısından bölge için en fazla uygunluk gösteren yatırım konularını, B grubu ise en uygun ikincil yatırım konularını ifade etmektedir.

⁷³ İkili performans sıralamasında sektörler; Üretim Endeksi, Kapasite Kullanım Oranları (KKO), Dış Ticaretle Rekabet Gücü (RCA), İhracat, İstihdam Endeksi, Çalışan Kişi Başına Verimlilik Endeksi, Ciro ve Fiyat Artışları (ÜFE) kriterleri bazında 2005-2011 dönemi için analiz edilerek, her bir sektörün bu kriterler bazında gösterdiği yıllık değişimlerinden hareketle, dönem genelindeki performans sıralaması hesap edilerek, en yüksek performans gösterenden en düşük performans gösterene göre sıralanmıştır.

⁷⁴ Üçlü performans sıralamasında ise sektörler; Üretim Endeksi, KKO, İstihdam Endeksi, RCA ve Verimlilik endeksleri kullanılarak aynı dönem için sektörel performans sıralaması gerçekleştirilmiştir. Üçlü düzey bazında yapılan bu performans sıralaması, İzmir'deki sektörel bazda potansiyel imalat sanayi yatırım konularının belirlenmesinde ana referans noktasını oluşturmaktadır.

⁷⁴ Kuruluş yeri faktörleri, belirli bir üretim biriminin belirli bir coğrafi konuma yerleştirilmesi halinde, söz konusu üretim biriminin maliyeti, satış hasılatı ve sermaye yapısı üzerinde etkili olan tüm konumsal özellikleri kapsar. Başka bir ifadeyle kuruluş yerinin seçimi genellikle işletme giderlerinin en düşük, işletme gelirlerinin en yüksek olduğu yerin belirlenmesi sürecini içermektedir.

Yatırım konularından 15'i hem performans değerlemesinden hem de kuruluş yeri faktörlerinden A notunu (AA); 5'i performans değerlemesinden B, kuruluş yeri faktörleri açısından A notunu (BA); 3'ü performans değerlemesinden C, kuruluş yeri faktörleri açısından A notunu (CA) almıştır. 15 yatırım konusuna ise gerek imalat sanayi dışında yer aldığı gerekse de performans

değerlemesi yapılamadığı için performans notu verilememiş, ancak kuruluş yeri faktörleri açısından A notunu almıştır (Tablo 81).

Belirlenen yatırım konuları öneri niteliğinde olup yapılabilirliğinin fizibilite çalışmalarıyla ayrıca belirlenmesi gereklidir. Söz konusu yatırım önerilerinin gerçekleşme

oranı ise potansiyel yatırımcıların İzmir yöresinde yatırım yapmaya motive edilmesine ve tasarrufların yeterli oranlarda yatırımlara kanalize edilmesine bağlıdır. İZKA ve Ege Üniversitesi İİBF işbirliğinde hazırlanan İzmir Bölgesi Girdi Çıktı Analizi çalışması kapsamında da, hem ileri hem de geri bağlantısı yüksek olan beş sektör "kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıt imalatı", "kimyasal madde ve ürünlerin imalatı", "ana metal sanayi", "yeniden değerlendirme", "elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtım" olarak ortaya çıkmıştır. Bu sektörler, hem bölge ekonomisinde bir genişleme olması durumunda göreceli olarak yüksek üretim artışları yaratacak hem de kendilerine yönelik nihai talep artışında diğer sektörlerden daha yüksek üretim artışı gösterecektir (İZKA ve EÜ, 2012b).

Teşvik Sisteminde İzmir

15.06.2012 tarih ve 2012/3305 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren⁷⁵ teşvik sisteminde İzmir ili Ankara, Antalya, Bursa, Eskişehir, İstanbul, Kocaeli ve Muğla illeri ile birlikte birinci bölge kapsamında değerlendirilmiştir. Bölgesel teşviklerden yararlanabilecek sektörler şöyle sayılmıştır:

- Entegre damızlık hayvancılık yatırımları dahil olmak üzere entegre hayvancılık yatırımları
- Su ürünleri yetiştiriciliği (balık yavrusu ve yumurtası üretimi dahil)
- Gıda ürünleri ve içecek imalatı
- Bavul, el çantası, saraciye, ayakkabı vb. imalatı
- Ağaç ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç), hasır ve benzeri örülerek yapılan maddelerin imalatı
- Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı
- Kimyasal madde ve ürünlerin imalatı
- Seramikten yapılan sıhhi ürünler, seramik yapıtım malzemeleri, seramik karo ve kaldırım taşı imalatı
- Demir-çelik dışındaki ana metal sanayi, metal döküm sanayi
- Makine ve teçhizat imalatı
- Büro, muhasebe ve bilgi işlem makineleri imalatı

- Elektrikli makine ve cihazları imalatı
- Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı
- Tıbbi aletler hassas ve optik aletler imalatı
- Motorlu kara taşıtı ve yan sanayi
- Hava taşıtları ve motorlarının bakım ve onarımı
- Motosiklet ve bisiklet üretimi
- Mobilya imalatı (sadece metal ve plastikten imal edilenler hariç)
- Oteller
- Öğrenci yurtları
- Soğuk hava deposu hizmetleri
- Lisanslı depoculuk
- Eğitim hizmetleri (okul öncesi eğitim hizmetleri dahil, yetişkinlerin eğitilmesi ve diğer eğitim faaliyetleri hariç)
- Hastane yatırımı, huzurevi
- Atık geri kazanım veya bertaraf tesisleri
- Seracılık

Tablo 81:
Kuruluş Yeri Faktörleri Açısından İzmir İçin En Uygun Yatırım Alanları

AA	Sebze ve Meyvelerin İşlenmesi ve Saklanması
	Süt Ürünleri İmalatı
	Örme (trikotaj) ve Tığ İşi (kroşe) Ürünlerin İmalatı
	Ağaç, Mantar, Kamış ve Örgü Malzeme Ürünü İmalatı
	Kauçuk Ürünlerin İmalatı
	Plastik Ürünlerin İmalatı
	Çelikten Tüpler, Borular, İçi Boş Profiller ve Benzeri Bağlantı Parçalarının İmalatı
	Metal Yapı Malzemeleri İmalatı
	Metal Tank, Rezervuar ve Muhafaza Kapları İmalatı
	Buhar Jeneratörü İmalatı, Merkezi Isıtma Sıcak Su Kazanları (boylerleri) Hariç
	Metallerin Dövülmesi, Preslenmesi, Baskılanması ve Yuvarlanması; Toz Metalürjisi
	Kablolamada Kullanılan Teller ve Kablolar ile Gereçlerin İmalatı
	Genel Amaçlı Makinelerin İmalatı
	Motorlu Kara Taşıtları için Parça ve Aksesuar İmalatı
	Mobilya İmalatı (büro, mutfak ve diğer mobilya imalatı)
BA	Etin İşlenmesi ve Saklanması ile Et Ürünlerinin İmalatı
	Diğer Tekstil Ürünlerinin İmalatı
	Tarım ve Ormancılık Makinelerinin İmalatı
	Metal İşleme Makineleri ve Takım Tezgahları İmalatı
CA	Motorlu Kara Taşıtları Karoseri (kaporta) İmalatı; Treyler (römork) ve Yarı Treyler (yarı römork) İmalatı
	Kürk Hariç, Giyim Eşyası İmalatı
	Diğer Özel Amaçlı Makinelerin İmalatı
A	Tek Yıllık (uzun ömürlü olmayan) Bitkisel Ürünlerin Yetiştirilmesi
	Çok Yıllık (uzun ömürlü) Bitkisel Ürünlerin Yetiştirilmesi
	Hayvansal Üretim
	Balıkçılık
	Kum, Kil ve Taş Ocaklığı
	Askeri Savaş Araçlarının İmalatı
	Kara Yolu ile Yük Taşımacılığı ve Taşımacılık Hizmetleri
	Deniz ve Kıyı Sularında Yolcu Taşımacılığı
	Depolama ve Ambarlama
	Taşımacılık için Destekleyici Faaliyetler
	Oteller ve Benzeri Konaklama Yerleri
	Tatil ve Diğer Kısa Süreli Konaklama Yerleri
	Kamp Alanları, Motorlu Karavan ve Karavan Tipi Treyler (römork) Park Hizmetleri
	Diğer Konaklama Yerleri
	Dışarıya Yemek Hizmeti Sunan İşletmelerin (catering) Faaliyetleri ve Diğer Yiyecek Hizmetleri Faaliyetleri

Yeni teşvik sisteminde, aşağıda sayılan öncelikli alanlarda yapılacak yatırımlar hangi bölgede yer aldığına bakılmaksızın beşinci bölge desteklerinden yararlanacaktır:

- Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenen Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri'nde yapılacak turizm yatırımları,
- Madencilik yatırımları,
- Demiryolu ve denizyolu ile yük veya yolcu taşımacılığına yönelik yatırımlar,
- 20 milyon TL üzeri belirli ilaç ve savunma sanayi yatırımları,
- Test merkezleri, rüzgar tüneli ve bu mahiyetteki yatırımlar (otomotiv, uzay veya savunma sanayine yönelik olanlar),
- Asgari 50.000 m² kapalı alana sahip uluslararası fuar yatırımları,
- Özel sektör tarafından gerçekleştirilecek ilk, orta ve lise eğitim yatırımları,
- Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından desteklenen Ar-Ge projeleri neticesinde elde edilen ürünlerin üretilmesine yönelik yatırımlar.

Ayrıca, teknoloji ve Ar-Ge kapasitesini artıracak ve uluslararası alanda rekabet üstünlüğü sağlayacak büyük ölçekli yatırımlar da teşvik unsurlarından yararlanmaktadır:

- Kimyasal madde ve ürünlerin imalatı
- Rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı
- Transit boru hattıyla taşımacılık hizmetleri yatırımları
- Motorlu kara taşıtları ana sanayi yatırımları
- Motorlu kara taşıtları yan sanayi yatırımları
- Demiryolu ve tramvay lokomotifleri ve/veya vagon imalatı yatırımları
- Liman ve liman hizmetleri yatırımları

- Elektronik sanayi yatırımları
- Tıbbi alet, hassas ve optik aletler imalatı yatırımları
- İlaç üretimi yatırımları
- Hava ve uzay taşıtları ve/veya parçaları imalatı yatırımları
- Makine (elektrikli makine ve cihazlar dahil) imalatı yatırımları
- Metal üretimine yönelik yatırımlar

İzmir İli Potansiyel Yatırım Konuları Araştırması ve İzmir Bölgesi Girdi Çıktı Analizi kapsamında öne çıkan sektörler, yeni teşvik sistemi kapsamında İzmir'de desteklenecek sektörlerle karşılaştırıldığında büyük oranda örtüşükleri görülmektedir.

3.a.9. Girişimcilik

Girişimci, piyasadaki fırsatları gören, kaynaklarını ayıran ve değer üreten bir kişi olarak tanımlanmaktadır (UNCTAD, 2012). Girişimci olma eylemine işaret eden girişimcilik kavramıysa, en genel haliyle, yeni ürün, hizmet, süreç veya pazarlar geliştirerek ekonomik değer üretme eylemi olarak tanımlanabilir (İZKA ve TEPAV, 2012). Küresel Girişimcilik Monitörü (GEM) girişimciliği "bir kişi, bir takım ya da mevcut bir iş tarafından, tek başına, yeni bir iş kurarak ya da mevcut bir işi genişleterek yeni bir girişim oluşturma teşebbüsü" olarak tanımlamaktadır (GEM, 2012).

Girişimciliğin geliştirilmesi, sanayi ve KOBİ, yenilikçilik ve kümelenme gibi ekonomik kalkınmaya ilişkin farklı politika alanlarıyla yakından ilişkilidir. Ayrıca, özel politika gerektiren gruplarda girişimciliğin geliştirilmesi bir sosyal politika aracı olarak da değerlendirilebilir. Bu bağlamda, girişimcilik yeni iş alanlarının ortaya çıkması, yenilikçiliğin geliştirilmesi, gelirlerin ve istihdamın artırılmasına sağladığı katkı nedeniyle bölgesel kalkınmanın önemli faktörlerinden birisi olarak görülmektedir.

Türkiye'de girişimcilikle ilgili politikalar son dönemde şekillenmekte ve girişimciliğe ilişkin uygulamalar artmaktadır. Girişimciliğin geliştirilmesi, henüz yeni şekillenen bir politika alanı olmasına karşın, hızla ulusal bir öncelik haline gelmektedir. Girişimcilik, 9. Kalkınma

Planı'nda (2007-2013) çeşitli strateji ve hedeflere konu olmuştur. Girişimcilik eğitimlerinin yaygınlaştırılması, teknoloji geliştirme amaçlı girişimciliğin özendirilmesi, kırsal kesim ve az gelişmiş bölgelerde girişimciliğin teşvik edilmesi ile girişimcilerin finansmana erişim olanaklarının iyileştirilmesi, 9. Kalkınma Planı'nda belirlenen stratejiler arasında yer almaktadır. Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) hazırlık çalışmaları çerçevesinde ilk kez "Girişimciliğin Geliştirilmesi Özel İhtisas Komisyonu" kurulmuştur.

İzmir Kalkınma Ajansı tarafından 2012 yılı sonunda yaptırılan İzmir Yerel Girişimcilik Ekosistemi Strateji Çalışması⁷⁶ kapsamında İzmir'in girişimciliğe ilişkin çerçeve koşulları olan insan kaynağı, inovasyon altyapısı, ekonomik aktivite, coğrafi ve kültürel koşullara dair sahip olduğu avantaj ve dezavantajlar aşağıdaki şekilde tespit edilmiştir:

+ Avantajlar:

- Ortalamanın üzerinde eğitime sahip kuvvetli bir insan kaynağı bulunmaktadır. Bu insan kaynağı İzmir'de yerleşikler kadar Türkiye ve dünyanın önemli merkezlerine dağılmış kuvvetli bir diasporayı da kapsamaktadır.
- Tarihi bir ticaret merkezi olan İzmir, geniş bir ekonomik taban ve ticari kültüre sahiptir.
- Türkiye içinde Akdenizli bir kent olarak kaliteli bir yaşam tarzı ve yeniliklere açık kültürel yapısıyla öne çıkmaktadır.
- İstanbul'un ardından havayolu, otoyol ve liman ile ulaştırma bağlantıları en gelişmiş kentlerden biridir.

- Dezavantajlar:

- Hem tarihsel gelişimi hem de Türkiye içinde mevcut ekonomik ve sosyal konumu itibarıyla, İstanbul gibi birincil bir çekim merkezi değildir.
- İnovasyon altyapısı alanındaki performansı görece olarak zayıftır. Buna paralel olarak, gelişen ileri teknoloji sektörlerinde ülke ortalamasına göre geride kalmaktadır.
- İşbirliği kültüründe zayıflık görülmektedir. İnovatif davranışlar genelde bireysel olarak gelişmektedir.

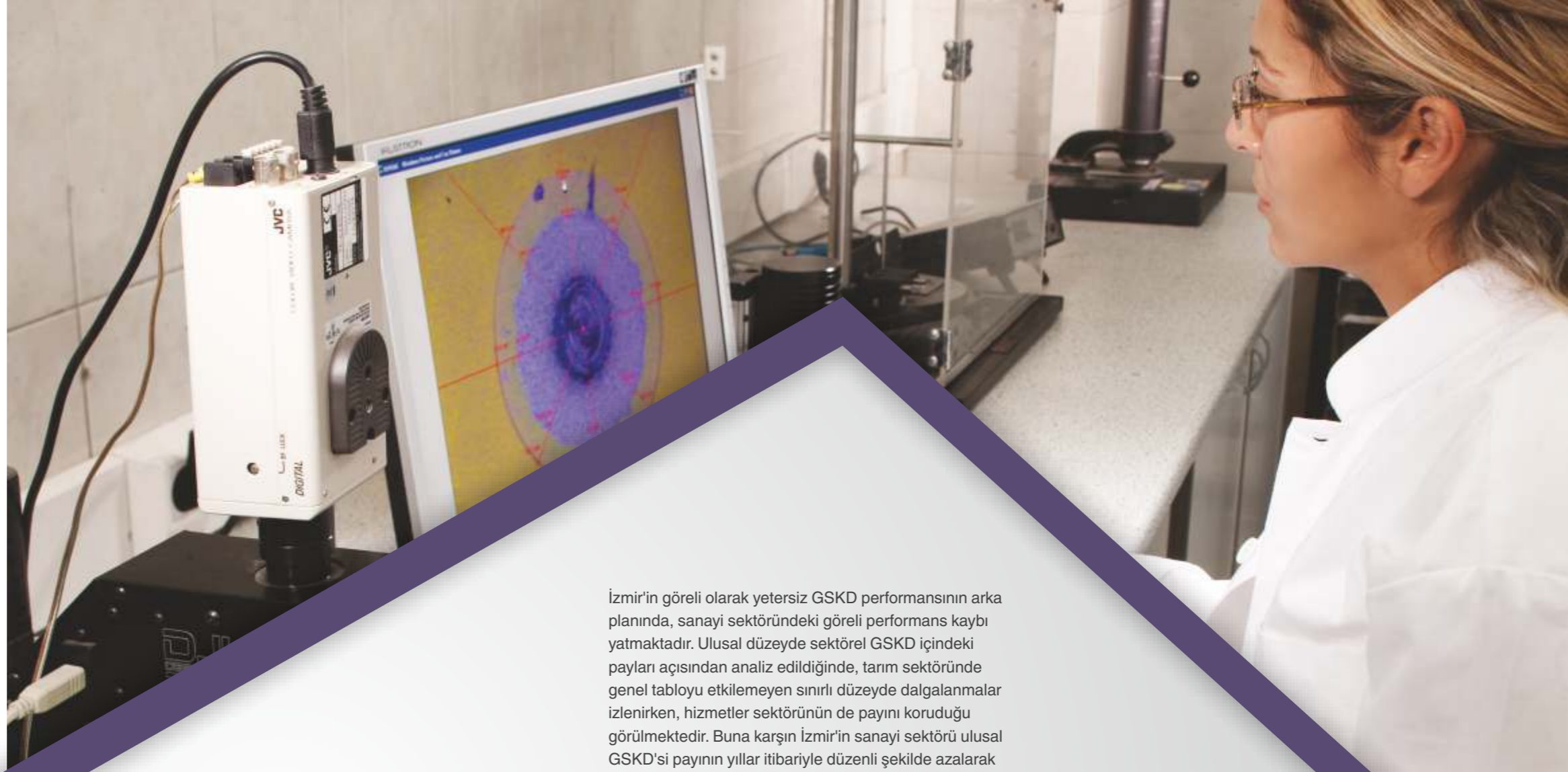
Çerçeve koşulların analizi, girişimci profili değerlendirmesi ve paydaş görüşmeleri sonucunda, İzmir girişimcilik ekosistemi mevcut durumuna ilişkin tespitler şöyledir:

- Girişimcilerin tespit edilmesine yönelik araçlar son derece kısıtlıdır. Yerel düzeyde düzenlenen kapsayıcı ve etkisi büyük bir iş planı yarışması bulunmamaktadır. Ulusal düzeyde düzenlenen ve genelde İstanbul merkezli olan iş yarışmalarına İzmir'den katılım oldukça kısıtlıdır.
- Mentör ya da yatırımcı olabilecek kıdemli işadamlarını ve yöneticileri bir araya getiren işadamları derneği ve odaların aktif olarak faaliyet gösterdiği sivil toplum kuruluşlarında girişimciliğe ilginin olduğu görülmektedir. Ancak bunları mentör ve yatırımcı olabilecekleri girişimcilere bağlayan mekanizmalar eksiktir.
- Girişimcileri fiziksel olarak bir araya getiren etkinlikler ya da mekanlar sınırlıdır.
- Yerel medyada girişimcilik konusuna ilgi duyan paydaşlar bulunduğu görülmektedir. Ancak konuyla ilgili haberlere erişim olanağı sınırlıdır.
- Melek yatırımcılık potansiyeli yüksek olduğu halde bu nitelikte kişileri ortaya çıkaracak ve yönlendirecek melek yatırımcı ağı benzeri platformlar bulunmamaktadır.
- Eğitim alanında KOSGEB'in uygulamalı girişimcilik eğitimleri yaygındır. Örgün eğitimde ise birçok üniversite girişimciliğe dair günlük yapıda da olsa dersler vermektedir.
- Girişimcilik birçok kuruluşun ilgilendiği bir alan olmakla beraber, kuruluşlar arasında haberleşme ve işbirliği sınırlıdır. Bu kuruluşları bir araya getiren bir platformun eksikliği hissedilmektedir.

İzmir'deki girişimcilik ekosistemi çerçeve koşulları, paydaşları ve girişimci profiline ilişkin İzmir Yerel Girişimcilik Ekosistemi Stratejisi kapsamında yapılan analiz ve değerlendirmeler ışığında, ekosistemi hızlı bir biçimde harekete geçirmek üzere, 6 stratejik öncelik ve 18 hedef belirlenmiştir. Stratejinin öncelik ve hedefleri 2014-2023 İzmir Bölge Planı'nın girişimcilik konusundaki temel yaklaşımını oluşturmaktadır (İZKA ve TEPAV, 2012).

⁷⁶ İzmir Yerel Girişimcilik Ekosistemi Strateji Belgesi, İzmir Kalkınma Ajansı'nın girişimcilik faaliyetleri kapsamında Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) işbirliği ile 2012 yılı Aralık ayında tamamlanmıştır: http://www.izmirinpliyoruz.org/static/upload/file/izmir_girisimcilik_ekosisteminin_gelistirilmesi_stratejisi.pdf

3.a.10. Değerlendirme

İzmir tarihsel olarak temel ekonomik göstergelerde ülkenin en önemli illeri arasında yer almaktadır. Uzun vadede değerlendirildiğinde, 1987-2001 dönemi genel ekonomik performansı ülke geneline kıyasla yüksek gerçekleşmiştir. Bölgenin, pek çok ekonomik gösterge açısından ilk üç sırada yer almasının önemli nedeni güçlü tarihsel kökene sahip ekonomik ve ticari ilişkileriyken, bu pozisyonunu yıllar boyunca koruyabilmesinin temel nedeni görece olarak yüksek ekonomik performansı olmuştur. Ancak son on yılda kaydedilen gelişmeler, İzmir'in bu avantajını koruyabilmek adına daha fazla özen göstermek gerektiğine işaret etmektedir.

2004-2010 döneminde İzmir'de gerçekleşen GSKD artış düzeyinin Ege Bölgesi ve Türkiye artış düzeylerinin gerisinde kalması ve sanayi sektörü GSKD'si konusunda farklı açılardan görece performans kaybı dikkatle ele alınması gereken göstergelerdir. İzmir'in orta gelir tuzağı riski açısından riskli olmayan bölgeler sıralamasında son sırada yer alması da ekonomik performans anlamında bölgenin içinde bulunduğu durumu yansıtmaktadır.

2004-2010 dönemi GSKD artışıyla ölçülen İzmir'in bölgesel ekonomik performansı, Ege Bölgesi performansının ve ulusal performansın gerisinde kalmıştır. Dolayısıyla İzmir'in, Ege Bölgesi ve Türkiye GSKD'leri içindeki payı gerilemiştir. Mevcut en güncel verilere göre İzmir (2010) GSKD büyüklüğü açısından İstanbul ve Ankara'dan sonra üçüncü sırada; 2004-2010 GSKD artış oranı sıralamasında ise 26 Düzey 2 bölgesi arasında 23. sırada yer almıştır. Bu listede İstanbul ve Ankara'nın daha üst sıralarda yer alması, İzmir'in performans kaybının diğer metropol iller karşısındaki durumu hakkında fikir vermektedir. Üretilen katma değeri bölge nüfusuyla ilişkilendiren kişi başına GSKD düzeyi açısından değerlendirildiğinde de İzmir'in, Düzey 2 bölgeleri sıralamasında diğer metropol bölgelerin gerisinde kalarak altıncı sırada yer aldığı görülmektedir.

İzmir'in görece olarak yetersiz GSKD performansının arka planında, sanayi sektöründeki görece performans kaybı yatmaktadır. Ulusal düzeyde sektörel GSKD içindeki payları açısından analiz edildiğinde, tarım sektöründe genel tabloyu etkilemeyen sınırlı düzeyde dalgalanmalar izlenirken, hizmetler sektörünün de payını koruduğu görülmektedir. Buna karşın İzmir'in sanayi sektörü ulusal GSKD'si payının yıllar itibarıyla düzenli şekilde azalarak 2004 yılındaki % 7,3 düzeyinden 2010 yılında % 6,3 düzeyine gerilediği kaydedilmiştir. Belirtilen azalma düzeyiyle İzmir, İstanbul'un ardından sanayi GSKD payı en fazla gerileyen ikinci bölge olmuş ve bölgelerin sektör GSKD'si paylarına göre yapılan sıralamada (İstanbul, TR 41 Bursa, Eskişehir, Bilecik, TR 42 Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova ve Ankara bölgelerinin ardından) beşinci sırada yer almıştır. Aynı zamanda İzmir, TR 42 Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova bölgesinden sonra 2004-2010 döneminde bölgesel GSKD içinde sanayi payının en çok gerilediği Düzey 2 bölgesi olmuştur. Bununla birlikte, 2004-2009 dönemindeki sürekli azalış eğilimine karşın 2010 yılında sanayi sektörünün bölge GSKD'si içindeki payı 0,8 puan artış göstermiştir. Aynı yıl Düzey 2 bölgeleri arasında en yüksek GSKD artış oranı İzmir'de kaydedilmiştir. Bu olumlu gelişmenin devamlılığını sağlamaya yönelik çalışmalar güçlendirilmelidir.

İzmir ekonomisindeki orta-uzun vadeli zayıflama göstergeleri değerlendirilirken, bölgeye olumsuz yansımaları olan dışsal gelişmelerin de dikkate alınması gerekir. 2008 küresel ekonomik krizi ile (özellikle İzmir'in ihracatı açısından önemli hedef ülkeleri de içeren Avrupa ülkelerinde) takip eden durgunluk koşulları, düşük döviz kuru uygulamasının dış ticaret üzerindeki olumsuz etkileri ve bölgesel teşvik uygulamasının yansımaları bu çerçevede göz önünde bulundurulmalıdır. İzmir'e ilişkin orta ve uzun vadeli ekonomik eğilimlerin, belirtilen gelişmelerin İzmir ekonomisine ne oranda yansıdığı ve

karşılaşılan diğer tüm sorunların bütünlüklü olarak ele alındığı, bilim ve iş dünyasını buluşturan katılımcı süreçlerle tartışılarak ortaya konması gerekir. Burada yer verilen verilerin bazılarının yeterince güncel olmadığı, bazılarının ise birtakım kısıtlılıklar barındırdığı göz önünde bulundurulduğunda, bu gereklilik kendini daha güçlü şekilde hissettirmektedir.

2002-2011 döneminde dış ticaret hacminde ve ihracatta kaydedilen görece olarak düşük performans ve bu dönemde bölgenin net ithalatçı hale gelmiş olması GSKD gelişmeleriyle birlikte değerlendirildiğinde, İzmir'in rekabet avantajının kısmen gerilediği söylenebilir. Diğer taraftan, 2008 küresel ekonomik krizini izleyen toparlanma dönemine ait bazı ekonomik göstergeler, bu sürecin İzmir için fırsata dönüştürülebileceğine de işaret etmektedir. 2010-2011 dönemi kişi başına gelir ve istihdam artışına dayalı Global MetroMonitor ekonomik performans göstergelerine göre, İzmir'in 200 metropol bölge arasında dördüncü sırada yer almış olması, bahse konu fırsatın bölgenin ve Türkiye'nin küresel rekabet gücünü de artırma imkanı sunduğuna işaret etmektedir.

İzmir'de yatırımcılara önemli olanaklar sunma potansiyeline sahip özel yatırım bölgeleri, büyük bölümü mevzuatsal olmak üzere bir takım güçlüklerle karşı karşıyadır. Yaşamakta oldukları tıkanıklıklar küçük müdahalelerle giderilebilecek olan OSB'lerin de kazanılmasıyla önümüzdeki dönemde İzmir'in, mevcut ve yeni yatırımcılar için daha uygun bir yatırım ortamı sunması ve rekabet gücünü bu anlamda da geliştirmesi öngörülmektedir. Mevcut kapasiteye ilave olarak dört adet OSB ve iki adet teknoloji geliştirme bölgesinin de yakın gelecekte işlerlik kazanması ile İzmir'de daha çeşitlenmiş ve daha iyi yapılanmış yatırım bölgeleri görmek mümkün olacaktır.

İzmir'de bölgenin ekonomik gelişme perspektifi ile uyumlu ve bu doğrultuda programlanmış bütünlüklü bir kapasite geliştirme çalışmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Özellikle sanayi sektörünün gelişimine uygun mekansal planlamanın yapılması ile tamamlayıcı altyapı düzenlemelerinin gerçekleştirilmesi, bölge gündeminin öncelikli konuları arasında yer almalıdır. Bu çalışmalar ile farklı sektör ve büyüklüklerdeki yatırım yeri ihtiyaçlarının ne biçimde karşılanabileceği hususu da netlik kazanmış olacak, yatırımcıların doğru alanlara yönlendirilmesi çalışmaları daha etkin hale gelecektir.

Diğer taraftan bölgenin insan kaynakları, doğal kaynakları, kültürel mirası ve tarihi öneme sahip bir ticaret merkezi olması dolayısıyla ciddi bir ekonomik potansiyele sahip olduğu, gerçekleştirilen çok sayıda ekonomik analizin ortak sonucudur. İzmir'in ülke genelinde girdi tedarikinde kendine yeterliliği en yüksek il olması maliyet azaltıcı bir unsur olarak yerli ve yabancı yatırımcılar için önemli bir olanağa işaret etmektedir.

Ekonomik potansiyelin hayata geçirilmesi noktasında süreç, ekonomik aktörlerin koordinasyonu sağlanarak ve planlı biçimde yürütülmelidir. Bu çerçevede, metropol şehir olmasına ve kaynak çeşitliliğine bağlı olarak çok sektörlü bir yapıya sahip olan İzmir'de, ileri ve geri bağlantı etkileri ile belirli parametrelere göre gelişme potansiyeli yüksek olan sektörlerin ve yatırım alanlarının belirlenmesi önem arz etmektedir. İzmir'de hali hazırda bu

çerçevede yapılmış olan (detayları Metodoloji bölümünde yer alan) çok değerli bilimsel analizler bulunmaktadır. Analiz sonuçlarının iş dünyasını yönlendiren aktörler başta olmak üzere tüm ilgililerce titizlikle değerlendirilmesi ve benimsenmesi, İzmir ekonomisine ilişkin olumlu eğilimlerin güçlenmesi ve olumsuz eğilimlerin tersine çevrilmesi noktasında büyük kazanımlar sunacaktır.

Sektörler arası ilişkileri; sektörel gelişmelerin üretime, istihdama ve ithalata doğrudan ve dolaylı etkilerini dikkate alarak belirlenen uygun yatırım alanlarında, ilgili kurum ve kuruluşların işbirliğiyle gerçekleştirilecek iyi tasarlanmış projelerin hayata geçirilmesi bölge ekonomisinin güçlendirilmesine büyük katkı sağlayacaktır. Belirtilen projelerin gerçekleştirilmesiyle birlikte, işgücünün niteliğinin sektörlerin ihtiyaçları paralelinde geliştirilerek verimliliğin artırılması, bölgenin gayri safi katma değerinin ve rekabet gücünün artırılması açısından önemli bir bütünleyici unsurdur. Küresel gelişmelerin ve trendlerin yakından izlenerek, İzmir'in potansiyellerine uygun, yeni gelişen alanlarda etkin girişimciliğin geliştirilmesi ve yeni işler yaratılması, bölgenin küresel piyasalarda yer edinmesine imkan tanıyacaktır. İzmir'in sektörel çeşitliliği, nitelikli işgücü, Ar-Ge ve yenilik potansiyeli, sanayi altyapısı ve ihracat deneyimi; daha yüksek katma değere sahip hizmet ve sanayi üretimine geçmek ve nitelikli mal-hizmet ihracatında sıçrama yapmak için uygun koşullar sunmaktadır.

3.b. TARIM SEKTÖRÜ

Rio +20 zirvesi tarım sektöründe sürdürülebilir tarımı destekleme ve yaygınlaştırma ihtiyacının altını çizmiştir. Pazarlama ve ticaret sisteminin etkinleştirilmesi, uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi, sürdürülebilir tarım, arazi yönetimi ve kırsal kalkınmaya yönelik kamu ve özel sektör yatırımlarının artırılması yoluyla, küresel sürdürülebilir tarımsal üretimin artırılması vurgulanmıştır. Tarım sektöründe toprağı, suyu, bitkisel ve hayvansal gen kaynaklarını, biyoçeşitliliği ve ekosistemi koruyan, bu doğal kaynakların iklim değişikliği ile doğal felaketlere karşı direncini artıran bir yapı hedeflenmiştir.

Sürdürülebilir tarımla ilgili en önemli yatırım ve destek alanları arasında kırsal altyapı, depolama yapıları, sürdürülebilir tarım teknolojilerinde Ar-Ge, güçlü kooperatifler ve tedarik zinciri geliştirme, kırsal-kent bağlantılarının kuvvetlendirilmesi sayılabilir. Rio +20 Türkiye raporunda, ekonomideki payı azalmasına rağmen tarım sektörünün gıda güvenliği ve kırsal kalkınma için stratejik öneme sahip olduğunun altı çizilmiştir.

Zengin toprak kaynakları, biyolojik çeşitlilik, elverişli iklim ve jeolojik şartlardan dolayı, tarım Türkiye için her zaman önde gelen bir sektör olmuştur. Son dönemlerde, özel girişimcilerin tarım sektöründe yatırım yapmaya ilgilerinin arttığı görülmektedir. Tarım sektörü nüfusun büyük çoğunluğunun gıda ihtiyaçlarını karşılayarak Türkiye'yi dış kaynaklara bağımlı olmaktan korumakta, tarıma bağlı diğer sektörlerin ham madde tedarikini de gerçekleştirerek Türkiye'nin sosyal ve ekonomik gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır (YDTA, 2010).

Diğer taraftan tarım sektörü;

- İklim değişikliği, kuraklık ve su kaynaklarının azalması,
- Tarım arazilerinin amaç dışı kullanımı ve diğer sektörlerin tarım sektörü üzerindeki baskısı,
- Piyasa düzenleme mekanizmalarında ve denetim alanındaki yetersizlik,
- Girdi kullanımındaki bilinçsizlik,
- Girdi maliyetlerinin yüksek olması,
- Bütünsel bir bilgi sisteminin eksikliği ve izlenebilirliğin sağlanamaması,
- Sektördeki örgütlerin istenilen seviyede etkinlik gösterememeleri,
- Kayıt dışı üretim,
- Küçük ve parçalı işletmelerin ağırlığı ve işletmelerin rekabet gücünün düşük olması gibi sorunlarla karşı karşıyadır (TKB, 2010).

2010 yılında ürün fiyatları ortalama % 20, girdi fiyatları ise % 26 artış göstermiştir. 2000 yılında 1 kilogram buğdayla 0,23 litre mazot alınabilirken, 2010 yılında ancak 0,17 litre alınabilmektedir. Buğday üreticisinin alım gücü bu dönemde % 24 oranında düşmüştür. Gübrede de benzer durum söz konusudur ve alım gücü aynı dönemde gübre çeşidine göre % 12 ile % 14 oranında azalmıştır (TZOB, 2010).

Türkiye'de tarım işletmelerinin genel yapısı geçimlik ve yarı geçimlik sınırlarındaki küçük ölçekli aile işletmelerinden oluşmaktadır. Tarım arazilerinin küçük ve çok parçalı olması sadece ülkemizde değil İzmir'de de en önemli yapısal sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum işletme ölçeğinde bilgi ve teknoloji kullanımını güçleştirmekte, işgücü verimliliğini düşürmekte, yeterli sermaye birikimini engellemektedir (TKB, 2011). Türkiye'de ortalama işletme büyüklüğü 61 dekar iken, AB'de ortalama 167 dekar olup Türkiye ortalamasından 2,7 kat büyüktür (TRGM, 2010). İzmir'de ise bu değer Türkiye ortalamasının da altında olup 37 dekadır.

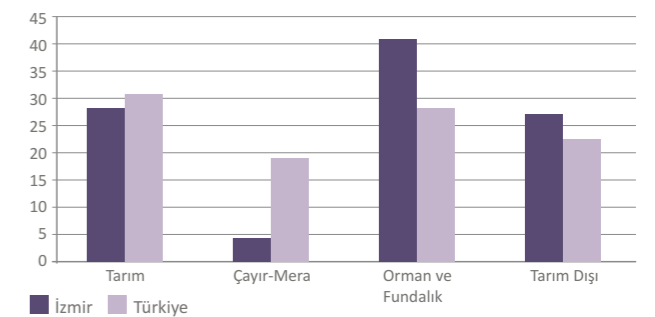
İzmir, ürün çeşitliliğine izin veren iklimi, verimli ovaları, su kaynakları, ülke geneline göre daha bilinçli üreticileri ve örgütlenme yapısı ile tarımsal açıdan yüksek bir

potansiyele sahiptir. Genel olarak tarımsal üretimde verim ve kalite açısından Türkiye ortalamalarının üzerinde yer almaktadır.

İzmir ili ekonomisinde tarım sektörünün payı nispeten düşüktür. Tarımın (GSYİH) içindeki payı yıllar itibarıyla azalmaktadır. 1987 yılında GSYİH içinde % 10,4 olan tarımın payı 2001'de % 7,5 seviyesine gerilemiştir. Yine GSKD içinde 2004 yılı itibarıyla % 6 olan tarım sektörünün payı 2008'de % 4,8 düzeyine inmiştir. İzmir ili tarım sektörünün Ege Bölgesi tarım GSKD'sindeki payı % 20,4, Türkiye tarımsal GSKD'si içindeki payı % 3,7 olup, büyüklük açısından 26 Düzey 2 bölgesi içinde 13. sırada bulunmaktadır (İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012). Aynı dönemde tarım sektöründeki istihdam açısından benzer düşüşler yaşanmıştır. 2004 yılında % 10,8 olan rakam 2008 yılında % 7,5'e gerilemiştir. 2008 yılından sonra hem Türkiye hem de İzmir'de her yıl artış gösteren tarım sektörü istihdamı 2011 yılında Türkiye'de % 25,5, İzmir'de % 12,6 olmuştur. Tarımda işgücü verimliliği incelendiğinde İzmir'in Türkiye'ye göre oldukça iyi durumda olduğu görülmektedir. Tarımda kişi başı (istihdam edilen) GSKD 2004 yılında Türkiye'de 9.277 TL iken İzmir'de 17.767 TL'dir. 2008 yılında Türkiye'de 14.409 TL'ye çıkarken İzmir'de 30.708 TL'ye yükselmiştir.

İzmir Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü (İGTHİM) 2011 yılı verilerine göre toplam 1,2 milyon hektar yüzölçümüne sahip olan İzmir ili topraklarının % 28,2'si tarım alanı, % 4,2'si çayır ve mera arazisi, % 40,6'sı orman ve fundalık alan, % 27'si de tarım dışı araziden oluşmaktadır. İldeki orman ve tarım dışı alanın Türkiye ortalamasına göre yüksek, çayır mera alanı ile tarım alanının düşük olduğu görülmektedir (Şekil 48). Son yıllarda yerleşim alanları, sanayi ve diğer etkenlerin baskısı sonucu İzmir'de tarım ve orman alanlarında sınırlı, merada daha çok azalma, tarım dışı alanda da önemli miktarda artış görülmektedir. Mera alanında görülen düşüşün sebeplerinden biri de mera alanı tespit ve tahdit çalışmalarında yapılan güncellemedir.

Şekil 48:
İzmir ve Türkiye Genel Arazi Dağılımı, 2011, (%)

Kaynak: İGTHİM, 2012; TÜİK, 2012i.

Tablo 82:
Yıllara göre İzmir İli Tarımsal Üretim Değeri, 2006-2011, (TL)

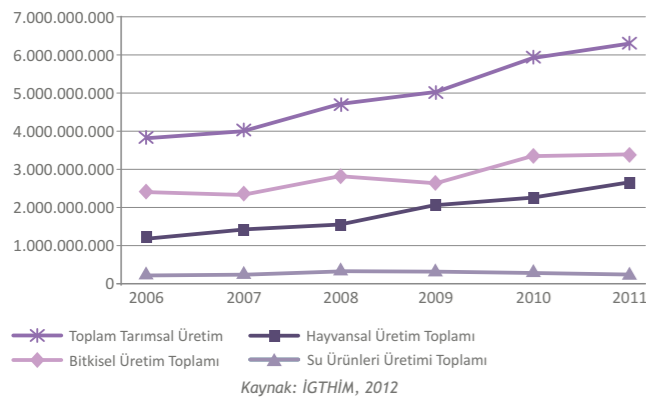
Ürün Grupları	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Tarla Ürünleri	612.253.140	642.863.499	696.039.862	811.353.162	1.030.890.690	1.047.611.848
Sebzeler	781.013.944	833.533.943	928.291.492	862.452.340	1.038.766.748	1.047.037.855
Meyveler	917.687.160	745.712.910	1.088.161.150	859.183.850	1.191.140.500	1.193.934.990
Süs Bitkileri (kesme çiçekçilik)	103.419.080	118.899.355	118.899.355	116.935.559	91.715.538	117.319.693
Bitkisel Üretim Toplamı	2.414.373.324	2.341.009.706	2.831.391.859	2.649.924.911	3.352.513.475	3.405.904.386
Et (kırmızı et+ beyaz et)	565.085.900	565.436.845	703.291.962	1.111.337.110	1.308.780.450	1.356.079.753
Süt (sığır, koyun, keçi)	512.293.084	640.211.636	645.846.913	769.545.019	801.933.496	1.050.906.828
Yumurta	100.020.960	209.112.500	194.260.655	163.074.200	123.402.450	225.173.840
Bal, Balmumu	20.596.462	12.476.850	15.078.365	23.602.704	41.681.002	47.944.517
Yapağı, Kıl	797.168	774.100	682.437	730.571	698.449	1.459.471
Hayvansal Üretim Toplamı	1.198.793.573	1.428.011.931	1.559.160.331	2.068.289.604	2.276.495.847	2.681.564.408
Deniz Balıkları	47.934.585	55.840.440	59.537.725	57.078.745	56.505.033	32.925.623
Diğer Deniz Ürünleri	5.190.000	5.868.000	6.184.585	9.081.435	11.960.165	10.301.826
İç Su Balıkları	190.526	209.851	206.713	205.305	198.830	81.975
Kültür Balıkları	166.039.400	186.894.568	264.449.135	255.912.963	232.458.839	188.987.074
Su Ürünleri Üretimi Toplamı	219.354.511	248.812.859	330.378.158	322.278.448	301.122.867	232.296.498
Toplam Tarımsal Üretim	3.832.521.408	4.017.834.496	4.720.930.348	5.040.492.963	5.930.132.188	6.319.765.292

Kaynak: İGTHİM, 2012

2006-2011 yılları arası İzmir ili tarımsal üretim değeri verileri Tablo 82'de verilmiştir. 2011 yılı itibarıyla il genelinde 6,3 milyar TL tarımsal üretim değeri elde edilmiş olup, bunun % 53,9'u bitkisel üretimden, % 42,4'ünü hayvansal üretimden, % 3,7'si su ürünleri üretiminden sağlanmıştır.

2006 yılına göre hayvansal üretim % 120, bitkisel üretim % 40, su ürünleri üretimi % 6, toplam tarımsal üretim ise % 65 oranında artmıştır (Şekil 49). TÜİK verilerine göre İzmir 2007 yılında Türkiye toplam tarımsal üretim değerinin % 4,6'sını üretirken, 2011 yılında bu oran % 3,9'a düşmüştür (TÜİK, 2011a).

Şekil 49:
İzmir İli Tarımsal Üretim Değerinin Değişimi, 2006-2011,(TL)

Toplam tarımsal üretimi oluşturan ürün gruplarının payları incelendiğinde; bitkisel üretimin payı azalma, hayvansal üretimin payı ise artış eğilimi göstermektedir. Bitkisel üretimin toplam tarımsal üretim değeri içindeki payı, 2006-2011 döneminde özellikle sebze ve meyve üretim değerindeki oransal azalma nedeniyle % 14,5 gerilemiştir. Hayvansal üretimin toplam tarımsal üretim içindeki payı ise et ve süt üretim değerindeki oransal artış sebebiyle aynı dönemde % 35,6 artmıştır. Su ürünlerinin payının yıllara göre dalgalı seyir izlediği, dönem sonu itibarıyla % 35,4 azaldığı görülmektedir (Şekil 49).

2009 yılı itibarıyla Türkiye'de 8,5 milyon hektar ekonomik sulanabilir alanın % 62'si (5,3 milyon hektar) sulamaya açılmıştır. Sulu tarıma geçiş ile birim alandan elde edilen gelir yaklaşık beş kat artmaktadır. Ayrıca kullanılan sulama sistemi de büyük önem taşımaktadır. Basınçlı (yağmurlama ve damla) sulama sistemleri ile yüzeysel sulamaya göre % 30-80 oranında su tasarrufu ve % 20-50 oranında verim artışı sağlanmaktadır. Buna ilave olarak % 50 gübre, % 30 ilaç tasarrufu elde edilmektedir (Türker ve Gençel, 2010). Ancak Türkiye'de sulanan alanın % 93'ü yüzeysel sulama yöntemleriyle (karık, tava ve salma) sulanmaktadır. Yağmurlama sulama yönteminin kullanımı % 6, damla sulama yönteminin kullanımı ise % 1 ile sınırlı kalmaktadır (Tuğay, 2012).

İzmir'de toplam sulanabilir tarım arazisi 280.000 hektar olup, toplam tarım alanının % 82'sini oluşturmaktadır. Sulanan alan toplam tarım alanının % 53'üne karşılık gelmekte ve sulanabilir tarım arazisinin ancak % 64'ü sulanmaktadır. İl genelinde sulanan tarım arazisi 179.547 hektar olup bunun % 44'ü devlet, % 56'sı da halk tarafından sulanan tarım arazilerinden oluşmaktadır (İGTHİM, 2012).

İzmir'de sulanabilir arazilerin sulamaya açılması yönünde çalışmalar devam etmektedir. Güzelhisar Mansap Ovaları Sulaması 2011 yılında tamamlanmış ve 923 hektar alan sulamaya açılmıştır. Kınık Sağ ve Sol Sahil Sulaması, Beydağ Sulaması gibi projeler ise devam etmektedir (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2013). Basınçlı sulama sistemleri yaygınlaştırılmalı, bu sistemlerin çiftçilere benimsetilmesi için eğitim çalışmaları artırılmalı ve sulamaya yönelik desteklemeler devam etmelidir.

İzmir'de 163 adet tarımsal kalkınma kooperatifi, 100 adet sulama kooperatifi, 47 adet su ürünleri kooperatifi olmak üzere tarımsal amaçlı faaliyet gösteren toplam 310 kooperatif bulunmaktadır. Bu kooperatiflerin ortak sayısı ise yaklaşık 41.160'dır. İlde dört kooperatif üst birliği bulunmaktadır. Bir başka örgütlenme şekli olan üretici birlikleri çerçevesinde, çeşitli üretimler bazında 26 birlik ve 2.746 üye bulunmaktadır. Finlandiya, Hollanda, İsviçre, Fransa gibi ülkelerle karşılaştırıldığında üye sayısı, etkinlik, ekonomiye katkı, piyasa, pazar ve satışlar içindeki pay açısından ülkemizde kooperatiflerin genel olarak düşük performans gösterdiği görülmektedir. Bunun sebepleri arasında;

- Toplumda kooperatifçilik kültürü ve bilincinin yeterince yerleşmemiş olması,
- Toplum genelinde "kişiler arası güven, dayanışma ve ortak iş yapma kültürü" gibi değerleri de kapsayan sosyal sermayenin düşüklüğü,
- Çok sayıda gayri faal durumda bulunan ve tasfiye olmayı bekleyen kooperatifin varlığı,
- Kooperatiflere yönelik, eğitim, denetim, danışmanlık, teknik ve yasal hizmet sunumunun yetersizliği,
- Üst örgütlenme yetersizliği, kooperatifler arası işbirliğinin yeterince ve her düzeyde sağlanamaması,
- Sürekli finansmana erişim ve teminat yetersizliği sorunu yaşanması,

- Kooperatif yöneticilerinin işletme yönetimi konusunda bilgi ve deneyim eksikliği, profesyonel yönetici istihdam edilememesi, yönetim kurulu üyeliği için eğitim ve sertifikasyon koşulunun olmaması gibi sebepler sayılmaktadır (KOGM, 2012).

İzmir'de Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP) kapsamında 2006 - 2011 döneminde, 6 etapta 92 proje için toplam 18,6 milyon TL hibe verilmiştir. Projeler bitkisel ve hayvansal ürünlerin işlenmesi, paketlenmesi, depolanması, alternatif enerjiye dayalı seracılık gibi alanlara yöneliktir ve Türkiye içerisinde İzmir'in payı % 2,5 olarak gerçekleşmiştir. 2011-2015 yılları arasında kapsayan ikinci dönemde 100 Ekonomik Yatırım Projesine hibe desteği sağlanması hedeflenmiştir. Yine KKYDP kapsamında 2007 yılından itibaren uygulamaya konulan Makine Ekipman Alımlarının Desteklenmesi Programında 2007-2012 yıllarında 1956 makine için toplam 10,9 milyon TL hibe desteği verilmiştir. Türkiye içerisinde İzmir'in payı % 1 olarak gerçekleşmiştir. 2011-2015 yılları arasında kapsayan ikinci dönemde 3.400 makine ve ekipmana hibe desteği sağlanması hedeflenmiştir (İGTHİM, 2012).

İzmir'de "Ege Sultani Üzümü", "Ege Pamuğu", "Ege İnciri" ve "Ödemiş Patatesi" ve "Bergama Kozak Çam Fıstığı" coğrafi işaret tescilli almış olan tarımsal ürünlerdir.

Yöreye özel ürün çeşitliliği çok olan İzmir'de

"İzmir Boyozu",
"İzmir Gevreği",
"İzmir Lokması",
"İzmir Şambalı",
"İzmir Tulum Peyniri",
"İzmir Kumru Ekmeği" ve
"Türk Kahvesi" için de coğrafi işaret başvurusu yapılmıştır (TPE, 2013).

3.b.1 Bitkisel Üretim

Türkiye toplam tarım alanı 1995 yılında 26,8 milyon hektar iken 2010 yılında 24,4 milyon hektara gerilemiştir. Bu dönemde özellikle yerleşim yerleri, sanayi alanları ve turistik yerler başta olmak üzere 2,5 milyon hektar tarım arazisi çeşitli nedenlerle üretim dışında kalmıştır (Tuğay, 2012). 2011 yılı verilerine göre İzmir'de 1.648,7 hektar tarım arazisi en çok konut amaçlı olmak üzere madencilik,

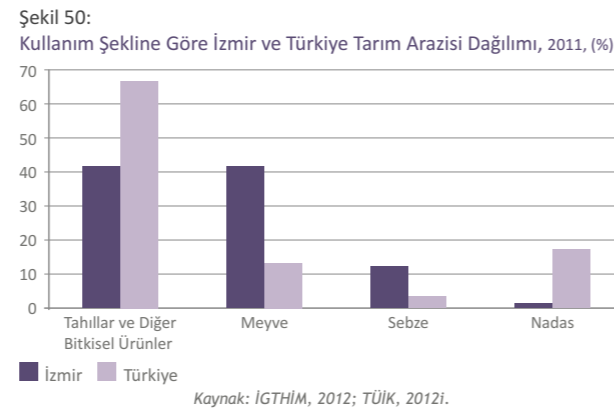
sanayi ve turizm amacıyla tarım dışında kullanılmaktadır (Topçu, 2012). Bitkisel üretime uygun verimli toprakların azalması, buna karşılık nüfusun artması neticesinde kişi başına düşen tarımsal alan miktarı gerilemektedir. Buna ilave olarak bitkisel üretimin temel kaynağı olan toprak kaynakları doğal süreçler ve yanlış toprak ve su yönetimi sonucu tuzlanma, alkalileşme, asitleşme, mineral besin elementi eksikliği, kirlenme, erozyon, sıkışma ve organik madde kaybı gibi problemlerle karşı karşıya bulunmaktadır.

İzmir İl Özel İdaresi, Ege Üniversitesi, İGTHİM, İzmir Büyükşehir Belediyesi ve İzmir Orman Bölge Müdürlüğü ortaklığında yürütülen İzmir İli Arazi Sınıflandırması Projesi kapsamında, 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu'na göre İzmir İli arazileri aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır.

• Marjinal Tarım Arazileri	353.918 hektar
• Mutlak Tarım Arazileri	171.161 hektar
• Özel Ürün Arazileri	14.405 hektar
• Dikili Tarım Arazileri	163.816 hektar

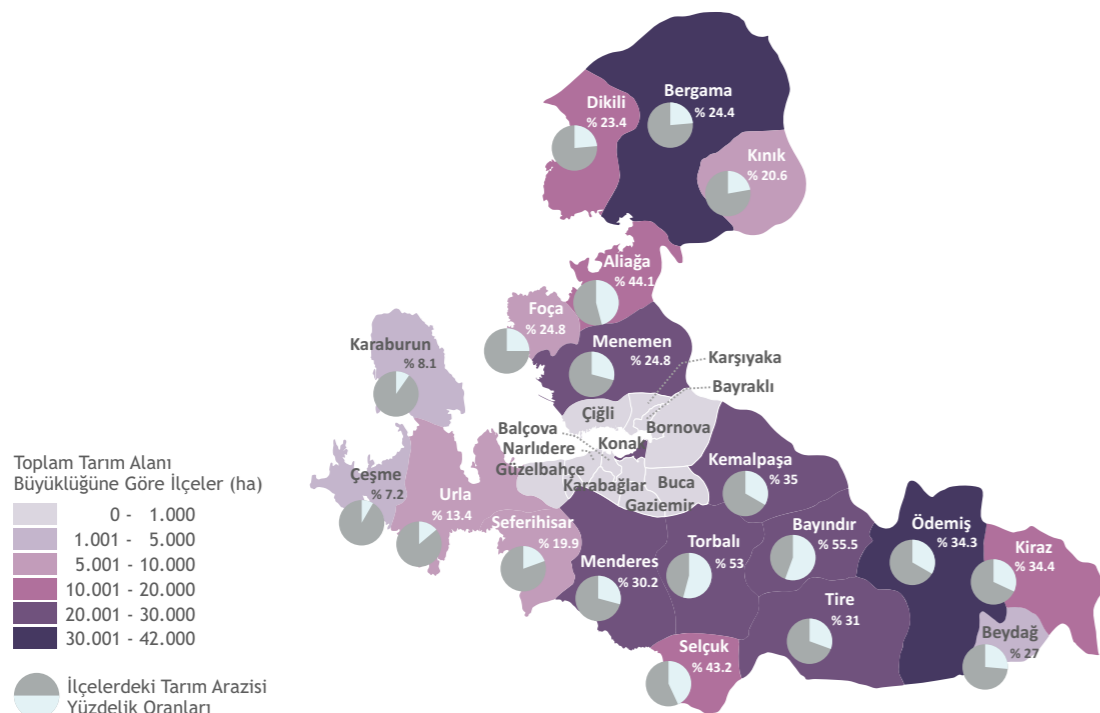
Aynı proje kapsamında ilde 23.038 hektar tuzlu-alkali, 285 hektar alkali, 2.829 hektar tuzlu ve 4.910 hektar hafif tuzlu olmak üzere toplamda 31.062 hektar alanda çoraklaşma

sorunu olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca 19.734 hektar alanda fena, 61.694 hektar alanda yetersiz düzeyde olmak üzere toplamda 81.428 hektar alanda drenaj açısından sorun bulunduğu belirlenmiştir. Çorak alanlar ağırlıklı olarak Menemen ile Metropolit ilçelerde yoğunlaşırken, drenaj sorunu olan alanlar ağırlıklı olarak Menemen, Torbalı, Bergama, Dikili, Ödemiş, Selçuk ilçelerinde görülmektedir.

İzmir ili tarım alanlarının (341.119 hektar) % 41,5'i tahıllar ve diğer bitkisel ürünler, % 41,5'i meyve ve % 12'si sebze üretiminde kullanılmaktadır. Nadas için ayrılan alan oranı % 1,2'dir. İzmir ve Türkiye verileri karşılaştırıldığında, İzmir'de meyve ve sebze alanlarının daha fazla, tahıllar ve diğer bitkisel ürünler ile nadasa ayrılan alanların daha az olduğu görülmektedir (Şekil 50).

Harita 8: İzmir İlçelerinde Tarım Arazilerinin Toplam (hektar) ve Oransal (%) Büyüklükleri

İlde tarım yapılan arazinin oransal büyüklüğü açısından % 55,5 oranla ilk sırada yer alan Bayındır'ı % 53 oran ile Torbalı ilçesi takip etmektedir. Toplam arazi içinde tarım alanlarının az olduğu ilçelerin başında Karaburun (% 8,1), Çeşme (% 7,2) ve metropolit ilçeler gelmektedir. Oransal değerlerin yanı sıra toplam tarım alanı büyüklüğü açısından ise Bergama, Ödemiş, Bayındır, Torbalı, Tire, Menderes, Kemalpaşa ve Menemen ilçeleri öne çıkmaktadır (Tablo 83; Harita 8).

İzmir ili bitkisel ürünler üretimi içinde başta meyve ürünleri olmak üzere tarla ürünleri ile sebze ürünleri önemli bir ağırlığa sahiptir. 2011 yılı bitkisel üretim değerinin % 35,1'ini meyve ürünleri, % 30,8'ini tarla ürünleri, % 30,7'sini sebze ürünleri ve % 3,4'ünü süs bitkileri üretimi teşkil etmektedir (İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012).

İzmir bitkisel üretim değeri büyüklüğü açısından iller arasında 2009 yılında dördüncü, 2010 yılında üçüncü, 2011 yılında ise Antalya, Mersin, Konya ve Şanlıurfa'dan sonra beşinci sırada yer almıştır. Türkiye'deki payı % 4,1'dir (TÜİK, 2011a; TÜİK, 2012i).

İzmir toplam meyve üretim miktarı 2005-2011 döneminde % 28 artış göstermiştir. 2011 yılında Türkiye meyve üretimi içinde payı % 3,7 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2011a). İzmir'de toplam tarım alanının % 41,5'ine karşılık gelen 141.548 hektarlık meyve alanlarının % 68'inde zeytin, % 9'unda üzüm, % 3'ünde narenciye, % 20'sinde de kiraz, incir, şeftali ve diğer meyve türleri üretimi yapılmaktadır. Meyve ürünleri üretim değerinin yapısı incelendiğinde, 2011 yılı itibarıyla meyve üretim değerinin % 60,1'ini taş çekirdekli, % 17'sini üzümü meyveler, % 9'unu turunçgiller, % 6,5'ini sert kabuklu meyveler ve % 6'sını da subtropikal iklim meyveleri oluşturmaktadır (İGTHİM, 2012).

İzmir ili meyve ürünleri üretiminde başta **zeytin** olmak üzere **üzüm, kiraz, mandalina, incir ve şeftali** ön plana çıkan meyve ürünleridir. 2011 yılı itibarıyla, bu altı ürüne ait üretim değeri 1,1 milyar TL olup, meyve ürünleri üretim değerinin % 89 gibi önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

Zeytin, İzmir tarımsal üretimi içinde en önemli ürün konumundadır. 2011 yılı itibarıyla taş çekirdekli meyve üretim değerinin % 65'ini oluşturan zeytin üretim değeri,

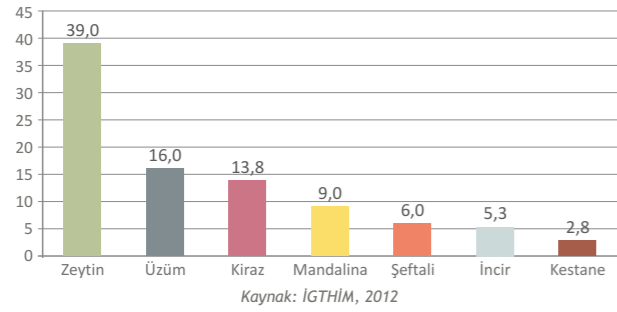
Tablo 83:
Tarım Alanlarının Kullanış Amaçlarına Göre Dağılımı (hektar)

İlçeler	Tarla Alanı			Sebze Alanı	Meyve Alanı	Kavaklık	Süs Bitkileri	Boş Arazi	Toplam Tarım Alanı	Tarım Alanı Oranı %
	Ekilen	Nadas	Toplam							
Merkez	1.391	795	2.186	414	3.994	0	95	3.515	10.203	12
Aliağa	5.764	290	6.054	242	5.036	5	2	735	12.074	44,1
Bayındır	10.070	0	10.070	1.600	17.818	400	65	0	29.954	55,5
Bergama	25.013	75	25.088	4.776	11.959	135	0	0	41.957	24,4
Beydağ	1.515	13	1.528	216	3.209	12	0	0	4.965	27
Çeşme	268	107	375	726	629	0	0	120	1.850	7,2
Dikili	6.894	145	7.039	217	4.677	0	0	0	11.932	23,4
Foça	2.094	460	2.554	307	1.729	0	0	500	5.090	24,8
Karaburun	271	100	371	138	3.257	0	42	100	3.908	8,1
Kemalpaşa	2.532	94	2.626	870	18.677	90	13	650	22.926	35
Kinik	6.247	20	6.267	2.005	911	0	0	9	9.192	20,6
Kiraz	10.202	0	10.202	1.101	4.519	90	29	2.600	18.541	32,4
Menderes	11.458	0	11.458	1.887	9.140	0	135	814	23.434	30,2
Menemen	12.045	50	12.095	3.883	3.837	10	6	406	20.237	29,2
Ödemiş	16.000	775	16.775	7.208	10.501	350	55	0	34.889	34,3
Seferihisar	355	124	479	270	6.877	0	27	39	7.692	19,9
Selçuk	1.435	1.200	2.635	506	11.682	12	40	430	15.305	43,2
Tire	12.538	0	12.538	6.800	8.206	35	28	0	27.608	31
Torbalı	14.055	0	14.055	6.182	9.414	15	57	220	29.943	53
Urla	1.437	0	1.437	1.624	5.477	5	141	738	9.421	13,4
Toplam	141.583	4.248	145.831	40.971	141.548	1.159	735	10.875	341.119	28,2

Kaynak: İGTHİM, 2012

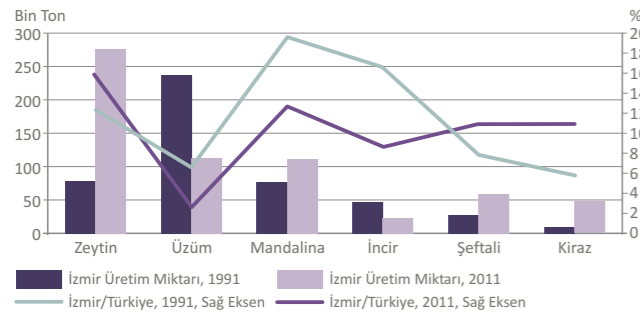
toplam meyve üretim değerinin de % 39'unu oluşturmaktadır (Şekil 51). İzmir'de zeytin üretimi bütün ilçelerde yapılmakla birlikte Bayındır, Bergama, Selçuk, Torbalı, Ödemiş, Kemalpaşa, Urla, Seferihisar ve Menderes üretimin en fazla yapıldığı ilçelerdir.

Şekil 51:
İzmir'de Üretilen Meyvelerin Toplam Meyve Üretim Değerinde Payı, 2011, (%)

1991 ve 2011 yılları üretim miktarı incelendiğinde 1991 yılında Türkiye zeytin üretiminin % 12,3'ünü karşılayan İzmir'in payı 2011 yılında artarak % 15,8 olmuştur (Şekil 52).

Şekil 52:
İzmir'de Üretilen Başlıca Meyvelerin Üretim Miktarı ve İzmir'in Türkiye Üretimindeki Payı, 1991-2011

İzmir meyve üretimi içinde diğer bir önemli ürün ise **üzümdür**. 2011 yılı meyve ürünleri üretim değerinin % 16'sını oluşturan üzüm üretiminde ağırlıklı olarak sofralık (% 64) ve kurutmalık (% 20) üzüm üretilirken, şaraplık üzüm üretiminin payı % 16'dır. Üzüm üretimi ağırlıklı olarak Kemalpaşa, Menderes, Bergama, Torbalı, Menemen ve Bayındır ilçelerinde yapılmaktadır. Üzüm üretimi gerek üretim alanı gerekse üretim miktarı olarak gerilemiş ve 1991 yılında Türkiye üretimi içinde % 6,6 paya sahip olan İzmir'in payı 2011'de % 2,6 düzeyine inmiştir.

Taş çekirdekli meyve grubu içerisinde yer alan **kiraz** üretim değeri 2011 yılı toplam meyve üretim değerinin % 13,8'ini oluşturmaktadır. Kiraz üretimi ağırlıklı olarak Kemalpaşa'da yapılmaktadır. Kemalpaşa ildeki kiraz üretiminin yaklaşık % 87'sini karşılamaktadır.

Kiraz üretimi yıllar itibarıyla sürekli artış göstermiş ve İzmir'in Türkiye üretimi içindeki payı yükselmiştir. 1991-2011 döneminde kiraz üretimi 4,5 kat artış göstererek 48.000 ton düzeyine yükselmiş ve buna paralel olarak İzmir'in Türkiye üretimi içindeki % 5,8 olan payı, % 10,9 düzeyine çıkmıştır (Şekil 51).

Taş çekirdekli meyve grubu içerisinde yer alan bir diğer meyve olan **şeftali** üretimi de 1991-2011 döneminde önemli düzeyde artmıştır. İzmir'in Türkiye şeftali üretimi içindeki payı 1991-2011 yılları arasında % 7,8'den % 10,9 düzeyine yükselmiştir. Şeftali üretimi başta Selçuk olmak üzere Tire, Kemalpaşa ve Torbalı ilçelerinde yoğunlaşmıştır. Bu dört ilçe il genelindeki şeftali üretiminin yaklaşık % 87'sini karşılamaktadır.

Subtropikal iklim meyveleri içinde yer alan **incir** ağırlıklı olarak Ödemiş, Kiraz, Tire ilçelerinde üretilmektedir. 2011 yılı itibarıyla toplam meyve üretim değerinin % 5,3'ünü oluşturmaktadır. İncir üretiminde İzmir'in Türkiye içindeki payı 2000 yılında % 16,5 iken, 2011'de yarısı düzeyine inmiştir.

Meyve üretim değeri olarak öne çıkan ve 2011 yılı itibarıyla meyve üretim değerinin yaklaşık % 9'unu oluşturan **mandalina** üretimi, ağırlıklı olarak Menderes, Seferihisar ve Selçuk'ta yapılmaktadır. 1991-2011 döneminde İzmir'de mandalina üretimi artışı Türkiye'deki üretim artışının altında kalmıştır. 1991'de % 19,6 olan İzmir'in payı 2011 yılında % 12,7'ye düşmüştür. İlde tamamına yakını satsuma çeşidi olan mandalina üretimi ülkemizdeki satsuma türü mandalina üretiminin % 20,9'unu karşılamaktadır.

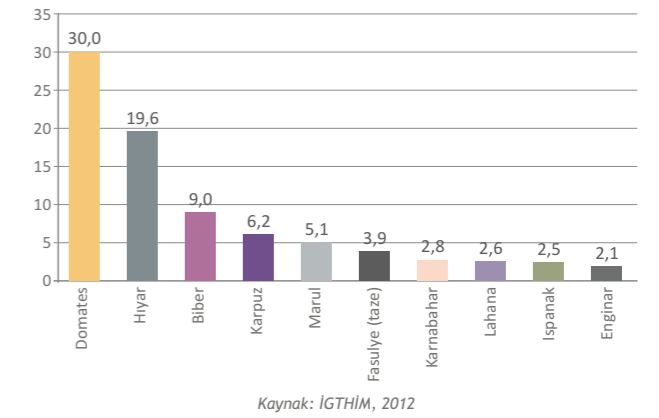
2011 yılı verilerine göre İzmir, sert kabuklu meyveler grubunda yer alan kestane üretim alanı ve üretim miktarı açısından Aydın'dan sonra ikinci sıradadır ve Türkiye üretiminin % 15'ini karşılamaktadır (TÜİK, 2012i).

İGTHİM verilerine göre 2011 yılı itibarıyla il genelinde 1.848 çiftçi ailesi tarafından 8.197 dekar alanda örtü altı sebze-meyve yetiştiriciliği yapılmıştır. Örtü altı üretimde en çok hıyar (% 74,5), marul ve domates üretimi yapılmaktadır. TÜİK 2011 yılı verilerine göre 2007 dönemine göre örtü altı tarım alanları % 13 artmış, örtü altı sebze-meyve üretimi de % 16 oranında artarak 167.090 tona ulaşmıştır. Örtü altı üretim ağırlıklı olarak plastik seralarda yapılmakta olup cam sera, yüksek ve alçak tünellerde üretim oldukça sınırlıdır (TÜİK, 2011a). Örtü altı sebze-meyve yetiştiriciliği yapılan toplam 69 köyün 19'u Menderes, 17'si Torbalı ve 9'u merkez ilçelerde yer almaktadır.

İzmir ili bitkisel ürünler üretim değeri içinde sebze ürünleri üretimi % 30,7 gibi önemli pay almaktadır. Toplam 40.971 hektar alanda yapılan sebze üretimi bütün ilçelerde bulunmakla birlikte, ağırlıklı olarak Ödemiş, Tire, Torbalı, Bergama ve Menemen'de yapılmaktadır.

İzmir'de 2005-2011 yılları arasında toplam sebze üretim miktarında % 4 artış olmuştur. 2011 yılında Türkiye sebze üretimi içinde İzmir'in sebze üretimi payı % 6,1 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2011a). 2011 yılı itibarıyla sebze ürünleri üretim değerinin (örtü altı üretim de dahil olmak üzere) % 30'unu domates oluşturmaktadır. Sebze ürünleri üretiminde diğer önem arz eden ürünler hıyar (% 19,6) ve biber (% 9) olarak tespit edilmiştir (Şekil 53). Bu üç ürüne ait üretim değeri, İzmir sebze üretim değerinin yaklaşık % 60'ını oluşturmaktadır (İGTHİM, 2012).

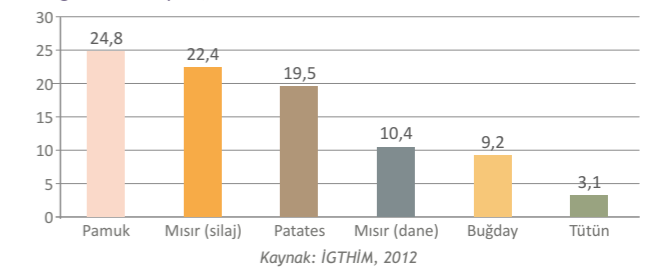
Şekil 53:
İzmir'de Üretilen Başlıca Sebzelerin Toplam Sebze Üretim Değerindeki Payları, 2011, (%)

2011 yılı itibarıyla bir milyar TL düzeyinde olan tarla ürünleri üretim değerinin % 28,1'ini endüstriyel bitkiler oluştururken, % 27,5'ini yem bitkileri, % 23,9'unu tahıllar, % 20'sini de yumru bitkiler oluşturmaktadır.

İzmir ili tarla ürünleri üretiminde başta pamuk olmak üzere silajlık mısır, patates, mısır (dane), buğday ve tütün ön plana çıkan ürünlerdir. 2011 yılı itibarıyla, bu altı ürüne ait üretim değeri 962 milyon TL olup, tarla ürünleri üretim değerinin % 92'sini oluşturmaktadır (Şekil 54).

Şekil 54:
İzmir'de Üretilen Başlıca Tarla Ürünlerinin Toplam Tarla Ürünleri Üretim Değerindeki Payları, 2011, (%)

İzmir ili endüstriyel bitkiler üretiminde en önemli ürün pamuktur. **Pamuk** üretimi 2011 itibarıyla 295 milyon TL olan toplam endüstriyel bitki üretim değerinin % 88 gibi oldukça önemli bir bölümünü, tarla ürünleri üretim değerinin ise % 24,8'ini teşkil etmektedir. 1991-2011 yıllarını kapsayan 20 yıllık süre içinde pamuk üretimi için ayrılan alan miktarında % 55 azalma olmasına rağmen verimde % 112 artış meydana gelmiş, buna bağlı olarak aynı dönemdeki kütlü pamuk üretimi yalnızca % 5 azalma kaydetmiştir. 1991-2011 döneminde İzmir'in pamuk üretiminin Türkiye içindeki payı yarı yarıya azalarak 2011'de % 5,6 düzeyine gerilemiş olsa da pamuk primlerindeki artıştan dolayı 2009 yılından itibaren üretim miktarı ve alanında % 60 oranında artış olmuştur (İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012).

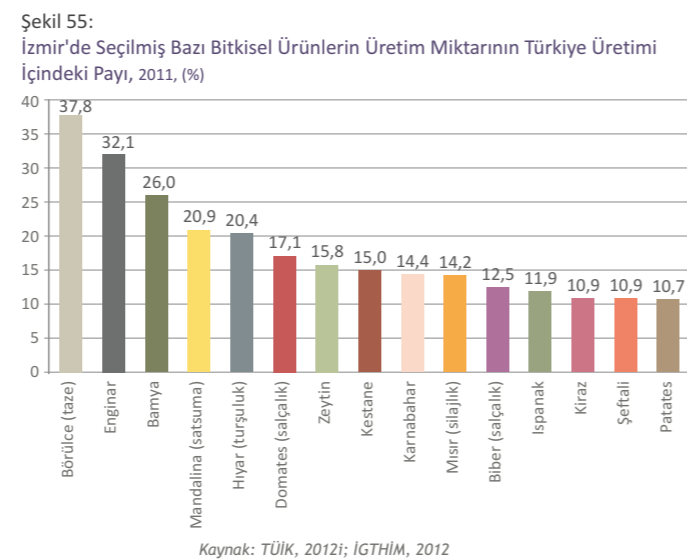
İzmir'de tütün üretimi için ayrılan alan 1991-2011 dönemini kapsayan 20 yıllık süre içerisinde ulusal politikalar doğrultusunda % 78 azalarak 4.398 hektara, üretim miktarı da % 66 azalarak 2.820 ton düzeyine düşmüştür. Aynı dönemde Türkiye genelinde tütün ekim alanları % 66, tütün üretim miktarı da % 81 azalmıştır (İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012). Yine aynı dönemde Türkiye tütün ithalatı önemli ölçüde artarken ihracat rakamları düşmüştür. 1991 yılında 10.984 ton tütün ithalatı gerçekleştirilirken 2011 yılında bu rakam 66.308 tona çıkmış, 1991 yılında 137.366 ton olan tütün ihracatı 2011 yılında 68.686 tona düşmüştür. Türkiye bu rakamlarla tütünde net ithalatçı konuma geçmiştir.

İzmir ili tahıl üretimi içerisinde en önemli ürünler mısır ve buğdaydır. 2011 yılında 250 milyon TL olan tahıl üretim değerinin % 44'ünü mısır, % 38'ini de buğday üretimi oluşturmaktadır. 1991-2011 yılını kapsayan 20 yıllık dönem içerisinde buğday ekim alanları % 33, üretim miktarı da % 38 azalmıştır. Daha önce buğday ekilen alanların mısır için kullanılması sonucu aynı dönemde mısır ekim alanı 4,4 kat, mısır üretimi ise 9,2 kat artış göstermiştir. Buğday ve mısır üretiminde verim düzeyi Türkiye genelinin ve Ege Bölgesi'nin üzerindedir (İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012).

İzmir ili tarımsal üretiminde hayvancılık önemli bir faaliyet alanı olduğu için, bitkisel üretim içinde yem bitkileri üretimi oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Yem bitkileri üretimi tarla ürünleri üretim değerinin % 27,5'ini oluşturmaktadır. Yem bitkileri içerisinde en önemli ürün olan silajlık mısır, yem bitkileri üretim değerinin % 81'ini oluşturmaktadır.

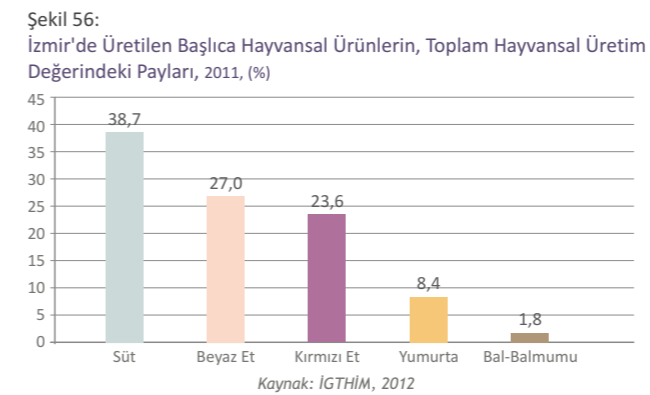
Türkiye'de süs bitkileri üretimi 2001 yılında 1.392 hektar iken 2009 yılında 3.359 hektara ulaşmıştır. Süs bitkileri üretimi itibarıyla dünya üretiminde yaklaşık binde 7'lik bir paya sahiptir. 2009 yılı verilerine göre İzmir, toplam süs bitkileri üretim alanı açısından % 24'lük pay ve 802 hektar üretim alanı ile birinci sıradadır. İzmir'i Sakarya, Antalya, Yalova ve Bursa takip etmektedir. 2006 yılında % 28 oranla 448 hektar alanda süs bitkileri yetiştiriciliği yapıldığı düşünüldüğünde üretim alanının arttığı görülmektedir. Antalya ve İzmir kesme çiçek üretiminde en önemli illerdir. İzmir'de yapılan kesme çiçek üretimi genellikle iç pazara yönelik olup, Antalya bölgesinde çoğunluğu seralarda olmak üzere ihracata yönelik üretim yapılmaktadır (OAİB, 2012). TÜİK 2011 yılı verilerine göre, kesme çiçek üretim alanı açısından İzmir % 34,9'luk pay ile Antalya'nın ardından ikinci sırada bulunmaktadır. Üretim miktarı açısından ise 341.397.480 adet ile Türkiye üretiminin % 32,7'sini gerçekleştirmekte ve Antalya'nın ardından ikinci sırada gelmektedir. Kesme çiçekçilik İzmir'de açık ve kapalı alanlarda toplam 397 hektar alanda, ağırlıklı olarak Urla, Menderes, Bayındır, Balçova ve Karaburun ilçelerinde yapılmaktadır. Üretim alanı ve üretim değeri açısından karanfil, gül, gerbera, kasımpatı ve nergis en fazla paya sahiptir.

Bitkisel üretimde İzmir içindeki payları düşük olmasına rağmen Türkiye toplam üretimi içinde İzmir'in payı yüksek sebzeler olarak bürülce, enginar ve bamya olarak öne çıkmaktadır. İzmir 7.539 ton bürülce üretimi ile Türkiye üretiminin % 37,8'ini, 10.738 ton enginar üretimi ile Türkiye üretiminin % 32,1'ini, 9.529 ton bamya üretimi ile Türkiye toplam üretiminin % 26'sını karşılamaktadır (Şekil 55).

3.b.2 Hayvansal Üretim

Hayvancılık için uygun koşullara sahip İzmir, Türkiye'nin ve bölgenin önemli hayvancılık merkezlerinden birisidir. İzmir'de işletme başına düşen küçükbaş ve büyükbaş hayvan sayıları hem Ege Bölgesi hem de Türkiye genelinin üzerindedir (İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012). Hayvansal üretim değeri açısından İzmir iller arasında 2009 ve 2010 yılında ikinci sırada iken 2011 yılında Konya, Balıkesir ve Sivas'tan sonra dördüncü sıraya gerilemiştir. Türkiye toplam hayvansal üretim değerindeki payı % 1,23'tür (TÜİK, 2011a; TÜİK, 2012i). İzmir'de toplam tarımsal üretim değeri içindeki hayvansal üretim değerinin payı 2006'da % 31,3 iken 2011'de artarak % 42,4'e yükselmiştir. İl hayvansal üretim değerinin % 38,7'sini süt, % 27'sini beyaz et ve % 23,6'sını kırmızı et üretimi oluşturmaktadır (Şekil 56).

1991 yılında 232.000 olan sığır sayısı 2011 yılında 433.000'e ulaşmıştır. 1991 yılı itibarıyla Türkiye sığır varlığının % 1,9'unu oluşturan İzmir'in payı 2011 yılında % 3,5 seviyesine yükselmiştir. Yapılan çalışmalar sonrası kültür ırkı⁷⁷ oranı % 58,8'den % 71'e çıkarılmıştır. Bu oran Türkiye geneli için % 39'dur. Büyükbaş hayvancılık ağırlıklı olarak Ödemiş, Bayındır, Tire, Kırz ve Bergama ilçelerinde yoğunlaşmaktadır (İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012).

İl küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde gerek koyun gerekse kıl keçisi varlığı yıllar itibarıyla devamlı bir şekilde azalma göstermiştir. İzmir'deki koyun sayısı 1991 yılında 512.000 iken 2011 yılında 415.000 düzeyine, keçi sayısı da aynı dönemde 209.000'den 165.000'e düşmüştür. Söz konusu azalmalar Türkiye ölçeğinde daha yüksek oranda meydana gelmiştir (İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012).

2011 yılında İzmir'in kümes hayvanı sayısının Türkiye içindeki payı % 6,5'tir. Küçükbaş hayvancılık Kemalpaşa,

Torbalı ve Foça ilçelerinde yoğunlaşmıştır (TÜİK, 2011a). İzmir'de beyaz et üretimi hızla gelişerek, üretim miktarı 2007-2011 döneminde 4 kattan fazla artmış, toplam hayvansal üretim değeri içindeki beyaz et üretim değerinin payı % 12,8'den % 27'ye yükselmiştir. Yine 2011 yılında hayvansal üretim değerinin % 8,4'ü yumurta üretiminden sağlanmış ve yumurta üretimi 2007 yılına göre % 35 oranında artış göstermiştir (İGTHİM, 2012).

2009 yılı itibarıyla İzmir'de 39.099 ton kırmızı et üretilmiş ve kırmızı et üretiminin yaklaşık % 84'ü büyükbaş hayvanlardan elde edilmiştir. İzmir'de 2009 yılında üretilen kırmızı et miktarı 1991 yılına göre % 70 oranında artmış, Türkiye üretiminin % 9,5'i, Ege Bölgesi üretiminin % 44,1'i seviyesine ulaşmıştır (İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012).

İzmir'de süt üretiminin % 96,5'ini oluşturan inek sütü, tek başına hayvansal üretim değerinin % 37,2'sini oluşturmaktadır. 2011'de 2007 yılına göre % 21 artan üretim 647.458 ton olurken, Türkiye geneli süt üretiminin % 4,3'ünü oluşturmaktadır. Türkiye toplam süt üretimi ise aynı dönemde % 22 artarak 15.056.180 ton düzeyine çıkmıştır (TÜİK, 2012i). TÜİK 2010 yılı verilerine göre iller arası sıralamada toplam süt üretiminde Balıkesir ve Konya'dan sonra üçüncü sırada, inek sütü üretiminde ise Balıkesir'den sonra ikinci sırada yer almaktadır. Yine 2011 TÜİK verilerine göre, bal üretiminde İzmir 2.521 ton ile Türkiye toplam bal üretiminin % 2,67'sini karşılamaktadır.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü'nün öncülüğünde İl Özel İdaresi, Üreticiler ve özel sektörün katkıları ile 2002 yılında başlatılmış olan Sütte Soğuk Zincir Projesi⁷⁸ ile İzmir'de üretilen sütün tamamına yakınının soğuk zincire dahil edilmesi sağlanmıştır.

⁷⁷ Verim özellikleri bakımından ıslah edilmiş sığır ırkıdır.

⁷⁸ Sütün üretim aşamasından başlanarak depolama ve nakliye dahil tüketime kadar geçen sürede kesintiye uğramadan soğuk muhafazasının devamlılığının sağlandığı işlemler zinciridir.

3.b.3 Su Ürünleri⁷⁹

2011'de dünya su ürünleri üretimi % 59'u avcılıktan, % 41'i yetiştiricilikten olmak üzere toplam 154 milyon tona ulaşmıştır. Dünya toplam su ürünleri üretiminde yetiştiriciliğin payı 2000 yılında % 27 iken, 2011 yılında % 41'e yükselmiştir.

Türkiye su ürünleri yetiştiricilik üretimi son yıllarda artış göstermesine rağmen 2010 yılı Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) verilerine göre küresel üretimin ancak % 0,3'ünü karşılamaktadır. Türkiye, 167.721 ton üretimle dünyada 24. sırada yer almaktadır. Avcılık açısından ise 485.939 tonluk üretimle 30. sıradadır ve küresel avcılığın % 0,5'ine sahiptir. Türkiye su ürünleri sektöründe Avrupa ülkeleri arasında avcılığa % 5 pay, yetiştiricilikte ise % 6,5 payla altıncı sırada bulunmaktadır. Türkiye alabalık yetiştiriciliğinde Avrupa'da ilk sırada yer almakta olup, çipura ve levrek piyasasında da % 25'lik bir paya sahiptir. (İZKA ve İKÇÜ, 2012).

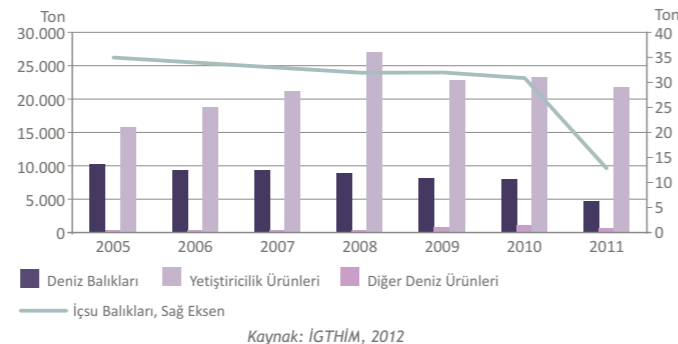
Türkiye'de 1985 yılında toplam üretimin hepsi avcılıktan sağlanırken 1986 yılında başlayan yetiştiricilik üretimi sürekli artış göstermiş ve 2011 yılında 188.790 tona ulaşarak toplam üretimin dörtte birini sağlar hale gelmiştir. Deniz avcılığında en çok avlanan türler başta hamsi olmak üzere çapa, sardalye, beyaz kum midyesi ve istavrittir. Yetiştiriciliği yapılan başlıca türler ise alabalık (içsu), çipura, levrek ve alabalık (deniz). 2011 yılı verilerine göre 66.738 ton karşılığı 664 milyon TL su ürünleri ihracatı gerçekleştirilirken, 65.698 ton karşılığı 291 milyon TL değerinde su ürünleri ithal edilmiştir.

İzmir Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü verilerine göre 2005-2011 döneminde İzmir'de toplam su ürünleri üretimi içerisinde avcılık oranı % 40,8'den 20,4'e düşmüş, yetiştiricilik üretiminin payı ise % 59,2'den % 79,6'ya yükselmiştir.

30 ilçesinin 17'si deniz kıyısına bağlı olan İzmir'de yetiştiricilik üretimi, 2006 yılına göre yaklaşık %16 oranında artarak 21.847 tona ulaşmıştır. TÜİK 2011 yılı verilerine göre ise İzmir 23.753 tonla Türkiye yetiştiricilik üretiminin % 12,6'sını oluşturmaktadır ve Muğla'nın ardından ikinci sırada yer almaktadır. Yetiştiriciliği yapılan başlıca türler levrek (% 57,3), çipura (% 39,3) ve alabalıktır. Denizlerde su ürünleri avcılığı yapan balıkçı sayısı bakımından birinci sırada bulunan İzmir aynı zamanda Türkiye'de en fazla tekneye sahip ilidir. Ancak avlanan su ürünleri, Türkiye'de avcılıktan sağlanan 514.755 ton su ürünlerinin sadece % 1,1'ini oluşturmaktadır. Avlanan deniz balıklarının yıllar itibarıyla azaldığı görülmektedir. Avcılıkta sardalye, hamsi ve kupes ön plana çıkan balık türleridir (İZKA ve İKÇÜ, 2012).

Şekil 57: İzmir İli Su Ürünleri Üretim Miktarı, 2005-2011, (ton)

2011 yılı su ürünleri üretim değeri, 2006 yılı üretim değerine göre sadece % 5,9 oranında artarak toplam tarımsal üretim değerinin % 3,68'ini oluşturmuştur (Tablo 82; Şekil 57). Kültür balığı üretim değeri toplam su ürünleri üretim değerinin % 81'ini oluşturmaktadır.

Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü verilerine göre 2012 yılı itibarıyla Türkiye'de 1.791'i iç su, 372'si deniz olmak üzere 404.634 ton/yıl kapasiteye sahip 2.163 adet yetiştiricilik tesisi bulunmaktadır. İzmir 65 adet ile Türkiye yetiştiricilik işletmelerinin sayısı olarak % 3'ünü oluşturmasına rağmen, proje kapasitesi olarak % 14,8'ini karşılamaktadır. Deniz işletmeleri açısından 372 deniz işletmesinin 58'ine (% 15,6) sahip olup, proje kapasitesi olarak üçte birini (% 33,2) oluşturmaktadır. Orkinos işletmeleri açısından ise Türkiye'deki yedi işletmeden dördüne sahip olan İzmir, proje kapasitesinin üçte ikisini

(% 66) üstlenmektedir. Yine ülke genelindeki 17 deniz kuluçkahanesinin yedisi İzmir'dedir. İzmir'de 27 balık işleme tesisi bulunmaktadır. Bunlardan 16 adedi ve bir adet işleme gemisi AB'ye ihracat yapmaktadır. 2011 yılında İzmir'den ülkemiz toplam su ürünleri ihracatının % 11,6'sına karşılık gelen 7.767 ton su ürünleri ihracatı gerçekleştirilmiştir.

Su ürünleri yetiştirme tesislerinin deniz ve kıyı ekosistemi gözönüne alınarak planlanması büyük önem arz etmektedir. İzmir kıyılarında Dikili Bademli Adalar çevresi, Karaburun önleri ve Yarımada'nın batı kıyıları, Urla Güneyi, Mersin ve Sığacık Körfezi Valilik Koordinasyonunda ilgili kurumların katkıları ile potansiyel su ürünleri yetiştirme alanları olarak belirlenmiştir. Mevcut durumda Denizköy açıkları, Karaada ve Kızkulesi adası çevresinde, Karaburun yarımadası batı kıyıları, Mordoğan açıkları ve Gerence koyunda, Balıklıova koyunda, İldırı açıkları, adalar çevresi ve Mercan boğazında, Urla güney kıyılarında, Gülbahçe, Sığacık ve Mersin Körfezlerinde balık çiftlikleri bulunmaktadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2013).

FAO kaynaklarına göre 2011 yılında dünyada kişi başına düşen balık tüketimi 18,6 kg olup, Türkiye'de sadece 6,9 kg'dır. Ülkemizde ve İzmir'de su ürünleri tüketiminin artırılarak dünya ve Avrupa düzeyine getirilmesi, toplumun sağlıklı beslenmesi ve protein ihtiyacının karşılanması açısından büyük önem taşımaktadır.

Su ürünleri sektörünün fiziksel altyapı ihtiyacının karşılanması için lojistik tesisleri ve kıyı yapılarının yapılması da büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda mevcut 28 adet balıkçı barınağı/barınma yerine ilaveten Güzelbahçe Yalı Balıkçı Barınağı yapımı devam ederken, Doğanbeyli, Ahmetbeyli, Çeşme Fenerburnu, Urla Güzelbahçe, Urla Demircili Köyü ile Zeytineli'de Balıkçı Barınağı yapılması planlanmıştır.

Ege Denizi kıyısında 584 km'lik sahil şeridiyle ve sahip olduğu iç su kaynaklarıyla önemli bir su ürünleri potansiyeline sahip olan İzmir'de su ürünleri sektörü çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Bu sorunlar Ar-Ge çalışmalarının ve planlamanın yetersizliği, kalifiye personel eksikliği, kültür balıkçılığı konusundaki önyargılar, pazarlama sorunları, balık hastalıkları konusunda altyapı ve uzman yetersizliği, alan ve kaynak kullanımında diğer sektörlerle sıkıntılar, stok tespitine dayanan bir avcılık yerine rastgele avcılık yapılması, ihtiyaç fazlası av filosu, fiziksel, lojistik ve yetiştiricilik üretim altyapısının yetersizliği, yasak avcılık, denetim yetersizliği ve kurumsal kapasitenin düşüklüğü olarak sayılabilir.

3.b.4 Ormanlık

Dağlık bölümlerin büyük bir kısmı ormanlık olan İzmir'de 2012 yılı verilerine göre 474.517 hektar alan orman ve fundalıktır. Bu miktar ilin toplam alanının % 39,5'ine karşılık gelmekte ve İzmir % 27,6 olan Türkiye ortalamasının üzerinde yer almaktadır. Türkiye ormanlarının % 52'si verimli kabul edilirken, İzmir'deki verimli ormanların⁸⁰ oranı % 43'tür. Ormanlık alan oranı yüksek olmasına rağmen verimli orman alanları anlamında İzmir, Türkiye ortalamasının kısmen altındadır. Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberliği Eylem Planı kapsamında 2008-2012 yılları arasında ülke bazında 2.300.000 hektar çalışma programlanmış, gerçekleşmesi ise programın % 105,5 üzerinde gerçekleşerek 2.420.000 hektar olmuştur. Aynı Eylem Planı içinde İzmir ili için 33.400 hektarlık program öngörülmüş iken, çalışmalar Türkiye ortalamasının çok üzerinde, % 132 oranında artışla gerçekleşerek 44.035 hektar olmuştur. Orman Bölge Müdürlüğü'nce her yıl halka açık alanlarda, halkımıza ortalama 1 milyon fidan ücretsiz olarak dağıtılmakta ve doğa sevgisi canlı tutulmaktadır. 2008-2011 yılları arasında İzmir ilinde 2.583 hektar özel ağaçlandırma izni verilmiş ve bugüne kadar toplam 5.329.982 TL kredi desteği sağlanmıştır (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2013).

Ormanlardan önemli miktarlarda endüstriyel ürün de üretilmektedir. Türkiye'deki endüstriyel odun (ibrelili ve yapraklı) üretim miktarı 2012 yılında bir önceki yıl üretimine göre (13.582.462 m³) % 6 oranında artarak 14.424.365 m³ olmuştur. En çok üretilen ürünler sırasıyla % 38 lif-yonga odunu, % 35 tomruk, % 17 kağıtlık odun ve % 15 oranında sanayi odunudur (OGM, 2013). İzmir Orman Bölge Müdürlüğü verilerine göre; Bölge Müdürlüğü sınırları içinde (İzmir ve Manisa illeri) DKGH miktarı 2012 yılında, 2011 yılına göre % 5 artışla, ilk kez 1 milyon m³ sınırını geçmiştir. İzmir ilinde yapılan orman emvali üretimi ise 475.458 m³ olarak gerçekleşmiş ve 355.800 m³ endüstriyel orman emvali ile 110.476 m³ ster yakacak odun üretimi yapılmıştır. Üretimi yapılan endüstriyel orman emvali ürünleri arasında en çok % 45 oranında lif-yonga odunu, % 21 tomruk, % 17 kağıtlık odun ve % 17 oranında sanayi odunu bulunmaktadır. Üretim genel olarak ülke ortalaması seviyesinde seyretmektedir.

İzmir'de 59 adet mesire yeri ve 1 adet Kent (Şehir) Ormanı bulunmaktadır. Mesire yeri ve kent ormanlarından 2012 yılında 648 bin vatandaşımız dinlenme, eğlenme ve spor ihtiyaçlarını karşılamıştır. İzmir 191'i orman içi ve

⁷⁹ Bu bölüm 2014-2023 İzmir Bölge Planı'na girdi sağlamak üzere İzmir Kalkınma Ajansı ve İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi ortaklığında yürütülen "İzmir Su Ürünleri Stratejisinin Oluşturulması" çalışmasında elde edilen verilerden üretilmiştir.

⁸⁰ Verimli (normal) orman, ağaçların tepe çatılarının % 11-100 oranlarında alanı örttüğü ormanlardır. Bozuk orman ise ağaçların tepe çatılarının % 10'dan az oranda alanı örttüğü ormanlardır.

351'i ormana bitişik olmak üzere toplam 542 orman köyüne sahiptir. Yaklaşık 246 bin kişi bu köylerde yaşamaktadır. Bu sayı Türkiye geneli orman köylerinde yaşayan toplam nüfusun % 3,48'ine karşılık gelmektedir (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2013). Orman içi ve civarı köylerdeki çiftçilerin gelir düzeyleri düşmüş, buna karşılık alternatif gelir kaynakları geliştirilememiştir. Mevcut geçim kaynaklarının yetersiz oluşu nedeniyle büyük şehirlere göç yaygınlaşmıştır.

Orman köylüsünün gelir seviyesini yükseltmek ve şehre göç etmesine engel olmak, bulunduğu doğal ortamda yaşamını sürdürmesinin desteklenmesi amacıyla Orman ve Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü tarafından hayvancılık, bağcılık, arıcılık, el sanatları gibi konularda projeler hazırlanmaktadır. Bu projelerle orman köylüsüne 2012 yılında 1.338.000 TL destek sağlanmıştır. İzmir'deki orman köylerinde alternatif gelir kaynağı olarak başta kekik, adaçayı, defne gibi tıbbi-aromatik bitkiler olmak üzere, yirmiden fazla tür ve çeşitte doğal alanlarından toplama şeklinde üretim yapılmaktadır. Orman Bölge Müdürlüğü tarafından tıbbi-aromatik bitkilerin üretimi ile ilgili eğitimler verilmesinin yanısıra bu bitkilerin envanteri de çıkarılmaktadır.

Orman köylerinde örgütlenme yapısı olarak kooperatifçilik ön plandadır. Ancak orman köylülerinin gelir düzeyinin geliştirilmesi bakımından kooperatifleşme ne yazık ki istenen seviyeye ulaşamamıştır. Türkiye genelindeki kooperatiflerin % 48-50'si orman köylerinde bulunmaktadır. İzmir'de ise orman köylerinde tarımsal kalkınma ve sulama kooperatifleri şeklinde 22 kooperatif ve 4.712 üye bulunmaktadır. Kurulan kooperatifler de yaşadıkları sorunlar nedeniyle etkin hizmet vermede zorlanmaktadır. Orman köylülerinin kalkındırılması için kooperatiflerin rekabet gücü artırılmalı, alternatif çözümler üretilmeli, bu konudaki çalışmalara destek verilmelidir (TZOB, 2010).

3.b.5 Organik Tarım ve İyi Tarım Uygulamaları

Toprak ve su kaynaklarını korumak, sürdürülebilir tarımı sağlamak ve tüketicilerin sağlıklı gıdaya ulaşımını kolaylaştırmak gibi amaçlar taşıyan organik tarım, 2009 yılı verilerine göre dünyada 37,2 milyon hektar alanda uygulanmaktadır. 41,9 milyon hektarlık doğadan toplama alanları da katıldığında bu rakam 79,1 milyona ulaşmaktadır. Buna göre dünya tarım alanlarının % 0,9'u organik üretim altındadır. Bu oran AB ülkelerinde % 4,7 Türkiye'de % 2,6'dır. Alan itibarıyla en çok organik tarımsal üretim yapan ülkeler sırasıyla Avustralya, Arjantin, ABD, Çin, Brezilya ve İspanya'dır. 2009 yılı itibarıyla toplam tarım alanı içerisinde organik tarımın payının % 5'ten fazla olduğu ülke sayısı 24'tür. Hızla büyüyen organik tarım pazarı 2009 yılında 54,9 milyar Dolara ulaşmıştır (GTHB, 2012). Önümüzdeki 10 yıl içinde dünya ticaret hacminin 100 milyar Dolara yükseleceği tahmin edilmektedir.

Organik tarım faaliyetleri Türkiye'de ilk olarak İzmir'de başlamıştır. Ürün işleme tesislerinin büyük kısmının İzmir'de yer alması ve üretilen ürünlerin büyük kısmının İzmir Limanı'ndan ihraç edilmesi nedeniyle, organizasyon kuruluşları, kontrol ve sertifikasyon firmaları gibi organik tarım sektörünün hemen hemen tüm kuruluşlarının merkez büroları İzmir'de yer almaktadır (İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012). TKB tarafından yetkilendirilen 19 organik tarım ve sertifikasyon kuruluşunun 9'u İzmir'dedir. Ayrıca organik tarımsal ürünlerle işgal eden (ihracat, üretim, ithalat, pazarlama vb.) ülke çapındaki 769 işletmeden 158'i İzmir'de bulunmaktadır (BÜGEM, 2012a). Ayrıca Türkiye'nin ilk karantina sistemi olan sertifikalı organik açık pazarı "Eko Pazar İzmir; Bostanlı" 2010 yılında açılmıştır (İGTHİM, 2012).

Organik tarım Türkiye'de son yıllarda belli bir ivme ile gelişimini sürdürmektedir. Ancak TÜİK verileri, İzmir'in organik tarımsal üretim yapan çiftçi sayısı ve üretim alanında Türkiye ve Ege Bölgesi'nden aldığı payda önemli düşüşler olduğunu göstermektedir. 2007-2011 döneminde organik tarımsal üretim yapan çiftçi sayısının Ege Bölgesi içindeki payı % 30,3'ten % 16'ya, Türkiye genelindeki payı da % 10,5'ten % 3,3'e gerilemiştir. Organik üretim yapılan tarım alanının payları Ege Bölgesi'nde % 55,4'ten % 17,6'ya, Türkiye genelinde % 20,4'ten % 2,3'e düşmüştür (Tablo 84).

Tablo 84: İzmir, Ege Bölgesi ve Türkiye'de Organik Tarımın Gelişimi, 2007-2011

	2007	2008	2009	2010	2011
İzmir					
Çiftçi Sayısı	1.702	1.459	1.369	1.505	1.409
Üretim Alanı (hektar)	35.564	25.624	19.705	20.767	14.086
Üretim (ton)	25.376	49.201	47.437	44.873	45.593
Ege Bölgesi					
Çiftçi Sayısı	5.608	5.084	5.845	7.822	8.783
Üretim Alanı (hektar)	64.164	49.075	60.445	61.625	80.232
Üretim (ton)	148.351	141.946	142.090	152.260	217.055
Türkiye					
Çiftçi Sayısı	16.276	14.926	35.565	42.097	42.460
Üretim Alanı (hektar)	174.283	166.883	501.641	510.033	614.618
Üretim (ton)	568.128	530.224	983.715	1.343.737	2.905.755
İzmir/Ege B. Pay (%)					
Çiftçi Sayısı	30,3	28,7	23,4	19,2	16,0
Üretim Alanı (hektar)	55,4	52,2	32,6	33,7	17,6
Üretim (ton)	17,1	34,7	33,4	29,5	21,0
İzmir/Türkiye Pay (%)					
Çiftçi Sayısı	10,5	9,8	3,8	3,6	3,3
Üretim Alanı (hektar)	20,4	15,4	3,9	4,1	2,3
Üretim (ton)	4,5	9,3	4,8	3,3	1,6

Kaynak: TÜİK, 2012i

İzmir toplam organik üretim alanı açısından 2008 yılında birinci iken, 2009 yılında altıncı, 2010 yılında yedinci, 2011 yılında da 12. sıraya gerilemiştir (Organik Tarım Bilgi Sistemi, 2012). Üretim alanındaki düşüşün esas sebebinin doğadan toplanan alan miktarındaki azalma olduğu görülmüştür. Bu düşüşler, doğadan toplanan alandaki verim düşük olduğu için üretim miktarına aynı düzeyde yansımamıştır.

Üretim miktarı açısından İzmir'in Ege Bölgesi içindeki payında kısmen artış olsa da Türkiye genelindeki payı % 4,5'ten % 1,6'ya düşmüştür. Yine de İzmir organik tarım yapılan alanın toplam tarım alanına oranı açısından

Türkiye ortalamasının üzerinde bir değere sahiptir. Türkiye'de % 2,6 olan oran İzmir'de % 4,1'dir. Veriler İzmir'in birincil organik tarımsal üretim açısından belli bir doygunluğa ulaştığını, bunun ötesinde işlenmiş organik ürünler ile kontrol ve sertifikasyon kuruluşları merkezine dönüştüğünü göstermektedir. Organik tarım alanlarının en fazla olduğu ilçeler sırasıyla Menderes, Tire, Bergama, Karaburun ve Beydağ'dır.

2011 yılı itibarıyla İzmir ilinde 134 bitkisel, 6 hayvansal ürün olmak üzere toplam 140 organik ürüne ilişkin üretim yapılmıştır. Organik üretimde öne çıkan ürünler başta mısır olmak üzere üzüm, zeytin, pamuk, incir, domates ve çam fıstığıdır (İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012). 2012 yılında tarımsal destekleme kapsamında organik tarım üretimi yapan 920 işletmeye 1.720.996 TL kaynak sağlanmıştır (İGTHİM, 2012). Organik tarım konusundaki eğitim, destekleme ve denetleme çalışmaları artarak devam etmektedir.

FAO tarafından, sosyal açıdan yaşanabilir, ekonomik açıdan karlı ve verimli, insan sağlığını koruyan, hayvan sağlık ve refahı ile çevreye önem veren tarımsal üretim sistemi olarak tanımlanan İyi Tarım Uygulamaları (İTU) çerçevesinde, Türkiye'de 48 ilde 4.540 üretici tarafından 78.174 hektar alanda üretim yapılmıştır (BÜGEM, 2012b). İzmir'de ise 2011 yılında 88 üretici tarafından 30 üründen 1.104 hektar alanda üretim gerçekleştirilmiştir (İGTHİM, 2012). 2007 yılında 258 hektar alanda üretim yapıldığı dikkate alındığında dört kattan fazla artış olsa da üretici sayısının son derece sınırlı olduğu görülmektedir.

İGTHİM tarafından iç ve dış pazara Türk Gıda Kodeksi'nde belirlenmiş limitlerin altında kalıntı içeren sebze ve meyve üretimi gerçekleştirmek amacıyla başlatılan EKÜY (Entegre ve Kontrollü Ürün Yönetimi) projesi kapsamında 2010 ve 2011 yılında toplamda 866 üretici ile 2.312 hektar alanda üretim yapılmıştır.

ihtiyacına yönelik ürünlerin üretimi artırılmalıdır. Tarım-gıda entegrasyonu sağlanmalıdır.

İzmir, tarımsal Ar-Ge açısından üniversite ve araştırma enstitüleri ile güçlü bir yapıya sahiptir. Ar-Ge çalışmalarında özel sektör-üniversite-kamu işbirliği artırılmalı, Ar-Ge personelinin niteliği yükseltilmeli ve tarımsal teknoloji üretimine ağırlık verilmelidir.

Gıda güvenliğini tehdit eden olgulardan biri, biyolojik çeşitliliğin azalma sürecine girmesidir. Bitki gen kaynakları ve çeşitliliğinin korunması geleceğin en öncelikli konularından biridir. Gen kaynaklarının moleküler düzeyde tanımlanması, muhafazası ve ekonomik faydaya dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu kapsamda Türkiye orijinli bitki genetik kaynaklarının toplanması, muhafazası ve karakterizasyonu konusunda çalışan ülkemizdeki iki bitki gen bankasından biri olan Ulusal Gen Bankası'nın İzmir'de bulunması çok önemlidir. Ulusal Gen Bankası'nda 55 bini aşkın tohum örneği bulunmaktadır. Gen Bankası'nın daha aktif kullanılabilmesi, ıslah çalışmalarında başarının artırılması ve ıslah sürecinin hızlandırılması gerekmektedir. Bu amaca ulaşmak için Gen Bankası'nın, depolanan gen kaynaklarının moleküler karakterizasyonunu sağlayacak şekilde modernize edilmesi gerekmektedir.

Tarımsal üretimi gerçekleştiren üreticilerin bilinç ve eğitim düzeyi düşüktür, bu yüzden modern tarım teknikleri yerine geleneksel tarım teknikleri yaygındır. Tekniğine uygun

olmayan ve bilinçsizce yapılan sulama, gübreleme ve zirai ilaç kullanımı uygulamaları hem ürün kalite ve verimini olumsuz yönde etkilemekte hem de çevre kirliliğine yol açmaktadır. İyi tarım ve organik tarım uygulamaları gibi çevre dostu ve izlenebilir üretim tekniklerinin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Girdi kullanımı konusunda bilgi ve uygulama seviyesinin yükseltilmesi ve modern tarım tekniklerinin kullanımının yaygınlaştırılması için çiftçi eğitim ve demonstrasyon çalışmaları artırılmalıdır. Tarladan sofraya güvenli gıda yaklaşımı doğrultusunda üretimden, girdi kullanımından başlayarak tüm süreçlerin izlenebildiği sistemler yaygınlaştırılmalıdır. Bitkisel ve hayvansal üretimde altyapı olanaklarının geliştirilmesi amacıyla lisanslı depoculuk uygulamaları yaygınlaştırılmalıdır.

İzmir, Türkiye ortalamasına göre daha iyi durumda olsa da hayvancılık işletme ölçeklerinin küçük olması nedeniyle pazara yönelik ekonomik üretim yapılamamakta, yeterli sağlık ve refah hizmetlerinin götürülmesinde sorunlar yaşanmaktadır.

Tarımsal üretim ve pazarlama açısından büyük önem taşıyan tarımsal örgütler (kooperatif, birlik vb.) istenilen seviyede etkinlik gösterememektedir. Kooperatiflerin yönetimi ve finansmana erişimleri konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu örgütlerin yeterli bilgi, deneyim ve donanıma sahip kişilerce yönetimin sağlanması için profesyonel yönetim teşvik edilmelidir.

Su ürünleri alanında balıkçı barınakları, kültür balıkçılığı organize lojistik bölgesi gibi altyapı ihtiyaçları karşılanmalıdır. İç tüketimin ve ihracatın artırılması için tanıtım ve pazarlama çalışmaları yapılmalıdır. Balık tüketiminin artırılmasına yönelik balık satış noktaları çoğaltılmalı ve küçük balık pazarları inşa edilmelidir. İzmir'de ve ülkemizde belli başlı balık türleri yetiştirilmektedir. Yeni türlerin üretiminin yapılabilmesi ve sektörün ihtiyaç duyduğu araştırmaların gerçekleştirilebilmesi için Ar-Ge altyapısının kurulması önemlidir. Ayrıca Ar-Ge, üretim ve kapasite artırımına yönelik desteklemeler artırılmalıdır. Denizlerdeki yetiştiricilik tesislerinin aşı, boylama ve sayım işlemleri için gerekli alanların belirlenmesi ve kıyı kafesleri izni düzenlenmesinin yapılması önem taşımaktadır.

Tarım politikalarının yerel ve merkezi düzeyde belirlenmesi için, ülkemize ait güncel detaylı tarımsal yapı verilerinin olması gerekmektedir. Son tarım sayımı 2001 yılında yapılmış olup, tarım sayımı bölgesel bazda daha detaylı verileri içerecek şekilde belli aralıklarla yenilenmelidir. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından uygulamaya koyulan OTBİS (Organik Tarım Bilgi Sistemi), SUBİS (Su Ürünleri Bilgi Sistemi), GGBS (Gıda Güvenliği Bilgi Sistemi), TÜRKVET (Türk Veteriner Veri Tabanı), ÖKS (Örtü Altı Kayıt Sistemi), Bitki Pasaportu Sistemi, ÇKS (Çiftçi Kayıt Sistemi) gibi izleme sistemleri bulunmaktadır. Tarım veri ve bilgi sistemi kullanım alanları genişletilmeli, işletme yönetimi, rekolte tahmini gibi alanlarda da kullanılmak üzere ve tarımda uzaktan algılama ile coğrafi bilgi sistemlerini de içerecek şekilde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı yaygınlaştırılmalıdır.

Tarımda yenilenebilir enerji kullanımı yaygınlaştırılmalıdır. Bu kapsamda özellikle Dikili, Bayındır ve Seferihisar ilçelerinde jeotermal seracılık geliştirilmeli, hayvancılığın geliştiği Ödemiş, Bayındır, Tire, Kiraz, Beydağ, Bergama, Kemalpaşa, Torbalı, Menderes ve Foça ilçelerinde de biyokütle enerjisi kullanımı teşvik edilmelidir.

Öte yandan tüketici bilincinin artması, gıda güvenliğinin öneminin anlaşılması ve bu yönde adımlar atılması, özel sektörün tarıma olan ilgisinin artması, kaliteli, hastalıklara dayanıklı ve sertifikalı tohum kullanımının yaygınlaşması tarım sektöründe olumlu gelişmeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

İzmir'in KKYDP kapsamında aldığı destek oranının düşük olduğu görülmektedir. Bu oranın artırılması için duyuru, eğitim, proje yazma kapasitesinin geliştirilmesi gibi konularda yapılan çalışmalar güçlendirilmelidir.

3.b.6. Değerlendirme

Tarım sektörünün en büyük sorunu olan küçük ve parçalı işletme yapısı verimliliği düşürmekte ve modern tarım uygulamalarının önündeki en büyük engeli oluşturmaktadır. Bunun için tarımsal altyapı tarım işletmelerinin verimliliğini, rekabet gücünü artıracak şekilde iyileştirilmelidir. Bu doğrultuda arazi toplulaştırması çalışmaları hızlandırılmalı, tarla içi geliştirme hizmetleri sağlanmalı, mevcut seralar modernize edilmelidir.

Su kaynaklarının azaldığı ve İzmir'in su fakiri iller arasında olduğu göz önüne alındığında, tarımsal sulamada suyun daha etkin ve verimli kullanılabilmesi basınçlı sulama sistemleri özellikle damlama sulama yöntemi yaygınlaştırılmalı, çiftçilere benimsetilmesi için eğitim çalışmaları artırılmalı ve sulamaya yönelik desteklemeler devam ettirilmelidir. Katma değeri yüksek ve sanayinin

23.749

İzmir ili
imalat sanayi
firma sayısı

% 28

İzmir'deki
imalat sanayinin
toplam istihdam
içindeki oranı

% 15

İzmir'de
rüzgar enerjisi
kurulu gücünün
Türkiye'ye oranı

3.c. SANAYİ SEKTÖRÜ

3.c.1. İmalat Sanayi

3.c.1.a. İl Genelinde İmalat Sanayi

2008 yılı itibariyle İzmir ili sanayi sektörü gayri safi katma değeri (GSKD), Türkiye sanayi sektörü GSKD'si içinde % 6,4 paya sahiptir. Bu pay 2004 yılında % 7,3 seviyesindeyken yıllar itibariyle azalma göstermiştir (Tablo 85).

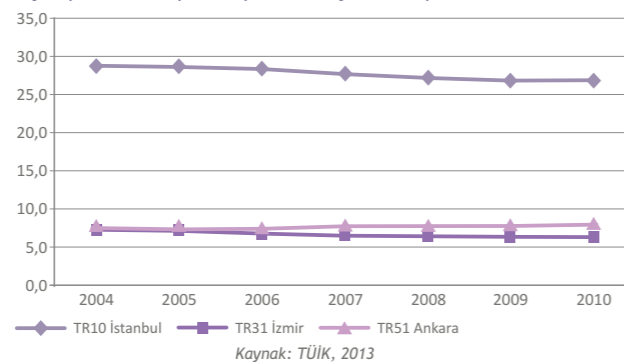
Tablo 85:
İzmir Sanayi Sektörü GSKD'sinin Gelişimi ve Türkiye'deki Payı, 2004-2010 (cari fiyatlarla, milyon TL)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
İzmir	10.164	11.521	12.741	13.853	14.942	13.864	16.315
Türkiye	138.412	160.331	188.647	209.515	232.475	218.623	259.022
İzmir/Türkiye (%)	7,3	7,2	6,8	6,6	6,4	6,3	6,3

Kaynak: TÜİK, 2012j

2004-2010 döneminde Türkiye sanayi GSKD'si içinde İzmir ve İstanbul'un payı azalırken, Ankara'nın payı ise artmıştır (Şekil 58).

Şekil 58:
Üç Büyük İlin Türkiye Sanayi GSKD'si İçindeki Payları, 2004-2010

Sanayi sektörü GSKD'sinin İzmir ili toplam GSKD'si içindeki payı 2004-2010 yılları arasında % 30,4'ten % 25,8'ye gerilemiştir. Bu dönemde hizmetler sektörü lehine gerçekleşen söz konusu azalma, İzmir'i İBBS Düzey 2 bölgeleri arasında TR42 Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova bölgesinden sonra GSKD sanayi payının en fazla gerilediği bölge yapmıştır.

İzmir'de imalat sanayi sektöründe bulunan yerel girişim sayısı 20.372 adet ile Türkiye'de faaliyet gösteren girişimlerin % 5,9'una, istihdam edilen kişi sayısı ise 176.534 kişi ile % 6,8'ine karşılık gelmektedir. İzmir'deki toplam girişimlerin % 12,1'i, toplam istihdamın ise % 28'i imalat sanayinde yer almaktadır⁸¹ (TÜİK, 2009b).

İzmir'de bulunan sanayi işletmelerinin % 34'ü mikro ölçekli, % 50'si küçük ölçekli, % 14'ü orta ölçekli, % 2'si büyük ölçekli işletmelerdir (İzmir İl Bilim Sanayi ve Teknoloji Müdürlüğü, 2012).

Yıllar itibariyle sanayi sektörünün payı azalsa da İzmir, İstanbul Sanayi Odası (İSO) tarafından hazırlanan Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu sıralamasında İstanbul'dan sonra en fazla firmayla temsil edilen ikinci il konumundadır. İSO 500 listesinde yer alan İzmir'de yerleşik firma sayısı 2000 yılından itibaren düşme eğilimindedir. Bu durumun, İzmir'de ana sanayi kollarının bulunmayışından ve teşvik sisteminden kaynaklandığı ileri sürülebilir. Tüm bu sorunlara rağmen, İzmir ili sanayi sektörü Türkiye sanayi sektörü içerisinde önemli bir yere sahiptir (İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012).

Sanayi özellikle metal eşya, gıda ürünleri, giyim eşyası, mobilya, deri, motorlu kara taşıtları, kimya, plastik, makine ve ekipman imalatı, ağaç ürünleri, kağıt ürünleri ve tütüne dayanmaktadır. İzmir ilinde bulunan imalat sanayi işletmelerinin alt sektörlere dağılımı, istihdam rakamları baz alınarak aşağıda sıralanmıştır (Tablo 86).

Tablo 86:
İzmir'de Bulunan İmalat Sanayi İşletmelerinin Alt Sektörlere Dağılımı, 2009

NACE Rev. 2 Kodu	Alt Sektör	Girişim Sayısı	Oran (%)	İstihdam	Oran (%)
10	Gıda Ürünlerinin İmalatı	2.473	12,14	27.546	15,60
14	Giyim Eşyalarının İmalatı	3.088	15,16	27.162	15,39
25	Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı	3.889	19,09	17.031	9,65
31	Mobilya İmalatı	3.121	15,32	13.305	7,54
29	Motorlu Kara Taşıtı, Treyler ve Yarı Treyler İmalatı	549	2,69	11.952	6,77
28	BYS Makine ve Ekipman İmalatı	854	4,19	10.867	6,16
22	Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı	940	4,61	9.227	5,23
23	Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı	506	2,48	8.362	4,74
24	Ana Metal Sanayi	181	0,89	6.427	3,64
20	Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı	224	1,10	6.415	3,63
17	Kağıt ve Kağıt Ürünlerinin İmalatı	243	1,19	6.189	3,51
13	Tekstil Ürünlerinin İmalatı	660	3,24	5.019	2,84
27	Elektrikli Teçhizat İmalatı	317	1,56	4.439	2,51
12	Tütün Ürünleri İmalatı	17	0,08	4.161	2,36
32	Diğer İmalatlar	350	1,72	4.051	2,29
15	Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı	1.026	5,04	3.762	2,13
18	Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması	661	3,24	2.399	1,36
19	Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı	38	0,19	1.658	0,94
16	Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı	583	2,86	1.524	0,86
11	İçeceklerin İmalatı	30	0,15	1.119	0,63
33	Makine ve Ekipmanların Kurulumu ve Onarımı	285	1,40	1.102	0,62
30	Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı	234	1,15	1.069	0,61
26	Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı	78	0,38	1.010	0,57
21	Temel Eczacılık Ürünlerinin ve Eczacığa İlişkin Malzemelerin İmalatı	25	0,12	738	0,42
Toplam		20.372	100	176.534	100

Kaynak: TÜİK, 2009b

⁸¹ Sanayi sektörü içerisinde yer almasına rağmen, bu bölüme madencilik ve taşocakçılığı rakamları dahil değildir.

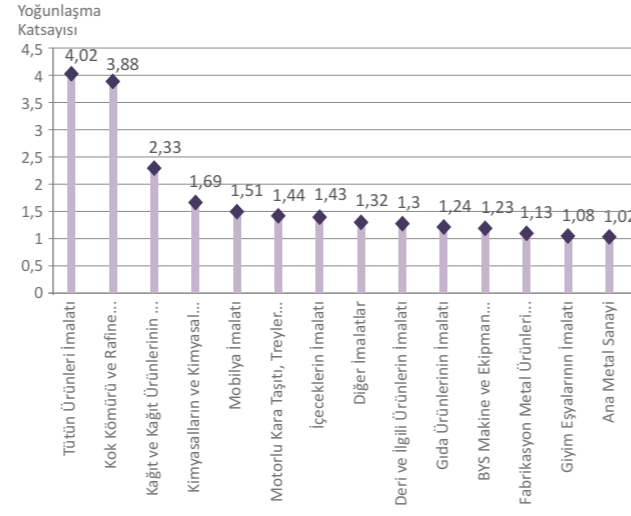
Girişim sayısı bakımından İzmir'de öne çıkan ilk beş sektör; fabrikasyon metal ürünleri imalatı (% 19,09), mobilya imalatı (% 15,32), giyim eşyalarının imalatı (% 15,16), gıda ürünlerinin imalatı (% 12,14), deri ve ilgili ürünlerin imalatıdır (% 5,04).

İstihdam bakımından ise İzmir'de öne çıkan ilk beş sektör; gıda ürünlerinin imalatı (% 15,60), giyim eşyalarının imalatı (% 15,39), fabrikasyon metal ürünleri imalatı (% 9,65), mobilya imalatı (% 7,54), motorlu kara taşıtı, treyler ve yarı treyler imalatı (% 6,77) olarak ortaya çıkmıştır.

Yine 2009 yılı TÜİK Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistiklerine göre, sektörlerin istihdama dayalı Türkiye referanslı yoğunlaşma katsayıları⁸² hesaplanmış olup, birden büyük katsayıya sahip (yoğunlaşmış) 14 sektör sıralanmıştır (Şekil 59).

İZKA ve Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. işbirliğiyle hazırlanan İzmir İli Potansiyel Yatırım Konuları Araştırması

Şekil 59: İzmir'de Bulunan İmalat Sanayi Alt Sektörlerinin Yoğunlaşma Katsayıları

Kaynak: TÜİK, 2009b verileri kullanılarak hesaplanmıştır.

kapsamında 2009 yılı verileri kullanılarak yapılan analizler sonucunda, İzmir imalat sanayinde öne çıkan sektörler aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır⁸³ (Tablo 87).

Tablo 87: İzmir'de Bulunan İmalat Sanayi Alt Sektörlerinin Sınıflandırması

Alt Sektörün Adı	Görelî Önem Taşıdığı Kriter			Görelî Büyüklük/Üstünlük Sağladığı Oran		
	İşyeri Sayısı	İstihdam	Ciro	İstihdam/İşyeri	Ciro/İşyeri	Ciro/İstihdam
Gıda Ürünlerinin İmalatı		X	X	X	X	
İçeceklerin İmalatı		X	X	X	X	X
Tütün Ürünleri İmalatı	X	X	X			
Giyim Eşyalarının İmalatı		X		X		
Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı	X	X				
Kağıt ve Kağıt Ürünlerinin İmalatı	X	X	X	X	X	
Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması					X	X
Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı		X	X	X	X	X
Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı			X	X	X	X
Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı			X	X	X	X
Ana Metal Sanayi	X		X		X	X
Fabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı	X	X	X		X	X
BYS Makine ve Ekipman İmalatı	X	X	X	X	X	X
Motorlu Kara Taşıtı, Treyler ve Yarı Treyler İmalatı	X	X				
Mobilya İmalatı	X	X		X		
Diğer İmalatlar		X		X		

Kaynak: İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012

⁸² Yoğunlaşma Katsayısı (YK): Bir sektörün belli bir bölgedeki yığılmasını bir üst bölgeye referansla ölçmeye yarar. $YK_i = (ei/et) / (Ei/Et)$

$ei = i$ sektörünün ilçedeki istihdam; $et = ilçedeki$ toplam istihdam; $Ei = İzmir'de i$ sektördeki istihdam; $Et = İzmir'deki$ toplam istihdam

⁸³ İzmir ili alt sektörler itibarıyla Türkiye geneli ile kıyaslanarak, gerek görelî öneme göre (işyeri sayısı, ciro ve istihdam) gerekse de görelî büyüklüğe ve üstünlüğe göre (istihdam/işyeri, ciro/işyeri, ciro/istihdam) öne çıkan sektörler belirlenmiştir. Bu çalışma yapılırken, imalat sanayi sektörlerinin Türkiye içindeki payları 100 kabul edilerek, İzmir'deki payları endeks olarak hesaplanmış ve endeks değeri 100'ü geçen sektörler vurgulanmıştır. (Çalışmanın yöntemi ile ilgili detaylı bilgiler İzmir İli Potansiyel Yatırım Konuları Araştırması'nda yer almaktadır.)

BYS makine ve ekipman imalatı sektörü, ilde işyeri sayısı, istihdam ve cirodaki temsil payının yanı sıra, ölçek büyüklüğü, işyeri başına ciro ve verimlilik oranı anlamında da Türkiye ortalamasının üzerinde performans sergilemektedir. Aynı zamanda kriterlerin tamamında öne çıkan tek sektör konumundadır.

Gıda ürünlerinin imalatı sektörü, bölgede istihdam ve ciro kriterleri açısından öne çıkmaktadır. Bu sektör aynı zamanda ölçek büyüklüğü ve işyeri başına ciro açısından da Türkiye ortalamasının üzerinde bir durum sergilemektedir. İşyeri sayısı ve verimlilikte Türkiye ortalamasının kısmen altındadır.

İçeceklerin imalatı sektörü, işyeri sayısı hariç diğer tüm kriterlerde Türkiye genelinin çok üzerinde performans sergileyerek öne çıkmıştır.

Tütün ürünleri imalatı sektörü, İzmir ve birkaç ilde yoğunlaşan bir sektör olup işyeri sayısı, istihdam ve ciro bakımından öne çıkmaktadır. Ancak ölçek büyüklüğü ve verimlilik bakımından yeterli performans sergileyememiştir.

Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı sektörü, ilde çalışan başına ciro değeri ile ölçülen verimlilik kriteri hariç tüm kriterlerde Türkiye genelinin üzerinde performans sergilemekte ve ön plana çıkmaktadır.

Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı sektörü ve diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı sektörü, işyeri sayısı ve istihdam bakımından önemli bir orana ulaşmasa da diğer kriterlerde; ciro, ölçek büyüklüğü, işyeri başına ciro ve verimlilik oranı açısından ilde görelî bir avantaja sahiptir.

Ana metal sanayi sektörü, istihdam kriterleri dışında ölçek büyüklüğü, işyeri ve ciro bazlı kriterler ile verimlilikte öne çıkmaktadır. Büyük ölçekli ve yüksek cirolu işletmeler halinde kurulan ana metal sektörü işletmelerinde Türkiye geneline göre görelî avantaja sahiptir.

Fabrikasyon metal ürünleri imalatı sektörü ise ölçek büyüklüğü dışında diğer tüm kriterlerde Türkiye'ye oranla öne çıkmaktadır. Değerleri itibarıyla Türkiye ortalamasının çok üzerinde olmasa da işyeri sayısı, ciro ve verimlilikte görelî üstünlüğe sahiptir.

Deri ve ilgili ürünlerin imalatı, mobilya imalatı ve motorlu kara taşıtı, treyler ve yarı treyler imalatı sektörlerinin bölgede işyeri sayısı ve istihdam açısından görelî önem taşıdığı, ama bu sektörlerin hiçbirinin Türkiye

ortalamasının üzerinde ölçek büyüklüğü (mobilya imalatı hariç), işyeri başına ciro ve verimlilik değerine ulaşamadığı anlaşılmaktadır (İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012).

3.c.1.b. İlçeler Düzeyinde İmalat Sanayi⁸⁴

2008 yılı SGK verilerine göre imalat sanayinde istihdam açısından yoğunluk gösteren ilçeler Gaziemir, Kemalpaşa, Torbalı, Aliağa, Karşıyaka, Bornova, Buca, Konak, Çiğli'dir. Bu ilçelerden sonra ise Menderes, Menemen, Ödemiş ve Tire'de istihdamda bir yoğunluk ortaya çıkmaktadır.

Yine 2008 SGK verileri kullanılarak ilçelerde imalat sanayi alt sektör dallarına ait yoğunlaşma katsayıları (YK) hesaplanmıştır.

Bir sektörün YK'sının 1'den büyük çıkması genellikle sektörün yerelde tüketilenden daha fazla ürettiğini ve bölge dışına ürettiği mal ve hizmetleri ihraç ettiğini göstermektedir. YK'yla ilgili dikkat edilmesi gereken bir nokta; bölgede YK'sı 1'den büyük çıkan her sektörün rekabetçi veya büyüyen sektörler olmayacağıdır. Bu, sektörün çok verimli olmayıp üretim için üst bölge ortalamasının üstünde bir işgücüne ihtiyacı bulunduğu anlamına da gelebilir (İZKA, 2008). Fakat bu hesaplamalar yapılırken ilçelerde çalışanların verimlilik düzeyinin (veya ortalama emek verimliliğinin) tüm ilçelerde aynı olduğu kabul edilmiştir.

İlçelere ilişkin istihdam bilgilerinin olduğu yine 2008 yılına ait SGK istihdam verileri kullanılarak sektörlerin İzmir'deki Türkiye referanslı YK'ları hesaplanmıştır. Türkiye genelinde bakıldığında İzmir'de uzmanlaşma gösteren sektörler yoğunlaşma katsayıları büyüklüklerine göre sırasıyla şu şekildedir:

- Tütün ürünleri imalatı
- Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıt imalatı
- Tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ile saat imalatı
- Kağıt hamuru, kağıt ve kağıt ürünleri imalatı
- Makine ve teçhizatı hariç; fabrikasyon metal ürünleri imalatı
- Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat imalatı
- Derinin tabaklanması ve işlenmesi
- Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı römork imalatı
- Giyim eşyası imalatı; kürkün işlenmesi ve boyanması
- Kimyasal madde ve ürünlerin imalatı
- Gıda ürünleri ve içecek imalatı
- Mobilya imalatı
- Ana metal sanayi

⁸⁴ Bu bölümde ilçelere ilişkin alt sektörlerle dair SGK kayıtlarına dayalı veriler kullanılmıştır. Bunun nedeni TÜİK yıllık iş istatistikleri kapsamında ilçeler bazında alt sektörlerle ilişkin istihdam verilerinin yer almamasıdır.

Bu anlamda Türkiye'ye referansla İzmir genelinde yoğunlaşma katsayısı 1'den yüksek olan sektörler ilçeler düzeyinde incelendiğinde aşağıdaki değerlendirmeler yapılabilmektedir. Gıda ürünleri ve içecek imalatı, giyim eşyası imalatı, kimyasal madde ve ürünlerin imalatı, BYS makine ve teçhizat imalatı, motorlu kara taşıtı imalatı sektörlerine ilişkin ilçe değerlendirmeleri kümelenme boyutuyla ele alınmıştır.

YK açısından Türkiye referanslı olarak en çok öne çıkan sektör olan tütün ürünleri imalatı sektöründe, ilçeler bazında bir değerlendirme yapıldığında Torbalı'nın öne çıktığı görülmektedir.

Derinin tabaklanması ve işlenmesi sektöründe ise İZBAŞ'tan dolayı en yüksek uzmanlaşma Menemen ilçesinde görülmektedir. Menemen'in ardından Torbalı da yine sektörde istihdama dayalı yoğunlaşmanın yüksek olduğu bir diğer ilçe olarak ortaya çıkmaktadır.

Yüksek yoğunlaşma katsayısına sahip bir diğer sektör olan kağıt ve kağıt ürünleri imalatına ilçe bazlı bakıldığında Tire'nin öne çıktığı görülmektedir. Fakat sektörün çok sayıda ilçede uzmanlaşmanın en çok görüldüğü sektörlerden biri olduğunu söylemek mümkündür.

Rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı sektöründe Aliağa, sektör uzmanlaşması en yüksek olan ilçedir. Aliağa'yı Kemalpaşa ve Konak takip etmektedir.

Ana metal sanayi, Türkiye referanslı olarak İzmir'de istihdama dayalı yoğunlaşmanın olduğu bir diğer imalat sanayi sektörüdür. Bu sektörün ilçeler bazındaki uzmanlaşma değerlerine baktığımızda ise yine Aliağa ilk

sırada yer almaktadır. Çiğli, Kemalpaşa, Karabağlar, Menderes, Menemen ve Torbalı da bu sektörde uzmanlaşmanın olduğu ilçelerdir. Yine tamamlayıcı sektör olduğu düşünülen fabrikasyon metal ürünleri imalatı sektöründe ise Aliağa, Bornova, Çiğli, Gaziemir, Kemalpaşa ve Menderes ilçelerinde istihdama dayalı bir yoğunlaşma tespit edilmiştir.

Tıbbi aletler ve hassas optik aletler sektörüne ilçelerdeki istihdama dayalı yoğunlaşma katsayısı açısından bakıldığında, İzmir'de bu sektörde en yüksek uzmanlaşmanın Karabağlar ilçesinde olduğu görülmektedir. Bornova, Çiğli, Karşıyaka, Konak, Menemen, Tire ve Torbalı ilçelerinde de sektörel uzmanlaşma görülmektedir.

İzmir'de uzmanlaşma açısından öne çıkan son imalat sanayi sektörü ise mobilya imalatı olarak ortaya çıkmaktadır. Buca, Çiğli, Gaziemir, Karabağlar, Kemalpaşa, Menderes, Torbalı ilçelerinde sektörel uzmanlaşma göze çarpmaktadır.

3.c.1.b.1. Kümelenme Potansiyeli Olan İmalat Sanayi Alt Sektörlerinin İlçelerdeki Durumu⁸⁵

İlçe ölçeğinde istihdama dayalı sektörel yoğunlaşma katsayılarına ilişkin değerlendirmeler yanı sıra, üç yıldız analizleri sonuçlarını içeren değerlendirmeler de yapılabilmektedir. Ayrıca alt sektörler ilçelerdeki firma sayıları açısından da ele alınmıştır⁸⁶.

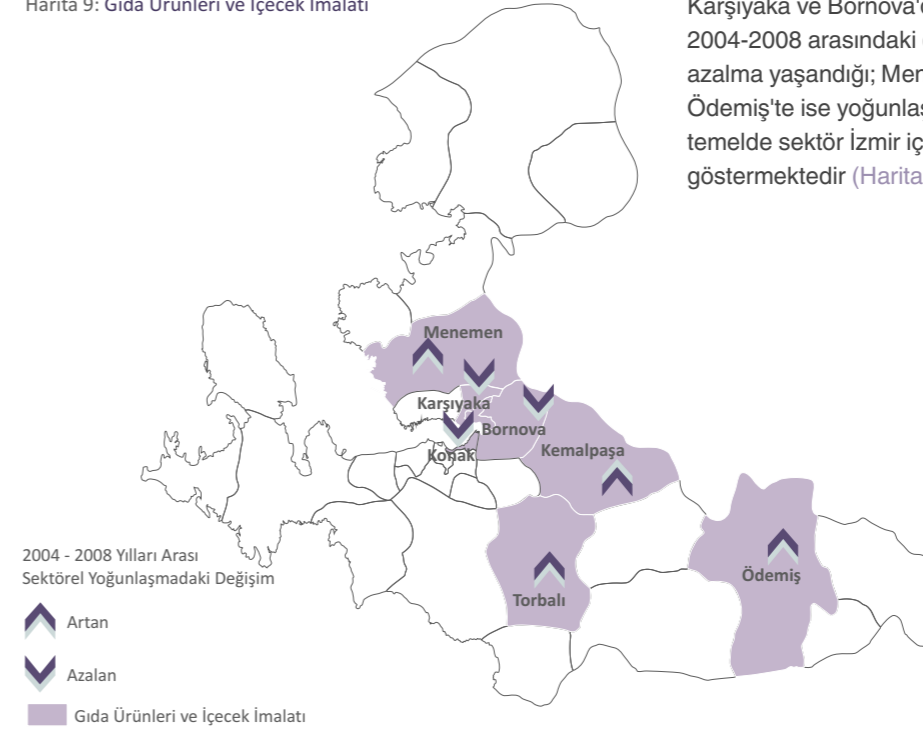
İzmir Kümelenme Analizi'nde kümelenme potansiyeli olduğu belirlenen sektörler içinde NACE Rev.1.1 sınıflama sistemi 4'lü kod detayında analizi gerçekleştirilen imalat sanayi sektörleri şu şekildedir:

- Gıda ürünleri ve içecek imalatı
- Giyim eşyası imalatı
- Kimyasal madde ve ürünlerin imalatı
- Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat imalatı
- Motorlu kara taşıtı imalatı

Üç yıldız analizi sonucunda küme grupları içinde yer alan bu sektörlerin bölgedeki genel durumlarını ortaya koymak amacıyla İzmir ve ilçelerinde 2004-2008 yılı yoğunlaşmaları incelenmiştir. Yapılan analizler, İzmir'de yıllar bazındaki ortalama sektörel yoğunlaşmaların kent merkezinde ve çevresindeki ilçelerde olduğunu göstermiştir.

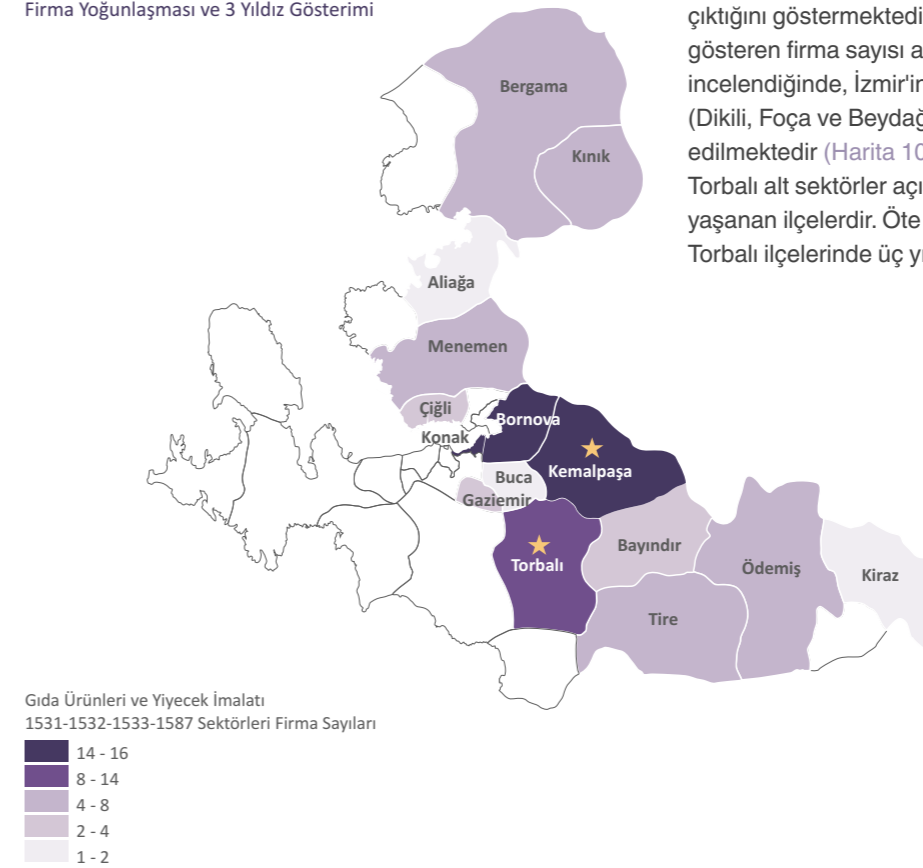

Harita 9: Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı

Gıda ürünleri ve içecek imalatı sektörü İzmir'de Konak, Karşıyaka ve Bornova'da yoğunlaşma göstermektedir. 2004-2008 arasındaki değişimde bu merkez ilçelerde bir azalma yaşandığı; Menemen, Kemalpaşa, Torbalı ve Ödemiş'te ise yoğunlaşmanın arttığı görülmektedir. Fakat temelde sektör İzmir içinde bu yedi ilçede yoğunlaşma göstermektedir (Harita 9).

Harita 10 : Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı Alt Sektöründe Firma Yoğunlaşması ve 3 Yıldız Gösterimi

Gıda sektöründe üç yıldız alan alt sektörlerin analizi, meyve ve sebzelerin işlenmesi ve imalatı sektörünün öne çıktığını göstermektedir. Bu alt sektörlerde faaliyet gösteren firma sayısı açısından yoğunlaşmalar incelendiğinde, İzmir'in kuzey ve doğu aksındaki ilçelerde (Dikili, Foça ve Beydağ hariç) yoğunlaşma olduğu tespit edilmektedir (Harita 10). Kemalpaşa, Bornova, Konak ve Torbalı alt sektörler açısından en çok yoğunlaşma yaşanan ilçelerdir. Öte yandan sektör Kemalpaşa ve Torbalı ilçelerinde üç yıldız almıştır.

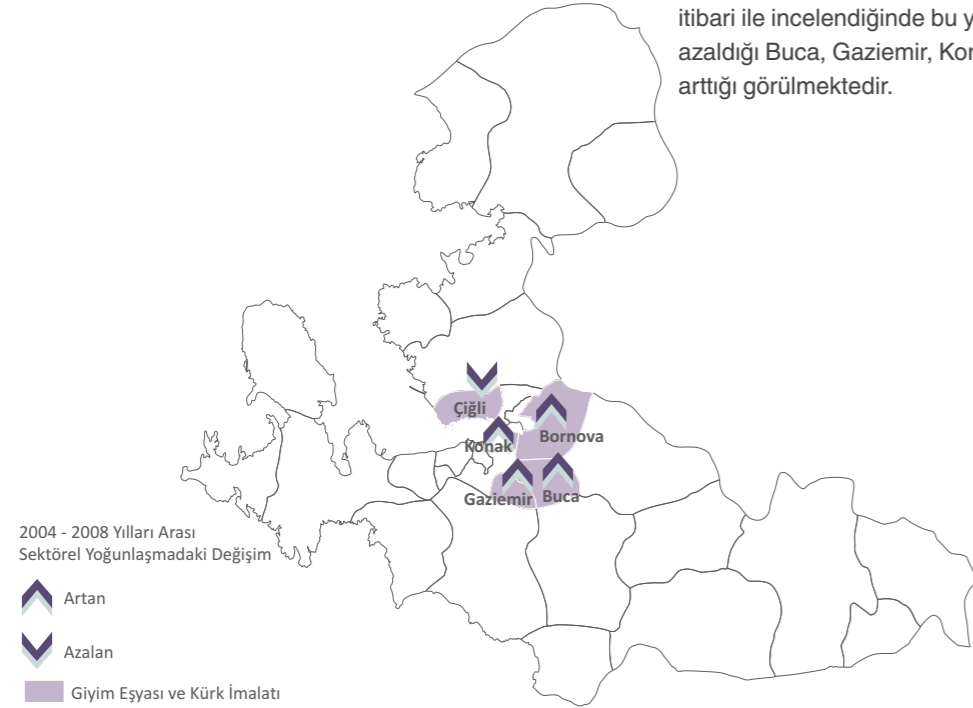
3 Yıldız Alan Sektörler

- 1531 - Patatesin işlenmesi ve saklanması
- 1532 - Sebze ve meyve suyu imalatı
- 1533 - Başka yerde sınıflandırılmamış sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması
- 1587 - Baharat, soslar, sirke ve diğer çeşni maddelerinin imalatı

⁸⁵ Bu bölüm, İzmir Kalkınma Ajansı tarafından 2010 yılında yayınlanan İzmir Kümelenme Analizi raporundaki değerlendirmeler derlenerek hazırlanmıştır. http://www.izmiriplanliyorum.org/static/upload/file/izmir_kumelenme_analizi.pdf

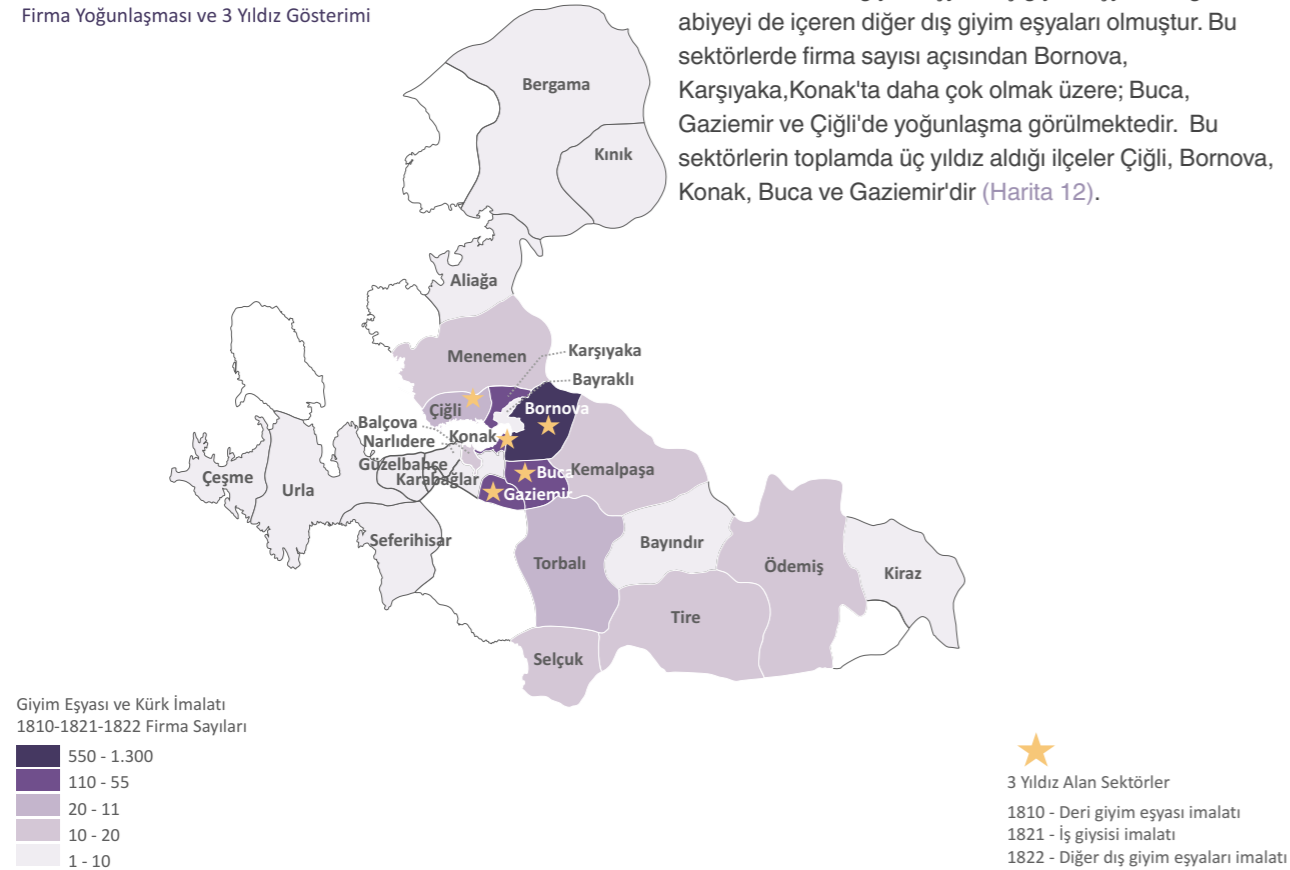
⁸⁶ İlçelerde alt sektörlerde faaliyet gösteren firma sayıları için Maliye Bakanlığı verileri kullanılmıştır. Bu veriler, firmaların resmi kaydının bulunduğu vergi daireleri kayıtlarına dayanmaktadır.

Harita 11 : Giyim Eşyası ve Kürk İmalatı

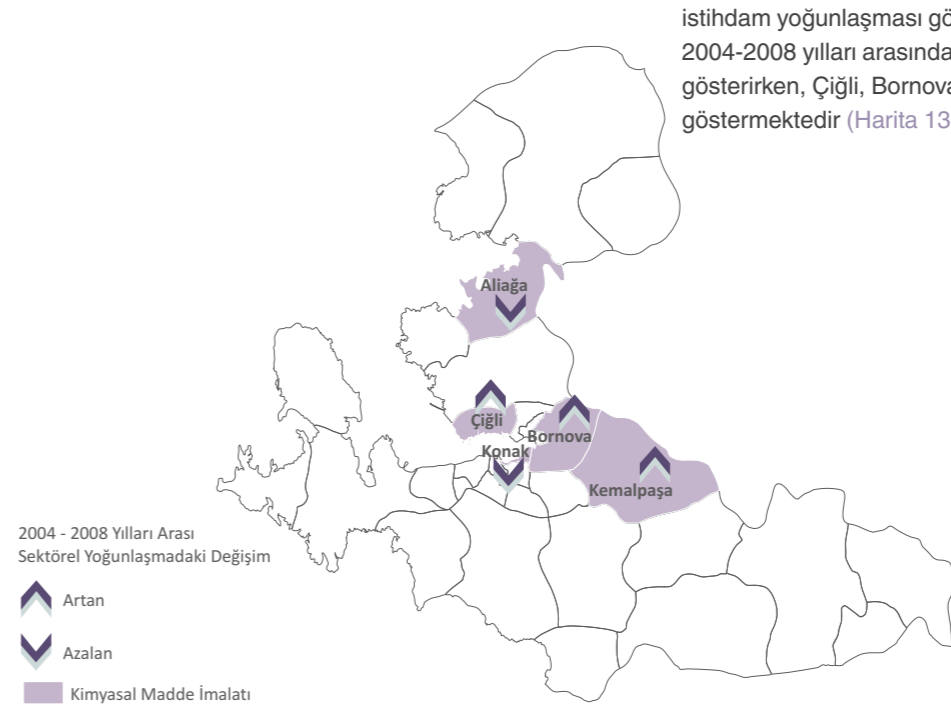
Giyim eşyası ve kürk imalatı sektörü İzmir'de merkez ilçelerde yoğunlaşma göstermektedir (Harita 11). Yıllar itibari ile incelendiğinde bu yoğunlaşmanın Çiğli'de azaldığı Buca, Gaziemir, Konak ve Bornova ilçelerinde arttığı görülmektedir.

Harita 12: Giyim Eşyası ve Kürk İmalatı Alt Sektöründe Firma Yoğunlaşması ve 3 Yıldız Gösterimi

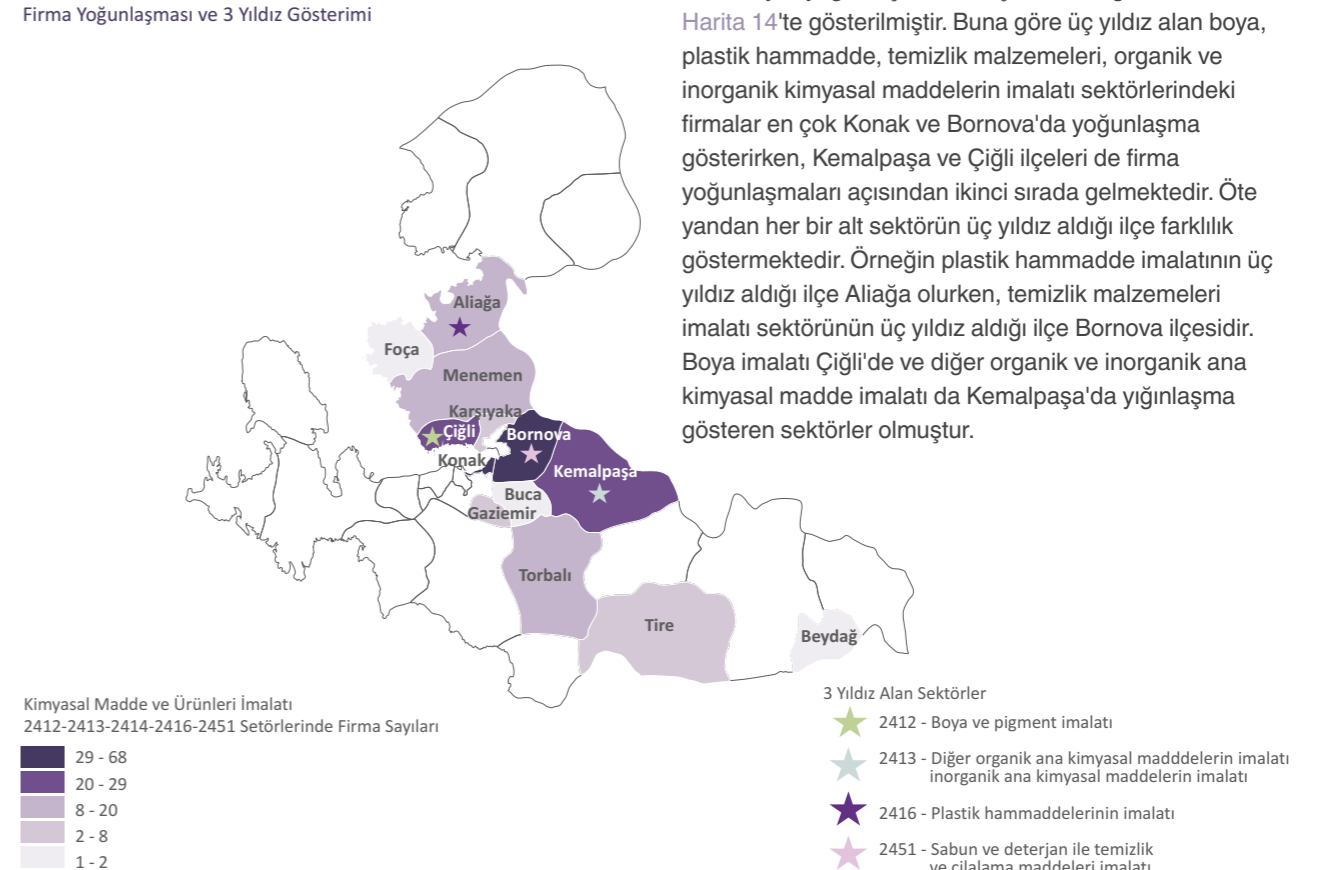
Giyim eşyası ve kürk imalatı sektöründe en çok öne çıkan alt sektörler; deri giyim eşyası, iş giyim eşyası ve gelinlik abiyeyi de içeren diğer dış giyim eşyaları olmuştur. Bu sektörlerde firma sayısı açısından Bornova, Karşıyaka, Konak'ta daha çok olmak üzere; Buca, Gaziemir ve Çiğli'de yoğunlaşma görülmektedir. Bu sektörlerin toplamda üç yıldız aldığı ilçeler Çiğli, Bornova, Konak, Buca ve Gaziemir'dir (Harita 12).

Harita 13: Kimyasal Madde ve Ürünlerin İmalatı

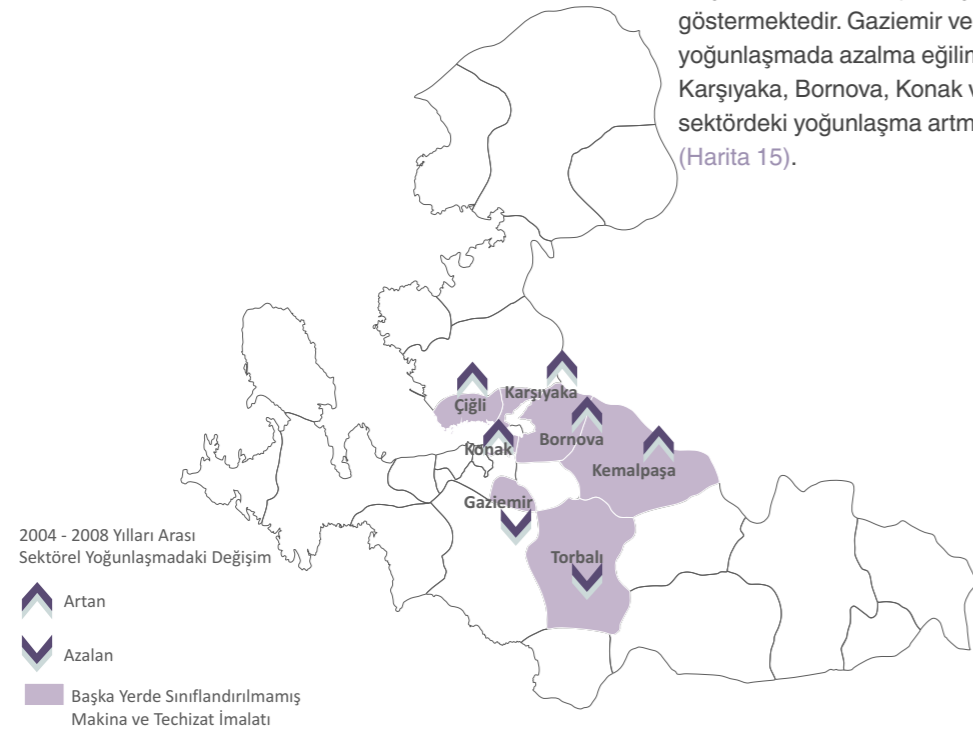
Kimyasal madde ve ürünlerin imalatı sektörü İzmir'de Aliağa, Çiğli, Bornova, Konak ve Kemalpaşa ilçelerinde istihdam yoğunlaşması göstermektedir. Bu yoğunlaşma, 2004-2008 yılları arasında Aliağa ve Konak'ta azalma gösterirken, Çiğli, Bornova ve Kemalpaşa ilçelerinde artış göstermektedir (Harita 13).

Harita 14: Kimyasal Madde ve Ürünleri İmalatı Alt Sektörlerinde Firma Yoğunlaşması ve 3 Yıldız Gösterimi

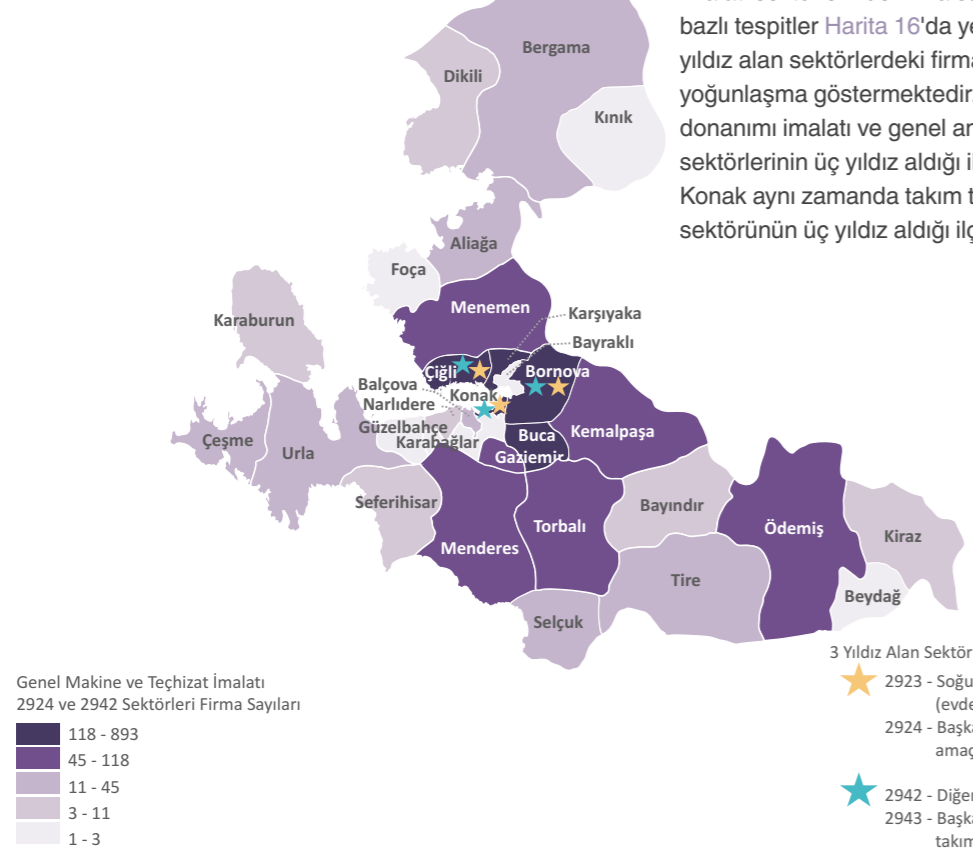
Üç yıldız yöntemi ile belirlenen sektörün alt sektörlerinde firma sayısı yoğunlaşması ve ilçe bazlı değerlendirmeler Harita 14'te gösterilmiştir. Buna göre üç yıldız alan boya, plastik hammadde, temizlik malzemeleri, organik ve inorganik kimyasal maddelerin imalatı sektörlerindeki firmalar en çok Konak ve Bornova'da yoğunlaşma gösterirken, Kemalpaşa ve Çiğli ilçeleri de firma yoğunlaşmaları açısından ikinci sırada gelmektedir. Öte yandan her bir alt sektörün üç yıldız aldığı ilçe farklılık göstermektedir. Örneğin plastik hammadde imalatının üç yıldız aldığı ilçe Aliağa olurken, temizlik malzemeleri imalatı sektörünün üç yıldız aldığı ilçe Bornova ilçesidir. Boya imalatı Çiğli'de ve diğer organik ve inorganik ana kimyasal madde imalatı da Kemalpaşa'da yoğunlaşma gösteren sektörler olmuştur.

Harita 15: Genel Makine ve Teçhizat İmalatı

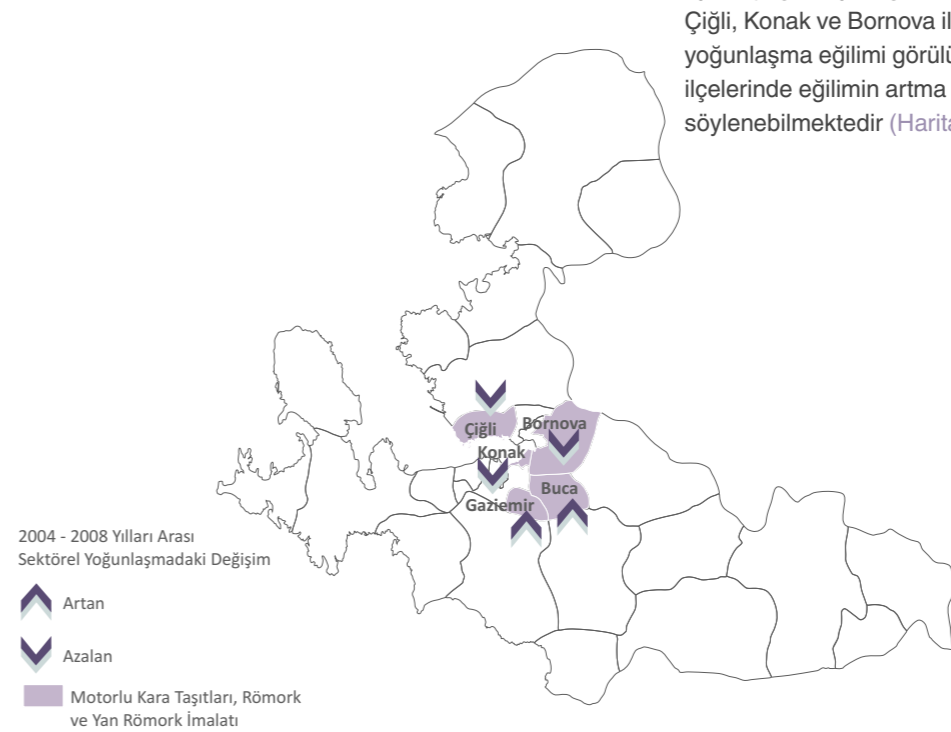
Genel makine ve teçhizat imalatı sektörü İzmir'de merkez ve çevresinde toplam yedi ilçede yoğunlaşma göstermektedir. Gaziemir ve Torbalı'da sektöre ait yoğunlaşmada azalma eğilimi görülürken; Çiğli, Karşıyaka, Bornova, Konak ve Kemalpaşa ilçelerinde sektördeki yoğunlaşma artma eğilimi göstermektedir (Harita 15).

Harita 16: Genel Makine ve Teçhizat İmalatı Alt Sektörlerinde Firma Yoğunlaşması ve 3 Yıldız Gösterimi

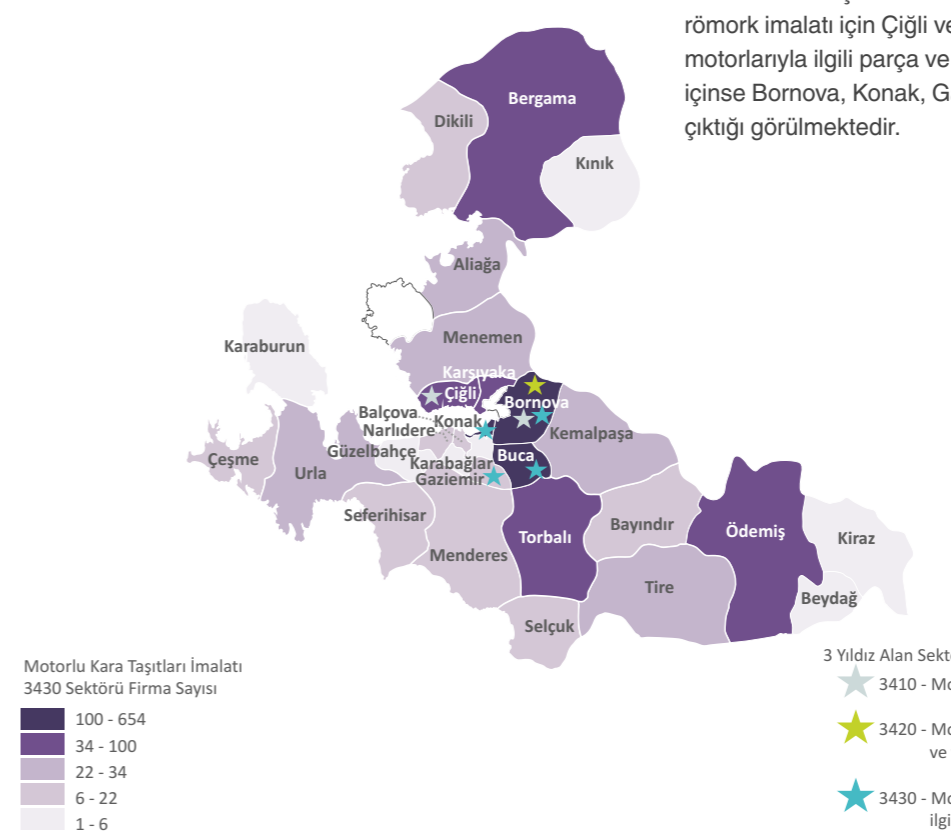
Üç yıldız yöntemi ile belirlenen BY5 diğer genel amaçlı makinelerin imalatı ve metal işleme takım tezgahlarının imalatı sektörlerinde firma sayısı yoğunlaşması ve ilçe bazlı tespitler Harita 16'da yer almaktadır. Buna göre üç yıldız alan sektörlerdeki firmalar il merkezi ve çevresinde yoğunlaşma göstermektedir. Soğutma ve havalandırma donanımı imalatı ve genel amaçlı makinelerin imalatı sektörlerinin üç yıldız aldığı ilçeler Çiğli, Bornova ve Konak aynı zamanda takım tezgahlarının imalatı sektörünün üç yıldız aldığı ilçeler olmuştur.

Harita 17: Motorlu Kara Taşıtları İmalatı

Motorlu kara taşıtları imalatı sektörünün İzmir'de beş ilçede yoğunlaşma gösterdiği görülmektedir. Bunlardan Çiğli, Konak ve Bornova ilçelerinde azalan bir yoğunlaşma eğilimi görülürken; Buca ve Gaziemir ilçelerinde eğilimin artma yönünde olduğu söylenebilmektedir (Harita 17).

Harita 18: Motorlu Kara Taşıtları İmalatı Alt Sektörlerinde Firma Yoğunlaşması ve 3 Yıldız Gösterimi

Sektörlerin 3 yıldız aldığı ilçeler değerlendirildiğinde ise motorlu kara taşıtlarının imalatı sektörü için Bornova; motorlu kara taşıtları karoseri imalatı; römork ve yarı römork imalatı için Çiğli ve Bornova; motorlu kara taşıtları motorlarıyla ilgili parça ve aksesuarlarının imalatı sektörü içinse Bornova, Konak, Gaziemir ve Buca ilçelerinin öne çıktığı görülmektedir.

3.c.1.c. Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri, Serbest Bölgeler, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri

2011 yılı sonu itibariyle Türkiye'de yol, içme suyu, atık su, yağmur suyu, elektrik gibi işleri tamamlanan 27.542 hektar alana yayılmış 147 adet OSB bulunmaktadır. Sekiz ilde (Afyon, Aydın, Denizli, İzmir, Kütahya, Manisa, Muğla, Uşak) oluşan Ege Bölgesi toplam 21 OSB ile Türkiye toplam OSB alanının % 14,5'ine sahiptir. Bu rakamla Ege Bölgesi sırasıyla Marmara (11 il), İç Anadolu (13 il) ve Güney Doğu Anadolu (9 il) bölgelerinin ardından 4. sırada gelmektedir (Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012b).

İzmir'de OSB süreci ilk olarak 1976 yılında Atatürk OSB'nin kurulması ile başlamış olup, 2012 yılı itibariyle tüzel kişilik kazanmış 13 OSB bulunmaktadır. Bu OSB'lerin dokuzu hizmete sunulmuş, dördünün altyapı inşaatları devam etmektedir. Hizmete sunulan OSB'ler; Aliağa, Atatürk, Bergama, Buca Ege Giyim, İTOB, Kemalpaşa-İslah, Kınık, Tire, Pancar OSB'leridir (Tablo 88).

Tablo 88: Hizmette Sunulan OSB'lere İlişkin Bilgiler

İzmir	Aktif Firma Sayısı	İstihdam	İlk Beş Öncelikli Sektör
Aliağa	15	691	Kimya, İnşaat, Makine, Metal, Plastik
Atatürk	563	35.000	Makine, Kauçuk ve Plastik, Fabrikasyon Metal Ürünleri, Gıda, Giyim
Buca (Ege Giyim)	40	2.502	Konfeksiyon
Kemalpaşa	381	21.000	Makine İmalat, Otomotiv Yan Sanayi, Yapı Malzemeleri-Mermer, Kimya, Gıda
İTOB Tekeli*	71	2.193	Gıda, İnşaat, Demir Çelik, Yapı Malzemeleri, Kimya
Tire	38	1.250	Gıda, Tekstil, Yapı Malzemeleri, Makine, Plastik
Bergama	1	45	Maden, Makine, Gıda, Mobilya, Elektrik
Kınık	1	-	-
Pancar	1	-	-

Kaynak: İzmir İl Bilim Sanayi ve Teknoloji Müdürlüğü, 2012
İTOB Tekeli OSB için İzmir Ticaret Odası tarafından revizyon görüşü olarak iletilen güncel veriler kullanılmıştır.

Tablo 89: İzmir'de Faaliyette Olan Küçük Sanayi Siteleri

Küçük Sanayi Siteleri	Faaliyete Başladığı Yıl	Toplam Alanı (m ²)	Toplam İşyeri Sayısı	Dolu İşyeri Sayısı	Boş İşyeri Sayısı	Doluluk Oranı (%)	Mevcut İstihdam
İzmir-Aliağa	2001	132.000	254	254	0	100	500
İzmir-Ayakkabıcılar	1996	360.000	1.944	1.600	344	82	8.500
İzmir-Bornova	1987	360.000	500	485	15	97	5.100
İzmir-Kınık	2005	16.000	104	75	29	70	250
İzmir-Menemen	1994	75.000	94	94	0	100	375
İzmir-Merkez Ağaç İşleri	1988	300.000	391	343	48	88	1.263
İzmir-Merkez Dökümcüler	2002	60.231	106	93	13	88	600
İzmir-Merkez 1.San.Sit.	1966	160.000	1.200	830	370	69	8.700
İzmir-Merkez 2.Oto	1980	175.000	1.007	955	52	95	3.350
İzmir-Merkez 3. Oto	1990	109.000	509	497	12	98	2.900
İzmir-Merkez Metal İşleri	1985	406.000	672	610	62	91	6.000
İzmir-Ödemiş	1985	72.000	1.200	1.000	200	83	3.100
İzmir-Tire	2002	264.436	200	86	114	43	243

Kaynak: İzmir İl Bilim Sanayi ve Teknoloji Müdürlüğü, 2012

Altyapı inşaatları devam eden OSB'ler; Kemalpaşa-Bağyurdu, Menemen-Plastik, Ödemiş, Torbalı OSB'leridir. Hizmette sunulan OSB'lerde 3.078 adet parsel oluşturulmuştur. Bu parsellerin % 60'ı tahsis edilmiş, % 40'ı ise boştur. Tahsis edilen 1.886 parselin 1.011'inde fabrikalar faaliyet göstermekte olup 2011 yılı sonu itibariyle 158 fabrikanın inşaatı devam etmektedir. Hizmette sunulan dokuz OSB'de 62.681 kişiye istihdam sağlanmıştır. Bu değer ile ülkemiz sanayi sektöründeki istihdamın yaklaşık % 3'ü İzmir'deki OSB'lerdeki işletmeler tarafından yaratılmıştır. İlimiz sahip olduğu 13 OSB'nin büyüklüğü (4.763 hektar) itibariyle % 28,3 payla Ege Bölgesi, % 7.8 payla ülke toplamı içinde birinci sıradadır.

İzmir'de bulunan OSB'lerin yanı sıra Küçük Sanayi Siteleri (KSS) de imalat sanayi sektörlerinin faaliyet gösterdiği alanlar olarak görülmektedir. İzmir ve ilçelerinde bulunan KSS'lerdeki 8.181 işyerinde yaklaşık 40.900 kişilik istihdam sağlanmaktadır. Tablo 89'da İzmir'deki KSS'lere ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Buldukları ülke ekonomilerine sağladıkları katkıların yanında, esnek ve çağdaş idari yapılarıyla dış ticarete yönelmek isteyen firmalara modern ve gelişmiş bir yatırım ortamı sağlayan serbest bölgeler de lojistik merkezler olarak OSB'ler gibi önemlerini artırmaktadır. Türkiye de toplam 20 serbest bölge faaliyet göstermektedir. Sayıca en çok serbest bölge Marmara Bölgesi'nde yer alırken, Ege Bölgesi'ndeki üç serbest bölgeden ikisi İzmir'de yer almaktadır (Tablo 90).

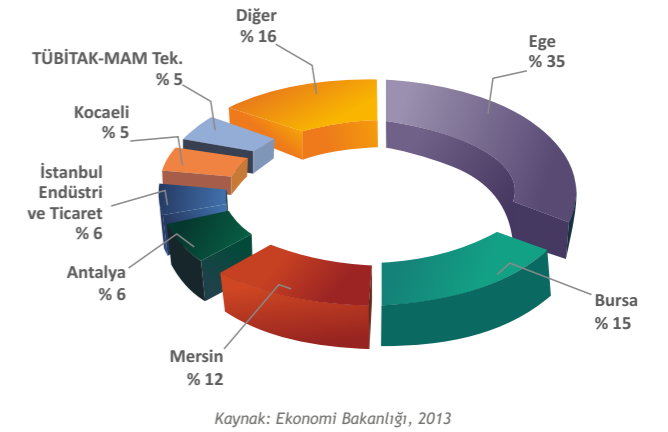
Tablo 90: Türkiye'deki Serbest Bölgelerin Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı

Coğrafi Bölge	Serbest Bölge
Akdeniz Bölgesi	Mersin Serbest Bölgesi
	Antalya Serbest Bölgesi
	Adana-Yumurtalık Serbest Bölgesi
Ege Bölgesi	Ege Serbest Bölgesi (ESBAŞ)
	İzmir Serbest Bölgesi (İZBAŞ)
	Denizli Serbest Bölgesi
Marmara Bölgesi	İstanbul Havalimanı Serbest Bölgesi
	İstanbul Deri ve Endüstri Serbest Bölgesi
	İstanbul Trakya Serbest Bölgesi
	Avrupa Serbest Bölgesi
	Kocaeli Serbest Bölgesi
	TÜBİTAK-MAM Teknoloji Serbest Bölgesi
	Bursa Serbest Bölgesi
	Trabzon Serbest Bölgesi
Karadeniz Bölgesi	Samsun Serbest Bölgesi
	Rize Serbest Bölgesi
	Mardin Serbest Bölgesi
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	Gaziantep Serbest Bölgesi
	Erzurum Doğu Anadolu Serbest Bölgesi
Doğu Anadolu Bölgesi	Kayseri Serbest Bölgesi

Bünyesinde yarattığı 19.624 kişilik istihdamla ESBAŞ en önemli serbest bölge olarak ortaya çıkmaktadır. İZBAŞ'ta da 1.427 kişilik istihdam söz konusudur. 2012 yılı sonu itibariyle geçerli olan bu istihdam değerlerini 2011 yılı değerleri ile kıyasladığımızda ESBAŞ'ta istihdamın bir yılda % 3,5 artış gösterdiği, İZBAŞ'ta ise % 3,4'lük bir düşüş gerçekleştiği görülmektedir. İstihdam değerleri diğer illerdeki bölgelerle kıyaslandığında en büyük değere sahip serbest bölge ESBAŞ olarak göze çarpmaktadır (Şekil 60).

Türkiye genelindeki tüm serbest bölgelere bakıldığında ise 2011 yılı sonu değerleri itibariyle 5 milyar 747 milyon 500 bin Dolar'la ESBAŞ ticaret hacmi açısından % 25'lik bir paya sahiptir. İZBAŞ ise 365 milyon 553 bin ile tüm serbest bölgeler içinde % 1,6'lık ticaret hacmine sahiptir.

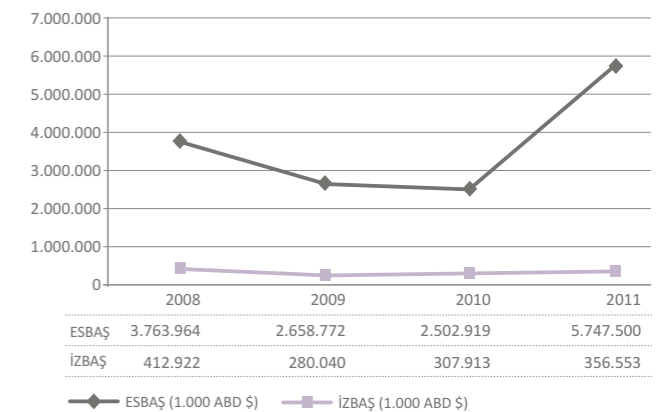
Şekil 60: Serbest Bölgelerdeki İstihdam Dağılımı

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, 2013

Ticaret hacmi verilerinin yıllar içindeki değişimi, 2008-2009 yılları arasında her iki serbest bölgede de % 30'a yakın bir düşüş yaşandığını, 2009'dan sonra İZBAŞ'taki ticaret hacminde sırasıyla % 10 ve % 16 oranlarında artış gerçekleştiğini göstermektedir. Aynı şekilde 2010 ve 2011 yıllarında ise ESBAŞ ticaret hacminde % 6 düşüş ve sonrasında da % 130 artış olduğu gözlenmektedir (Şekil 61).

Şekil 61: ESBAŞ ve İZBAŞ'ta Yıllara Göre Ticaret Hacmi Değişimleri

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, 2013

ESBAŞ'ta 224, İZBAŞ'ta ise 37 firma faaliyet göstermektedir. ESBAŞ'ta faaliyet gösteren firmaların % 77'si uluslararası, % 23'ü ise yerli firmadır. ESBAŞ'ta otomotiv, biyomedikal, elektrik-elektronik, gıda ve paketleme, makine, metal, tekstil ve havacılık sektörlerinden firmalar bulunmaktadır. Bölgenin sahip olduğu alanın genişletilmesi ile ilgili çalışmalar devam etmektedir. İZBAŞ'ta ise gıda, demir-çelik, kimya, plastik, makine ve ekipman, elektronik sektörleri göze çarpmaktadır. Ayrıca bölgede Türkiye'deki tek deri imalatı atıksu arıtma tesisi mevcuttur.

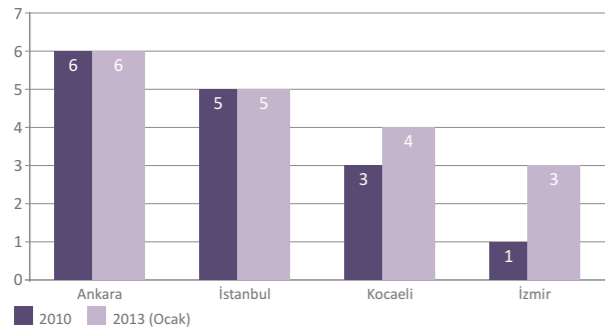
İzmir Teknoloji Geliştirme Bölgesi (İZTEKGEB)

Türkiye'de 2011 yılı sonu itibariyle aktif olarak çalışan 34 adet TGB bulunmaktadır. Bunun yanında, resmi olarak kurulmuş ancak altyapı çalışmaları devam eden 15 TGB'nin de faaliyete geçmesi beklenmektedir. En çok TGB altı adet ile Ankara'da bulunmaktadır. Bunu beş bölge ile İstanbul ve dört bölge ile Kocaeli izlemektedir (Şekil 62).

Türkiye'nin üçüncü büyük şehri olan, bünyesinde dokuz üniversiteyi, 7.240 aktif araştırmacıyı ve 23.749 imalat sanayi firmasını barındıran ve Türkiye'nin en fazla ihracat yapan bölgelerinden biri konumundaki İzmir'de faaliyet gösteren bir TGB (İzmir Teknoloji Geliştirme Bölgesi) bulunmaktadır. İzmir'in Ar-Ge ve yenilik potansiyelinin değerlendirilmesine yönelik olarak, son dönemde teknoloji geliştirme bölgelerinin kurulmasına yönelik çalışmalar hızlandırılmıştır. 2012 yılında sürdürülebilir tarım, sürdürülebilir enerji ve bilişim temalarına yoğunlaşması planlanan İzmir Bilim ve Teknoloji Parkı Teknoloji Geliştirme Bölgesi (İzmir Ekonomi Üniversitesi), 2013 yılında da bir bölümünün de sağlık alanında uzmanlaşması planlanan Dokuz Eylül Teknoloji Geliştirme Bölgesi (Dokuz Eylül Üniversitesi) kurulmuştur. Bu iki teknoloji geliştirme bölgesinin altyapı çalışmaları devam etmektedir.

Türkiye'deki teknoloji geliştirme bölgelerinin yoğunlaştığı iller bazında değerlendirme yapıldığında, 2011 yılı sonu itibariyle tüm TGB'lerdeki toplam firma sayısının % 40'nın Ankara'daki TGB'lerde yer aldığı görülmektedir. % 4'lük bir oranla İzmir, üç ilin ardından gelmektedir (Şekil 62).

Şekil 62:
İllere Göre Teknoloji Geliştirme Bölgelerinin Sayısı*

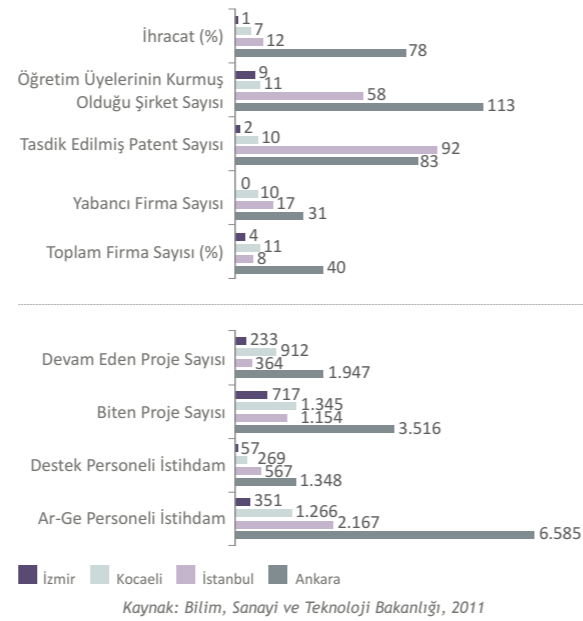

Kaynak: Bilim, Teknoloji ve Sanayi Bakanlığı, 2011
*Aktif olmayan bölgeler dahil edilmemiştir.

Ankara'da faaliyet gösteren beş TGB, TGB'lerden gerçekleştirilen tüm ihracatın % 78'ine sahiptir. 2011 yılı firma sayısı açısından İZTEKGEB (74) ile İTÜ Arı Teknokent TGB (76) benzerlik gösterirken, Arı TGB'nin yaklaşık 65 milyon Dolarlık ihracat hacmi, yaklaşık 7 milyon Dolar olan İZTEKGEB değerinin oldukça üzerindedir. TGB bünyesinde faaliyet gösteren yabancı

firma sayısı en fazla Ankara'dadır. 31 firma ile ilk sırayı alan Ankara'nın ardından, sırası ile İstanbul ve Kocaeli gelmektedir. İzmir'de TGB bünyesinde yabancı firma bulunmamaktadır (Şekil 63).

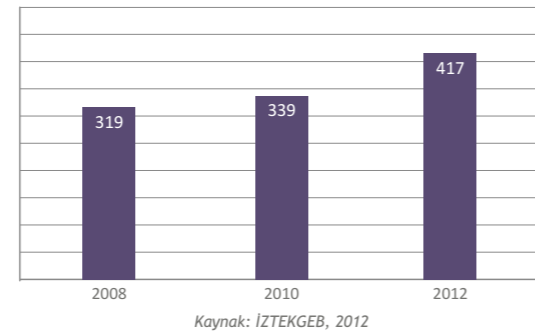
Şekil 63:
İllere Göre Teknoloji Geliştirme Bölgelerinin Özellikleri

Tasdik edilmiş patent sayısı açısından, diğer göstergelerin aksine ilk sırayı 92 patent ile İstanbul almaktadır. İstanbul'u tek başına ilk sıraya taşıyan, İZTEKGEB ile yakın firma sayısına sahip olan Arı Teknokent TGB olmuştur. Ankara ikinci sırayı alırken İzmir iki patent ile oldukça gerilerde kalmaktadır. Faaliyette olan 32 TGB'deki Ar-Ge personelinin % 3'ü (351) İZTEKGEB'te yer almaktadır (Şekil 63). Kuruluş yılı ve firma sayısı açısından benzerlik gösteren İTÜ Arı Teknokent TGB'deki Ar-Ge personeli sayısı 1.867'dir.

2008 yılı itibari ile İZTEKGEB toplam 64 firmaya ve firmalar bünyesinde 319 çalışana sahiptir. Bu sayılar 2010 yılında 67 firma, 339 kişi, 2012 yılında 84 firma 417 kişiye ulaşmıştır (Şekil 64). Buna göre 2008-2012 döneminde

Şekil 64: İZTEKGEB'de Çalışan Sayısı, 2008-2012

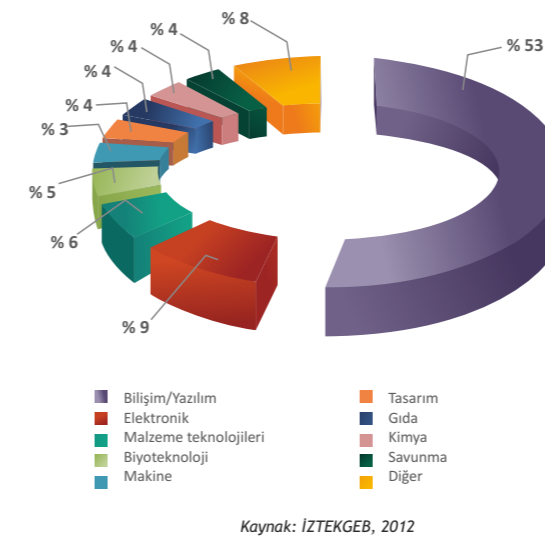

firma ve çalışan sayısında % 31 artış gerçekleşmiştir. 2012 yılı itibariyle 417 çalışanın 357'si (% 85,6) Ar-Ge personeli statüsündedir (İZKA ve İYTE, 2012).

Öte yandan 2008 yılından 2012 yılına kadar firma başına çalışan sayısının ortalama beş kişi düzeyinde olduğu görülmektedir. TGB'ler nitelikli istihdam yaratma kapasitesi açısından önemli bir unsurdur. Özellikle mühendislerin istihdam edilmesinde, diğer şehir ve ülkelere beyin göçünün engellenmesinde en etkili mekanizmalardan birisidir.

Türkiye'deki diğer örneklerle benzer olarak, İZTEKGEB'de de kurulu firmaların önemli bir bölümü bilişim-yazılım ve elektronik sektörüne aittir. Bölgedeki firmaların % 53'ü bilişim-yazılım sektöründe, % 9'u elektronik sektöründe, % 6'sı malzeme teknolojileri sektöründe, % 5'i ise biyoteknoloji sektöründe faaliyet göstermektedir (Şekil 65).

Şekil 65:
İZTEKGEB Firmalarının Sektörel Dağılımı, 2012

Ülkeler dış ticarete katma değeri yüksek olan teknolojik ürünlerin ihracatını gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Bu amaca yönelik farklı destek ve teşvik mekanizmaları uygulanmaktadır. TGB'lerde üretilen ürünler, katma değeri yüksek teknolojik ürün olarak nitelenmekte ve bunların üretiminin ve ihracatının artırılması hedeflenmektedir. Teknoloji Geliştirme Bölgelerinin amaçlarından birisi de, bu bölgelerde üretilen projelerin patent ile sonuçlanması, ürüne dönüşmesi ve bu ürünlerin ihracatının yapılmasıdır (İZKA ve EBİLTEM, 2012).

İZTEKGEB'in faaliyete geçtiği 2004 yılı Ağustos ayından itibaren firmaların yürüttüğü 1.000'e yakın projeden toplamda yaklaşık 7.000.000 Dolar ihracat yapılmıştır. Bölgedeki firmaların toplam ciroları ise yıllık ortalama

15.000.000 TL'nin üzerindedir (İZKA ve İYTE, 2012).

2011 yılı itibariyle İZTEKGEB şemsiyesi altında faaliyet gösterecek çeşitli birimlerin açılması yönünde girişimler başlamıştır. İZTEKGEB A.Ş. Yönetim Kurulu kararı ile örneğin agro-endüstri alanında faaliyet göstermek üzere kurulması planlanan bir İZTEKGEB Şubesi oluşturulması için EÜ ve İYTE öğretim üyelerinden oluşan bir komisyon kurulmuştur. Ön çalışmaların bu komisyon tarafından yürütülmesi öngörülmektedir.

Öte yandan İzmir Teknoloji Geliştirme Ana Bölgesi ile ilgili çalışmalar devam etmektedir. Ana Bölgenin kentsel tasarım projesi hazırlanmıştır. Bununla birlikte İzmir Ar-Ge ve Bilişim Kenti Projesi ile birlikte yatırımcı ve finans temini yönünde çalışmalar sürdürülmektedir.

Ayrıca İZKA GÜdümlü Proje desteği ile yürütülen İnovasyon Merkezi Projesi'nin 2014 yılı sonuna kadar sonlandırılması planlanmaktadır. Merkezin kurulumu ile İzmir'de potansiyel girişimcilerin teknoloji odaklı inovasyonlar yaratmalarını sağlayacak ortamı oluşturacak, ihtiyaç duyulan nitelikli eğitimleri verecek, uygulanabilir iş fikirlerini kuluçkalarda geliştirecek, katma değerli mal ve hizmetler üretilmesini sağlayacak, üretilen teknolojinin ihtiyaç duyulan mecralara transferini yapacak, ileri teknolojiyi teşhizatı içeren teknik atölyeleri sunacak, girişimcileri ve firmaları sürekli güncel ve sosyal bir iş ağına tutarak sinerji yaratmalarını sağlayacak yenilikçi bir ara yüz oluşumu gerçekleşmiş olacaktır.

Bu ara yüzün İZTEKGEB A.Ş.'ye ait 6,4 hektarlık TGB ek alanında 5.500 m² kapalı alanı olan "İZTEKGEB İnovasyon Merkezi" binasının içerisinde hizmet vermesi planlanmaktadır. İnovasyon Merkezi binasında, projenin işletme prensibini oluşturan ara yüzü yaratan nitelikli birim ve alanlar şöyledir: kuluçka merkezi, tanıtım, patentleme ve teknoloji transfer ofisi, paydaşlar ofisi, nitelikli sosyal donatı alanları, teknik eğitim salonları, toplantı salonları, teknik atölye ve kiralanabilir ofisler ve kiralanabilir ticari alanlar (İZTEKGEB, 2012).

3.c.2. Enerji Sektörü ve Yenilenebilir Enerji

Türkiye'nin dış ticaret açığının % 70'den fazlasını enerji ithalatı oluşturmakta ve fosil yakıt kullanımı neticesinde karbondioksit salınımı hızla artmaktadır. WEF tarafından her yıl yayınlanan Küresel Rekabetçilik Raporu'nda 2011-2012 yılında küresel rekabet edebilirlik endeksine göre 59. sırada yer alan Türkiye'nin enerji ithalatçısı olan konumu gün geçtikçe derinleşmektedir. Bu durum her yıl enerjiye ödenen miktarın artmasına, dışa bağımlılığa ve küresel piyasalarda rekabet gücünün düşmesine sebep olmaktadır.

Ulusal ve uluslararası piyasada rekabet edebilmenin en önemli şartı daha kaliteli ürünü veya hizmeti daha ucuz mal edebilmektir. Daha ucuz hizmet veya ürünü piyasaya sunabilmek için de girdi maliyetlerini en aza indirmek gerekmektedir. Enerji; günümüzde imalat ve hizmet alanında tüm sektörlerle girmiş en önemli girdi maliyeti haline gelmiştir. Dünyada tüketilen enerjinin % 40'ı binalarda tüketilmektedir. Enerji, rekabet gücünün en önemli bileşenlerinden birisi olarak, ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınmayı eşzamanlı gerçekleştirecek sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması noktasında büyük öneme sahiptir. Enerji ihtiyacının kaliteli, ekonomik ve güvenilir biçimde sağlanması gerekmektedir. Fosil yakıt kaynaklarının hızla tükenmesinden hareketle, ülkeler enerji yatırımlarına önem vermekte ve sahip oldukları doğal kaynakları (su, güneş, rüzgar vb.) etkin ve verimli kullanarak enerji sağlamaya yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır.

Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) 2012 Dünya Enerji Görünümü Raporu'na göre küresel enerji ihtiyacı 2035 yılında 1/3 oranında artacak ve bu artışın % 60'ı Çin, Hindistan ve Orta Doğu'dan kaynaklanacaktır. Yenilenebilir enerji (YE) üretimi hızla artmasına rağmen, fosil yakıtlar dünya genelinde ana enerji kaynağı konumlarını korumaktadır. Petrol, doğalgaz ve kömüre olan talebin 2035 yılına kadar artış göstereceği öngörülse de bu kaynakların toplam üretim içindeki payının % 81'den % 75'e düşmesi ve doğalgazın 2035 yılına kadar kömürü geride bırakması öngörülmektedir. Aynı dönem için nükleer enerji payının da yaşanan kazalar ve ülkelerin politika değişikliği sebebiyle % 12'de kalması beklenmektedir.

Dünya ülkeleri artan enerji talebine, YE kaynaklarının kullanımını artırarak cevap vermeye çalışmaktadır. Küresel enerji karışımında (global energy mix) hidrojen, rüzgar ve güneş enerjisi başta olmak üzere YE kaynaklarının payı giderek artmaktadır. 2015 yılında dünyanın en büyük ikinci enerji üretim kaynağı olacak YE

kaynakları, 2035 yılında kömür ile birlikte dünyanın en temel elektrik kaynağı haline gelecektir. YE kaynaklarının küresel gelişiminin teşviklere, maliyetlerin düşmesine, fosil yakıt fiyatlarının yükselmesine ve karbonun fiyatlandırılmasına bağlı olarak değişebileceği öngörülmekte, elektrik üretimindeki payının % 20'lerden 2035 yılında % 31'e çıkması beklenmektedir. Türkiye'de enerji yatırımlarına yönelik pek çok gelişmeye rağmen teşvik mekanizmalarındaki yetersizlikler, mevzuat eksikleri, yetişmiş insan kaynağı eksikliği ve teknoloji üretme/geliştirme konusundaki yetersizlikler YE yatırımlarının önündeki başlıca sorunlar olmuştur.

Türkiye ekonomisinin büyümesine paralel olarak enerji talebi de yılda ortalama % 9 artış göstermektedir. Bu talebe cevap verebilmek, enerji arz-talep oranını dengede tutabilmek için fosil kaynaklar bakımından yetersiz olan Türkiye'nin yeni ve yerli kaynaklara yatırım yapması gerekmektedir. YE kaynakları bakımından oldukça güçlü bir potansiyele sahip Türkiye'de güneş, biyokütle, rüzgar ve jeotermal enerji kaynakları açısından farklı kesimlerde farklı enerji türlerine uygun sistemlerin kurulması olanaklıdır. Bu yatırımlarda sadece enerji üretimi değil, bu enerjinin sağlandığı kaynakların yerli üretim olması hususu ve üretimin yurt içinden sağlanması kanalıyla yerli üreticinin de teşvik edilmesi gerekliliği mevcuttur. Bu konuyla ilgili olarak, İzmir'de kanat ve kule üretimine yönelik firmalar yer almaktadır. Aynı zamanda İZKA'nın 2013 yılında uygulaması başlayacak olan YE ve Çevre Teknolojiler Mali Destek Programı İzmir'deki firmaların ve kurumların konu hakkındaki farkındalığını artıracak ve yeni girişimlerin oluşmasını destekleyecektir.

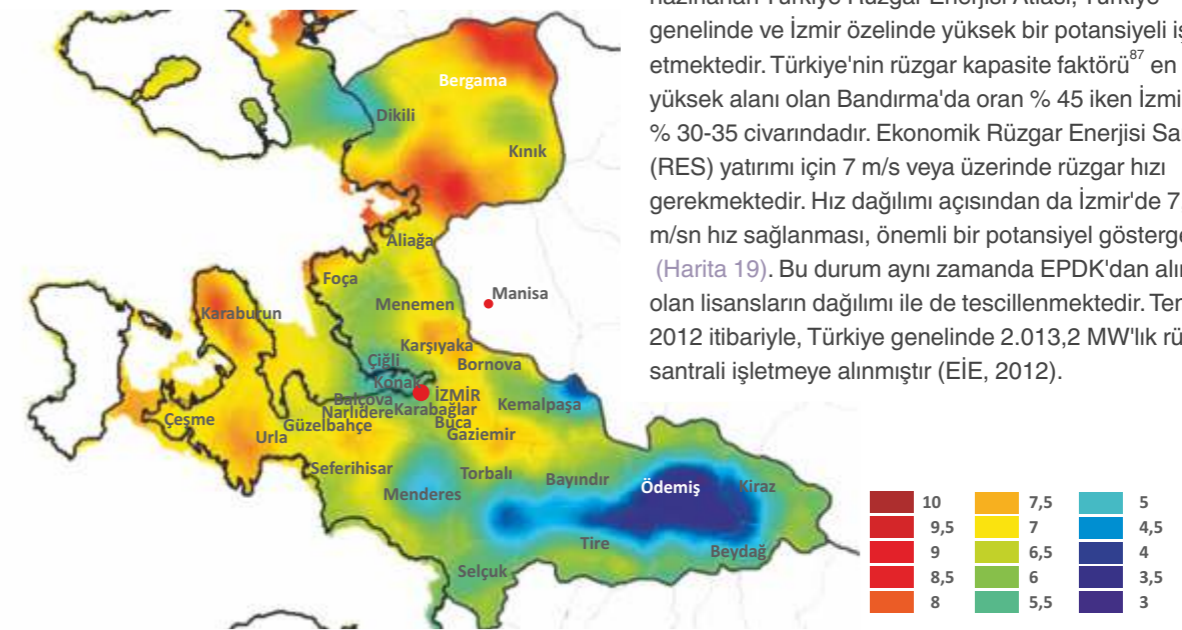
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB) ve Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu (EPDK) tarafından yapılan güncel düzenlemeler ile sektörün YE konusuna ilgisinin artmakta olduğu gözlenmektedir. Güneş konusunda ölçüm tebliğinin yayınlanması, Elektrik Piyasasında Lisanssız Elektrik Üretimine İlişkin Yönetmeliğin yayınlanması ve lisanssız elektrik üretim sınırının 2013 yılında 1 MW'a çıkarılmış olması bu düzenlemelere örnek olarak verilebilir. 2012 yılında yayınlanan teşvik sisteminde de YE sektöründe yapılacak yatırımların büyük yatırımlar olarak değerlendirilebileceği ve en kapsamlı teşviklerin sağlandığı 5. bölge olanaklarından yararlanabileceği görülmektedir. Bu da yatırımın hangi bölgeye yapılacağına bakılmaksızın büyük bir desteğin önünü açmaktadır.

İzmir ili coğrafi konumu, ekolojik yapısı, tarım ve sanayi sektöründeki gelişmişliğiyle YE kaynaklarının kullanımı ve geliştirilmesi açısından öne çıkan illerden birisidir. Aşağıda farklı enerji kaynaklarına göre İzmir'in YE potansiyeli incelenmektedir.

Rüzgar Enerjisi

2002 yılında Elektrik İşleri Etüt İdaresi (EİE) tarafından hazırlanan Türkiye Rüzgar Enerjisi Atlası, Türkiye genelinde ve İzmir özelinde yüksek bir potansiyeli işaret etmektedir. Türkiye'nin rüzgar kapasite faktörü⁸⁷ en yüksek alanı olan Bandırma'da oran % 45 iken İzmir'de % 30-35 civarındadır. Ekonomik Rüzgar Enerjisi Santrali (RES) yatırımı için 7 m/s veya üzerinde rüzgar hızı gerekmektedir. Hız dağılımı açısından da İzmir'de 7,5-8,5 m/sn hız sağlanması, önemli bir potansiyel göstergesidir (Harita 19). Bu durum aynı zamanda EPDK'dan alınmış olan lisansların dağılımı ile de tescillenmektedir. Temmuz 2012 itibarıyla, Türkiye genelinde 2.013,2 MW'lık rüzgar santrali işletmeye alınmıştır (EİE, 2012).

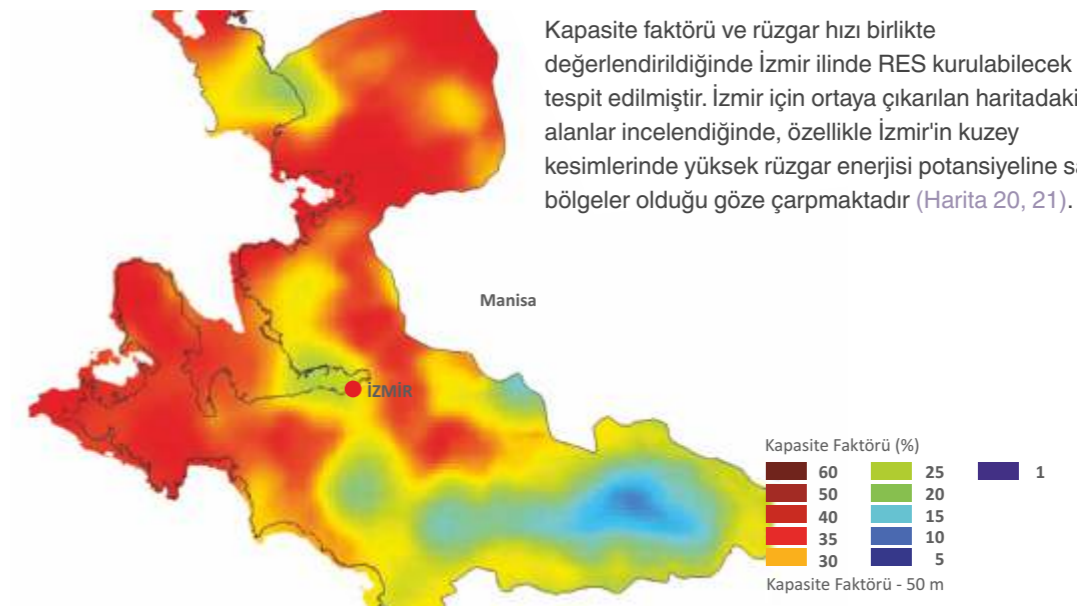
Harita 19 : Rüzgar Hız Dağılımı*

Kaynak: EİE, 2012

*Ekonomik Rüzgar Enerjisi Santrali (RES) yatırımı için 7 m/s veya üzerinde rüzgar hızı gerekmektedir. Harita 50 m. yükseklikteki rüzgar ölçümünü göstermektedir.

Harita 20: Rüzgar Kapasite Faktörü*

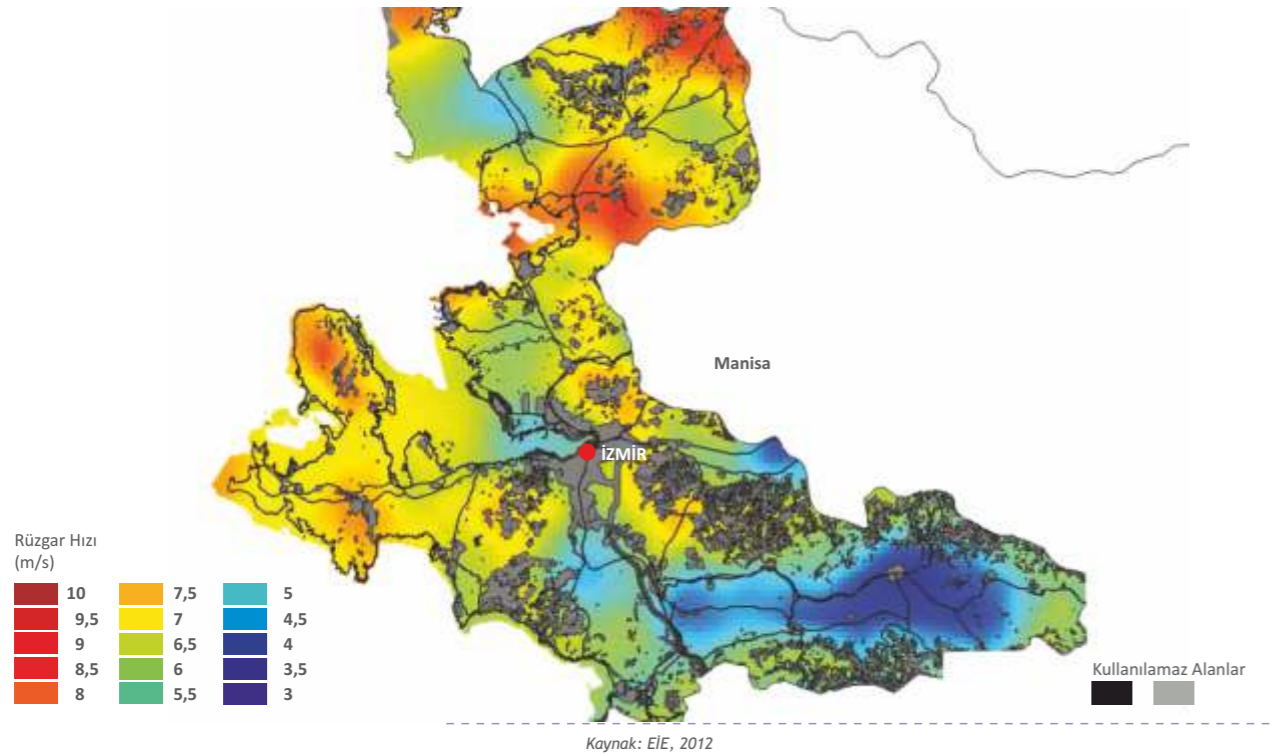

Kaynak: EİE, 2012

*Ekonomik RES yatırımı için % 35 veya üzerinde kapasite faktörü gerekmektedir.

⁸⁷ Yıllık üretilen net enerji miktarının, bir yıl tam kapasiteyle çalışması durumunda üretililebileceği enerji miktarına oranıdır.

Harita 21: Rüzgar Enerji Santrali Kurulabilir Alanlar*

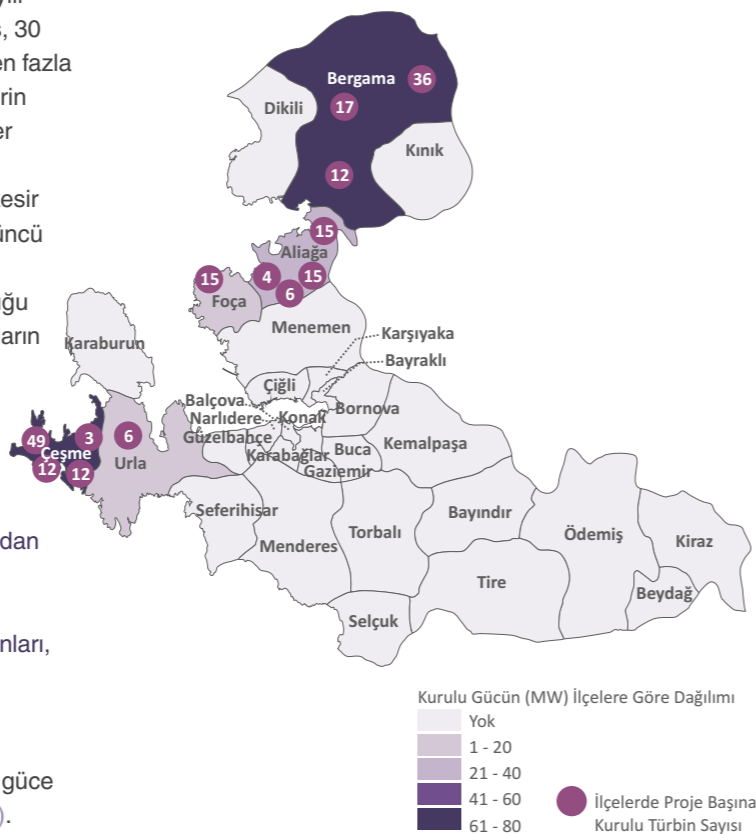
*Gri renkli alanlara rüzgar santrali kurulamayacağı kabul edilmektedir.

Türkiye'deki rüzgar enerjisi kurulu gücünün % 15'i İzmir'dedir. Rüzgar santrali kurulmak üzere 2012 yılı sonuna kadar 113 adet lisans başvurusu yapılmış, 30 proje lisans almış olup, 776,5 MW kurulu güç ile en fazla RES projesi uygulanacak ildir. Lisans alan projelerin % 43'ü (13 adet) uygulanmıştır. Uygulanan projeler kapasite olarak toplam gücün % 49'una karşılık gelmektedir. İzmir % 17,3'lük kurulu gücü ile Balıkesir (% 23,4) ve Manisa (19,1) illerinin arkasından üçüncü sırada yer almaktadır. Bu da lisans alan projelerin gerçekleştirme oranının diğer illere göre düşük olduğu anlamına gelmektedir. Bu konuda yaşanan sıkıntıların bazıları şunlardır:

- Yaklaşık 20 farklı kurumdan izin alınması,
- Bağlantı (nakil hatları, trafo merkezleri vb.) kapasite problemlerinin ilgili kurumlar tarafından hızlı bir şekilde çözülmemesi,
- İmarla ilgili problemler ve kamulaştırma sorunları,
- Yerel halkın karşı çıkması,

İzmir'de faal olarak çalışan 13 adet RES'in kurulu güce göre dağılımı haritada gösterilmektedir (Harita 22).

Harita 22: RES'lerin İlçelere Göre Dağılımı

Tablo 91: İzmir'de Faaliyet Gösteren Rüzgar Enerji Santralleri

Şirket	Proje Adı	Proje Yeri	Kurulu Güç (MW)	Türbin Sayısı	
1	Alize Enerji Elektrik Üretim A.Ş.	Germiyan	Çeşme-İzmir	1,50	3
2	Bergama RES Enerji Üretim A.Ş.	Aliğa	Bergama-İzmir	90,00	36
3	Doğal Enerji Elektrik Üretim A.Ş.	Samurlu	Aliğa-İzmir	30,00	15
4	Doruk Enerji Elektrik Üretim A.Ş.	Seyitali	Aliğa-İzmir	30,00	15
5	Garet Enerji Üretim ve Ticaret A.Ş.	Karadağ	Aliğa-İzmir	10,00	4
6	İnnores Elektrik Üretim A.Ş.	Yuntdağ	Bergama-İzmir	57,50	17
7	Kardemir Haddecilik San. ve Tic. Ltd. Şti.	Bozyaka	Aliğa-İzmir	12,00	6
8	Kores Kocadağ Rüzgar Enerji Santrali Üretim A.Ş.	Kocadağ-2	Urla-İzmir	15,00	6
9	Mare Manastır Rüzgar Enerjisi Santrali San. ve Tic. A.Ş.	Mazı-1	Çeşme-İzmir	39,20	49
10	Ütopya Elektrik Üretim Tic. ve San. A.Ş.	Düzova	Bergama-İzmir	30,00	12
11	Yapısan Elektrik Üretim A.Ş.	Mazı 3	Çeşme-İzmir	30,00	12
12	Doğal Enerji Elektrik Üretim A.Ş.	Kozbeyli	Foça-İzmir	30,00	15
13	Ares Alaçatı Rüzgar Enerjisi Sant. San. ve Tic. A.Ş.	Ares RES	Çeşme-İzmir	7,20	12
Kapasite Toplamı			382,40	202	

Kaynak: EPDK, 2012

İzmir'de 13 adet rüzgar enerji santrali toplam 382,4 MW kurulu güç ile faaliyet göstermektedir (Tablo 91). EPDK tarafından lisanslanan projelerin 2015 yılı sonuna kadar tamamlanması öngörülmektedir. 2012 yılı Temmuz ayı itibarıyla İzmir'de yapımı devam eden iki proje bulunmaktadır. Bu projeler tamamlandığında kurulu güç 437,15 MW'ye çıkacaktır (Tablo 92).

Tablo 92: İzmir'de Yapımı Devam Eden Rüzgar Enerji Santralleri

Firma	Proje İsmi	Kurulu Güç (MW)	Türbin Sayısı
Ayen En. A.Ş.	Mordoğan RES-Karaburun	30,75	16
Ayen En. A.Ş.	Korkmaz RES-Seferihisar	24	12
Toplam		54,75	28

Kaynak: TÜREB, 2012

İzmir ili 11.854,2 MW teorik kapasitesiyle rüzgar enerjisi açısından oldukça zengin olup, bu potansiyelin yalnızca % 3,2'sini kullanabilmektedir. 2015 yılı sonunda mevcut lisanslı projeler hayata geçtiğinde bu oran % 6,5 olacaktır. Bu potansiyelin değerlendirilmesiyle üretilecek toplam enerji miktarı, Ege Bölgesi'nin toplam elektrik tüketiminden daha büyüktür. İzmir'de rüzgar enerjisine ilişkin altyapı yatırım alanları -çevresel etkilerin de göz önüne alınması ve yapılacak fizibilite raporlarının uygulanması şartıyla- Bergama, Dikili, Aliğa, Çeşme, Karaburun, Urla ilçeleri olarak öne çıkmaktadır.

Yerli üretime daha fazla teşvikin gündeme gelmesine ve uygulanabilir durumda olmasına rağmen İzmir'de güncel durumda türbin bileşenleri içinde sadece kanat ve kule

üretimi yapılabilmektedir. Rüzgar enerjisinden yararlanma oranının yüksek olduğu bir bölgede santral kurulmasına yönelik tüm bileşenlerin (rotor, dişli çark, yönlendirici, transformatör vb.) üretiminin gerçekleşmesi gerekmektedir. Bunun için de İzmir'de pazarın oluşturulması ve yatırımların çekilmesine ihtiyaç vardır.

Güneş Enerjisi

Dünyada güneş enerjisinden yararlanma konusundaki çalışmalar özellikle 1970'lerden sonra hız kazanmış, güneş enerjisi sistemleri teknolojik olarak ilerleme ve maliyet bakımından düşme göstermiş, çevresel olarak temiz bir enerji kaynağı olarak kendini kabul ettirmiştir.

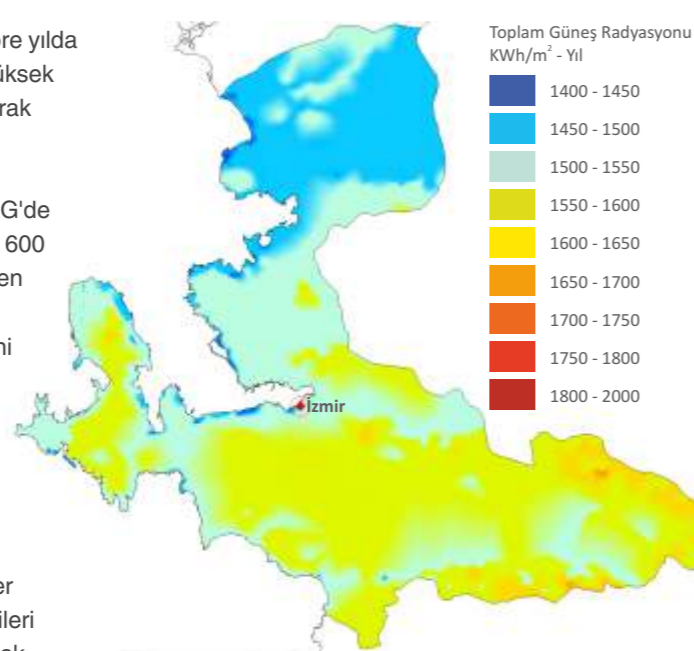
Güneş enerjisi potansiyeli değerlendirmelerinde, yatay düzleme bir gün boyunca gelen günlük toplam güneş ışınımı değerleri ile güneşlenme süreleri göz önüne alınmaktadır. Güneş enerjisinden yararlanma potansiyeli açısından, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki şehirlerden sonra İzmir, en avantajlı şehirlerden birisidir. Türkiye'nin güneş kapasite oranı en yüksek alanı olan Antalya bölgesinde oran % 20, İzmir'de ise % 15-18 civarındadır (Harita 23).

Harita 23: Türkiye Güneş Enerjisi Potansiyeli Atlası

Kaynak: EIE, 2012

Harita 24: İzmir Güneş Enerjisi Potansiyeli Atlası

Kaynak: EIE, 2012

Bununla birlikte ulusal güneş enerjisi haritasına göre yılda metrekareye düşen (kWh) enerji bakımından en yüksek potansiyele sahip ilçeler Ödemiş, Kiraz ve Tire olarak tespit edilmektedir (Harita 24).

ETKB tarafından açıklanan ve 08.01.2011 tarihli RG'de yayınlanan karar ile 2013 yılı sonuna kadar toplam 600 MW'lık kapasite ile sınırlandırılan güneş enerjisinden elektrik üretimi yatırımları için lisans verilebilecek bölgeler belirtilmiştir. Toplam 27 bölgeye yatırım izni verilmiş, Türkiye ortalamasının üzerinde güneş değerlerine sahip olmakla birlikte, bu bölgeler arasında İzmir ili yer almamıştır. Ege Bölgesi'nde, Muğla-Aydın Bölgesi'ne 20 MW, Denizli'ye ise 18 MW'lık yatırım izni verilmiştir (İÖİ, 2012).

Bölgede güneş enerjisinden yararlanma ile beraber güneş enerjisi teknolojilerinin üretilmesi, bölgenin ileri teknolojiler konusunda gelişmesine katkı sağlayacak stratejik bir yaklaşım olarak ortaya çıkmaktadır. İzmir

güneş enerjisinden yararlanma açısından Güney Doğu Anadolu ve Akdeniz Bölgesi'ne kıyasla sıralamada 3. Bölge olarak yer almasına karşın, bu konudaki teknoloji üretimi konusunda iyi bir durumdadır (İÖİ, 2012).

Ocak 2012 tarihli YE Kaynakları Kanunu'na göre, güneşten üretilen elektriğe 13,3 cent/kWh teşvik verilmektedir. Yatırımda yerli ürünlerin kullanılması durumunda ilave teşvikler söz konusudur. Bir güneş santralinin tamamen yerli üretimle yapılması durumunda alım garantisi 22,6 cent/kWh düzeyine çıkmaktadır. Ayrıca halen işletmede olanlar dahil 2015'e kadar işletmeye girecek YE kaynaklarına dayalı elektrik üretim tesislerine ilk 10 yıl için kira, irtifak hakkı kullanma izni bedellerinde % 85 indirim uygulanacaktır. Bu ilave teşvikler ile sektörün gelişmesi beklenmektedir.

Biyokütle Enerjisi

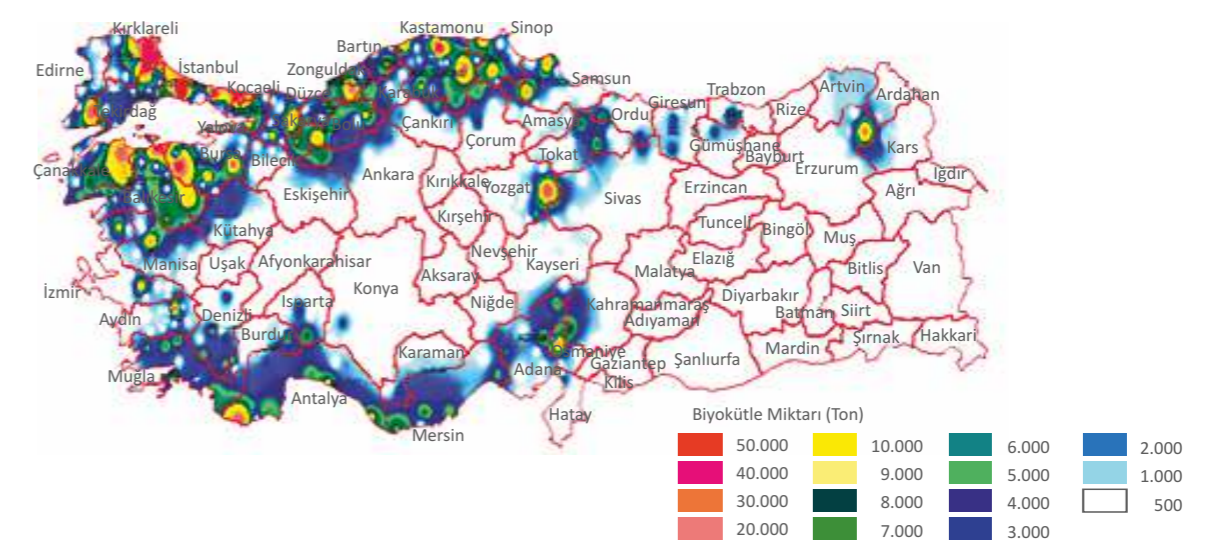
Enerjinin çevresel kirliliğe yol açmadan sürdürülebilir olarak sağlanabilmesi için kullanılacak kaynakların birisi de biyokütle enerjisidir. Biyokütle enerjisi tükenmez bir kaynak olması, her yerde elde edilebilmesi, her ölçekte enerji verimi için uygun olması, düşük ışık şiddetlerinin yeterli olması, depolanabilir olması, çevre kirliliği oluşturmaması ve özellikle kırsal alanlar için sosyo-ekonomik gelişmeye yardımcı olması nedeniyle uygun ve önemli bir enerji kaynağı olarak değerlendirilmektedir.

Biyokütle için mısır, buğday gibi özel olarak yetiştirilen bitkiler, otlar, yosunlar, denizdeki algler, hayvan dışkıları, gübre ve sanayi atıkları, evlerden atılan tüm organik çöpler (meyve ve sebze artıkları) kaynak oluşturmaktadır. Ormanlar biyokütle enerji açısından önemli bir potansiyeldir (Harita 25). Fosil yakıt kaynaklarının kısıtlılığı ve çevre kirliliği oluşturması nedeni ile biyokütle kullanımı

enerji sorununu çözmek için giderek önem kazanmaktadır.

Türkiye'de YE üretimi içinde biyokütle enerjisi üçte ikilik bir paya sahiptir (İÖİ, 2012). Türkiye'deki biyogaz lisansı alan kurumların toplam kurulu gücü 147,73 MW'dır. İzmir'de kullanıma elverişli tarım alanlarının bulunması, hayvansal ve bitkisel atık miktarı sebebiyle biyogaz'dan elektrik üretim potansiyeli 537 MW civarındadır. Bu potansiyelin % 50'si Tire, Ödemiş ve Torbalı'da yer almaktadır. Türkiye'de toplam kurulu gücü 35,6 MW olan 12 biyokütle tesis lisansı ve toplam kurulu gücü 30 MW olan sekiz adet biyogaz tesis lisansı bulunmaktadır. Ayrıca tüm ülke genelinde toplam kurulu gücü 20,5 MW olan beş adet çöp gazı lisansı bulunmaktadır. İzmir'in Çiğli ilçesinde çöp toplama sahasında 4,1 MW kurulu güce sahip ve 34 GWh'lık enerji üretimini sağlayan biyogaz sistemi inşa edilmiştir. İlde biyokütle lisansı almış kurum/kuruluş bulunmamaktadır (EPDK, 2012).

Harita 25: Türkiye Orman Kaynaklı Biyokütle Potansiyeli Haritası

Kaynak: EIE, 2012

Jeotermal Enerji

Önemli sayıda jeotermal alana sahip olan Türkiye'de jeotermal enerji potansiyeli ETKB Yenilenebilir Enerji Genel Müdürlüğü verilerine göre 31.500 MW'tır (Harita 26). Türkiye'de elektrik üretimi potansiyelinin % 1,2'sine karşılık gelen toplam kurulu gücü 382,6 MW olan 17 adet jeotermal tesis lisansı bulunmaktadır. İzmir ilinde jeotermal enerji kullanılarak elektrik üreten bir santral bulunmamaktadır (EPDK, 2012).

bin kişi jeotermal enerjiden yararlanmaktadır. Jeotermal A.Ş. tarafından 4.300 KE⁸⁸ büyüklüğünde Bölgesel Isıtma Projesi tamamlanarak 2012-2013 ısıtma sezonunda işletmeye alınmıştır. Bu projede başlangıç abone sayısı 1.486 kişi ve büyüklüğü 1.780 KE seviyesinde oluşmuş, doluluk oranı % 41'e ulaşmıştır. Çeşme'de ise 9 bin konutluk potansiyel mevcuttur. Bu potansiyel şu an için kullanılmamaktadır.

Harita 26: Türkiye'de Nanotektoniği-Volkanik Etkinliği ve Jeotermal Alanlar

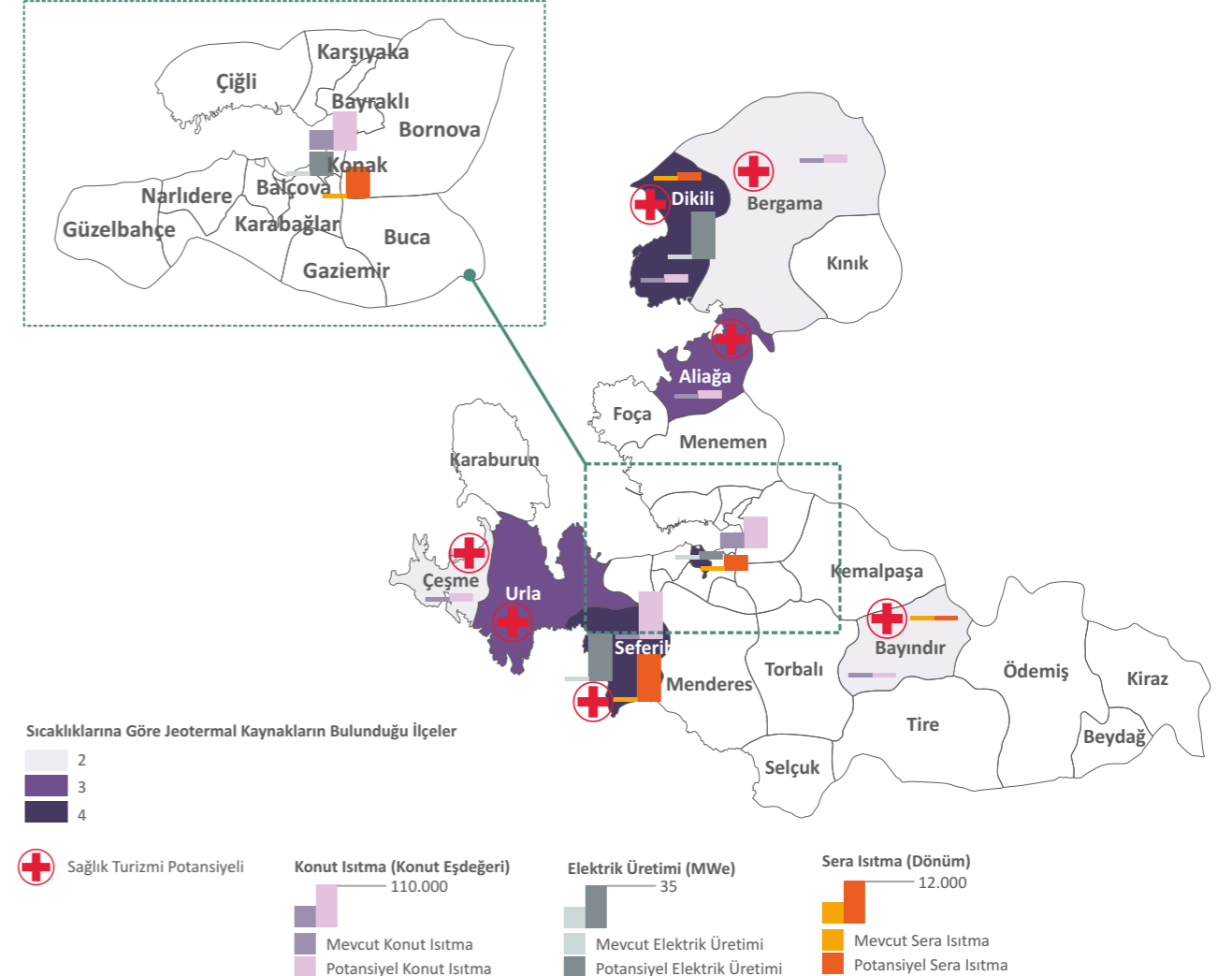

Türkiye'de ilk jeotermal sondaj kuyusu, 1963 yılında İzmir'de Balçova ilçesinde açılmıştır. İzmir'deki jeotermal kaynaklar, sıcaklıkları açısından çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitlilik, evsel, tarımsal ve turizm gibi farklı alanlarda kullanımı olanaklı kılmaktadır. Balçova konut ısıtma; Seferihisar elektrik üretimi, seracılık ve termal turizm; Çeşme termal turizm; Aliağa seracılık; Bayındır kaplıca; Urla termal turizm; Bergama, Dikili konut ısıtma, seracılık ve termal turizm ile öne çıkmaktadır (Harita 27).

Balçova ve Narlıdere'deki kaynakların gelecekte 100 bin konutu ısıtmaya yetebilecek bir potansiyele sahip olduğu belirlenmiştir. 2012 yılsonu itibarıyla yaklaşık toplam 31.500 KE büyüklüğünde, 19.220 abone ve yaklaşık 96

İzmir'de yer alan jeotermal kaynaklardan üçü, Seferihisar Balçova ve Dikili kaynakları, elektrik üretimi için uygun kaynaklardır. İzmir'deki jeotermal enerji kaynakları, bölgesel ısıtma ve kaplıca ile termal turizm amaçlı olarak kullanılmaktadır. İzmir ilinde kullanılan jeotermal enerjinin büyük bir kısmı, konut ısıtmaya yönelik merkezi sistemlerde değerlendirilmektedir. Toplam kullanılan enerjinin % 59'u konut ısıtmada, % 36'sı sera ısıtmada ve kalan % 5'lik kısım ise kaplıca ve termal turizmde kullanılmaktadır. İzmir ilinde yapılan yatırımlar ve jeotermal enerji potansiyeli temel alındığında, yaklaşık olarak potansiyelinin % 60'ının kullanıldığı ve mevcut elektrik üretim potansiyelinin henüz değerlendirilmediği görülmektedir (İÖİ, 2012).

Harita 27: İzmir'de Jeotermal Kaynaklar, Mevcut Kullanım Durumları ve Potansiyelleri

⁸⁸ Konut eşdeğeri (100 m² kapalı alan)

3.c.3. Madencilik Sektörü

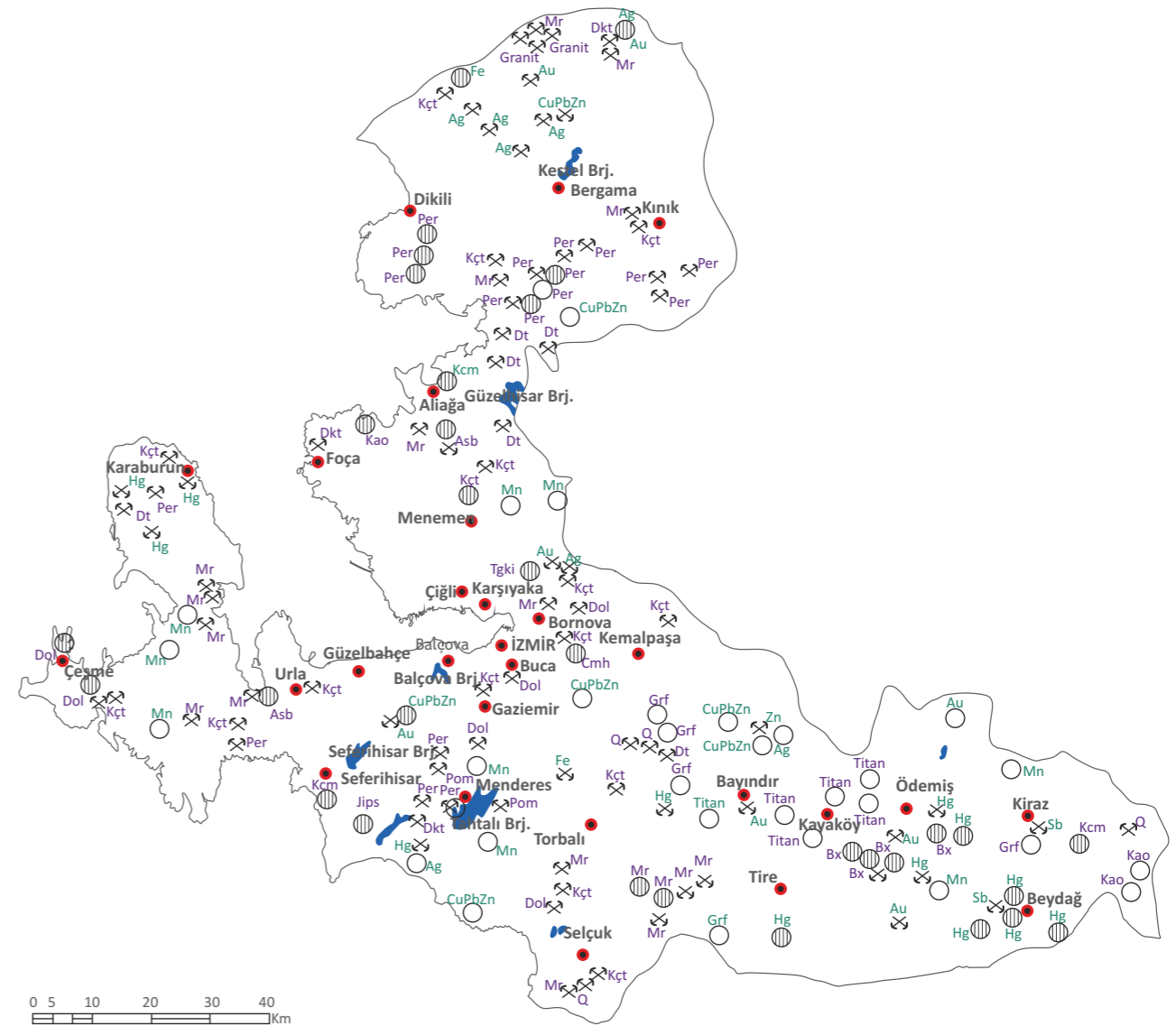
İzmir ili coğrafi konumu itibarıyla çok sayıda endüstriyel hammadde ve metalik maden yatağını barındırmaktadır. Maden varlığı arasında altın, antimuan, bakır, kurşun, civa, çinko, alümit, kireçtaşı, dolomit, feldispat, grafit, perlit, mermer ve linyit sayılabilir (Harita 28) (İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012).

İzmir için ekonomik faaliyetlerin ana sektörler bazında dağılımı madencilik ve taş ocaklığı sektörünün işyeri sayısı, istihdam ve ciro bakımından % 1'in altında yer aldığını göstermektedir (TÜİK, 2009b).

2007-2011 döneminde İzmir iline verilen toplam 838 adet yatırım teşvik belgesinin % 2'lik bölümünü oluşturan 17 teşvik belgesi madencilik sektörüne aittir. Bu belgeler kapsamında 215 milyon TL tutarında sabit yatırım ve 699 kişinin istihdamı öngörülmüştür (Ekonomi Bakanlığı, 2012). 2012 yılında düzenlenen yeni teşvik sistemi kapsamında madencilik yatırımları İzmir için öncelik arz eden yatırım konuları arasında yer almaktadır.

İZKA-Kalkınma Bankası işbirliğiyle hazırlanan İzmir İli Potansiyel Yatırım Konuları Araştırması kapsamında madencilik sektörüne ilişkin uygun yatırım alanları, linyit madenciliği ve kum, kil ve taş ocaklığı olarak ortaya çıkmıştır.

Harita 28: İzmir İli Maden Haritası

Açıklamalar / Explanations

- Zuhur / Exposure
- ⊕ Yatak / Ore Deposit
- ⌘ İşletme / Mine
- ⌘ Eski İşletme / Old Mine
- Yerleşim Merkezi / Urban Center
- Metalik Madenler / Metallic Minerals
- Endüstriyel Hammaddeler / Industrial Raw Materials

Ag	Gümüş / Silver	Fe	Demir / Iron	Q	Kuvars / Quartz
Asb	Asbest / Asbestos	Grf	Grafit / Graphite	Per	Perlit / Perlite
Au	Altın / Gold	Hg	Civa / Mercury	Pom	Pomza / Pumice
Bx	Boksit / Bauxite	Jips	Gips / Gypsum	Sb	Antimuan / Antimony
Cmh	Çimento Hammaddeleri / Cement Raw Materials	Kao	Kaolin / Kaolinite	Tgki	Tuğla-Kiremit / Brick-Tile Building Stone
CuPbZn	Bakır-Kurşun-Çinko / Copper-Lead-Zinc	Kcm	Kum-Çakıl / Sand-Gravel	Titan	Titan / Titanium
Dol	Dolomit / Dolomite	Kçt	Kireçtaşı / Limestone	Zn	Çinko / Zinc
Dt	Doğal Taş (Andezit, Bazalt vb.) / Naturel Stone (Andesite, Basalt etc.)	Mn	Mangan / Manganese		
Dkt	Dekoratif Taş / Decorative Stone	Mr	Mermer / Marble		

3.c.4. Değerlendirme

2004-2010 döneminde İzmir'in Türkiye sanayi GSKD'si içindeki payı % 7,3'ten % 6,3'e düşerken, sanayi sektörü GSKD'sinin İzmir ili toplam GSKD'si içindeki payı % 30,4'den % 25,8'e gerilemiştir. Bu azalma hizmetler sektörü lehine gerçekleşmiştir. Yıllar itibarıyla sanayi sektörünün payı azalsa da İzmir, Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu sıralamasında (ISO 500) İstanbul'dan sonra en fazla firmayla temsil edilen ikinci il konumundadır. Ancak ISO 500 listesinde yer alan İzmir'de yerleşik firma sayısı 2000 yılından itibaren düşme eğilimindedir. Öte yandan gerek yerel girişim sayısı, gerekse istihdam edilen kişi sayısı değerlendirildiğinde, İzmir ili sanayi sektörünün Türkiye sanayi sektörü içerisinde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. İzmir'de ana sanayi kollarının bulunmayışı ve İzmir'in yakın çevresi bölgelere teşvik sisteminin avantaj sağlaması, imalat sanayinin payında yaşanan göreceli daralmanın sebepleri olarak düşünülmektedir.

Bölgede büyük ölçekli ve yüksek ciro lu işletmeler halinde kurulan imalat sanayi sektörleri kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı sektörü, diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı sektörü ve ana metal sanayi sektörleridir. Bu üç sektörden ana metal sanayi sektörü diğerlerinden farklı olarak istihdam, işyeri sayısı ve ciro bazlı kriterlerle de verimlilikte öne çıkmaktadır. Öte yandan tarıma dayalı sanayilerin (giyim eşyası ve deri, gıda, içecek, tütün imalatı) yanı sıra fabrikasyon metal ürünleri, kimyasal

madde ve ürünlerin imalatı, makine ve ekipman imalatı, motorlu kara taşıtları, mobilya imalatı, ağaç ürünleri, kağıt ürünleri, tıbbi aletler imalatı sektörleri de imalat sanayinde uzmanlaşma gösteren sektörlerdir.

İmalat sanayi sektörleri kümelenme potansiyeli açısından değerlendirildiğinde, gıda ürünleri ve içecek imalatı, giyim eşyası imalatı, kimyasal madde ve ürünlerin imalatı, başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat imalatı, motorlu kara taşıtları imalatı ve bunların alt sektörleri göze çarpmaktadır. Tüm imalat sanayi sektörlerinin bölge içindeki mevcut dağılımı coğrafi olarak değerlendirildiğinde, sanayi sektörünün İzmir'in il merkezi ve merkeze yakın ilçelerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

İmalat sanayi sektöründe faaliyet gösteren firmaların neredeyse hepsi mikro işletme ve KOBİ'dir. Bu durum bölge sanayisi için avantajlı görülmektedir. Esnek üretim yapılarını piyasa koşullarına göre şekillendirebilen, rekabet edebilirlik araçları uygulamalarına adapte olabilen işletmeler, kurumsallaşma sürecinde kaydedecekleri ilerleme ile sektörde güçlü lokomotifler olabileceklerdir. Yerel rekabet açısından da olumlu karşılanan bu özellik, firmaların iç piyasada rekabet baskısı hissetmelerini sağlayarak, hem süreç iyileştirilmesi hem yeni ürün geliştirilmesi yönünde sonuçlar doğurarak yenilikçiliği tetikleyebilecektir. Süreç iyileştirme aşamasında temiz üretim uygulamalarının yaygınlaştırılması, sektördeki yenilikçi faaliyetleri destekleyecek ve sürdürülebilir kalkınma açısından bölgenin fark yaratmasına katkıda bulunacaktır. Ayrıca imalat sanayi sektörlerindeki girdi koşulları, işletme yapısı, talep koşulları ve ilgili destek sektörler, bölgenin kalkınmasında kümelenme aracını etkin bir şekilde kullanabileceğini göstermektedir.

İmalat sanayi fiziksel altyapısı incelendiğinde OSB'lerin sektör için önemli olduğu ve hizmete açılan OSB'lerdeki

altyapı çalışmalarının tamamlanmasının yeni yatırımlar açısından gerekli olduğu görülmektedir. Sektörde kullanılan teknik ve teknolojilerin yenilikçi yaklaşımlarla geliştirilmesi açısından teknoloji geliştirme bölgelerinin önemi büyüktür. Bu anlamda İzmir'de var olan teknoloji geliştirme bölgesi ile yeni açılacak olanların da imalat sanayinde süreç ve ürün iyileştirmelerine katkı sağlayacak şekilde faaliyet göstermesi gerekmektedir. TGB'lerdeki fiziki altyapı kadar, çalışan Ar-Ge personeli de bölge ihracatı ve bölge tarafından yaratılan ekonomik değer açısından kritiktir. Bu açıdan gerek insan kaynağı gerekse teknoloji yatırımı açısından bu bölgelerin sektörel ihtiyaçlara uygun olarak tasarlanması bölgesel kalkınmaya ivme kazandıracaktır. OSB ve TGB'lerle birlikte serbest bölgelerin de sektörün ihtiyaçlarına uygun şekilde genişlemesi önem taşımaktadır. Serbest bölgelerde ticaret hacminin artırılmasına yönelik faaliyetlerin desteklenmesi gerekmektedir. Bu alanlardaki kümelenme ve özellikle yabancı sermayeli işletmelerdeki yenilikçilik deneyimlerinin, İzmir imalat sanayi sektöründe geliştirilerek yaygınlaştırılması sektörün yarattığı katma değere olumlu etkide bulunacaktır. İzmir'de köklü bir sanayi kültürünün varlığı yanında var olan 13 adet OSB, 2 serbest bölge, TGB, yeni açılan teknoparklar ve TEKMER gibi üretim alanlarının varlığı, 27 ayrı ihtisas fuarı gibi etkinlikler, bölgede sanayi sektörünün ekonomiye katkısını artıracak avantajlı konulardır.

Dünya genelinde enerjiye olan talep artışı ve fosil yakıtların ana enerji kaynağı olarak kullanılması devam etmektedir. Artan enerji ihtiyacı ve bunun maliyeti, YE kaynaklarının yeterince değerlendirilememesi, çevre kirliliğinin gün geçtikçe artması bu konudaki sorun alanlarını oluşturmaktadır. Buna karşın, İzmir YE kaynakları ve teknolojileri bakımından önemli bir potansiyel taşımaktadır. İlde mevcut jeotermal alanlardaki jeotermal potansiyelin kullanılabilir hale gelmesi ile birlikte, beş kat fazla konutun ısıtılacağı görülmektedir. Bunun hızla uygulamaya geçirilerek doğalgaz kullanımı yerine jeotermalin yaygınlaştırılmasına çalışılmalıdır.

İzmir'de lisans alan RES projelerinin gerçekleşme oranı düşüktür. Bunun nedenleri arasında; çeşitli kurumlardan izin alınmak zorunda kalınması, imarla ilgili problemlerin

yaşanması, kamulaştırma sorunlarının hızlı bir şekilde çözülememesi ve yerel halkın tepkisi gibi sebepler sayılabilir. Bu sorunların ele alınarak çözüm bulunması yolunda adımlar atılmalı, bilinçlendirme çalışmaları yapılmalı ve yatırımların en kısa zamanda tamamlanması yönünde kurumların işbirliği sağlanmalıdır.

İzmir; mevcut altyapı olanakları, üniversiteleri, sivil toplum kuruluşları ve gelişmiş sanayisi ile sürdürülebilir kalkınma için önemli bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin değerlendirilerek, ürüne dönüştürülmesi gerekmektedir. Sürdürülebilir şehir olmak için enerji kullanımına ve kent planlamasına yönelik yapılabilecek çalışmalar bulunmaktadır. Bu anlamda; toplu ulaşım yatırımlarına ağırlık verilerek kullanımının yaygınlaştırılması, araç emisyonlarının azaltılması, atık yönetiminde enerji kazanımı sağlanması, enerji verimliliğinin sağlanması yönünde farkındalık oluşturularak uygulamada örnek modeller yaratılması öne çıkan alanlardır.

Ülke çapında YE teknolojileri konusunda dışa bağımlılığı azaltabilmek ve kullanım oranlarını AB ülkeleri seviyesine çıkarmak için, YE teknolojisine yatırım yapılması, YE teşviklerinin artırılması, üretilen enerjinin enterkonnekte şebekeye bağlanması için gerekli teknolojik altyapının oluşturulması, kalifiye personelin istihdam edilmesi ve üniversite-sanayi işbirliğinin sağlanması gerekmektedir.

8,6 milyar \$

İzmir 2012 yılı
ihracat değeri

% 7

İzmir ticaretinin
Türkiye ticaret
hacmindeki oranı

% 77

2011 yılında TCDD tarafından
işletilen limanlardaki
konteyner trafiğinde İzmir
Limanı'nın payı

3.d. HİZMETLER SEKTÖRÜ

3.d.1. Lojistik

3.d.1.a. Dünya'da ve Türkiye'de Lojistik Sektörü

Küreselleşme süreci ile birlikte tüm dünyada hızla artan mal hareketleri, rekabet üstünlüğü sağlamada lojistik sektörünün daha fazla önem kazanmasını sağlamıştır. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) verilerine göre, ulaştırma hizmetlerinin toplam hizmetler sektörü içindeki payı 2010 yılında % 30'un üzerinde gerçekleşmiştir (TOBB, 2012). Dünya'da lojistik sektörü 2009 yılında altı trilyon Dolarlık bir pazar oluşturmuştur. 2015 yılında bu pazarın 10-12 trilyon Dolarlık bir hacme ulaşması beklenmektedir (MÜSİAD, 2010).

Dünya genelinde 2010 yılı için konteyner trafiği bakımından ilk 20 liman ve bu limanların 2000 ve 2010 yılları sıralamaları yan sayfada verilmiştir.

2010 yılı konteyner trafiği verileri ışığında, dünya lojistik trafiğinin giderek artan bir oranda Asya ve Doğu Asya yönüne kaydığı söylenebilir. Aynı yılda İstanbul Ambarlı Limanı'nın 2,5 milyon TEU ile 47., Mersin Limanı'nın 1 milyon TEU ile 94. ve İzmir Alsancak Limanı'nın 727 bin TEU ile 114. sırada yer aldığı görülmektedir.

Tablo 93:
Dünyada En Yüksek Hacimle İşletilen İlk 20 Limana İlişkin Bilgiler

Liman	Sıra (2010)	Sıra (2000)	Ülke	Elleçlenen Konteyner (2000, TEU) ⁸⁹	Elleçlenen Konteyner (2010, TEU)
Shanghai	1	6	Çin	5.613.000	29.069.000
Singapur	2	2	Singapur	17.040.000	28.431.000
Hong Kong	3	1	Çin	18.098.000	23.669.000
Shenzhen	4	11	Çin	3.994.000	22.509.000
Busan	5	3	Güney Kore	7.540.000	14.194.000
Ningbo	6	65	Çin	902.000	13.144.000
Guangzhou	7	38	Çin	1.430.000	12.486.000
Qingdao	8	24	Çin	2.120.000	12.012.000
Dubai	9	13	BAE	3.059.000	11.575.000
Rotterdam	10	5	Hollanda	6.280.000	11.145.000
Tianjin	11	32	Çin	1.708.000	10.080.000
Kaohsiung	12	4	Tayvan	7.426.000	9.121.000
Port Kelang	13	12	Malezya	3.207.000	8.871.000
Antwerp	14	10	Belçika	4.082.000	8.468.000
Hamburg	15	9	Almanya	4.248.000	7.895.000
Los Angeles	16	7	ABD	4.879.000	7.831.000
Tanjung Pelepas	17	113	Malezya	418.000	6.298.000
Long Beach	18	8	ABD	4.601.000	6.263.000
Xiamen	19	-	Çin	-	5.824.000
New York/New Jersey	20	14	ABD	2.712.000	5.292.000

Kaynak: Amerikan Liman İşletmeleri Birliği (American Association of Port Authorities)

Tablo 94:
Üst-Orta Gelir Düzeyindeki Ülkelerin Lojistik Performansları,
2007-2010-2012

Ülkeler	Göstergeler	2007	2010	2012
Güney Afrika	Lojistik Performans Endeksi	3.53	3.46	3.67
	Sıralaması	24	28	23
Çin	Lojistik Performans Endeksi	3.32	3.49	3.52
	Sıralaması	30	27	26
Türkiye	Lojistik Performans Endeksi	3.15	3.22	3.51
	Sıralaması	34	39	27
Malezya	Lojistik Performans Endeksi	3.48	3.44	3.49
	Sıralaması	27	29	29
Bulgaristan	Lojistik Performans Endeksi	2.87	2.83	3.21
	Sıralaması	55	63	36

Kaynak: The World Bank, 2012

2012 yılı Lojistik Performans Endeksi'ne⁹⁰ göre Türkiye 3,51 endeks değeriyle 155 ülke içerisinde 27. sırayı almıştır. İlk beş ülke Singapur (4,13), Hong Kong (4,12), Finlandiya (4,05), Almanya (4,03) ve Hollanda (4,02) olarak sıralanmıştır. Türkiye 2007 yılında 34. sıradayken 2012 yılında 7 basamak ilerleyerek 27. sıraya yükselmiştir. 2012 verilerine göre, Türkiye üst-orta gelir düzeyindeki

ülkeler arasında Güney Afrika ve Çin'in altında, Malezya ve Bulgaristan'ın üzerinde yer almaktadır (Tablo 94).

Türkiye'nin 2023 Vizyonu kapsamında, lojistik sektörünün yıllık büyüme hızının 2023 yılında ortalama % 10-15'e ve sektör harcamalarının ise GSMH'nin % 10-12'sine ulaşabileceği öngörülmektedir (UBAK, 2011).

Türkiye'ye olan ithalat ve Türkiye'den yapılan ihracatın % 55'i deniz yoluyla, ihracatın % 37'si ithalatın ise % 18'i karayoluyla gerçekleştirilmektedir. Havayolunun payı ihracatta % 6, ithalatta % 9, demiryolunun payı ise hem ihracat hem de ithalatta % 1'dir (TÜİK, 2011e). Yurtdışı taşımalarında ağırlıklı olarak deniz yolu kullanılmasına karşılık, yurtiçinde karayolu taşımacılığı ön plandadır. 2010 yılında karayolu ile yolcu taşımacılığının oranı % 95, yük taşımacılığının oranı ise % 91,5 olarak gerçekleşmiştir (TOBB, 2012).

⁸⁹ TEU=Twenty Feet Equivalent Unit (uluslararası deniz taşımacılığında kullanılan konteyner birimi)

⁹⁰ Dünya Bankası tarafından 2007 yılından itibaren açıklanan Lojistik Performans Endeksi (LPI) ülkeleri 6 ölçüt ışığında değerlendirilmektedir: Gümrüklerin ve sınır yönetiminin etkinliği, ticaret ve ulaşım altyapısının kalitesi, lojistik hizmetlerin kalitesi ve rekabetçiliği, sevkiyatların rekabetçi fiyatlardan yapılabilmesi, sevkiyatların izlenebilirliği, sevkiyatların zamanında teslimi.

3.d.1.b. İzmir'de Lojistik Sektörü

Üretim ve tüketim ağlarının buluşmasını sağlayan ve bu anlamda gerek tarım ve hayvancılık sektörü gerekse imalat sanayi ve diğer sektörlerin hızlı ve sağlıklı gelişmesini sağlayan lojistik sektörü, İzmir için de önem arz eden bir sektördür. Küreselleşme ve beraberinde yaşanan rekabetle birlikte önemi daha çok artan lojistik sektörü, İzmir ilinin mevcut durumu ve potansiyeli dikkate alındığında, yatırım yapılabilecek cazip alanlardan birini oluşturmaktadır (İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012).

İzmir'deki toplam üretimin % 17,7'si ve gayrisafi katma değer % 19,1'i kara, su, hava ve boru hattı taşımacılığı ve iletişim sektörü tarafından gerçekleştirilmekte ve sektör 4,860 endeks değeriyle⁹¹ ileri bağlantı etkisi en yüksek 4. sektör olarak ortaya çıkmaktadır (İZKA ve EÜ, 2012b). Lojistik sektörü, İzmir Kümelenme Analizi kapsamında da kümelenme potansiyeline sahip olan sektörler arasında yer almıştır.

2011 yılı itibarıyla, lojistik sektöründe İZTO'ya kayıtlı olarak 283 uluslararası taşımacılık firması, 55 uluslararası antrepo ve acente, 858 yük taşımacılığı yapan firma, 653 yolcu taşımacılığı yapan firma, 272 posta ve kurye firması ile 306 adet taşımacılığı destekleyici faaliyet gerçekleştiren toplam 2.427 firma bulunmaktadır. Firma sayısı 2009 yılına göre yaklaşık % 8 artış göstermiştir. Lojistik alanında İzmir'de gerçekleştirilen faaliyetler ağırlıklı olarak taşımacılık, taşımacılığı destekleyici faaliyetler ve depoculuk faaliyetleridir (İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012).

İzmir, lojistik eğitimi konusunda da güçlü bir bölgedir. İEÜ İİBF bünyesinde yer alan Lojistik Yönetimi Bölümü, Türkiye'de bu isimle açılan ilk lisans programıdır. DEÜ Denizcilik Fakültesi, yeni kurulan İKÇÜ Gemi İnşaatı ve Denizcilik Fakültesi, YÜ ve GÜ Meslek Yüksekokulları bünyesinde yer alan Lojistik programları, sektörün ihtiyaçlarına yönelik eğitim ve öğretim gerçekleştirmektedir.

Tablo 95:
TCDD Tarafından İşletilen Limanlarda Yük ve Konteyner Trafik, 2007-2011

Limnlar	Trafik	2007	2008	2009	2010	2011
İzmir	Yükleme (bin ton)	7.740	7.136	7.048	6.341	5.488
	Boşaltma (bin ton)	4.328	4.168	3.230	3.586	4.016
	Konteyner (TEU)	898.217	884.906	826.645	727.443	690.539
Haydarpaşa	Yükleme (bin ton)	1.376	1.133	538	424	613
	Boşaltma (bin ton)	2.552	2.040	1.060	1.068	1.285
	Konteyner (TEU)	396.637	356.272	187.365	176.468	204.652
Derince	Yükleme (bin ton)	845	1.066	788	1.580	1.334
	Boşaltma (bin ton)	2.186	1.992	799	905	1.052
	Konteyner (TEU)	488	402	251	800	1.825
İskenderun	Yükleme (bin ton)	367	741	825	922	489
	Boşaltma (bin ton)	1.480	1.795	1.588	1.478	1.044
	Konteyner (TEU)	603	0	0	115	20
Toplam	Yükleme (bin ton)	10.328	10.076	9.199	9.267	7.924
	Boşaltma (bin ton)	10.546	9.995	6.677	7.037	7.397
	Konteyner (TEU)	1.295.945	1.241.580	1.014.261	904.826	897.036

Kaynak: TCDD, 2012a

3.d.1.b.1. Limanlar

İzmir Limanı

İzmir Limanı, yıllık 3.588 gemi kabul kapasitesiyle⁹² Ege Bölgesi'nin en büyük limanıdır. Batı Avrupa ve Kuzey Afrika arasındaki merkezi konumu ve güçlü tarım ve ticaret hinterlandıyla Türkiye'nin ihraç ürünleri için çok önemli bir rol üstlenmektedir. İç Anadolu ve Ege bölgelerinin ithalat kapısı olması yanında, demiryolu ve karayolu bağlantıları ile Avrupa, Ortadoğu ve Asya ülkeleri arasında önemli bir ticaret limanı olma özelliğine sahiptir. Ege Bölgesi'nin turizm zenginliklerine kolayca ulaşabilecek konumda olması ve Adnan Menderes Havalimanı'na olan yakınlığı da dikkate alındığında, liman yolcu hizmetleri için de önem taşımaktadır.

2011 yılında, TCDD tarafından işletilen limanlardan yapılan yüklemelerin yaklaşık % 70'i ve konteyner trafiğinin % 77'si İzmir Limanı'ndan gerçekleşmiştir (Tablo 95). Türkiye'nin konteyner elleçlemede ilk sıradaki ihraç limanı olan İzmir Limanı'nda 2001-2007 döneminde konteyner yükleme boşaltma faaliyetinde % 83 artış olmuş⁹³, 2011 yılında ise 2007 yılına göre % 23'lük bir azalma yaşanmıştır. Özellikle 2010 yılında belirginleşen bu azalmada küresel krizin etkili olduğu düşünülmektedir.

Özellikle son yıllarda Türkiye'nin ithal ve ihraç yüklerinin artması ve konteyner taşımacılığında oluşan talep

sonucunda, İzmir Limanı'nın yükselen bu talebi karşılama yönündeki sıkıntıları giderek artmış, yoğun yük trafiği dönemlerinde gemilerin demirde bekleme sürelerinde artışlar yaşanmıştır. Bu nedenle TCDD tarafından, limanın altyapısının ve bünyesindeki ekipmanların yenilenmesi, liman sahalarının daha verimli kullanılmasını sağlamak üzere projeler başlatılmıştır. İzmir Limanı'na rekabet gücünü yeniden kazandırmak amacıyla yapılacak yatırımlar ve limana daha büyük konteyner gemilerinin yanaşmasını sağlayacak kanal taraması tamamlandığında, limanın yıllık konteyner kapasitesinin 2,5 milyon TEU'ya ulaşması beklenmektedir.

Bunun yanı sıra, İzmir Limanı'nın yolcu hizmetleri için kullanılan bölümünü konteyner kısmından ayırarak bağımsız bir kruvaziyer limanın ve ilgili hizmet binalarının yapımı için YİD modeli ile çalışmalara başlanmıştır.

Aliağa-Nemrut İskeleleri

Aliağa ilçesindeki Nemrut Körfezi'nde bulunan özel sektöre ait 12 iskele ve rıhtım, kendi kuruluşlarına ait yüklerin yanı sıra üçüncü şahıslara da hizmet vermektedir. İzmir Limanı'nın kent merkezinde kalan konumu ve sıkışıklık nedeniyle yaşanan uzun süreli beklemler, Aliağa bölgesindeki iskelelerin kullanım oranını artırmıştır (Tablo 96).

Tablo 96:
Aliağa-Nemrut İskeleleri Yük ve Konteyner Trafik, 2010-2012

Yıl	Gemi Sayısı	Yükleme-Boşaltma (ton)	Konteyner (TEU)
2010	4.558	37.033.271	239.166
2011	4.954	34.414.396	384.559
2012	5.221	39.167.072	412.559

Kaynak: Aliağa Liman Başkanlığı, 2013

Bölgede, iskelelere giden yolun yetersiz kalmasından dolayı trafik sorunları yaşanmaktadır. Yapımı devam eden Aliağa Çevre Yolu kapsamında, iskelelere gidecek yolun şehir merkezine gidecek yoldan ayrılmasıyla yükün ilçeye girişinin önlenmesi gerekmektedir (Aliağa Ticaret Odası, 2012).

Aliağa Rafinerisi ve Nemrut Körfezi civarındaki sanayi tesislerinin ham ve mamul maddeleri ile yolcu taşınmasına hizmet vermek ve Nemrut Körfezi'ndeki iskelelerde elleçlenen yüklerin demiryolu şebekesi ile en ekonomik şekilde taşınmasını sağlamak amacıyla Menemen-Aliağa Çift Hatlı Demiryolu inşaatı yapılmaktadır. Nemrut Körfezi demiryolu bağlantısı ana hat güzergahının 9 km uzunluğundaki altyapısı ray döşenerek işletmeye açılacak duruma gelmiştir (UBAK, 2012a).

Çeşme Limanı

Çeşme Limanı yolcu gemileri ve Ro-Ro seferleri için kullanılmaktadır. İtalya'nın Trieste şehrine yapılan Ro-Ro seferleri ile tırların Avrupa'ya ulaşması sağlanmaktadır. İzmir'e 80 km mesafede yer alan limana otoyol ile ulaşım mevcuttur. Yıllık gemi kabul kapasitesi 1.060 adet olan Çeşme Limanı'nın rıhtım uzunluğu 300 metredir.

Dikili Limanı

İzmir'in kuzeyinde yaklaşık 100 km uzaklıkta yer alan Dikili Limanı'nın iskelesi hem dökme yük gemilerine hem de yolcu gemilerine hizmet verebilecek niteliktedir. Limanın yıllık dökme yük kapasitesi 1 milyon tondur. Dikili Limanı Ro-Ro hizmeti verebilir imkanlara sahip olmakla birlikte, yakıt kullanımı ile ilgili vergi istisnasından yararlanmadığı için bu hizmeti gerçekleştirememektedir. Limandan Midilli Adası'na düzenlenen seferlerin sayısı 2012'de önemli oranda artış göstermiştir (Tablo 97).

Tablo 97:
Dikili Limanı Yük ve Yolcu Trafik, 2010-2012

Yıl	Yük Gemisi Sayısı	Yükleme-Boşaltma (ton)	Midilli Hattı Sefer Sayısı	Midilli Hattı Yolcu Sayısı
2010	116	447.090	41	2.973
2011	129	424.701	73	2.735
2012	156	551.744	114	9.438

Kaynak: Dikili Liman Başkanlığı, 2013

Kuzey Ege (Çandarlı) Limanı

İzmir'in kuzeyinde, Bergama ilçesi Çandarlı Körfezi'nde yapımı planlanan limanın inşaatına 2011 yılı Mayıs ayında başlanmıştır. 2013 yılı sonunda altyapı inşaatının tamamlanması hedeflenmektedir. Batı Anadolu hinterlandında İzmir Limanı'nın alternatifi olması ve gelecekte Avrupa ile Orta Doğu ve Doğu arasındaki potansiyel trafikten kaynaklanacak kombine taşımacılık zincirinde, aktarma merkezi karakterinde bir halka oluşturulması amaçlanmaktadır (UBAK, 2012b).

Kuzey Ege (Çandarlı) Limanı'nın 20 milyon ton/yıl kapasitesi, 2.500 hektarlık stoklama sahası ile dünyanın ilk 10 limanı arasına girmesi, Akdeniz'in ise en büyük limanı olması, büyük transit gemilerin yükleme/boşaltma yapabileceği bir liman olması öngörülmektedir. Limanın planlanan kapasitesi 12 milyon TEU düzeyindedir. Akdeniz-Karadeniz hattı üzerinde bulunan stratejik konumu ve genişleme alanıyla Hayfa, Damietta ve Pire limanlarına rakip olabilecek ve Doğu Akdeniz'in önemli ana aktarma limanlarından biri olacak potansiyele sahiptir.

⁹¹ Yapılan hesaplamalara göre, tüm sektörlerde 1 birim (örneğin 1 milyon TL) nihai talep artışı olması durumunda, kara, su, hava ve boru hattı taşımacılığı ve iletişim sektöründe 4,860 birim (4 milyon 860 bin TL) üretim artışı olacaktır.

⁹² (<http://www.tcdd.gov.tr/Upload/Files/ContentFiles/2010/liman-bilgi/kapasite.htm>)

⁹³ İzmir Mevcut Durum Analizi, 2009, s.86 <http://www.izmiriplanliyorum.org/izmir-mevcut-durum-analizi>

3.d.1.b.2. Kemalpaşa Lojistik Köyü

Özellikle büyük şehirlerde kurulan, ülke ve bölge ekonomileri için ciddi birer gelir ve istihdam kaynağı olan lojistik merkezler, dış ticaret hacminin büyümesi ve yabancı sermayenin artışında önemli rol oynamaktadır. Avrupa'da sekiz ülkede 100'den fazla lojistik köy faaliyettedir. Sadece Almanya'da son 20 yılda 33 adet lojistik köy kurulmuştur (TOBB, 2012).

Yaklaşık iki milyon metrekaarelik bir alan üzerinde yapılacak Kemalpaşa Lojistik Köyü'nün Türkiye'nin en büyük lojistik üssü olması, ilk etapta KOSBİ'nin daha sonra İzmir ve tüm Ege bölgesinin yük trafiğine hizmet etmesi planlanmaktadır. Proje kapsamında KOSBİ'nin, mevcut demiryolu hattına ve bu sayede Kuzey Ege (Çandarlı) Limanı'na bağlantısını sağlayacak demiryolu hattı da bulunmaktadır. Karayolu ve demiryolu yüklerinin birlikte taşınmasına imkan sağlayarak kombine taşımacılığı teşvik edecek lojistik köy sayesinde sektörde yer alan firmalar tüketici ihtiyaçlarına daha hızlı cevap verebilecek, bunun yanı sıra işletme maliyetlerini de düşüreceklerdir. Kemalpaşa Lojistik Köyü'nün İzmir ekonomisine büyük bir hareketlilik getirmesi ve 2.000 kişiye yeni iş imkanı sağlaması beklenmektedir (İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012).

3.d.1.b.3. Depolama Faaliyetleri

Depolama faaliyetleri, tüm lojistik faaliyetler arasında taşımacılık ve dağıtımdan sonra en büyük payı oluşturan faaliyetlerdir. İstanbul Ticaret Odası tarafından hazırlanan Türkiye'de Antrepolar başlıklı çalışmaya göre, Türkiye'de toplam 1.326 antrepo bulunmakta olup bunun 372'si Ege Bölgesi'nde, 107'si ise İzmir'de yer almaktadır. İzmir, antrepo sayısı açısından tüm iller arasında İstanbul ve Kocaeli'den sonra üçüncü sıradadır (İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012).

İzmir'deki antrepolar Alağa, Kemalpaşa ve Torbalı'da yoğunlaşmıştır. Antrepoların tipleri ve sayıları, İzmir ve çevresindeki toplam antrepo ihtiyacının büyük çoğunluğunun firmaların kendileri tarafından karşılandığını ve üçüncü parti lojistik⁹⁴ (3PL) hizmet sağlayıcılığın henüz yerleşmediğini göstermektedir. Bu eksiklik, antrepo hizmeti verebilecek yeterlilikteki firmalar veya yatırımcılar için bir fırsat olarak düşünülebilir.

İzmir'deki depoların kapasitelerinin genellikle İstanbul'a göre düşük, kullandıkları sistemler ve otomasyon seviyelerinin az gelişmiş olması, İzmir'de lojistik sektörünün gelişmesi açısından orta vadede sınırlayıcı bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.d.2. Ticaret

İzmir konumu ile çağlar boyunca ticaret yollarının başlangıç ve bitiş noktasında olmuş, bu nedenle önemli bir ticaret merkezi olarak ortaya çıkmıştır. Günümüzde; İstanbul, Bursa, Manisa, Denizli, Aydın ve Muğla başta olmak üzere diğer illerin hemen hepsi ile ticaret ve sanayi açısından yoğun bağlantılar içindedir. Ulaşım olanakları, Organize Sanayi Bölgeleri, Serbest Bölgeleri, Uluslararası Fuarı ve büyük bir limanın varlığı yanında, Ticaret Odaları, İhracatçı Birlikleri, Sanayi Odası ve Ticaret Borsası gibi meslek kuruluşlarının faaliyet ve gayretlerine bağlı olarak, İzmir'de iç ve dış ticaret gelişmiştir (Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2011b).

İzmir'in ticaret hacmi, Türkiye ticaret hacminin % 7'sini oluşturmaktadır. Ege Bölgesi ihracatının % 93'ü İzmir'den gerçekleşmektedir. Özellikle gıda ürünleri, inşaat malzemeleri, tekstil ürünleri, ağaç ürünleri ve mobilya, kimyevi ürünler, tarım ürünleri ticareti, İzmir ticaretine ivme kazandırmaktadır. Ulusal ve uluslararası banka ağı ve borsaları ile İzmir ve yöresi güçlü bir sermaye piyasası altyapısına sahiptir. Türkiye'nin en büyük emtia borsası⁹⁵ da İzmir'dedir (Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2011b).

2010 yılında illerdeki firmaların ticari satışları esas alındığında İzmir, İstanbul ve Bursa'nın ardından ticari hareketliliği en yüksek üçüncü il konumundadır (Tablo 98) (DTM, 2011). Ayrıca İzmir, sanayiye sunduğu girdi tedarikinde kendine yeterliliği en yüksek il durumundadır.

Tablo 98:
Firmaların Ticari Satışlarına Göre Türkiye'de Ticari Hareketliliği En Yüksek 5 İl, 2010, (%)

İl	Ülke İçindeki Payı (%)
İstanbul	52,30
Bursa	9,17
İzmir	5,99
Kocaeli	5,65
Ankara	4,74

Kaynak: DTM, 2011

İzmir Bölgesel Girdi Çıktı Analizi de toptan ve perakende ticaret sektörünün İzmir için önemini ortaya koymaktadır.

Motorlu taşıtlar ve motosikletlerin satışı, bakımı ve onarımı; motorlu taşıt yakıtının perakende satışı; motorlu taşıtlar ve motosikletler dışında kalan toptan ticaret ve ticaret komisyonculuğu; motorlu taşıtlar ve motosikletler dışında kalan perakende ticaret, kişisel ve ev eşyalarının tamiri alt sektörlerini içeren toptan ve perakende ticaret sektörü, İzmir üretiminde %14,3'lük pay ile tüm sektörler arasında ikinci sırada gelmektedir. Üretimdeki ağırlığının yanı sıra, gayrisafi katma değerde (% 18,7 pay ile), net işletme artığında (% 20,8 pay ile), Türkiye'ye yapılan net satışlarda (6,4 milyon TL pay ile) ve çalışanlara yapılan ödemelerde (% 16,7 pay ile) en önemli ikinci sektör konumundadır.

Bir sektörün ileri bağlantı etkisi, o sektörün çıktısının diğer sektörlerde ara girdi olarak ne ölçüde önemli olduğunun; geri bağlantı etkisi de, ara girdi talebi yoluyla diğer sektörlerin üretimlerini ne ölçüde uyardığının nicel birer göstergesidir (İZKA ve EÜ, 2012b). Diğer sektörlerle girdi sağlayan yapısı ile, İzmir'de toplam ileri bağlantı etkisi en yüksek olan sektör (6,872 değer ile), beklendiği gibi toptan ve perakende ticaret sektörüdür. Buna göre tüm sektörlerde örneğin 1 milyon TL nihai talep artışı olması durumunda toptan ve perakende ticaret sektöründe 6 milyon 872 bin TL üretim artışı meydana gelecektir. Sektörün geri bağlantı etkileri ise (1,74 değer ile) düşüktür. İleri bağlantı etkisi yüksek, geri bağlantı etkisi düşük niteliği ile toptan ve perakende ticaret sektörü Hirschman'ın dörtlü bir sınıflamasında III. Kategoride yer almaktadır. Bu kategori yatırım öncelikleri sıralamasında sonlarda yer almaktadır⁹⁶.

3.d.2.a. Dış Ticaret

Ekonomik kriz, doğal afetler, iç savaşlar gibi etkenlere bağlı olarak son yıllarda dünya ticareti büyüme hızı yavaşlamıştır. DTÖ verileri 2008 yılı ve 2009 yılı ortalarına kadar dünya mal ticaretinde keskin bir düşüş olduğunu, sonrasında toparlanma eğilimi başladığını, ancak bu eğilimin özellikle 2010 yılından sonra giderek yavaşlama gösterdiğini ortaya koymaktadır (WTO, 2012a). 2011 yılında dünya ticareti % 5, küresel üretim % 2,4 artış göstermiştir. Bu rakamlar ticaretin % 13,8, üretimin % 3,8 olarak gerçekleştiği 2010'a göre önemli bir düşüş anlamına gelmektedir (WTO, 2012b). 2013'e ilişkin

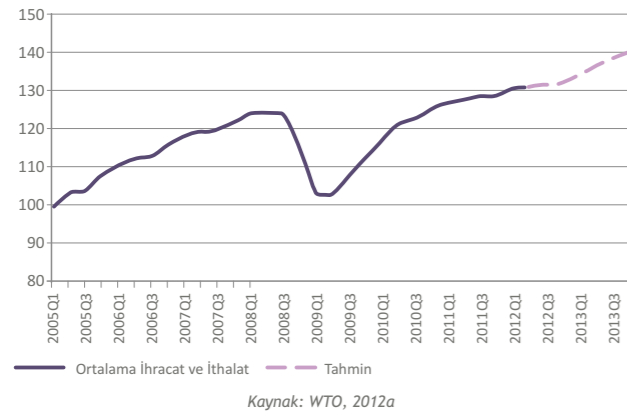
⁹⁵ Emtia; altın, gümüş, bakır, ham petrol, doğal gaz, kömür, buğday, pamuk, mısır, şeker, kahve gibi ticarete konu olabilecek nitelikteki metal, mineral ve gıda ürünlerinin oluşturduğu mallar, "Emtia Borsası" ise emtia mallarının ticaretinin gerçekleştiği piyasaya denir.

⁹⁶ Hirschman'ın dengesiz büyüme modelinde diğer sektörlerden önemli miktarlarda ara girdi kullanan, yani geri bağlantı etkileri yüksek olan sektörler ile nihai kullanımdan çok ara kullanıma yönelik üretim yapan, yani ileri bağlantı etkisi yüksek olan sektörler dengesiz kalkınma stratejisinde kıilit sektör rolünü oynarlar. Bu tür sektörler I. Kategoride yer almaktadır.

⁹⁴ Üçüncü Parti Lojistik: Bir şirketin ihtiyaç duyduğu lojistik hizmetlerin kısmen veya tümüyle başka bir şirket tarafından gerçekleştirilmesidir.

tahminler ise dünya ticaretinin biraz daha ivme kazanması yönündedir (Şekil 66).

Şekil 66:
Dünya Mal Ticareti Hacmi, 2005-2013

Dünyada bölgeler açısından ise farklı büyüme hızları gözlenmektedir. Japonya'da üretimde görülen % 0,5 daralma Mayıs 2011'de yaşanan yıkıcı depreme bağlı olarak gerçekleşmiş, aynı zamanda gelişmiş ekonomilerin % 1,5 artış düzeyinde kalmasına yol açmıştır. ABD'de toplam üretim gelişmiş ülkelerin ortalamasının hemen üzerinde (% 1,7) gerçekleşirken, AB oranı (% 1,5) bu ortalama ile aynı düzeyde kalmıştır (WTO, 2012b).

En hızlı gelişen bölgeler Orta Doğu (% 4,9), Bağımsız Devletler Topluluğu (% 4,6) ve Güney ve Merkez Amerika (% 4,5) olmuştur. Afrika'da % 2,3 seviyesinde gerçekleşen üretim artışının Libya, Tunus, Mısır ve diğer bölgelerde yaşanan ayaklanmaların olmadığı durumda daha yüksek seviyede gerçekleşebileceği söylenebilir (WTO, 2012b).

Öte yandan Çin % 9,2 üretim artışı ile diğer bölgeleri geride bırakmış, ancak bu oran bir önceki yıl küresel krizin tavan yaptığı dönemden (% 10,2) aşağıda kalmıştır. Bu

performansa karşın, yeni endüstrileşen ekonomiler olarak Hong Kong, Çin ve Kore, Singapur Cumhuriyetleri ve Tayvan bir arada değerlendirildiğinde Çin'in yarısından daha düşük bir oranla büyüdükleri (% 4,2) görülmektedir (Tablo 99) (WTO, 2012b).

2011 yılında dünyada dış ticaret hacmi 36,3 trilyon Dolar büyüklüğündedir. 2001-2011 döneminde dünya dış ticaret hacmi 1,9 kat artmıştır. Bu artış gelişmiş ekonomilerde 1,3 kat, AB 27 ülkelerinde 1,4 kat, gelişmekte olan ekonomilerde ise 3,5 kat olarak gerçekleşmiştir. Gelişmekte olan ülkeler grubunda yer alan Türkiye bu grubun ortalamasından daha ileri bir performans sergileyerek dış ticaret hacmini 4,1 kat artırmıştır (Tablo 100). Genel olarak gelişmekte olan ülkelerin dünya dış ticaretindeki payları artarken gelişmiş ekonomiler ile AB 27 ülkelerinin payları azalmaktadır (Şekil 67). Türkiye'nin

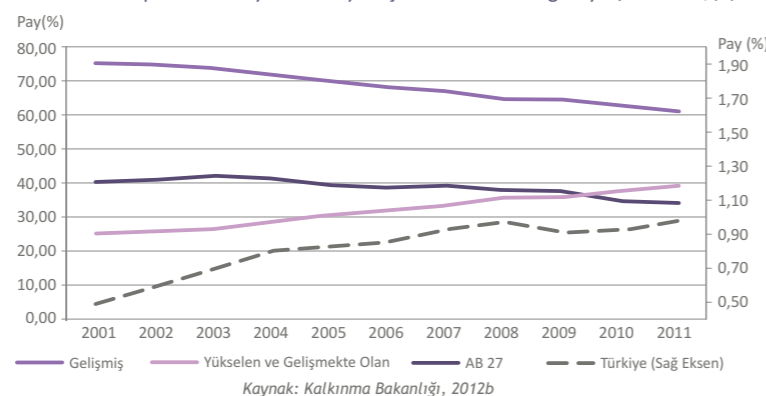
Tablo 99:
Dünyada Bölgelere Göre GSYİH ve Mal Ticareti Değişimi, 2009-2011, (%)

	GDP			İthalat			İhracat		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Dünya	-2,6	3,8	2,4	-12,0	13,8	5,0	-12,9	13,7	4,9
Kuzey Amerika	-3,6	3,2	1,9	-14,8	14,9	6,2	-16,6	15,7	4,7
ABD	-3,5	3,0	1,7	-14,0	15,4	7,2	-16,4	14,8	3,7
Güney ve Orta Amerika ^a	-0,3	6,1	4,5	-8,1	5,6	5,3	-16,5	22,9	10,4
Avrupa	-4,1	2,2	1,7	-14,1	10,9	5,0	-14,1	9,7	2,4
Avrupa Birliği (27)	-4,3	2,1	1,5	-14,5	11,5	5,2	-14,1	9,5	2,0
Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)	-6,9	4,7	4,6	-4,8	6,0	1,8	-28,0	18,6	16,7
Afrika	2,2	4,6	2,3	-3,7	3,0	-8,3	-5,1	7,3	5,0
Orta Doğu	1,0	4,5	4,9	-4,6	6,5	5,4	-7,7	7,5	5,3
Asya	-0,1	6,4	3,5	-11,4	22,7	6,6	-7,7	18,2	6,4
Çin	9,2	10,4	9,2	-10,5	28,4	9,3	2,9	22,1	9,7
Japonya	-6,3	4,0	-0,5	-24,9	27,5	-0,5	-12,2	10,1	1,9
Hindistan	6,8	10,1	7,8	-6,0	22,0	16,1	3,6	22,7	6,6
Yeni Sanayileşmiş Ekonomiler (4) ^b	-0,6	8,0	4,2	-5,7	20,9	6,0	-11,4	17,9	2,0
Gelişmiş Ekonomiler	-4,1	2,9	1,5	-15,1	13,0	4,7	-14,4	10,9	2,8
Gelişmekte olan ve BDT	2,2	7,2	5,7	-7,4	14,9	5,4	-10,5	18,1	7,9

^a Karayip Adaları dahil ^b Hong Kong, Çin; Kore Cumhuriyeti; Singapur; ve Tayvan

Kaynak: WTO, 2012b

Şekil 67:
Farklı Ülke Grupları ve Türkiye'nin Dünya Dış Ticaretinden Aldığı Paylar, 2001-2011, (%)

Tablo 100:
Farklı Ekonomiler ve Türkiye'nin Dış Ticaret Hacmi ve Dünya Dış Ticaretinden Aldığı Paylar, 2001-2011, (%), (milyar Dolar)

Yıl	Kapsam Büyüklük	Gelişmiş Ekonomiler	Yükselen ve Gelişmekte Olan Ekonomiler	AB 27 Ülkeleri	Dünya	Türkiye
2001	Büyüklük	9.405	3.123	5.019	12.527	73
	Pay (%)	75,07	24,93	40,06	100	0,58
2002	Büyüklük	9.710	3.310	5.310	13.020	88
	Pay (%)	74,58	25,42	40,78	100	0,67
2003	Büyüklük	11.170	4.001	6.363	15.171	117
	Pay (%)	73,63	26,37	41,94	100	0,77
2004	Büyüklük	13.304	5.230	7.617	18.535	161
	Pay (%)	71,78	28,22	41,10	100	0,87
2005	Büyüklük	14.725	6.458	8.287	21.183	190
	Pay (%)	69,51	30,49	39,12	100	0,90
2006	Büyüklük	16.660	7.823	9.422	24.483	225
	Pay (%)	68,05	31,95	38,48	100	0,92
2007	Büyüklük	18.773	9.315	10.961	28.088	277
	Pay (%)	66,84	33,16	39,02	100	0,99
2008	Büyüklük	20.901	11.545	12.225	32.446	334
	Pay (%)	64,42	35,58	37,68	100	1,03
2009	Büyüklük	16.098	8.914	9.344	25.012	243
	Pay (%)	64,36	35,64	37,36	100	0,97
2010	Büyüklük	19.023	11.424	10.524	30.447	299
	Pay (%)	62,48	37,52	34,57	100	0,98
2011	Büyüklük	22.130	14.178	12.294	36.308	376
	Pay (%)	60,95	39,05	33,86	100	1,03

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2012b

gelişmekte olan ülkelerde payı 2001'de % 2,3 iken 2011'de % 2,65'e yükselmiştir.

İzmir Türkiye'nin önemli bir ihracat kapısıdır. Ulaşım olanakları ve İzmir Limanı'nın varlığı hem il hem Türkiye üretiminin dışa açılmasına olanak tanımaktadır. İl İli Dış Ticaret Raporu'na göre İzmir farklı performans kriterleri

düşük olan bir ilde az sayıda ihracata konu ürün üretilmektedir. Buna göre İzmir, ihracata konu mallarda çeşitlilik performansı açısından 193 ürün ile İstanbul'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır. 76 ilin rekabetçi biçimde ihraç edilen ürün çeşitliliği ortalaması 40'dır (DTM, 2011).

Diğer yandan, ilin sıradanlık değerinin yüksek olması ilde

açısından Türkiye'de önemli bir yere sahiptir. Bu kriterlere göre toplu bir inceleme aşağıda sunulmuştur (Tablo 101).

İhracatın teknolojik dağılımı, yapılan ihracatın doğal kaynağa mı dayalı olduğunu ya da bu ihracatın teknoloji seviyesinin düşük, orta ya da ileri teknoloji ürünü olup olmadığına göre nasıl bir dağılım gösterdiğini ortaya koyması açısından önem arz etmektedir. 2010 yılı itibarıyla, İzmir 1.519 milyon Dolar orta ve ileri teknoloji mal ihracatı ile Türkiye'de iller arasında beşinci sıradadır. 2005-2010 arasında düşük teknoloji ihracatın oranı % 50,1'den % 45,9'a düşmüştür. Orta teknoloji ürünlerin ihracatı % 29,7'den % 33,2'ye yükselmiş, ileri teknoloji ürün ihracatı ise % 10'dan % 6,2'ye gerilemiştir (DTM, 2011).

Çeşitlilik değeri yüksek olan bir ilde, çok sayıda ürün rekabetçi şekilde üretilip ihraç ediliyor. İlde var olan beceriler çok sayıda ürünün rekabetçi avantajla üretilmesi ve ihraç edilmesi için uygundur. Aynı şekilde çeşitliliği

Tablo 101:
İzmir Dış Ticaret Potansiyeli

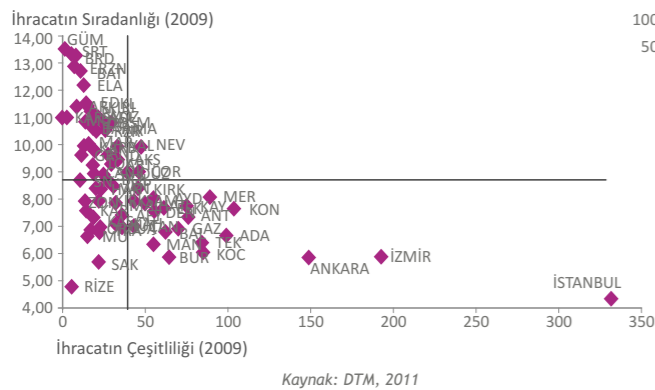
Gösterge	Analiz Yılı	Birim	İzmir'e İlişkin Tespit
Orta ve İleri Teknolojili Ürün İhracatı	2010	Milyon Dolar	1.597 Milyon \$ ile İstanbul, Bursa, Kocaeli ve Ankara'nın Ardından Beşinci Sırada
İhracata Konu Mallarda 'Çeşitlilik'	2009	Ürün Sayısı	193 Ürün ile İstanbul'dan Sonra İkinci Sırada.
İhracata Konu Mallarda 'Sıradanlık'	2009	Ürün Sayısı	İstanbul, Rize, Sakarya ve Ankara'dan Sonra Sıradanlığın En Düşük Olduğu Beşinci İl.
Nitelikli Sıçrama Kabiliyeti	2009	Derece	İstanbul'un Ardından Sıçrama Kabiliyeti En Yüksek İkinci İl. Sıçrama kabiliyeti 14,5.
İhracatın Teknolojik Dağılımı	2000, 2005, 2010	Yüzde	2010 Yılı için Düşük Teknoloji % 43 ile İlk Sırada Gelmektedir. % 31,6 ile Orta Teknoloji, % 24 ile Doğal Kaynağa Dayalı İhracat ve % 1,4 ile İleri Teknolojiye Dayalı İhracat Gelmektedir.
İhracatta Sofistikasyon	-	-	9,8 Değeri ile 29. Sırada
Türkiye'de Benzer İller	-	-	Ankara ve İstanbul

Kaynak: DTM, 2011 verilerinden derlenmiştir.

üretilip rekabetçi biçimde ihraç edilen ürünlerin sıradan olduğunu gösterir. Ürünün sıradan olup olmadığının belirleyicisi, o ürünün kaç ilin ihracat sepetinde bulunduğudır. Çok sayıda ilin ihracat sepetinde yer alan ihraç ürünleri sıradan ürün olarak kabul edilmektedir. Bir bölgenin sıradanlık değerinin düşük olması, özel/nadir ürünlerin ihracatında rekabet avantajına sahip olduğunu göstermektedir. İzmir; İstanbul, Rize, Sakarya ve Ankara'dan sonra sıradanlığın en düşük olduğu beşinci il konumundadır (DTM, 2011).

İllerin çeşitlilik ve sıradanlık değerleri bir arada değerlendirildiğinde İzmir, ihracatın çeşitliliğinin yüksek, sıradanlığının ise düşük olduğu bölgede yer almaktadır. İzmir sıradan olmayan ürünler ihraç eden çeşitliliği yüksek iller arasındadır (Şekil 68). Türkiye'nin ihracat gücünün artırılması için tespit edilecek politikalar temelinde ihraç ürünleri üretiminde çeşitliliğin artırılması, yenilik kapasitesinin artırılması ile daha nadir ürünlerin üretimine geçilmesi gerekmektedir (DTM, 2011).

Şekil 68: İhracatın Sıradanlığı ve Çeşitliliğine Göre İller, 2009

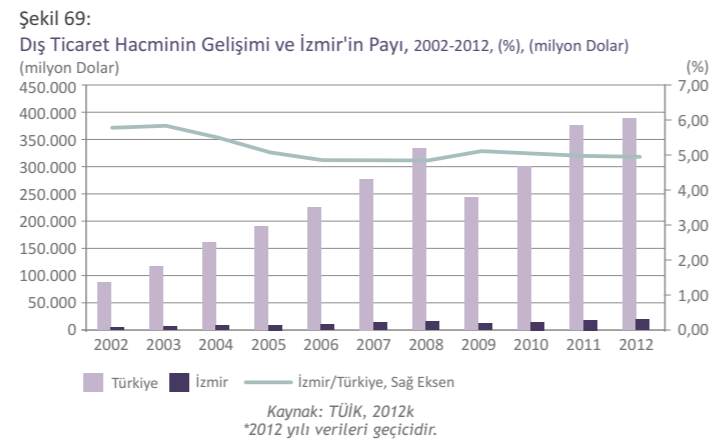

Nitelikli sıçrama bir ilin mevcut sanayi yapısı ile daha nitelikli ürünleri ihraç edebilme kapasitesini göstermektedir. İzmir İstanbul'un ardından sıçrama kabiliyeti en yüksek ikinci il durumundadır. Buna göre İzmir, farklı ve daha nitelikli ürünlere geçiş yapmak için geniş üretim imkanlarına sahiptir. Sofistikasyonu yüksek olan iller, gelişmiş ülkelerin ihracat sepetlerinde yer alan ürünleri ihraç ederler. Sofistikasyon değerinin düşük olması, ihraç ürünlerinin kompleks olmadığını göstermektedir. Farklı ve daha nitelikli ürünlere geçiş yapmasıyla birlikte İzmir'in ihracatında sofistikaşyon ve teknoloji düzeyinin yükselmesi beklenmektedir (DTM, 2011).

İzmir'de 2010 yılı itibarıyla 3.694 olan ihracatçı firma sayısı 2011 yılında 4.023'e, 2012'de ise 4.060'a yükselmiştir⁹⁷ (İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012). İzmir ilinde, 2012 yılı itibarıyla kişi başına ihracat 2.162 Dolar, kişi başına ithalat ise 2.641 Dolar iken, Türkiye genelinde kişi başına ihracat 2.017 Dolar, kişi başına ithalat ise 3.128 Dolar olmuştur.

Dış Ticaret Hacmi

2002-2012 döneminde İzmir'de dış ticaret hacmi 2,8 kat artış gösterirken, Ege Bölgesi dış ticaret hacmi 3,8 kat, Türkiye geneli dış ticaret hacmi ise 3,4 kat artış göstermiştir. Bu gelişmeler neticesinde, 2002 yılı itibarıyla Türkiye dış ticaret hacmi içinde % 5,8 olan İzmir'in payı,

2012'de % 4,9 seviyesine gerilemiştir. Yine aynı şekilde, 2002 yılında Ege Bölgesi dış ticaret hacminde % 71,3 olan İzmir'in payı, 2012'de % 56 düzeyine inmiştir (Tablo 102) (Şekil 69) (TÜİK, 2012k).

2002 yılında 489 milyon Dolar fazla veren İzmir iline ait dış ticaret dengesi, 2004'ten itibaren açık vermeye başlamış ve bu açık 2011 yılında 2,5 milyar Dolar ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır. 2012 yılında İzmir'de dış ticaret açığı düşüş göstererek 1,9 milyar Dolar olmuştur.

İhracatın ithalatı karşılama oranı incelendiğinde İzmir'de 2002'de % 121 seviyesinde olan karşılama oranının 2011'de % 76 düzeyine gerilediği, 2012 yılında ise % 82 düzeyinde gerçekleştiği görülmektedir. 2012'de Türkiye genelinde karşılama oranı % 64 iken, Ege Bölgesi'nde

Tablo 102: Dış Ticaret Hacmi ve Dış Ticaret Dengesi, 2002-2012, (milyon Dolar)

Yıl	Türkiye		Ege Bölgesi		İzmir	
	Dış Ticaret Hacmi	Dış Ticaret Dengesi	Dış Ticaret Hacmi	Dış Ticaret Dengesi	Dış Ticaret Hacmi	Dış Ticaret Dengesi
2002	87.613	-15.495	7.109	1.113	5.066	489
2003	116.593	-22.087	9.441	944	6.781	167
2004	160.707	-34.373	12.229	619	8.804	-583
2005	190.251	-43.298	13.791	870	9.632	-341
2006	225.111	-54.041	15.978	1.151	10.908	-10
2007	277.334	-62.791	19.887	842	13.465	-603
2008	333.991	-69.936	23.559	1.022	16.136	-490
2009	243.071	-38.786	18.134	1.153	12.387	-149
2010	299.428	-71.661	27.242	-298	15.102	-1.737
2011	375.749	-105.935	33.776	-956	18.693	-2.549
2012*	389.098	-83.976	34.323	-165	19.240	-1.914

Kaynak: TÜİK, 2012k
*2012 yılı verileri geçicidir

% 99'dur (Şekil 70). İhracatın ithalatı karşılama oranının düşmesi, dış ticaret açığını artırarak İzmir'in Türkiye cari açığı üzerindeki olumlu katkısını sınırlandırmıştır.

Şekil 70: İhracatın İthalatı Karşılama Oranının Gelişimi, 2002-2012

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Türkiye	70	68	35	63	61	63	65	72	61	56	64
Ege Bölgesi	137	122	111	113	116	109	109	114	98	94	99
İzmir	121	105	88	93	100	91	94	98	79	76	82

Kaynak: TÜİK, 2012k
*2012 yılı verileri geçicidir.

2005-2011 döneminde, net ithalatçı konumda olan İzmir'in, tarım ve ormancılık ile madencilik sektörlerinde net ihracatçı konumda olduğu dikkati çekmektedir. Bu dönemde madencilik sektörü net ihracatçı konumunu güçlendirirken, tarım ve ormancılık sektöründe ihracatın ithalatı karşılama oranı % 234'den % 120'lere kadar gerilemiştir. Öte yandan dış ticarete net ithalatçı bir konumda bulunan imalat sanayinde, ihracatın ithalatı karşılama oranları 2008-2009 döneminde toparlansa da kriz sonrası tekrar düşerek % 80'nin altına gerilemiştir (Tablo 103).

Tablo 103: İzmir'de Başlıca Sektörlerde İhracatın İthalatı Karşılama Oranı, 2005-2011

Yıl	Tarım ve Ormancılık	Madencilik ve Taş Ocakçılığı	İmalat	Toptan ve Perakende Ticaret	Toplam
2005	234	173	90	9	93,2
2006	254	121	95	27	99,8
2007	199	133	93	12	91,5
2008	142	157	103	7	94,2
2009	186	194	98	12	97,6
2010	151	217	81	9	79,4
2011	120	213	79	9	76,1

Kaynak: TÜİK, 2012k

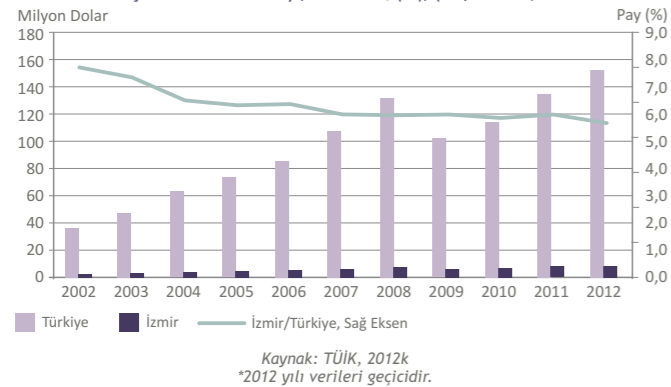

⁹⁷ İzmir'in de içinde yer aldığı, gerek Ege Bölgesi'nin gerekse Türkiye'nin ihracatı açısından önemli bir yere sahip olan Ege İhracatçı Birlikleri çatısı altında 12 ihracatçı birliği faaliyette göstermektedir. Bu birliklerin ana faaliyet konuları; kuru meyve ve mamulleri, canlı hayvan, su ürünleri ve mamulleri, zeytin ve zeytinyağı, hububat, bakliyat ve yağlı tohumlar, ağaç mamulleri ve orman ürünleri, yaş meyve ve sebze, tütün, tekstil ve hammaddeleri, hazır giyim ve konfeksiyon, deri ve deri mamulleri, maden ile demir ve demir dışı metallerdir.

İhracat

2012 yılında Türkiye'nin ihracatı 152,5 milyar Dolar, Ege Bölgesi'nin ihracatı 17 milyar Dolar ve İzmir'in ihracatı 8,6 milyar Dolar düzeyinde gerçekleşmiştir (Tablo 104).

Şekil 71: İhracatın Gelişimi ve İzmir'in Payı, 2002-2012, (%), (milyon Dolar)

2002-2012 döneminde Türkiye'nin toplam ihracatı 3,2 kat, Ege Bölgesi'nin ihracatı 3,1 kat, İzmir'in ihracatı ise 2,1 kat artmıştır. 2002 yılında, Ege Bölgesi ihracatından % 67,6 oranında ve Türkiye toplam ihracatından % 7,7 oranında pay alan İzmir ili, 2012 yılında bu paylarını sırasıyla % 50,7 ve % 5,7'ye düşürmüştür (Şekil 71).

İzmir ilinin ihracatı ana sektörler itibarıyla incelendiğinde en önemli payın imalat sanayi sektörüne ait

Tablo 106: İzmir İhracatının Ülkelere Göre Dağılımı, 2009-2012, (bin Dolar)

Ülkeler	2009	2010	2011	2012*	2011 Pay (%)	2012 Pay (%)*
Almanya	727.115	839.796	1.010.124	926.905	12,5	10,7
İngiltere	312.544	411.73	502.584	533.277	6,2	6,2
İspanya	304.673	336.354	419.54	412.624	5,2	4,8
A.B.D.	432.924	381.102	399.728	477.807	5	5,5
İtalya	389.861	382.541	378.212	397.299	4,7	4,6
Fransa	286.439	323.927	373.296	335.009	4,6	3,9
Hollanda	228.973	270.738	301.003	392.595	3,7	4,5
Belçika	167.113	222.477	230.451	211.982	2,9	2,4
B.A.E.	152.176	84.707	208.04	102.252	2,6	1,2
Çin	100.705	137.848	159.363	205.793	2	2,4
Diğer Ülkeler	2.835.755	3.113.609	3.856.934	4.414.760	47,8	51,0
Ege Serbest Bölgesi	130.918	142.02	191.019	206.858	2,4	2,4
İzmir Serbest Bölgesi	19.289	10.257	10.296	16.576	0,1	0,2
Diğer Serbest Bölgeler	30.244	22.513	30.314	29.797	0,4	0,3
Toplam	6.118.729	6.679.619	8.070.904	8.663.535	100	100

Kaynak: TÜİK, 2012k
*2012 yılı verileri geçicidir.

Tablo 104: İhracatın Gelişimi ve İhracatta İzmir'in Payı 2002-2012, (milyon Dolar)

Yıl	Türkiye	Ege Bölgesi	İzmir	İzmir/Ege B. (%)	İzmir/Türkiye (%)
2002	36.059	4.111	2.778	67,6	7,7
2003	47.253	5.193	3.474	66,9	7,4
2004	63.167	6.424	4.110	64,0	6,5
2005	73.476	7.330	4.645	63,4	6,3
2006	85.535	8.565	5.449	63,6	6,4
2007	107.272	10.365	6.431	62,0	6,0
2008	132.027	12.290	7.823	63,7	5,9
2009	102.143	9.644	6.119	63,4	6,0
2010	113.883	13.472	6.682	49,6	5,9
2011	134.907	16.410	8.072	49,2	6,0
2012*	152.561	17.079	8.663	50,7	5,7

Kaynak: TÜİK, 2012k
*2012 yılı verileri geçicidir.

Tablo 105: İzmir İhracatının Sektörel Dağılımı, 2005-2011, (%), (bin Dolar)

Yıl	Tarım ve Ormanlık		Madencilik ve Taş Ocaklığı		İmalat		Toptan ve Perakende Ticaret		Toplam İhracat
	İhracat	%	İhracat	%	İhracat	%	İhracat	%	
2005	579.324	12,5	64.625	1,4	3.967.809	85,4	22.925	0,5	4.645.361
2006	670.441	12,3	60.406	1,1	4.634.932	85,1	66.872	1,2	5.448.556
2007	668.710	10,4	87.297	1,4	5.583.105	86,8	71.386	1,1	6.430.999
2008	648.093	8,3	113.356	1,4	6.961.438	89,0	75.122	1,0	7.823.311
2009	703.301	11,5	98.235	1,6	5.226.753	85,4	62.263	1,0	6.118.710
2010	731.935	11,0	146.392	2,2	5.719.449	85,6	67.273	1,0	6.682.429
2011	679.626	8,4	162.516	2,0	7.124.924	88,3	85.506	1,1	8.071.538

Kaynak: TÜİK, 2012k

olduğu görülmektedir. 2005-2011 yılları arasında imalat sanayinin toplam ihracattan aldığı pay % 85-88 arasında değişirken, ikinci sırada yer alan tarım ve ormanlık sektörünün payları ise % 8-12 arasında bulunmaktadır (Tablo 105). İzmir ilinin, son yıllarda yaklaşık olarak 200 ülke ile dış ticaret ilişkisi bulunmaktadır. İzmir ili ihracatının ülkelere göre dağılımına bakıldığında, 2012 yılı itibarıyla en fazla ihracatın % 10,7'lik pay ile Almanya'ya, % 6,2 ile İngiltere'ye, % 5,5 ile ABD'ye ve % 4,8 ile İspanya'ya yapıldığı görülmektedir. İtalya, Fransa, Hollanda, Belçika, Birleşik Arap Emirlikleri ve Çin diğer önemli ihracat yapılan ülkelerdir. Ege Serbest Bölgesi ve İzmir Serbest Bölgesi'ne yapılan ihracat, İzmir'in toplam ihracatının % 2,6'sını kapsamaktadır (Tablo 106).

İthalat

2012 yılı itibarıyla Türkiye'nin ithalatı 236,5 milyar Dolar, Ege Bölgesi'nin ithalatı 17,2 milyar Dolar ve İzmir'in ithalatı 10,5 milyar Dolar düzeyinde gerçekleşmiştir (Tablo 107).

Tablo 107: Türkiye, Ege Bölgesi ve İzmir için İthalatın Gelişimi, 2002-2012, (milyon Dolar)

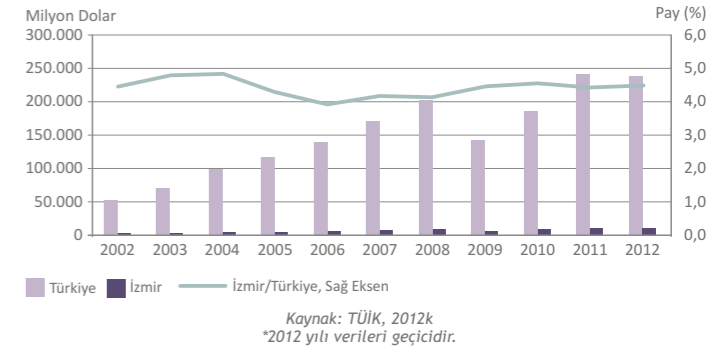
Yıl	Türkiye	Ege Bölgesi	İzmir	İzmir/Ege B. (%)	İzmir/Türkiye (%)
2002	51.554	2.998	2.288	76,3	4,4
2003	69.340	4.249	3.307	77,8	4,8
2004	97.540	5.805	4.694	80,9	4,8
2005	116.774	6.461	4.986	77,2	4,3
2006	139.576	7.413	5.459	73,6	3,9
2007	170.063	9.522	7.034	73,9	4,1
2008	201.964	11.268	8.313	73,8	4,1
2009	140.928	8.490	6.268	73,8	4,4
2010	185.544	13.770	8.419	61,1	4,5
2011	240.842	17.366	10.621	61,2	4,4
2012*	236.537	17.244	10.577	61,3	4,5

Kaynak: TÜİK, 2012k
*2012 yılı verileri geçicidir.

2002 yılından 2012 yılına, Türkiye'nin toplam ithalatı 3,5 kat, Ege Bölgesi'nin ithalatı 4,6 kat artarken, İzmir'in ithalatı 3,6 kat artış göstermiştir. 2002 yılında, İzmir ili, Ege Bölgesi ithalatından % 76,3 oranında ve Türkiye toplam

ithalatından % 4,4 oranında pay almış, 2012 yılında Ege Bölgesi'nden aldığı pay % 61,3'e düşerken, Türkiye toplam ithalatından aldığı pay % 4,5 olmuştur (Şekil 72).

Şekil 72: İthalatın Gelişimi ve İthalatta İzmir'in Payı, 2002-2012, (%), (milyon Dolar)

İhracatta olduğu gibi, İzmir ithalatında da ana sektörler itibarıyla en önemli pay imalat sanayi sektörüne aittir. 2005-2011 yılları itibarıyla imalat sanayinin toplam ithalattan aldığı pay, % 81-90 aralığında değişirken, ikinci sırada yer alan toptan ve perakende ticaret sektörünün payı % 4,5-12,2 aralığındadır (Tablo 108).

İzmir ithalatının ülkelere göre dağılımına bakıldığında, 2012 yılında en fazla ithalatın % 11,3 pay ile Rusya'dan, % 10,5 pay ile Almanya'dan, % 8,5 pay ile Çin'den, ve % 5,7 pay ile A.B.D.'den yapıldığı görülmektedir. İtalya,

Tablo 108: İzmir İthalatının Sektörel Dağılımı, 2005-2011, (bin Dolar)

Yıl	Tarım ve Ormanlık		Madencilik ve Taş Ocaklığı		İmalat		Toptan ve Perakende Ticaret		Toplam İthalat
	İthalat	%	İthalat	%	İthalat	%	İthalat	%	
2005	247.132	5,0	37.424	0,8	4.431.400	88,9	268.487	5,4	4.985.969
2006	263.829	4,8	49.816	0,9	4.898.771	89,7	243.691	4,5	5.458.262
2007	336.375	4,8	65.560	0,9	6.034.294	85,9	586.085	8,3	7.025.034
2008	455.180	5,5	72.128	0,9	6.755.981	81,4	1.015.466	12,2	8.300.862
2009	378.788	6,0	50.686	0,8	5.321.362	84,9	515.060	8,2	6.266.636
2010	485.626	5,8	67.427	0,8	7.078.907	84,1	776.169	9,2	8.412.842
2011	567.045	5,3	76.444	0,7	9.026.887	85,1	929.249	8,8	10.608.911

Kaynak: TÜİK, 2012k

İspanya, Fransa ve Ukrayna ithalat yapılan diğer önemli ülkelerdir. Ege Serbest Bölgesi ve İzmir Serbest Bölgesi'nden yapılan ithalat ise, İzmir'in toplam ithalatının % 1,3 gibi küçük bir bölümünü kapsamaktadır (Tablo 109).

Tablo 109:
İzmir İthalatının Ülkelere Göre Dağılımı, 2009-2012, (bin Dolar)

Ülkeler	2009	2010	2011	2012*	2011 Pay (%)	2012 Pay (%)*
Almanya	802.205	904.381	1.192.249	1.111.692	11,2	10,5
Çin	355.375	565.909	860.792	895.670	8,1	8,5
Rusya Federasyonu	859.544	611.39	760.796	1.197.541	7,2	11,3
A.B.D.	541.241	612.306	631.251	604.210	5,9	5,7
İtalya	412.066	532.556	581.108	557.761	5,5	5,3
İspanya	215.406	489.618	397.559	397.545	3,7	3,8
Fransa	245.398	270.185	328.039	311.191	3,1	2,9
Ukrayna	141.726	177.431	314.574	202.540	3	1,9
Bulgaristan	70.848	148.211	294.47	299.391	2,8	2,8
Polonya	101.918	194.129	263.309	215.861	2,5	2,0
Yunanistan	31.693	109.531	240.405	175.753	2,3	1,7
Hollanda	170.869	195.798	230.305	277.179	2,2	2,6
İngiltere	214.32	200.513	209.01	221.871	2	2,1
Diğer Ülkeler	2.003.407	3.277.939	4.166.979	3.936.917	39,2	37,2
Ege Serbest Bölge	45.259	50.263	72.053	91.057	0,7	0,9
İzmir Serbest Bölge	48.469	55.292	50.006	43.997	0,5	0,4
Diğer Serbest Bölgeler	8.305	21.953	26.045	36.528	0,2	0,3
Toplam	6.268.049	8.417.405	10.618.950	10.576.704	100	100

Kaynak: TÜİK, 2012k
*2012 yılı verileri geçicidir.

Dış Ticarete Teknoloji Düzeyi

OECD'nin baz aldığı teknoloji düzeyi sınıflaması⁹⁸ kullanılarak İzmir imalat sanayi dış ticareti analiz edildiğinde (İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012); 2002-2011 döneminde, İzmir ihracatında düşük teknolojiden orta düzey teknolojiye doğru bir dönüşümün yaşandığı görülmektedir. 2002 yılında "Düşük Teknolojili" ürünlerin ihracattaki payı % 61 iken yıllar itibarıyla azalarak 2011 yılında % 37,8'e gerilemiştir. Keza aynı dönemde,

Tablo 110:
İzmir İmalat Sanayi İhracatının Teknoloji Düzeyine Göre Gelişimi

Teknoloji Düzeyi	2002	2007	2008	2009	2010	2011
İleri Teknoloji	0,9	0,8	0,8	1,2	1,3	1,2
Orta-İleri Teknoloji	20,2	28,0	28,3	27,9	32,4	33,2
Orta-Düşük Teknoloji	18,0	26,4	32,5	26,0	25,1	27,8
Düşük Teknoloji	61,0	44,8	38,4	44,9	41,2	37,8

Kaynak: İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012

"Orta-İleri Teknolojili" ürünlerin payı % 20,2'den % 3,2'ye, "Orta-Düşük Teknolojili" ürünlerin payı da % 18'den % 27,8'e yükselmiştir. İleri teknolojiye sahip ürünlerin il ihracatındaki payı ise ortalama % 1'er civarında seyretmiştir (Tablo 110).

İzmir imalat sanayi ithalatında, ihracat ile benzer olarak, ileri teknoloji ürünlerin payı % 3 ile sınırlı düzeyde kalmaktadır (Tablo 111). İthalatta en büyük payı % 49,4 ile "Orta-İleri Teknolojili" ürünler alırken, % 29,3 paya sahip "Orta-Düşük Teknolojili" ürünler ikinci sırada gelmektedir. 2002-2011 dönemi itibarıyla Orta-İleri ve Orta-Düşük Teknolojili ürünlerin ithalattaki payında artış kaydedilirken, Düşük Teknolojili ürünlerin ithalattaki payı gerilemiştir. Tıpkı ihracatta olduğu gibi ithalatta da teknoloji düzeyi

Tablo 111:
İzmir İmalat Sanayi İthalatının Teknoloji Düzeyine Göre Gelişimi

Teknoloji Düzeyi	2002	2007	2008	2009	2010	2011
İleri Teknoloji	4,1	3,5	4,3	3,2	3	3
Orta-İleri Teknoloji	46,4	47,5	44,3	42,1	48,4	49,4
Orta-Düşük Teknoloji	23	28,9	30,6	33,3	28,7	29,3
Düşük Teknoloji	26,6	20	20,9	21,3	19,9	18,4

Kaynak: İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012

bakımından ilerleme görülmektedir. Ancak ihracatta ileri ve orta-ileri teknoloji ürünlerin toplam payı % 34 iken, ithalatta bu oran % 52 düzeyindedir. Bu da bize ilin ihraç ettiğiinden daha fazla ileri teknoloji ürün ithal ettiğini göstermektedir.

3.d.3. Turizm Sektörü

3.d.3.a. Küresel Turizm Sektörü

Zaman zaman değişkenlik göstermekle birlikte, turizm sektörü dünyada genellikle ilk üç büyük sektör arasında yer almaktadır. Sektör dünyada bilhassa son 50 yıldır hızlı bir gelişim içindedir. Uluslararası turist hareketleri 1950 yılında 25 milyon iken, 2011 yılında 983 milyon kişiye ulaşmıştır (Tablo 112).

Tablo 112:
Uluslararası Turizm Hareketlerinin Yıllar İtibarı ile Gelişimi, 1950-2011

Yıl	Turist Sayısı (milyon kişi)	Turizm Geliri (milyar Dolar)
1950	25	2
1960	69	7
1970	166	18
1980	278	104
1990	438	270
1995	539	411
1998	617	451
2000	687	482
2002	706	488
2003	693	535
2004	764	635
2005	807	683
2006	846	735
2007	903	856
2008	924	941
2009	883	853
2010	940	927
2011	983	1.030

Kaynak: UNWTO, 2012a

Uluslararası turizm gelirleri ortalama 2010 yılında 927 milyar Dolar olarak gerçekleşmiş iken, 2011'de % 3,8'lik artış kaydederek 1,03 trilyon Dolar (740 milyar Avro) ulaşmıştır. 2011 yılında küresel turizmdeki eğilimler bakımından yabancı turistlerin 503 milyonu Avrupa ülkelerine giderken, turistlerin gelişmiş ve gelişmekte olan ülke

tercihi, iki ülke grubu arasındaki farkın azalması ile sırasıyla 523 milyon ve 457 milyon olmuştur. 150 ülkenin 125'inde turist sayısı artarken 25'inde gerilemiştir.

Beklentiler turizm sektöründeki hareketliliğin devam etmesi yönündedir. Tablo 113, 2020 yılı tahmini olmak üzere 1950 ile 2010 yılları arasında dünyadaki turist sayısını göstermektedir. Dünya Turizm Örgütü'ne (UNWTO) göre 2030'a kadar ülkelerarası seyahat eden turist sayısına her yıl 43 milyon turist eklenmesi ve 2030 yılında toplam turist sayısının 1,8 milyar kişiye ulaşması beklenmektedir (İZKA ve YÜ, 2012).

Tablo 113:
Dünya Turist Sayısı, (milyon kişi)

Bölgeler	2000		2008		2009		2010		2020 (tahmini)	
	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%
Avrupa	386	57	481	53	457	52	472	50	717	46
Asya ve Pasifik	110	16	184	20	181	21	204	22	397	26
Amerika	128	19	148	16	141	16	151	16	282	18
Afrika	27	4	44	5	46	5	49	5	77	5
Orta Doğu	25	4	56	6	53	6	60	6	69	4
Dünya	675	100	913	100	877	100	935	100	1.542	100

Kaynak: UNWTO, 2012b

2023 Türkiye Turizm Stratejisi'nde belirlenen stratejik yaklaşımlar çerçevesinde, yapılacak çalışmaların tamamlanması ve geliştirilmesi öngörülen bölgelerdeki altyapı ve konaklama ihtiyaçlarının karşılanması durumunda 2023 yılında 63 milyon turist, 86 milyar Dolar dış turizm geliri ve turist başına yaklaşık 1.350 Dolar harcamaya ulaşılması öngörülmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007).

Dünyada turizm sektörü tüm ülkeler için başat sektörlerden bir tanesi olmakla beraber bazı ülkelerde lokomotif sektör olma özelliğindedir. 2011 yılında en fazla turizm geliri sağlayan ülkelerin başında 116,3 milyar Dolarlık geliri ile ABD, arkasından da 59,9 milyar Dolarlık gelire İspanya gelmektedir. Türkiye 23 milyar Dolarlık gelir ile 12. sırada yer almaktadır (Tablo 114).

Tablo 114:
2011'de En Fazla Turizm Geliri Sağlayan Ülkeler

Sıra	Ülkeler	2011 Gelirleri (milyar Dolar)	2010-2011 Değişim (%)	Sıra	Ülkeler	2011 Gelirleri (milyar Dolar)	2010-2011 Değişim (%)
1	ABD	116,3	12,3	9	Macao (Çin) ⁹⁹		
2	İspanya	59,9	8,6	10	Hong Kong (Çin)	27,2	22,7
3	Fransa	53,8	10,1	11	Tayland	26,3	26,0
4	Çin	48,5	5,8	12	Türkiye	23,0	10,6
5	İtalya	43,0	5,5	13	Avusturya	19,9	1,7
6	Almanya	38,8	6,7	14	Malezya	18,3	-5,1
7	İngiltere	35,9	6,9	15	Singapur	18,0	17,4
8	Avustralya	31,4	-6,2				

Kaynak: UNWTO, 2012c

⁹⁸ OECD Directorate For Science, Technology and Industry, STAN Indicators (2005 edition) 1980-2003, S. 25

⁹⁹ Macao (Çin) için UNWTO verilerinde bilgi görülmemesine rağmen dokuzuncu sırada yer aldığı belirtilmektedir.

2011 yılında en fazla turizm geliri sağlayan ülkeler ve en çok ziyaretçi alan şehirler birlikte değerlendirildiğinde Paris 15,6 milyon kişi ile en çok ziyaretçi alan şehir olmasına karşın, Fransa turizm gelirleri açısından üçüncü sıradadır. Benzer şekilde, 10 milyon ziyaretçi sayısı ile Antalya üçüncü, 8 milyon ziyaretçi ile İstanbul dokuzuncu şehir konumunda iken, Türkiye en fazla turizm geliri sağlayan ülkeler arasında 12. sıradadır (Tablo 114, 115).

Tablo 115:
Dünya'da En Çok Ziyaretçi Alan Şehirler, 2011, (milyon kişi)

Sıra	Şehir	Ülke	Ziyaretçi Sayısı
1	Paris	Fransa	15,63
2	Londra	İngiltere	15,24
3	Antalya	Türkiye	10,55
4	New York City	ABD	10,36
5	Singapur	Singapur	9,27
6	Kuala Lumpur	Malezya	9,08
7	Hong Kong	Hong Kong (Çin)	8,79
8	Dubai	Birleşik Arap Emirliği	8,110
9	İstanbul	Türkiye	8,111
10	Bangkok	Tayland	7,212

Kaynak: Londra Kültür ve Tanıtma Müşavirliği, 2012

3.d.3.b. İzmir İline Yönelik Turistik Talep Profili

İzmir son yıllarda turizm sektöründe hızlı bir gelişme göstermektedir. Özellikle kruvaziyer turizminin gelişmesi ile birlikte, yabancı turist sayısında ciddi artışlar yaşanmıştır. 2011 yılında gelen yabancı turist sayısı bir önceki yıla göre % 18,5 artış göstermiştir. Türkiye'ye gelen yabancı turistlerin tercih ettikleri iller arasında İzmir, Antalya, İstanbul ve Muğla'dan sonra dördüncü sırada gelmektedir. Bir önceki yıla göre 2012'de ilk beş şehrin dördünde azalma yaşanmasına rağmen İstanbul turist sayısını büyük bir oranda artırmayı başarmıştır (Tablo 116).

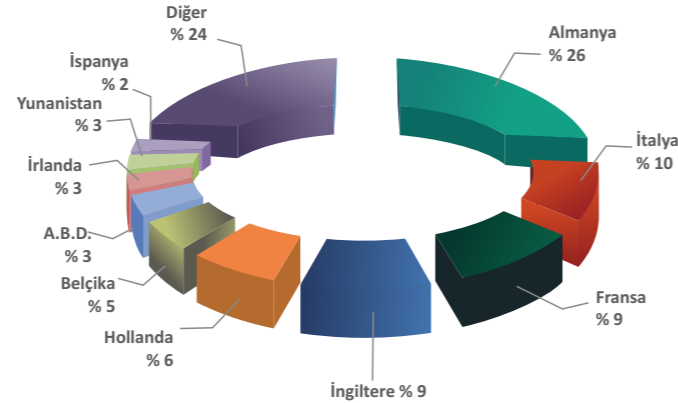
Tablo 116:
Türkiye'de Yabancıların Başlıca Turistik Merkezlere Dağılımı, 2011-2012

İller	2011	Oran (%)	2012*	Oran (%)*	2011/2012 Değişim
Antalya	10.464.425	33,27	10.298.769	32,4	-1,58
İstanbul	8.056.390	25,61	9.383.054	29,52	16,47
Muğla	3.076.508	9,78	2.986.629	9,4	-2,92
İzmir	1.370.018	4,36	1.368.251	4,31	-0,13
Aydın	689.131	2,19	592.637	1,86	-14
Diğer	7.799.604	24,8	7.153.492	22,51	-8,28
Toplam	31.456.076	100	31.782.832	100	1,04

Kaynak: TYD, 2012
*2012 yılı verileri geçicidir.

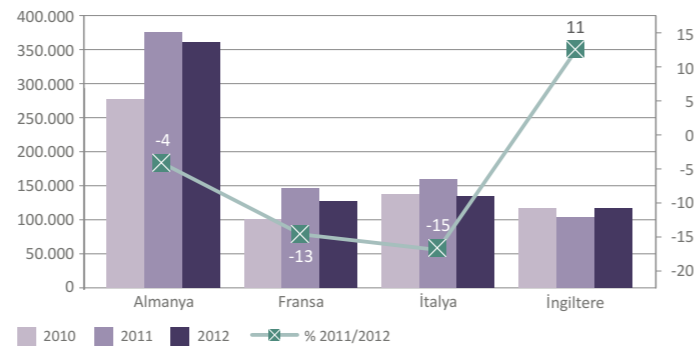
İzmir'e gelen yabancı turistlerin ülkelere göre dağılımında ilk dört sırayı, Almanya, İtalya, Fransa ve İngiltere'nin aldığı görülmektedir (Şekil 73).

Şekil 73: İzmir'e Gelen Yabancı Turistlerin Ülkelere Göre Dağılımı, 2012

Turistlerin ülkelere göre dağılımları 2010-2012 dönemi için incelendiğinde, 2011 yılında ilk üç sırada yer alan Almanya, Fransa ve İtalya'dan gelen turist sayılarında artış, İngiltere'den gelen turist sayısında ise azalma yaşandığı görülmektedir. 2012 yılına gelindiğinde ise, tam tersi biçimde üç ülkede azalma, İngiltere'den gelen turist sayılarında ise artış meydana gelmiştir (Şekil 74).

Şekil 74:
İzmir'e Gelen Yabancı Turistlerin Yıllara Göre Değişimi, 2010-2012

Bu dönemde ilk üç sıra değişmemiştir. İlk sırayı Almanya, ikinci sırayı İtalya ve üçüncü sırayı da Fransa ve İngiltere birlikte almıştır. Almanya'dan İzmir'e gelen turistlerin toplam turist sayısı içerisindeki payı 2012 yılında % 26 olup, ikinci ülke olan İtalya'nın oranından (% 10) neredeyse iki buçuk kat daha fazladır. Buna göre İzmir'e gelen yabancı turistler önemli ölçüde Almanya'dan gelmektedir. 2012 yılında İzmir'e gelen yerli turist sayısı 496.175 (% 26,6) olup neredeyse Almanya'dan gelen turist oranına eşittir. İzmir'e gelen yabancı turistlerin ortalama kalış süresi ise 2010 yılında 3,8 gecedir. İzmir'deki tesislerin doluluk oranının % 23,3'ü yabancı turistlere aittir (İZKA ve YÜ, 2012). İzmir'e en çok turist geldiği aylar Haziran, Temmuz, Ağustos ve Eylül'dür. İzmir'e yurtdışından gelen yabancı turistlerin tüm ülkelere göre dağılımı aşağıda gösterilmektedir (Tablo 117).

Tablo 117:
İzmir'e Gelen Yabancı Turistlerin Ülkelere Göre Dağılımı, 2010-2012

Ülke	2010	2011	2012	2010/2012 Değişim (%)
Almanya	276.155	374.237	359.687	30,25
İtalya	138.903	161.320	137.266	-1,18
Fransa	100.248	147.179	128.199	27,88
İngiltere	117.666	106.359	117.736	0,06
Hollanda	77.439	82.735	85.696	10,66
Belçika	58.842	60.553	63.736	8,32
A.B.D.	35.746	36.350	47.003	31,49
İrlanda	32.964	40.129	37.477	13,69
Yunanistan	34.553	41.066	36.069	4,39
İspanya	35.153	45.758	32.056	-8,81
Polonya	18.335	26.469	31.554	72,10
Avusturya	21.491	29.504	29.196	35,85
İsviçre	19.039	24.175	24.334	27,81
İran	31.716	26.369	23.504	-25,89
İsveç	14.245	16.554	23.106	62,20
Rusya Fed.	13.825	14.093	21.087	52,53
Belarus (B. Rusya)	19.613	18.164	17.589	-10,32
K.K.T.C.	14.610	15.140	15.351	5,07
Norveç	13.964	13.554	13.089	-6,27
Kanada	9.144	10.045	12.601	37,81
Danimarka	11.094	11.690	12.320	11,05
Avustralya	3.857	6.386	9.186	138,16
G. Kore	9.144	6.256	5.289	-42,16
Finlandiya	4.551	4.871	4.996	9,78
Çek Cum.	1.682	4.746	4.887	190,55
Brezilya	1.916	4.234	4.042	110,96

Portekiz	3.792	3.562	4.004	5,59
Japonya	3.168	3.607	3.701	16,82
Azerbaycan	313	5.598	3.528	1027,16
G. Kıbrıs Rum Yön.	961	2.161	3.412	255,05
Bulgaristan	1.799	3.142	3.289	82,82
Arjantin	1.409	2.701	2.761	95,95
Slovakya	877	1.188	2.745	213,00
Ukrayna	2.714	3.305	2.340	-13,78
Meksika	1.609	2.103	2.326	44,56
Romanya	1.113	2.175	2.151	93,26
Hırvatistan	1.618	2.053	2.001	23,67
Slovenya	1.684	1.968	1.881	11,70
Macaristan	1.154	1.641	1.843	59,71
Filipinler	1.112	1.268	1.732	55,76
Güney Afrika Cum.	731	975	1.624	122,16
Fas	858	821	1.482	72,73
Lübnan	390	477	1.406	260,51
Çin Halk Cum.	784	1.200	1.375	75,38
Makedonya	270	871	1.280	374,07
Yeni Zelanda	805	1.018	1.276	58,51
Lüksemburg	530	919	1.205	127,36
Şili	484	738	1.117	130,79
Litvanya	713	826	969	35,90
Tunus	614	485	961	56,51
Kolombiya	321	497	959	198,75
Hindistan	536	626	954	77,99
İsrail	289	421	869	200,69
Bosna Hersek	474	491	845	78,27
Arnavutluk	408	788	757	85,54
Suriye	1.064	835	754	-29,14
Venezüella	461	676	733	59,00
Malezya	224	238	641	186,16
Malta	320	483	639	99,69
Libya	42	489	607	1345,24

Kaynak: İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2012

3.d.3.b.1. Turistlerin Demografik Özellikleri

İzmir'in daha yüksek bir yaşam kalitesine kavuşabilmesi, bölgenin turizm ve yatırımlardan aldığı payı arttırması, bireylerin algılarının tesadüflere bırakılmadan bizzat tasarlanması ve yönetilmesi ile ilişkilidir. Hedef kitle ve stratejik öncelikleri saptayarak tanıtım faaliyetlerini sistematize etmek, koordinasyon sağlamak, ilgili tüm kesimler arasında sinerji yaratmak ve İzmir için bir marka kent stratejik planı oluşturmak amacıyla 2010 yılında Kent Pazarlama Stratejisi¹⁰⁰ hazırlanmıştır.

¹⁰⁰ Plan hazırlığı sürecinde İzmir'in yanı sıra Türkiye'nin İzmir dışındaki 17 ilinde ve ayrıca Avrupa, ABD ve Orta Doğu'da 10 şehirde İzmir'e yönelik algı ve bilinirlik araştırması gerçekleştirilmiştir. Ek olarak, ödüllü bir çevrimiçi anket düzenlenmiş, bir facebook sayfası oluşturulmuş ve İzmir'in birçok ilçesinde yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. İzmir Bilinirlik ve Algı Araştırması kapsamında toplam 3.687 kişinin İzmir'le ilgili görüş ve önerileri alınmıştır. <http://www.izka.org.tr>

⁹⁹ Macao (Çin) için UNWTO verilerinde bilgi görülmemesine rağmen dokuzuncu sırada yer aldığı belirtilmektedir.

Bu kapsamda İzmir'e gelen turistlerin demografik yapıları ve ülkesel kırılımları da incelenmiştir. Ana hedef kitleyi 25-55 yaş arası, orta/yüksek gelir grubuna mensup, seyahat etmeyi seven, yerli ve yabancı turistlerin oluşturduğu tespit edilmiştir. Yabancı turistler genellikle Avrupalı çiftler veya ailelerden oluşurken, yerli turistler ağırlıklı olarak İstanbul ve Ankara'dan gelen gelir düzeyi yüksek kişi ve ailelerden oluşmaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2009 yılı verilerine dayanarak, Türkiye'yi ve İzmir'i ziyaret etmiş turistlerin ülkesel bazda kırılımına baktığımızda, İzmir'e gelen turist sayısının Türkiye'ye gelen turist sayısının sadece % 5'i kadar olduğu görülmektedir. İzmir'e daha çok Avrupa'dan turist geldiği ve gelenler içerisinde 5 ülkenin (Almanya, İtalya, Fransa, İngiltere ve Hollanda) İzmir'e gelen turistlerin yaklaşık % 80'ini oluşturduğu görülmektedir. İzmir, İtalya, Belçika, Fransa ve Hollanda'dan Türkiye ortalamasının (% 5) oldukça üzerinde bir oranda turist çekebilmektedir. Ancak İzmir, Türkiye'ye ciddi oranda turist gönderen Almanya, Rusya ve Ortadoğu ülkelerinden yeterince turist çekememektedir. Buna tarihi ve kültürel yakınlığını göz önüne alındığında Yunanistan'ı da eklemek mümkündür.

Şekil 75:
Turistlerin Bakış Açısıyla İzmir'in GZFT Analizi

Kaynak: İzmir Kentsel Pazarlama Stratejisi

Kentsel pazarlama stratejisi kapsamında İzmir'in yanı sıra Türkiye'nin İzmir dışındaki 17 ilinde ve ayrıca Avrupa, ABD ve Orta Doğu'da 10 şehirde İzmir'e yönelik algı ve bilinirlik araştırması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın sonucunda elde edilen özet bilgilere göre; İzmir turizminden, tarihine, sanayisine, insanına kadar bütün hedef kitleler nezdinde önemli özelliklere sahip olsa da, hiçbir özelliği rakiplerinden yeterince farklılaşacak oranda ön plana çıkamamaktadır. İzmir'in özellikle yurtdışındaki bilinirliği oldukça düşük olmasına rağmen gelen turistlerin ve yatırımcıların memnun kalması olumludur. Ek olarak İzmir'in bütün hedef kitleler nezdinde bilinen görsel bir ikonun olmadığı düşünülmektedir. Yabancı turistlerde "Efes", yerli turistlerde ise "Saat Kulesi ve Kordon" ön plana çıkmaktadır. Tüm hedef kitlelerde "Mavi" gibi dinlendirici bir renk genel olarak İzmir'le özdeşleşen renk olarak görülmektedir. İzmirli ise İzmir'de yaşamaktan oldukça memnun fakat şehrin gelişimi açısından kaygılıdır.

Yabancı Turistlerin İzmir'le İlgili GZFT Analizi

Turistler açısından İzmir'in güçlü ve zayıf yanları, önündeki fırsatlar ve tehdit oluşturabilecek unsurlar aşağıdaki GZFT analizinde gösterilmiştir (Şekil 75).

3.d.3.b.2. Turistlerin İzmir'e Ulaşım Şekli

İzmir'e 2012 yılında hem hava hem de deniz yoluyla gelenlerin en fazla olduğu aylar Temmuz ve Ağustos'tur (Tablo 118). Bir önceki yıla göre hava yoluyla gelen turist sayısı 2011 yılında % 14 artarken 2012'de % 0,5 gerilemiştir. Deniz yoluyla gelen turist sayısı bir önceki yıla göre 2011'de % 31 artmış, 2012'de % 3 düşmüştür. Hem hava hem de deniz yolu toplamında bir önceki yıla göre 2011'de % 20 artış, 2012 yılında % 1 düşüş olmuştur.

Tablo 118:
İzmir'e Gelen Yabancıların Giriş Yoluna ve Aylara Göre Dağılımı, 2010-2012

Ay	Gelen Turist Sayısı (2012)			Değişim Oranı (%)					
	Hava	Deniz	Toplam	Hava		Deniz		Toplam	
	2011/10	2012/11	2011/10	2012/11	2011/10	2012/11	2011/10	2012/11	
Ocak	13.909	4.913	18.822	-3,0	-2,3	209,4	-75,8	62,6	-45,5
Şubat	23.427	4.429	27.856	22,2	-10,9	41,8	-56,2	27,0	-23,5
Mart	34.280	8.030	42.310	51,7	2,9	195,4	-73,5	97,5	-33,5
Nisan	55.465	34.352	89.817	92,4	-12,9	50,0	-12,8	73,6	-12,9
Mayıs	87.223	51.504	138.727	0,4	1,3	26,0	-8,5	9,1	-2,6
Haziran	116.761	63.188	179.949	17,3	0,2	-13,9	23,5	5,6	7,3
Temmuz	155.171	84.510	239.681	5,1	6,5	22,3	29,6	9,9	13,6
Ağustos	140.997	77.282	218.279	12,9	6,2	20,5	-3,7	15,7	2,5
Eylül	116.103	77.129	193.232	8,6	5,2	34,3	8,3	17,4	6,4
Ekim	72.158	73.543	145.701	7,0	-10,1	32,0	28,5	16,2	5,9
Kasım	17.305	29.437	46.742	19,4	-30,4	70,8	-34,8	48,1	-33,2
Aralık	17.597	10.211	27.808	12,2	-13,5	-33,1	43,7	-4,5	1,3
Toplam	850.396	518.528	1.368.924	14,2	-0,5	30,9	-2,8	20,1	-1,4

Kaynak: İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2012

Deniz yoluyla gelen turist sayıları aynı zamanda kruvaziyer turizmi istatistikleri ile ilişkilidir. Türkiye kruvaziyer turizmde İzmir, son yedi yıldır yükselen performansı ile dikkat çekmektedir. İzmir'e 2003 yılında 5 sefer ile 3,271 yolcu gelirken, bu sayılar 2012'de sırasıyla 286 ve 510.042 olmuştur (Tablo 119).

Tablo 119:
İzmir'e Gelen Yabancı Kruvaziyer Sayıları, 2003-2012

Yıl	İzmir Alsancak Limanı'na Yapılan Toplam Kruvaziyer Sefer Sayısı	Kruvaziyer Seferleriyle İzmir'e Gelen Toplam Yolcu Sayısı
2003	5	3.271
2004	32	77.000
2005	26	58.042
2006	94	183.198
2007	122	288.017
2008	128	321.279
2009	127	309.603
2010	141	355.899
2011	272	504.921
2012	286	510.042

Kaynak: İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2012

Buna göre, 2003-2012 döneminde sefer sayısı 56 kat, gelen yolcu sayısı ise 155 kat artmıştır. Sefer ve yolcu sayıları yanında kruvaziyer başına gelen yolcu sayısında da önemli gelişmeler meydana gelmiştir. 2003 yılında kruvaziyer başına düşen 654 yolcu, 2010'da 2.524'e yükselmiş, 2012'de ise 1.783 yolcu seviyesinde gerçekleşmiştir. İzmir aldığı pay ile Kuşadası Limanı'nın ardından Türkiye'nin ikinci büyük kruvaziyer limanıdır (İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012).

3.d.3.c. İzmir'de Turizm Arzı ve Turizm Çeşitleri

3.d.3.c.1. Altyapı ve Üstyapı (Konaklama) Tesislerinin Durumu

İzmir'de otellerle birlikte diğer konaklama tesislerinin sayısı 2012 yılı Kasım ayı itibarıyla 145'tir. 2006 yılında 24.639 olan yatak sayısı 2012 Kasım ayına kadar olan altı yıl boyunca sadece 4.407 adet artmış ve 29.046'ya çıkmıştır. Aynı dönem içinde tesis sayısı ise toplam 15 adet artış göstermiştir (Tablo 120).

Tablo 120:
Yıllar İtibarıyla İşletme ve Yatırım Belgeli Tesis Sayıları ve Kapasiteleri, 2012

Yıl	Tesis Sayısı (İşletme Belgeli)	Tesis Sayısı (Yatırım Belgeli)	Oda Sayısı (İşletme Belgeli)	Oda Sayısı (Yatırım Belgeli)	Yatak Sayısı (İşletme Belgeli)	Yatak Sayısı (Yatırım Belgeli)
2006	130	42	11.622	4.770	24.639	10.483
2007	134	44	11.871	5.417	25.182	12.621
2008	133	46	12.268	5.592	26.115	13.037
2009	130	49	12.442	5.656	26.479	13.166
2010	135	51	12.503	6.830	26.627	16.481
2011	141	37	13.279	4.491	28.137	10.379
2012	145	44	13.890	4.434	29.046	10.104

Kaynak: İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2012
*2012 verileri 2012 Kasım sonu itibarıyla.

145 adet turizm işletme belgeli otelin % 37'si (53 adet) il merkezinde (Konak) olup, % 21'i Çeşme (29 adet), % 8.4'ü Selçuk (12 adet) ve % 7'si de Menderes ilçesinde (11 adet) yer almaktadır. Beş yıldızlı ve dört yıldızlı otellerin çok büyük bir bölümü de yine Çeşme, Selçuk, Menderes ve Konak ilçelerinde bulunmaktadır. İzmir'in turizm işletme belgeli otellerinin toplam oda sayısı 13.890 olup, toplam yatak kapasitesi ise 29.046'dır. Turizm yatırım belgeli konaklama tesislerinin sayısı Kasım 2012 itibarıyla 44, oda sayısı 4.434, yatak kapasitesi ise 10.104'tür.

İzmir ilindeki turizm işletme belgeli tesisler, 2011 yılı itibarıyla Ege Bölgesi'ndeki turizm işletme belgeli tesisler içerisinde tesis sayısı itibarıyla % 21,3 oranında pay alırken, oda ve yatak sayısı açısından sırasıyla % 18,2 ve % 17,6 oranlarında pay almaktadır. Türkiye genelindeki turizm işletme belgeli tesisler içerisinde ise İzmir ilinin payı tesis sayısı itibarıyla % 5 iken, oda ve yatak sayısı itibarıyla % 4,1'dir.

3.d.3.c.2. İzmir'de Turizm Çeşitleri

İzmir ilinde genel olarak var olan ve gelişme olanağı görülen turizm çeşitleri arasında başta deniz (kıyı) turizmi olmak üzere, kültür turizmi, inanç turizmi, kongre turizmi, kış turizmi, termal turizm, kruvaziyer turizmi, doğa turizmi, kamp ve karavan turizmi, spor turizmi, gastronomi turizmi ve ekoturizm sayılabilmektedir (İZKA ve YÜ, 2012).

Deniz (Kıyı) Turizmi

Deniz-kum-güneş üçlüsü olarak değerlendirilen deniz ya da kıyı turizmi, İzmir'de talebin fazla olduğu türlerden biridir. Deniz turizmi için gerekli olan uzun kıyılar, temiz deniz, uygun kumsallar, doğal ve tarihi güzelliklerin yanında, uygun iklim koşullarına da sahip olması nedeniyle bu turizm türü gelişme göstermiştir. İzmir ilinin Ege'ye 629 kilometre kıyısı bulunmaktadır. Bunun 101 kilometresi doğal plaj niteliğindedir. İzmir kıyıları yarımada ve koylardan oluşan coğrafi yapısı nedeniyle plaj kullanımına da olanak vermektedir.

İzmir'in Ege Denizi kıyısında bulunan doğal kumsalları olarak güneyde Selçuk, Pamucak, Gümüldür ve Özdere plajları, batıda Urla-Çeşmealtı, Özbek, Güllübağçe, Çeşme-İlica, Altinkum ve Alaçatı ile kuzeyde Dikili, Çandarlı ve Foça sayılabilir. Kıyıların sahip olduğu koylar, bunların coğrafi özellikleri, mevcut antik kentler ve diğer değerler yat turizmini destekleyici özelliktedir. Yat turizmi açısından önem taşıyan limanlar arasında Çeşme Marina, Çeşme Setur Marina, Port Alaçatı Marina, Seferihisar Teos Marina ve Levent Marina başta gelmektedir.

Fuar Turizmi

İlk defa 1927'de açılan İzmir Uluslararası Fuarı, Kültürpark her sene Eylül ayında gerçekleştirilmekte olup Türkiye'nin en köklü fuarı durumundadır. İzmir ilindeki fuar organizasyonları ağırlıklı olarak İzmir Kültürpark Fuar Alanı'nda düzenlenmektedir. Ayrıca Ödemiş Belediyesi tarafından 27 yıldır düzenlenen Ödemiş Milli Fuarı ve Ege Üniversitesi tarafından 2005 yılından bu yana düzenlenmekte olan EgeArt Sanat Günleri bulunmaktadır.

İzmir'de ziyaretçi sayısı itibarı ile öne çıkan fuarlar gelinlik ve mermer fuarlarıdır. IF Wedding Fashion İzmir adıyla anılan gelinlik fuarı ilk olarak 2007 yılında düzenlenmiştir. İlk düzenlendiğinde 4.864 olan ziyaretçi sayısı yıllar içinde ciddi bir artış göstererek 2011 yılında 14.210 kişiye

ulaşmıştır. Uluslararası Doğal Taş ve Teknolojileri Fuarı (MARBLE) ise 1995 yılından beri düzenlenmektedir. MARBLE kendi alanında dünyanın ilk üç fuarından biri olarak kabul edilmesi yanında, Uluslararası Fuarçılık Endüstrisi Derneği (UFI) onaylı bir fuar niteliğindedir.

Ayrıca yedincisi 5-8 Aralık 2013'te gerçekleşecek Travel Turkey İzmir Turizm Fuarı ve Konferansı Türkiye'nin önemli uluslararası turizm fuarları arasına girmiştir. Bu fuarın altıncısını 47 ülkeden 778 firma ve 25.915 kişi ziyaret etmiştir.

Kültür Turizmi

Doğal ve tarihi güzellikleri, turizme uygun iklim koşulları, yeterli konaklama ve ulaşım altyapısı ile İzmir, turizm potansiyeli yüksek illerimizden biridir. İzmir, turizm bugünkü anlamda yakın tarihte başlamış olmasına rağmen, tarihi özellikleri incelendiğinde, her zaman turizmle iç içe olduğu görülmektedir. Deniz, güneş, kum üçlüsünün yanı sıra İzmir-Merkez, Bergama, Çeşme, Ödemiş, Tire, Selçuk Müzeleri, Efes ve Bergama ören yerleri ile kültürel turizm olanaklarını Türkiye'de ilk sırada sunan ildir.

Şehir merkezinde antik dönemden beri varlığını korumuş olan Smyrna (Tepekule), Kadifekale ve dünyanın en büyük agorası olarak bilinen kent merkezindeki Smyrna Agorası ile kendine has dokuya sahip Kemeraltı Çarşısı, camileri, kiliseleri, havraları, hanları, çeşmeleri turizm yönünden çekim merkezleridir.

İnanç Turizmi

İzmir üç semavi dinin inananlarının İzmirli olma bilinciyle bir arada yaşadığı, yüzyıllara dayanan dostluk ve arkadaşlıkların sürdürüldüğü hoşgörü kentidir.

Hristiyanlığın yayıldığı ilk yedi kilisenin, yani ilk yedi Hristiyan cemaatinin üçünü sınırları içerisinde barındırmaktadır. Ege Bölgesi'nde yer alan Yedi Kiliseler'in üçü İzmir'de (Smyrna/İzmir, Ephesus/Selçuk ve Pergamon/Bergama), üçü Manisa'da (Sardes/Salihli, Philedelphia/Alaşehir, Thyateira/Akhisar), biri Denizli'de (Laodikeia/Denizli) bulunmaktadır.

Meryem adına yapılmış ve Birinci Efes Konsil'i'nin toplandığı Meryem Kilisesi (Çifte Kiliseler) Efes Antik Kenti'nde yer almaktadır. Hz. İsa'nın annesini emanet ettiği İncil yazarı St. Jean'ın mezarının içerisinde bulunduğu St. Jean Bazilikası ve Yedi Uyuyanlar Mağarası yine Selçuk'tadır. Bülbüldağı'nda bulunan, Meryem Ana'nın son yıllarını yaşadığı ve öldüğüne inanılan Meryem Ana Evi Hristiyanlığın önemli Hac merkezlerindedir. Her yıl 15 Ağustos'ta Hristiyanların

Hacı oldukları göğe yükseliş törenleri yapılmaktadır. 1967'de Papa VI. Paul, 1979'da Papa II. Jean Paul ve 2006'da Papa XVI. Benedict Efes ve Meryem Ana Evini ziyaret ederek Hacı olmuştur. Müslümanlarca da kutsal sayılan Meryem Ana Evi her yıl binlerce turisti çekmektedir.

İzmir'de yine İzmirli Musevi cemaatinin kullanmakta olduğu önemli havralar (sinagog) bu dine mensup turistler tarafından ziyaret edilmektedir [Sinyora (Giveret), Algazi, Berk Holim, Şaar Aşamayın, Bet İsrail gibi]. Zamanın ünlü Musevi iş adamı Nesim Levi 1907 yılında iki mahalleyi birleştiren Tarihi Asansör'ü İzmirililere armağan etmiştir. Günümüzde restoran ve kafesiyle ilgi çeken önemli bir seyir yeri olması yanında, İzmir aşığı ünlü şarkıcı Dario Moreno'nun yaşadığı evin yer aldığı ve aynı isimle anılan sokağı ile ünlüdür.

İl merkezinde özellikle tarihi Kemeraltı'nda yer alan Hisar, Şadırvan, Kemeraltı, Salepçioğlu, Kestane Pazanı ve Konak (Yalı) gibi önemli camiler mimari özellikleri ile de ilgi çekmektedir. Bergama, Çeşme, Foça, Ödemiş-Birgi, Selçuk, Tire gibi ilçelerde, Beylikler ve Osmanlı dönemlerine ait işçilik ve mimari özellikleriyle dikkatleri çeken çeşme, hamam, cami, medrese, han, bedesten, konak gibi İslam mimarisinin güzel örneği yapıları rastlanmaktadır.

Kongre Turizmi

İzmir Türkiye'de ilk Uluslararası Sanayi Fuarı'na ev sahipliği yapması ile iş, kongre ve fuarlar kenti olmaya layık bir ildir. İklim koşullarının uygun olması ile tüm yıl kongre turizmi imkanına sahiptir. Ayrıca dokuz üniversitenin bulunması, bu turizm türünü desteklemektedir. İzmir'de kongre turizminin gelişmesi öncelikle mevsimlik yoğunlaşmayı tüm yıla yayma kapasitesi yaratacaktır. Kongrelerin genellikle Nisan, Mayıs, Haziran, Eylül, Ekim ve Kasım aylarında düzenlenmesi, İzmir'in kongre turizmi ile klasik turizm anlayışından uzaklaşabileceğini göstermektedir.

Kış Turizmi

Ege Bölgesi'nde, Gediz ve Küçük Menderes ırmaklarının arasında yer alan Bozdağ yükseltilerinin kuzey yamaçlarında doğal pistlerin olması, kayak sporlarına olanak vermektedir. Kayak merkezinde üç açık pist, on doğal pist mevcuttur ve bunların kayakçı kapasitesi yaklaşık 4.000 kişidir.

Termal Turizmi

İzmir'de geçmiş yüzyıllarda da şifa bulmak amacıyla kullanılmış pek çok sıcak su kaynağı bulunmaktadır. Balçova Kaplıcaları, Bayındır İlıcaları, Bergama Kaplıcaları, Menemen İlıcaları, İlıcağöl İlıcası, Tavşan Adası İlıcası, Çeşme İlıcaları, Şifne (Reisdere) Kaplıcası ve Çamuru, Seferihisar Kaplıcaları, Urla İlıcaları (Malkoç içmeleri) ve Gülbahçe İlıcalarında hala termal turizm yapılmaktadır.

Kaplıcalarda, sıcak su, çamur banyosu ve içme suları bulunmakta, modern tıbbın imkanlarından da yararlanılarak farklı tedavi yöntemleri uygulanmaktadır. Gerek yurtiçinden gerekse yurtdışından pek çok insan kaplıcalara ilgi göstermektedir. Ayrıca Dikili, Bayındır, Seferihisar ilçelerindeki potansiyel termal alanların planlama çalışmaları devam etmektedir.

Yayla Turizmi

Ödemiş ilçesinin Bozdağ Gölcük Yaylası ve yine aynı bölgedeki Subatan Yaylası, Karşıyaka ilçesinin kuzeyindeki Yamanlar Dağı üzerinde bulunan Karagöl ve Bergama ilçesini çevreleyen dağlardan kuzeydeki Madra Dağı'nda bulunan Kozak Yaylası gününbirlik turizme ve yayla turizmine elverişli alanlardır.

Kamp Karavan Turizmi

Çeşme, Foça, Gaziemir, Gümüldür, Seferihisar, Selçuk'ta çadırli kamp ve karavan kamping hizmeti verilmektedir.

Ornitoloji (Kuş Gözetleme Turizmi)

Çiğli ilçesindeki İzmir Çamaltı Tuzlası'nın içinde bulunduğu 8.000 hektarlık alan 1982 yılında Su Kuşları Koruma ve Üretme Sahası olarak tescil edilmiştir. Bunun yanı sıra, bu alanın sahip olduğu doğal ve kültürel zenginliklerden ötürü de doğal ve arkeolojik sit alanı, Yaban Hayatı Koruma Sahası ve Uluslararası Koruma Statüsü olan RAMSAR alanı olarak ilan edilmiştir.

İzmir'in yanı başından Mavişehir'den başlayan Gediz Deltası Sulak Alan Koruma Bölgesi, Foça Tepeleri'ne kadar uzanan yaklaşık 20.000 hektarlık bir alanı ifade etmektedir. İçinde lagünler, kıyı bataklıkları, tuzcul çayırlar, kumullar, tuzlalar, tatlı su bataklıkları, tepeler gibi pek çok farklı yaşam alanını içeren alan çok sayıda canlı türüne ev sahipliği yapmaktadır. Özellikle kuşlar açısından çok zengin olması nedeniyle İzmir Kuş Cenneti olarak da adlandırılan bölgede bu zamana kadar 289 kuş türü kaydedilmiştir. Bölgeye her yıl ortalama 50.000 kuş uğramaktadır. Bu yüzden İzmir Kuş Cenneti, kuş türleri açısından Türkiye'nin en zengin doğal alanlarından biri konumundadır. Ülkemizde Flamingo (Phoenicopterus roseus)'nun ürettiği iki alandan, Tepeli Pelikan (Pelecanus crispus)'ın ürettiği beş alandan biri ve Kara Gagalı Sumru (Sterna sandvicensis)'nin ürettiği tek alandır. Kış aylarında, alanda 20.000'in üzerinde Flamingo görmek mümkündür. Diğer kuş türleri arasında Leylek (Ciconia ciconia), Kerkenez (Falco tinnunculus), Deniz Saksığanı (Haemetopus ostralegus), Deniz Kırlangıcı (Sterna hirundo), Uzun Bacak (Himantopus himantopus), Angit (Tadorna ferruginea), Yeşilbaş Ördek (Anas platyrhynchos), Delice Doğan (Falco subbuteo), Yalı Çapkını (Alcedo atthis) en dikkat çekicileridir.

Spor Turizmi

Çeşitli rüzgar koşulları ve ideal sörf alanı ile Çeşme'nin Alaçatı mevki, Avrupa'nın en önemli sörf merkezlerinden biridir. Çatakkaya ile Yamanlar Dağı, dağ sporlarının amatör düzeyde yapıldığı yerlerdir. Bunun dışında, İzmir Körfezi'ne inen dağ silsileleri içinde kuzeydeki Madra Dağları 2.000 metreyi geçen yüksekliği ile dağcılık açısından son derece elverişlidir. İzmir yelken turizmi için de oldukça elverişli olup özellikle Çeşme'nin rüzgarının uluslararası değerde olması, bu alanda İzmir'i Türkiye'nin önde gelen yerlerinden biri haline getirmiştir. İzmir'de yapılan turizm amaçlı sportif faaliyetlere aşağıda yer verilmektedir.

Dağ ve Doğa Yürüyüşleri

İzmir'de doğal güzellikleri ile öne çıkan bir çok dağ, yayla ve göl çevresi bulunmaktadır. Özellikle hafta sonları dağcılık, doğa yürüyüş, fotoğraf kulüp ve dernekleri bir çok etkinlik organize etmektedir. Özellikle Bergama Kozak Yaylası, Kemalpaşa Nif Dağı, Buca Kaynaklar, Ödemiş Bozdağ, Ödemiş Gölcük Yaylası, Ödemiş Subatan Yaylası, Özdere Kalemlik Ormanı, Selçuk Meryem Ana, Belevi Keçi Kalesi, Yamanlar Dağı-Karagöl, Bornova Çiçekli Köy, Bornova Homeros Vadisi, Balçova ve Urla Demircili doğa ve macera tutkunlarının tercih ettiği güzergahlardır.

Yamaç Paraşütü

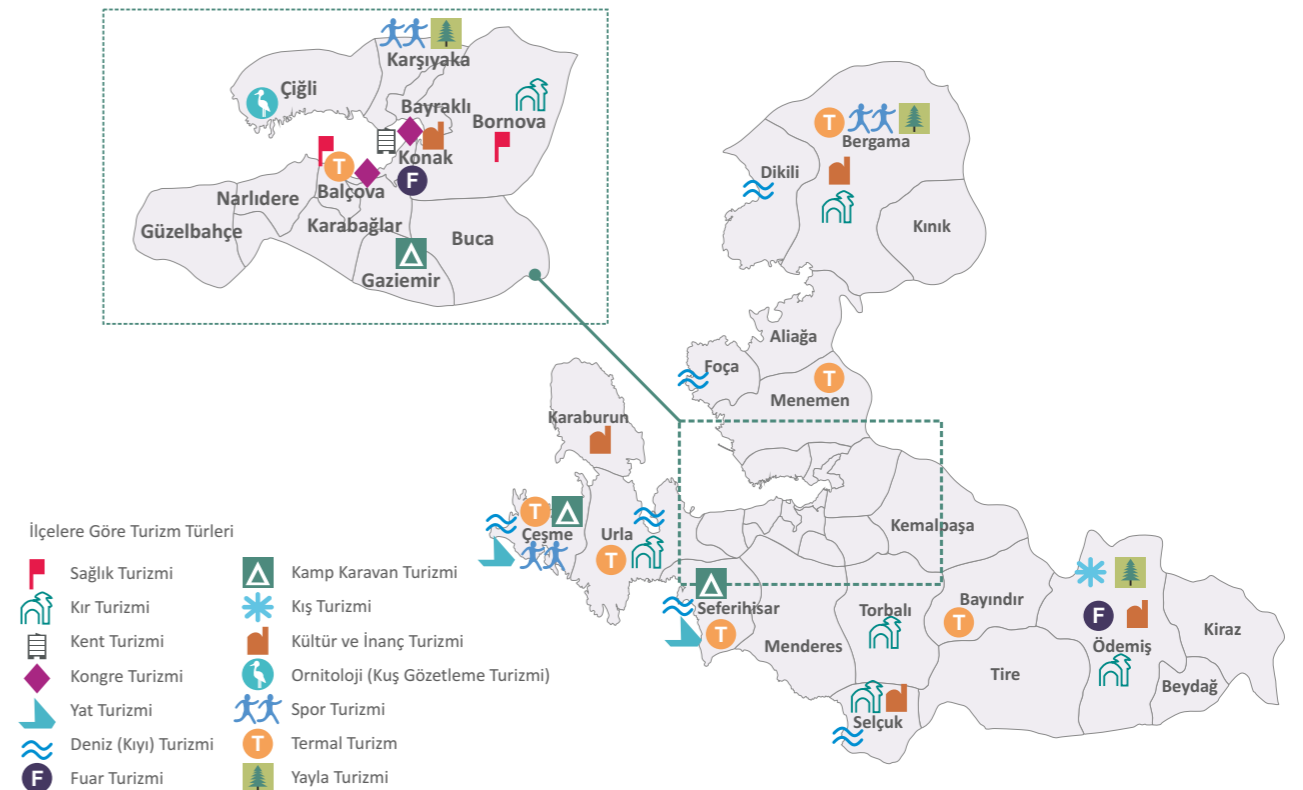
İzmir'de Tire ve Ödemiş ilçeleri yamaç paraşütü tutkunlarının tercih ettiği önemli noktalar. Tire Güme Dağlarında 800, 1000 ve 1200 metrelerde, Ödemiş Bozdağ'da 1400 metrelerde ve Ödemiş Eseli Tepesinde 100-150 metrelerde, ulaşımı kolay uygun çıkış noktaları mevcuttur.

Rüzgar Sörfü ve Uçurtma Sörfü

Alaçatı Yumru Koyu coğrafi konumu, yılın on bir ayı dinmeyen rüzgarı, sığ yapısıyla uçurtma sörfü ve rüzgar sörfü sporları için dünyanın en çok tercih edilen alanlarından. Söz konusu alan dünya, Avrupa ve Türkiye rüzgar sörfü şampiyonalarına ve daha bir çok uluslararası organizasyona ev sahipliği yapmaktadır. Bölgede kalite standartları yüksek konaklama ve yeme-içme tesisleri ile çok sayıda sörf eğitimi veren nitelikli merkezler faaliyet göstermektedir.

Çeşme'den 10 kilometre uzaklıktaki Çiftlikköy'de bulunan Pırlanta Plajı, adını pırlanta gibi parlayan kumundan almıştır. Rüzgarı ve dalgalarıyla meşhurdur. Dünyada son yılların gözde ekstrem sporlarından uçurtma sörfü için ideal bir coğrafi yapıya sahiptir. Alanda kite surf hizmeti veren bir tesis bulunmaktadır.

Harita 29: İlçelere Göre Turizm Türleri

Kaynak: Aykaç Yanardağ, A.; Yanardağ, M.Ö. 2009; İZKA ve YÜ, 2012

Son yıllarda uçurtma sörfü ve rüzgar sörfü sporunda Alaçatı'nın yaptığı atılım İzmir'de bu spora gönül vermiş bir çok sporcu için örnek oluşturmuş ve uygun alan arayışları başlamıştır. Bunun uzantısında Urla İçmelerde uçurtma sörfü ve rüzgar sörfü, Çandarlı ve Foça'da rüzgar sörfü faaliyetleri başlamıştır.

Yelken

İzmir'de yelken sporuna uygun birçok alan bulunmaktadır. Özellikle Çeşme Altinyunus Otel, Foça Neilson Fokai Otel, Seferihisar Neilson Club Teos, Seferihisar Kır Atlantis Otel bünyesinde yelken sporu yapılmaktadır. Ayrıca, birçok kulüp yelken sporu ile ilgili faaliyet göstermektedir. Yelken sporuna uygun alanlar, yurt dışından da yoğun talep görmektedir. İzmir yelken sporunda birçok milli sporcu yetiştirmiştir. Söz konusu sporcular gerek sportif faaliyet işletmesi, gerek kulüp bünyesinde yelken sporunun yaygınlaşması ve turizme hizmet vermesi anlamında yoğun bir faaliyet sürdürmektedir. Bunun dışında Çeşme, Menderes, Seferihisar, Karaburun, Foça, Dikili, Selçuk ilçelerinde faaliyet gösteren tesis önü plajlarda ve diğer plajlarda jet ski, banana, su kayağı, deniz bisikleti, kano vb. araçlarla su üstü sportif faaliyet hizmeti verilmektedir.

Sualtı Dalış

Karaburun, Menderes, Selçuk, Foça, Çeşme, Urla,

Seferihisar, Dikili bölgelerinde dalış tutkunlarının tercih ettiği, denizaltı zenginliklerinin görülebildiği dalışa uygun noktalar bulunmaktadır.

İzmir'de dalış eğitimi veren birçok dalış merkezi faaliyet göstermektedir. Söz konusu dalış merkezlerinde profesyonel dalış yapanlara hizmet verildiği gibi eğitim amaçlı dalış hizmetleri de verilmektedir.

At Safari ve At Biniciliği

Kemalpaşa ve Selçuk ilçelerinde doğal güzellikler ve muhteşem manzara eşliğinde at safari yapma imkanı bulunmaktadır. Ayrıca Urla, Seferihisar, Kemalpaşa ilçelerinde bulunan at çiftliklerindeki haralarda at biniciliği hizmeti verilmektedir.

Cip Safari

Selçuk ilçesi ve Menderes ilçesi Özdere Mahallesi'nde cip safari hizmeti verilmektedir. Söz konusu faaliyet turistlere çam kokulu ormanlarda, muhteşem doğal güzellikler eşliğinde, çeşit çeşit bitki kokusunun birbirine karıştığı parkurlarda unutamayacakları bir deneyim yaşatmaktadır.

ATV (QUAD) Safari

ATV (QUAD) Safari 4 tekerlekli motosikletlerle doğal hayatın içinde yapılan bir adrenalin sporudur. Selçuk'ta yapma imkanı bulunmaktadır.

Sağlık Turizmi

İzmir'de turizm çeşitlerinde sağlık turizmi önemli potansiyeli ile göze çarpmaktadır. Dünyada ve Türkiye'de sağlık turizmi son yıllarda hızla yükselen bir eğilimdir. İkamet ettiği ülkeden başka bir ülkeye herhangi bir sebeple tedavi amaçla gidilmesine sağlık turizmi, tedavi amaçlı gidene ise sağlık turisti denilmektedir (Sağlık Bakanlığı, 2012b).

Sağlık turizminin sadece hastanelerde tedavi olunması biçiminde dar kapsamlı bir turizm çeşidi olarak değerlendirilmemesi gerekir. Sağlıklı yaşam sunan her türlü turizmi sağlık turizmi kabul etmek gerekmektedir. Sağlık turizmi tıp, termal, yaşlı ve engelli turizmi olmak üzere üç ana başlıkta değerlendirilmektedir.

Türkiye'de de sağlık turizmi gelişmekte olup genellikle Almanya, Hollanda, Fransa, Türk Cumhuriyetleri ve Orta Doğu'dan bu amaçla turist gelmektedir. Turistlerin yaklaşık % 92'si özel hastane, % 8'i ise kamu hastanelerinde tedavi görmektedir. Sağlık turizmi için gelen turistlerin ağırlıklı olarak göz, diş, ortopedi, onkoloji, plastik cerrahi ve beyin cerrahisi alanlarında tedavi için geldikleri bilinmektedir.

Türkiye'de 2008-2010 yılları arasında sağlık turizmi için gelen iller arasında İstanbul, Kayseri, Adana ve Gaziantep sırasıyla ilk 4 ili oluşturmaktadır (Tablo 121).

Tablo 121:
Yıllara Göre En Çok Yabancı Sağlık Turisti Gelen İlk 10 İl, 2008-2010

2008 Toplam (Devlet ve Özel)	Türkiye'deki Payı	2009 Toplam (Devlet ve Özel)	2008/2009 Değişim (%)	Türkiye'deki Payı	2010 Toplam (Devlet ve Özel)	2009/2010 Değişim (%)	Türkiye'deki Payı	
Türkiye	74.708	100	93.464	25,1	100	75.031	-19,7	100
İstanbul	36.598	49,0	46.802	27,9	50,1	31.714	-32,2	42,3
Kayseri	11.525	15,4	13.397	16,2	14,3	10.976	-18,1	14,6
Adana	4.780	6,4	6.459	35,1	6,9	6.912	7,0	9,2
Gaziantep	3.363	4,5	4.418	31,4	4,7	5.727	29,6	7,6
Ankara	2.863	3,8	3.689	28,9	3,9	2.812	-23,8	3,7
Antalya	2.438	3,3	3.063	25,6	3,3	2.719	-11,2	3,6
İzmir	2.276	3,0	2.891	27,0	3,1	2.370	-18,0	3,2
Isparta	2.267	3,0	2.566	13,2	2,7	1.790	-30,2	2,4
Trabzon	2.202	2,9	1.917	-12,9	2,1	1.680	-12,4	2,2
Kocaeli	615	0,8	1.512	145,9	1,6	1.913	26,5	2,5

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, 2012c

Genel olarak düşük yabancı turist sayısına sahip Kayseri ilinin çok sayıda yabancı hasta çekiyor olması dikkat çekicidir. İzmir ili 2008-2010 arasında yedinci sıradaki yerini ve Türkiye genelinde almış olduğu % 3 oranı korumuştur. 2009 yılında yabancı hasta sayısı Türkiye genelinde % 25, İzmir'de % 27 artmıştır. 2010 yılına gelindiğinde, Türkiye'deki % 19,7'lik azalmaya paralel

olarak İzmir'de de % 18'lik azalma gerçekleşmiştir. İzmir'in potansiyelleri doğrultusunda sağlık turisti çekme becerisini yükseltebileceği düşünülmektedir.

Mavi Bayraklı Plajlar

Plajlar ve marinalar için Mavi Bayrak Programı kar amacı gütmeyen uluslararası bir sivil toplum örgütü olan Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı (FEE) tarafından yürütülmektedir. Mavi Bayrak Programı, tatlı su ve deniz alanlarında sürdürülebilir kalkınmayı desteklemektedir.

Program ile yüzme suyu kalitesi, çevre yönetimi, çevre eğitimi ve can güvenliği konularında yüksek standartlara ulaşmak için yerel yönetimler ve plaj işletmeleri teşvik edilmektedir. Yapılan uygulamalar sonucunda "mavi bayrak", yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde turizm ve çevre sektörlerini bir araya getiren saygın ve tanınmış bir eko-etiket haline gelmiştir (TÜRÇEV, 2012)

Türkiye'de Mavi Bayrak Programı 1993 yılından bu yana uygulanmaktadır. Ödüle hak kazanan plaj sayısı her yıl

Tablo 122:
İllere Göre Mavi Bayraklı Plaj Sayıları, 2012

İl Adı	Plaj Sayısı
Antalya	190
Muğla	76
İzmir	32
Aydın	22
Balıkesir	17
Mersin	8
Çanakkale	5
İstanbul	2
Düzce	1
Kocaeli	1
Tekirdağ	1
Toplam	355

Kaynak: TÜRÇEV, 2012

istikrarlı bir şekilde artış göstermektedir. Mavi bayraklı plaj sayısı 2010 yılında 314 iken 2011 ve 2012 yıllarında sırasıyla 324 ve 355'e ulaşmıştır. 2012 yılı itibarıyla, en çok mavi bayraklı plaja sahip Antalya ili 190 plaj ile Türkiye toplamının yarısından fazlasını (% 53,5) oluşturmaktadır. Muğla ili 76 plaj (% 21,4) ile ikinci sırada yer alırken, İzmir 32 plaj (% 9) ile üçüncü sıradadır (Tablo 122).

Tablo 123:
İlçelere Göre Mavi Bayraklı Plajların
Dağılımı, 2012

İlçe	Plaj Sayısı
Çeşme-Merkez	8
Menderes-Gümüldür	6
Foça-Merkez	6
Seferihisar-Merkez	4
Dikili-Merkez	3
Selçuk-Pamucak	3
Karaburun	2
Toplam	32

Kaynak: İzmir İl Kültür ve Turizm
Müdürlüğü, 2012

Çeşme ilçesi en çok mavi bayraklı plaja sahip ilçe olarak öne çıkmaktadır. İzmir'deki mavi bayraklı plajların % 25'i Çeşme'de yer alırken Foça ve Menderes-Gümüldür % 19 ile takip etmektedir (Tablo 123). Mavi bayraklı plajlar dışında İzmir'de iki tane de mavi bayraklı marina yer almaktadır. Çevreci ve sürdürülebilir kalkınmanın turizm açısından önemli bir göstergesi olan mavi bayraklı plaj sayılarının artırılması için bilinçlendirme faaliyetleri ve teşvik edici çalışmalar önem taşımaktadır.

Tablo 124:
İzmir'de Mevduatın Türlerine Göre Dağılımı, 2004-2012, (milyon TL)

Yıl	Tasarruf Mevduatı	Resmî Kuruluşlar Mevduatı	Ticari Kuruluşlar Mevduatı	Bankalar Mevduatı	Döviz Tevdiat Hesabı	Diğer Kuruluşlar Mevduatı	Kıymetli Madenler Depo Hesapları	Toplam
2012	25.482	1.126	4.348	1	9.092	662	897	41.608
2011	23.330	1.150	3.719	1	8.428	606	629	37.863
2010	21.126	772	3.586	4	7.063	473	95	33.121
2009	17.974	643	3.227	3	6.763	255	49	28.914
2008	16.674	693	2.042	11	6.403	260	5	26.088
2007	12.579	376	1.731	1	5.151	307	4	20.149
2006	9.991	525	1.974	1	5.157	283	2	17.932
2005	7.795	452	158	2	3.904	249	0	13.980
2004	5.386	313	1.096	1	4.112	212	1	11.120

Kaynak: TBB, 2013

3.d.4. Finansal Sektör

Bankacılık

Tasarrufların yatırıma dönüştürülmesine aracılık eden finansal piyasalar, ekonominin canlılığını ve devamlılığını sağlamak açısından önem arz etmektedir. Paranın bireyler, sektörler ve zamanlar arasında yer değiştirmesine imkan veren finansal sektör, bu anlamda işlevselliğinin ötesinde bağımsız bir ekonomik sektör olarak da gerek üretilen hizmetin değeri gerekse yaratılan istihdam açısından önemli bir yer tutmaktadır¹⁰¹.

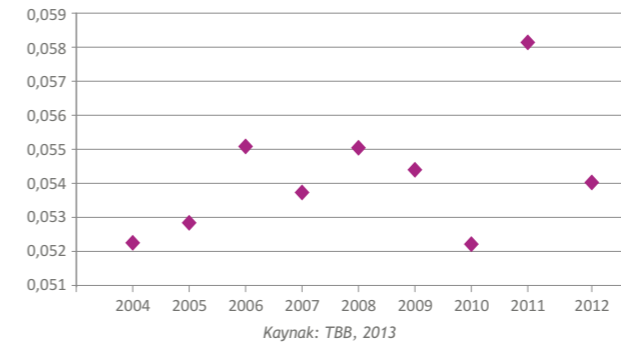
Küresel ekonomik krizin hem kaynağını aldığı hem de en yoğun olarak etkilediği sektör olan finans sektörünün, AB ve ABD ile karşılaştırıldığında Türkiye'de pozisyonunu oldukça başarılı biçimde koruduğu belirtilmelidir. Küresel krizin etkisinin en yoğun hissedildiği 2009 yılında ABD, Japonya, İngiltere ve Fransa gibi pek çok gelişmiş ülkede mevduat düzeyi (2008 yılına göre) azalırken Türkiye'de % 11,7 düzeyinde artış göstermiştir (BDDK, 2012). İzmir özelinde bakıldığında, olumlu tablonun geçerliliğini sürdürdüğü değerlendirilmektedir.

Türkiye Bankalar Birliği (TBB) verilerine göre, 2004-2012 döneminde İzmir'de var olan mevduat 3,7 kat artmıştır. 2012 yılında toplam mevduat 41.608 milyon TL düzeyinde gerçekleşirken bunun 25.482 milyon TL'sini (% 61,2) tasarruf mevduatı oluşturmuştur (Tablo 124). Dikkat çeken bir husus, küresel ekonomik kriz döneminde kıymetli madenlere yönelik talepte kaydedilen artışa ve bankacılık sisteminin bu talebi (dolayısıyla bu yolla tutulan tasarrufları) sisteme dahil etme çabasıyla geliştirdikleri mekanizmalara bağlı olarak kıymetli madenler depo hesaplarında kaydedilen artıştır.

Toplam mevduatta bir önceki yıla göre kaydedilen artış oranları İzmir bankacılık sektörünün, yaşanan küresel krizin Türkiye yansımalarından bir oranda etkilendiğine işaret etmektedir. 2005-2006 yıllarında % 25'in üzerinde gerçekleşen artış oranı 2007 yılında % 12 düzeyine gerilemesine karşın 2008 yılında % 29,5 seviyesine ulaşmışken, küresel krizin etkisinin en yoğun şekilde hissedildiği 2009 yılından itibaren, yıllar itibarıyla % 10,8, % 14,5 % 14,3 ve % 9,9 olarak gerçekleşmiştir. Mevduat artışı, ekonomik gelişmenin finansmanı noktasında önem taşımaktadır.

Yurtiçi toplam mevduat içinde İzmir'in payı 2004-2012 döneminde % 5-6 dolayında seyretmiştir. 2008-2010 döneminde kaydedilen gerilemenin 2011 yılında sıçrama yaptığı ve 2012 yılında ortalama değerlere dönmüş olduğu görülmektedir (Şekil 76).

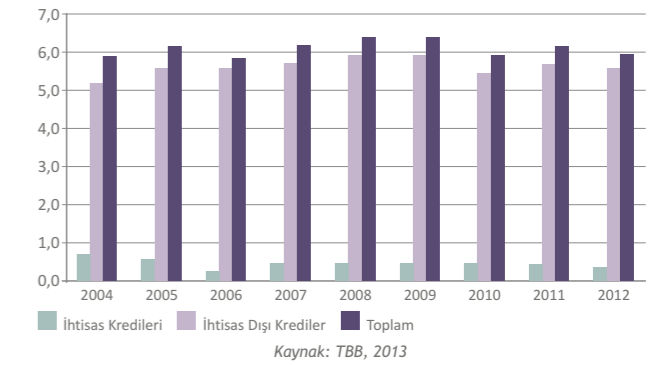
Şekil 76:
İzmir Toplam Mevduat Payı, 2004-2012

Özel sektörün ve ekonominin güçlendirilmesi açısından finansmana erişim, en temel parametrelerden biridir. Konu, özeldi yabancı doğrudan yatırımcıların yatırım ortamı değerlendirmeleri açısından da önem arz etmektedir. İzmir'de kredilerde kaydedilen artış ve azalma eğilimlerinin izlenmesi, azalma eğilimi durumlarında sorun tespiti yaparak tıkanma kanallarına müdahale edilmesini sağlayacaktır. Bu çerçevede, TBB verileri kullanılarak 2004-2012 döneminde kredilerin ihtisas kredileri, ihtisas dışı krediler ve toplam krediler olarak iller bazında dağılımı incelenmiştir. Toplam krediler, ekonomik krizin de etkilerinin güçlü olduğu 2008-2009 yıllarında

en yüksek düzeyine (% 6,4) ulaşmış, izleyen yıllarda 2004 düzeyine (% 5,9) kadar gerilemiştir. İzmir'in ihtisas kredilerindeki payı 2007 yılından sonra önemli bir değişiklik göstermemiştir. İhtisas dışı kredilerin payları 2008 yılında en yüksek değeri olan % 5,9 düzeyine ulaşmış, izleyen yıllarda % 5,5 düzeyine gerilemiş ve 2012 yılında % 5,6 düzeyinde gerçekleşmiştir (Şekil 77).

Şekil 77:
İzmir'deki Kredilerin Toplam Krediler İçindeki Payı, 2004-2012, (%)

İzmir ölçeğinde kredilerin dağılımına ilişkin veriler, 2004-2012 döneminde ihtisas kredilerinin toplam krediler içindeki payında azalma olduğunu göstermektedir. Buna göre 2004 yılında % 12,1 düzeyinde gerçekleşmiş olan bu pay 2012 yılı itibarıyla % 7,2 düzeyine gerilemiştir. Bu azalma eğilimi, ülke genelinde gerçekleşen eğilime paralellik göstermektedir. Ulusal ölçekte değerlendirildiğinde¹⁰², 2004-2012 döneminde, ihtisas kredilerinin toplam krediler içindeki payı 2004 yılındaki % 9,3 ile 2008 yılında kaydedilen % 6,2 düzeyi arasında değişiklik göstermiş ve 2012 yılı itibarıyla % 6,1 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 125:
Yıllar İtibarıyla Kredilerin Dağılımı, (bin TL), İzmir

Yıl	İhtisas Kredileri						İhtisas Dışı Krediler	Toplam
	Tarım	Gayrimenkul	Mesleki	Denizcilik	Turizm	Diğer		
2004	379	42	89	0	1	106	4.475	5.093
2005	484	35	121	0	6	87	7.085	7.816
2006	64	27	187	0	0	187	10.167	10.631
2007	642	22	164	0	0	232	13.135	14.194
2008	844	16	206	0	0	279	17.039	18.384
2009	1.023	0	199	2	27	317	17.419	18.987
2010	1.534	0	219	0	21	306	24.568	26.646
2011	1.964	0	370	0	20	385	34.503	37.242
2012	1.857	0	422	0	18	329	39.961	42.586

Kaynak: TBB, 2013

¹⁰¹ Bölgesel düzeyde veriye erişim konusunda karşılaşılan sıkıntı dolayısıyla finansal sektöre ilişkin bölüm bankacılık ve vadeli işlem ve opsiyon borsası konularıyla sınırlı kalmıştır.

¹⁰² Belirtilen veriler İller Bankası A.Ş., Kıbrıs ve yabancı ülkelerdeki kredi gerçekleştirmelerini de kapsamaktadır. Ancak İzmir özeli değerlendirmeleri belirtilen veriler hariç tutularak, yurtiçi gerçekleştirmeleri düzeyinde hesaplanmıştır.

Diğer yandan, son yıllarda İzmir'de kullanılan tarım kredilerinde önemli artış görülmüştür (Tablo 125). Bu durum, özellikle İzmir'de ekonomik krizi takip eden yıllarda kaydedilen tarım sektörü gelişmeleriyle (örneğin tarımsal istihdamın önemli düzeyde artmasıyla) paralellik arz etmektedir. Diğer ihtisas kredileri İzmir için ilgi çekici bir veri sunmamaktadır.

Bankacılık sektörünün aracılık fonksiyonunun önemli bir göstergesi kredi/mevduat oranıdır. Gerek İzmir gerekse Türkiye genelinde kredi/mevduat oranı 2003-2012 döneminde (2009 yılı hariç) artmıştır (Tablo 126). İzmir'de 2003 yılında % 41,8 gibi oldukça düşük bir düzeyde olan kredi/mevduat oranı, 2012 yılında % 102,4 düzeyine ulaşmıştır. 2010 yılına kadar İzmir'deki kredi/mevduat oranı Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Başka bir deyişle 2010 yılına kadar ilde kullanılan krediler, il mevduat düzeyinin oldukça altında seyretmiştir (İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012).

Tablo 126:
Kredi/Mevduat Oranı, 2003-2012, (%)

Yıl	Türkiye	Ege Bölgesi	İzmir
2003	42,9	37,1	41,8
2004	51,9	45,0	45,8
2005	60,1	57,5	55,9
2006	69,8	64,3	59,3
2007	78,2	75,1	70,4
2008	80,3	77,0	70,5
2009	74,8	70,3	65,7
2010	82,5	84,8	80,5
2011	94,6	100,6	98,4
2012	99,2	106,7	102,4

Kaynak: TBB, 2013

Bankacılık hizmetlerine erişim imkanlarının gelişmişliği, gerek bu hizmetlere ilişkin farkındalığın artırılması gerekse bankaların özellikle KOBİ'lerle kurduğu kurumsal ilişkilerin derinleşmesine olanak tanınması açısından önem arz etmektedir. Her ne kadar son yıllarda internet ve telefon bankacılığı hizmetleri önemli düzeyde gelişmekte ise de, özellikle toplumda internet okuryazarlığı konusundaki yetersizlikler ve bazı kültürel faktörler, yüz yüze temasın önemini korumasına neden olmaktadır. Bu noktada, bölgesel ve yerel birimler düzeyinde banka şube sayısı, banka çalışanı başına nüfus gibi göstergeler önemini korumaktadır. İzmir'de banka şubesi sayıları yıllara göre incelendiğinde, son yıllarda şube sayısı artış hızında bir gerileme tespit edilmektedir (Tablo 127). Bu durumun önemli sebeplerinden biri ekonomik kriz koşulları iken bir

diğeri yukarıda da değinildiği üzere elektronik bankacılık hizmetlerinin yaygınlaşmış olması olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 127:
İzmir Banka Şube Verileri, 2005-2012

Gösterge	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Şube Sayısı	478	525	591	659	676	696	720	736
Şube Yüzde Dağılımı (%)	7,7	7,7	7,8	7,5	7,5	7,4	7,3	7,2
Bir Önceki Yıla Göre Artış		47	66	68	17	20	24	16

Kaynak: TBB, 2012

İzmir'de banka türleri bazında banka şubelerinin sayısı incelendiğinde toplam 736 banka şubesinin büyük çoğunluğunun mevduat bankalarından oluştuğu görülmektedir. Mevduat bankaları içinde özel sermayeli bankalar, kamu sermayeli bankalara göre daha büyük bir orana sahiptir (Tablo 128).

Tablo 128:
Banka Şube Sayılarının Dağılımı, İzmir

Bankalar	Şube Sayıları
Sektör	736
Mevduat Bankaları	733
Kamusal Sermayeli Bankalar	208
Özel Sermayeli Bankalar	376
Yabancı Bankalar	149
Türkiye'de Kurulmuş Yabancı Bankalar	147
Türkiye'de Şube Açan Yabancı Bankalar	2
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	3
Kamusal Sermayeli Bankalar	2
Özel Sermayeli Bankalar	1
İlde Bulunan Banka Sayısı	27

Kaynak: TBB, 2013

Banka şubelerinin ilçe bazında dağılımı, hizmete erişim açısından sınırlı düzeyde değerlendirmede bulunmaya imkan tanımaktadır. 2012 yılı itibarıyla en fazla banka şubesine sahip ilçeler Konak, Bornova ve Karşıyaka'dır (Tablo 129).

Bankacılık sisteminin banka şubeleriyle kısıtlı olmayan hizmet sunma araçları arasında, son yıllarda kullanımı hayli yaygınlaşan bankamatikler (ATM) ve pos cihazları (banka/kredi kartı hesabından ödeme yapmaya imkan veren cihazlar) gelmektedir. TBB verilerine göre 2012 yılı itibarıyla İzmir'de bulunan ATM sayısı 2.452, pos sayısı 178.459 ve pos üye işyeri sayısı 144.326'dır.

Tablo 129:
İlçeler İtibarıyla Banka Şubeleri, 2008-2012

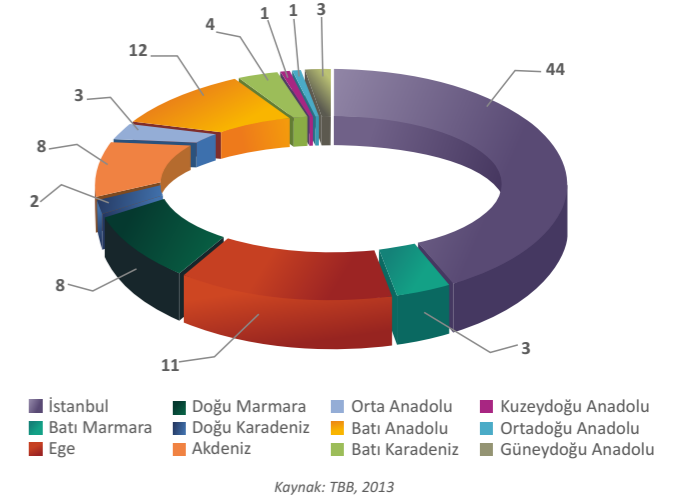
İlçe	2008	2009	2010	2011	2012
Aliağa	22	22	21	20	19
Balçova	19	19	20	20	18
Bayındır	3	3	3	3	4
Bayraklı		11	12	15	21
Bergama	9	9	9	9	10
Beydağ	1	1	1	1	1
Bornova	90	92	98	99	96
Buca	23	25	31	33	37
Çeşme	15	16	17	19	20
Çiğli	27	26	26	29	30
Dikili	7	7	8	8	8
Foça	8	8	6	6	7
Gazemir	23	22	23	24	24
Güzelbahçe	4	4	3	3	3
Karabağlar	26	29	31	38	
Karaburun	1	1	1	1	1
Karşıyaka	69	64	69	73	75
Kemalpaşa	14	13	15	15	15
Kınık	2	2	2	2	2
Kiraz	4	3	3	3	3
Konak	230	208	204	207	203
Menderes	9	10	10	10	10
Menemen	11	12	12	13	13
Merkez İlçe	4	3	0	0	0
Narlıdere	9	10	12	12	13
Ödemiş	12	13	13	13	13
Seferihisar	5	5	6	6	6
Selçuk	6	6	7	7	7
Tire	10	10	10	11	12
Torbalı	13	15	15	17	17
Urla	9	10	10	10	10
Toplam	659	676	696	720	736

Kaynak: TBB, 2013

Bankacılık sektörü nitelikli işgücü için önemi artan bir istihdam alanıdır. TBB 2012 yılı verilerine göre Türkiye bankacılık sektörü toplam olarak 186.098 çalışan istihdam etmiştir. Bu çalışanların 675'i Kıbrıs ve diğer yabancı ülkelerde 185.423'ü ise yurtiçinde görev yapmıştır. Yurtiçinde görev yapan bankacılık sektörü çalışanlarının İBBS Düzey 1 bölgelerine dağılımına göre sektörde çalışanların 81.378'i (% 44) küresel düzeyde bir finans merkezi olma iddiasına sahip olan İstanbul'da bulunmaktadır. İstanbul'u, kamu sermayeli bankaların merkezlerinin yanı sıra finansal piyasalar açısından

önemli aktörler olan kamu kurumlarının yer aldığı Batı Anadolu Bölgesi takip etmektedir. Batı Anadolu Bölgesi sektör çalışanlarının 22.159'unu (% 12) barındırırken üçüncü sırada Ege Bölgesi yer almaktadır (Şekil 78).

Şekil 78: Bankacılık Sektöründe Çalışanların Bölgelere Dağılımı (%)

Ege Bölgesi, sektörde çalışanların 19.823'üne (% 11) ev sahipliği yaparken bunların 10.632'si İzmir'de görev yapmaktadır. Ülke geneli verilerine göre sektörde çalışanların % 75'i yükseköğrenim, % 6'sı ise yüksek lisans ve doktora programları mezundur. % 18'i orta öğretim mezunu olan çalışanların sadece % 1'i ilköğretim mezundur. Bu veriler sektörün nitelikli genç istihdamı açısından önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası

Küreselleşme süreci firmaların dışsal şoklara karşı daha hassas hale gelmesine neden olmuş bu da risk yönetimini şirketlerin öncelikli gündemleri arasına

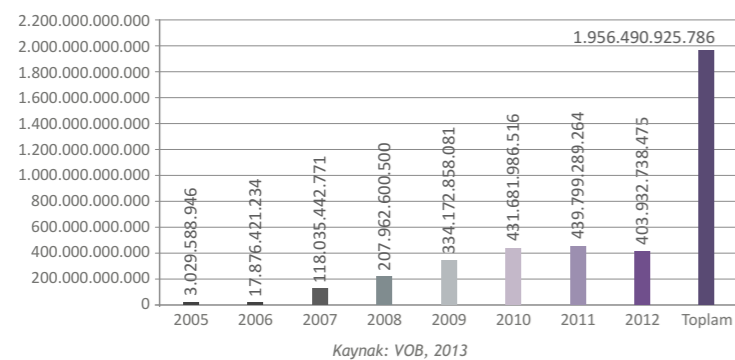
taşımıştır. Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsaları, sundukları farklı ürün ve hizmetlerle risk yönetimi konusunda önemli fırsatlar sunmaktadır. Türkiye'nin; ekonomik ve finansal göstergelere sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövizde dayalı vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile çeşitli türev araçlardan oluşan sermaye piyasası araçlarının işlem gördüğü ilk Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası (VOB), 2005 yılında İzmir'de kurulmuştur. VOB'un kuruluşu, gerek Türkiye gerekse İzmir finans sektörünün derinleşmesi açısından önemli bir kazanım olmuştur.

2012 yılında TL cinsinden toplam işlem hacminin bir önceki yıla göre % 8 daralmasına karşın adet cinsinden toplam işlem hacmi % 16 azalarak 74.300 bin adetten 62.474 bine gerilemiştir.

Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinin güven ve istikrar içinde işlem görmesini sağlamak üzere kurulmuş olan ve kısa sürede güçlü bir performans ortaya koyan VOB'un İzmir'deki varlığının sonlandırılması kararı, 17.11.2012 tarih ve 28470 sayılı RG'de yayımlanan yönetmelikle düzenlenmiştir. Düzenleme ile VOB'un İstanbul'a taşınması, İstanbul'un uluslararası finans merkezi haline getirilmesine yönelik stratejiyle uyumlu olmakla birlikte, İzmir finansal sektörü açısından önemli bir kayıp olarak değerlendirilmektedir.

VOB'un TL cinsinden işlem hacmi, kurulduğu 2005 yılından 2011 yılına kadar sürekli olarak artmıştır (VOB, 2013). 2011 yılı itibarıyla 440 milyar TL düzeyinde gerçekleşen işlem hacmi, 2012 yılında 404 milyar TL düzeyine gerilemiştir (Şekil 79). Söz konusu gerileyişin temel sebeplerinden biri VOB'da işlem gören bazı sözleşmelerin, alternatif kuruluşlar tarafından da erişime açılmış olmasıdır (VOB, 2013). İMKB tarafından sunulan varantlar ve iskontolu sözleşmeler ile foreks işlemlerinin Sermaye Piyasası Kurulu denetimine tabi kuruluşlarca verilecek şekilde düzenlenmesi, bu çerçevede değerlendirilen gelişmeler arasındadır. 2012 yılında kaydedilen gerilemenin bir başka belirleyeni ise VOB'da işlem gören sözleşmelerin önemli bölümünü teşkil eden VOB-İMKB 30 vadeli işlem sözleşmeleriyle ilgili olarak, piyasada doyuma ulaşılmış olmasıdır.

Şekil 79:
VOB İşlem Hacmi (TL)

3.d.5. Değerlendirme

2010 yılında kaydedilen 1,4 puanlık gerilemeye karşın 2004-2010 döneminde hizmetler sektörünün İzmir GSKD'si içindeki payı düzenli olarak artarak % 63,6'dan % 68,4'e yükselmiştir. 2012 verilerine göre, İzmir'deki istihdamın sektörel dağılımı açısından % 58,4 ile hizmetler sektörü ilk sırada yer almaktadır.

Bu bölümde, gerçekleştirilen analiz çalışmalarında İzmir Bölgesi açısından önem taşıyan hizmetler sektörü alt sektörleri olarak öne çıkan lojistik, ticaret, turizm ve finans sektörleri sırayla değerlendirilmektedir.

Üretim ve tüketim ağlarının buluşmasını sağlayan, bu yönüyle diğer sektörlerin gelişimine de hizmet eden lojistik sektörü, yaşanan küreselleşme süreciyle birlikte her geçen gün önem kazanan alanlardan biridir. Jeopolitik konumunun verdiği avantajların yanı sıra son yıllarda gerçekleştirilen yatırımlarla, Türkiye de bu sektörde önemli ve gelişim kaydeden bir aktör olarak yerini almıştır.

Lojistik sektörü, İzmir için önem taşıyan, ilin mevcut durumu ve potansiyeli dikkate alındığında yatırım yapılabilecek cazip alanlardan birini oluşturmaktadır. Sektörde faaliyet gösteren firma sayısı gün geçtikçe artmaktadır. İzmir Bölgesi Girdi-Çıktı Analizi çalışmasına göre, İzmir'deki toplam üretimin % 17,7'si ve GSKD'nin % 19,1'i kara, su, hava ve boru hattı taşımacılığı ve iletişim sektörü tarafından gerçekleştirilmektedir. Sektör, ileri bağlantı etkisi en yüksek dördüncü sektör olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda İzmir'de kümelenme potansiyeline sahip olan sektörler arasındadır. İzmir, lojistik eğitimi konusunda da ülkenin önde gelen bölgelerindedir.

İzmir'in lojistik konusunda sahip olduğu bu potansiyelin ekonomik değere dönüşmesi açısından; İzmir'in erişilebilirliğini güçlendirecek karayolu ve demiryolu projelerinin hızla hayata geçirilmesi, İzmir Limanı'na rekabet gücünü yeniden kazandıracak yatırımların tamamlanması, Aliağa-Nemrut Körfezi'nde yer alan limanlara erişimin iyileştirilmesi, dünyanın ilk 10 limanı arasında yer alacak Kuzey Ege (Çandarlı) Limanı'nın hizmete girmesi ve Kemalpaşa Lojistik Köyü'nün faaliyete geçmesi gereklidir. Ayrıca, sektördeki firmaların teknolojik ve kurumsal kapasitelerinin güçlendirilmesi ve üçüncü parti lojistik hizmetlerinin yaygınlaştırılması desteklenmelidir.

Türkiye ticaret hacminin % 7'sini oluşturan, Ege Bölgesi ihracatının % 93'ünün limanlarından gerçekleştirildiği İzmir; güçlü ulaşım olanakları, organize sanayi bölgeleri, serbest bölgeleri, uluslararası fuarı ve üstyapıyı oluşturan

şemsiye kuruluşlarıyla, tarih boyunca ülkemizin ticaret merkezlerinden biri olmuştur. Ancak son 10 yıllık göstergeler incelendiğinde, İzmir'in dış ticaret hacmindeki artışın Ege Bölgesi ve Türkiye'deki artışın gerisinde kaldığı, Türkiye dış ticaret hacmi içinde % 5,8 olan payının % 5'e gerilediği ve eskiden net ihracatçı iller arasında bulunan İzmir'in 2004 yılından itibaren dış ticaret açığı vermeye başladığı görülmektedir.

Bu alanda yaşanan kan kaybının önüne geçilmesi için, ihracatın çeşitliliğinin yüksek, sıradanlığının ise düşük olduğu iller arasında yer aldığı tespit edilen, orta ve ileri teknoloji ürünü ihracatında gelişime açık olan İzmir ekonomisinin ihracat ağırlıklı olarak yapılanması ve sektörlerin ihracat kapasitesinin Türkiye'nin 2023 ihracat hedefi doğrultusunda yükseltilmesi gerekmektedir.

Türkiye'nin önemli turizm merkezlerinden biri olan İzmir, kruvaziyer turizmin de etkisiyle son yıllarda turizm sektöründe hızlı bir gelişme göstermekte, gelen yabancı turist sayısında ciddi artışlar yaşanmaktadır. Buna rağmen, İzmir'in turizm potansiyelinin etkin kullanıldığını söylemek güçtür. İzmir'i ziyaret eden turistler belli ülkelerden gelmekte ve belli turizm merkezlerinde yoğunlaşmakta, deniz turizmi dışındaki alternatif turizm türleri İzmir'de istenen ölçüde yaygınlaşmamaktadır. Ayrıca, yapılan algı araştırmalarında, uluslararası alanda İzmir'in bilinirliğinin düşük olduğu görülmektedir.

Özellikle tarihi doku ve kültür nedeniyle büyük potansiyel taşıyan kent turizminin canlandırılması, sağlık, doğa, kongre, fuar turizmi gibi alternatif turizm çeşitlerinin geliştirilmesi, koruma ve sürdürülebilirlik ilkeleri göz önünde bulundurularak kamu ve özel yatırımların artırılması ve hizmet kalitesinin yükseltilmesiyle, ziyaretçi sayısı ve elde edilen gelirlerde İzmir daha üst sıralarda yer alacaktır. İzmir'in hem yerli hem de yabancı turist

nezdinde bilinirliğinin artırılması için tanıtım stratejisinin hayata geçirilmesi ve İzmir'e ilişkin ortak bir dil ve algı geliştirilmesi önem taşımaktadır. Ayrıca erişilebilirliği güçlendirecek, yurtdışına direkt ulaşım kanallarının artırılmasına yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Küresel ekonomik krize hem kaynaklık eden hem de bu krizden yoğun olarak etkilenen finans sektörünün, AB ve ABD ile karşılaştırıldığında Türkiye'deki durumunu başarılı biçimde koruduğu görülmektedir. Küresel krizin etkisinin en yoğun hissedildiği 2009 yılında ABD, Japonya, İngiltere ve Fransa gibi pek çok gelişmiş ülkede mevduat düzeyi (2008 yılına göre) azalırken Türkiye'de % 11,7 düzeyinde artış göstermiştir. İzmir'in durumu da Türkiye tablosundan farklı değildir. TBB verilerine göre, 2004-2011 döneminde İzmir'de var olan mevduat 3,4 kat artmıştır.

Türkiye'nin ilk VOB'u 2005 yılında İzmir'de kurulmuş ve VOB'un kuruluşu, gerek Türkiye gerekse İzmir finans sektörünün derinleşmesi açısından önemli bir kazanım olmuştur. Ancak kısa sürede güçlü bir performans ortaya koyan VOB'un İstanbul'a taşınması kararı, İstanbul'un uluslararası finans merkezi haline getirilmesine yönelik stratejiyle uyumlu olmakla birlikte, İzmir finansal sektörü açısından önemli bir kayıptır.

Çevre

483 m³/yılKişi başına düşen
kullanılabilir su
potansiyeli

% 2,5

Geri kazanımı sağlanan
evsel katı atık oranı

32

"Mavi Bayrak"
ödüüllü plaj sayısı

4.a. SU VE ATIKSU YÖNETİMİ

İzmir'de yıllık kullanılabilir su potansiyeli DSİ 2011 yılı hidrolojik verilerine göre 1 milyar 914 milyon m³'tür. Kişi başına düşen yıllık kullanılabilir su potansiyeli ortalama 483 m³ olarak belirlenmiştir. Türkiye genelinde bu değer, ortalama 1.498 m³/yıl-kişi olarak hesaplanmıştır.¹⁰³Dünya genelinde bilinen su yeterlilik ölçeğine göre kişi başına düşen yıllık su miktarı 2.000 m³ olmalıdır. Bu sayıdan az olan yerler su azlığı yaşamakta, kişi başına 1.000 m³'ten az su düşen alanlar ise su fakiri olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla su fakiri konumunda olan İzmir'de suyun yönetimi konusu önemle ele alınmalıdır.

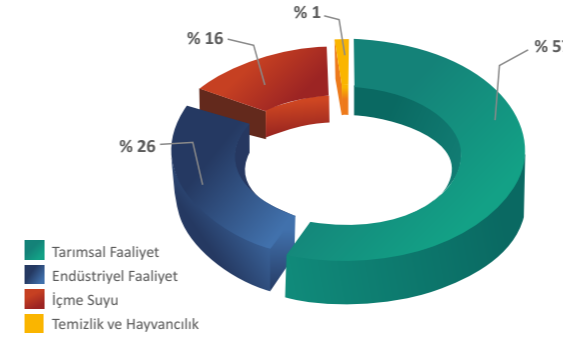
Su potansiyeli açısından değerlendirildiğinde toplam kullanılabilir su potansiyelinin % 26'sının yer altı suyu, % 74'ünün yüzeysel su olduğu görülmektedir. İzmir ili yüzeysel su potansiyelinin % 48'i Küçük Menderes Havzası'nda, % 38'i Kuzey Ege Havzası'nda, % 14'ü de Gediz Havzası'ndadır (DSİ, 2012).

Kaynak olarak bakıldığında yüzeysel su kaynakları su potansiyelinin büyük bir bölümünü karşılamaktadır. Öte yandan kullanılan su miktarlarına bakıldığında 2008 yılında % 90 olan yer altı suyu oranı, 2011 yılı itibarıyla % 69 olmuştur. 2008 yılı verileri ile kıyaslandığında kaynak dağılımı açısından yüzeysel su kaynaklarının arttığı, kullanım olarak ise yer altı suyu kullanım miktarlarında bir düşüş yaşandığı görülmektedir.

¹⁰³ Türkiye yıllık kullanılabilir su potansiyeli miktarının hesaplanma yöntemi ile İzmir yıllık kullanılabilir su potansiyeli miktarının hesaplanma yöntemi farklılık göstermektedir. Bu sebeple iki veri kıyaslanabilir olarak değerlendirilememektedir.

İzmir'de 589 hm³ olan yıllık toplam su kullanımının faaliyetlere dağılımına göre, en fazla su kullanımı tarımsal faaliyetlerde söz konusudur (Şekil 80).

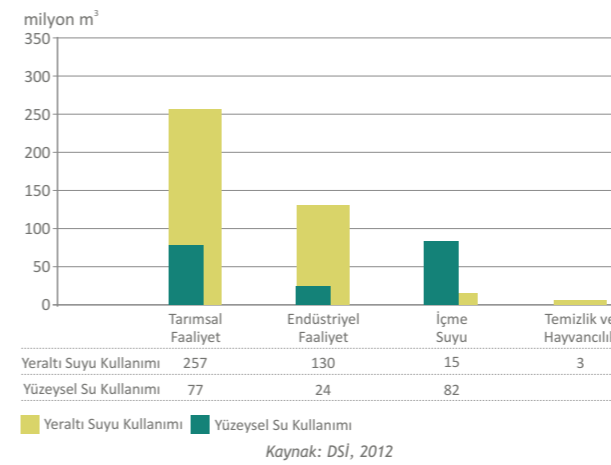
Şekil 80:
İzmir'de Su Kullanımının Faaliyetlere Göre Dağılımı

Kaynak: DSİ, 2012

Ayrıca kaynaklara göre incelendiğinde yüzeysel suyun en çok içme suyu (% 45) ve tarımsal (% 42) amaçlı kullanıldığı, öte yandan yer altı suyunun % 63'ünün tarımsal, % 32'sinin ise endüstriyel amaçlı kullanıldığı görülmektedir (Şekil 81).

Şekil 81:
Yıllık Yeraltı ve Yüzeysel Su Kullanımlarının Faaliyetlere Göre Dağılımı

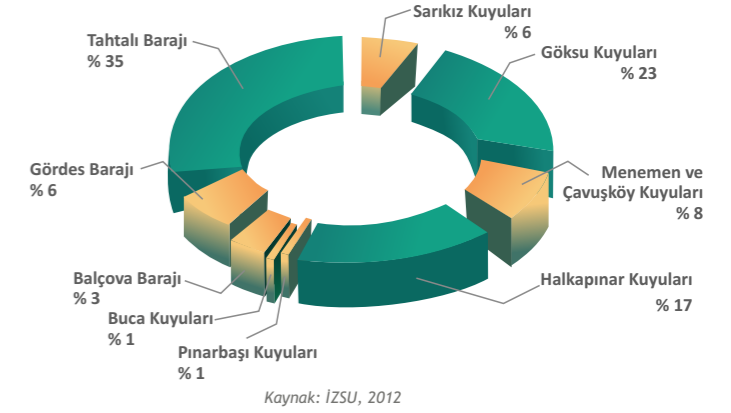

Kaynak: DSİ, 2012

İzmir'de 2010 yılında içme ve kullanma suyu ulaştırılan nüfusun belediye nüfusu içindeki payı % 99 olmuştur ve Türkiye değerini (% 99) yakalamıştır. Öte yandan arıtma tesisi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusu içindeki payı ise 2006 yılında % 29 iken 2010 yılında % 77'ye çıkmıştır. Bu oran İstanbul'da % 87 ve Ankara'da % 94'tür. İzmir 2006 yılında % 49'luk Türkiye ortalamasının gerisindeyken, 2010 yılı itibarıyla % 54 oranında olan Türkiye değerinin üzerine çıkmıştır (TÜİK, 2012).

Öte yandan, İzmir eski metropol alanındaki 11 ilçe (Konak, Karşıyaka, Çiğli, Bayraklı, Bornova, Buca, Gazimir, Karabağlar, Balçova, Narlıdere, Güzelbahçe)

Şekil 82:
2011 Yılı Su Üretiminin Kaynaklara Göre Dağılımı,

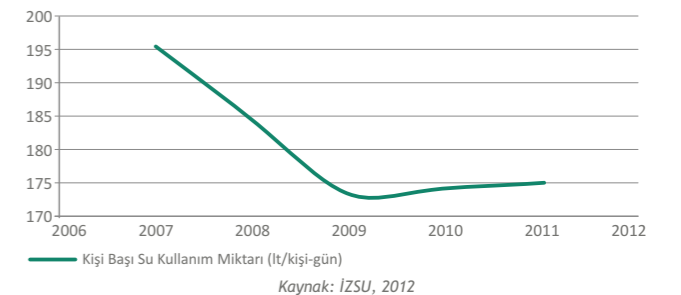
Kaynak: İZSU, 2012

ile kısmen Menemen ve Urla ilçelerine arıtılarak verilen su miktarını kapsayan 190.512.247 m³'lük su üretiminin kaynaklara göre dağılımı, üretimin % 75'inin Tahtalı Barajı ile Göksoy ve Halkapınar kuyularından yapıldığını göstermektedir (Şekil 82).

İçme suyu arıtma tesisleri verileri incelendiğinde toplamda 1.140.630 m³/gün'lük arıtma tesisinin devrede olduğu görülmektedir. Bu tesislerden % 35'i 2008 yılı sonrası devreye alınmış ve 2010-2013 İzmir Bölge Planı'nda tespit edilen yatırım ihtiyacını karşılar nitelikte kurulmuştur.

İzmir'de toplam su kullanımı düşünüldüğünde, kişi başına düşen günlük su miktarının 407 lt/kişi-gün olduğu görülmektedir. Öte yandan belediye hizmet alanında kişi başına düşen su miktarı 175 lt/kişi-gün olarak hesaplanmaktadır. Bu değerler arasındaki farklılık, içme ve kullanma suyu dışında özellikle tarımsal ve endüstriyel faaliyetlerde kullanılan yüksek su miktarını ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte belediye hizmet alanındaki içme ve kullanma su tüketim verilerinin yıllara göre değişimi 2009 yılına kadar kişi başına su tüketim miktarının azaldığını, sonrasında ise hafif artma eğilimine girdiğini göstermektedir (Şekil 83). 2007 yılından sonraki değişimin önemli sebeplerinden biri, su kayıp ve kaçaklarının önlenmesini de içeren su tasarrufu kampanyası olarak değerlendirilmektedir.

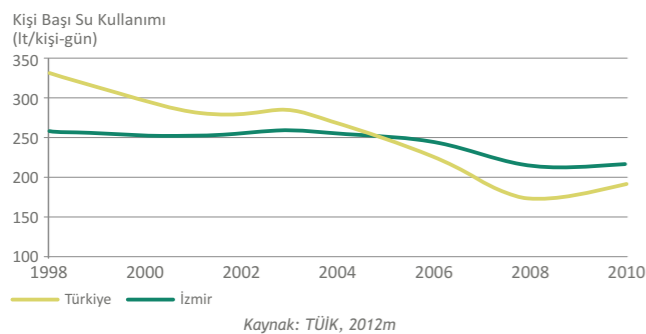
Şekil 83:
Büyükşehir Hizmet Alanı Kişi Başı Su Kullanım Miktarı, 2007-2011, lt/kişi-gün

Kaynak: İZSU, 2012

Tüm belediyelerde kişi başına çekilen günlük su kullanımları Türkiye ortalaması ile kıyaslamalı olarak değerlendirildiğinde, 2005 yılına kadar İzmir Türkiye ortalaması üzerinde bir tüketime sahipken, bu yıldan sonra Türkiye tüketiminin altına indiği görülmektedir (Şekil 84). Ayrıca her iki düzeyde de su kullanımı yıllara göre azalmaktadır.

Şekil 84: Belediyelerde Kişi Başına Çekilen Su Miktarı, 1998-2010, lt/kişi-gün

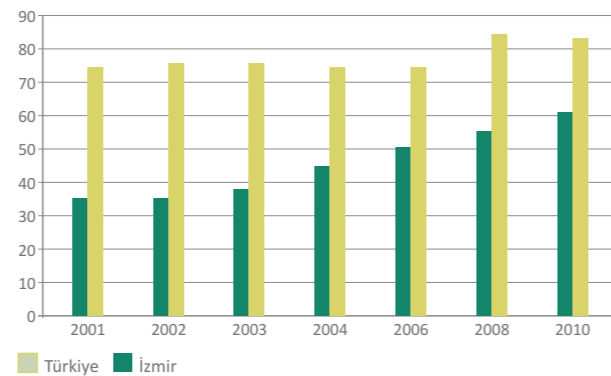

Dikili ve Kınık, içme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet yatırımında öncelikli ilçeler olarak öne çıkmaktadır. Çeşme ve Ödemiş'te arıtma ile hizmet verilen nüfusun belediye toplam nüfusuna oranları sırasıyla % 81 ve % 14 olup diğer ilçelere göre daha düşüktür. İlçelere ilişkin bir diğer önemli tespit Çeşme ve Bayındır'da sırasıyla 508 lt/kişi-gün ve 540 lt/kişi-gün olan kişi başı çekilen günlük su miktarının İzmir (192 lt/kişi-gün) ve diğer ilçelere göre çok yüksek oluşudur. Atık su miktarları açısından da bu oran Çeşme'de yüksek iken Bayındır'da düşüktür. Bayındır'da kullanılan yüksek miktarın süs bitkileri ve diğer tarım faaliyetleri dolayısıyla olduğu düşünülmektedir. Çeşme için belirtilen oranın yüksek oluşunun ise yoğun turistik faaliyetlere bağlı olduğu gözlenmektedir.

İzmir'de atık su arıtma tesisi (AAT) ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusu içindeki payı istikrarlı bir gelişim eğilimi göstermektedir (Şekil 85). 2010 yılı itibarıyla İzmir'de bu değer % 85 olup, % 62 olan Türkiye oranının oldukça üzerindedir. Gelişmiş ülkelerde, özellikle turizm sektörünün öne çıktığı bölgelerde bu oran % 85 ile % 100 arasında değişmektedir (EUROSTAT, 2011).

Şekil 85: Atıksu Arıtma Tesisi ile Hizmet Verilen Belediye Nüfusunun Belediye Nüfusu İçindeki Payı (%), 2001-2010

2010 yılı sonu itibarıyla İzmir'de toplam kurulu kapasitesi 802.757 m³/gün olan 27 adet atıksu arıtma tesisi (10 biyolojik, 13 gelişmiş, 4 doğal olmak üzere) işletilmektedir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2011). İzmir'deki toplam atıksu arıtma tesisi sayısı 2008 yılından bu yana % 60'lık artış göstermiştir. Bununla birlikte Türkiye genelindeki gelişmiş atıksu arıtma tesislerinin % 25'i İzmir'de bulunmaktadır (TÜİK, 2012m). 2008-2011 yılları arasında toplam 199.306 m³/gün kapasiteye sahip atıksu arıtma tesisi işletmeye girmiştir. Bu çerçevede Foça, Menemen, Kemalpaşa, Aliağa, Seferihisar, Torbalı, Urla, Bayındır, Selçuk, Menderes, Ödemiş ilçelerinde belli bir seviyeye erişilmiştir. Beydağ, Tire, Kınık ilçeleri atıksu arıtımı açısından yetersiz durumdadır ve bu konuda öncelikli ilçeler olarak görülmektedir. Öte yandan Menderes ilçesinde 25.000 m³/gün kapasiteli ileri biyolojik arıtma tesisi inşası devam etmektedir.

2010 yılı verilerine göre kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı İzmir'de % 90 olup, bölge, % 88 düzeyindeki Türkiye ortalamasının üzerinde yer almaktadır (TÜİK, 2012m).

2010 yılı TÜİK verileri Bayındır, Çeşme, Karaburun ve Dikili ilçelerinde kanalizasyon şebekesi ile hizmet alan nüfusun belediye nüfusu oranlarının görece düşük olduğunu göstermektedir. Yine arıtma tesisi ile hizmet verilen nüfus oranı açısından Karaburun % 22 ile oldukça geri sıralarda yer almaktadır. Kişi başı üretilen günlük atık su miktarı açısından Çeşme 504 litre/kişi-gün ile 227 litre/kişi-gün İzmir ortalamasının ve diğer ilçelerin oldukça üzerindedir.

4.b. KATI ATIK YÖNETİMİ

İzmir'de üretilen toplam belediye evsel katı atık miktarı 2010 yılı itibarıyla yaklaşık 4.227 ton/gün¹⁰⁴ düzeyindedir (TÜİK, 2012m). Katı atık hizmeti verilen nüfusun toplam nüfus içindeki payı incelendiğinde 2010 yılında İzmir'in % 93 (belediye nüfusuna oranı % 100) ile Türkiye ve Ege Bölgesi değerlerinin yaklaşık 10 puan üzerinde olduğu görülmektedir. Öte yandan bu değerler Ankara'da % 98, İstanbul'da ise % 99'dur.

Katı atık toplama konusunda iyi durumda olan İzmir'de bertaraf konusunda kapasite yetersizlikleri söz konusudur. Atıklar, 2007 yılından itibaren yalnızca Harmandalı Düzenli Atık Depolama Tesisi'nde bertaraf edilmektedir. Menemen ve Uzundere tesisleri devre dışı bırakılmıştır. 2011 yılında Harmandalı Tesisi'nde bertaraf edilen toplam evsel katı atık miktarı 3.145 ton/gün düzeyindedir. Tesisin projelendirilmesi aşamasında yapılan projeksiyonlarda 2014-2015 dönemi için yaklaşık 3000 ton/gün atık kapasitesi öngörülmüş olup, tesisin ömrünü doldurma aşamasına gelişinde etkin faktör, sınırların genişlemesi ve artan tüketime bağlı olarak atık miktarındaki hızlı artıştır. Harmandalı'da bertaraf edilen atık miktarı yılda ortalama % 10 artış göstermektedir. Bu çerçevede, bölgede ikinci bir düzenli depolama tesisi yapılması konusunda önemli bir ihtiyaç ortaya çıkmaktadır. 2012-2013 döneminde yeni evsel atık bertaraf tesisi kurulmasına yönelik 10 alan değerlendirilmiş, coğrafi bilgi sistemleri ile desteklenen elemeler sonucu iki alternatif saha belirlenmiştir. Konu ile ilgili kurum görüşlerinin alınması ve planlama çalışmalarına başlanmıştır.

İzmir'de 2008 yılı itibarıyla 1.304 ton/gün kapasite ile 4 adet katı atık transfer istasyonu (Halkapınar, Kısık, Gümüldür, Gediz) varken 2011 yılı itibarıyla bu değer 2.493 ton/gün düzeyine çıkmıştır. 2011 yılı itibarıyla Torbalı, Karşıyaka, Selçuk ve Foça transfer istasyonları ile birlikte toplam sekiz adet transfer istasyonu bulunmaktadır.

2008 yılında Aliağa, Kemalpaşa, Mordoğan ve Torbalı'da olmak üzere toplam dört düzensiz atık depolama alanı mevcutken 2011 yılı itibarıyla bunlardan Mordoğan ve Torbalı kapatılmıştır.

2011 yılında İBB sınırları içerisinde toplanan günlük 3.145 ton evsel katı atığın yaklaşık % 2,5'i (79 ton/gün) geri kazanım çalışmaları kapsamında toplanmaktadır. 2008 yılında % 1 olan bu oran artış göstermiştir. Öte yandan

2011 yılında toplanan atık bileşimine bakıldığında, % 35,65'inin geri kazanılabilir atıklardan oluştuğu görülmektedir (İBB, 2012). Bu da atık yönetiminde geri kazanım oranının artırılması gerekliliğine işaret etmektedir. 2007 yılı itibarıyla İBB sınırları dahilinde yer alan 18 ilçe ve 38 alt kademe belediyesinde ambalaj atıklarının yeniden kullanımına yönelik 11 adet lisanslı ambalaj atığı toplama ayırma tesisi Çevre Koruma ve Ambalaj Atıkları Değerlendirme Vakfı (ÇEVKO) ile konsorsiyum oluşturmuş ve İZGEP A.Ş. kurulmuştur (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2011). Atıkların kaynağında ayrı toplanmasına yönelik uygulamalar, 2011 yılı itibarıyla, ilgili yasal düzenlemeler kapsamında ilçe belediyelerde yürütülmektedir. Söz konusu uygulamaların sürekli olabilmesi ve yaygınlaştırılabilmesi için resmi kurum denetimlerinin etkin ve destekleyici olabilmesi gerekmektedir.

2009 yılı için illerde toplanan atık pil miktarları açısından İzmir 26.094 kg/yıl değer ile İstanbul, Ankara ve Kocaeli'nden sonra dördüncü sırada gelmektedir. Türkiye'de toplanan tüm atık pil miktarının % 10'u İzmir'den elde edilmektedir. Toplanan atık aküde toplam 4.704 kg (% 9) ile İzmir, İstanbul ve Ankara'dan sonra üçüncü sırada gelmektedir. Ayrıca lisanslı atık akü taşıma aracı sayısı açısından İzmir 25 adet ile Ankara'dan sonra ikinci sıradadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2011). Bu da geri kazanım ve atık yönetimi faaliyetleri açısından bölgenin altyapı boyutundaki gücünü göstermektedir.

Atık hizmeti verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı açısından Menemen ve Selçuk % 95 ile diğer ilçelerden geride kalmaktadır. Ayrıca kişi başı ortalama belediye atık miktarlarına bakıldığında Karaburun ve Çeşme'de sırasıyla 4,77 kg/kişi-gün ve 3,52 kg/kişi-gün olan miktarın çok yüksek olduğu, dolayısıyla turistik faaliyetlerden kaynaklı atıkların geri dönüşüm süreçleri ile azaltılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

¹⁰⁴ TÜİK 2010 yılı atık istatistikleri veri setinde 1,26 olarak verilen kişi başı ortalama belediye atık miktarı (kg/kişi-gün) verisi ve ADNKS verileri esas alınarak hesaplanmıştır.

4.c. HAVA KALİTESİ

İzmir ilinde hava kirliliğinin kaynağı ulaşım, sanayi tesislerinde ve kış aylarında evsel ısınmada kullanılan yakıtlardır. 2001 yılında yapılan İzmir ili Temiz Hava Planı'nda sanayi tesislerinden kükürt dioksit (SO₂), evsel ısınmadan kaynaklanan duman yani havada asılı partiküller maddeler (PM₁₀), trafik kaynaklı azot oksitler (NO, NO₂ ve NO_x olarak), uçucu organik bileşikler ve karbon monoksit (CO) hava kirlenmesinde daha önemli kaynak konumuna geldiği belirtilmiştir (İBB, 2008). Yer seçimi hataları nedeniyle kentin içinde ya da yakın çevresinde kalan çimento fabrikaları, taş ocakları, mıcır tesisleri, asfalt tesisleri ve demir çelik fabrikası kent içi hava kalitesini olumsuz etkileyen sanayi tesislerdir. Özellikle Aliağa'da etkinlik gösteren ve yönetmeliklerde "kirlenici vasfı yüksek tesisler" olarak sınıflandırılan elektrik ark ocaklı demir çelik tesisleri (hurdadan çelik üreten tesisler), gemi söküm tesisleri, rafineri, petrokimya, gaz dolmuş tesisleri, haddehaneler vb. diğer tesisler, en önemli hava kirlenici kaynaklar konumundadır. Bunun nedeni, bacalardan atmosfere verilen kirlenici hakim rüzgarların etkisiyle uzun mesafelerde taşınabilmeleri sonucunda Aliağa'da oluşan kirlenmenin güneye, İzmir il merkezine taşınmasıdır (İBB, 2008).

İzmir'de Alsancak, Buca, Bornova, Karşıyaka, Güzelyalı, Çiğli ve Bayraklı'da olmak üzere toplam yedi adet hava ölçüm istasyonu bulunmaktadır. Ayrıca Çevre ve Orman Bakanlığı 2007 yılı Ekim ayından itibaren Gaziemir Ölçüm İstasyonu'ndan ölçüm değerleri toplamaktadır. Ancak Aliağa, Torbalı, Kemalpaşa gibi sanayinin yoğun olduğu ilçelerde hava ölçüm istasyonu bulunmamaktadır.

2011 yılında ölçüm istasyonlarındaki veriler kullanılarak hesaplanan PM₁₀¹⁰⁵ ve SO₂ değerleri ve Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği ile Sanayi Kaynaklı Hava Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği'nde belirlenen

sınır değerler incelendiğinde, İzmir için 2011 yılı ortalama PM₁₀ değerinin insan sağlığı için belirlenmiş sınıra yakın olmadığı görülmektedir (Tablo 130).

Tablo 130:
PM₁₀ ve SO₂ Mevcut ve Sınır Değerleri

Parametre	Birim	Mevcut Değer 2011 yılı ortalama	Sınır Değer 2011	Sınır Değer 2013
PM ₁₀	µg/m ³	57	96	60
SO ₂	µg/m ³	16	175	125

Kaynak: İBB, 2012

Fakat ilgili yönetmelik kapsamında kademeli azaltım öngörülmektedir. 2013 yılında sınır değerler SO₂ için 125, PM₁₀ için ise 60 olacaktır. Ayrıca Türkiye için PM₁₀ KVS değeri için belirlenen sınır değer 50 iken, bu değer Avrupa Birliği'nde 50 olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla belirtilen sınır değerlerin altında kalırsa da kademeli olarak ulaşım kalitesi açısından hava kalitesi açısından iyileştirilmelerin yapılması gerekmektedir. Öte yandan, mevcut ölçüm istasyonları aracılığıyla hava izleme istasyonları internet sitesindeki anlık ölçümlerden hesaplanan günlük ortalama seviyeleri ifade eden veriler incelendiğinde, havadaki PM₁₀ seviyesinin özellikle kış aylarında bazı günlerde sınır değerine oldukça üzerine çıktığı görülmektedir.

Ayrıca ağır sanayinin yoğun olduğu Aliağa Nemrut bölgesinde DEÜ Çevre Mühendisliği Bölümü tarafından kalıcı organik kirlenici kaynakları, havada ve topraktaki düzeyleri araştırılmıştır. Sonuçlar, bölgenin partikül madde bünyesindeki ağır metaller ve organik kirlenici açısından yoğun bir kirlilik altında olduğunu göstermiştir (İBB, 2008).

Gerçekleştirilen ölçümlere göre İzmir kent merkezi ve çevresinde PM₁₀, SO₂ parametrelerindeki ortalamalar var olan sınır değerleri aşmamakla beraber, AB'ye uyum çalışmaları kapsamında güncellenecek mevzuatlarda sınır değerleri aşacak gün sayısı limiti de dikkate alınacağından İzmir'de hava kirliliği konusunda bahsedilen sorunlara yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir. Ayrıca Kemalpaşa, Torbalı ve Aliağa ilçelerinde düzenli ölçüm istasyonlarının kurulması gerekmektedir. Aliağa ve Nemrut bölgeleri sanayi kirliliğinden ötürü en ağır hava kirliliğinin yaşandığı yerlerdir. Ayrıca İzmir'de çimento fabrikalarının yoğunlaştığı bölgeler de hava kirliliği açısından sorun teşkil etmektedir. Kentte evsel ısınma ve sanayide kullanılan yakıtların kalitelerine sınırlama getirilmesi ve kullanılan yakıtların denetlenmesi ile sanayi ve evsel ısınmada doğal gaz geçişin sağlanması gerçekleştirilmelidir.

4.d. ENDÜSTRİYEL KİRLİLİK VE KONTROLÜ

İzmir'de tamamen ve kısmen hizmete sunulan 9 adet (Aliağa, Atatürk, Buca, Kemalpaşa, İTOB Tekeli, Tire, Bergama, Kınık, Pancar), hizmete sunulma aşamasına geçmesi planlanan 4 adet (Menemen, Ödemiş, Torbalı, Bağyurdu) OSB bulunmaktadır (İzmir İl Bilim Sanayi ve Teknoloji Müdürlüğü, 2012). Ayrıca aktif olarak çalışan Ege Serbest Bölgesi ve İzmir Serbest Bölge de sanayinin yoğunlaştığı alanlardır. OSB'lerin ve serbest bölgelerin atıksu arıtma tesisi ile ilgili mevcut durumları Tablo 131'de gösterilmiştir.

Tablo 131:
İzmir'de OSB'lerdeki Atık Su Arıtma Tesisi (AAT) Durumu

İzmir	Aktif Firma Sayısı	Tesis Durumuna İlişkin Bilgiler
Aliağa	15	Evsel AAT Vardır. Bir Firma Kimyasal Arıtma Yaptırır.
Atatürk	563	AAT Vardır. Derin Deniz Deşarji Vardır.
Buca (Ege Giyim)	40	AAT Bulunmaktadır. (Islak proses yoktur.)
Kemalpaşa	381	AAT Vardır. 72 Firma Ön Arıtma Yaptırır.
İTOB	67	AAT Vardır.
Tire	38	AAT Vardır.
Bergama	1	AAT Bulunmamaktadır.
Kınık	1	AAT Bulunmamaktadır.
Pancar	1	AAT Bulunmamaktadır.
Ege Serbest Bölge	224	AAT Bulunmamaktadır. Üretim Yapan 127 İşletmeden 11'inde Ön Arıtma Bulunmaktadır.
İZBAŞ	37	AAT Vardır

Kaynak: OSB ve Serbest Bölge Yönetimleri, 2011

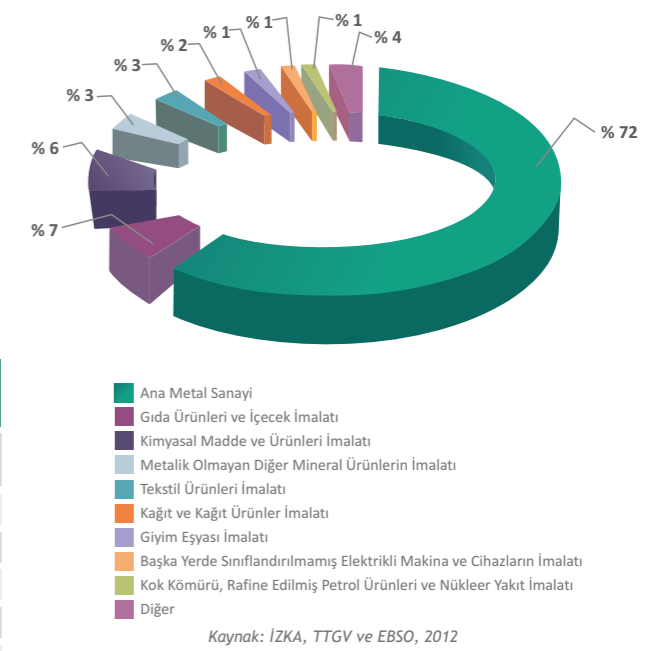
Ege Serbest Bölgesi ve hizmete sunulma aşamasında olan OSB'ler için AAT ile ilgili çevresel yatırımlar ihtiyacı olarak ortaya çıkmaktadır.

2008 yılında sanayide su kullanımı bölgedeki toplam su kullanımının yaklaşık % 26'sı kadardır. 2008 yılına göre % 15'lik önemli bir artış görülmektedir. Sanayide kullanılan suyun endüstrileşme ile artması söz konusudur ve bu durum İzmir'de de etkisini göstermektedir. Endüstriyel su kullanımının azaltılması için yeniden kullanım, geri kazanım gibi bir takım teknikler uygulanmaktadır. İzmir'de sanayide yeniden kullanılan su miktarı tüketilen toplam su miktarının % 10'u kadardır. Bu oran Türkiye genelinde % 33'tür (TÜİK, 2008). İzmir'de sanayide suyun yeniden kullanım oranı oldukça düşüktür.

Sanayide en çok su tüketen ilk 5 sektör sırasıyla ana metal sanayi, gıda ürünleri ve içecek imalatı, kimyasal madde ve ürünleri imalatı, metalik olmayan diğer mineral

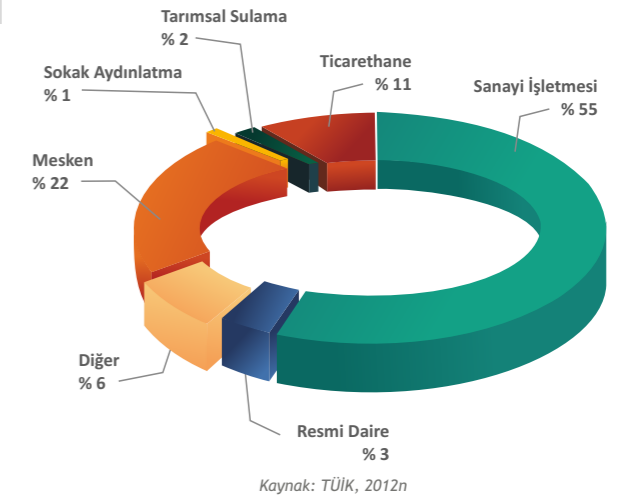
ürünlerin imalatı ve tekstil ürünleri imalatı olmuştur (Şekil 86).

Şekil 86:
İzmir İmalat Sanayi Su Tüketimi Sektörel Dağılımı

Elektrik tüketim miktarlarının kullanım yerlerine göre dağılımına göre İzmir'de en yüksek tüketim alanı sanayi işletmeleri olarak ortaya çıkmaktadır (Şekil 87).

Şekil 87:
2010 Yılı İzmir Elektrik Tüketiminin Alanlara Dağılımı

Türkiye'de kişi başına elektrik tüketimi sanayide 1.076 kWh iken, İzmir'de 2.091 kWh ile Türkiye değerinin yaklaşık iki katıdır. Enerji kullanımının azaltılmasını sağlayacak teknik ve teknolojilerin kullanımı ve enerji tasarrufu, sanayide enerji kullanımının azalmasına katkı sağlayabilecektir.

¹⁰⁵ PM10 : Büyüklüğü 10 µm'nin altında olan partikül madde.

etkinlik ve yayınlar olmakla birlikte, özellikle eko-verimlilik (temiz üretim) açısından geliştirilmeye açıktır. Başta destekleyici kamu kurumları olmak üzere, mevcut ve yeni finansal kaynakları eko-verimlilik (temiz üretim) uygulamalarına yönlendirme konusunda plan ve hedefler mevcuttur. Söz konusu kaynakların, güçlü bir teknik altyapı ve kapasite ile desteklenerek ve sistematik olarak yönlendirilmesi önemlidir.

Eko-verimlilik (temiz üretim) uygulamaları için sektörler arasında bir kıyaslama ve önceliklendirme yapmak üzere 12 adet kriter¹⁰⁷ belirlenmiştir. Bu kriterler sektörel yapının çevresel durumunu, ülke ekonomisine katkısını ve gelecekteki eko-verimlilik (temiz üretim) potansiyellerini yansıtmaktadır.

İmalat sanayi sektörlerini belirtilen kriterler çerçevesinde değerlendirebilmek için TÜİK tarafından Türkiye genelindeki imalat sanayi sektörüne yönelik olarak yayınlanan çevresel istatistikler, bölgedeki sektörün Türkiye'deki sektör içindeki payı baz alınarak indirgenmiş ve analizlerde bu veriler kullanılmıştır. Bu kriterler çerçevesinde bahsi geçen yöntemlerle yapılan analizler sonucunda İzmir'de eko-verimlilik (temiz üretim) uygulamaları için bu öncelikli olarak ortaya çıkan sektörler şu şekilde belirlenmiştir.

- Ana metal sanayi
- Kimyasal madde ve ürünleri imalatı
- Gıda ürünleri ve içecek imalatı
- Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı
- Giyim eşyası ve tekstil ürünleri imalatı
- Rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı

Dünyada eko-verimlilik uygulamalarında sektör odaklılığın başarıyı arttırdığı görülmektedir. Her ne kadar her sektörde eko-verimlilik uygulamalarının farklı düzeylerde uygulanması mümkün olsa da, yaygınlaştırma faaliyetlerinin etkinliği açısından sektörel önceliklendirme önem taşımaktadır. Bu nedenle belirtilen sektörlerde yapılacak uygulamaların, bölgede eko-verimlilik faaliyetlerini tetikleyeceği değerlendirilmektedir.

4.f. DENİZ ve KIYI ALANLARI

Evsel ve endüstriyel kirleticilerin önüne geçerek Körfez'deki kirliliği önlemek amacıyla gerçekleştirilen Büyük Kanal Projesi kapsamında 2000 yılında devreye giren arıtma tesisi, Körfez'e akmakta olan sanayi atıklarının bir kısmını ve evsel atıkların % 70'ini arıtarak, Çiğli civarından Orta Körfez'e verilmesini sağlamaktadır. Arıtma sistemi; azot ve fosfor gibi besin elementlerinin artılabildiği biyolojik bir sisteme sahiptir (İZKA, 2009).

Arıtma tesisi yapımından sonra İç Körfez'in fekal koliform konsantrasyonlarında belirgin bir düşüş olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca İç Körfez'deki çevresel iyileşmenin diğer bir önemli göstergesi de zoobentik türlerin sayısının % 60 artarak 231'e ulaşmasıdır (İBB, 2008).

Fakat bu iyileşme sürecini olumsuz etkileyen bazı kirlilik girdileri devam etmektedir. Kirlilik kaynakları özellikle körfeze ulaşan dereler ve Gediz Nehri'nin getirdiği yükler, körfezin su toplama havzasındaki tarımsal faaliyetler sonucunda oluşan yüzey ve drenaj sularının getirdiği tarımsal mücadele ilaçları, yapay ve doğal gübre yükleri, liman ve marina faaliyetleri ile deniz trafiğinden kaynaklanan yüklerdir. Sazlıca Deresi, Kavaklı Deresi, Bostanlı-İlica dereleri, Tahtalı Deresi, Bornova Deresi, Manda Çayı, Arap Çayı, Melez Çayı, Poligon Deresi, Balçova Deresi, Laka Deresi, Kocasu Deresi gibi çeşitli büyüklükteki dereler ve Gediz Nehri, İzmir Körfezi'ne dökülmektedir. Bu dereler ve Gediz Nehri, havzaları içinde oluşan tüm kirliliği körfeze taşımaktadır. Özellikle Kemalpaşa Sanayi Bölgesi'nden ve Manisa ilinden gelen atıksuları körfeze taşıyan Gediz nehri önemli kirlenme kollarından biridir (İBB, 2008). Büyük bir havzadan ve sanayi bölgelerinden de etkilenecek körfeze akan Gediz Nehri'nin etkisi de göz ardı edilmemelidir.

Körfez dışında, İzmir deniz ve kıyı alanı açısından oldukça büyük bir değere sahiptir. İzmir'in 629 km kıyısının 101 km'si doğal plaj niteliğindedir. Bunun yanında 2013 yılı için mavi bayrak ödüllü plaj sayısı 43'dir. Deniz turizmi açısından İzmir'in rekabet ettiği şehirler olan Antalya 190, Muğla 76 adet mavi bayraklı plajıyla İzmir'i üçüncü sırada bırakmışlardır. Mavi bayrak konusunda yetkili kuruluş olan TÜRÇEV'e göre İzmir'de genel olarak denizler temiz olsa da kriterlerden biri, arıtma tesisi bulunması gerekliliği olduğundan, turizm değerine sahip alanlarda

kanalizasyon altyapılarına ve AAT'lere yapılacak yatırımlar önem taşımaktadır.

Deniz ve kıyı alanları ile ilgili bir diğer konu ise ulusal ve uluslararası öneme sahip koruma alanlarıdır. Özellikle Karaburun ve Foça bütünlük kıyı yönetimi yaklaşımının esas alınması gereken en önemli kıyı alanlarıdır.

4.g. HAVZA ALANLARI

İzmir'de Gediz, Küçük Menderes ve Bakırçay nehirleri önemli havzaları oluşturmaktadır. Gediz Havzası, Kütahya il sınırları içerisinde Murat ve Şaphane dağlarından doğup, Foça ile Çamaltı Tuzlası arasında İzmir Körfezi'ne dökülür. Gediz Havzası'nın toplam alanı 17.500 km² olup, havzada 12 ilçe merkezi ile Manisa, dört ilçe merkezi (Foça, Kemalpaşa, Menemen, Çiğli) ile İzmir, bir ilçe merkezi ile Kütahya ve il merkezi ile Uşak yer almaktadır. Uluslararası öneme sahip Ramsar Alanı¹⁰⁸ ilan edilen Kuş Cenneti'ni de içinde barındıran havzadaki akarsular üzerinde yapılan tüm çalışmalar, özellikle organik kirlilik ve ağır metallerden dolayı Gediz Nehri'nin, tüm havza boyunca IV. sınıf su kalitesine sahip olduğunu belirtmektedir (İzmir İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü, 2012). Su kalitesini III. Sınıf olarak belirten 2009 yılı verileri ile kıyaslandığında, Gediz Nehri'nde artan bir kirlilik olduğu görülmektedir.

Gediz Havzası'nın su kalitesinin iyileştirilmesi amacıyla Gediz Havzası Çevre Koruma Hizmet Birliği kurulmuştur. Ayrıca Gediz Havzası Eylem Planı hazırlanmış ve ilgili tüm kurum ve kuruluşlara gönderilmiştir. Eylem planı kapsamındaki faaliyetlerin gerçekleştirilerek tamamlanması için iller ve kurumlar arası çalışmalarda eşgüdüm gerekmektedir.

Gediz Havzası evsel atıksu açısından değerlendirildiğinde Kemalpaşa'da tüm beldelerde kanalizasyon mevcuttur ve AAT 2010 yılında tamamlanmıştır. Menemen ve Foça atıksu arıtma tesisleri de işletmeye açılmıştır.

Gediz Havzası içinde var olan OSB'lerden Kemalpaşa OSB, Manisa OSB ve İZBAŞ'ta arıtma tesisi bulunmaktadır. Havzada yaşanan kirlenme Kütahya, Uşak, Manisa ve İzmir illerinden kaynaklanmakta, Gediz'e katılan kollar üzerinde de önemli kirlenmeler göze çarpmaktadır. Havzada var olan su kirliliğinin en önemli kaynakları İzmir-Kemalpaşa ile diğer OSB'ler ve tekil olarak yapılmış olan sanayi tesisleri ve Menemen başta olmak üzere arıtma tesisi bulunmayan yerleşim merkezleridir. Bilindiği gibi havzanın kirlilik kontrolü dört il için de sorumluluk teşkil etmektedir. Gediz Havzası İzmir'in çevre illerle ilişkisinin önemli noktalarından birini oluşturmaktadır.

Gediz nehir havzasında Manisa, Akhisar, Kemalpaşa, Kula, Menemen, Alaşehir ve Salihli gibi ilçelerde sanayileşme hızlı bir şekilde artmaktadır. Bölgede

¹⁰⁷Ekoverimlilik uygulamaları için sektörel uygunluk analizinde kullanılmak üzere belirlenen kriterler: Tüketilen su miktarı, tüketilen enerji miktarı, deşarj edilen atıksu miktarı, yaratılan katı atık miktarı, yaratılan tehlikeli atık miktarı, sera gazı emisyonları, Herfindahl-Hirschman Endeksi, sektörel istihdam, sektördeki firma sayısı, sektörün ihracattaki payı, yaratılan katma değer, bölgedeki sektörün Türkiye'deki sektör içindeki payı, eko-verimlilik potansiyeli.

¹⁰⁸ Ramsar alanı, Ramsar Sözleşmesi'yle koruma altına alınmış alanları ifade eder. Sözleşme İran'ın Ramsar şehrinde imzalandığından bu adla anılmaktadır.

bulunan birkaç OSB dışında sanayi tesisleri bağımsız şekilde yerleşmişlerdir (İZSU, 2009).

Gediz havzasında en büyük sulama alanlarından biri olan Menemen Ovası sulamasından dönen sular drenaj kanalları ile toplanmaktadır. Toplanan drenaj suları, Gediz nehri ana koluna katılmadan doğrudan denize verilmektedir. Ancak, Manisa ve Turgutlu ovalarının bir bölümünden gelen sulama suyu geri dönüşlerinin ve Menemen Ovası da dahil olmak üzere bu sulama alanlarından akarsuya ulaşabilecek yüzeysel yıkanmayla gelen sular ile sulama fazlası ve drenaj kaçağı sular akarsuda kirliliğe yol açmaktadır. Çiftçilerin bilinçsiz ve kontrolsüz kullandıkları gübreler ve tarım ilaçları sulama ve yağışlarla hem yüzey akışa geçerek nehre ulaşmakta, hem de yeraltı sularına karışmaktadır. Özellikle Menemen'de basınçlı sulama sistemleri, iyi tarım ve organik tarım gibi sürdürülebilir tarım uygulamaları geliştirilmeli ve çiftçinin bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır (İzmir İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2009).

İzmir Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde yer alan en önemli su havzalarından biri Gediz Nehir Havzası'dır. Gediz Nehri hem havzanın hem de İzmir metropolünün içme ve kullanma suyu ihtiyacını karşılamaktadır. Gediz Deltası ve sulak alanı (210 kuş ve 308 bitki türünü barındıran İzmir Kuş Cenneti) yasa ile koruma altına alınmış; 1997'de Ramsar Anlaşması kapsamına dahil edilmiş bir alan olması bakımından da ayrı bir önem taşımaktadır (TMMOB Çevre Mühendisleri Odası, 2009).

Küçük Menderes Havzası, Gediz ve Büyük Menderes nehri arasındaki alanı kapsamakta, nehir Bozdağ'dan doğup Kiraz, Beydağ, Ödemiş, Tire, Bayındır, Torbalı, Selçuk ilçelerinden geçtikten sonra yine İzmir ili Selçuk ilçesinde Ege Denizi'ne dökülmektedir. IV. sınıf su kalitesiyle kirlilik tehdidiyle karşı karşıya olan havza 70 bin hektarlık sulanabilir arazi potansiyeli ile Batı Anadolu'nun gelişmeyi bekleyen önemli havzalarındandır. Havzada yeraltı suyu seviyesi düşmekte ve azalan yeraltı suyu miktarının yüzey suyu kaynakları geliştirilerek ile karşılanması amaçlanmaktadır. Bu anlamda Beydağ Barajı önemli barajlardan biridir (İZKA, 2009).

Küçük Menderes Havzası'nın ekonomik açıdan önemi, bu alanın sürdürülebilirliğini önemli kılmaktadır. Havza yer alan Kiraz ve Selçuk ilçelerinde AAT bulunmaktadır. Selçuk'ta doğal arıtma tesisi bulunmaktadır. Kiraz'daki AAT ise çalıştırılmamaktadır. Beydağ ve Tire ilçelerinin kanalizasyonları mevcut olduğu halde evsel AAT'ler bulunmamaktadır. 2008 yılından bu yana havzadaki ilçelerden Bayındır, Torbalı ve Ödemiş'in atıksu arıtma tesisleri işletmeye açılmıştır. Küçük Menderes havzasında katı atıklar düzensiz olarak depolanmaktadır. Sadece

Ödemiş Belediyesi'ne ait katı atık bertaraf tesisi proje aşamasındadır.

Havzada sanayi gelişimi Torbalı, Tire, Ödemiş aksında şekillenmektedir. Havzadaki işletmelerin çoğu tarımsal ürünlerin işlenmesine dayalı tesislerdir. İzmir Çevre ve Orman İl Müdürlüğü, 2007 yılı verilerine göre Küçük Menderes Havzası'nda yaklaşık 550 işletme mevcuttur ve % 54'ünde AAT bulunmamaktadır. AAT olmayan işletmelerin bir kısmında proses atıksuyu oluşmayıp sadece evsel atıksu çıkmaktadır.

Küçük Menderes Havzası'nda tarımsal üretimde kullanılan aşırı kimyasal ilaç ve gübre atıkları havza için tehdit oluşturmaktadır. Ayrıca sulama amaçlı çok sayıda açılan yeraltı suyu sondaj kuyusu nedeniyle su seviyesi gittikçe düşmektedir. Bundan dolayı alanda bilinçlendirme çalışmalarını yapılması önem taşımaktadır.

Havza, barındırdığı ilçelerin tamamında tarım yapılması ve denize döküldüğü yer olan Selçuk İlçesi'nin turizm açısından değer taşıması itibarıyla, büyük önem taşımaktadır (İzmir İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2009).

Bakırçay Nehri, Manisa ili Soma ilçesindeki Kocadağ eteklerinden doğup, Bergama ve Kınık yakınlarından geçerek Çandarlı'dan Ege Denizi'ne dökülmektedir. Havzadaki en önemli kirlilik kaynağı Soma'da yer alan kömür yıkama tesisleri ile Soma Termik Santrali'dir. III. ve IV. Sınıf kalite ile kirliliği olarak değerlendirilen havzada yer alan tüm belediyelerce katı atıklar düzensiz olarak depolanmaktadır.

Havzada Bergama Belediyesi'ne ait katı atık bertaraf tesisi faaliyet göstermektedir. Kınık'ta kanalizasyon sistemi bulunmakta fakat AAT bulunmamaktadır. Terzihallier, Dağistan, Göbeller, Karaveliler, Yukarıbey köyleri dışında kalan köylerin evsel atık suları Bakırçay nehrine verilmektedir.

Bakırçay Havzası'nda yer alan ilçelerin tamamında yoğun olarak tarım yapılmaktadır. Havzada yanlış sulama teknikleri uygulanmakta ve aşırı tarım ilacı kullanılmaktadır. Tarımın yanı sıra turizm de havza için büyük önem taşımaktadır. Bergama'da bulunan Akropol, Asklepion, Bazalika ve camiler ile Kozak Yaylası ve Çandarlı'da bulunan Çandarlı Kalesi önemli turizm merkezleridir (İzmir İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2009).

Bakırçay Havzası'nda kirlilik yoğun olarak İzmir il sınır dışında kalan Soma Termik Santrali proses ve soğutma sularından, evsel atıksulardan, zeytinyağı ve süt ürünleri gibi sanayi işletmelerinden, madencilik faaliyetleri ile tarımsal faaliyetlerden kaynaklanmaktadır (Gündoğdu, V.; Turhan, D. 2004).

4.h. BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİK ve HASSAS EKOSİSTEMLER

İzmir Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü verilerine göre toplam 1,2 milyon hektar yüzölçümüne sahip olan İzmir ili topraklarının % 28,2'si tarım alanı, % 4,2'si çayır ve mera arazisi, % 40,6'sı orman ve fundalık alan, % 27'si de tarım dışı araziden oluşmaktadır. İzmir ili CORINE istatistik verilerine göre 2000-2006 arasında arazi kullanımı değişikliği en fazla orman ve yarı doğal alanlarda azalma ve yapay bölgelerde artış şeklinde tespit edilmiştir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2011).

İzmir'de flora ve vejetasyon incelendiğinde Bozdağ, Nif Dağı ve Alaçatı Zeytineli Kıyıları'nda korunması gerekli bitki türlerinin yer aldığı görülmektedir. Ayrıca Gediz Deltası, Küçük Menderes Deltası ve Gebekirse Gölü de bitki türleri açısından zenginlik göstermektedir.

İzmir'in faunasında en önemli konu, İzmir kıyılarının dünyanın en nadir 12 memelisinden biri ve Avrupa'nın en nadir canlı türü olan Akdeniz Foku'na yaşama, beslenme ve üreme alanı oluşturmasıdır. Koruma statüsü olan Foça ve herhangi bir koruma statüsü bulunmayan Karaburun Yarımadası da Akdeniz fokuna yaşama, beslenme ve üreme alanı sunmaktadır. Foklar, Karaburun'da bulunan Ayıbalığı Mağarası'nı uyumak ve yavrularını dünyaya getirmek için kullanırlar. Öte yandan, Aliağa-Menemen arasındaki kıyılar, Nemrut Limanı'nın batısı ve Gediz Deltası kuzeyindeki kıyılar ile İzmir-Çeşme ve Aydın-Kuşadası arası da Akdeniz fokları için önemli beslenme

ve üreme alanıdır. Türkiye dünyada Akdeniz foklarına yaşama alanı oluşturan iki ülkeden biridir. Sayıları dünyada 450-500 kadar olan Akdeniz foklarının 300-350 kadarı ülkemiz ve Yunanistan kıyılarındadır. İzmir'in faunası açısından Foça ve Karaburun kadar önemli olan bir diğer bölge ise Türkiye'de bulunan 426 kuş türünden 210'una ev sahipliği yapan Gediz Deltası'dır. Küçük Menderes Deltası ve Gebekirse Gölü'nde de tatlı su, tuzlu su, kara ve bataklık canlılarından memeliler, kuşlar ve sürüngenler oldukça yüksek sayıdadır. İzmir'de iki adet yaban hayatı geliştirme sahası (YHGS) mevcuttur. Bunlar, Bayındır-Ovacık YHGS ve Selçuk Gebekirse Gölü YHGS'leridir. İzmir'de Özel Çevre Koruma Alanı (ÖÇKA) statüsüne sahip tek alan Foça'dır. Foça 1990 yılında ÖÇKA ilan edilmiştir. Doğal güzellikleri, tarihi zenginliği ve mitolojik önemi olan bölge, Akdeniz fokuna ev sahipliği yapıyor olması nedeniyle bu statüdedir. Uluslararası anlaşmalarla tanımlanmış özel koruma alanları ise Bern Anlaşması ile "Akdeniz Fokları Yaşama ve Üreme Alanı" olarak tanımlanan Foça ve 1998 yılında Ramsar Sözleşmesi çerçevesinde koruma alanı statüsünü kazanmış olan Gediz Deltası Kuş Cenneti'dir (İZKA, 2009).

İlde koruma altındaki sulak alanlar ise İzmir Kuş Cenneti, Karaburun'da Sazlı Gölü 1, Menemen'de Sazlı Gölü 2, Karşıyaka Yamanlar'da Karagöl, Bornova'da İkiz Gölü, Gaziemir'de Oğlananası Gölü, Selçuk'ta Belevi, Geberik ve Barutçu gölleridir. Su kaynakları koruma alanları Tahtalı, Alaçatı, Değirmendere ve Balçova barajlarıdır. Her bir baraj için dört farklı grupta koruma alanı söz konusudur.

Altyapı ve Erişilebilirlik

13.951

2012 yılı verilerine göre İzmir'de yüzbin kişiye düşen otomobil sayısı

% 39,9

İzmir'de ulaştırma/haberleşme sektörüne ayrılmış kamu yatırımları payı

1.791.768

2011 yılı demiryolları toplam yolcu sayısı

Erişilebilirlik bölgesel kalkınmanın temel faktörlerinden birisidir. Bir bölgenin erişilebilirliğinin artması daha geniş bir işgücü pazarı ve yatırım olanaklarına yol açacağından istihdam ve yatırım açısından da olumlu etki yapacaktır. İzmir'in erişilebilirlik düzeyi bölge illeri ile kıyaslandığında en üst seviyede olup, Türkiye'de ise çoğunlukla İstanbul ve Ankara'nın arkasından üçüncü sırada yer almaktadır (Kara, 2008).

5.a. ULAŞIM ALTYAPISI

İzmir'e 2003-2011 yılları arasında toplam 2 milyar 971 milyon 564 bin liralık ulaştırma yatırımı yapılmıştır. 2011 yılı kamu yatırım harcamalarının sektörlere göre dağılımı incelendiğinde, Türkiye genelinde en fazla yatırımın ulaştırma/haberleşme sektörüne (% 29,6) yapıldığı görülmektedir. İzmir kamu yatırım harcamalarının % 39,9'u (243 milyon TL) ulaştırma/haberleşme sektörüne yapılmıştır. Bu rakam Ege Bölgesi payının % 82'sine, Türkiye payının ise % 2,3'üne karşılık gelmektedir (İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012).

2012 yılı kamu harcamalarının sektörel dağılımında ulaştırma, 563 milyon liralık yatırımla % 47 pay almıştır.

5.a.1. İzmir'in Ulusal ve Uluslararası Bağlantıları

İzmir Türkiye'nin üçüncü, Ege Bölgesi'nin de en büyük ili olarak yoğun bir yolcu ve yük trafiğine sahiptir. Ege Bölgesi'nin merkezi İzmir, kuzeyden güneye uzanan trafiği ile tarım, sanayi ve turizm alanlarını birbirine bağlamaktadır. Bunun yanı sıra limanın gerek kruvaziyer limanı gerekse de en büyük ihracat limanı olarak kullanımına ve Adnan Menderes Havalimanı sayesinde uluslararası bağlantılara da sahiptir.

Çevresindeki tüm illere doğrudan karayolu ile bağlanma olanağına sahip olan İzmir'de, İzmir Çevre Otoyolu, İzmir-Çeşme ve İzmir-Aydın otoyolları bulunmaktadır. İzmir'i Manisa üzerinden Bursa'ya bağlayacak otoyol güzergahı, kentin doğusundan Kemalpaşa-Turgutlu yönünde projelendirilmektedir.

İzmir'in çevre iller ile bağlantısını sağlayan devlet karayolları ise genellikle bölünmüş yol şeklindedir. İzmir'in kuzey ve güney yönünde iki karayolu hattı mevcuttur. İzmir'den doğu yönüne giden karayolu ise, Uşak ve Afyon'dan geçerek Ankara'ya ulaşmaktadır. Bu yol, Ege Bölgesi'nin iç kısımlarını ve İç Anadolu'yu Ege Denizi'ne bağlar. (Harita 31)

İzmir, Anadolu yarımadasının batısında olmasından dolayı deniz yoluyla dışa açılan kapı konumundadır. Deniz yolu erişilebilirliği açısından yüksek bir potansiyele sahip olmasına rağmen bunu ulusal ve uluslararası platformda etkin olarak kullanamamaktadır.

5.a.1.a. Karayolu

Türkiye'de karayolu trafiğinin yük ve yolcu taşıma payı bir hayli yüksektir. AB ülkelerinde karayollarının yük taşıma

payı % 45, yolcu taşıma payı % 79 olmasına karşılık, ülkemizde 2011 yılı için yük taşıma payı % 92, yolcu taşıma payı ise % 96 civarındadır (İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012).

İzmir ili sınırları içinde toplam 5.903 km'lik karayolu yol ağının 1.295 km'si devlet ve il yolu, 213 km'si otoyol, 4.395 km ise köy yoludur (Tablo 133). Toplam Türkiye karayolu ağı içerisinde Ege Bölgesi karayolu ağı % 10,9 paya sahipken, İzmir ili karayolu ağı, Ege Bölgesi karayolu ağı içerisinde % 14,6 oranında pay almaktadır. İzmir ili, il ve devlet yolu uzunluğu açısından, tüm iller arasında beşinci, Ege Bölgesi illeri arasında birinci sırada yer almaktadır (TÜİK, 2011a).

Tablo 133: İzmir, Ege Bölgesi ve Türkiye'de Yol Uzunlukları

Yol Türü/Bölge	İzmir	Ege Bölgesi	Türkiye
Otoyol	213	264	2.119
İl ve Devlet Yolu	1.295	7.287	62.930
Köy Yolu	4.395	32.819	305.227
Toplam	5.903	40.370	370.276

Kaynak: TÜİK, 2011a

Harita 31: İzmir ve Çevresi Karayolu ve Otoyol Haritası

Kaynak: İBB, 2012c

5.a.1.b. Demiryolu

Anadolu topraklarındaki ilk demiryolu işletmesi, 1856 yılında bir İngiliz şirketine verilen imtiyazla yapılmaya başlanan, 1866 yılında tamamlanan, 130 kilometrelik İzmir-Aydın demiryolu hattıdır. İlk demiryolu hattının İzmir'de açılmış olması sebebiyle İzmir'in demiryolu ulaşımında öncü ve farklı bir yeri vardır.

TCDD istatistiklerine göre İzmir-Eskişehir, İzmir-Ankara, İzmir-Bandırma, İzmir-Denizli, İzmir-Isparta hatlarında anahat taşımacılığı Türkiye anahat uzunluğunun % 3,4'üne (331 km) karşılık gelmektedir. Ayrıca, İzmir-Ödemiş, İzmir-Uşak ve İzmir-Bandırma arasında bölgesel hat yolcu taşımacılığı yapılmaktadır. Menemen-Aliağa, Kemalpaşa-Manisa, Tire-Torbalı akslarında bulunan sanayi bölgelerine demiryolu ile taşıma imkanı bulunmaktadır (TCDD, 2012b).

Tablo 134:
Türkiye'de ve Bölgede Demiryolları, 2007-2011, (km)

Şehir	2007	2008	2009	2010	2011	2011 Pay (%)
İzmir	325	331	331	331	331	3,4
Ege	1.632	1.686	1.695	1.695	1.695	17,5
Türkiye	8.697	8.699	9.080	9.594	9.642	100

Kaynak: TÜİK, 2011a

Demiryolu ağı açısından 2011 yılında Ege Bölgesi, Türkiye toplam demiryolu ağından % 17,5 oranında pay almaktadır (Tablo 134). İzmir ilinin, Ege Bölgesi ağındaki payı % 19,5, Türkiye ağındaki payı ise % 3,4'tür. İzmir ili, demiryolu uzunluğu açısından, 81 il arasında altıncı sırada bulunmaktadır. Demiryolu ile yolcu, dökme yük, konteyner ve diğer yük taşımacılığı yapılabilir. Demiryolu

Tablo 135:
İzmir'deki Demiryolu Hatları, 2010

Demiryolu Hattı	Km
Basmane-Halkapınar	2,7
Menemen-Aliağa	26
Halkapınar-Çiğli	13,2
Alsancak-Şirinyer	6
Şirinyer-Buca	2,5
Şirinyer-A.Menderes Havalimanı	11,7
Alsancak-Halkapınar	2,7
Basmane-Şirinyer	5,4
A.Menderes-Kaklık	268,1
Çiğli-Manisa	50,6
Torbalı-Ödemiş	62,5
Çatal-Tire	10,8

Kaynak: TCDD, 2012b

kültürünü çok uzun yıllar önce edinmiş olan İzmir'de, demiryolu ulaşımının yeterince geliştiğini söylemek mümkün değildir. İldeki demiryolu hatları ve uzunlukları Tablo 135'te verilmiştir.

Demiryolu ağına erişim endeksi sonuçlarına göre İzmir, İstanbul ve Mersin'in arkasından üçüncü sırada yer almaktadır. 2011 yılındaki toplam yolcu sayısı 1.791.768 olup, bir önceki yıla göre % 18 üzerinde artış gerçekleşmiştir. Demiryolları ile taşınan yük miktarı ise 2.395.447 ton olarak gerçekleşmiş ve bir önceki yıla göre % 9 azalma yaşanmıştır. Bu düşüş, hem gelen hem de giden yük miktarındaki azalmadan ileri gelmektedir. (TCDD, 2012b).

İzmir-Ankara arasındaki 824 kilometrelik mesafeyi, 16 saatten 3 saat 30 dakikaya indirmeyi planlayan Yüksek Hızlı Tren (YHT) projesi, Manisa üzerinden İzmir'e ulaşılması durumunda 663, Kemalpaşa üzerinden yapılması halinde ise 624 kilometre uzunluğa sahip olacaktır. TCDD Genel Müdürlüğü'nün 2015 yılında hizmete sunmayı planladığı projenin tamamlanmasıyla 6 milyona yakın yolcu taşınması öngörülmektedir. Projenin Polatlı-Afyonkarahisar kesiminde Haziran 2012'de yapım çalışmalarına başlanmıştır. İzmir-İstanbul YHT projesi henüz yatırım programına alınmamış olup çalışmalarına devam edilmektedir (UBAK, 2012c).

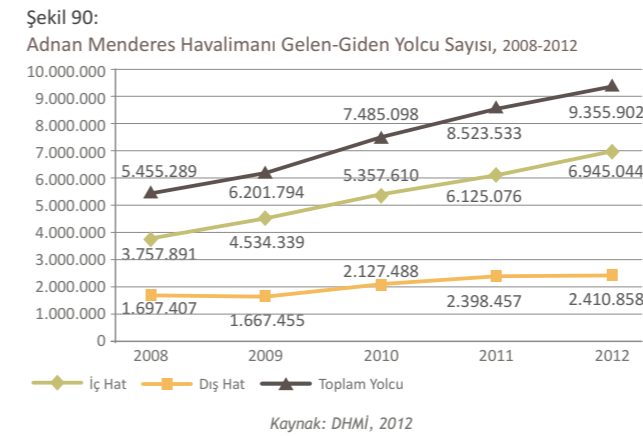
5.a.1.c. Havayolu

Bir ilin hava yolu ile erişilebilirlik düzeyi, ilin en yakın havaalanına erişim süresi, havaalanının uçuş trafiği ve diğer havaalanları ile kurulan bağlantı sayısının ilişkisi olarak tanımlanmaktadır. İzmir, erişilebilirlik düzeyi açısından İstanbul, Ankara ve Antalya'nın ardından dördüncü sırada yer almaktadır. İzmir ilinde bulunan üç havaalanından Adnan Menderes Havalimanı Gazemir ilçesi, Selçuk Havaalanı Selçuk ilçesi, Çiğli-Kaklık askeri havaalanı da Çiğli ilçesi sınırları içinde kalmaktadır.

1987 yılında hizmete açılan Devlet Hava Meydanları İşletmesi (DHMI) Adnan Menderes Hava Limanı, İzmir'in ve bölgenin hava trafiğindeki en önemli noktadır. Yıllık olarak iç hat ve dış hat yolcu ve kargo sayısının artması neticesinde 2006 yılında dış hatlar kısmı yenilenmiş, yeni iç hatlar terminalinin yapımına da 2012 yılında başlanmıştır. 2014 yılında tamamlanması planlanan iç hatlar terminalinin yapımı süresince tüm yolcu trafiği için dış hatlar binası kullanılmaktadır. Dış hatlar terminalinin iki katı büyüklüğünde olacak yeni iç hatlar terminalinin toplam 25 milyon yolcuya hitap etmesi ve Adnan Menderes Havaalanı'nın yolcu kapasitesini 2,5 kat artırması hedeflenmektedir. 2012 yılına kadar 28.500 metrekare kapalı alanda hizmet veren terminalin

kapasitesi 204.500 metrekareye çıkarılacak olup, toplam yatırım tutarının 300 milyon Avro olması öngörülmektedir.

Son dört yılda İzmir'in iç ve dış hat gelen-giden toplam yolcu sayısında % 50 üzerinde artış gerçekleşmiştir. 2012 yılında bir önceki yıla göre iç hatlarda % 13,4, dış hatlarda ise % 0,52 artış meydana gelmiş ve toplam yolcu sayısı 9,3 milyonu aşmıştır (Şekil 90).

2012 yılı Ekim ayı sonu itibarı ile İzmir Adnan Menderes Havalimanı'ndan üç kıtada 36 ülkeye direkt uçuş yapılmıştır. Amerika ve Avustralya kıtasına direkt uçuş gerçekleştirilmezken bazı Avrupa başkentlerine de İstanbul aktarmalı olarak bağlantı sağlanmaktadır. Yurtdışına 60 havayolu şirketiyle 103 destinasyona yönelik uçuş gerçekleştirilmektedir. Uçuş yapılan yurtdışı limanların sayısı 2009 yılında 83 iken 2011'de 106'ya yükselmiştir (Tablo 136). Yurtiçine ise altı havayolu şirketiyle 19 ile yönelik uçuşlar mevcuttur.

Tablo 136:
Adnan Menderes Havalimanı'ndan Direkt Uçuş Yapılan Yurt Dışı Limanlar

Yıl	Sayı*
2009	83
2010	96
2011	101
2012	100

Kaynak: DHMI, 2012
*Yıl içerisinde ticari amaçla uçuş yapılan yurtdışı liman sayılarını içermektedir.

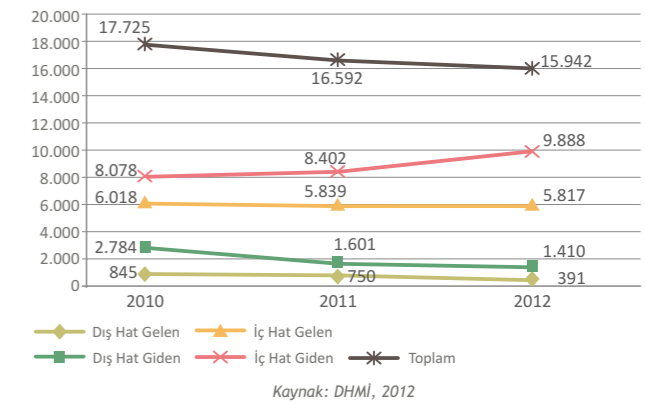
İzmir Adnan Menderes Havalimanı, uçuş sayısında beşinci iken, yolcu sayısı ve yük (kargo, posta ve bagaj) taşınması göstergelerinin her ikisinde dördüncü sıradadır. 2012 yılı içinde 18.139 dış hat, 55.013 iç hat olmak üzere toplam 73.152 uçuş gerçekleştirilmiş ve bu uçuşlarda yolcu sayısının % 26'sını dış hatları kullanan yolcular oluşturmuştur. Uçuş yoğunluğuna bakıldığında ise, Nisan-

Eylül aylarında ortalama 228, Ekim-Mart ayları arasında ise ortalama 172 uçuş yapıldığı görülmektedir. En az uçuş Ocak ve Şubat aylarında, en fazla uçuş ise turizmin arttığı Temmuz ve Ağustos aylarında gerçekleştirilmiştir (DHMI, 2012).

Milliyetlerine göre yolcu istatistikleri, 2012 yılında Adnan Menderes Havalimanı'nı % 33 oranında Türkler, % 23 oranında Almanlar, % 7 oranında Fransızlar, % 6 oranında Hollandalılar ve İngilizler, % 5 oranında da Belçikalıların kullandığını göstermektedir.

Son üç yılın kargo verileri incelendiğinde özellikle dış hatlarda olmak üzere gelen ve giden kargo miktarlarında % 50'lere varan düşüş göze çarpmaktadır. Bu durumun, küresel krize bağlı olarak gerçekleştiği düşünülmektedir. İç hatlarda gelen kargo miktarı % 10 civarında düşerken giden kargo miktarında % 15'lik bir artış gözlenmektedir (Şekil 91).

Şekil 91:
Adnan Menderes Havalimanı Kargo Taşımacılığı Verileri*, 2010-2012, (ton)

1990 yılında yapılan Selçuk Havaalanı, İzmir'in ikinci sivil havaalanı olup, turistik amaçla ve Türk Hava Kurumu (THK) tarafından eğitim amaçlı kullanılmaktadır. İzmir-Selçuk- Kuşadası karayolu üzerinde, Selçuk ilçesine 3 km uzaklıkta, Efes Antik şehrine 1 km mesafededir.

Mevcut havaalanları dışında, yoğunlaşan İzmir hava trafiğinin rahatlatılması ve yöre turizmine katkı sağlanması amacıyla yeni havalimanları yapımı da planlanmaktadır. Bu kapsamda, İzmir'in kuzeyinde, Askeri Kaklık Havaalanına sivil terminal tesisleri inşa edilerek sivil kullanıma açılması planlanan Vecihi Hürkuş Havaalanı'nın özellikle kentin kuzeyine ve limanlar bölgesine hitap etmesi öngörülmektedir. İzmir'in batısında Çeşme ve Alaçatı turizm merkezlerinin hava ulaşımını sağlamak amacıyla gerçekleştirilecek Çeşme Havaalanı da yapımı planlanan projeler arasındadır.

5.a.1.d. Denizyolu

İzmir sahip olduğu kıyı şeridi ile ulusal ve uluslararası deniz ulaşımı açısından da oldukça büyük bir potansiyele sahiptir. Denizcilik Müsteşarlığı İzmir Bölge Müdürlüğü'ne bağlı olarak çalışan 12 liman başkanlığının beşi İzmir ili sınırları içinde kalmaktadır. Bunlar İzmir, Çeşme, Dikili, Foça ve Aliağa'da yer almaktadır. İzmir Limanı, Çeşme Limanı, Aliağa-Nemrut ve Dikili ilçelerindeki limanlar deniz ulaşımında önemli noktalardır. Çeşme ve İzmir limanları aynı zamanda yolcu taşımacılığında da etkindir. İzmir'de denizyolu, kent içi ulaşımda da önemli yere sahip olup, bu konu kent içi ulaşım kısmında incelenmektedir.

Çeşme Limanı'ndan Sakız Adası'na, Seferihisar Limanı'ndan Samos Adası'na ve Dikili Limanı'ndan Midilli Adası'na feribot seferleri mevcuttur. Aynı zamanda Çeşme Ancona-İtalya arası feribot ile yolcu taşımacılığı yapılmaktadır. Daha önce yapılmakta olan Brindisi karşılıklı seferleri iptal edilmiştir.

2003 yılında başlanan kruvaziyer turizmde İzmir'in büyük ilerlemeler kaydettiği görülmektedir. 2003 yılında beş kruvaziyer gemi ile 3.271 kişi İzmir'e gelirken, 2012 yılında 286 sefer ile 510.042 kişi gelmiş, son sekiz yılda İzmir'e gelen kruvaziyer turist sayısı 2.611.272 kişiye ulaşmıştır.

İzmir Limanı'nın yolcu bölümünü İzmir Limanı'ndan ayıracak bağımsız bir kruvaziyer liman yapımı için Yap, İşlet, Devret (YİD) modeli ile ekonomik ömrünü tamamlamış mevcut iskele yerine iki yeni iskele daha inşa edilmesi planlanmaktadır. Mevcut limanda, yeni nesil 2 kruvaziyer ile 150-220 metre arasında birer gemi yanaşabilirken, yeni iskele ile yeni nesil 5 kruvaziyer geminin aynı anda yanaşmasına imkan sağlayacak liman yapılması planlanmaktadır. Yeni yapılacak hali ile limanın Akdeniz'in en büyük, en modern ana kruvaziyer limanı olması hedeflenmektedir.

İzmir Körfezi'nin temizlenerek yeniden yüzülebilir hale getirilmesi ve limanın üçüncü nesil gemilere açılarak ticaret hacminin artırılması amacıyla TCDD ve İZSU Genel Müdürlüğü'nün "İzmir Körfezi ve Limanı Rehabilitasyon Projesi" hayata geçirilmektedir. Proje kapsamında körfezin kuzey aksında 8 metre derinliğinde, 13 kilometre uzunluğunda ve 250 metre eninde bir sirkülasyon kanalının açılması planlanmaktadır. Orta körfezden gelen suyun güney körfeze girmesi, kuzeyden döngü ile çıkarak körfeze temiz su girdisini artırması ve sağlanacak bu sirkülasyon ile körfezdeki ekolojik kalitenin iyileştirilmesi hedeflenmektedir. Proje Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) raporunun tamamlanması sonrasında uygulanmaya başlayacaktır.

5.a.2. Kent İçi Ulaşım

Kentlerin gelişmişliklerinin ölçümünde ne kadar gelişmiş bir ulaşım sistemi kurgulanmış oldukları önemli bir gösterge haline gelmiştir. Bir kentin yaşayanları açısından da kent içi ulaşım son derece önemli rol oynamaktadır. İzmir'de kent içi ulaşım, karayolu, raylı sistemler ve denizyolu ile yapılmaktadır. Günlük olarak ortalama taşınan 1 milyon 250 bin yolcunun % 74'ü karayolu ile % 23'ü raylı sistemler ile % 3'ü ise denizyolu ile gerçekleştirilmektedir.

İBB tarafından 2000 yılında başlatılan "Ulaşımında Dönüşüm Projesi" kapsamında köprüler, alt-üst geçitler, metro-tramvay gibi modern raylı ulaşım araçlarının hayata geçirilmesi amaçlanmaktadır. İzmir'in 2030 yılına dek ulaşım ve trafik sorunlarını düzenleyecek, ulaşım alt yapısının gelecekteki projelerini ortaya koyacak İzmir Ulaşım Ana Planı (İUAP) hazırlanmıştır.

Dünyanın pek çok gelişmiş kentinde uygulanan akıllı, çevreci, engelli dostu "Tam Adaptif Trafik Yönetim, Denetim ve Bilgilendirme Sistemi"nin Türkiye'de ilk kez İzmir'de devreye alınması planlanmaktadır. İBB tarafından uygulanacak sistem ile kavşaklar fiber optik kablolar aracılığıyla akıllı kavşak kontrol cihazları tarafından yönetilecek, Trafik Elektronik Denetleme Sistemi (TEDES) ile trafik denetimleri elektronik olarak sağlanacaktır. Toplu ulaşımın sevk ve idaresi elektronik olarak sağlanıp internet, cep telefonu, çağrı merkezleri vasıtasıyla vatandaşlara anında bilgilendirme yapılacaktır.

5.a.2.a. Karayolu

İzmir'in kent içi toplu ulaşım yükünün % 74'ü ESHOT Genel Müdürlüğü tarafından otobüslerle karşılanmaktadır. Özellikle metro ve banliyö (İZBAN) sisteminin kullanılmaya başlanması ile birlikte yıllar içinde karayolunun ulaşımdaki payı azalmaktadır (Tablo 137).

Tablo 137:
ESHOT ve İZULAŞ Toplam Otobüs, Sefer ve Yolcu Sayıları

Yıl	Taşınan Yolcu Sayısı	Toplam Sefer Sayısı	Toplam Otobüs Sayısı
2010	274.950.978	2.807.529	1.418
2011	266.341.550	2.875.805	1.379
2012	268.884.520	2.864.891	1.370

Kaynak: ESHOT, 2012

Karayolunda otobüs dışında dolmuş, taksi, taksi-dolmuş ve servis araçları ile toplu taşıma yapılmaktadır. Bunların sayılarında son yıllarda önemli bir değişim görülmemektedir (Tablo 138).

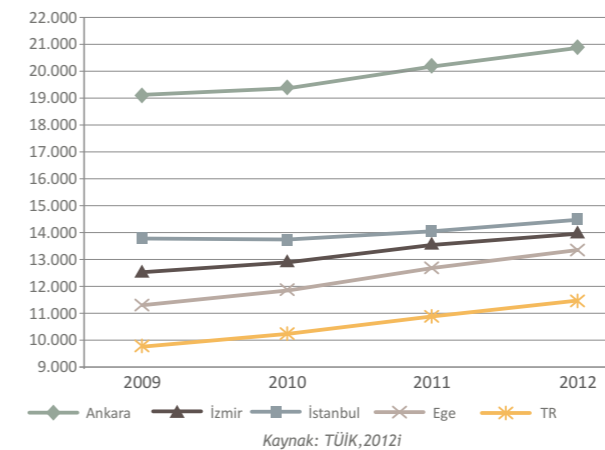
Tablo 138:
Şehir Merkezi Dolmuş, Taksi, Taksi-Dolmuş ve Servis Araçları Sayıları

Yıl	Taksi	Taksi Dolmuş	Minibüs	Servis Aracı
2010	2.625	195	1.117	2.746
2011	2.628	195	1.117	2.746
2012	2.628	195	1.117	2.747

Kaynak: İzmir İl Emniyet Müdürlüğü, 2012

İzmir'deki taşıt sayısı ise günden güne artmaktadır. İzmir'deki taşıtların yarısından fazlasını otomobiller oluşturmaktadır. Türkiye'de bulunan motorlu kara taşıtlarının % 6'sı ile Ege Bölgesi'nde bulunan motorlu kara taşıtların % 36'sını İzmir'deki motorlu kara taşıtları oluşturmaktadır.

Şekil 92:
Yüz Bin Kişi Başına Düşen Otomobil Sayısının Karşılaştırması, 2009-2012

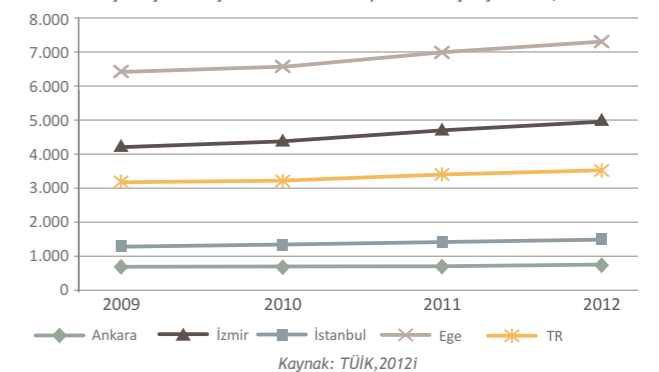

2012 yılı verilerine göre İzmir'de yüz bin kişiye 13.951 otomobil düşmektedir. Bu sayı Ankara'da 20.858,

İstanbul'da ise 14.506'dır. 2009-2012 döneminde İzmir'de yüz bin kişiye düşen otomobil sayısındaki artış % 11'i geçmiş durumdadır (Şekil 92). İzmir kişi başına düşen otomobil sayısı ile Ege ve Türkiye ortalamalarının üzerinde kalmakta, ancak İstanbul ve Ankara'nın gerisinde yer almaktadır. İzmir'in otomobil varlığından aldığı pay Türkiye genelinde % 6,5, Ege Bölgesi'nde % 43'tür.

Yüz bin kişiye düşen motosiklet sayısı incelendiğinde İzmir'in 4.947 değer ile Ege Bölgesi ortalamasının (7.308) gerisinde kaldığı ancak İstanbul (1.491) ve Ankara'nın (727) üstünde olduğu görülmektedir. 2009-2012 döneminde İzmir'de kişi başına düşen motosiklet sayısı % 17 artış göstermiştir (Şekil 93).

Şekil 93:
Yüz Bin Kişi Başına Düşen Motosiklet Sayısının Karşılaştırması, 2009-2012

Motorlu kara taşıtlarının sayısındaki düzenli artış trafik yoğunluğunun, hava kirliliğinin ve otopark talebinin artmasına neden olmaktadır. Ticaret fonksiyonunun ve sosyal yaşamın yoğunlaştığı Konak, Alsancak gibi bölgeler yanında otopark ihtiyacı giderek merkez ilçeler de yayılmaktadır. Alsancak'ta bir adet katlı otopark ile Hatay bölgesindeki otopark ihtiyacının karşılanması amacıyla Hatay Pazaryeri ve Hasan Tahsin katlı otoparklarının İBB tarafından yapımı devam etmektedir. Ayrıca, Alsancak ve civarının otopark ihtiyacının karşılanması için Alsancak Atatürk Spor Salonu önü yer altı otoparkı ile Kültürpark yeraltı otoparkı hizmete girmiştir. Kent içi ulaşımda toplu taşımanın geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve özendirilmesine yönelik çalışmalar, özellikle kent merkezinde artan araç baskısı ve beraberinde gelen otopark ihtiyacının kontrol altında tutulmasında önemli rol oynayacaktır.

Kent içinde açık alanlarda 3.900, kapalı alan otoparklarda 4.970, Mustafa Kemal Sahil Bulvarı otoparklarında 1.939 olmak üzere, toplam 10.809 adet araç park yeri bulunmaktadır. Ayrıca, Karşıyaka Alaybey'de 600, Üçkuyular terminal alanında 600 araçlık otoparklar ile Buca Kasaplar Meydanı Yeraltı Otoparkı ile Evka 3 ve Çiğli'de yeni otoparkların yapımı hedeflenmektedir (İBB, 2012c).

5.a.2.b. Raylı Sistemler

İzmir metrosu için ilk çalışmalar, 1989 yılında başlatılmıştır. 1992 yılında yapılan İzmir Ulaşım Master Planı'nda 2010 yılı için 50 km uzunluğunda ve kentin dört uç noktasına (Bornova, Buca, Narlıdere, Çiğli) ulaşacak biçimde metro sistemi önerilmiştir. Bu sistemin en yoğun olan bölümüne öncelik tanınarak inşaatına 1995 yılında başlanmış ve 2000 yılında işletmeye alınmıştır.

Mevcut metro sisteminde istasyon ve platformlarda engelli ve yaşlı yolcuların ulaşımını kolaylaştırmak amacıyla, 14 istasyonda 85 yürüyen merdiven ve 46 asansör bulunmaktadır. Üçkuyular'a kadar olan ikinci kısım metro inşaatı tamamlandığında üç yeni yer altı istasyonu daha açılarak toplam metro uzunluğu 19,2 km olacaktır (Harita 32). Son dört yılda metrodaki sefer sayısı % 30 artarken yolcu sayısı % 50 oranında artmıştır (Tablo 139) (İzmir Metro A.Ş., 2012).

Harita 32: İzmir Raylı Sistem Ulaşım Planı

Kaynak: İzmir Metro A.Ş., 2012

Tablo 139:
İzmir Metro Sefer ve Yolcu Sayıları, 2009-2012

Yıl	Sefer Sayısı	Yolcu Sayısı
2009	106.694	36.403.582
2010	114.148	39.941.658
2011	128.082	47.864.857
2012	136.048	53.262.095

Kaynak: İzmir Metro A.Ş., 2012

“Halkapınar İstasyonu-Otogar İstasyonu Arası”, “Fahrettin Altay İstasyonu-Narlıdere İstihkam İstasyonu Arası” ve “Üçyol İstasyonu-Buca-Dokuz Eylül Üniversitesi Kampus İstasyonu Arası Hafif Raylı Sistem Projeleri” olmak üzere toplam üç projenin Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (UBAK) Altyapı Yatırımları Genel Müdürlüğü'nce yapılması için İBB tarafından başvuruda bulunulmuştur.

Ayrıca, İzmir Banliyösü'nün metro standardında bir banliyö işletmesi olarak yapılması için TCDD ve İBB tarafından iş birliğine gidilerek % 50'şer hisseli İZBAN A.Ş. oluşturulmuştur. 2005 yılında yapılan protokolle başlayan süreçte 2011 yılı Ocak ayı itibariyle sistemin tamamı işletmeye alınmıştır. 2012 yılında İZBAN'da 144 bin üzerinde sefer ile yaklaşık 50,4 milyon yolcu taşınmıştır (Tablo 140) (İZBAN A.Ş., 2012). İZBAN A.Ş.'nin işletmeye aldığı raylı sistem 79 kilometre uzunluğundadır. Kuzey aksı (Aliağa-Alsancak-Halkapınar)

ve güney aksı (Halkapınar-Alsancak-Cumaovası) olarak iki ana bölümden ve toplam 31 istasyondan oluşmaktadır. Hat üzerinde TCDD yolcu ve yük trenleri ile İZBAN A.Ş. ye ait banliyö trenleri birlikte işletilmektedir (İZBAN A.Ş., 2012).

Tablo 140:
İZBAN Sefer ve Yolcu Sayıları, 2010-2012

Yıl	Sefer Sayısı	Yolcu Sayısı
2010	349	2.604.648
2011	73.998	35.515.414
2012	144.401*	50.361.383

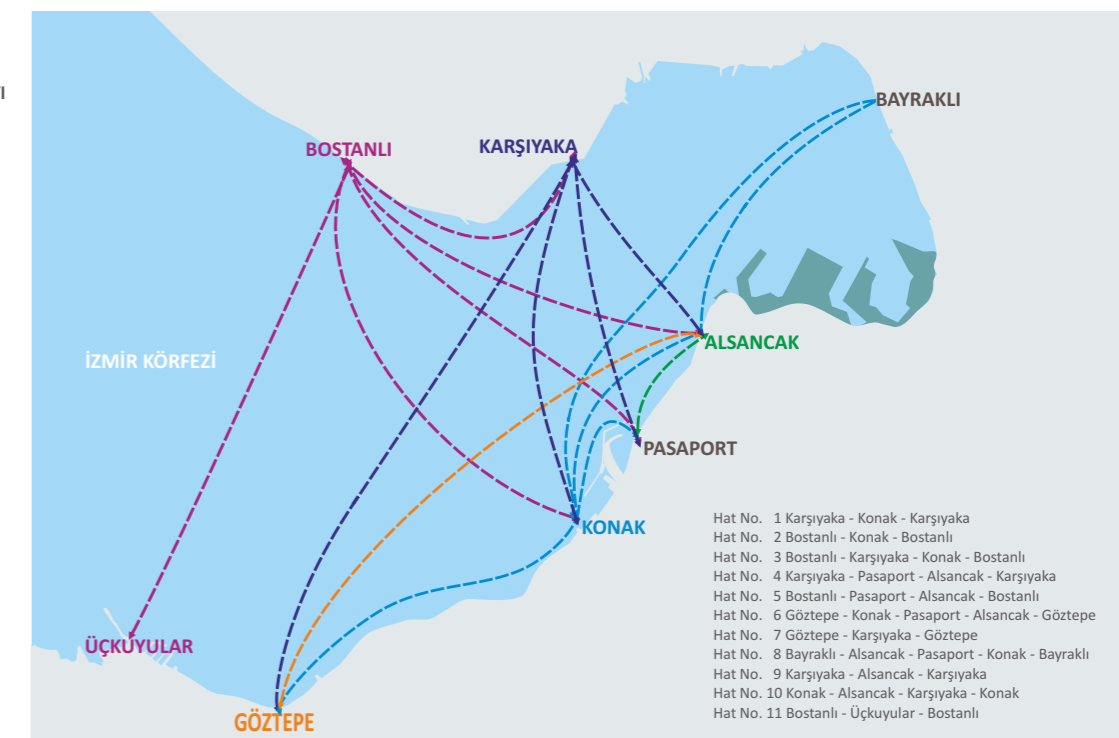
Kaynak: İZBAN A.Ş., 2012
*Halkapınar ve Alsancak arası ring seferleri dahildir.

İZBAN'ın güney aksını Cumaovası'ndan Torbalı'ya kadar uzatacak hattın yapımına Eylül 2011'de başlanmıştır. 30 km uzunluğundaki Cumaovası - Torbalı (Tepeköy) hattının tamamlanması ile İZBAN'ın uzunluğu 110 km'ye çıkacaktır. Hat üzerinde 2014 yılı içerisinde banliyö seferlerine başlanması öngörülmektedir. Ayrıca güney aksını Torbalı'dan Selçuk'a kadar uzatacak 26 km uzunluğunda hat da projelendirilerek yatırım programına alınmıştır. Kuzey aksında ise 52 km'lik Aliağa-Bergama hattının yapımı planlanmaktadır. Üç hattın devreye alınmasıyla İZBAN 188 km uzunluğuyla Türkiye'nin hava limanı bağlantılı en uzun banliyö sistemi olacaktır (İBB, 2012b).

Ulaşım Ana Planı'nın ortaya koyduğu öngörüler çerçevesinde İzmir'de merkezi alanda ana arterlerde trafik sorunlarını en aza indirmek, bu arterleri otobüslerden arındırmak, kente modern, yüksek kapasiteli, enerji dostu araçlarla ulaşımı sağlamak amacıyla tramvay projeleri öngörülmüştür. İBB tarafından Konak ve Karşıyaka ilçelerinde tramvay projeleri tamamlanmıştır (İBB, 2012b).

Konak Tramvayı Fahrettin Altay ile Halkapınar arasında 19 duraklı, 21 araçlı ve 12,7 km uzunluğunda planlanmaktadır. Alaybey Tersanesi ile Mavişehir Banliyö İstasyonu arasındaki Karşıyaka Tramvayı ise 15 duraklı, 17 araçlı ve 10 km uzunluğunda olacaktır. Her iki proje UBAK Altyapı Yatırımları Genel Müdürlüğü'nce onaylanmıştır. Projelerin finansman kredisi sağlanmış olup, yapım sürecine Kalkınma Bakanlığı tarafından yatırım programına alınmasından sonra başlanması planlanmaktadır (İBB, 2012b).

Harita 33: İzmir Deniz Ulaşım Hatları

Kaynak: İZDENİZ, 2012

5.a.2.c. Denizyolu

İzmir Sasalı'dan İnciraltı'na kadar sahip olduğu 40 km'lik körfez kıyı şeridi ile kent içi deniz ulaşımı açısından da oldukça büyük bir potansiyele sahiptir. Türkiye Denizcilik İşletmeleri (TDİ) A.Ş.'ye bağlı gemi ve iskelelerin özelleştirilmesi kapsamında, İzmir körfezinde deniz yolu ile yolcu ve araç taşımacılığı İBB'ye devredilmiştir. 2000 yılı Mart ayından itibaren İBB adına İzmir Deniz İşletmeciliği Nakliye ve Turizm Ticaret A.Ş. (İZDENİZ) tarafından toplam 4 adet arabalı vapur, 5 yolcu gemisi ve 16 adet yolcu motoru ile deniz taşımacılığı yapılmaktadır. 2012 yılında 11 hat ve 8 iskelede gerçekleştirilen 59.059 yolcu vapuru seferi ile yaklaşık 12,5 milyon yolcu, 7.109 arabalı vapur seferi ile de 420 binin üzerinde araç taşınmıştır. Günlük taşınan yolcu sayısı ortalama 35.000 civarındadır (Tablo 141) (Harita 33) (İZDENİZ, 2012).

Tablo 141:
Denizyolu ile Taşınan Yolcu ve Araç Sayıları, 2008-2012

Yıl	Yolcu Vapur Sefer Sayısı	Taşınan Yolcu Sayısı	Arabalı Vapur Sefer Sayısı	Taşınan Araç Sayısı
2008		13.736.482	7.270	352.827
2009		13.948.522	7.241	307.841
2010	48.019	14.137.075	6.400	300.856
2011	58.556	12.650.962	6.949	362.736
2012	59.059	12.489.525	7.109	420.194

Kaynak: İZDENİZ, 2012

2008-2010 döneminde artış gösteren yolcu sayısının 2010 yılı sonrası düşmesinde İZBAN hizmetlerinin yaygınlaşması da etkili olmuştur. Güçlü bir deniz taşımacılığı olanağı sunan İzmir'de mevcut deniz seyahati sayısının artırılması ve deniz yolculuğunun daha cazip hale getirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda deniz ulaşımının geliştirilmesi yanında, farklı ulaşım modları arasında entegrasyonun güçlendirilmesi de önem taşımaktadır.

İBB tarafından mevcut gemilerin yeni ve modern gemiler ile değiştirilmesi amacıyla 117 milyon Avro'ya mal olacak 400 yolcu kapasiteli 15 adet katamaran tipi yeni yolcu gemisi alımı yapılmaktadır. Çevre ve engelli dostu yeni gemilerin teslimatı 2013-2017 yılları arasında gerçekleşecektir. (İBB, 2012b)

Bununla birlikte, körfezdeki mevcut iskelelerin yeni yolcu gemilerine uyum sağlayacak şekilde düzenlenmesi çalışmaları yürütülmektedir. Konak ve Karşıyaka iskelelerinde iç modernizasyon çalışmaları başlatılmıştır. Bostanlı, Alsancak, Pasaport ve Üçkuyular vapur iskelelerinde ilgili projeler tamamlandıktan sonra uygulama çalışmalarına başlanacaktır. Ayrıca Mavişehir ve Karantina'ya da yeni iskele yapılması planlanmaktadır (İBB, 2012b).

Yeni gemilerin çalışmaya başlaması ile birlikte, özellikle yaz sezonunda talep durumuna bağlı olarak Urla, Foça, Mordoğan, Karaburun gibi ilçelere de seferler yapılması da deniz yolu kullanımını güçlendirecektir.

İzmir'in kıyı kullanımı ile ilgili olarak, "İzmirliğin Denizle İlişkisini Güçlendirmekte Uygulanacak Tasarım Stratejisi" çalışması ile Mavişehir'den İnciraltı Kent Ormanı'na kadar körfezi çevreleyen 40 km'lik sahil şeridinin yenilikçi, yaratıcı ve katılımcı bir anlayışla yeniden düzenlenmesi ve dört bölge halinde yeniden tasarlanması amaçlanmaktadır. Proje kapsamında İzmirliğin denizle daha fazla bütünleşebilmesi için kent terasları, deniz balkonları, yüzer platformlar, kent kumsalı gibi uygulamaların hayata geçirilmesi öngörülmektedir (İBB, 2012b).

UBAK tarafından İzmir'i yat turizmi konusunda güçlendirmek amacıyla Karşıyaka, Bayraklı, İnciraltı, Urla-Çeşmealtı ve Şakran Yat limanları için etüt çalışmaları devam etmektedir. Ayrıca Karaburun, Yenifoça, Şifne ve Seferihisar-Ürkmez yat limanlarının YİD modeli ile elde edilmesi planlanmaktadır (UBAK, 2012c).

5.a.2.d. Yaya ve Bisiklet Ulaşımı

Bisiklet, yeşil bir ulaşım türü olması ve aktif yaşama katkı vermesi açısından kullanımı teşvik edilmesi gereken bir ulaşım çeşididir. Bisiklet kullanımının yaygınlaşması öncelikle gerekli altyapının oluşturulması ile mümkündür. Mevcut durumda birçok kullanıcı, gerekli bisiklet alt yapısı olmadan trafiğe çıkmaktadır. Bisiklet yolları araçlar ve diğer kullanımlar tarafından işgal edilmekte veya tamamen yaya ve araç trafiği tarafından kullanılabilirliği azaltılmaktadır. Bu durum sistemin verimli ve güvenli kullanılabilirliğini azaltmaktadır. Son yıllarda bisiklet yolu için gerekli altyapı kurulumuna yönelik teşvikler de ortaya çıkmakta olup, bisikletle ulaşımın diğer ulaşım türleri ile entegre bir şekilde düşünülerek tasarlanması gerekmektedir.

Dünya kentlerinde yaşanan örnekler, gerekli altyapı oluşturulduğunda bütün kentlerde bisikletin bir ulaşım aracı olarak kullanılabilmesini göstermektedir. Akıllı Bisiklet Sistemi, bisikletin kent içi ulaşımında kullanımını destekleyen bir sistemdir. Avrupa kentlerinde yaygın olarak kullanılan bu sistem, kentin belirli noktalarına yerleştirilen istasyonlardan bisiklet kiralınması, kullandıktan sonra da kentin her hangi bir yerindeki istasyona teslim edilmesi şeklinde çalışmaktadır. Bu şekilde bisiklet diğer ulaşım sistemleri arasında ya da tüm yolculuk boyunca kullanılabilir. İstanbul'da Kadıköy-Kartal arasında uygulanan sistem, İzmir'de Karşıyaka Belediyesi tarafından hizmete sokulmuştur.

İzmir'deki mevcut bisiklet yolları körfez etrafında yoğunlaşmakta olup, Karşıyaka'dan Sasalı'ya, Konak'tan Alsancak Limanı'na ve Üçkuyular'a uzanmaktadır. İzmir'de de öncelikle İnciraltı'ndan Sasalı'ya kadar olan sahil şeridinde yüksek güvenlikli ve kesintisiz bir bisiklet yolu oluşturularak bu güzergah üzerinde bulunan ilçe merkezlerine ulaşım konusunda Akıllı Bisiklet Sistemi hayata geçirilmesi gerekmektedir.

İzmir'de mevcut bisiklet yolları toplam 25,8 km uzunluğundadır. Mevcut yolların artırılması için çalışmalar yapılmaktadır. İUAP'ye göre planlanan bisiklet yolları kuzey hattı (22,9 km), doğu hattı (24,5 km), güneydoğu hattı (13,9 km) ve güney hattı (37,5 km) olarak dört bölümde değerlendirilmektedir. Bu çerçevede bisiklet yollarının toplam uzunluğunun 98,8 km'ye ulaşması planlanmaktadır (İBB, 2009).

5.b. ENERJİ ALTYAPISI

İzmir'de 2.584 MWh kurulu güç ile elektrik tüketim ihtiyacına yönelik üretim gerçekleştirilmektedir. 2008 yılından sonra Ege Bölgesi ve İzmir elektrik üretim tesis kurulu gücünde herhangi bir artış görülmemiştir. Türkiye elektrik üretim tesis kurulu gücünde ise 2010 yılında % 10,6, 2011 yılında % 6,8 artış gerçekleşmiştir. 2008 yılı itibarıyla % 6,2 olan İzmir'in payı 2011'de % 5,2 düzeyine gerilemiştir (Tablo 142).

Tablo 142:
Elektrik Üretim Kurulu Güç Değişimi, 2008-2012, (MWh)

Yıl	İzmir	Ege Bölgesi	Türkiye	İzmir/Ege Bölgesi (%)	İzmir/Türkiye (%)
2008	2.584	6.835	41.817,2	37,8	6,2
2009	2.584	6.835	44.761,2	37,8	5,8
2010	2.584	6.835	49.524,1	37,8	5,2

Kaynak: TEİAŞ, 2012

İzmir'de kurulmuş hidroelektrik santrali bulunmamaktadır. Gediz Nehri üzerinde kurulması planlanan Karaağaç, Kocayatak ve Ortaköy hidroelektrik santrallerinin toplam kurulu gücünün 29,91 MW, yıllık ortalama üretilecek elektrik enerjisi miktarının 120,04 GWh olması planlanmaktadır. Aliağa'da kurulmuş olan doğalgaz yakıtlı termik santralin ise toplam kurulu gücü 180 MW'dir.

Artan elektrik talebini karşılamak üzere, 2020 yılına kadar olan dönemde yaklaşık 54.000 MW olan Türkiye mevcut kurulu gücünün ETKB'nin düşük tahminli senaryosuna göre 80.000 MW'a, yüksek tahminli senaryoya göre ise 96.000 MW'a çıkartılması gerektiği belirtilmektedir.

Tablo 144:
İzmir İli Abonelere Göre Elektrik Tüketim Miktarları (MWh), 2010-2012

Abone Türü	2010		2011		2012	
	Abone Sayısı	Tüketim (MWh)	Abone Sayısı	Tüketim (MWh)	Abone Sayısı	Tüketim (MWh)
Sanayi	2.562	4.258.326	2.309	4.417.829	2.438	3.842.865
Konut	1.535.771	3.215.344	1.569.716	3.618.061	1.600.270	3.686.053
Ticarethane	224.589	1.330.978	231.126	1.201.841	234.323	1.257.248
Resmi Daire	6.789	451.198	7.079	503.356	7.295	532.582
Aydınlatma	6.130	143.494	7.001	165.171	7.553	181.211
Diğer	22.100	849.528	23.310	629.662	72.257	1.192.668
Toplam	1.797.941	10.248.868	1.840.541	10.535.920	1.924.136	10.692.626

Kaynak: Gediz Elektrik Dağıtım A.Ş., 2012

Türkiye'de 2011 yılı itibarıyla 52.911 MW Kurulu güçle bir önceki yıla göre % 8,6'ya karşılık gelen 18.187,4 milyon kWh artış neticesinde 229.395,10 GWh elektrik üretimi yapılmıştır. Aynı dönemde elektrik tüketimi ise yine % 9,4' e karşılık gelen 19.872,4 milyon kWh artış ile 230.306,3 milyon kWh olmuştur (TEİAŞ, 2011).

İzmir 2010 yılı itibarıyla elektrik tüketiminde Türkiye toplamının % 8,7'sini, Ege Bölgesi'nin ise % 54,9'unu oluşturmaktadır. Türkiye genelinde elektrik tüketimi 2010 yılında bir önceki yıla göre % 9,7 artarken, İzmir'de % 11,1 artış göstermiştir. İzmir'in 2008 yılında 15.700 GWh olan elektrik tüketim miktarı, 2009 yılında ekonomik kriz kaynaklı olduğu düşünülen düşüş ile % 14,7 azalmıştır. 2010 yılında tekrar % 11,1 oranında artarak 14.900 GWh olarak gerçekleşmiştir (Tablo 143).

Tablo 143:
Elektrik Tüketim Miktarları Değişimi, 2008-2010, (GWh)

Yıl	İzmir	Ege Bölgesi	Türkiye	İzmir/Ege Bölgesi (%)	İzmir/Türkiye (%)
2008	15.700	27.182	161.947,6	57,7	9,7
2009	13.392	24.267	156.894,1	55,2	8,5
2010	14.900	27.158	172.050,6	54,9	8,7

Kaynak: TÜİK, 2011f

Abone sayıları açısından ise en büyük düşüşün sanayi abonelerinde olduğu görülmektedir. Son üç yılda beş puanlık bir azalma mevcuttur. İzmir ili elektrik tüketiminin 2012 yılı itibarıyla en fazla % 36 ile sanayi kesimine ait olduğu, bunu sırasıyla % 34,5 ile konutların, % 11,8 ile ticarethanelerin, % 5 ile resmi dairelerin izlediği görülmektedir. Bunun dışında kalan tüketim ise aydınlatma, tarımsal sulama ve diğer kullanımlar tarafından gerçekleştirilmektedir (Tablo 144).

5.c. TEKNOLOJİK ALTYAPI

5.c.1. Bilgi ve İletişim Teknolojileri¹⁰⁹

Bilgi ve bilgi teknolojileri konusu son beş yılda ülke gündeminde önemli oranda yer tutarak ders programlarına girmiş bulunmaktadır. “Bilgi kuramı” ve “Bilgi ve İletişim Teknolojisi” dersleri seçmeli olarak lise düzeyinde verilmeye başlanmıştır. İzmir’de 23 ilçede, 63 okulda bilişim teknolojileri dersi bulunmaktadır. “Ağ İşletmenliği”, “Bilgisayar Teknik Servisi”, “Veri Tabanı Programcılığı” ve “Web Programcılığı” dallarında hizmet verilmektedir.

Tablo 145:
İzmir’de Bilgi ve İletişim Alanındaki Lisans ve Lisansüstü Eğitim Programları

Bilgisayar Müh. ve Diğer İlgili Alanlarda Eğitim Veren Üniversiteler	Lisans Programı Sayısı	Kontenjan	Eğitime Başlama Tarihi	Lisansüstü Program Sayısı
Dokuz Eylül Üniversitesi	2	135	1995	4
Ege Üniversitesi	1	105	1982	7
Gediz Üniversitesi*	3	50	2009	0
İzmir Ekonomi Üniversitesi.*	10	158	2002	2
İzmir Üniversitesi.*	11	130	2008	4
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	1	55	1997	2
Yaşar Üniversitesi.*	7	90	2003	2
Toplam	35	723	-	21

Kaynak: İZKA ve İYTE, 2012

* Vakıf üniversitelerinde program sayıları burs derecelerine göre çeşitlilik göstermektedir.

İzmir’in bilgi ve iletişim teknolojileri konusundaki gelişim çizgisi Türkiye’nin ilerlemesi ile paralellik göstermektedir. Ülkemizde ilk bilgisayar 1960’larda Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından kullanılmaya başlanmıştır. 1980’ler sonrası başlayan hızlı dönüşüm ve ilerleme ile altyapı yatırımları yapılmaya başlanmış ve 1990’larda ilk kişisel bilgisayarlar Türkiye’ye gelmeye başlamıştır. İlk uluslararası internet bağlantısı Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nde (ODTÜ) Nisan 1993’te gerçekleştirildi. Ancak bundan da önce daha küçük ölçekte olmakla beraber BITNET bağlantısı Ege Üniversitesi üzerinden European Academic and Research Network (EARN) ağına 1986 yılında İzmir’den yapılmıştır.

1980’lerde Ege Üniversitesi bünyesinde ilk bilgisayar mühendisliği eğitimleri İzmir’de verilmeye başlanmıştır. 1982’de Türkiye Bilişim Derneği’nin (TBD) 4. Ulusal Bilişim Kurultayı İzmir’de gerçekleştirilmiştir. Türkiye’deki çeşitli üniversitelerde yaklaşık 55 adet bilgisayar mühendisliği bölümü bulunmaktadır ve mezun sayısı yılda 3.000 civarındadır. İzmir’de ise 2012 itibarıyla dokuz üniversitenin yedisinde bilgisayar mühendisliği ve ilgili dallarda eğitim verilmektedir.

Lisans seviyesinde bilgisayar mühendisliği bölümleri dışında İEÜ, GÜ ve İÜ’de yazılım mühendisliği, yine İÜ’de matematik ve bilgisayar bilimleri lisans programı verilmektedir. Lisansüstü eğitim programlarında ise EÜ Bilgisayar Bilimleri ve Mühendisliği hem İYTE hem de İÜ ile ortak doktora programı yürütmektedir. Lisansüstü programlar incelendiğinde İEÜ’de yürütülen “Bilişim Teknolojileri Yüksek Lisans Programı” ile “Bilgisayar Oyunları ve Teknolojisi Yüksek Lisans Programı”nın diğer programlardan farklılaştığı görülmektedir. Bu kapsamda İzmir’de toplam 35 lisans, 21 lisansüstü programı bulunmakta ve lisans düzeyinde 723 kontenjan sunulmaktadır (Tablo 145).

2002 yılı Kasım ayında 19.06.2002 tarih ve 24790 sayılı RG’de yayınlanan “Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği” ile bu bölgelerde yazılım üreten kişi ve kuruluşların gelir vergisinden ve kurumlar vergisinden başışık tutulması kararlaştırılmıştır. İzmir açısından bu konuyla ilgili en önemli gelişme aynı yıl İZTEKGEB’in kurulması olmuştur. TGB’ler ile ilgili detaylı bilgi Sanayi bölümünde yer almaktadır.

İletişim teknolojileri kapsamında İBB tarafından da “Adres Bilgi Sistemi”, “Plan Kararı Sorgulama”, “İzmir Mobil Kent Rehberi” uygulaması, “Mezarlık Bilgi Sistemi” ve “Elektronik Numarataj Belgeleri” ile e-belediyeçilik uygulamaları hizmete sunulmuştur.

5.c.2. Telekomünikasyon

Türkiye’de telekomünikasyon alanında 1840 yılından bu yana hizmet verilmektedir. 1980’lerin ortalarından itibaren reform programları telekomünikasyon sistemi üzerinde oldukça etkili olmuştur. Bu dönemde Türkiye dış piyasalara açılırken bilgi ve iletişim altyapısını yenileme ve

geliştirme olanağını da yakalamıştır. Türkiye’nin dış açılmasında telekomünikasyon sistemi anahtar olarak görülerek, 1980’ler boyunca telekomünikasyon hizmetleri sayısal hale getirilmiş ve çağın teknolojik düzeyi yakalanmıştır. Bu dönemde iletişim ağı üç kat artarak ülkenin tamamı yüksek kalitede telefon hizmeti ile tanışmıştır.

2012 yılı Aralık sonu itibarıyla İzmir’de yaklaşık olarak 2,8 milyon sabit telefon santral kapasitesi, 921 bin sabit telefon abonesi, 3,85 milyon mobil telefon abonesi ve 129 bin Kablo TV abonesi bulunmaktadır. Buna göre İzmir, yaklaşık olarak Türkiye’deki sabit telefon santral kapasitesi ve abone sayısının % 7’sine, mobil telefon abone sayısı ve baz istasyonlarının % 6’sına, Kablo TV abonelerinin ise % 10’una sahiptir (Tablo 146).

Tablo 146:

Türkiye’de ve İzmir’de Sabit Erişim Hattı, Kablo TV ve GSM Abone Sayıları

Tür	İzmir	Türkiye	İzmir’in Payı (%)
Sabit Telefon Santral Kapasitesi	2.821.867	39.237.454	7,19
Sabit Telefon Abone Sayısı*	921.806	13.461.701	6,85
Mobil Telefon Abone Sayısı	3.850.890	67.680.547	5,69
Baz İstasyonu Sayısı	3.206	52.341	6,12
Kablo TV Abone Sayısı	129.135	1.250.593	10,33

Kaynak: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, 2012

* Toptan hat kiralama hizmeti il bazında veri olmadığı için İzmir değerine dahil değildir.

Mevcut kablolu haberleşme altyapısını yedeklemek ve doğal afet durumlarında kesintisiz iletişim sağlamak üzere İBB tarafından sayısal geniş alan telsiz şebekesi tesis edilmiştir. Sistemin baz istasyonları Aliağa (Samurlu), Menderes (Akkaya), Karaburun (Akdağ), Kemalpaşa (Sıralık), Tire (Çayırılı), Bornova (Kurudağ), Karşıyaka (Yamanlar), Seferihisar (Turgut), Torbalı (Kuşçuburun), Konak (Kadifekale), Buca (Toros) ile Basmane ve Çankaya Metro istasyonlarında yer almaktadır. İBB sorumluluk alanı içerisinde şehir merkezinde % 90’a ve diğer bölgelerde % 80’e kadar kapsama sağlanmıştır.

5.c.3. İnternet

İzmir’in internet hizmetlerinin yayılımı ve bu hizmetlerin kullanımı açısından ülkedeki nüfus büyüklüğü ve ekonomik gelişmişliğine paralel bir görüntü vermektedir. Hanehalkı internet bağlantısı ve e-devlet hizmetleri kullanımında İstanbul ve Ankara’nın ardından üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir.

TBD 2012 Değerlendirme Raporu’na göre, Türkiye genelinde internete erişen hane oranı % 47,2’dir. Bu oran

kentsel alanlarda % 55,5, kırsal alanlarda ise % 27,3’tür. İnternete erişimin % 70’i evlerden, % 16’sı internet kafelerden, % 5,9’u da kablosuz bağlantı yapılabilen kamu erişim noktalarından gerçekleştirilmektedir. İzmir, 1.793 adet internet kafe ile bu açıdan Türkiye’de ikinci sırada gelmektedir.

Türkiye’nin 26 ilinde 13-29 yaş grubu 3.000 genç ile yapılan Intel’in 2012 yılı araştırmasına göre düzenli internet erişiminin en yüksek olduğu il % 79,6’lık oranla İzmir olmuştur. Aynı araştırmaya göre ankete katılan gençlerin günlük sosyal ağlarda harcadıkları süre ortalama 53,5 dakika olarak belirlenmiş ve bu sürenin ilerleyen yaşla birlikte azalma gösterdiği tespit edilmiştir (Tablo 147).

Tablo 147:

İnternet Abone İstatistikleri

Tür	İzmir	Türkiye
xDSL İnternet Abone Sayısı	474.310	6.649.885
Kablo İnternet Abone Sayısı	46.215	500.220
Fiber İnternet Abone Sayısı	84.751	645.068
Diğer Sabit İnternet Abone Sayısı	8.757	114.632
Mobil İnternet Abone Sayısı	682.203	12.161.900
Toplam	1.296.236	20.071.705

Kaynak: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, 2012

Kablo uzunluğu yönüyle Türkiye’nin en büyük kamu yerel ağ projesi olan İZMİRNET ile İzmir anakent alan ölçeğinde, İBB, ilçe belediyeler ve diğer ilgili kurum ve kuruluşların, iletişim ve koordinasyonunda gelişmiş teknolojinin kullanılmasıyla kent yönetiminde etkinliği artırıp, vatandaşlara çağdaş hizmetlerin sunulması ve bu hizmetlerin yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır. 2012 yılı sonu itibarıyla bağımsız bir telekomünikasyon altyapısı oluşturan fiber kablo uzunluğu 180 km’ye ulaşmıştır.

¹⁰⁹ Bu bölüm İZKA-İYTE işbirliğinde gerçekleştirilen “Bilgi Toplumu Temelli Kalkınma Stratejisi”nden yararlanarak hazırlanmıştır. Detaylı bilgi için http://www.izmiriplanliyorum.org/static/upload/file/izmir_bilgi_toplumu_temelli_kalkinma_stratejisi.pdf

5.d. KONUM

Türkiye'nin en batısında yer alan İzmir, tarihi boyunca bir liman ve ticaret kenti olarak dışa açık yapısıyla batılı tarzda gelişen kültürünü Anadolu gelenek ve görenekleriyle birleştirmiştir. Kültür turizmini köklü tarihi ve antik uygarlıklarıyla, inanç turizmini farklı inanışlara ev sahipliği yapmasıyla, termal turizmini jeotermal kaynakları ve tesisleriyle, eko turizmini de doğa, deniz, kum, güneş gibi güzellikleriyle bütünleştirip güçlendirmiştir. İzmir ayrıca standardı yüksek tesisleri, yıl içinde düzenlenen fuar ve festivalleriyle kongre turizmi için de elverişli bir metropoldür. İzmir, Çanakkale'den Fethiye'ye kadar uzanan geniş bir hinterlandın limanı konumundadır. Bir tanesi ülkenin en büyük konteyner limanı olan beş limanı ile hizmete girecek olan Kuzey Ege (Çandarlı) Limanı'nın varlığı bölgedeki gücünü ortaya koymaktadır.

Ayrıca ulusal karayolu ve demiryollarına bağlanabilmenin mümkün olması, 2014 yılı içinde yeni kısımları ile 25 milyon yolcu kapasitesine ulaşabilecek olan uluslararası aktif bir havalimanının varlığı ve ihracatı destekleyen üretim merkezlerinin ilin çevresinde yerleşerek İzmir'i besleyen pozisyonda yer almaları, İzmir'in konumunu güçlendirmektedir.

İzmir'in yaklaşık 200 ülkeye dağılan ticaret ilişkisine bakıldığında, 2011 yılı itibarıyla en fazla ihracatın yapıldığı ilk dört ülkenin Avrupa kıtasında yer aldığı görülmektedir. Beşinci ülke ABD'dir. İlk on içinde yer alan diğer ülkelerin de Avrupa kıtasında yer alması dikkat çekmektedir. Ortadoğu pazarında yer alan BAE ve Asya'dan Çin listede on ve on birinci sırada yer almaktadır. Yapılan ihracat oranı

bazında yapılan incelemede ise ticaretin yaklaşık % 40'lık kısmının Avrupa ülkelerine yapıldığı görülmektedir.

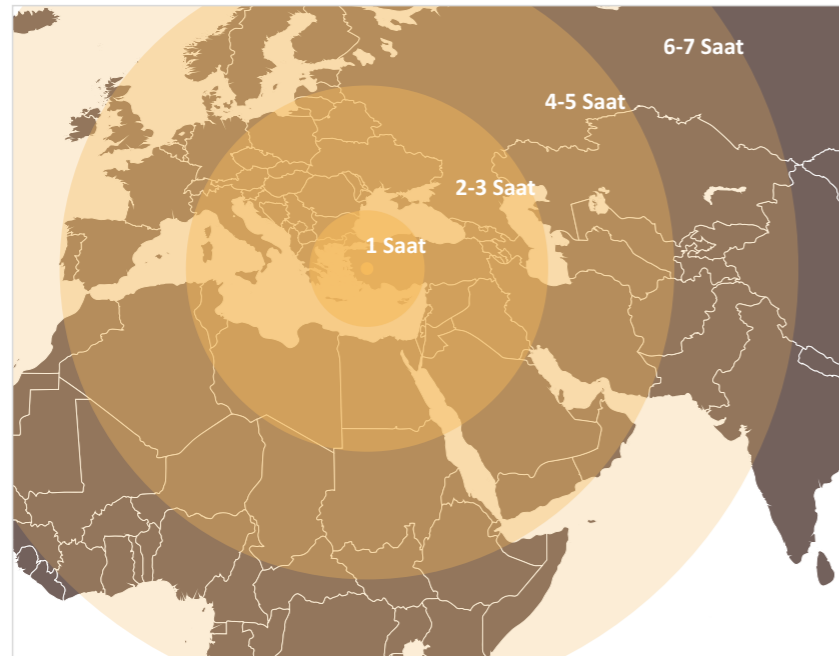
İzmir, ihracat yapılan ilk on ülke içinde yer alan ABD ve Çin dışında tüm Avrupa ve Ortadoğu ülkelerine 3-5 saatlik uçuş mesafesinde bulunmaktadır (Harita 34).

81 İl Durum Raporu'nda iller bazında potansiyel olarak ihracat yapılabilecek ülkeler tespit edilmiştir. Tamamlayıcı ülke olarak adlandırılan bu analiz ilin ihracatını yönlendirebileceği ve ithalat yapısı itibarı ile doğal partneri olabilecek ülkeleri göstermesi açısından önem taşımaktadır Buna göre İzmir'in tamamlayıcı ülkeleri Danimarka, Cezayir ve BAE olarak tespit edilmiştir (Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2011b).

İzmir'in Danimarka'ya üç, Cezayir'e beş ve BAE'ye dört saatlik uçuş uzaklığında olduğu, ayrıca Cezayir'e deniz ulaşımının da mümkün olduğu göz önüne alındığında, hangi ürünler bazında ihracat yapılabileceğinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Rekabetin ulusaldan yerele kaymakta olduğu günümüzde artık şehirlerin rekabetçiliğe odaklanarak, rekabet güçlerini artırmalarına odaklanmalarını zorunlu kılmaktadır. Şehirlerin ihracat performanslarının analiz edilerek, stratejilerin belirlenmesi, alacakları konumları tespit etmeleri ve ileride rekabetçiliklerini geliştirmelerine olanak tanıyacak politikaların tasarlanması gerekmektedir. Bu bağlamda İzmir'in potansiyelini değerlendirerek ürün ve ülke çeşitliliğine yönelmesi, farklı pazarlara ulaşması gerekmektedir.

Harita 34: İzmir'in Uçuş Mesafelerine Göre Ülkeler

5.e. KENTSEL YAŞAM KALİTESİ ve KONUT

Bireyin barınma hakkından doğan temel ihtiyaçlarından bir tanesi olarak kabul edilen konut, bir kentin yapılı çevresini oluşturan başlıca unsurdur. Sağlıklı, sürdürülebilir ve kaliteli yaşam alanlarına duyulan gereksinimin giderek artmasıyla birlikte, ülkemizde konut sektörü nicelik ve nitelik açısından bir gelişme sürecine girmiştir. İzmir de bu gelişmelerin etkisinin önemli ölçüde hissedildiği kentler arasında yer almaktadır.

Tablo 148: Hanehalklarının Bina İnşa Yılına Göre Dağılımı, 2011

İl	Bina İnşa Yılı (%)							
	1945 ve Öncesi	1946-1960	1961-1970	1971-1980	1981-1990	1991-2000	2001 ve Sonrası	Bilinmeyen
İstanbul	0,6	1,4	5,1	14,5	21,1	29,1	17,9	10,2
Ankara	0,7	1,5	5,3	11,4	14,8	24,6	34,2	7,6
İzmir	2,0	3,0	6,4	14,5	19,9	22,9	15,4	15,8
Türkiye	1,5	2,7	5,9	13,4	18,9	24,6	21,8	11,3

Kaynak: TÜİK, 2011d

TÜİK 2000 yılı Bina Sayım İstatistikleri'nde İzmir ili kentsel konut stoku 1.140.731 olarak belirlenmiştir¹¹⁰ (TÜİK, 2000). Binaların yaklaşık % 46'sının inşa tarihi 1990 ve öncesi döneme rastlamaktadır. Bu oran İstanbul (% 43) ve Ankara'ya (% 34) göre daha yüksektir. Bununla paralel olarak İzmir'de 2001 yılı ve sonrası yapılan binaların oranı % 15,4 ile üç büyük kent arasında en düşük seviyededir (Tablo 148).

İzmir'de yapım yılı eski olan binaların ağırlıklı olması, izinsiz ve düzensiz yapılaşmış alanlar, mevcut yapılaşmada fiziksel ve teknik eksikliklerden doğan yetersizlikler önemli konut sorunları olarak öne çıkmaktadır. Kentsel boşlukların, ortak kamusal alanların ve yeşil alanların yetersizliği söz konusudur. Bu çerçevede son yıllarda kentin sürekli büyümesine ve yayılmasına neden olan nüfus hareketleri sonucunda, sayısal olarak yeterli gibi görülse de nitelik açısından önemli bir konut sorununun varlığından söz edilebilir (İBB, 2012c).

¹¹⁰ 2011 yılı sonu itibarıyla 1.266.330 adet olarak tahmin edilmektedir (GYODER, 2012).

İzmir Kent Sağlık Profili çalışmasında yer alan 2007 yılı verilerine göre kişi başına düşen aktif yeşil alan miktarı 3,46 m² olarak belirtilmiştir (İBB, 2008).

İzmir 1996 yılında yayınlanan Türkiye Deprem Haritası'na göre 1. derece deprem bölgesinde yer almaktadır. Bu nedenle bölgede yapı güvenliği konusu kritik önem taşımaktadır. Güvenilirliği olmayan deprem ve heyelan riski yüksek olan bölgelerde yoğunlaşmış önemli miktarda yapı stoku bulunmaktadır (İBB, 2012c). 6306 sayılı Afet

Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ile 5393 sayılı Belediye Kanunu 73. maddesi kapsamında uygulanacak kentsel dönüşüm çalışmalarında öncelikli illerden birisidir. Bu çerçevede halihazırda kentsel dönüşüme ilişkin çok sayıda çalışma yürütülmektedir. Her iki kanun kapsamında kentsel dönüşüm bölgesi ilan edilen alanlar 2013 yılı ortası itibarıyla 931,4 ha büyüklüğündedir. Bu alanlar şöyledir:

6306 Sayılı Kanun Kapsamında

(Toplam: 627 ha):

- Karabağlar: 540 ha
- Menemen: 44 ha
- Narlıdere: 43 ha

5393 Sayılı Kanun Kapsamında

(Toplam: 304,4 ha):

- Gaziemir (Aktepe-Emrez): 121,7 ha
- Bayındır (Necati Uza-Yenice-Hatay): 13 ha
- Torbalı (Çaybaşı): 6,3 ha
- Karabağlar (Uzundere): 31,5 ha
- Konak (Ballıkuyu-Ege): 54 ha
- Bayraklı (Cengizhan-Alparslan-F. Edip Baksı): 60 ha
- Karşıyaka (Örnekköy): 17,9 ha

İzmir'de konut stokunun mülkiyet durumuna ilişkin veriler ev sahibi hane halklarının oranının İstanbul ve Ankara'nın üzerinde, Türkiye ortalamasının ise altında olduğunu

Tablo 149:
Hanehalklarının Konuttaki Mülkiyet Durumlarına Göre Dağılımı, 2011

İl	Hane Sayısı	Mülkiyet Durumu (%)			
		Ev Sahibi	Kıracı	Lojmanda Oturan	Ev Sahibi Değil ama Kira Ödemiyor
İstanbul	3.699.930	60,6	31,5	0,9	7,0
Ankara	1.435.174	60,9	30,2	2,9	6,0
İzmir	1.213.331	63,0	26,5	1,1	9,4
Türkiye	19.481.678	67,3	23,8	1,5	7,3

Kaynak: TÜİK, 2011d

göstermektedir. Diğer yandan kiracı hanehalklarının oranı da diğer iki büyük şehirden düşük, Türkiye ortalamasından ise yüksektir (Tablo 149).

İzmir ilinde yeni gelişmekte olan konut alanlarında üretilen konutların ağırlıklı olarak özel sektör tarafından üretildiği ve yüksek gelir grubuna hitap ettiği görülmektedir. Bu durum, farklı sosyo-ekonomik koşullara sahip bireylerin, özellikle alt gelir gruplarının konut edinebilirliğini olumsuz etkilemektedir (İBB, 2012c). Diğer yandan aynı zamanda bir turizm merkezi olan İzmir'de ikinci konut niteliğinde çok sayıda konut bulunmaktadır. Dikili, Foça, Urla, Çeşme, Seferihisar ve Menderes kıyılarında yoğunlaşan bu konutların değerlendirilmesi, hem büyük bir kaynak olan stokun verimli kullanımı hem de bölgenin ekonomisi açısından önem taşımaktadır.

İzmir'de alınan konut yapı ruhsatı sayıları inşaat sektörünün 2004 yılından itibaren önemli oranda sıçrama gösterdiğini ve 2011 yılında en yüksek seviyeye ulaştığını ortaya koymaktadır (Tablo 150). Konut inşaatları ile paralel olarak alınan yapı kullanım izinleri de artış eğilimi içindedir. 2011 yılı sonu itibarıyla, Türkiye'deki toplam yapı ruhsatlarının % 6,3'ü, yapı kullanım izinlerinin ise % 7,2'si İzmir'de alınmıştır.

Tablo 150:
İzmir'de Alınan Konut Yapı Ruhsatları ve Yapı Kullanım İzinleri, 2003-2011

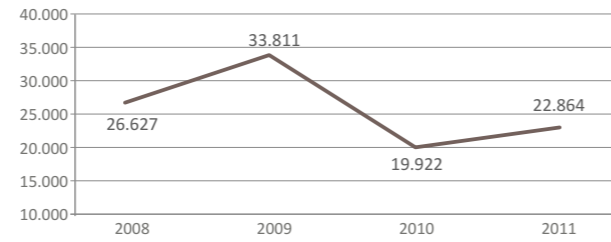
Yıl	Yapı Ruhsatları (Daire Sayısı)	Türkiye'deki Payı (%)	Yapı Kullanım İzinleri (Daire Sayısı)	Türkiye'deki Payı (%)
2003	7.531	3,71	13.710	8,42
2004	12.402	3,76	13.232	8,03
2005	21.120	3,87	16.825	6,75
2006	30.332	5,07	18.885	6,42
2007	21.394	3,68	19.394	5,96
2008	22.212	4,43	22.638	6,35
2009	20.775	4,02	28.549	7,09
2010	31.054	3,41	25.771	6,02
2011	40.497	6,30	39.461	7,21

Kaynak: TÜİK Yapı İzin İstatistikleri verilerinden yararlanarak GYODER, 2012

İzmir ili Türkiye genelindeki konut satışlarından son üç yıla göre % 5,5 ile % 5,7 arasında pay almıştır (Şekil 94). 2009 yılında 2008 yılına göre konut satışlarında % 27'lik bir artış gerçekleşmiş ancak ekonomik krizin etkisini gösterdiği 2010 yılında satılan konut sayısı bir önceki yıla göre % 41 azalarak 2008 yılının bile gerisinde kalmıştır. 2011 yılında satışlar tekrar artış eğilimine girse de henüz 3 yıl önceki seviyeyi yakalayamamıştır (GYODER, 2012).

Şekil 94:

İzmir'deki Konut Satışları, 2008-2011

İzmir'deki Konut Satışları

Kaynak: TÜİK, Konut Satışları İstatistikleri verilerinden yararlanarak GYODER, 2012

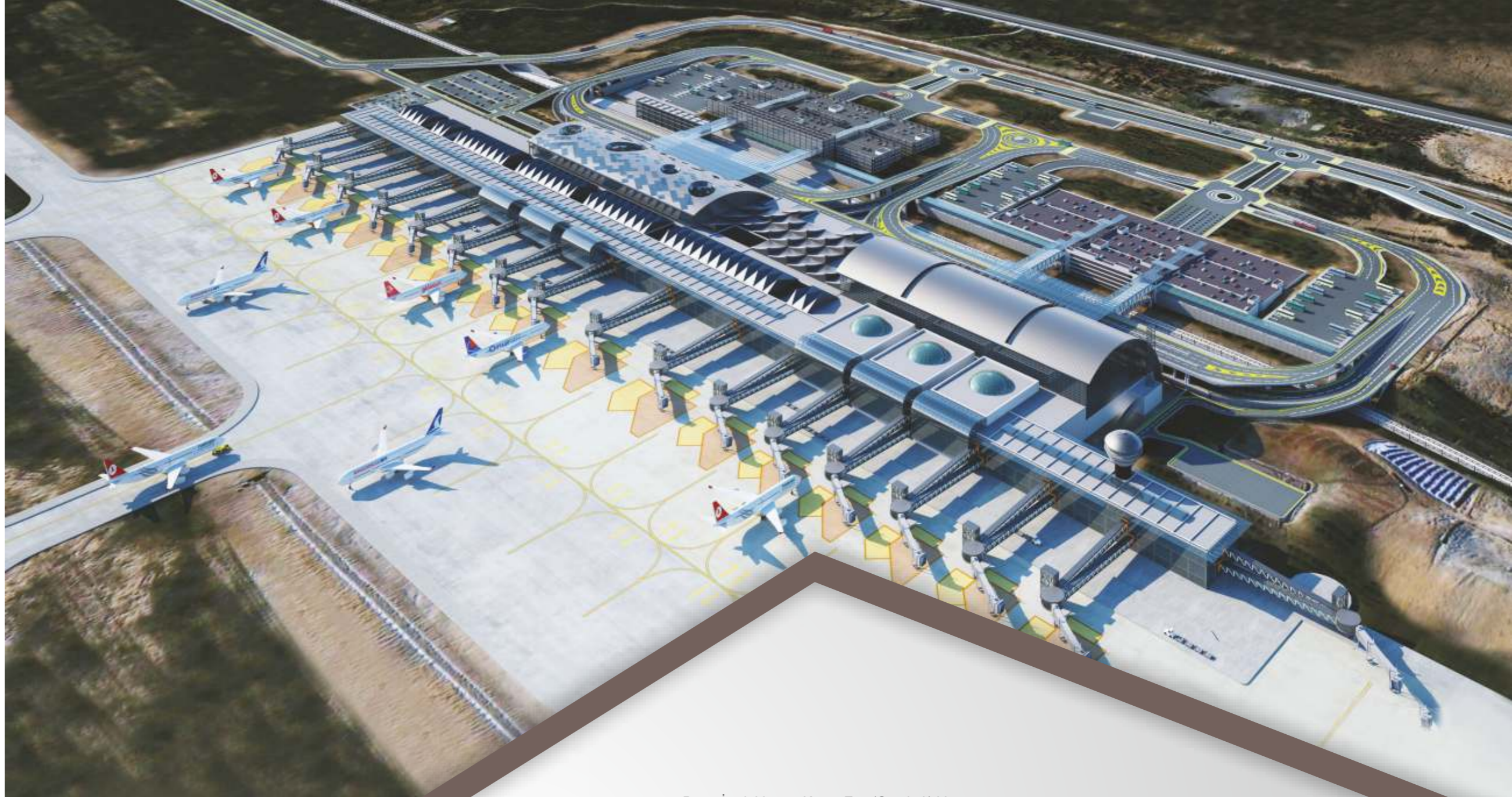
Türkiye genelinde ve seçilmiş illerde konut satış fiyatları ve konut kiralarnı izleyen Reidin Konut Fiyat ve Kira Endeksi verilerine göre, İzmir'de konut fiyatları 2007 yılından 2012 Ekim ayına kadar % 20,9 artış göstermiştir. Bu artış, Türkiye genelinde gerçekleşen % 16, İstanbul'da gerçekleşen % 18,8 ve Ankara'da gerçekleşen % 11,5 oranındaki artışların üzerindedir. Aynı dönemde İzmir'deki konut kiralarnı ise % 12,9 artış gerçekleşmiş olup Türkiye geneli, İstanbul ve Ankara'da yaşanan artışla paralellik göstermektedir. (GYODER, 2012).

Konut finansmanı açısından bakıldığında, İzmir Türkiye genelinde en çok bireysel konut kredisi kullanılan üçüncü il konumundadır. 2011 yılı itibarıyla İzmir'de kullanılan bireysel konut kredileri 5,6 milyon TL ile Türkiye genelinde kullanılan bireysel konut kredilerinin % 7,5'ine tekabül etmektedir (BDDK, 2012). Buna göre İzmir'de hanehalklarının konuta erişiminde finansal kaynaklar önemli bir rol oynamaktadır.

Geleceğe ilişkin beklentiler İzmir'de nüfus artışı ve demografik değişimlerle beraber konut ihtiyacının artacağı yönündedir. 2013-2020 döneminde toplam konut ihtiyacının, 163.000'i hane halkı sayısı artışı kaynaklı, 80.000'i kentsel dönüşüm kaynaklı ve 40.000'i yenileme kaynaklı olmak üzere 283.000 adet olarak gerçekleşeceği öngörülmektedir (GYODER, 2012). Yeni üretilen konutların güvenli, farklı ihtiyaçlara uygun

nitelikte ve ekonomik açıdan erişilebilir olması, ayrıca konut çevrelerinin mevcut kentte eksikliği çekilen yeşil alan, sosyal donatılar gibi kentsel standartlar açısından yeterli olması önem taşımaktadır.

5.f. DEĞERLENDİRME

Ekonominin canlandırılması, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde rekabet edebilirliğinin artırılması için, erişilebilirlik bakımından elverişli bir konumda yer alan İzmir'in bu konumu daha da güçlendirilmelidir. Bunun için çevre illerle, İstanbul ve Ankara'yla olan ulaşım bağlantılarının iyileştirilmesi, planlanan ve yapımına başlanan büyük ulaşım yatırımlarının hızla tamamlanması, İzmir'den yurtdışına direkt uçuşların çeşitlendirilmesi ve uçuş sayısının artırılması gerekmektedir.

Başta İzmir Limanı, Kuzey Ege (Çandarlı) Limanı ve Kemalpaşa Lojistik Köyü olmak üzere, lojistik alanında büyük altyapı yatırımlarının tamamlanarak tüm limanların çoklu taşımacılığa yönelik olarak güçlendirilmesi, özellikle limanlarla demiryollarının entegrasyonu lojistik potansiyelin hayata geçmesini sağlayacaktır.

Kent içi ulaşımında karayolu payının azaltılarak, deniz yolu ve raylı sistemlerin payının artırılması, bu konuda halkın teşvik edilmesi gerekmektedir. Bunun sağlanması amacıyla raylı sistemlerin geliştirilmesine, denizyolu ulaşım sisteminin iyileştirilmesine ve farklı türlerin birbirleri ile entegrasyonlarının artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Yaya ve bisiklet ulaşımına ait alanların yaygınlaştırılması konusu da önem taşıyan bir başka alandır.

İzmir'in bilgi kenti olma yolundaki öncü konumunu geliştirebilmesi için özellikle bölge dışına giden nitelikli işgücünün tekrar kente çekilerek İzmir'de tutulması yolunda çaba harcanması, bu konuda da İzmir'in diğer illere çevre, doğal kaynaklar, yaşam kalitesi gibi alanlardaki üstünlüğünü ortaya koyarak alternatifler üretmesi gerekmektedir.

Devletin vatandaşla olan iletişimde internetin kullanım oranı halen düşük seviyededir. Özellikle kamu kurumları ve yerel yönetimlerin bilgiyi paylaşmada ve dağıtmada internet kullanımına yönelik çalışmaları artırmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu iletişimin hızlı ve güvenli bir şekilde sağlanması gerekmektedir.

Konut altyapısı anlamında İzmir'de özellikle afet risklerinin azalmasına yönelik kentsel dönüşüm çalışmaları öne çıkmaktadır. Hem kentsel dönüşüm hem de diğer konut gelişmelerinde sağlıklı, erişilebilir ve farklı hanehalkı ihtiyaçlarına yönelik konut üretimi amaçlanmaktadır. Bölgede önemli miktarda yer tutan ikinci konutların da verimli kullanılmasının sağlanması öne çıkan bir başka konudur.

Ekler ve Kaynakça

EK-1: İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) Düzey 2 Bölgeleri

TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt
TR10	İstanbul
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli
TR22	Balıkesir, Çanakkale
TR31	İzmir
TR32	Aydın, Denizli, Muğla
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova
TR51	Ankara
TR52	Konya, Karaman
TR61	Antalya, Isparta, Burdur
TR62	Adana, Mersin
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane

EK-2: Gayrisafi Bölgesel Hasıla (Düzey 2 Bölgeleri, bin Dolar)

Kodu	Bölge	2004	2008	2011
TR10	İstanbul	108.430.481	205.185.630	213.540.645
TR51	Ankara	32.915.996	63.202.774	65.776.347
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	24.637.040	49.209.880	51.213.672
TR31	İzmir	26.401.754	48.505.424	50.480.531
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	22.837.302	45.654.763	47.513.793
TR62	Adana, Mersin	15.872.985	29.628.281	30.834.724
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	15.325.568	28.605.155	29.769.937
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	13.568.623	26.893.105	27.988.173
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	14.951.187	26.744.157	27.833.161
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	10.987.421	20.962.939	21.816.535
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	9.783.777	20.169.848	20.991.150
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	9.798.800	19.624.761	20.423.867
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	9.495.117	19.000.385	19.774.067
TR52	Konya, Karaman	9.384.685	17.601.827	18.318.561
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	9.293.681	17.418.493	18.127.762
TR22	Balıkesir, Çanakkale	8.004.011	16.024.417	16.676.920
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	7.379.908	12.539.894	13.050.509
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	6.339.000	11.713.671	12.190.643
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	6.037.825	11.236.107	11.693.634
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	5.937.480	9.901.212	10.304.382
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	5.338.387	9.893.149	10.295.991
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	3.905.890	8.253.474	8.589.549
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	3.995.233	7.522.283	7.828.585
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	3.736.116	6.562.661	6.829.888
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	3.383.260	5.461.382	5.683.765
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	2.671.165	4.565.313	4.751.210
TR00	Türkiye	390.412.690	742.080.982	772.298.000

Aliağa Liman Başkanlığı, 2013: Kurumdan Sağlanan Veriler

Aliağa Ticaret Odası, 2012: Kurumdan Sağlanan Veriler

Aydoğuş, O. 2011: Girdi-Çıktı Modellerine Giriş, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Efil Yayınevi, Ankara

Aykaç Yanardağ, A.; Yanardağ, M.Ö. 2009: İzmir'de Turizm Çeşitleri ve Turizm Yatırımları İhtiyaç Analizi, İzmir

BDDK, 2012: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Resmi İnternet Sitesi, <http://www.bddk.org.tr>

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, 2012: Kurumdan Sağlanan Veriler

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2011: Kurumdan Sağlanan Veriler

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2011b: 81 İl Durum Raporu, Ankara

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012a: Ar-Ge Merkezleri İstatistik Bilgileri, <http://sagm.sanayi.gov.tr/DocumentList.aspx?catID=244&Ing=tr>, erişim tarihi: 13.12.2012

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2012b: Organize Sanayi Bölgelerinin Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı, <http://www.sanayi.gov.tr/Files/Attachments/OtherFiles/osb-8-genei-bolge-dagilim-30012012111320.xls>, erişim tarihi: 25.01.2012

Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2013: Resmi İnternet Sitesi, <http://www.sanayi.gov.tr/Pages.aspx?pageID=810&Ing=tr>, erişim tarihi: 02.08.2013

Brookings, 2011: Global Metro Monitor 2011: Volatility, Growth and Recovery, The Brookings Institution Metropolitan Policy Program

Brookings, 2012: Global Metro Monitor 2012: Slowdown, Recovery and Interdependence, The Brookings Institution Metropolitan Policy Program

BÜGEM, 2012a: Organik Tanımla İlgili Dökümanlar, <http://www.tugem.gov.tr/UploadDocument/D20090908114258.27543.html>, erişim tarihi: 12.11.2012

BÜGEM, 2012b: Resmi İnternet Sitesi, http://www.tugem.gov.tr/document/guncel_veriler.pdf, erişim tarihi: 12.11.2012

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2011: 2011 Türkiye Çevre Durum Raporu, Ankara

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2013: İzmir Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi ve Planlama Projesi Taslağı, <http://www.csb.gov.tr/gm/mpgm/index.php?Sayfa=sayfa&Tur=webmenu&Id=261>, erişim tarihi: 20.08.2013

DHMİ, 2012: Kurumdan Sağlanan Veriler

Dikili Liman Başkanlığı, 2013: Kurumdan Sağlanan Veriler

DPT, 2006: 9. Kalkınma Planı 2007-2013, DPT Yayınları, Ankara

DPT, 2007: 9. Kalkınma Planı Kamuda İyi Yönetişim Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayınları, Ankara

DSİ, 2012: Kurumdan Sağlanan Veriler

DTM, 2011: İl İl Dış Ticaret Potansiyeli Raporu, Ankara

Ekonomi Bakanlığı, 2012: Yatırım Teşvik İstatistikleri, <http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=EE7EE7B1-D8D3-8566-45201CE77E5F0FDD>, erişim tarihi: 14.12.2012

Ekonomi Bakanlığı, 2013: Serbest Bölgeler İstatistikleri, <http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=DB0F9C70-D8D3-8566-452017EB264254F4>, erişim tarihi: 18.01.2013

EİE, 2012: Resmi İnternet Sitesi, <http://www.eie.gov.tr/>

EPDK, 2012: Resmi İnternet Sitesi, <http://www.epdk.org.tr/>

ERG, 2011: PISA 2009 Sonuçlarına İlişkin Değerlendirme Bilgi Notu, Eğitim Reformu Girişimi

ERG, 2012: Eğitim İzleme Raporu 2011, Eğitim Reformu Girişimi

ESHOT, 2012: Kurumdan Sağlanan Veriler

EUROSTAT, 2011: Resmi İnternet Sitesi, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tgs00110&plugin=1>, erişim tarihi: 30.11.2012

EUROSTAT, 2012a: Avrupa Birliği Düzey 2 Bölgelerinde Nüfus Yoğunluğu, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database, erişim tarihi: 04.12.2012

EUROSTAT, 2012b: İşgücü Araştırması, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_unemployment_ifs/data/main_tables, erişim tarihi: 13.12.2012

Gediz Elektrik Dağıtım A.Ş., 2012: Kurumdan Sağlanan Veriler

GEM, 2012: 2011 Extended Report: Entrepreneurs and Entrepreneurial Employees Across the Globe, BABSON, Universidad del Desarrollo, Universiti Tun Abdul Razak

GTHB, 2012: Türkiye Organik Tarım Stratejik Plan (2012-2016), Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü, Ankara

Gündoğdu, V.; Turhan, D. 2004: Bakırçay Havzası Kirillik Etüdü Çalışması, DEÜ Mühendislik Fakültesi Fen ve Mühendislik Dergisi, Cilt 6, Sayı: 3, İzmir

GYODER, 2012: İzmir Gayrimenkul Sektörü Değerlendirme ve Öngörüler, GYODER Yayınları, İstanbul

ILO, 2011: Global Employment Trends 2011: The Challenge Of A Jobs Recovery, http://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_150440/lang-en/index.htm, erişim tarihi: 13.02.2013

ILO, 2012: Global Employment Trends 2012: Preventing A Deeper Jobs Crisis, http://www.ilo.org/global/research/global-reports/global-employment-trends/WCMS_171571/lang-en/index.htm, erişim tarihi: 14.02.2013

ILO, 2013: Global Employment Trends 2013: Recovering From A Second Jobs Dip, http://www.ilo.org/global/research/global-reports/global-employment-trends/2013/WCMS_202215/lang-en/index.htm, erişim tarihi: 13.02.2013

IMF, 2012: World Economic Outlook Database April 2012

İBB, 2008: İzmir Kent Sağlık Profili, İzmir

İBB, 2009: İzmir Ulaşım Ana Planı, İzmir

İBB, 2012a: İzmir Büyükşehir Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, <http://www.izmir.bel.tr/Details.asp?textID=10501>, erişim tarihi: 12.11.2012

İBB, 2012b: Kurumdan Sağlanan Veriler

İBB, 2012c: İzmir Büyükşehir Belediyesi 1/25.000 Ölçekli İzmir Büyükşehir Bütünü Çevre Düzeni Planı Araştırma Raporu

İBB, 2012d: Kentsel Dönüşüm Projeleri, <http://www.izmir.bel.tr/projelerb.asp?pid=56&psID=0>, erişim tarihi: 13.02.2013

İEÜ, 2011: İzmir İşgücü Piyasası Araştırması, İEÜ Yayınları, İzmir

İGTHİM, 2012: 2011 Yılı Tarımsal Yapı İstatistikleri, <http://cey.izmirtarim.gov.tr/tarveri/tar%C4%B1msalyap%C4%B1/2011/index2011.htm>, erişim tarihi: 03.08.2012

İÖİ, 2012: İzmir İli Yenilenebilir Enerji Sektör Analizi, İzmir

İSO, 2012: Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu 2012, <http://www.iso.org.tr/tr/web/besuyzbuyuk/turkiye-nin-500-buyuk-sanayi-kurulusu--iso-500-raporunun-sonuclari.html>, erişim tarihi: 28.08.2013

İŞKUR, 2012a: İzmir İşgücü Piyasası Talep Araştırması Haber Bülteni-2012, İzmir

İŞKUR, 2012b: Kurum Görüşmesi

İZBAN A.Ş., 2012: Resmi İnternet Sitesi,
http://www.izban.com.tr

İZDENİZ, 2012: Resmi İnternet Sitesi,
http://www.izdeniz.com.tr

İZFAŞ, 2012: Fuar İstatistikleri 2012, erişim tarihi: 20.12.2012

İZKA, 2008: İzmir İçin Stratejik ve Yükselen Sektörler, İzmir

İZKA, 2009: İzmir Mevcut Durum Analizi, İzmir

İZKA, 2010a: İzmir Kümelenme İstatistik ve Saha Analizi Çalışmaları, İzmir

İZKA, 2010b: İzmir'in Kümelenme Stratejisini Geliştirmeye Yönelik Saha Çalışması Sonuç Raporu (Yayımlanmamış Rapor), İzmir

İZKA, 2010c: İzmir Endüstriyel Havalandırma, İklimlendirme ve Soğutma Kümesi Yol Haritası (Yayımlanmamış Rapor), İzmir

İZKA, 2010d: İzmir İşlenmiş Meyve ve Sebze Kümesi Yol Haritası (Yayımlanmamış Rapor)

İZKA, 2012: İzmir Kümelenme İstatistik ve Saha Analizi Çalışmaları 2013-2018,
http://www.izmiryenilik.org/phocadownload/izka_rapor/izmir_kumelenme_stratejisi_2013-2018.pdf, erişim tarihi: 13.02.2013

İZKA, 2013: Özel Yatırım Alanları İhtiyaç Tespit Anketi Değerlendirme Raporu (Yayımlanmamış Rapor)

İZKA ve DEÜ, 2012: İzmir Kültür Ekonomisi Envanteri ve Gelişme Stratejisi,
http://izka.org.tr/files/planlama/2_bolge_plani_dokumanlari/2014-2023/izmir_kultur_stratejisi.pdf, erişim tarihi: 13.02.2013

İZKA, EBİLTEM ve TÜİK, 2012: İzmir Bölgesel Yenilik Stratejisi, İzmir

İZKA ve EBİLTEM, 2012a: İzmir Bölgesel Ar-Ge ve Yenilik Kapasitesi Analizi,
http://www.izmiryenilik.org/phocadownload/izka_rapor/izmir_bolgesel_arge_ve_yenilik_kapasitesi_analizi_1_rapor_2011.pdf, erişim tarihi: 13.02.2013

İZKA ve EBİLTEM, 2012b: İzmir'de Ar-Ge ve Yenilik Ekosisteminin Mevcut Durumu Analizi,
http://www.izmiryenilik.org/phocadownload/izka_rapor/izmir_yenilik_ekosistem_raporu.pdf, erişim tarihi: 13.02.2013

İZKA ve EÜ, 2012a: İzmir Sivil Toplum Araştırması,
http://izka.org.tr/files/ppkb/izmir_STK_Analizi_Nihai_Raporu_web.pdf, erişim tarihi: 13.02.2013

İZKA ve EÜ, 2012b: İzmir Bölgesel Girdi Çıktı Analizi,
http://izka.org.tr/files/ppkb/izmir_Bolgesel_GC_Modeli_Raporu_web.pdf, erişim tarihi: 13.02.2013

İZKA ve İKÇÜ, 2012: İzmir Su Ürünleri Stratejisinin Oluşturulması,
http://izka.org.tr/files/planlama/2_bolge_plani_dokumanlari/2014-2023/izmir_suurunleri_stratejisi.pdf, erişim tarihi: 13.02.2013

İZKA ve İYTE, 2012: İzmir Bilgi Toplumu Temelli Kalkınma Stratejisi,
http://izka.org.tr/files/planlama/1_Ust_Olcekli_Plan_Programlar/izmirbilgitoplumukalkinma_strateji.pdf, erişim tarihi: 13.02.2013

İZKA ve Kalkınma Bankası, 2012: İzmir İli Potansiyel Yatırım Konuları Araştırması,
http://www.izka.org.tr/files/2013/01/izka_kalkinmabankasi_web.pdf, erişim tarihi: 13.02.2013

İZKA ve TEPAV, 2012: İzmir Girişimcilik Ekosisteminin Geliştirilmesi Stratejisi,
http://izka.org.tr/files/planlama/4_sektore_arastirmalar_strateji_dok/strateji_dokumanlari/izmirgirisimcilikekosistemi.pdf, erişim tarihi: 13.02.2013

İZKA, TTGV ve EBSO, 2012: İzmir'de Eko-verimlilik (Temiz Üretim) Uygulamalarının Yaygınlaştırılmasına Yönelik Strateji Çalışması Raporu, İzmir

İZKA ve TÜİK, 2012a: İzmir Bölgesel Yenilik Stratejisi,
http://www.izmiryenilik.org/phocadownload/izka_rapor/izka_yenilik_rapor.pdf, erişim tarihi: 13.02.2013

İZKA ve TÜİK, 2012b: İzmir Yabancı Sermayeli Girişimlerin Yatırım Ortamı Araştırması,
http://www.izmirplanliyorum.org/static/upload/file/dogrudan_yabanci_sermayeli_girisimlerin_yatirim_ortami_deger.pdf, erişim tarihi: 13.02.2013

İZKA ve YÜ, 2012: İzmir Turizm Mevcut Durum Raporu,
http://izka.org.tr/files/planlama/2_bolge_plani_dokumanlari/2014-2023/izmir_turizm_mevcut_durum_rapor.pdf, erişim tarihi: 13.02.2013

İzmir ASPB İl Müdürlüğü, 2012: Kurum Görüşmesi

İzmir İl Bilim Sanayi ve Teknoloji Müdürlüğü, 2012: 2011 Yılı Sanayi ve Ticaret Durum Raporu, İzmir

İzmir İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2009: Kurumdan Sağlanan Veriler

İzmir İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü, 2012: Kurumdan Sağlanan Veriler

İzmir İl Emniyet Müdürlüğü, 2012: Kurumdan Sağlanan Veriler

İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2012: Kurumdan Sağlanan Veriler

İzmir İl MEM, 2012: İzmir Millî Eğitim Müdürlüğü Kurum Görüşmesi

İzmir İl Sağlık Müdürlüğü, 2012: Kurumdan Sağlanan Veriler

İzmir Metro A.Ş., 2012: Resmi İnternet Sitesi,
http://www.izmirmetro.com.tr

İZSU, 2009: Kurumdan Sağlanan Veriler

İZSU, 2012: Kurumdan Sağlanan Veriler

İZTEKGEB, 2012: Kurumdan Sağlanan Veriler

Kalkınma Bakanlığı, 2012a: 2012 Yılı Yatırım Programı,
Kamu Yatırımlarının İllere Göre Dağılımı, Kalkınma Bakanlığı Yayınları, Ankara

Kalkınma Bakanlığı, 2012b: Uluslararası Ekonomik Göstergeler,
http://www.xn--kalknma-ufb.gov.tr/DocObjects/View/14852/UluslararasıC4%B1_Ekonomik_G%C3%B6stergeler-2012.pdf, erişim tarihi: 18.02.2013

Kara, M. 2008: Bölgesel Rekabet Edebilirlik Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Politikalarına Yansımaları (Uzmanlık Tezi), Ankara

KOÇ-ERG, 2012: Meslek Eğitiminde Ne Çalışıyor, Neden Çalışıyor?: Okul-İşletme İşbirliklerine Dair Politika Önerileri, Koç Holding ve Eğitim Reformu Girişimi, İstanbul

KOGM, 2012: Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı 2012-2016, Ankara

Köseleci, N. 2012: Mesleki ve Teknik Eğitimde Güncellenmiş Durum Analizi, Koç Holding ve Eğitim Reformu Girişimi, İstanbul

Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007: Türkiye Turizm Stratejisi 2023, Ankara

Londra Kültür ve Tanıtma Müşavirliği, 2012: İngiltere Pazar Raporu

MEB, 2009: Millî Eğitim Bakanlığı 2010-2014 Stratejik Planı, Ankara

MEB, 2012: Millî Eğitim İstatistikleri, Örgün Eğitim 2011-2012

MTA, 2012: Resmi İnternet Sitesi,
www.mta.gov.tr

MÜSİAD, 2010: Lojistik Sektör Raporu 2010, MÜSİAD Yayınları, İstanbul

OAİB, 2012: Süs Bitkileri Sektör Raporu,
http://www.susbitkileri.org.tr/tr/arastirma-raporlari/sus-bitkileri-sektor-raporu, erişim tarihi: 12.11.2012

OECD, 2006: Competitive Cities in the Global Economy, OECD Publishing

OECD, 2008: OECD Statistics,
http://www.oecd.org/statistics, erişim tarihi: 13.12.2012

OECD, 2009: How Regions Grow: Trends and Analysis, OECD Publishing

OECD, 2011a: Society at a Glance 2011: OECD Indicators,
http://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health, erişim tarihi: 13.12.2012

OECD, 2011b: Divided We Stand: Why Inequalities Keep Rising, OECD Publishing, http://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/the-causes-of-growing-inequalities-in-oecd-countries_9789264119536-en, erişim tarihi: 14.12.2012

OECD, 2012: Education at a Glance: Highlights, OECD Publishing

OECD, 2013: OECD Statistics,
http://www.oecd.org/statistics, erişim tarihi: 30.07.2013

OGM, 2013: Resmi İstatistik Programı Kapsamındaki Ormanlık İstatistikleri,
http://www.ogm.gov.tr/, erişim tarihi: 25.04.2013

Organik Tarım Bilgi Sistemi, 2012: İnternet Sitesi,
http://organik.tarim.gov.tr/veri/default.asp, erişim tarihi: 12.11.2012

Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2013: TUBİS Türkiye Bilgi Sistemi,
http://tubis.ormansu.gov.tr/Default.aspx, erişim tarihi: 08.01.2013

Ömürbek N.; Altın F.G. 2009: Sağlık Bilişim Sistemlerinin Uygulanmasına İlişkin Bir Araştırma: İzmir Örneği, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 19, Isparta

ÖSYM, 2012: 2011-2012 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri

Sağlık Bakanlığı, 2012a: Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2011, Ankara

Sağlık Bakanlığı, 2012b: Sağlık Turizmi İnternet Sitesi, www.saglikturizmi.gov.tr

Sağlık Bakanlığı, 2012c: Sağlık Turizmi İstatistikleri

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2011: Kurumdan Sağlanan Veriler

SGK, 2011: İstatistik Yıllığı 2011,
http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler/sgk_istatistik_yilliklari, erişim tarihi: 15.02.2013

TBB, 2013: Türkiye Bankalar Birliği Resmi İnternet Sitesi

TCDD, 2012a: 2007-2011 İstatistik Yıllığı, Ankara

TCDD, 2012b: Resmi İnternet Sitesi

TEİAŞ, 2011: Türkiye Elektrik İletim A.Ş. Faaliyet Raporu, Ankara

TEİAŞ, 2012: Kurumdan Sağlanan Veriler

TESEV, 2008: İyi Yönetişim El Kitabı, TESEV Yayınları, İstanbul

The World Bank, 2012: Connecting to Compete 2012: The Logistics Performance Index and Its Indicators

TKB, 2010: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Stratejik Plan (2010-2014), Ankara

TKB, 2011: Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013), Ankara

TMMOB Çevre Mühendisleri Odası, 2009: İzmir Çevre Durum Raporu, İzmir

TOBB, 2012: Türkiye Ulaştırma ve Lojistik Meclisi Sektör Raporu 2011, TOBB Yayınları, Ankara

Topçu, P. 2012: Tarım Arazilerinin Korunması ve Etkin Kullanılmasına Yönelik Politikalar, (Uzmanlık Tezi), Kalkınma Bakanlığı, Ankara

TPE, 2011: Kurumdan Sağlanan Veriler

TPE, 2013: Tescilli Coğrafi İşaretler,
http://www.tpe.gov.tr/portal/default2.jsp?sayfa=431, erişim tarihi: 14.02.2013

TRGM, 2010: Türkiye Tarım İşletmelerinin Genel Durumu ve Yeter Gelirli İşletme Büyüklüğünün Tespiti, Ankara

Tuğay, M.E. 2012: Türk Tarımında Bitkisel Üretimi Artırma Yolları, Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi, 2012

TÜBİTAK, 2004: Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları 2003-2023 Strateji Belgesi, Ankara

TÜBİTAK, 2012: Resmi İnternet Sitesi,
http://www.tubitak.gov.tr

TÜİK, 2000: Bina Sayım İstatistikleri, Ankara

TÜİK, 2003: Hanehalkı Bütçe Araştırması 2002-2005, erişim tarihi: 27.12.2012

TÜİK, 2008: Bölgesel İzleme Göstergeleri 2007, TR31 İzmir, TÜİK Yayınları, Ankara

TÜİK, 2009a: Yoksulluk Çalışması Sonuçları, erişim tarihi: 14.01.2013

TÜİK, 2009b: Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri

TÜİK, 2010: Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması, erişim tarihi: 19.02.2013

TÜİK, 2011a: Seçilmiş Göstergelerle İzmir 2011, TÜİK Yayınları, Ankara

TÜİK, 2011b: Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2011,
http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10902, erişim tarihi: 10.12.2012

TÜİK, 2011c: Hanehalkı İşgücü Anketi, erişim tarihi: 16.01.2013

TÜİK, 2011d: Nüfus ve Konut İstatistikleri, erişim tarihi: 19.02.2013

TÜİK, 2011e: Dış Ticaret İstatistikleri, erişim tarihi: 14.03.2013

TÜİK, 2011f: Bölgesel Enerji İstatistikleri

TÜİK, 2012a: 2012 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,
http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul, erişim tarihi: 11.02.2013

TÜİK, 2012b: Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, erişim tarihi: 13.08.2012

TÜİK, 2012c: İzmir Bölge Müdürlüğü'nden Sağlanan Veriler

TÜİK, 2012d: Göç İstatistikleri, erişim tarihi: 14.08.2013

TÜİK, 2012e: Kültürel İstatistikler Veritabanı, erişim tarihi: 14.01.2013

TÜİK, 2012f: Kültür İstatistikleri 2011, TÜİK Yayınları, Ankara

TÜİK, 2012g: İşgücü İstatistikleri

TÜİK, 2012h: Bölgesel Hesaplar, erişim tarihi: 08.01.2013

TÜİK, 2012i: Bölgesel İstatistikler

TÜİK, 2012j: Bölgesel Gayrisafi Katma Değer İstatistikleri, erişim tarihi: 08.01.2013

TÜİK, 2012k: Bölgesel Dış Ticaret İstatistikleri Veritabanı, erişim tarihi: 15.02.2013

TÜİK, 2012l: Çevre İstatistikleri, erişim tarihi: 5.11.2012

TÜİK, 2012m: Atıksu İstatistikleri erişim tarihi: 5.11.2012

TÜİK, 2012n: Bölgesel Enerji İstatistikleri, erişim tarihi: 5.11.2012

TÜİK, 2013: Bölgesel Hesaplar, erişim tarihi: 10.10.2013

TÜRÇEV, 2012: Mavi Bayrak İnternet Sitesi, www.mavibayrak.org.tr

TÜREB, 2012: Türkiye Rüzgar Enerjisi İstatistik Raporu, Ankara

Türker, M. Gençel, B. 2010, The Effects of Land Consolidation and Modern Irrigation Systems to Effective Usage of Water Resources in Turkey, Uluslararası Su ve Atık Su Yönetimi Sempozyumu, Konya

TÜRKONFED, 2012: Orta Gelir Tuzağından Çıkış: Hangi Türkiye?, Cilt 1: Makro-Bölgesel-Sektörel Analiz, İstanbul

TÜSİAD, 2011: Vizyon 2050 Türkiye, TÜSİAD Yayınları, İstanbul

Tüysüz, N. 2011: Sosyal Sermayenin Ekonomik Gelişme Açısından Önemi ve Sosyal Sermaye Endeksinin Hesaplanması, Kalkınma Bakanlığı, Ankara

TYD, 2012: Türkiye Turizm Yazarları Derneği,
<http://www.ttyd.org.tr/turizm-istatistikleri.html>, erişim tarihi: 13.12.2012

TZOB, 2010: Ziraî ve İktisadi Rapor 2007-2010,
<http://www.tzob.org.tr/Detail.aspx?pages=ZiraikktisadiRpr.htm>, erişim tarihi: 10.01.2013

UBAK, 2011: Türkiye Ulaşım ve İletişim Stratejisi: Hedef 2023, Ankara

UBAK, 2012a: Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu, Ankara

UBAK, 2012b: Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı 2011 Faaliyet Raporu, Ankara

UBAK, 2012c: Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi

UN, 2010: Creative Economy: A Feasible Development Option

UNCTAD, 2012: Entrepreneurship Policy Framework and Implementation Guidance, New York and Geneva

UNDP, 2011: Human Development Report 2011

UNICEF, 2011: Global Inequality: Beyond the Bottom Billion - A Rapid Review of Income Distribution in 141 Countries, New York

UNWTO, 2012a: World Tourism Barometer 2012

UNWTO, 2012b: Resmi İnternet Sitesi

UNWTO, 2012c: Tourism Highlights 2012

URAP, 2013: University Ranking by Academic Performance,
<http://tr.urapcenter.org/2012/> erişim tarihi: 17.07.2013

URAK, 2010: İllerarası Rekabetçilik Endeksi 2009-2010, İstanbul

VOB, 2013: Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası Resmi İnternet Sitesi,
<http://www.vob.org.tr>

WHO, 2011: World Health Statistics 2011, WHO Library Cataloguing-in-Publication Data

WTO, 2012a: Slow Global Growth to Hit Trade in 2012 and 2013 WTO Says,
http://www.wto.org/english/news_e/pres12_e/pr676_e.htm, erişim tarihi: 21.09.2012

WTO, 2012b: World Trade Report 2012

YDTA, 2010: Türkiye Tarım Sektörü Raporu, İstanbul

YÖK, 2010: Türkiye'de Sağlık Eğitimi ve Sağlık İnsangücü Durum Raporu, Ankara

YÖK, 2012: Resmi İnternet Sitesi,
<http://www.yok.gov.tr>

İZKA ve de Bia Halkla İlişkiler ve Reklam San. Tic. Ltd. Şti. fotoğraf arşivleri dışında kullanılmış olan diğer görsel ürünlere katkılarından dolayı

- Sistaş Çelik Dövme Sanayi ve Ticaret A.Ş.
- Kansai Altan Boya Sanayi ve Ticaret A.Ş.
- İzmir Banliyö Sistemi Taşımacılığı A.Ş.
- Ekin Koleji
- Akuvatur Su Ürünleri Ticaret ve Sanayi A.Ş.'ye teşekkür ederiz.